V. Alecsandri

PROSA

Inv. 20066 Inv. 89221.
Inv. 9262
Inv. 9262.

VASILIE ALECSANDRI

I. 4868

OPERE COMPLETE

PARTEA A III-EA

PROSĂ.

DONAȚIUNEA
AL. DJUVARA

13203

4425

BUCUREȘCÍ
Editura Librăriei SOCECŬ & Comp.
7. Calea Mogoșóeĭ 7.
1876

859-3

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
COTA 4868
1947

CONTROL 1953

RC 77/04

1956

Biblioteca Centrală
B U [illegible]
Cota 48[illegible]
Inventar ...1.3[illegible]

B.C.U. Bucuresti
C13203

ISTORIA UNUĬ GALBÌN

ISTORIA UNUÍ GALBÎN

În nóptea trecută, pe la un cés după două-spre-dĕce, am fost trezit din somnul dulce ce gustam, prin un zinghet metalic care m'aŭ mirat fórte mult, nefiind obicĭnuit a auḑi asemine armonie la césurĭ atât de târḑiŭ. Acel sunet mi se părea că venia din fundul odăeĭ şi că eşa dintr'o cutióră de fildiş săpată, ce se zărea pe masă în raḑele luneĭ care rĕsbătea prin feréstră. M'am sculat ĭute din pat pentru ca sĕ cunosc pricina zuruituluĭ pomenit, am luat în mână acea cutie unde pusesem diminéţa un galbîn olandez şi o para mare turcéscă, am deschis-o cu luare aminte, şi adâncă aŭ fost mirarea care m'aŭ cuprins, auḑind de-odată două glasurĭ străine eşind din cutie, două glasurĭ de altă lume, care sbârnâia, ţiuia şi se sfădia de mórte.

Sĕ mărturisesc că m'aŭ apucat fiorĭ rĕcĭ în faţa ace-

leĭ minunĭ, nu socot că ar fi vre o rușine din parte-mĭ, pentru că nu sûnt deprins a trăi pintre spirite. Spun drept că atuncĭ m'am crędut încungĭurat de vedeniĭ, fantasme, stahiĭ, strigoĭ, moroĭ, și de tóte ființele fantastice câte gĭócă parola și hora cu mędul nopțiĭ în lumina luneĭ. Peste puțin însă liniștindu-mĕ ceva, nu sciŭ cum s'aŭ făcut că am gândit la A. Donicĭ fabulistul, și aducêndu-mĭ aminte de fabula luĭ *ferul și argintul*, în care aceste două metaluri ținŭ un dialog atât de înțĕlept, de-odată ḑic, o lumină ceréscă îmĭ trecu prin minte, și am înțĕles următorul adevĕr: că și metalurile aŭ suflet, maĭ ales aurul și argintul, de vreme ce ele însuflețiază și maĭ de multe orĭ desuflețiază ómeniĭ; în urmare trebuĭe sĕ aĭbă și graiŭ.

Sprijinit de acéstă frumósă descoperire, m'am sĕmțit îndată cuprins de o femeéscă curiositate și, fără dar a perde vreme, m'am lungit într'un jĕlț elastic, am așędat cutióra lângă mine pe masă și, cu țigareta aprinsă, m'am pus pe ascultat. Rąḑele luneĭ, precum am ḑis, se gĭuca pe covorul din odae, zugrăvind felĭurimĭ de figurĭ, și unele lunecând pe cristalul călămărilor, tremura chĭar deasupra galbînuluĭ și a paraleĭ, la care mĕ uĭtam cu ochiĭ țintițĭ. Aceste două monete se afla atuncĭ în focul cel maĭ înflăcărat al convorbireĭ, amêndouă săltând din vreme în vreme cu mânie și bătêndu-se, zuruind, de marginele cutióreĭ. Eată ce ḑicea:

Galbînul. — Dar, mĕ mir de stăpânul meŭ cum de aŭ uĭtat cine sûnt eŭ, și m'aŭ pus la un loc cu o bĭată

para ca tine ce nu facĭ acum nicĭ trii bani, atât eştĭ de ştérsă şi de ticălósă!

Paraoa. — (Plesnind de ciudă) Rîde dracul de porumbrele negre!.. Dar nu te vedĭ, cĭuntitule, cât eştĭ de ros de chila zarafilor?.. nu te vedĭ că aĭ agĭuns în trii colţurĭ, că aĭ scăḑut şi aĭ slăbit cât un irmilic de ceĭ noĭ?.. Ţĭ-aĭ perdut toţĭ dinţiĭ, sĕrmane, şi vreĭ sĕ maĭ muscĭ pe alţiĭ?

Galbînul. — (cu fudulie, rĭdicându-se în picióre) Leul de şi înbĕtrânesce tot leŭ rĕmâne, asemine şi galbînul tot galbîn!

Paraoa. — (săltând des şi ĭute de rîs) Galbîn, tu?.. cu adevĕrat, sĕrmane, eştĭ galbîn, dar de gălbĕnarea morţiĭ.

Galbînul. — Eaŭ ascultă, kadînă bĕtrână, nu te gĭuca cu cuvintele, că de şi sûnt acum în trii colţurĭ, pe loc înfig unul în tine.

Paraoa. — (cu dispreţ şi cu un aer de mărire) Eŭ am trecut prin degitele Ienicerilor şi nu mĭ-aŭ fost frică! tocmaĭ tu vreĭ sĕ mĕ sparĭĭ?

Ambele mele monete stătură puţin într'o posiţie teatrală, ca doĭ duşmanĭ vitejĭ care se mĕsóră cu ochiĭ păn' a nu sĕ încleşta la luptă. Eŭ mĕ uĭtam la ele fără nicĭ a mĕ rĕsufla, atât eram de curios a videa un duel bănesc; dar aşteptarea mea fu şi acum înşĕlată, precum aŭ maĭ fost de multe orĭ în acest soiŭ de întâmplărĭ. Provocatorul, adică galbînul, vĕḑênd maĭestatea şi curajul protivniceĭ luĭ, se dĕmoli, se trase înapoĭ, şi prin acéstă mişcare aduse o nouă dovadă observăreĭ ce am făcut de mult, că: fala mare ispravă n'are.

Galbînul. — (după o scurtă tăcere) Nu te bucura, prós-

to, că eŭ mĕ voiŭ îngĭosi a te onora cu loviturile mele, şi dacă te-am şi amenințat diniórea, nu spera că'mĭ voiŭ uĭta rangul într'atâta încât sĕ mĕ ating de tine. Sciŭ, slavă Domnuluĭ! câtă depărtare este între noĭ. Familia mea'ĭ de aur şi neamul tĕŭ de-abĭa de argint. Cum îndrăsnescĭ dar a socoti că, eŭ, care am fost slăvit de ceĭ marĭ şi legănat în sînul lor, eŭ, care sûnt fruntea banilor, eŭ sĕ mĕ mĕsor cu tine? Sĕrmană! gândesce cât aĭ rĕmas de neînsĕmnată 'n lume, şi vedĭ maĭ înainte de tóte că eştĭ de o mie patru sute două-dĕcĭ de orĭ maĭ puțin de cât mine.

Paraoa. — Fricosule aristocrat! se vede că aĭ locuit multă vreme în sînul domnuluĭ M. şi că de la dênsul aĭ câştigat sêmțirile dobitocescĭ sub care îțĭ ascundĭ lipsa curajuluĭ. Tu, olandez, tu sĕ rostescĭ cuvinte de familie şi de nobleță! Ruşine, ruşine sĕ'țĭ fie! Am cunoscut mulțĭ compatrioțĭ de-aĭ tĕĭ în deosebite rênduriĭ şi în deosebite pungĭ, şi mărturisesc că ĭ-am aflat curațĭ de fire şi de caracter; dar tu, negreşit eştĭ mincĭunos, calp, bastard, căcĭ îțĭ arățĭ arama fără cât de puțină sfială. (suspinând) Unde'ĭ, unde'ĭ frumosul şi nobilul olandez cu care m'am ĭubit atât de ferbinte la anul 1820 în buzunarul căpitanuluĭ Costiță, pe când acest vestit corăbier călătoria pe Marea Négră!.. Unde'ĭ acum sĕ te facă una cu cutiea în care ne găsim şi sĕ mĕ rĕsbune de obrăzniciile tale.

Galbînul. — (uĭmit de turburare) La anul 1820?.. Căpitanul Costiță?.. Marea Négră?.. Ce spuĭ?.. Tu eraĭ atuncĭ cu mine?

Paraoa. — (într'o nespusă mirare) Cu tine! ce fel?

Galbînul. — (răpide, adunându-şĭ suvenirele) Dar... îmĭ aduc aminte... într'o nópte întunecósă, Marea era întărtată de furtună... corabiea era sĕ se înece la Sulina... Toţĭ se ruga luĭ Dumneḑĕu ca sĕ'ĭ scape...

Paraoa. — Aşa este, bine ḑicĭ. Eŭ tremuram de fricĕ, şi de-odată, zuruind cu desperare, m'am aruncat şi m'am lipit...

Galbînul. — (dându-se de-adura cătră para) Şi te-aĭ lipit de peptul meŭ, care de mult ardea pentru tine în focul uneĭ dragoste nemărginite.

Paraoa. — (lunecând cătră galbin) Ah!

Galbînul şi Paraoa. — (lipindu-se într'o amorósă îmbrăţişare) Sórele meŭ! Luna mea!

Zinghetul pricinuit prin înfocata atingere a monetelor se schimbă încet încet într'o zuruire slabă, saŭ maĭ bine ḑicênd, într'o suspinare metalică care se perdu în deşerturile lumeĭ şi a cutieĭ. O tăcere drăgălaşă urmă după acésta, tăcere ce dovedia o mare câtime de sêmţire în sînul monetelor; tăcere scumpă şi mult maĭ glăsuitóre de cât însaşĭ vorba; tăcere care mĭ-aŭ atins pănă şi mie, un străin, córdele inimeĭ şi mĭ-aŭ adus două lacrimĭ de compătimire pe margina genelor.

Peste câteva secunde ambiĭ amorezĭ se traseră puţin înapoĭ, se uĭtară lung unul la altul, făcênduşĭ amêndoĭ o durerósă reviḑie, şi ḑiseră următórele, cu glas pĕtruns:

Galbînul. — (oftând din greŭ) Cât eştĭ de schimbată, ĭubita mea!

Paraoa. — (suspinând cu durere) Cât ne-amŭ schimbat, dragul meŭ!

Galbînul. — (cu amărăciune) Ce crudă şi nemilostivă ’ĭ vremea! Cósa eĭ nu se ostenesce nicĭodată!... plăcere, frumuseţe, tinereţe, tóte sûntŭ sĕcerate de dĕnsa!... astăgĭ ele strălucescŭ cu tot farmecul lor şi mânĭ se perdŭ. Tristă sórtă! lume deşartă! vieaţă ticălósă! ah! ah!

Paraoa. — (cu blândeţă îngerésc㎠) Nu te mâhni, lucéfĕrul meŭ, că nu sûntem numaĭ noĭ supuşĭ acelor crude pravilĭ ale sórteĭ. Ferul că’ĭ fer şi âncă ruginesce, dar apoĭ noĭ care sûntem menĭţĭ prin însaşĭ firea nóstră a fi jĕrtfa lăcomieĭ ómenilor!

Galbînul. — Îţĭ aducĭ aminte, scumpa mea, de-acea epohă fericită când ne-amŭ întâlnit în buzunarĭul căpitanuluĭ Costiţă? .. Sufletele nóstre era făcute unul pentru altul, căcĭ îndată ce ne-amŭ zărit ne-amŭ şi sĕmţit cuprinşĭ de dragoste. Cât de frumósă eraĭ tu atuncĭ cu faţa ta rotundă şi albă ce steclia şi strălucia ca o tabla de dulceţĭ. Cu câtă graţie se îndoia talia ta gingaşă şi subţire! Ce glas dulce şi armonios aveaĭ tu atuncĭ!

Paraoa. — Atuncĭ? .. Dar, atuncĭ şi tu eraĭ tĕnĕr, frumos, voĭnic; atuncĭ eraĭ luciŭ şi plin de farmec; atuncĭ aveaĭ pe’mpregĭur o corónă cu zimţĭ din care eşa scînteĭ amoróse ce’mĭ pĕtrundea inima. Atuncĭ eramŭ amêndoĭ în vrîsta dragosteĭ, ne ĭubiamŭ şi ne dismerdamŭ tótă ḑiua şi tótă nóptea, încât mi s’aŭ ros gĭumĕtate de faţă atuncĭ... dar acum...

Galbînul. — (intr’o deplină desperare) Dar acum?

Paraoa. — (riḑênd) Acum sûntem ca doĭ tăcĭunĭ care facŭ numaĭ fum făr'a da pară.

Galbînul. — Eŭ, tăcĭune, eŭ care...

Paraoa. — Lasă monologul pe altă dată, şi'mĭ spune ce te-aĭ maĭ făcut din césul acel crud când amŭ fost despărţiţĭ?.. Prin care valurĭ, prin care pungĭ, prin câte soĭurĭ de degite aĭ maĭ trecut?

Galbînul. — Ah! ĭubita mea, câte întêmplărĭ am avut de la 1820 în coacĭ!.. De câte orĭ am trecut de la treptele cele maĭ nalte ale soçietăţiĭ la cele maĭ de jos, din mânile cele maĭ curate în labele cele maĭ mârşave, de la sînurile cele maĭ nobile la pepturile cele maĭ deşĕrte de orĭ care sêmţire! Nu este sórtă în lume maĭ curiósă şi maĭ vagabondă de cât a fiinţeĭ nenorocite ce se numesce *monetă*. În vecĭ şi peste tot locul slăviţĭ şi doriţĭ, noĭ sûntem pricina celor maĭ multor fericirĭ şi nenorocirĭ pre pământ şi, cu tóte aceste, rareorĭ întêlnim suflete de acele închinate noă şi vrednice de tótă lauda, care cunoscênd preţul nostru, ne păstrézĕ ca móşte sfinte în fundul uneĭ lăḑĭ de fer, ne păstrézĕ, ḑic, aní întregĭ şi ne scapă de acea frecătură necontenită a degitelor omenescĭ care róde podóbele nóstre.

Paraoa. — (cu ceva nerăbdare) Le sciŭ aceste tóte; spune-mĭ maĭ bine istoria ta.

Nu am trebuinţă sĕ maĭ adaug cât de mult se aţiţase curiositatea mea. Istoria unuĭ galbîn, povestită în întunericul şi în tăcerea nopţiĭ, era pentru mine o petrecere nesperată. Mĭ-am aprins ĭute o a doua çigaretă, şi galbînul începu aşa:

Galbînul. — Istoria mea este legată cu deosebite anecdote ce s'aŭ întêmplat subt ochiĭ meĭ persónelor la care m'am aflat, anecdote triste saŭ vesele, unde eŭ am gĭucat totdeauna rolul cel maĭ de căpitenie, şi în care mi s'aŭ înfăţoşat prilej a face multe însĕmnărĭ şi descoperirĭ asupra ómenilor. M'am folosit mult de privilegĭul ce avem noĭ, baniĭ de aur, a fi strînşĭ cu scumpătate la peptul lor, pentru ca sĕ le cercetez şi sĕ le cunosc inimile de aprópe: şi tu, ĭubita mea, sciĭ ca şi mine câtă mârşăvie plină de desgust este ascunsă în lăuntrul unor bipede care se ḑicŭ creştinĭ cu frica luĭ Dumneḑĕŭ. Ascultă dar şi nu te supĕra dacă fără voĭe ideile mele ţĭ-or părea câte-odată cam posomorîte.

După ce ne-aŭ despărţit căpitanul Costiţă la Galaţĭ, dându-mĕ pe mine unuĭ boĭerinaş ce-ĭ vênduse grâŭ, am suspinat multă vreme gândind la tine, la fericirile perdute a dragostеĭ nóstre, şi crede-mĕ că dacă mĭ-ar fi fost cu putinţă mĭ-aşĭ fi răpit vieaţa de desperare; dar firea nedréptă n'aŭ vroit sĕ ne dee şi noă, galbinilor, dritul scump de a ne sinucide; în urmare am fost silit sĕ'mĭ mistuĭesc durerea'n suflet şi sĕ urmez pe noul meŭ stăpân la moşia luĭ. Dar poţĭ tu sĕ gâcescĭ în ce chip l'am urmat?.. ascuns, soro dragă, în ciubota luĭ şi călcat în picĭóre ca un ban de nimică, pentru că boĭerĭul e temea de tĕlharĭ. Sciŭ că acéstă ruşine se 'ntêmplă ades banilor care aŭ nenorocire a pica în pungile boĭerinaşilor de la ţară, dar eŭ âncă nu păţisem o asemine îngĭosire şi mĕ înăduşiam de cĭudă. Ah! ḑiceam atunci, de ce nu am putere sĕ'ĭ fac o provocare precum se cu-

vine între persóne bine crescute, şi sĕ'l străpung cu spaga rigăĭ de Olanda!.. Ce folos însă! eŭ ţiceam, eŭ auţiam. Însfârşit acel drum plin de chinuriĭ se sĕvârşi după cum dori stăpânul meŭ: el agĭunse acasă cu toţiĭ baniĭ în ciubotă fără sĕ fi întâlnit nicĭ măcar un potlogar pe drumul mare.

. . . Vaĭ mie! nu putea sci
Că *procesu* 'n a luĭ stare sta gata a năvăli.

Paraoa. — Nu'mĭ spuĭ că te-aĭ făcut literat?

Galbînul. — M'am găsit odată din întâmplare gĭumĕtate de cés în buzunarĭul unuĭ poet.

Paraoa. — Urmézĕ-ţĭ povestirea.

Galbînul. — O împresurare de moşie îl sîli pe bĭetul boĭer a alerga la Iaşĭ spre a sĕ lupta cu tagma gĭudecătoréscă, însă din nenorocire în capitala asta el nu putu sĕ întrebuinţeze mijlocul ciubotelor spre scăparea galbinilor luĭ, precum o făcuse în drumul cel mare, căcĭ aicĭ óre care director de tribunal ĭ-aŭ luat până şi ciubotele din picióre. Îĭ de prisos sĕ maĭ adaug că eŭ împreună cu toţiĭ ceĭalalţĭ aĭ meĭ tovarĕşĭ trecurăm în punga acestuĭa, şi că sĕrmanul boĭerinaş se întórse acasă cu pĕrul alb, cu gĭubeoa ruptă şi cu buzunarele sparte. Nenorocirea luĭ m'aŭ cuprins de puţină jale, dar pe de altă parte mĭ-aŭ adus o mulţĕmire ascunsă, căcĭ rĕsbunarea este una din cele maĭ viĭ mulţĕmirĭ a ómenilor şi a galbinilor olandezĭ.

Paraoa. — (oţerinduse) Mĕ îngrozescĭ cu vorbele aceste.

Galbînul. — (cu fanfanoradă) Da cum socoţĭ?

Paraoa. — Nu mĭ-ar părea curios dacă aĭ fi un du-

cat veneţian, pentru că aceştia credŭ numaĭ în *vendetta* lor, dar tu, olandez...

Galbînul. — Nu te atinge de naţionalitate, soro dragă, că mĕ supĕr.

Paraoa. — *Pardon*, scumpul meŭ; n'am vroit sĕ te mâhnesc.

Galbînul. — Te cred, ĭubita mea. Unde mĕ găsam?.. la directorul de tribunal. Nu ţĭ-oiŭ descrie figura luĭ, pentru că era fórte neînsĕmnată, dar ţĭ-oiŭ vorbi de buzunarul sĕŭ. Sciĭ că noĭ, baniĭ, gĭudecăm maĭ totdeauna ómeniĭ după pungile şi după buzunarele lor, şi eŭ mărturisesc că acest fel de gĭudecată mi se pare cea maĭ nimerită într'o epohă unde domnesce interesul. D. Bufon, naturalistul francez, aŭ ḑis că: *stilul arată omul;* eŭ ḑic că: *buzunarĭul arată omul.* El este cea maĭ sigură caracteristică a fireĭ, a patimilor şi a moraluluĭ sĕŭ. De pildă, buzunarĭul unuĭ cheltuitor este spart; punga unuĭ sgârcit e făcută de materie grósă şi traĭnică, şi e legată cu nouĕ-ḑĕcĭ şi nouĕ de noduri, ş. c. l; ear buzunarĭul directoruluĭ putea fórte bine sĕ dee o lămurită idee de haos, căcĭ nu avea nicĭ marginĭ nicĭ fund.

Închipuesce'ţĭ dar, scumpa mea, ce gróză m'aŭ cuprins când m'am rătĕcit în acel sac lung şi adânc! Mĕ credeam perdut întocmaĭ ca un călĕtor în pustiĭurile Africeĭ, dar mĕ înşĕlam pentru că buzunarĭul sus pomenituluĭ director de tribunal nu sĕmĕna nicĭdecum cu un pustiĭŭ; acesta d'impotrivă era locuit de felĭurĭ de neamurĭ străine şi pribegite acolo din alte pungĭ.

Când am agĭuns la marginele aceluĭ sac, am găsit o

poporație fórte amestecată de galbiní olandezí și nemțescí, de irmilicí vechí și noí, de carbóve, până și de sfanțigí, până și firfiricí, care cu toțíi trăia într'o armonie ce m'aŭ adus în mare mirare, cunoscênd dihoniile care despartŭ astădí națiile.

Paraoa. — Cum, frate, carbóvele și irmiliciĭ era prietiní?

Galbînul. — Nu numaĭ prietiní, dar așĭ putea dice frațí de cruce dacă n'așĭ sci că irmiliciĭ sûntŭ dușmaniĭ sfinteĭ crucí. Și acéstă unire eterogenă sciĭ tu de unde se trăgea?.. din crudul obiceiŭ care sîlise pe fieșce care monetă a-și lepăda naționalitatea când aŭ întrat în acel buzunar directoresc. Acole galbiniĭ, irmiliciĭ ș.c.l. nu se maĭ numia nicĭ galbiní, nicĭ irmilicí, nicĭ carbóve.

Paraoa. — Dar cum, cum?

Galbînul. — *Marturí!*.. Înțelegĭ acum? De pildă galbiniĭ se chiema marturí de trĭĭdĕcí și cincí de aní; irmiliciĭ marturí de patruspredĕce saŭ de șesespredĕce aní, după vrîstă; carbóvele marturí de doĭspredĕce aní; și toțí la un loc alcătuia un popor noŭ cunoscut subt nume de: *nația dovedílor sunătóre*... Mĕ pricepĭ acum?

Paraoa. — (oftând) Te pricep. (după o mică tăcere) Și mult aĭ ședut tu acolo?

Galbînul. — Aștéptă. Voĭ, Turcilor, aveți un proverb pe care nu mi'l aduc aminte, dar care se începe cu haram...

Paraoa. — *Haram gheldi, haram ghiti.*

Galbînul. — Tocmaĭ; acest proverb, precât înțĕleg, vrea sĕ dică că de baniĭ luațĭ nedrept nu s'alege nimică.

Paraoa. — Bre! nu te scieam poliglot.

Galbînul. — Cum sĕ nu fiŭ poliglot, soro dragă, dacă am slujit órecând drept plata uneï subscrieri la un Tetragloson care era sĕ easă... dar sĕ venim la proverbul pomenit, pentru ca sĕ veḑï cum se adeveri înţelesul luï.

A doua sară, după întrarea mea în colonia *doveḑilor sunătóre*, stam la vorbă cu câţïva *marturï* de deosebite vrîste şi povestiam pe rênd chipurile înşelătóre ce întrebuinţase stăpânul nostru pentru ca sĕ ne tragă în sînul luï de la răḑĕşiï, de la vĕduvele sărace şi de la toţï nenorociţiï împricinaţï, la care ne aflasem maï înainte, când de-odată o mână lacomă ne cuprinse grămadă în palmă şi ne trânti ca vaï de noï! pe o masă de cărţï unde se gïuca stos. Câteva părechï de ochï se ţintiră cu dragoste asupra nóstră, şi după câteva taliï, o altă mână străină se întinse spre noï şi ne trase într'un alt colţ a meseï. Directorul nu maï era stăpânul nostru... el ne perduse pentru totdeauna. Pare că'l aud şi acum cât de tare se blăstĕma, cum se ocăra pe sine cu cuvintele cele maï próste pentru că gïucase, în vreme ce noul meŭ stăpân îï ḑicea din vreme în vreme c sânge rĕce: *haram gheldi, haram ghiti!* De-atuncï m'am pĕtruns de adevĕrul acestuï proverb şi am luat o mare opinie de înţelepciunea musulmană.

Paraoa. — (se închină) Îmï pare fórte bine.

Galbînul. — (urmând cu foc) Înţelepciunea şi paralele turcescï sûntŭ două lucrurï care mï-aŭ câştigat inima.

Paraoa. — (cu ceva cochetărie) Berbantule...

Galbînul. — (după un zimbet) Tênĕrul ce mĕ câştigase în cărţĭ era una din acele fiinţĭ a cărora nume se sfêrşesce în *escu*, când se află la Moldova, şi în *eanu*, când mergŭ la Valahia; fiinţĭ problematice care trăĭescŭ făr'a avea nicĭ un chip de vieţuire, care pică năpaste în casele şi la mesele ómenilor, şi care astăḑĭ se primblă în drosce de Brandmaĭer, îmbrăcaţĭ în strae nouĕ, încălţaţĭ cu botine de glanţ, şi mânĭ îĭ veḑĭ plămădind glodul uliţilor cu ciubote rupte, cu surtucul descusut şi cu pălărie rósă pe cap; trântorĭ parasitĭ ce s'aŭ întrodus de o bucată de vreme în soçietatea Românilor, speculând nevinovăţia şi încrederea lor, şi care aŭ fost crescuţĭ la scóla vestituluĭ Robert-Macarie de coţcărésca pomenire.

Acel interesant copil al civilisaţieĭ, acel nobil cavaler... de industrie, petrecea o mare parte a ḑileĭ închis în odaea luĭ cu o pereche de cărţĭ în mânĭ, pe care le amesteca necontenit, le aşeḑa în deosebite chipurĭ, le sucia, le tăea, deprinḑênd şi iscodind fel de fel de *teşmecherĭ* ce întrebuinţa sara spre a pungi pe pontatorĭ. Şi trebue sĕ mărturisĕsc că el agĭunsese la o ghibăcie atât de măéstră în măsluirea cărţilor, încât ar fi meritat cu tótă dreptatea o odă *escamotofilă* în soĭul aceleĭ adresate d-luĭ Rodolfo de d. Eliad, marele *amiratore della prestidigitazione.*

Paraoa. — (boldind ochiĭ) Ce cuvinte sûntŭ aceste?

Galbînul. — Aceste sûntŭ câteva cuvinte dintr'o nouă limbă românéscă ce se descopere acum la Bucurescĭ.

Paraoa. — Dar *escamotofil* ce basaconie este?

Galbînul. — *Escamotofil* e vĕr primar cu *braçalba*, cu *lungumbra*, şi frate de cruce cu *Bróscăóetaurie* şi cu *impercaĭcoĭfagĭ* a d-luĭ Aristia.

Paraoa. — Nu le înţĕleg.

Galbînul. — Te cred; dar eau întrĕbă pe croitoriĭ lor dacă înţĕlegŭ cuvintele *teşmecheriĭ* şi *haram*, şi sĕ veḑĭ că ţĭ-or rĕspunde: *nu te capisc*, saŭ: *nu te cumprind.*

Paraoa. — (clătinând capul) Marĭ sûntŭ minunile tale Dómne!

Galbînul. — Ḑi maĭ bine: marĭ sûntŭ minciunele ómenilor!.. Tênĕrul meŭ avea, precum ţĭ-am spus, degitele fórte sprintene la cărţĭ şi se folosa binişor de meşteşugul sĕŭ, căcĭ acesta era pentru dênsul un soiŭ de fondos sigur din care trăgea dobêndă pe fieşte care sară; dar el nu se mulţĕmia cu acel venit şi, în urmare, se împrumuta ades pe la zarafiĭ jidovĭ. Trebue sĕ'ţĭ spun că stăpânul meŭ se trudia de mult ca sĕ deslușască un problem fórte greŭ, adică: *chipul de a face datorĭ fără a le plăti.* În adevĕr el descoperise de mult partea cea dintêĭ a problemiĭ, şi acum era aprópe sĕ o găsască şi pe cea din urmă, căcĭ hotărîse sĕ fugă a doua ḑi pe ascuns la Bucurescĭ, când de-odată şi fără veste unul din creditoriĭ luĭ, un jidov bĕtrân, i se arătă grozav şi înarmat cu patru slujitorĭ de la Agie. Pricina aceleĭ înfăçoşărĭ poliţienescĭ era un vecsel iscălit de stăpânul meŭ, dar neplătit, după obiceĭul sĕŭ cel economic. Noul Macarie fu silit sĕ numere baniĭ îndată şi, numĕrêndu-ĭ, mĕ lepădă şi pe mine în palma nebotezatuluĭ zaraf.

Paraoa. — (cu tânguire) Nenorocite prietin!

Galbînul. — Dar, dar, plânge-mĕ, scumpa mea, tânguesce-mĕ, luna mea, căcĭ aicĭ începŭ pentru mine durerile, ticăloşiile, chinurile uneĭ închizitiĭ maĭ crude de cât acea spaniolă; bocesce-mĕ şi te îngrozesce, pentru că aĭ sĕ mĕ vedĭ muncit în mânĭ de calĕŭ, precum era munciţi creştiniĭ în vremea Păgânismuluĭ; aĭ sĕ cunoscĭ însfârşit misteriul acel înfricoşat a deformăriĭ mele şi chipul nelegĭuit prin care eŭ, mândrul şi slăvitul tĕŭ odinióră amorez, am fost despărţit pentru totdeauna de podóbele mele. Neronul istraelit ce mĕ luase în robie, mĕ închise de-ocamdată într'o temniţă négră şi unsă, pe care el îndrăznia a o numi pungă, şi agĭungênd acasă la dênsul, după ce mĕ arătă cu bucurie la vr'o şese copiĭ strenţeroşi şi nespălaţi, el mĕ ascunse sub o podea din odaea luĭ, într'o ólă îngropată în năsip. Audĭ tu?.. într'o ólă de făcut borş, eŭ ce locuisem în pungĭ de mătasă! eŭ care ţinusem adesecrĭ loc de onor pintre ómineĭ, sĕ mĕ vĕd ţeind locul fasolelor şi pitrinjĕluluĭ! Acéstă idee mĭ-ar fi dat gălbĕnarea negreşit, dacă n'aşĭ fi fost precum sûnt galbîn de firea mea. Dar tóte aceste nu sûntŭ încă nimică pe lângă chinurile ce mi se pregătia.

Pe la medul nopţiĭ caléul acel nemilostiv mĕ scóse la lumina uneĭ lumînărĭ de sĕŭ şi, apropiindu-mĕ de ea, îmĭ atinse zimţiĭ cu un instrument de mórte ce'ĭ dicŭ chilă. Durerea ce mĕ cuprinse dintr'o margine la alta, mĕ făcu sĕ saiŭ în sus de trĭĭ palme, şi, scăpând dintre degitele luĭ, alergăiŭ iute deadura sub pat unde mĕ ascunseiŭ tremurând. Ce folos însă! Iuda mĕ găsi peste

5372

puçin şi îmĭ róse toţĭ zimţiĭ ceĭ frumoşĭ care, după cum ḑicĭ, ĭubita mea, îţĭ arunca odinióră în inimă atâte scînteĭ de dragoste. Într'o clipală m'am vĕḑut ras, pilug de gĭur împregĭur întocmaĭ ca capul bărbierĭuluĭ meŭ; glasul mi se dogise de durere şi, neputêndu-l blăstĕma atuncĭ cum se cădea, m'am rĕsbunat asupra luĭ asvêrlindu-ĭ un zimţ în ochiŭ. De atuncĭ el aŭ rĕmas chĭor, şi socot c'a rĕmânea tot aşa păn' la gĭudecata cea de pe urmă.

Paraoa. — (plesnind de mânie) Amêndoĭ ochiĭ sĕ'ĭ fi scos. Audĭ!.. sĕ'ţĭ chiléscă zimţiĭ! Eŭ mĕ mir cum de sufĕrŭ Romînĭĭ atâte miĭ de tĕlharĭ.

Galbînul. — Ce sĕ le facă dacă sûntŭ sudiţĭ!

Paraoa. — Şi cum aĭ scăpat din mânile caĕluluĭ teŭ?

Galbînul. — În codrul Herţiĭ!.. Sciĭ că acest codru e mórtea jidovilor: numaĭ de le'ĭ pomeni de dênsul îĭ veḑĭ că'şĭ schimbă feţele şi'ĭ apucă *ducă-se pe pustiĭ*. Tĕlharĭul meŭ de zaraf avea nevoĭe sĕ mérgă la hotarul Mamorniţiĭ pentru órecare speculaţiĭ cu folos sigur şi, sciind că avea sĕ trĕcă prin acel codru atât de duşman perciunilor, el îşĭ cumpĕră două pistóle şi un eartagan ruginit, se sui singur într'o brişcă şi se porni cu frica 'n spate şi cu galbiniĭ în sîn. După multă trudă agĭunseră însfêrşit în codrul Herţiĭ. Târtanul meŭ tremura ca de friguri; măselele'ĭ clănţĕnia, şi el se bătea necontenit cu pumnul în pept. Era în spre sară, la césul acel sfênt a ḑileĭ unde tótă natura se liniştesce în tăcere şi pare că se pregătesce pentru sĕrbarea uneĭ taĭne

înfricoşate. Caiĭ mergea încet la dél, când de-odată eşiră de după copacĭ doĭ ómenĭ înarmaţĭ.

Ĭuda rĕsări ca şi când 'l-ar fi muşcat un şĕrpe, dar nu 'şĭ perdu minţile, căcĭ, scoţêndu-şĭ ĭute cuşma şi chitia de pe cap, le puse lângă dênsul, una 'n drépta şi una 'n stânga, şi începu a strîga de departe: „Nu veniţĭ, nu; noĭ sîntem trĭĭ, voĭ sînteţĭ doĭ.“ — Cu tóte aceste tĕlhariĭ opriră caiĭ şi se apropiera de brişcă.

— Măĭ, târtane, ḑise unul din eĭ, pentru cine aĭ luat armele aceste?

— Pentru tĕlharĭ; rĕspunse zaraful.

— Noĭ sûntem tĕlharĭ.

— Poftim, mĕ rog, — şi jidovul dete îndată armele.

— Da banĭ aĭ cu tine?

— Ba nu, n'am nicĭ o para, pe legea me.

— Pe dênsul, măĭ; răcniră atuncĭ hoţiĭ, şi pe Leĭba mi'l trântiră din brişcă gĭos la pământ. Ĭuda se sbucĭuma cu desperare şi răcnia *vaĭ mir*, *ghevalt*, cât îĭ ţinea gura, dar unul din tĕlharĭ îĭ puse un genunchiŭ pe pept şi o mână 'n gât, şi glasul i se curmă pe loc. Acéstă scenă nu ţênu mult, căcĭ peste puţin ceĭ doĭ voĭnicĭ întrară ear în codru, lăsând trupul zarafuluĭ lungit în mijlocul drumuluĭ, fără suflare şi cu ochiĭ holbaţĭ. Socot de prisos sĕ maĭ adaug că eĭ nu uĭtaseră sĕ-ĭ ĭee punga din sîn. Tĕlhariĭ de drumurĭ marĭ precum şi ceĭ de târgurĭ marĭ aŭ într'acest soiŭ de întêmplărĭ o deosebită luare aminte.

Paraoa. — Cum? dragul meŭ, aĭ încăput în mânĭ de tĕlharĭ şi nu ţĭ-aŭ fost frică?

Galbînul. — Adă'ţĭ aminte, scumpa mea, că trecusem maĭ înainte prin mânile unuĭ director de tribunal, a unuĭ stosar şi a unuĭ zaraf. Deprinderea se face fire, după cum sciĭ.

Paraoa. — Adevĕrat; ómeniĭ şi baniĭ se deprindŭ cu soçietăţile cele maĭ rĕle.

Galbînul. — Stăpâniĭ ce căpătasem eŭ acum şi care mĕ căpătaserĕ totodată, ne duserĕ în fundul codruluĭ la gura isvoruluĭ care se numesce *fôntâna hoţilor*. Acolo era adunaţĭ toţĭ tovarĕşiĭ lor împreună cu căpitanul ce sta maĭ de o parte lungit pe earbă, cu pistólele lângă dênsul.

Opt voĭnicĭ cu spete late
Cu mânece suflecate
Şi cu puscile 'ncărcate.

— Eĭ! copiĭ, prins-aţĭ ĭepurele? — ḑise căpitanul, om nalt de stat, vênos în braçe, şi cu musteţile de-un cot.

— 'L-am prins, căpitane; rĕspunse tĕlharĭul ce mĕ ţênea în palmă.

— Gras îĭ?

— Cam gras, că nu putea fugi bine.

— Póte-a fi fost cuşer.

— Cuşer, dar; avea nisce perciunĭ de-ó palmă.

— Şi unde'ĭ pelea?

— Eat'o, căpitane.

Căpitanul deschise punga, se uĭtă la noĭ şi, clătinând din cap cu mânie: Ean veḑĭ, ḑise, cum ĭ-aŭ cĭocârtit! Litfa blăstĕmată ne-aŭ furat pe gĭumĕtate dintrênşiĭ.— Pe urmă vĕrsându-ne în palmă, chĭemă toţĭ tovarĕşiĭ luĭ

împregĭur şi ne împărţi în sume drepte pe la fie care. Eŭ însă rĕmăseiŭ partea căpitanuluĭ. Acest român era cu adevĕrat voĭnic, şi dacă se făcuse tĕlhariŭ de drumul mare, nu că doar ĭĭ era sete de banĭ, dar pentru că sĕmţia ceva în inima luĭ care îl îndemna sĕ caute prilejurĭ de vitejie; primejdiile avea pentru dênsul un farmec magnetic care îl trăgea fără voĭe, şi sûnt încredinţat că dacă ar fi avut norocire sĕ se nască cu trĭĭ sute de anĭ maĭ înainte, pe când Româniĭ era în lupte, el şĭ-ar fi dobêndit un nume de vitéz mare. Singura slăbăcĭune ce avea era că ĭubea prea mult nevestele măritate, şi fiind că aceste aŭ avut de când lumea o ferbinte aplecare pentru voĭnicĭ, s'aŭ întêmplat că mulţĭ bărbaţĭ însuraţĭ era mânioşĭ foc asupra căpitanuluĭ şi gĭuraseră sĕ 'şĭ rĕsbune asupra luĭ.

Maĭ ales unul, un grec care fusese arnăut în vremea Domnulnĭ Ioniţă Sturza, ĭĭ păstra o duşmănie de cele ascuţite, pentru că sĕmţĭa pe frunte, de o bucată de vreme, óre care mâncărimĭ ce-ĭ înferbênta crierii şi'l făcea sĕ viseze nóptea tot soĭul de vite cornorate. El se aşedase de vr'o doĭ anĭ în târgul Herţiĭ, şi de vr'o opt lunĭ se însurase cu o fată tênără care era vestită de frumósă pe tótă linia hotaruluĭ.

Cum şi ce fel se cunoscuseră şi se daseră în dragoste căpitanul cu femeea arnăutuluĭ, nu ţĭ-oiŭ putea spune... dar sciŭ că în tóte serile, pe la asfinţitul sóreluĭ, stăpânul meŭ îşĭ încăleca murgul şi se ducea de se întêlnia cu dênsa la o cumĕtră a eĭ ce şedea în marginea târguluĭ. Arnăutul, se vede că înţĕlesese în sfîrşit pricina

visitelor dese ce făcea nevasta luĭ în casa cumĕtriĭ sale, căcĭ se pregătĭ de vênat, luându-şĭ hăĭtaşĭ, arme şi c.l.t. Hăĭtaşiĭ însă ĭĭ alesese pintre câţĭva bărbaţĭ, care ca şi dênsul avea ceva pică asupra căpitanuluĭ.

Într'o sară, cum rĕsări cea întâĭ stea pe cer, stăpânul meŭ, după ce îşĭ împărţi tovarĕşiĭ pe la deosebite potice, încălecă murgul şi se porni pe o cărare îngustă ce ducea la margina codruluĭ. Era o lună cum o dorescŭ amorezĭĭ, o lună plină de o taĭnică lumină care învĕluia tot codrul şi rĕsbătea pintre frundele copacilor. O tăcere adâncă, o linişte sfîntă domnea în lume. Nu se auḑia altă decât pasurile caluluĭ pe cărare. Căpitanul scóse de sub mintén o tambură mică cu strune de sîrmă şi, împreunându-şĭ glasul cu ea, începu a câuta un vers jalnic ce 'mĭ pĕtrundea inima măcar că 'ĭ de metal.

Tot mergênd şi câutând, eată că eşirăm din codru şi sosirăm pe o culme nu departe de târgul Herţiĭ. Acolo stăpânul meŭ se opri, căută împregĭur şi, puind două degite în gură, după o şuerătură de cele haĭducescĭ care clocoti grozav în codru şi care îmĭ ţiui multă vreme în urechĭ. Îndată pe urmă o ferestuĭcă se lumină la o casă din târg; ear căpitanul, sărind vesel de pe cal, se îndreptă răpide în partea eĭ. După câteva minute el era în braţele frumóseĭ sale ĭubite, şi se dismĭerda şi se drăgostia amêndoĭ, precum odinióră ne dismĭerdam noĭ, scumpa mea lună... Îţĭ maĭ aducĭ aminte?

Paraoa. — (oftând) Ah!..

Galbînul. — (asemene) Şi ear ah!.. (după o scurtă şi du-

rerósă tăcere.) Nimic nu'ĭ statornic în lume: tinereţile trecŭ, norocul pere tocmaĭ când gândescĭ sĕ guscĭ maĭ bine plăcerile luĭ. Cât de fericite minute petrecea stăpânul meŭ cu ĭubita luĭ şi ce triste minute era sĕ urmeze după ele!

Aşa'ĭ legea crudeĭ sórte
Aḑĭ plăcere,
Mânĭ durere,
Aḑĭ viéţă şi mânĭ mórte!

Paraoa. — (din fundul inimeĭ) Of . . . of!

Galbînul. — (asemene) Şi ear of! . . Ce sĕ'ţĭ maĭ spun? Voĭnicul meŭ căpitan se vĕḑu de odată încungĭurat de vr'o ḑĕce ómenĭ înarmaţĭ şi comenduiţĭ de însuşĭ bărbatul ĭubiteĭ sale. Într'o clipală el fu aruncat la pămênt şi, în locul albelor braţe ce'l strîngea cu un minut maĭ înainte lângă un pept înfocat, sĕrmanul! sêmţi nisce lanţurĭ rĕcĭ ce-ĭ cuprinseseră tot trupul ca un şerpe. Positia luĭ era cu atât maĭ neplăcută că avea multă asĕmĕnare cu positia ḑeuluĭ Mars, când acest viteaz Don Juan ceresc fu prins cu Afrodita în mrejile luĭ Vulcan. Afrodita din târgul Herţiĭ aŭ fost trimesă la o monăstire după stăruinţele arnăutuluĭ, şi nenorocitul meŭ stăpân dus la una din cele 13 Isprăvnicĭĭ a Moldoveĭ. Acolo Ispravnicul ĭĭ făcu o de *aprópe cercetare* şi'l espedui la Iaşĭ, unde, fiind gĭudecat, i se închie o hotărîre destul de sărată, adică: i se încuviinţă un cvartir de câţĭva anĭ la Ocnă, pentru ca sĕ'şĭ *prefacă*, sĕ-şĭ *îmblânḑască* şi sĕ-şĭ *îndulciască sêmţirile morale!* . . Cât pentru tovarĕşiĭ seĭ de hoţie, am aflat maĭ târḑiŭ

că uniï aŭ trecut peste hotar, pentru ca sĕ facă voeajurĭ de plăcere, ear câţĭva aŭ isbutit a sĕ înălţa între ómenĭ... priu agĭutorul ştréngurilor spĕnd̦urătóreĭ.

Paraoa. — N'aĭ făcut, dragul meŭ, o observare? că toţĭ tĕlhariĭ de drumurĭ şi de codri sûntŭ spĕnd̦uraţĭ în târgurĭ... Óre pentru ce?

Galbînul. — (declamând) *Où peut-on être mieux qu'au sein de sa famille!*

Paraoa. — (riḑênd) Ha, ha, ha... bată-te norocu! că poznaş maĭ eştĭ.

Galbînul. — Ispravnicul ce mĕ luase odată cu *doprosul* era, cum se ḑice, *un om a trebiĭ*. Cunoseḑnd tóte chipurile legĭuite de *obiceĭul pământuluĭ* întru a sĕ *folosi de prilejurĭ*, el isbutise a'şĭ preface slujba în *chivernisală*, şi slavă Domnuluĭ! după câţĭva anĭ, îşĭ făcuse o stare ca *ómenĭ*. Avea, sĕrmanul, două moşióre luate de la răḑeşĭ, avea câteva *suflete de ţigani*, şi era cunoscut în tot ţĕnutul de *gospodar cum se cade*. Maĭ era âncă cunoscut şi de creştin cu frica luĭ Dumneḑeŭ, pentru că sciea *Creḑul* grecesce pe derost, măcar de şi nu înţĕlegea nicĭ de cum astă limbă; pentru că se împărtăşa de două orĭ pe an, şi pentru că făcea ades paraclisurĭ în casă. Cu tóte aceste bunul nostru creştin nu se sfiia a poronci sĕ bată la talpe pe vre un român ce nu'şĭ putea plăti birul, tocmaĭ când el rostia *Tatăl nostru*, tocmaĭ când ḑicea cu mare *evlavie*: „Şi ne eartă noă, Dómne, greşelele nóstre precum şi noĭ ertăm greşiţilor noştri..“ Almintere era bun la suflet, atât de

bun încât cucóna d-sale îl trimetea fără voe în comisiĭ când avea gust sĕ rĕmâe singură acasă.

Boĭerĭul ispravnic, precum am spus, avea o cucónă; cucóna avea un verişor al doile. Boĭerĭul ispravnic era bĕtrân şi urît; cucóna era între două vrîste, adică: nicĭ prea crudă nicĭ prea cóptă, nicĭ urîtă nicĭ frumósă, dar maĭ mult *hazlie*. Verişorul era numaĭ de vr'o nouĕspredece anĭ, ḑestul de *nostim*, dar cam prostuţ din fire şi cam obraznic din crescere. Boĭerĭul ispravnic ĭubia numaĭ două lucrurĭ în lume: 1-iŭ baniĭ şi 2-le nevasta. Cucóna asemine slăvia numaĭ două lucrurĭ pre pământ: 1-iŭ baniĭ şi 2-le verişorul. Verişorul earăşĭ adora numaĭ două lucrurĭ în viaţa luĭ: 1-iŭ baniĭ şi 2-le vênatul.

Aceste triĭ deosebite patimĭ a cărora *fondos* eram ugĭ baniĭ, se specula între ele cu fel de fel de chipurĭ, unele maĭ curióse de cât altele, şi prilejia nisce scene de tot comice. Spre pildă: când sêmţia cucóna că ĭubitul sĕŭ bărbat se folosise de vr'un *kilepir*, îşĭ pregătia un arsenal întreg de căutăturĭ înfocate, de suspinurĭ fărmecătóre şi de note în *b* mol carele cu tóte era menite spre a-ĭ întórce capul şi spre a-ĭ stórce baniĭ. Aşa, înarmată de acea grozavă şi primejdiósă artilerie, isprăvnicésa întra în odaea boĭerĭuluĭ şi începea dintêĭŭ al împroşca cu miĭ de săgeţĭ din ochĭ, unele maĭ dulcĭ de cât zaharul, altele maĭ pĕtrunḑĕtóre de cât ferul; şi când videa că nenorocitul începea a sĕ uĭmi, atuncĭ da drumul oftărilor arḑĕtóre şi a notelor în *b* mol carele, ca un batalion de cavalerie, se arunca asupra luĭ, îl ameţa, îl tulbura şi'l aducea în starea unuĭ *automat*. Pe

urmă o încolăcire de braçe împregĭurul gâtuluĭ şi o dulce sărutare între sprincene desĕvîrşa birunţa, şi îndată toţĭ galbiniĭ din buzunarĭul boĭerĭuluĭ se strecura zuruind în palma cucónceĭ. Nu am trebuinţă sĕ maĭ adaug că el, când se deştepta din acea amorósă magnetire, se treza totodată şi pornit într'o *comandirovcă* poroncită de însaşĭ drăgăstósa luĭ nevastă.

Paraoa. — Şi ce făcea ea cu atâte parale?

Galbînul. — Ce parale!.. ḑi galbiniĭ.

Paraoa. — Aşa vine vorba.

Galbînul. — Cucóna isprăvnicésa lua lecţiĭ de limba franceză, pentru că astăḑĭ în Moldova e cam ruşine sĕ vorbiască cineva românesce, şi alesese drept profesor pe verişorul eĭ, care fusese crescut într'un pansion din Iaşĭ şi care învĕţase acolo a *moncheri* pe fieşcare. Acele lecţiĭ se da şi se priimia sara, după purcederea bărbatuluĭ, într'o odae plină de divanurĭ şi luminată numaĭ de o singură lampă. Profesorul şi cu scolerița luĭ se punea pe o sofa şi lecţia se făcea în următorĭul chip:

Scolerița. — Spune-mĭ, verişorule, cum se ḑice franţuzesce: te ĭubesc?

Profesorul. — *Je vous aime?*

Scolerița. — (cu o drăgălaşă căutătură) *Je vous aime?*

Profesorul. — Saŭ: *je vous adore.*

Scolerița. — (adăugând pomeniteĭ căutăturĭ un glas dulce şi tremurător) *Je vous aime*, verişorule, *je vous adore.*

Profesorul. — (ruşinându-se) *Et moi aussi.*

Scolerița. — (luându'l de mână) Dar... *aşĭ vrea sĕ te sărut*, cum se ḑice?

Profesorul. – (coborînd ochiĭ) *Je voudrais vous embrasser.*

Scolerița. — (cu glasul înfocat) *Je voudrais vous embrasser*, verișorule.

Profesorul. — (turburându-se) *Et moi aussi.*

Scolerița. — Dar... *cine te oprește*, cum se ḑice?

Profesorul. — *Qui vous en empèche.*

Scolerița. — Haĭ sĕ spunem de la început.

Profesorul. — (tremurând) *Je vous aime.*

Scolerița. — (cu patimă) *Je vous adore.*

Profesorul. — *Je voudrais vous embrasser.*

Scolerița. — (iute) *Qui vous en empèche*, verișorule?

Dă-mĭ voĭe, scumpa mea, sĕ nu urmez păn'la sfîrșitul lecțieĭ; ți-oiŭ spune numaĭ că din *je vous aime* în *je vous adore*, toți galbiniĭ luați din sînul ispravniculuĭ trecea în mânile verișoruluĭ, drept plata sirguinței sale.

Prin asemine chipurĭ și eŭ, draga mea, am călĕtorit din pungă în pungă și am agĭuns în sfîrșit a fi proprietatea tênĕruluĭ profesor de: *je voudrais vous embrasser.*

Ți-am spus că el ĭubia vênatul. Acéstă patimă se desvĕlise în inima luĭ cu atât maĭ strașnic că era fórte rĕŭ chitaș și în urmare, maĭ tóte paserile îĭ trecea pe la nas. În zădar el le alunga, cu halicĭurile prin vĕzduh; nicĭ una din ele nu vroia sĕ-ĭ împliniască mulțĕmirea de a pica. Într'o ḑi, nenorocitul meŭ vênător se trezi cu hotărîre sĕ facă minunĭ și sĕ nu se întórcă acasă de cât cu cel puțin două care mocănescĭ pline de jigăniĭ ucise; dar, precum sciĭ, hotărîrea și împlinirea sûntŭ două lucruri

care n'aŭ obiceiŭ a sĕ întâlni cam ades. Cu tóte aceste, stăpânul meŭ se îmbrăcă în tot costumul de vênător, şi se porni cu pălăria de paĭe pe urechĭ, şuerând o bucată din opera Zampa: *Il faut céder à mes lois...* ca un om sigur de biruinţă. Şi nicĭ nu putea fi almintere de vreme ce avea cu el triŭdecĭ de încărcăturĭ gata, o torbă nouă şi o puşcă de Lepage cu două ţeviĭ. Bine încredinţat decĭ în ghibăcia luĭ, el eşi la câmp aruncând împregĭurul sĕŭ căutăturĭ pline de lăcomie şi de cruŭime.

Trebue sĕ sciĭ, ĭubita mea, că nu este tigru, nu este hienă, nu este în sfêrşit lighióe pre pământ maĭ crudă de cât un vênător prost în cele dintêĭ a luĭ cercărĭ. Ţelul seŭ este numaĭ ca sĕ ucidă pentru ca sĕ se încrédă că'ĭ puşcaş; de aceea trage în tóte părţile, în tóte jigăniile fără deosebire: găinĭ, prepeliţĭ, curcanĭ, vrăbiĭ, ba âncă de nu s'ar sfii, ar sloboḑi puşca şi peste ómenĭ. Se înţĕlege de la sine că cele maĭ multe orĭ el împrăştie în vênt ocĭ întregĭ de praf şi că se ostenesce ḑile marĭ degeaba. Ear dacă i se întêmplă sĕ obóre vre o păseruĭcă órbă... sĕ'l veḑĭ atuncĭ cum alérgă cu ochiĭ boldiţĭ la locul unde aŭ zărit-o picând: gard, şanţ, spinĭ, el rĕsbate tot, fără sfiială; ar trece şi prin foc fără a lua sama, căcĭ atuncĭ el nicĭ nu vede, nicĭ n'aude. Îşĭ perde césornicul, pălăria, puşca... dar nu-ĭ pasă; el aŭ lovit!.. şi de vreme ce-aŭ lovit, e puşcaş bun. Acéstă idee, măgulitóre aţiţă focul ce'l înflacără şi dă aripĭ piciórelor sale carele alérgă, saltă, sbóră fĕr'a atinge pământul. Şi când zăresce în earbă paserea rănită, sĕ'l veḑĭ cu ce turbare se aruncă asupra eĭ, şi pe urmă cu

ce fudulie o rîdică pănă la ochĭ ca sĕ o priviască maĭ de-aprópe. Atuncĭ i se pare că ţĕne o lume în mână! Bucuria luĭ este nebună; ar vroi sĕ lege paserea la pept ca o decoraţie, dar, aducêndu-şĭ aminte că are torbă, o pune întrênsa, şi apoĭ o scóte de ḑece orĭ pe minută pentru ca sĕ o maĭ vadă. Deşertăciunea luĭ găsesce pricină de fală în mórtea uneĭ fiinţĭ nevinovate!

Cea âutêĭ pasere care aŭ fost jĕrtfa cruḑimeĭ stăpânuluĭ meŭ era un botgros. Pare că'l vĕd şi acum pe crénga unuĭ pĕr sĕlbatic cu guşa umflată de cântare! Vênătorul meŭ se apropie de el pe furiş ca un motan, îl chiti multă vreme, trasă chedica puscĭĭ, şi bĭetul botgros pică pe earbă sloboḑind un ţipet dureros!.. Îl lovise tocmaĭ în guşă. Acea scenă m'aŭ înfiorat aşa de tare şi tot odată aŭ trezit în mine o ură atât de cumplită asupra tuturor ómenilor, încât m'am hotărît pe loc a mĕ depărta de verişorul isprăvnicesĭĭ, şi dar, profitând de uĭmirea ce'l cuprinsese în vremea când alerga sĕ puĭe mâna pe victima luĭ, am sărit ĭute din buzunar şi m'am ascuns în earbă. De atuncĭ, ĭubita mea, am rĕmas încredinţată că în ómenĭ sûntŭ seminţe de cruḑime carele, dacă ar avea prilejurĭ favoritóre pentru desvĕlirea lor, ar acoperi faţa pământuluĭ cu miĭ de Neronĭ.

Paraoa. — De neroḑĭ?

Galbînul. — Neronĭ. Cât pentru neroḑĭ, după cum le ḑicŭ în Valahia, slavă Domnuluĭ! seminţia lor s'aŭ desvĕlit şi aŭ înflorit destul de bine în lume.

Paraoa. — Maĭ ales de când s'aŭ lăţit mania de a avea spirit.

Galbînul. — Acum eram liber!.. liber!.. înțelegĭ tu, ĭubita mea, tótă dulcéța și tótă puterea acestuĭ cuvênt? Neatîrnat de nime, scăpat de închisorile pungilor!.. volnic de a face tot ce'mĭ plăcea!.. În cósul acela am gustat cea maĭ mare fericire în sufletul meŭ, căcĭ nimic pe lume nu e maĭ scump și maĭ slăvit de cât libertatea; ea este dorul cel maĭ neprețuit ce l-aŭ dat Dumnedĕŭ ómenilor. Și sĕ sciĭ de la mine că atuncĭ o nație se apropie de mórte când începe a fi surdă la glasul libertățiĭ!

Paraoa. — Acest adevĕr e vechiŭ de când lumea, și îl sciŭ de mult.

Galbînul. — Cum se póte?.. Eŭ credeam că 'l-am descoperit singur.

Paraoa. — (zimbind) Spiritele înalte se potrivescŭ aades la gânduri.

Galbînul. — (se închină) Eram liber, precum ți-am spus, într'o câmpie înflorită ce rĕsuna de cânticile păsĕrilor.

> Cĭocârliile voĭóse în vĕzduh se legănaŭ.
> Și'nturnarea primăverĭĭ prin dulcĭ ciripirĭ serbaŭ.

Florile dismĭerdate de un vêntușor lin rĕspândea în aer felĭurĭ de miróse ce mĕ îmbĕta de mulțĕmire. Stam culcat între doĭ toporașĭ și mĕ uĭtam la sóre cu dragostea unuĭ frate, căcĭ, după ḑisa poeților, sórele nu este altă de cât un glob de aur. Rașele sale luneca pe faça mea, dându-mĭ o sărutare ferbinte ce mĕ făcea sĕ strălucesc de bucurie. Vaĭ mie! puteam óre gândi că tocmaĭ el va fi pricina nenorocireĭ mele și a de isnoaveĭ robirĭ

în care am agĭuns!.. Acum sûnt încredinţat de adevĕrul proverbuluĭ românesc ce ḑice că: fratele'ţĭ scóte ochiĭ!.. şi păstrez o deosebită admirare pentru fabula luĭ Alecsandrescu, *Toporul* şi *pădurea*, care ḑice:

Că în fieş-ce ţéră
Cele maĭ multe rele nu vinŭ de pe afară,
Nu le aducŭ străiniĭ; ci ni le face tóte
Un pămêntean de-aĭ noştri, o rudă séŭ un frate.

Paraoa. — (cu entusiasm) *Aferim, aferim!*

Galbînul. — (după o scurtă tăcere) Ţĭ-am spus, draga mea, că câmpia unde mĕ desfătam cu atâta mulţĕmire vuĭa de cânticele păsĕrilor, dar maĭ cu samă de vr'o câteva minute ea rĕsuna de glasul îngeresc a uneĭ tinere copile ce culegea florĭ aprópe de mine. Ḑic *îngeresc* pentru că aşa'ĭ obiceĭul, cu tóte că nime nu cred că aŭ auḑit glasul îngerilor; şi socot că aşĭ nimeri maĭ bine ḑicênd *argintiŭ*, maĭ ales că acest cuvênt îmĭ aduce aminte de glasul tĕŭ ce m'aŭ încântat aşa de mult în buzunarĭul căpitanuluĭ Costiţă.

Paraoa. — (varsă o lacrimă de înduioşire)

Galbînul. — Aĭ însemnat ca şi mine, scumpa mea cât e de frumos neamul ţiganilor care trăescŭ în partea munţilor şi ce figurĭ regulate şi vioae se găsescŭ pintre femeile lor; dar crede-mĕ că nicĭ odată, de când mĕ aflu în Prinçipatele românescĭ, n'am întâlnit trăsăturĭ atât de gingaşe, atât de bine împreunate şi într'un cuvênt atât de plăcute ca a Zamfireĭ, (aşa se numia copila ce culegea florĭ lângă mine). Lasă că era tênĕră numaĭ

de vr'o şeĭspreḑece anĭ, şi că avea âncă acea frăgeḑime copilărésc㎠atât de nepreţuită în podóba uneĭ femeĭ, dar apoĭ tóte mişcările eĭ, căutătura sa, glasul seŭ, avea un ce maĭ deosebit, un aer de sĕlbătăcime încântătóre ce o asĕmĕna cu o căprióră sprintenă în momentul când sĕmte vênătorul în codri. Pĕrul sĕŭ negru ca pana corbuluĭ era împletit în cosiţĭ împodobite cu bănuţĭ de argint şi cu floricele; la gât purta o salbă de mărgele roşiĭ şi albe şi de rubele care sălta pe sinu-ĭ la tot pasul, pricinuind un zinghet delicat şi strălucind felĭurit sub raḑele sóreluĭ. Tótă haĭna eĭ era o cămeşă albă cusută cu altiţe de fir şi de mătasă pe la umerĭ şi pe la gât, şi o fotă albastră cu dungĭ vişiniĭ ce încungĭura trupul sĕŭ mlădios ca o trestie şi *tras prin inel*, după cum ḑicŭ Româniĭ. Ce sĕ'ţĭ maĭ spun?.. Pentru ca sĕ'ţĭ daŭ o slabă idee de tótă persóna Zamfireĭ ar trebui sĕ fac o fisiologie întrégă de fieşce care parte în deosebĭ, saŭ sĕ urmez unor autorĭ care, vroind a descrie un portret, întrebuinţază chipul obicĭnuit în pasporturĭ. Aşĭ ḑice dar ca dênşiĭ că avea:

Ochiĭ, ca seninul după plóe saŭ ca flórea de cicóre.

Genele, lungĭ ca un vĕl de mătasă.

Spincenele, bine arcate ca arcul amorĭuluĭ.

Obraziĭ, rotundo-lungăreţĭ şi văpsiţĭ uşurel de purpura auroriĭ, care de câte orĭ se *ivesce* totodată şi *zîmbesce* pentru înlesnirea rimeĭ şi plăcerea poeţilor.

Gura, boboc de trandafir, gĭumĕtate desfoĭat.

Dinţiĭ, simburĭ de mĕr fără cójă, saŭ mărgăritar.

Pĕrul, veḑĭ maĭ sus.

Gâtul, de lebădă, după obiceĭul vechiŭ.
Sinul...

Paraoa. — (cu puçină gelosie) Cred că nu l-aĭ cercetat de aprópe.

Galbînul. — Ba âncă m'am şi legănat pe el?.. şi pot ḑice fără ruşine că m'am sêmţit óre cum mângâet de perderea libertăţiĭ mele când aŭ dat Zamfira cu ochiĭ de mine, (căcĭ stecliam din pricina sóreluĭ!) şi maĭ ales când, zimbind cu mulţĕmire, m'aŭ aninat de salbă şi m'aŭ culcat pe sînul eĭ atât de minunat, atât de rotund, atât de frumos! Ce légăn, scumpa mea, ce légăn! Sĕ trăescĭ şi sĕ morĭ pe dênsul făr'a dori altă fericire pe pământ şi alt raiŭ pe ceea lume.

Paraoa. — *Bre, bre!* ce entusiasm!.. Dacă nu te-aşĭ cunósce, aşĭ crede că eştĭ un tênĕr poet ce aĭ scăpat de-abĭa de pe laiţele scólelor.

Galbînul. — Şi n'aĭ greşi, pentru că înfăţoşarea Zamfireĭ m'aŭ cuprins de o mirare aşa de înfocată, încât deodată m'aŭ trăsnit un fulger poetic şi am improvizat pe loc următórele versurĭ:

Frumósă copiliţă!
Spune-mĭ de unde viĭ
Cu zimbet pe guriţă,
Cu mândri ochĭ şi viĭ?

Ce ânger mult ferice
Din cerurĭ te-aŭ adus
Şi pre pământ, aice,
Gingaşă te-aŭ depus?

Tu eştĭ o nălucire,
Un farmec *aurit*,
Un vis de fericire,
Un ânger de slăvit!

Din cer eştĭ o minune,
Şi dulce 'ĭ glasul tĕŭ
Ca sfînta rugăciune
Când bate césul rĕŭ!

Paraoa. — Bravo, bravo!.. îmĭ pare bine că, pe lângă cele multe calităţĭ, maĭ aĭ şi talentul improvizaţieĭ în privirea ţigancelor. Tótă bucata e plină de o armonie musicală ce sună a drîmbă; dar maĭ cu samă *farmecul aurit* îmĭ place şi 'mĭ aduce aminte de minunatul compliment ce aŭ făcut odată un scriitor de la óre-care instanţie uneĭ duducĭ din óre-care mahala, dicêndu-ĭ: că'ĭ frumósă ca o *otnoşenie* scrisă pe hârtie *galanţchi*.

Galbînul. — Ah! parale, parale! fiinţe neînţelese ce sûnteţĭ! Vroiţĭ totdeauna sĕ ne ţineţĭ în mrejile vóstre şi sĕ nu avem nicĭ ochĭ, nicĭ gură, nicĭ suflet decât numaĭ pentru voĭ. Ear dacă ni se întêmplă sĕ ne întórcem căutăturile aĭure, atuncĭ vaĭ şi anfar pentru noĭ sĕrmaniĭ galbinĭ olandezĭ!.. Acele versurĭ pe care numaĭ eŭ sciŭ cât am asudat până ce le-am improvizat!.. acele versurĭ în care mĭ-am vĕrsat tótă inima!.. tu, le ieĭ în rîs pentru că aŭ fost adresate altie, ear dacă le-aşĭ fi făcut pentru tine, sûnt sigur că le-aĭ fi găsit minunate. Dar, ce staŭ eŭ de te învinovăţesc...

Astfel este secsul, nu e vina ta.

Paraoa. — Aşa, frumos vĕ şede. Voĭ ne înşelaţĭ ş'apoĭ voĭ săriţĭ cu gura înainte; altă vorbă n'aveţĭ decât că astfel este secsul, făr'a maĭ lua în privire tóte jĕrtfile câte le facem noĭ pentru voĭ.

Galbînul. — Dacă'ĭ vorba de jĕrtfe, apoĭ mĕ închin cu plecăcĭune (se închină) şi mĕ întorc earăşĭ la sînul fărmĕcător a Zamfireĭ. Ea mĕ duse spre nisce corturĭ ce se zăria departe, la pólele unuĭ codru, şi când fuserăm aprópe de ele, ne eşi înainte un flăcăŭ ţigan, nalt, sprinten, voĭnic, cu ochiĭ marĭ şi negri, cu pĕrul lung şi negru, cu faţa arsă de sóre dar frumósă şi vióe. El era Nedelcu, lăutariŭ vestit ce îţĭ rupea inima când trăgea din arcuş un cântic de jale, şi care te făcea sĕ gĭocĭ fără voĭe când suna o horă. El se ĭubia cu Zamfira din copilărie şi după multe necazurĭ şi chinurĭ ce suferiseră amêndoĭ de ceea parte de Milcov, isbutiseră a scăpa din ghĭarele unor stăpânĭ nemilostivĭ şi a trece în Moldova unde trăia în pace împreună de vr'o şese lunĭ.

— Cules-aĭ multe florĭ, dragă Zamfiră? îĭ ḑise Nedelcu sărutând-o.

— Am cules cele maĭ frumóse din câmp, pentru ca sĕ le pun la pălăria ta, dar cea maĭ scumpă mĭ-am pus-o eŭ la gât. — Şi ḑicênd aceste Zamfira mĕ arăta pe mine în salbă.

— Un galbîn! strigă Nedelcu cu mirare. Unde şi cum l-aĭ găsit?

— În câmp căutând florĭ cu gândul la tine... căcĭ de câte orĭ gândesc la tine, totdeauna daŭ de noroc.

Nedelcu sări în sus chiuind de bucurie şi pe urmă rî-

dicând pe Zamfira în braçe, o duse până sub cortul luĭ, gĭucând ca un copil şi sărutând-o cu dragoste.

Nu sciŭ dacă aĭ însĕmnat vre odată şătrile ţigănescĭ, şi dacă aĭ vre o idee lămurită asupra vieţuireĭ curióse acestuĭ neam nomad ce se pórtă necontenit cu tótă averea luĭ din câmp în câmp, din sat în sat, din codru'n codru?.. Fiesce care ţigan are şatra luĭ făcută din maĭ multe bucăţĭ de ţoluri afumate, şi o căruţă cu roţĭ nalte ce'ĭ slujesce de culcuş sub cort, când se opresce, şi în care îşĭ pórtă tótă familia şi tóte măestriile când călătoresce. Puşchin, vestitul poet rusesc, dice în poemul seŭ *Ţiganiĭ*, tradus românesce de A. Donicĭ.

Magariĭ în spinare ducŭ
Copiĭ micĭ; ear ceĭalalţĭ,
Femeĭ şi fete şi bărbaţĭ
După căruţe pe jos se ducŭ,
Toţĭ peticiţĭ şi desbrăcaţĭ.
Ce veselie, ce cântare!
Ce vorbe şi ce vuet mare!
Răcnesce ursul, câniĭ latră
Şi scârţie neunsa rótă.

În adevĕr nu e privelisce maĭ deşănţată şi maĭ originală decât a uneĭ cete de ţiganĭ la drum! Gĭudele cu barba albă şi cu faça négră merge pe un cal pag înainte, îmbrăcat cu gĭubea roşie şi încungĭurat de vr'o triĭ saŭ patru bĕtrânĭ ca dênsul, serioşĭ şi purtând gĭubele albastre şi lungĭ. Eĭ sûntŭ cârmaciĭ caravaneĭ şi totodată *sfatul* ce gĭudecă şi hotăresce pricinile şi gâlcevile între ceĭalalţĭ ţiganĭ. După dênşiĭ vinŭ în rênd o mulţime de

căruţĭ nalte şi pline de copiĭ, de capre, de foĭ, de strenţe, ş.c.l, căcĭ ţiganul nu póte trăi fără strenţe. El şi ele aŭ o taĭnică potrivire. Cu cât gĭubeoa e maĭ ferfelită cu atât ţiganul e maĭ fudul, şi când îĭ trece pĕrul prin căcĭulă, atuncĭ îĭ pare că pórtă corónă. Aşa'ĭ firea luĭ; îĭ place sĕ'l bată vêntul şi sĕ'l ardă sórele; şi cele maĭ de multe orĭ, pentru ca sĕ'şĭ împliniască acéstă plăcere, el se desbracă gol pănă la brĕŭ. Atuncĭ sĕ'l veḑĭ cât e de vesel! sĕ'l auḑĭ cum cântă de voĭos! pare că'ĭ tótă lumea a luĭ.

Paraoa. — Mi s'aŭ întêmplat şi mie odată de am vĕḑut o claĭe de lăeşĭ în trécăt, şi cu adevĕrat acel spectacul mĭ-aŭ făcut aşa de mare impresie, că nu'l pot uĭta. Bĕtrâniĭ gârbovĭ de vrîstă sta culcaţĭ în căruţe şi se pârlia la sóre, ear pe lângă eĭ urma pe gĭos tótă familia: femeĭ cu copiĭ la sîn, fete cu cofe albe pe cap, flăcăĭ trăgênd urşĭ după dênşiĭ, caĭ, mânzĭ, vacĭ, câinĭ, toţĭ *buluc* la un loc, toţĭ grăind, răcnind, riḑênd, nechezând, urlând şi umplând câmpiĭ de un sgomot sĕlbatic ce da fiorĭ. Cât pentru strenţe nicĭ nu pomenesc, pentru că în adevĕr ele sûntŭ una din părţile cele maĭ caracteristice a ţiganilor nomaḑĭ; am însĕmnat însă că eĭ aŭ şi o dragoste maĭ deosebită pentru caiĭ pagĭ şi bălţaţĭ.

Galbînul. — Acésta e âncă o taĭnă a gustuluĭ ţigănesc, pe care nu mĭ-am putut-o tălmăci decât prin proverbul latinesc: *de gustibus non disputandum*... Câţĭ ómenĭ care în privirea colorituluĭ sûntŭ şi maĭ neînţeleşĭ, căcĭ îşĭ schimbă fĭórea în tóte ḑilele atât trupesce cât şi sufletesce! dar sĕ lăsăm aceste însĕmnărĭ

fisiologice, şi sĕ ne întórcem ear la ţiganĭ. Pre cât eĭ sûntŭ vrednicĭ de privit în călătoriile lor, cu atât şi popasurile lor sûntŭ curióse. Puşchin face o descriere fórte vie de un lagăr ţigănesc, la începutul poemuluĭ seŭ.

Eĭ astăḑĭ eată aŭ rĕmas
La mal de apă pentru mas.
Cu ţoluri rupte, afumate,
Căruţele le învĕlescŭ
Pe de-asupra până la róte;
Apoĭ femeile gătescŭ
Mâncare próstă, şi se punŭ
Bulucĭ pe lângă ceaun.
În depărtare se privede
Cum caĭĭ pascŭ la carbă verde,
Ear după şetre, deslegaţĭ,
Şedŭ urşiĭ bine învĕţaţĭ.
Gâlcevĭ şi vorbe şi strigare
Amestecate cu cântare
Şi sunetul de ferărĭĭ
Asurdă locul în câmpiĭ.

Cum şĭ-aŭ aşeḑat corturile în apropierea unuĭ târg saŭ a unuĭ sat, bărbaţiĭ, dintre care ceĭ maĭ mulţĭ sûntŭ ferarĭ saŭ linguraraĭ, purcedŭ sĕ vêndă drîmbe, coveţĭ, lăcăţĭ, fuse ş.c.l; babele se ducŭ de tragŭ cu sorţiĭ fetelor romance pe la case; flăcăiĭ mergŭ de gĭócă ursul prin ogrăḑile boerilor; şi numaĭ nevestele rĕmânŭ la şetre pentru ca sĕ gătéscă de mâncat, în vreme ce copiiĭ lor alérgă golĭ pe câmp gĭucând *tananaoa*. Ear când se întorcŭ cu toţiĭ sara la corturĭ, atuncĭ sĕ auḑĭ răcnete de copiĭ ce cerŭ de mâncare, latrete de câniĭ goniţĭ

de la céunul cu mămăligă, nechezurĭ de caĭ ce vinŭ de la păscut, cântice de flăcăĭ şi de fete marĭ ce se întorcŭ din luncă de la culesul fragilor, sfeţĭ, dismĭerdărĭ, vaete, hohote, chiote, sunete de cobze, de scripce, de drîmbe; tóte aceste la un loc rîdicându-se în vĕzduh odată cu fumul ce ese de sub fie-care şatră. Şi puçin maĭ în urmă, cum s'aŭ culcat sórele, cum s'aŭ stinsŭ focurile, pare că nicĭ n'aŭ fost nicĭ nu maĭ sûntŭ... O tăcere adâncă domnesce peste tot; ómenĭ şi dobitóce toţĭ odihnescŭ; numaĭ câniĭ se audŭ lătrând la lună şi numaĭ vr'o babă-clónţă se zăresce culegênd burueniĭ pentru discânticĭ.

Astfel de viéţă petrecea şi Zamfira cu Nedelcu, cu astă deosebire însă, că pe dênşiĭ nu-ĭ fura somnul îndată ce resărea stelele, pentru că eĭ se ĭubia cu tot focul tinereţiĭ şi le plăcea lor mult a sĕ primbla împreună pe lună.

Paraoa. — Curios lucru! ce plecare aŭ poeţiĭ, amorezĭĭ şi privighitorile pentru lună!

Galbînul. — Eŭ socot că acésta vine din taĭnica legătură ce este între eĭ. Raḑele luneĭ sûntŭ dulcĭ ca glasul privitóreĭ, cerescĭ ca poezia sufletuluĭ, şi taĭnice ca amorĭul sfînt.

Paraoa. — Fórte frumos; dar pentru buhne şi lilieci ce poţĭ ḑice?

Galbînul. — Aceste ĭubescŭ luna pentru că... nu le place sórele, şi trăescŭ la întuneric pentru ca sĕ facă cum aŭ făcut *părinţiĭ* şi *strămoşiĭ lor*. Dar âncă oda-

tă, sĕ ne întórcem la Zamfira. Istoria eĭ este fórte interesantă, şi trebue sĕ ţĭ-o povestesc.

Paraoa. — Caută însă, te rog, sĕ fiĭ maĭ scump la vorbe, pentru că vorba multă'ĭ sărăcia omuluĭ.

Galbînul. — N'aĭ frică; mĭ-oiŭ face gura pungă.

Zamfira s'aŭ născut sub şatră, pe malul Oltuluĭ, unde îşĭ întinseseră liugurariĭ corturile pentru ca sĕ petrécă vara. Tatăl sĕŭ era gĭude şi maĭcă-sa trăgea cu boghiĭ, saŭ căta în oglindă şi în talgere cu apă prin curţile boerescĭ, pentru că era vestită de măĭastră şi le spunea la toţĭ norocul ca şi când ar fi cetit pe carte. Sciĭ, scumpa mea, că ţigancile sûntŭ fórte ghibace în tot soĭul de vrăjitoriĭ şi de descântice de diochiŭ, de şerpe, de dragoste ş.c.l. Aceste taĭne aŭ fost întroduse în ţĕrile aceste odată cu venirea ţiganilor şi, după părerea mea, ele nu sûntŭ altă decât nisce slabe şi próste rĕmăşiţĭ a aceleĭ sciinţĭ oculte, care era atât de desvoltată la vechiĭ Egiptenĭ.

Tótă copilăria sa Zamfira o petrecuse în călĕtoriĭ dintr'un ţinut într'altul, oprindu-se cu şĕtrele vara în apropierea târgurilor şi earna în fundul codrilor, sub bordee de pămênt. Acea vreme fu pentru dênsa o vreme fericită, căcĭ îndată cum resărea sórele, ea alerga pe câmpĭ cu ceĭalalţĭ copiĭ alungând fluturĭ din flóre în flóre, se rătĕcea prin luncĭ după cules mure, după cuĭburĭ de paserĭ, saŭ culegea lemne verdĭ de făcut fuse şi linguri la strug. Duminicile se ducea la horile din sat, se da în scrînciob, privia cum gĭuca ursul după sunetul daereliĭ, şi sara, când se întórce la şatră, se aduna grămadă cu

ceĭlalţĭ copiĭ pe lângă foc, asculta povestĭ de la moşnegĭ şi adormea voĭósă în cânticele fluerilor. Nu avea nicĭ o grijă!.. puçin îĭ păsea că de-abĭa o acoperia o cămeşuĭcă ruptă, căcĭ dacă'ĭ era cald, ea se scălda în Olt, şi de-ĭ era frig, ea gĭuca tananaoa, cântând din gură:

O para, dă-mĭ o para,
Ca sĕ-ţĭ joc o tanana.

Nicĭ nu sciea ce sûntŭ papuciĭ; ea călca cu picĭórele góle pe earbă verde, şi când era ostenită, tatăl seŭ o punea într'un desag aninat de spinarea unuĭ cal. Fericit traĭŭ aŭ fost acela pentru Zamfira, dar n'aŭ ţinut mult din pĕcate.

Într'o ḑi (abĭe era atuncĭ Zamfira de şepte anĭ), un dorobanţ veni la tatăl eĭ şi îĭ poronci sĕ'l urmeze cu ţiganiĭ la Ocârmuire. Îĭ duse pe toţĭ la Craĭova, unde cu adevĕrat îĭ aştepta o mare nenorocire. Stăpânul lor sărăcise, şi fiind că era silit sĕ plătiască nisce datoriĭ ce avea, el se hotărise a-şĭ vinde robiĭ *prin mezat.*

Când sosi ḑiua mezatuluĭ, piaţa Ocârmuireĭ înfăçoşa un tabloŭ vrednic de cele maĭ crunte vremĭ a barbarieĭ. Ea era ticsită de ţiganĭ lungiţĭ la pământ cu ţigancele şi cu copiiĭ lor, plângênd împreună şi căinându-se ca nisce adevĕraţĭ osîndiţĭ la mórte. O mulţime de boĭerĭ şi de negustorĭ umbla pintre dênşiĭ călcându-ĭ în picióre şi arătându-ĭ cu degetul ca pe nisce vite. Unul ḑicea: — Aista face ḑece galbinĭ. — Altul rĕspundea: — Eŭ n'aşĭ da nicĭ un căuş de făină pe el. — Altul ear striga:— Vere, vere, nu te încurca în negustoriĭ de ţiganĭ că'sŭ

maĭ bune cele de boĭ. — Din tóte părţile auḑiaĭ vaete amestecate cu rîsurĭ, lovituri de bicĭŭ, ţipete, ocărĭ şi blăstĕmurĭ.

Telalul însfîrşit eşi din cănçelerie în mijlocul ogrăḑiĭ şi răcni în gura mare: Cincĭ galbinĭ sălaşul!.. Cine dă maĭ mult?

Şese, rĕspunse un boĭer.

Şese şi triĭ parale ḑise, riḑênd un casap bogat.

Şese şi opt parale, adăugă altul.

Şepte galbinĭ, răcni ear cel dintêiŭ.

În vremea asta, un boĭer cu şlic şi cu cĭubote roşiĭ se apropiese de Zamfira, o apucase de mână şi o întorcea când în drépta, când în stânga, mĕsurând-o cu ochiĭ din cap păn' în picióre. După acésta îĭ poronci sĕ umble puçin, pentru ca sĕ vadă de nu'ĭ ológă; îĭ cercetă dinţiĭ, şi se duse degrabă spre telal ḑicêndu-ĭ: Daŭ ḑece galbinĭ pe fata gĭudeluĭ. — Telalul strigă îndată: Ḑece galbinĭ fata gĭudeluĭ!.. cine dă maĭ mult? una, două, triĭ, harecĭ! Sĕ'ţĭ fie de bine, cucoane.

Boĭerul plăti baniĭ şi se întórse la Zamfira ca sĕ o ĭee. Tatăl eĭ însă şi maĭcă-sa, care auḑiseră târguirea, se oţeriră ca şi când le-ar fi trecut un şerpe rece prin sîn, şi se aruncară la picĭórele boĭerului, sărutându-ĭ pólele antereului, şi rugându-l cu desperare ca sĕ nu-ĭ despartă de copila lor. — Nu te îndura de noĭ, măria ta, ḑicea sermaniĭ, că n'avem alt copil şi sûntem bĕtrânĭ; nu ne lua pe Zamfira, pentru numele luĭ Dumneḑĕŭ sfîntul! că ne rupĭ inima. Vaĭ de noĭ şi de noĭ!.. Fie-ţĭ milă, cucóne, că d-ta eştĭ boĭer mare şi ţĭ-a da Maĭca

Precista tóte bunătăţile lumeĭ. Sĕ-ţĭ trăiască cucóna şi copilaşiĭ ca sĕ-ĭ veḑĭ marĭ ca nisce împĕraţĭ... Cumpĕră-ne şi pe noĭ ca sĕ fim la un loc cu Zamfira, şi ţĭ-omŭ fi robĭ la ce ne-ĭ poronci... Zamfiro, draga tatiĭ şi a mameĭ, sărută şi tu pólele mărieĭ sale ca sĕ se îndure de tatăl tĕŭ şi de măta, că măria sa 'ĭ boĭer mare şi-ĭ va da sfîntul Hristos orĭ ce-a dori. Vaĭ de noĭ! păcătoşiĭ de noĭ!.. Of! lasă-ne pe Zamfira. — Şi plângea nenorociţiĭ de ar fi înduplecat o inimă de tatar, şi se încolăcia de piciórele boĭeriuluĭ, şi se trăgea cu mânele de pĕr, şi strêngea pe copila lor în braçe, ca şi când ar fi vroit sĕ o facă una cu trupul lor. Boĭerĭul însă îĭ împinse cu piciorul ca pe nisce cânĭ, lovindu-ĭ cu călcâĭul peste cap, şi strigă mânios: duceţi-vă la dracu, cĭóre bălţate, că vĕ pun acuş sĕ vĕ mĕsóre cu bicĭul. — Şi ḑicênd aceste el smunci pe Zamfira dintre dênşiĭ ca pe o burueană din pământ.

Ţiganul se sculă de gĭos plin de sânge şi se puse peptiş dinaintea boĭeruluĭ nemilostiv: — Dă-mĭ copila, striga el cu glas desperat, dă-mĭ copila că mĕ sêmt într'un ceas rĕŭ; dă-mĭ pe Zamfira, păgânule, că's turbat, îmĭ perd minţile, dă-mĭ... — Nu apucă însă sĕ sfîrşască şi boĭerul îl isbi cu palma peste ochĭ. Atuncĭ nenorocitul gĭude nebuni de tot... Într'o clipală el se aruncă asupra boĭeruluĭ de'l amestecă cu ţĕrêna, şi luând în braçe pe Zamfira, o sărută de trĭi orĭ şi o rîdică în sus cu gând ca sĕ-ĭ sfărâme capul de o pétră: — Maĭ bine te-or lua mórtă decât vie!.. răcnea sĕrmanul părinte în durerea sa.

Câţĭva dorobanţĭ ce se găsea aprópe îĭ smuncirá copila din mânĭ, ear pe dênsul îl legará cu picióre la falangă şi începură a'l sdrobi cu bicele. În vremea asta stăpânul Zamfireĭ se sculă din colb şchĭopătând, şi apucând-o de pĕr, o trasă cu deasila de pe pĭaţa Ocârmuiriĭ care rĕsuna de vaetele tatăluĭ sĕŭ şi de bocitele maĭcăĭ sale. Aşa bĭata fetiţă fu despărţită pentru totdeauna de dragostea şi dismĭerdările părinţilor sĕĭ!..

Oiŭ trece cu tăcerea asupra vremilor celor d'intêiŭ a petrecereĭ sale în casa nouluĭ stăpân. Tótă acea epohă e plină de dureriĭ sufletescĭ, de lacrimĭ, de zădarnice jăliriĭ şi maĭ ales de necazurĭ micĭ, de pedepse fără vină maĭ crude şi maĭ înfricoşate decât o mare nenorocire. Opt anĭ de ţile ţinu acea chinuire necurmată!.. opt anĭ bĭata copilă fu supusă la lucrurile cele maĭ ostenitóre. Ţi şi nópte ea trebuea sĕ fie pe picióre gata a urma tot soiul de poroncĭ. Earna, vara, pe plóĭe, pe ninsóre, era osîndită la spălat în casă, la ceruit scîndurile, la văruit părеţiĭ ş.c.l. şi pentru cea maĭ mică greşală, pentru un pahar stricat, pentru o împunsătură greşită la gherghef, ocărĭ, blăstĕmurĭ, bătăĭ, tóte năpădea asupra eĭ din partea gĭupinesiĭ Safteĭ.

Acéstă rea femee era tipul acelor slujnice obraznice, cărora slăbiciunea şi bunătatea stăpânilor le încredinţézĕ óre care putere pentru privigherea casiĭ; ea părea sĕ fi fost destul de frumósă în vremea eĭ, şi sĕ înţelege prea lesne cum aŭ agĭuns treptat din fată'n casă a fi gĭupinească în casă, şi în sfîrşit stăpâna casiĭ şi a boĭeruluĭ, căcĭ acesta era holteiŭ. Gĭupinésa Safta avea acum vr'o

patruḑecĭ de anĭ, era naltă, uscată, galbĕnă de venin şi slutită maĭ mult de rĕutatea ce ferbea într'însa, căcĭ nimic nu preface atât obrazul uneĭ femeĭ ca rĕutatea inimeĭ. Ea sêmţa fórte bine că şĭ-aŭ trăit traĭul şi şĭ-aŭ mâncat malaĭul, după cum ḑice vorba, şi de cĭudă îşĭ rĕsbuna asupra Zamfireĭ, pentru că Zamfira acum era de cincĭspreḑece anĭ, era tênĕră, era frumósă, vestită de frumósă, încât toţĭ din târg se minuna de ea. Ear maĭ cu samă boĭerĭul, de o bucată de vreme, o găsea fórte pe plac şi, fără nicĭ o ruşine, ĭĭ ḑicea vorbe şi ĭĭ făcea propunerĭ mîrşave, pe care Zamfira nu le putea înţelege. De câte orĭ se întêlnea cu dênsa el o săruta, o dismĭerda şi, dacă ea vroea sĕ fugă, o amenința cu bătaea. De acolo prepusurĭ din partea gĭupinesiĭ Safteĭ, gelozĭĭ şi în urmare ear pedepse pentru bĭata fată. Aceste scene triste se reînoea pe tótă ḑiua; dar în sfîrşit Dumneḑĕŭ se milostivi de dênsa.

Într'o sară, după ce adormiră toţĭ în casă, Zamfira se coborî în grădină. Era o lună plină şi voiósă ce-ĭ aduse aminte de copilăria sa. Ea se puse pe gânduri şi începu a plânge, când deodată auḑi după zaplaz un glas străin ce o chema pe nume, şi zări dincolo de grădină un ţigan tênĕr ca de vr'o douăḑecĭ de anĭ.

— Zamfiro, Zamfiro, ḑicea ţiganul, nu mĕ cunoscĭ? Uĭtă-te la mine; eŭ sûnt Nedelcu. Adă-ţĭ aminte când ne gĭucam împreună pe malul Oltuluĭ lângă şĕtre, şi când alergam prin codri după cuĭburĭ de păserĭ.

— Nedelcu! tu eştĭ Nedelcu?.. — Nu putu rosti maĭ

mult bĭata fată, căcĭ o apucă un plâns de jale şi de bucurie ce o înĕduşa.

— Eŭ însumĭ, Zamfiro dragă, m'am pornit înadins de la şĕtre ca sĕ te găsesc, şi deabĭa după trĭĭ lunĭ am putut afla că eştĭ aicĭ.

— Saĭ degrabă zaplazul, Nedelcule, şi vină lângă mine. Într'un minut amêndoĭ fură în braçele unuĭ altuĭa.

— Ce face tatăl meŭ şi maĭcă-mea? întrebă ea.

— Trăescŭ sĕrmaniĭ şi te jălescŭ!

— Unde se află acum?

Nedelcu cătă împregĭur şi, coborînd glasul, rĕspunse: Eĭ sûntŭ fugiţĭ la Moldova şi te aşteaptă la hotar dincolo; dacă vreĭ sĕ-ĭ maĭ veḑĭ până ce maĭ sûntŭ cu ḑile, haĭ cu mine, Zamfiro.

La aceste cuvinte neaşteptate Zamfira era sĕ nebunéscă de multă bucurie; ea se lipi de peptul luĭ Nedelcu şi ḑise: „Dumneḑĕŭ sĕ'ţĭ dee înḑecit tot binele ce mi'l facĭ tu acum, Nedelcu!.. Haĭdeţĭ, sĕ scăp odată de acéstă casă, unde mĭ-am ros inima în durerĭ şi în desnădejduire. Haĭde, Nedelcu; eŭ de astăḑĭ mĕ daŭ ţie; tu sĕ-mĭ fiĭ frate, rudă, ce-ĭ vrea; îmĭ pun viéţa în mânile tale. Ear tu, casă afurisită ce mĭ-aĭ slujit de temniţă... sĕ pice trăsnitele pe tine, şi sĕ nu se cunóscă nicĭ locul unde eştĭ zidită!

Ḑicênd aceste, Zamfira sări cu Nedelcu peste zaplaz, şi se depărtară amêndoĭ de casa boĭeréscă.

Paraoa. — Sciŭ că acum aĭ sĕ-mĭ povestescĭ greutăţile ce aŭ întimpinat amêndoĭ până ce aŭ trecut hotarul, şi bucuria ce aŭ sêmţit Zamfira când şĭ-aŭ vĕḑut

părinţiĭ, însă fiind că tóte aceste mi le pot închipui eŭ însumĭ, te poftesc sĕ trecĭ cu tăcerea asupra lor şi sĕ-mĭ spuĭ în scurt cum te-aĭ despărţit de Zamfira.

Galbînul. — Acéstă observare este fórte puţin măgulitóre pentru ambiţia mea de narator; cu tóte aceste, eată că-mĭ înfrênez limba... Zamfira şi Nedelcu trăea acum de vr'o şese lunĭ de ḑile în tótă fericirea uneĭ dragoste liniştite; tóte le mergea pe plac şi dulce le era viéţa.

Într'o nópte cerĭul se acoperise de norĭ întunecaţĭ pintre care şerpuea miĭ de fulgerĭ, şi bătea un vênt puternic care clătina ţolurile ştrelor ca pe nisce pânze de corabie. Trĭi călăreţĭ se opriră lângă cortul luĭ Nedelcu, pentru că acum începuse a ploua, şi întrară în lăuntru. Zamfira se îngălbini ca o mórtă când îĭ zări, căcĭ unul din trĭi era tocmaĭ stăpânul eĭ.

— Ha, ha! răcni boĭerul; aice mĭ-aĭ fost, gĭupinésă Zamfiră?.. De şese lunĭ de când aĭ fugit de la mine, te lăfăescĭ cu cioroiĭ prin ştre?.. Las' că te-oiŭ învĕţa eŭ sĕ părăsescĭ casa stăpânuluĭ.

— Şi cum îĭ învĕţa-o? strigă de-odată Nedelcu, sărind drept pe picióre dinaintea luĭ.

— Cum?.. Aşa! rĕspunse boĭerul, isbindu-l cu palma peste gură. Sĕ scĭĭ, cióră, altă dată sĕ nu te vîrĭ în sufletul boĭerilor.

Nedelcu se făcu vênĕt de mânie, ear stăpânul Zamfireĭ, întorcêndu-se către ceĭalalţĭ doĭ călăreţĭ, le dete poroncă ca sĕ o lege cot la cot şi sĕ o puĭe pe unul din caiĭ lor. Slugile se aruncară asupra eĭ, dar nu avură

vreme nicï sĕ se apropie de dênsa, căcï Nedelcu apucând ĭute un topor, îl răpedi orbiş întrînşiï, şi boĭerul pică mort la pămênt cu capul crăpat în două. Tovarĕşiï luï se făcură pe loc nevĕdutï. Aşa bĭata Zamfiră aŭ scăpat de a doua óră din lanţul robieï, dar ce folos! Nedelcu peste câteva ḑile fu prins, ferecat, gĭudecat şi spênḑurat.

Paraoa. — Dar Zamfira?

Galbînul. — În césul când ĭubitul eï se sbătea în ştreang, dând o lecţie de moral poporuluï adunat, sĕrmana leşină lângă spênḑurătóre şi îşï perdu minţile pentru totdeauna.

Paraoa. — (cu spaimă) Cum! nebună?

Galbînul. — Nebună! Din césul acela sĕrmana sêmţi o ură grozavă asupra ómenilor şi părăsi tot, şătre, rude, părinţï, pentru ca sĕ se ascundă în mijlocul codrilor. Tótă ḑiua ea alerga cu ochiï ţintiţï înaintea eï ca şi când ar fi alungat o umbră şi, dacă întêlnia vre un om, ţipa cu înfiorare şi fugia până ce pica obosită la pămênt. Ear nóptea, când tótă natura era cufundată în tăcere, Zamfira începea a cânta cu glas jalnic doĭnele ce învĕţase de la Nedelcu, şi îndată pe urmă faţa eï se lumina de o bucurie necunoscută; ea se apuca la gĭoc atuncï, până ce earăşï cădea ca o mórtă gĭos. Sĕrmana Zamfiră! ea care era atât de frumósă, sĕ o fi vĕḑut peste câteva sĕptĕmânï, te-aï fi spăriet!.. Ochiï i se înfundaseră în cap, obrajiï i se uscaseră, pĕrul eï curgea pe umerï displetit şi încâlcit. Din tot trupul eï atât de bine făcut nu'ï rĕ-

măseseră decât pelea şi ósele. Sĕrmana Zamfiră! în ce stare ticălósă o adusese disperarea!

Paraoa şi Galbînul. — (oftează împreună).

Galbînul. — (după o scurtă tăcere) Într'o ḑi câţîva ómenĭ beţĭ întêlnind-o pe câmp, o luară de gónă ca pe o féră sĕlbatică, cu gând de a glumi. Nenorocita fugia spărietă, ţipând cu gróză, când deodată un tênĕr ce se găsia pe acolo la vênat, se puse înaintea gonaşilor şi întinse puşca spre eĭ. Aceştia se făcură pe loc nevĕḑuţĭ prin tufe, ear Zamfira apropiindu-se de apĕrătorul eĭ, se uĭtă la el cu ochiĭ plinĭ de lacrimĭ şi-ĭ ḑise: „M'aĭ scăpat de la mórte!.. ţine galbînul ista că ţĭ-a fi cu noroc.“ — După acésta ea mĕ deslegă pe mine din salbă, mĕ dete în mâna tênĕruluĭ care sta înlemnit de mirare, şi se depărtă de dênsul în fuga mare.

Paraoa. — Şi n'aĭ aflat ce s'aŭ maĭ făcut?

Galbînul. — Peste câteva lunĭ ea aŭ murit la monăstirea Varaticuluĭ după multe durerĭ grele!

Paraoa. — Nenorocirile Zamfireĭ şi a luĭ Nedelcu m'aŭ pĕtruns peste mĕsură. Dar cu tóte aceste, te rog ĭubite, sĕ maĭ scurtezĭ povestirea întêmplărilor tale, pentru că deabĭa ne maĭ rĕmâne un ceas păn' în ḑiuă şi, după cum sciĭ, cânticul cucoşuluĭ este pentru noĭ, fiinţĭ neglăsuitóre, un sĕmn de spaimă. Numaĭ óminilor le este dată dreptatea de a rosti mincĭunĭ şi parascovenĭĭ în ḑiua mare; ear noĭ nu putem avea glas decât de la meḑul nopţiĭ şi păn' în ḑorĭ.

Galbînul. — Nu te îngriji, scumpa mea; voiŭ căuta sĕ sfêrşesc cât maĭ de grabă, pentru că de când vor-

besc mi s'aŭ cam dogit glasul, şi maï ales că sûnt curios sĕ cunosc şi întêmplările tale. Afară de tênĕrul la care mĕ găsesc acum, nu am maï avut alţï stăpânï decât pe necunoscutul căruia mĕ dase Zamfira, şi pe un poet. Cel d'întêiŭ avea o figură blândă şi frumósă, un port elegant, un glas pĕtrunzĕtor, care mĕ făcură îrtr'o clipală prietinul sĕŭ. Tótă persóna luï avea un ce magnetic care mĕ trăgea la el, şi mărturisesc că din césul cum am întrat în mânile luï, m'am sêmţit gata de a-mï jertfi şi vieaţa pentru dênsul!.. Însĕmnat-aï, draga mea, ce înriurire are fisionomia unor persóne asupra inimilor, şi putut-aï vre odată sĕ'ţï tălmăcescï misterul simpatieï? De unde vine că deodată te sêmţï robit la privirea uneï figurï, făr'a-ţï putea da samă de ceea ce sêmţescï? De unde vine...

Paraoa. — Acuş cântă cucoşul.

Galbînul. — (zimbind) Am înţeles!.. Dar dacă mĕ întind cu vorba aşa de mult asupra simpatieï, acésta o fac pentru ca sĕ poţï înţĕlege cum de am fost în stare sĕ-mï pun eŭ ḑilele în pericul pentru ca sĕ scap pe stăpânul meŭ de la mórte. Nu rîde şi nu socoti că mĕ laud, căcï nu am slăbăcĭunele ómenilor. Eŭ, precum mĕ vedï, fiinţă mică şi neînsĕmnată, m'am împrotivit duşmanuluï ce-l amieninţa, m'am luptat cu el, l-am biruit şi am scos din ghearele morţiï pe singurul om din lume ce mï-aŭ însuflat dragoste. Sĕ fi fost orï care altul în locul luï îl lăsam sĕ peară, căcï de şi ómeniï ne slăvescŭ pe noï, monedele, sciï că din împrotivă noï nu-ï avem la ochï bunï.

Paraoa. — (cu nerăbdare) Nu-ţĭ lăsa ear sugetul, frate.

Galbînul. — Tênĕrul meŭ ĭubia o damă cu multe graţiĭ, cu mult spirit şi cu mult urît barbat.

Paraoa. — Ear o istorie de amor şi de bărbat urît?

Galbînul. — Tóte istoriile din lume sûntŭ drese cu amor; acesta este cel maĭ vechiŭ şi cel maĭ cu gust *mezelic* a uneĭ întêmplărĭ; cât pentru *bărbatul urît*, se tălmăcesce lesne prin nătângia ómenilor care repetéză, de când Mitologia, istoria Afroditeĭ cu Vulcan. Eŭ, daçă aşĭ fi Domn într'o ţară, aşĭ face o pravilă după care numaĭ óminiĭ ceĭ frumoşĭ arŭ avea drept să se căsătoriască cu femeĭ frumóse, ear ceĭ urîţĭ arŭ fi siliţĭ să ĭee pe cele urîte şi prin chipul acesta, sûnt sigur că a-şĭ curma rĕul nestatornicieĭ şi a necredinţeĭ. Ah! Dómne! de ce nu's Domn!

Paraoa. — Pentru că eştĭ numaĭ un bĭet *ban*.

Galbînul. — Mihaiŭ Vitézul âncă aŭ fost ban, dar s'aŭ făcut eroŭ stăpânitor, încât aŭ tremurat Ţarigradul la numele luĭ. Eŭ sûnt ban de Olanda şi, de şi nu-mĭ este dat a fi nicĭ odată Domn, gândesce că pot să fac Domnĭ!

Paraoa. — Pare că cântă cucoşul.

Galbînul. — Cu vorba de cucoş mĕ facĭ un puiŭ de găină. Eată dar că mĕ întorc la tênĕrul meŭ.

La unul din balurile strălucite ce s'aŭ dat în earna trecută, el sta de o parte şi vorbia cu o damă de cele pe care politeţa véculuĭ nostru le numesce *mobilĭ*, când deodată un cavaler strîns în frac, ce ţînea două dame de mână, se opri dinaintea luĭ şi ĭĭ făcu întrebare dacă

preferéză un ânger saŭ un drac? Acésta era o figură de la mazurcă. Tênĕrul meŭ se sculă pe picióre şi rĕspunse zimbind, că: „fiind sigur sĕ mérgă în cad după mórtea luĭ, vroesce sĕ câscige maĭ dinainte favorul dracilor şi că, în urmare, îĭ preferéză maĭ mult decât pe îngerĭ.“ Atunci cavalerul îĭ prezentă mâna uneĭ din âmbele dame şi se depărtă gĭucând cu ceealaltă. Acea mână era atât de mică şi albă!.. braçul era atât de alb şi rotund, încât ochiĭ tênĕruluĭ meŭ lunecând de pe mână pe braç, de pe braç pe umerĭ, şi de pe umerĭ pe figură, aŭ făcut în câte-va secunde cel maĭ frumos voiaj din lume, dar totodată şi inima luĭ, urmând drumul ochilor, se găsi departe de starea liniştită în care se afla c'un minut maĭ înainte. El sta cufundat într'o mirare, saŭ maĭ bine ţicênd, într'o admirare adâncă ce îl înlemnise pe loc, şi când dulcele glas al dameĭ îl scóse din acel vis dumneţeesc, el se trezi înamorat ca şeptedecĭ de amorezĭ.

— La ce gândescĭ, domnul meŭ, cu atâta ţintire?.. îl întrebă dama.

— Gândesc, dómna mea, rĕspunse el, că dacă eadul e locuit de dracĭ ca d-ta, el trebue sĕ fie raĭul acel făgăduit sufletelor plăcute luĭ Dumneţeŭ.

Dama începu a rîde, arătând nisce dinţĭ de mărgăritar, şi ţise: „Se vede, domnule, că aĭ mare plecare pentru ead, de vreme ce cauţĭ sĕ te facĭ pĕcătos spuind neadevĕruriĭ.“

— Ce póte fi maĭ plăcut de cât un pĕcat care sĕ-mĭ meriteze drept osîndă compania d-tale?

Aceste puţine cuvinte fură ţise în vreme ce amêndoĭ

făcea figura mazurceĭ. Stăpânul meŭ duse dama la locul eĭ şi, până a nu sĕ depărta, priimi din parte-ĭ făgăduinţa de a gĭuca un contradanţ împreună.

Peste puţin orhestrul începu acel mult dorit contradanţ. Tineriĭ meĭ aleseră locul lor şi făcură cea întâĭ figură făr'a sĕ vorbi nicĭ un cuvênt. Amêndoĭ sta pe gânduri ca nealtădată, dar maĭ ales stăpânul meŭ era tulburat de tot şi nu putea găsi nicĭ două cuvinte ca sĕ încépă convorbirea. Amorul e cel maĭ mare duşman a limbeĭ şi a minteĭ; pe una o légă şi pe alta o ameţesce într'atâta, încât omul cel maĭ cu spirit póte atunci sĕ fie socotit de prost. Acéstă tăcere s'ar fi prelungit âncă mult, dacă nu ar fi curmat-o prin o întrebare ce-ĭ făcu asupra uneĭ persóne ce le făcea vis-à-vis la contradanţ.

— Cum o găsescĭ pe dómna G?.. aşa'ĭ că'ĭ frumósă de tot în astă sară?

— Cu adevĕrat, rĕspunse stăpânul meŭ, frumósă pre cât póte fi o statuă fără viaţă şi fără suflet. Ea domnesce asupra ochilor, ear nicĭ de cum asupra inimilor.

— Cu atât maĭ mult dar ea meritéză slăvirea d-vóstră, pentru că puteţĭ gusta *în pace* plăcerea de a o privi.

— Aveţĭ tótă dreptatea, dar natura nóstră e atât de cĭudată că omul cel maĭ pacĭnic ĭubesce a sĕ rĕsboi cu sineşĭ în préjma uneĭ figurĭ frumóse. Acea luptă sufletéscă are un farmec ascuns ce se rĕvarsă asupra lucrurilor care-l împregĭură, le împodobesce, le înviéză şi îl face pe om a sĕ crede într'o altă lume.

— Ce fel e acea lume? întrebă dama zimbind.

— Aceea e o lume de nălucirĭ plăcute, de sperărĭ măgulitóre, de podóbe dumneḑeescĭ, un raiŭ de îngerĭ, saŭ, maĭ bine ḑicênd, un cad ca acela al căruĭ locaș semănă d-tale.

— La care număr credĭ, domnule, că se potŭ sui complimentele ce s'aŭ ḑis în astă sară prin bal?

Contradanțul era acum pe la sfîrșit; cele de pe urmă acorduri resuna vesel în salonul acel plin de lumină, și focul veselieĭ lucia în ochiĭ tuturor damelor și a cavalerilor. Stăpânul meŭ se plecă spre dama sa și-ĭ ḑise cu glasul tremurător: Sûntŭ lucrurĭ, dómna mea, care nu arŭ trebui sĕ aĭbă sfîrșit.

— De pildă? întrebă ea.

— Contradanțul acesta.

Dama se făcu că nu înțelege și respunse riḑênd: „Ideea unuĭ danț vecinic nu mĭ-aŭ trecut âncă prin minte, și așĭ fi curiósă sĕ vĕd figura ce ar face nisce persóne care arŭ fi osîndite a dănțui tótă viéța lor.“

Tênĕrul se mâhni mult la aceste cuvinte și s'ar fi depărtat de dênsa cu desperarea în suflet, dacă ea nu l-ar fi mângâet prin o dulce căutătură. Din minutul acela însă el fu nebun ca un amorez și înamorat ca un nebun. E de prisos sĕ maĭ adaug că în tot cursul baluluĭ el nu maĭ avu ochĭ decât pentru iubita luĭ.

Paraoa. — Dar ea?

Galbînul. — Ea, ca o femee bine crescută, își stăpânia ochiĭ cât putea, dar orĭ cât făcea, tot îĭ scăpa destul de ades în partea luĭ.

Agĭungênd acasă tênĕrul, îmbĕtat de delirul dragosteĭ,

se puse pe scris rĕvaşe de amor atât de înfocate, că putea sĕ frigă degitele, şi alese dintre tóte pe următoriul, pe care îl şi trimise dameĭ.

Dómna mea

„Vieaţă saŭ mórte! Cu un cuvênt puteţĭ sĕ-mĭ daţĭ una din două. Nu aşĭ îndrăsni sĕ vi le scriŭ aceste, dacă nu aşĭ sci că aveţĭ un spirit prea mare pentru ca sĕ vĕ mânieţĭ, şi o inimă prea nobilă pentru ca sĕ rîdeţĭ de nebunia în care m'aŭ aruncat balul de erĭ.

Eată rĕspunsul ce priimi peste două césurĭ:

Domnul meŭ

„Mâni, când s'a face ţiuă, te aştept la rediŭ cu doĭ prietiniĭ aĭ meĭ, un martur şi un secundant; te cred prea bine crescut pentru ca sĕ lipsescĭ de a veni sĕ ieĭ rĕspunsul ce meritezĭ.“

Bărbatul.

Îmĭ este peste putinţă ca sĕ-ţĭ descriŭ mirarea ce cuprinse pe stăpânul meŭ la cetirea acestor rênduriĭ, ear ceea ce îl despera maĭ mult era de a gândi la posiţia critică în care adusese pe ţubita luĭ.

Adouaţi el se găsi la rediŭ, la césul hotărît, cu o cutie de pistóle şi cu doĭ prietiniĭ aĭ luĭ, dintre care unul fiind poet, îĭ făgădui ca mângâere o frumósă elegie asupra morţiĭ luĭ. Ambele părţĭ protivnice se închinară una la alta în tăcere; locul dueluluĭ se hotărî de secundanţĭ, şi stăpânul meŭ şi duşmanul sĕŭ se puseră faţă'n faţă la depărtare de cincîspreţece paşĭ.

Sĕmnul se dete de cătră un martor şi deodată bărbatul sloboḑi pistolul. Eŭ însă care păndiam din buzunărul jeletciĭ, unde mĕ aflam, tóte mişcările duşmanuluĭ nostru, sĕmţind că plumbul luĭ venia spre noĭ, prin o răpide mişcare mĕ puseiŭ drept în contra luĭ, şi îĭ amorţiŭ astfel lovitura. Plumbul pică gĭos ruşinat, şi stăpânul meŭ scăpă cu vieaţa téfĕră. Eată, scumpa mea, cum l-am scos eŭ de la mórte. Eĭ bine! sciĭ cum mĭ-aŭ rĕsplătit pentru fapta mea?.. dându-mĕ unuĭ sărac bĕtrân care, întâlnindu-l în uliţă, când se întorcea de la rediŭ, îĭ ceru pomană cu o mână, în vreme ce cu ceelaltă îĭ dete un rĕvaş de la ĭubita luĭ.

Paraoa. — Ce nerecunoscinţă! Şi cum aĭ scăpat de la acel calic?

Galbînul. — Poetul ce slujise de martur duelului, vĕḑênd o astfel de nelegĭuire din partea prietinuluĭ sĕŭ, mĕ scóse din mânile săraculuĭ, dându-ĭ triĭ galbinĭ pentru mine, şi mĕ păstră la dênsul ca o monetă rară, care, după cum ḑicea el, avea meritul de a fi poetică.

Paraoa. — Ş'apoĭ pas de maĭ ḑi că poeţilor le lipsesce o dógă.

Galbînul. — Acésta o ḑicŭ numaĭ aceĭ cărora le lipsesce două dóge.

Paraoa. — Spune-mĭ, te rog, ce fel de lighióe era acel poet?.. căcĭ trebue sĕ sciĭ că doresc de mult a mĕ lămuri asupra acestuĭ soiŭ de ómenĭ ce se ḑicŭ cântăreţĭ.

Galbînul. — În adevĕr eĭ îşĭ daŭ acest titlu cu mare siguranţie, dar crede că puţinĭ am cunoscut care sĕ fi sciut a cânta două note. Glasul lor stă în condeiŭ. Deo-

sebitele scîrțiituri ce face acest instrument pe hârtie, producŭ câte odată nisce armonii poetice, care încântă sufletul și închipuirea. De pildă aicĭ în țĕrile românescĭ...

Paraoa. — Lasă pildele, scumpul meŭ, pentru ca sĕ nu se supere aceĭ ce merită de a fi trecuțĭ sub tăcere.

Galbînul. — Aĭ dreptate; nu este ființă maĭ țîfnósă ca poetul fără talent.

Paraoa. — În care numĕr îl puĭ pe acela la care te-aĭ aflat?

Galbînul. — Îl socot între poețiĭ cu viitor. El avea numaĭ un defect, o uĭtire curiósă care-ĭ pricinuia o mulțime de desplăceriĭ, și care aŭ fost și pricina despărțireĭ nóstre. Un lucru ear m'aŭ mirat mult la el: nicĭ odată versurile ce scriea nu era în analogie cu starea sufletuluĭ sĕŭ; vreŭ sĕ ḑic că, în contra altor poețiĭ, el făcea elegiĭ duióse când avea vr'o bucurie mare, și dinprotivă, cântice vesele când era mâhnit... Dar pentru ca sĕ înțĕlĕgĭ maĭ bine acéstă nepotrivire, trebue sĕ-țĭ descriŭ ḑiua în care el aŭ compus una din cele maĭ triste poesiĭ a luĭ intitulată *Desperarea*.

Într'o diminéță de primăvară el se trezi voios, precât póte fi un om ce aŭ petrecut o nópte plăcută la bal, și care, când deschide ochiĭ, vede un cer frumos dinaintea luĭ. Păserile îĭ cânta pe la ferestre, și raḑele sóreluĭ se gĭuca vesel pe patul luĭ. Tóte lucrurile părea că se împodobiseră înadins pentru ca sĕ-l îndemne a gusta bunătățile lumeĭ, și cu adevĕrat el însuși sĕmța în inimă acea mulțĕmire liniștită pe care nicĭ o grijă nu o ame-

ninţă. Cu tóte aceste poetul meŭ luă degrabă condeiul şi scrise într'un album următórele versurĭ:

Ce sórtă nemilósă
E sórta ce m'apasă!
Ades în desperare eŭ staŭ şi mĕ gândesc,
După-orĭ ce mulţemire,
Necazurĭ şi mâhnire
Ca o rĕsplată crudă asupră-mĭ năvălescŭ.

Peste puţin el se îmbrăcă în haĭne nouĕ; îşĭ puse un frac care-ĭ desina o talie cu adevĕrat elegantă; fecĭorul îĭ încreţi pĕrul după modă, şi el, după ce îşĭ gătĭ toaleta, se duse în faţa psişeleĭ unde, zimbindu-şĭ cu dragostea uneĭ tinere cochete, adăugi acéstă a doua strofă la cea dintêĭ:

La orĭ ce pas în viéţă
Simţirea-mĭ se înghéţă
Şi de desgustul lumeĭ amar mĕ simt cuprins;
Plăcerea tinereţiĭ
Şi farmecul frumseţiĭ
Îmĭ parŭ nimic, căcĭ focul din inimă-mĭ s'a stins!

Fecĭorul întră în odae aducênd gazetele românescĭ. Tênĕrul meŭ le luă ĭute şi îşĭ ţinti ochiĭ cu bucurie asupra uneia în care se găsia un articul plin de laude pentru talentul luĭ în poezie. Nu pot sĕ-ţĭ descriŭ mulţĕmirea ce se zugrăvia pe faţa sa, în vreme ce cetia pentru a triĭa óră pasajurile măgulitóre din acea gazetă; şi măcar că sufletul luĭ era plin de mândrie, eată ce versurĭ mincinóse el compuse îndată:

Gloria-mĭ zimbi odată,
Ş'n calea-ĭ luminată
O taĭnică sperare de suflet mĕ trăgea.
Voiam atunceĭ în lume
Sĕ dobîndesc un nume...
Eram copil!.. şi lumea atunceĭ âncă-mĭ zimbia.

Paraoa. — Da bine că'ĭ de necreḍut.

Galbînul. — Aştéptă că âncă nu'ĭ tot. După ce prescrise acele versurĭ, el se sui într'o trăsură elegantă şi se duse la o damă frumósă ca raĭul luĭ Mohamed, pre care o ĭubia cu tot focul unuĭ suflet de tênĕr poet. Acea vizită fu pentru dênsul epoha cea maĭ fericită din viéţa luĭ, căcĭ se încredinţă de amorul ângeruluĭ adorat. Eĭ bine, soro, când se întórsă acasă, el sfîrşi bucata de poezie începută diminéţa, prin următórele strofe:

Ca şoĭmul tênĕr âncă
Ce saltă de pe stâncă,
Şi, vrênd la cer sĕ sbóre, jos pică fărîmat,
Aşa trista-mĭ junie
Ş'a mea sperare vie
Din visul lor de aur în pulbere-aŭ picat.

Acum s'aŭ trecut tóte!
Acum nimic nu póte
Rĕsunet sĕ maĭ nască în peptu-mĭ obosit.
Acum glorie, ĭubire,
Le vĕd ca nălucire,
Ca umbre ce'n pustiiurĭ de mult m'aŭ părăsit!

Paraoa. — Poetul tĕŭ n'avea nicĭ cât de puçină sêmţire.

Galbînul. — Ba dinprotivă, te pot încredința că avea prea multă.

Paraoa. — Apoĭ dar vroia numaĭ decât să adevereze proverbul ce ḑice: minciunos ca un poet.

Galbînul. — Ḑi maĭ bine: uĭtit ca un poet; căcĭ din pricina aceleĭ uĭtirĭ m'aŭ depărtat pe mine de la sînul luĭ.

Paraoa. — Ce fel?

Galbînul. — M'aŭ dat, făr'a băga de samă, în plata subscriereĭ la un jurnal ce ese acum în Iaşĭ: *Propăşirea.*

Paraoa. — Cuĭ te-aŭ dat?

Galbînul. — Tênĕruluĭ la care ne găsim acum împreună, şi care este unul din redactoriĭ fóeĭ.

Paraoa. — Alah! de-a fi audit tóte cele ce-amŭ spus în astă nópte, el îĭ în stare să ne puĭe în gazeta luĭ.

Galbînul. — Măcar de ne-arŭ pune ca să ne facă nemuritorĭ.

Paraoa. — (coborînd glasul) Ce opinie aĭ de stăpânul nostru?

Galbînul. — „Îmĭ pare un tênĕr...“

De-odată cânticul unuĭ cucoş rĕsună în odae, şi glasul monetelor mele se curmă pe loc. Cĭuda ce mĕ cuprinse asupra aceleĭ păserĭ blăstĕmate nu se póte tălmăci în cuvinte, dar mărturisesc că în minutul acela aşĭ fi avut multă plăcere a privi într'o frigare pe acel cucoş, fiind că glasul luĭ mĕ oprise de a cunósce opinia galbînuluĭ asupra mea; opinie dréptă şi nepărtinitóre, căcĭ, după socotința mea, banul este cea maĭ sigură pétră de cercare a fireĭ omenescĭ.

NB. A douaḑi, când m'am treḑit, am avut curiositate sĕ vĕd de aprópe galbînul şi paraoa care îmĭ prilejiseră o nópte atât de interesantă prin convorbirea lor, dar din nenorocire am scăpat paraoa dintre degite şi am vĕḑut-o, cu mare mâhnire, picând între scîndurile cameriĭ mele. Rog dar pe iubiţiĭ meĭ cititorĭ ca sĕ binevoiască a îngădui până ce voiŭ scóte-o din locul unde s'aŭ ascuns, pentru ca sĕ le pot împărtăşi istoria eĭ.

(1844)

SUVENIRE DIN ITALIA

BUCHETIERA DE LA FLORENŢA

I

De o sĕptĕmână mĕ aflam la Florenţa, alergând în tóte ḑilele, de diminéţă păn'în sară, prin deosebitele părţĭ ale oraşuluĭ, spre a videa nenumĕratele minunĭ cuprinse în sînul sĕŭ; la tot pasul un noŭ lucru vrednic de laudă se arăta ochilor meĭ şi îmĭ însufla un sfînt respect pentru maistriĭ nemuritorĭ care aŭ înzĕstrat patria lor cu atâte podóbe ce facŭ mirarea călĕtorilor. „Când a da Dumneḑeŭ, (ḑiceam în mine, în faça unuĭ monument saŭ al unuĭ tabloŭ), sĕ avem şi noĭ în Moldova un Raphael, un Michel Ange, a căror produceri minunate sĕ pótă atrage ochiĭ şi laudele naţiilor asupra nóstră!“ Dar aceste visurĭ mândre făcea loc îndată altor ideĭ trezite în minte-mĭ prin priveliştea vre unuĭ alt capo-d'operă de zugrăvie saŭ de arhitectură ce se înfăţoşa ochilor meĭ,

căcĭ obiectele de artă sûntŭ atât de multe în Italia şi maĭ ales cu aşa talent lucrate, încât călĕtorul nu maĭ are vreme nicĭ sĕ gândiască, ci îşĭ sêmte fiinţa cufundată într'o mirare îndelungată şi plină de plăcerĭ. El în trecerea sa prin Italia gustă o vieaţă nouă, necunoscută; şi când ese de pe ţĕrmurile aceluĭ pămênt poetic, atunci i se pare că s'aŭ visat sburând pintr'o câmpie îmbogăţită cu tóte podóbele raiuluĭ.

Într'o duminică, trecênd pe piaça de Domo, vĕduiŭ o mulţime de echipajurĭ aşedate în linie, în faça catedraleĭ S. Maria del Fiore *) ce se găsesce în mijlocul pieţeĭ; şi îndemnat de curiositatea de a videa damele aristocrate din Florenţa, întrăiŭ în ea. Priveliştea ce mi se înfăçoşă mĕ umplu de un sentiment atât de puternic şi de sfînt, că rĕmăseiŭ împetrit ca statua sfîntuluĭ Ioan lângă care mĕ aflam. Biserica era luminată de vr'o câteva candele ascunse pe după colóne, încât radele lor arunca o lumină slabă ca glasul cel de pe urmă al unuĭ om ce móre, şi misteriósă ca sfintele taĭne ce se serba înaintea Vecĭnuculuĭ Părinte. Un popor întreg sta îngenunchĭet în faça altarĭuluĭ şi cufundat în dulcea mângâere a rugăcĭuneĭ; glasul rĕsunător şi plin de melodie al organelor sbura prin nourĭĭ de tĕmîe ce se rîdica în vĕsduh, şi vuia ca o harpă cerească ce părea că cheamă

*) Acéstă catedrală ce se numesce *Domo*, din pricina frumóseĭ şi îndrăsneţeĭ arhitecturĭ a bolţiĭ cu care vestitul Brunellesco a încoronat-o, este cea maĭ mare din Florenţa... Zidurile eĭ sûntŭ pe dinafară acoperite cu trĭĭ soiurĭ de marmoră: roşie, albă şi négră.

sufletele la pocăință. Un aer de sfințenie ce-ți răcorea inima de tótă durerea domnia asupra tuturor acelor capete plecate...

După vre o câteva minute petrecute în cea mai dulce ecstazie, mĕ apropiĕiŭ de mormintele luĭ Brunellesco și a luĭ Piotto, arhitecțiĭ aceleĭ biserici; vizitĕiŭ cu deamĕruntul tóte frumusețile acelor două monumente de glorie și, lăsându-le în urmă, mĕ îndreptĕiŭ cătră o capelă lăturală spre a ecsamina icóna sfinteĭ Cecilieĭ, ce zărisem de departe luminată de rațele uneĭ candele de argint. Îngerésca espresie a figureĭ, colorile melanholice a obrajilor, și mai ales duioșiea tipărită în ochiĭ aceleĭ icóne, îmĭ părură atât de măestrósă, că mĕ apropiĕiŭ de ea ca sĕ vĕd de nu era vr'un tabloŭ a luĭ Andrea del Sarto, căcĭ în tóte figurile lucrate de acest vestit artist însĕmnasem umbrele acele dulcĭ întinse ca un vĕl transparent asupra ochilor. Însă care fu mirarea mea, când cetiiŭ în gĭosul icóniĭ un nume a unuĭ prietin al meŭ ce-l cunoscusem la Paris, V*** — „El oare sĕ fie? (gândiam în mine) tênĕrul italian cu care am petrecut atâta vreme în capitalia Franțieĭ?“ — Un suspin greŭ și înădușit ce auțiŭ în colțul capeliĭ unde mĕ aflam, mĕ făcu sĕ-mĭ întorc ĭute capul, și vĕțuiŭ un om înghenunchĭet lângă mine, care părea a fi într'o meditație durerósă. Curiositatea mĕ împinse sĕ fac vr'o două pasurĭ spre el; atuncĭ tênĕrul își ridicăc apul și se uĭtă la mine. Faça sa lungărĕță și albă, ochiĭ seĭ negri, marĭ și înfocațĭ, pĕrul sĕŭ lung ce-ĭ pica în plete netede pe umerĭ, și în sfîrșit fisionomia, aerul sĕŭ de artist, tóte îmĭ era

cunoscute; socotiam că vĕd umbra prietinuluĭ meŭ. Necreḑêndu-mĭ ochiĭ şi socotind că visez, mĕ duseiŭ lângă el şi ĭĭ ḑiseiŭ: Tu eştĭ V***? — Străinul sări pe picĭóre, mĕ strînse în braçe şi, luându-mĕ de mână, mĕ scóse afară din catedrală.

— Vină la lumină sĕ te vĕd bine; îmĭ ḑise el oprindu-se pe piaţă. Nu pot crede încă că eştĭ tu. — Şi se uĭtă la mine cu nisce ochĭ a cărora espresie era de tot curiósă.

— Te mirĭ, prietine, de starea în care mĕ veḑĭ, urmă V***; mĕ socoţĭ póte nebun?.. însă când aĭ sci în ce furtunĭ plutesce sufletul meŭ! Când aĭ cunósce felĭuritele sêmţirĭ şi cugetărĭ care mĕ muncescŭ, te-aĭ mira cum n'am nebunit de tot!.." După acésta el se puse pe gânduri şi ţinti ochiĭ pe crucea catedraleĭ Santa Maria del Fiore.

— Drept sĕ-ţĭ spuiŭ, iubite, iĭ rĕspunseiŭ, de când te cunosc nicĭ odată nu te-am vĕḑut aşa de tulburat, şi-mĭ pare rĕŭ că tocmaĭ acum, când după multă vreme te întâlnesc fără veste în patria ta, te vĕd într'o amărăcĭune aşa de crudă." — V*** îmĭ strînse mâna şi ne îndreptarăm spre cafineoa numită *Donné*.

Pe drum începuiŭ a-ĭ vorbi de frumósele monumente ale Florenţiĭ şi a-ĭ aduce aminte de norocita vreme când ne găsiam la Paris, fără a lua sama că el nu mĕ asculta, şi că mintea luĭ era cufundată în gânduri cu totul deosebite de ale mele. De odată el se opri căutând la o ferĕstră a unuĭ palat pe lângă care trecém, şi aruncând un ţipet şi întinḑând mânile spre ea, îmĭ ḑise:

— Aĭ vĕḑut-o? — Spăriet de dramatica sa poziție, rîdicăiŭ ochiĭ, dar nu vĕḑuiŭ nimică la feréstră. — „Ce vreĭ sĕ vĕd? îl întrebaiŭ; perdeoa este trasă. — Nimic, îmĭ rĕspunse el, făcêndu-se roș pe obraz; nimic... o nălucire numaĭ, căcĭ Cecilia s'aŭ dus de mult de pe pămênt!“

La aceste cuvinte două lacrimĭ părură în ochiĭ luĭ... Atuncĭ un fulger de adevĕr îmĭ lumină mintea, și înțeleseiŭ că prietinul meŭ era înamorat!.. Întrarăm în cafine.

În Italia cafinelile sûntŭ tótă ḑiua pline de consumatorĭ (muștereĭ), din pricina căldurilor nesuferite carele aduc pe om într'un fel de moleță fórte plăcută; pĕtruns de fluidul magnetic în care crierĭĭ înnótă, te sêmțĭ furat de o somnărie uș́óră și tótă ființa ți se cufundă în sînul uneĭ lene poetice, cunoscută în Italia sub numire de *dulce far niente*. Pare că întins pe un leagăn de florĭ te coborĭ din nourĭ încet, fără a videa mĕsura care te desparte de pămênt.

Ne puserăm la o masă de marmură albă. Îndată un *botega* (fecĭor de dughénă) îmbrăcat curat, alergă înaintea nóstră întrebându-ne de vroĭam *granite* saŭ *gelate*, și fără a aștepta rĕspuns, începu a numĕra vro douăḑecĭ de soĭurĭ de înghețate cu atâta iuțime, încât neînțelegêndu-l ce spune, îl poftiiŭ sĕ ne aducă ce-a vroi.

V*** nu eșise încă din melanholia în care căḑuse; înzădar căutam sĕ-ĭ pricinuesc óre care distracție prin cetirea gazetelor franceze. Mintea sa părea muncită de o idee crudă care înăduș́ia tóte sufletescile sale însușirĭ.

Nu scieam cum sĕ maĭ fac pentru ca sĕ-l trag din meditărea luĭ şi, plin de tristeță pentru starea prietinuluĭ meŭ, mĕ hotăriiŭ a-ĭ da pace şi deschiseiŭ gazeta *Curierul franțes*. Deodată un murmur de mirare se rĭdică împregĭurul nostru; un glas unanim de laudă umplu tótă sala. Uniĭ ţicea: ah! ce frumósă buchetieră! ce aer nobil şi elegant! — Cine óre sĕ fie? ţicea alțiĭ. Pare că am vĕdut figura acésta;.. ce sĕmĕnare cu primadona de la *Pergola!* — Rîdicaiŭ capul, dorind a sci cine pricinuise acea tulburare în sală, şi zăriiŭ în faça nóstră o femee de o frumuseță ângerésca, care zimbind cu o graţie deosebită, ne prezenta bucheturĭ de florĭ. Un nour de melanholie flutura pe faça sa palidă şi arăta că inima eĭ era sdrobită de vr'o durere secretă; pĕrul sĕŭ negru şi luciŭ eşa în bucle unduióse de sub o capelă de paĭe supţire şi se împrăştiea împregĭurul gâtuluĭ sĕŭ alb ca crinul; ochiĭ sĕĭ marĭ şi negri avea mândria ochilor de vultur, dar tot odată luminele lor înnota într'un foc limpide şi misterios, prin care se zăria o înduĭoşire nemărginită. În sfîrşit tóte în ea era făcute pentru plăcere: gura eĭ care legăna un zimbet melanholic, talia sa sveltă şi delicată, mânile sale maĭ fragide decât florile ce ţinea... tóte avea o atragere ascunsă care îţĭ aprindea închipuirea.

Când aruncăiŭ ochiĭ asupră-ĭ mi se păru că vĕd icóna din Santa Maria, lângă care întâlnisem pe prietinul meŭ; două lacrimĭ steclia ca două briliante pe genile sale... Mĕ întorseiŭ ĭute cătră V*** cu gândul de a-ĭ comunica ideea mea, dar el era leşinat. Înfăţoşarea aceleĭ ne-

cunoscute îĭ făcuse o impresie atât de mare că îşĭ perdu sêmţirele, strîngênd la sîn buchetul ce luase de la dênsa. Străiniĭ din cafine alergaseră lângă V*** şi cerca deosebite chipurĭ de a-l aduce în cunoscinţă... În sfîrşit V*** deschise ochiĭ; figura luĭ era galbînă şi tulburată; căutăturile luĭ era sĕlbatice. El se uĭtă peste tot locul cu înfiorare, şi pe urmă apucându-mĕ de mână: „Haideţĭ degrabă, îmĭ ţise, haĭdeţĭ sĕ o găsim... Cecilia mea trăesce!“

Eşirăm din cafine fără a sci unde mĕ va duce; trecurăm ĭute vr'o câteva uliţĭ unde toţĭ ne lua de nebunĭ, şi ne îndreptarăm spre o primblare pitorĕscă, ce este afară din Florenţa şi care se numesce Boschetto.

La începutul acestuĭ parc este o pĭaţă mare unde se rîdică Palazzo delle Cascine, adică palatul lăptĕriilor a Ducăĭ de Toscana. În tóte sĕrile, după ce se culcă sórele, aristocratia Florenţiĭ îşĭ opresce echipajele strălucite dinaintea aceluĭ palat, şi damele se desfătézĕ prin convorbirea tinerilor cavalerĭ, care saltă călare împregĭurul lor, şi prin dulcéţa lapteluĭ próspĕt ce le împuternicesce sănĕtatea şi le înviosază colorele obrajilor. Acea piaţă este locul de întâlnire a multor intrigĭ de amor!.. De câte orĭ treceam pe lângă un oblon şi vedeam vre o damă aşedată pe perne de mătasă în fundul trăsureĭ, nu mĕ puteam stăpâni de óre care palpitare de inimă. Fiesce care caretă pentru mine era un isvor de impresiĭ nouĕ, însă V*** părea că nicĭ le videa. Cu cât ochiĭ meĭ era înfocaţĭ, cu atâta aĭ luĭ era rĕcĭ în faţa uneĭ priveliştĭ atât de vesele şi de încântătóre.

— N'aĭ de gând sĕ te oprescĭ aicĭ? îl întrebăiŭ.

— Nu; îmĭ rĕspunse.

— Dar unde vreĭ sĕ mergĭ? .. spune-mĭ sĕ sciŭ și eŭ.

— Nu-ți pasă; vină. — Și apucă printr'un câmp împregĭurat de copacĭ nalțĭ și vechĭ, care, oprind rațele sóreluĭ, îșĭ întindea umbra asupra gingașelor dame ce se primbla pe earbă. Pe urmă întrarăm într'o luncă désă, și după vr'o gĭumĕtate de ceas ajunserăm pe un mal rîdicat și plin de florĭ, care se înaintéță ca un promontoriŭ între curgerile line a luĭ Arno și a luĭ Miunione. *) Acolo era sfîrșitul boschetuluĭ.

Când ne oprirăm, figura luĭ V*** se prefăcuse de tot: faça luĭ era roșie ca cerĭul ce se întindea désupra nóstră; pĕrul sĕŭ rîdicat de vêntul de sară, fâlfâea în aer și lăsa liberă fruntea sa largă și genială. — „Privesce' el ḑise deodată cu un glas puternic; privesce, ĭubite, cu ce mărime sórele se ascunde după munțiĭ care se înalță în faça nóstră. Nu-ți pare că asistesĭ la dĕrîmarea împărățieĭ Romane? .. Privesce noriĭ acești văpsiți de purpura rațelor luĭ, cum se rîdică cătră cerĭurĭ ca o jertvă a pământuluĭ făcută în gloria prea puterniculuĭ ziditor. Uĭtă-te și te miră de frumusețile patrieĭ mele: în faça nóstră poeticul Arno șerpuesce prin câmpiĭ vesele și prin luncĭ misterióse, și malurile sale vuescŭ de cântecele melodióse ale păserilor; în drépta, verḑile colnice acoperite cu grădinĭ și palaturĭ de marmură se parŭ că

*) Aceste doŭă riurĭ micĭ curgŭ pe marginele Bosquetuluĭ și formézĕ insula unde se face primblarea.

zimbescŭ una altiea ca nisce copile ce s'ar uĭta în oglindă; în stânga se întinde o câmpie plină de liveḑĭ, prin care se rătĕcescŭ vr'o câteva grupe de amoresĭ; în urmă-ne se clatină un zid de copacĭ tufoşĭ, care opresce vuetul oraşuluĭ de a veni până la noĭ; numaĭ murmura tristă a luĭ Arno tulbură tăcerea adâncă ce ne împregĭură. Din vreme în vreme ţipetul a uneĭ păseruĭcĭ care adórme, saŭ notele rătĕcite prin vĕzduh a uneĭ ghitare se audŭ în depărtare. Acum e ceasul când mintea se cufundă în meditărĭ plăcute, când inima înótă în ecstazĭĭ dumneḑeescĭ, când sufletul aprins de sperare îşĭ întinde aripile şi se légănă pe plaĭurile uneĭ lumĭ necunoscute. Acum e césul sfînt când tótă fiinţa ominéscă se adapă la isvórele cerescĭ şi bine-cuvintéză mâna ce aŭ zidit-o. Spune-mĭ: nu sêmţĭ tu în tine acum o mulţemire ascunsă, ca şi când aĭ fi dobîndit tot ce aĭ dorit?.. nu-ţĭ pare că eştĭ un alt om?.. peptul tĕŭ nu se smuncesce în isbiturile inimiĭ tale? nu sêmţĭ ceva ce îţĭ rĕcoresce fruntea şi îţĭ dismĭeardă lumina ochilor?.. Spune: nu socoţĭ tu că pare că aĭ sĕ sborĭ într'o lume străină, unde norocul te aştéptă?.. Ah! acum, acum viaţa'ĭ dulce şi nepreţuită; acum închipuirea mea s'aprinde; acum o! Cecilio, te vĕd strălucind ca o stea în seninul limpeḑiŭ a cerĭuluĭ; îmĭ zimbescĭ ca un âuger de blândeţă, îmĭ facĭ semn cu mâna sĕ te urmez... Ah! de ce nu am aripile acestuĭ vultur ce trece pe deasupra nóstră ca sĕ spintec vĕzduhul şi sĕ mĕ arunc în braçele tale!“

V*** cu ochiĭ plinĭ de lacrimĭ, întinse mânile spre cerĭurĭ.

V*** era de un caracter ĭute, sêmțitor și supus impresiilor celor marĭ; când sufletul sĕŭ era mișcat de vre un lucru, atuncĭ tótă ființa-ĭ se pĕtrundea de el, imaginația-ĭ se înflăcăra și baterea inimiĭ sale îĭ sdrobia peptul. . . Natura luĭ îl făcea sĕ sêmtă lucrurile cu maĭ mult foc decât alțĭ oamenĭ, dar tot odată fiesce care sêmțire era pentru dênsul un fulger care îl străbătea, îĭ aprindea sângele și îĭ surpa puterile.

După ce se liniști, V*** se întinse pe earbă; fruntea luĭ unde tremura rațele luceafĕrului la care se uĭta, era aburită de sudoare, și tot trupul sĕŭ era obosit de osteneală. Ne vroind sĕ-ĭ tulbur plăcerea ce părea că gusta în rĕsuflarea vêntuluĭ de sară, care îĭ rĕcorea mintea și îĭ alina ferbinteala inimiĭ, mĕ întinseiŭ de o parte lângă dênsul și îmĭ aprinseiŭ o țigaretă.

Liniștea care domnia împregĭurul meŭ, întunecarea progresivă a cerĭuluĭ, ceața care se întindea pe Arno, și însfirșit mulțemirea ascunsă ce gustam în lăuntru-mĭ, mĕ aduseră fără scire într'o reverie dulce și armoniósă, în care mintea-mĭ plutea ușor. Fumul albăstriŭ a țigareĭ, ce se rîdica în spirale unduĭoase, îmĭ îngâna ochiĭ și îmĭ pricinuia o distracție plină de plăcere, din care mĕ trasă glasul luĭ V***:

— Mĕ eartă, prietene, îmĭ ḑise el, că țĭ-am pricinuit întristare, dar nenorocirea care s'aŭ legat de capul meŭ...

— Ce nenorocire poțĭ tu avea, îl întrebaiŭ, la vîrsta unde eștĭ?

— Ah! se vede că eștĭ âncă un copil care de abĭe aĭ întrat în lume, și că nu aĭ călcat âncă pe ghimpiĭ

care presară calea vĭeţiĭ. Sciĭ tu că tocmaĭ vîrsta mea este cea maĭ primejdiósă şi maĭ supusă patimilor sufletescĭ? Tinereţa este ca un copac mic şi fraged; cele maĭ slabe vênturĭ sûntŭ furtune pentru el... Dar ascultă maĭ bine istoria vĭeţiĭ mele, ş'apoĭ veĭ putea gĭudeca tu care este nenorocirea ce mĕ prigonesce.

V*** îşĭ aruncă pĕrul înapoĭ pe umere, şi ştergêndu-şĭ fruntea, începu aşa:

II

„Din cea maĭ fragedă a mea copilărie eŭ am rĕmas orfan şi lipsit de povăţuirile şi de dismĭerdările părintescĭ care sûntŭ razimul eĭ; deabĭe agĭunsesem în vîrsta de 9 anĭ, şi nenorocirea îşĭ înfipse cângile în mine; la cel întêiŭ pas a vĭeţiĭ mele, în loc de a mĕ găsi pe o cale înflorită ca ceĭalalţĭ copiĭ, mĕ trezĭiŭ într'un pustiŭ fără marginĭ şi fără umbră!.. Un moş al meŭ, fiindu-ĭ milă de ticălósa mea stare, saŭ maĭ bine póte, vroind a sĕ folosi de micul venit ce-mĭ rĕmăsese de la părinţĭ, mĕ luă sub epitropia luĭ, şi pentru ca sĕ nu-mĭ tot audă bocitele şi sĕ nu vadă lacrimele care neîncetat îmĭ uda ochiĭ, mĕ lepădă într'un pansion unde petrecuiŭ ₫ece anĭ bătêndu-mĭ capul cu limbile străine, cu literatura şi maĭ ales cu zugrăvia. Înaintirile ce făceam din ₫i în ₫i în acéstă artă, şi maĭ ales plăcerea ce găsiam în studia eĭ, singure mĕ făcea sĕ uĭt bătăile care mâncam necontenit de la Padre Bertholomo, profesorul meŭ de limba elină, căcĭ cruda mea sórtă mĕ silia sĕ caut în însumĭ mân-

gâerea de care inima-mĭ era însetată, ear nu în brațele uneĭ mume drăgălașe. Cu ce nerăbdare așteptam ceasurile lecțieĭ de zugrăvie și cu ce bucurie videam întrând în sală pe profesorul meŭ, care nicĭ odată nu lipsia sĕ-mĭ spuĭe câte o vorbă de mulțĕmire și de îmbărbățire când îĭ arătam nouele mele produceriĭ.

Sinor Alsari (acesta era numele luĭ), avea pentru mine o dragoste cu totul părintească, și mĕ recomanda la toțĭ ca cel maĭ bun și maĭ sîrguitor elev a luĭ. Sfătuirile pline de bunătate care îmĭ da și laudele ce îmĭ prodiga, pentru propășirile ce făceam sub direcția luĭ, îmĭ însufla-seră atât respect și atâta ĭubire pentru el, încât la mórtea moșuluĭ meŭ, când eșiĭŭ din pansion, alergaiŭ la dênsul și îl rugaiŭ sĕ mĕ priimiască în casa luĭ. Sinor Alsari mĕ luă cu o bucurie nespusă sub protecția sa, și nu cruță nicĭ un sfat și nicĭ o osteneală, ca sĕ aducă la bună ispravă talentul ce începusem a câștiga în zugrăvie. În tóte ḑilele vizitam împreună strălucitele galeriĭ din Palazzo Pitti, din Palazzo Vecchio și din alte palaturĭ marĭ din Florența; ne opriam ceasurĭ întregĭ dinaintea fiesce căruĭ tabloŭ, și după ce îmĭ tălmăcia cu amĕruntul tóte însușirile și frumusețile lor, apoĭ ne înturnam acasă și mĕ apucam de lucru sub necontenita luĭ privighere. Un an de ḑile petrecuiŭ cu el în cea maĭ dulce liniște și în cele maĭ plăcute îndeletniciriĭ: tótă vremea mea era întrebuințată în studiĭ serióse asupra arteĭ la care mĕ dasem. Gloria îmĭ zimbia de departe și mĕ chema în brațele sale. De când întrasem în cariera unde Michel Angelo, Tiziano, Raphaelo și ceĭ mulțĭ mae-

stri nemuritorĭ păşiseră cu pasurĭ de urieşĭ, singurul ţel a vieţiĭ mele era sĕ pot şi eŭ adăugi o frunză la corona strălucită a patrieĭ mele, şi aprins de o idee atât de îndrăsneaţă şi de nobilă, îmĭ alcătuisem un traiŭ cu totul artistic, încât fără a mĕ îngriji de lucrurile ce nu se atingea de zugrăvie, gustam ţile line, netulburate şi pline de încântările sperăreĭ; însă acéstă liniştе sufleteascä mĕ părăsi după puţină vreme.

Într'o sară Sinor Alsari întră în cabinetul meŭ şi îmĭ ţise:

— V***, fost-aĭ de mult la teatru?

— De când aŭ murit bieţiĭ meĭ părinţĭ nu am fost; îĭ rĕspunseiŭ.

— Vreĭ sĕ mergem desară sĕ videm Norma? Are sĕ gĭóce o actriţă nouă.

— Haĭdeţĭ.

— Gătesce-te degrabă că'ĭ vreme.

Mĕ îmbrăcaiŭ ĭute, şi ne duserăm la teatru de la Pergola.

Sala era ticsită de amatorĭ şi lojiile pline de dame elegante şi frumóse.

De odată se făcu o mare tăcere; toţĭ se aşeţară pe la locurile lor, şi orhestrul începu uvertura... Acea musică plină de o melodie cerească, născu în minte-mĭ o mulţime de ideĭ triste şi de amare suvenire. Aducêndu-mĭ aminte că înainte de ţece anĭ mĕ găsiam tot la acel teatru cu ĭubiţiĭ meĭ părinţĭ, mi se păru că le videam umbrele fluturând împregĭurul meŭ, şi tânguindu-mĕ cu milă, ca şi când m'ar fi aşteptat o nenorocire cumplită!

Îngânat de fantasmele acele ĭubite, nicĭ nu luasem sama că perdeoa se rîdicase de vr'o câtăva vreme, şi că corul Druiḑilor era pe la sfîrşit. Cine scie! poate aşĭ fi stat tótă sara fără a mĕ uĭta pe scenă, dacă un murmur ce se rîdică în sală nu m'ar fi scos din meditarea în care picasem, şi nu m'ar fi făcut sĕ arunc ochiĭ înainte-mĭ. Vĕḑuiŭ o fiinţă albă şi cerească, o comóră de graţiĭ, de tinereţe şi de poesie, un înger a căruĭ glas dulce, limpide şi armonios îmĭ pĕtrunse inima. Sala vuia de aplausurĭ; ear când Cecilia începu a cânta rugăcĭunea Normiĭ cătră lună; când picând în genunchĭ şi rîdicându-şĭ mânile spre ceriŭ, întonă acea arie strălucită, *Casta Diva*, atuncĭ tot publicul în entusiasmul sĕŭ se sculă pe picĭóre şi bătu în palme astfel că Cecilia se spăriase... Pare că o vĕd îndreptându-şĭ ochiĭ cu sfieală asupra nóstră; nevinovăţia, mirarea, mulţĕmirea, tóte aceste deosebite semtimente lucia în căutătura eĭ. Ah! ce zimbire încântătóre păru atuncĭ pe buze-ĭ!.. ce nobilă mândrie se arătă pe frunte-ĭ! Ea sĕmĕna cu o fiinţă din altă lume, frumósă şi răpitóre ca geniul armonieĭ cerescĭ!.. Ah! ĭubite, ce ţĭ-oiŭ spune? ce cuvinte sĕ întrebuinţez ca sĕ-ţĭ descriŭ frumuseţa sa? Cecilia era, precum ḑice poetul nostru, *bella comme un angelo ch'Iddio creo, nei suoi piu ardenti transporti d'amore.*

Două ḑile necontenit am fost ca un nebun; mi se părea că videam neîncetat un înger cu aripile de aur, care fluturând împregĭurul meŭ, îmĭ cânta *Casta Diva*, împreunându-şĭ glasul pe o harfă ce ţinea în mână... Pe urmă când m'am trezit din visul acel plăcut, am

aflat de la Sinor Alsari că aŭ fost sîlit sĕ mĕ scótă cu deasila din teatru, fiind-că neputêndu-mĭ stăpâni entusiasmul, făceam prea mare vuet, în cât toţĭ mĕ socotia lipsit de minte.

Trĭĭ lunĭ de ḑile am urmat regulat tóte representaţiile; un magnet taĭnic mĕ trăgea fără voĭe spre teatru când sciam că era sĕ cânte Cecilia. Gustul pentru musică se desvĕlise în mine tot odată cu dragostea, şi dar, profitând de cunoscinţa celor ântêĭ principurĭ ce luasem din vremea âncă când trăia părinţiĭ meĭ, începuiŭ a face ceva progresurĭ. Adese-orĭ mĕ trezĭam cântând pe uliţe vr'o bucată din Norma, saŭ din Lucia di Lamermoor, şi ruşinat de mirarea cu care toţĭ trecătoriĭ se uĭta la mine, alergam degrabă acasă şi mĕ închideam în cabinetul meŭ, unde mĕ apucam de zugrăvie cu o sirguinţă şi maĭ mare, căcĭ făceam portretul Ceciliei.

De mult aveam de gând sĕ lucrez icóna sfinteĭ Cecilie ca sĕ o espun în biserica Santa Maria del Fiore, dar nesciind ce espresie sĕ-ĭ daŭ, tot prelungisem lucrul eĭ. Când vĕḑuĭŭ pe Cecilia la teatru, frumuseţa figureĭ sale se tipări aşa de bine în minte-mĭ, că pe din afară şi fără scire îĭ făcuĭŭ protretul; fisionomia sfinteĭ Cecilieĭ se întêmplă a fi întocmaĭ fisionomia slăviteĭ primadona de la Pergola. Bucuria de a videa lângă mine icóna îngeruluĭ ce ĭubĭam, mĕ aduse într'o esaltaţie atât de mare, că picaĭŭ pe genunchĭ dinaintea eĭ, şi apucând-o cu amor în braţe, o acoperiĭŭ de sărutărĭ... Tocmaĭ atunci Sinor Alsari întra în cabinet, şi spăriet de deli-

rul meŭ, smunci icóna de la sinu-mĭ și alergă îndată de o puse în capela unde m'aĭ întêlnit.

Nu am trebuință sĕ-ți spun că din césul acela mĕ făcuĭŭ cel maĭ bun creștin, că în tóte ḑilele mĕ duceam la biserică, și că stam césurĭ întregĭ plecat dinaintea sfinteĭ Cecilie. Lesne înțelegĭ că de vreme ce persóna care ĭubĭam purta acest nume, nu puteam alege altă patrónă spre a-ĭ încrede secretele mele rugăcĭunĭ decât pe sfînta Cecilie.

Într'o ḑi... ah! cât oiŭ trăi mĭ-oiŭ aduce aminte de ea!. mĕ găsiam îngenunchĭet dinaintea icóneĭ mele și cufundat într'o meditare sfîntă. Un vis plăcut îmĭ dismĭerda sufletul; mi se părea că o ființă nevĕḑută mĕ îndemna sĕ am bună sperare pentru îndeplinirea dorinților mele, când sêmțiŭ pe lângă mine fîlfîirea uneĭ rochiĭ de mătasă... Două dame întraseră în capela unde eram. Peste puțin auḑiŭ convorbirea lor.

— Santa Maria, ce minune! ḑise cea maĭ mare. Ean uĭtă-te bine, Cecilio, la icóna asta din față. Așĭ gĭura că'ĭ portretul tĕŭ.

— Bine ḑicĭ, rĕspunse ceealaltă. — Și amêndouĕ se apropiară de icónă și se uĭtară maĭ cu luare-aminte.

— Curios lucru! ḑise ear cea dintêiŭ; cu cât mĕ uĭt maĭ mult cu atâta găsesc maĭ mare asĕmĕnare. Eată ochiĭ tĕĭ negri și plinĭ de foc; eată-ți gura cea grațiósă. A! ce'ĭ drept, măcar că sûnt femee, nu pot tăgădui că aĭ o guriță de tot frumósă; pare că'ĭ o rosă. Ean spune-mĭ: cât aĭ plătit zugravuluĭ, saŭ maĭ bine în ce mo-

nedă ĭ-aĭ plătit lucru!.. cu banĭ orĭ cu inima? căcĭ am de gând şi eŭ sĕ mĕ fac sfîntă.

— Tot veselă şi nebună aĭ sĕ fiĭ, Iulio, rĕspunse ceealaltă; crede-mĕ însă că nicĭodată n'am gândit sĕ-mĭ fac portretul şi că nicĭ nu cunosc numele artistuluĭ.

— Cât pentru acésta e lesne de a-l cunósce. — Şi se apropie de icónă ca sĕ-şĭ cetéscă numele însĕmnat gĭos. Eŭ rĕmăsesem înlemnit, căcĭ nicĭodată nu mĕ găsisem aşa de aprópe de Cecilia. Nu îndrăsniam nicĭ sĕ mĕ rĕsuflu, ca sĕ nu o spariŭ şi sĕ nu perd nimica din cuvintele sale.

Dama care se numĭa Iulia se întórse cătră Cecilia şi ĭĭ ḑise rîḑênd:

— Numele luĭ este V***; îl cunoscĭ, Cecilio?..

— Ba nu.

— Sĕrmanul tênĕr! l-aĭ legat şi pe dênsul în lanţurile tale!.. însă el ţĭ-aŭ dat bune doveḑĭ că te ĭubesce; portretul acesta lucrat în ascuns este marturul slăvireĭ ce are pentru tine. Eŭ când aşĭ fi în locul tĕŭ aşĭ face tóte chipurile sĕ aflu cine este şi l-aşĭ prefera tuturor prinçilor din Florenţa, care-ţĭ facŭ curte şi-ţĭ repetézĕ în tóte ḑilele că morŭ după tine fără a muri cât de puçin.

Îmĭ venia sĕ sărut picĭórele aceleĭ femeĭ care, fără a mĕ cunósce, căuta sĕ înduplece pe Cecilia în farorul meŭ.

— Nu-ţĭ este pĕcat, Iulio, rĕspunse Cecilia, sĕ ḑicĭ acest fel de vorbe în biserică?

— De ce sĕ-mĭ fie pĕcat? Amorĭul nu este oare cel maĭ sfînt şi maĭ curat sentiment însuflat oamenilor de însuşĭ Dumneḑeŭ? Pentru ce sĕ mĕ sfiesc de a vorbi de

el înaintea celuĭ ce l-aŭ creat în inimile nóstre? Ce pĕcat póte a fi de a spune adevĕrul tocmaĭ în locaşul unde adevĕrul domnesce, şi de a mărturisi că un om, de orĭ şi ce rang sĕ fie, este mult maĭ vrednic de ĭubit când el ne ĭubesce din tótă curăţenia inimiĭ sale, decât nobiliĭ aceĭ ruginiţĭ care, departe de a avea cea maĭ mică dragoste pentru noĭ, vreŭ numaĭ sĕ-şĭ împliniască o capriţie trecĕtóre, şi sĕ ne arate pe urmă ca victimile vanităţiĭ lor!

Cecilia zimbi şi ĭĭ ţise: Nu-ţĭ cunosceam atâta elocvenţa, Iulio. De când te-aĭ făcut advocatul amorĭuluĭ?

— De când am aflat că nu'ĭ adevĕrată fericire fără adevĕrat amor.

Cecilia privi cu o espresie deosebită la portretul eĭ, şi mi se păru că strînse mâna Iulieĭ. Ele se uĭtară una la alta cu o ĭubire frăţască, zimbiră amêndouă ca doĭ ângerĭ şi se depărtară.

Închipuesce-ţĭ poziţia mea după ce auḑiiŭ acea convorbire ce se atingea atât de mult de sórta mea. Nu puteam crede că cu adevĕrat Cecilia fusese lângă mine; socotiam că visasem. Atâta norocire nu putea fi pentru mine, dar tot odată, ca un om ce caută sĕ-şĭ prelungiască visul plăcut din care s'aŭ trezit, îmĭ înfăţişam lângă mine pe Cecilia cu fruntea luminată de raḑele candeliĭ ce ardea în capelă, cu ochiĭ seĭ rîdicaţĭ spre icónă, şi îmĭ închipuiam aceste două figurĭ ce sĕmĕna mirându-se una de alta de frumuseţa lor. Îmĭ repetam în minte tóte cuvintele acelor două femeĭ care representa geniul amorĭuluĭ, chĭemând în braţele sale pe ângerul nevinovăţieĭ.

Viitorĭul mi se arăta acoperit de florĭ; tóte nălucirile mele se deşteptară, şi o dulce sperare îmĭ dismĭerda sufletul şi mĕ înălţa la cerĭurĭ.

Când mĕ treziiŭ din reveria acea dulce bisesica era pustie, şi raḑele lunĭĭ tremura pe colónele-ĭ de marmură. Mĕ duseiŭ degrabă acasă, îmĭ luăiŭ mandolina şi mĕ îndreptaiŭ afară de Florenţa, spre Bosqueto. Mĕ primblăiŭ vr'o câtăva vreme prin rădiŭ, şi mĕ întinseiŭ în sfîrşit pe earbă lângă un copac. Liniştea, frumuseţa poetică aceleĭ sĕrĭ de vară, disposiţia melanholică în care mĕ găsiam, şi maĭ ales ideile de amor şi sĕmţirile ce mĕ stăpânia, îmĭ însuflară dorinţa de a cânta, împreunându-mĭ glasul cu mandolina; începuiŭ improvisa cuvintele aceste:

Ah! te ĭubesc, şi drag mĭ-e de-a o spune,
Ş'orĭ cât de mult în lume voiŭ trăi,
Tot vreŭ sĕ-ţĭ spun, sĕ-ţĭ spun, dulce minune,
Că te ĭubesc, şi vecĭnic te-oiŭ ĭubi!

Acel cuvênt, acea destăĭnuire,
Dulce parfum al sufletuluĭ meŭ,
Nasce voĭos la scumpa ta privire
Ca un odor plăcut luĭ Dumneḑeŭ!

Dar, te ĭubesc şi-mĭ daŭ sufletul ţie,
Căcĭ pre pământ şi'n raĭul ângeresc
Nu póte fi maĭ sfîntă armonie,
Decât acest ferice *te ĭubesc*...

O! de-ar suna acuma pentru mine
Ceasul dorit al sboruluĭ ceresc,
Eŭ aşĭ muri ferice lângă tine,
Căcĭ aşĭ muri ḑicêndu-ţĭ: *te ĭubesc!*

Când sfîrșiiŭ de a cânta, vĕḑuiŭ că se deschide o feréstră la rêndul âncêiŭ a uneĭ case din față. O femee se arătă în balcon, cu o ghitară în mână, și întonă rugăciunea cea vestită a Normeĭ către lună. Glasul eĭ nu-mĭ era necunoscut; dulcimea ruladelor sale născu în mine un prepus. Mĕ sculăiŭ ĭute și mĕ apropieiŭ de feréstra unde auḑisem acel glas; tocmaĭ atunci raḑele lunii se aruncară în plin pe faça necunoscuteĭ.

„Cecilio!“ strigăiŭ în delirul meŭ, și picăiŭ gĭos înundat în sânge... O umbră négră trecuse pe lângă mine și-mĭ înfipsese un stilet în pept.

Când deschiseiŭ ochiĭ mĕ găsiiŭ, o fericire! în brațele Cecilieĭ... Ea auḑise gemetele mele și trimisese slugile, care găsindu-mĕ întins ca un mort pe pĕmênt, mĕ aduseră în salonul eĭ. Slăbăciunea în care picasem prin perderea sângeluĭ, și maĭ ales sguduirea electrică ce sêmțiiŭ, vĕḑêndu-mĕ lângă sînul Cecilieĭ, mĕ aruncară âncă odată în ghĭarele morțiĭ; ear când mĕ treziiŭ de a doua óră, întrăiŭ într'o desperare cumplită, căcĭ mĕ vĕḑuiŭ în camera mea. În zădar căutam sĕ-mĭ aduc aminte de tóte cele ce se întêmplaseră; nu puteam înțĕlege pentru ce Sinor Alsari se uĭta la mine cu ochiĭ plinĭ de lacrimĭ, și pentru ce doctorul îmĭ pipăia mâna, când de odată sêmțiiŭ o durere grózničă în pept. Cătăiŭ împregĭurul meŭ: așternutul era plin de sânge.

Atunci îmĭ aduseiŭ aminte de tóte întêmplările... Cea âncêĭ întrebare care făcuiŭ aŭ fost despre Cecilia:

— Unde'ĭ, s'o vĕd âncă odată ș'apoĭ sĕ mor? — Nime nu-mĭ rĕspundea, și toțĭ se uita la mine cu milă și cu

frică. Sdrobit de durerile care mĕ muncia şi vrênd a-mĭ tălmăci tristeţa celor ce era pe lângă mine, socotiiŭ că Cecilia murise. Tóte sêmţirile mi se turburară la o idee atât de crudă, şi ne maĭ putênd suferi vieaţa, smulseiŭ de pe rană legăturile ce-mĭ pusese doctorul spre a opri curgerea sângeluĭ; dar când rîdicăiŭ mâna ca sĕ le arunc departe de mine, un răvaş pică pe genunchi-mĭ. Îl deschiseiŭ îndată şi cetiiŭ aceste cuvinte scrise de mâna Cecilieĭ. Îl sciŭ derost.

„Un tiran care mĕ prigonesce din copilăria mea mĕ silesce sĕ mĕ pornesc în césul acesta din Florenţa, căcĭ aŭ aflat dragostea mea pentru tine. Nu sciŭ în care parte a lumeĭ are de gând sĕ mĕ ascundă, însă mare este Dumneḑeŭ! ne vom întêlni poate vr'odată, ş'atuncĭ...“

Cecilia.

Acest răvaş mĕ pĕtrunse ca un trăsnet şi mĕ aduse într'o nebunie cumplită. Trĭĭ luni de ḑile vieaţa mi-aŭ fost în braţele morţiĭ. Am aflat pe urmă că în vremea acésta mĕ sculam câte odată, săriam pin casă, rîdeam, îmbrăţişam pe tótă lumea şi spuneam fiesce căruĭa că Cecilia mĕ ĭubia, că eram cel maĭ norocit om de pe pământ!.. Pe urmă începeam a plânge, a-mĭ smulge părul şi a blăstĕma césul în care m'am născut şi sórta, care ca unuĭ om însĕtat căruĭ ĭ-aĭ presenta un pahar cu apă şi l-aĭ trage de la gură-ĭ când ar vroi sĕ bee, m'aŭ făcut sĕ cunosc dragostea Cecilieĭ tocmaĭ când ea aŭ fost silită sĕ se depărteze de mine.

Însfîrşit după şese luni mĕ rîdicăiŭ de pe bólă, şi

cum fuseiŭ în stare de a eşi afară din casă, mĕ duseiŭ la sinora Iulia ca s'o întreb de nu cunoscea locul unde se găsia prietina eĭ.

Sinora Iulia era sîngură într'o cameră elegantă, şi sta pe o canape de catife roşie. Îĭ ceruiŭ ertare de îndrăsneala ce o luasem a mĕ înfăţişa dinainte-ĭ, fără a avea onorul de a-ĭ fi cunoscut. Ea însă îmĭ rĕspunse zimbind: că mĕ înşĕlam, căcĭ mĕ cunoscea prea bine.

— Mĕ găsiam la Cecilia, îmĭ ţise, când te-aŭ adus împlântat în sânge, şi nisce hârtiĭ ce picaseră din buzunarul d-tale, nisce cărţĭ de visite a d-tale, ne-aŭ prilejit la amĕndouă chipul de a-ţĭ cunósce numele. Ne eartă, domnule, dacă amŭ avut indiscreţia de a le ceti, însă trebuia sĕ facem revisie acelor hârtiĭ, pentru ca sĕ putem afla numele şi adresa persónei care era în mânile nóstre şi s'o trimitem în sînul familieĭ sale.

— Nu vĕ pot mulţĕmi, sinora, de bunătatea şi de mila ce aţĭ avut pentru mine, şi credeţĭ că voiŭ fi în vecĭ recunoscĕtor.

— Aŭ fost o datorie pentru noĭ, domnule, ca sĕ-ţĭ prodigăm îngrijirile de care aveaĭ o neapărată trebuinţă în starea periculoasă în care te aflaĭ, şi dacă nu amŭ putut face maĭ mult pentru d-ta, crede că acésta nu aŭ atîrnat de la vroinţa nóstră.

— Sciŭ, sinora, pricina care pentru nenorocirea mea m'aŭ depărtat atât de degrabă de sub cerésca privighere a dumilorvóstre, şi tocmaĭ pentru ca sĕ aflu urmarea aceleĭ întêmplărĭ misterióse, am luat îndrăsneala de a de a veni aicĭ. Te rog decĭ, sinora, şi te gĭur pe nu-

mele prietiniĭ d-tale, sĕ nu-mĭ ascundĭ adevĕrul. Spune-mĭ în care loc se găsesce acum sinora Cecilia?.. Ah! fie-ți milă, spune-mĭ unde'ĭ Cecilia?.. Când aĭ sci...

— Că o ĭubescĭ, póte? acésta o sciŭ de șese lunĭ, tocmaĭ din sara când te-aŭ adus maĭ mort în casa prietiniĭ mele.

— Cum? cine aŭ descoperit?..

— Icóna sfinteĭ Cecilie, care se găsesce în Santa Maria del Fiore.

Mĕ făcuiŭ roș pe obrajĭ.

— Veḑĭ, adăugă Iulia, că îți cunosc tóte secretele inimiĭ.

— Ah! tocmaĭ pentru acésta ar trebui sĕ-mĭ spuĭ unde se găsesce Cecilia.

— Îți daŭ parola mea că nu sciŭ nimică despre ea, și că, decând s'aŭ pornit, n'am luat nicĭ o scrisóre de la dênsa. Te pot însă încredința că Cecilia te ĭubesce, și că dacă a trăi și veĭ fi statornic, aĭ sĕ fiĭ odată fericit. Ea te ĭubia de mult fără a te cunósce. Chĭar din ḑiua când îșĭ vĕḑu portretul în catedrală ea s'aŭ înamorat de artistul care o zugrăvise atât de bine. Bravo, domnule! bravo, aĭ un talent vrednic de laudă.

— Încă un lucru te-așĭ ruga sĕ-mĭ spuĭ, sinora: Cine este acel tiran care prigonesce pe Cecilia?

— A! a! domnul Barbarissimo? eŭ așa l-am botezat. El e un moș a Cecilieĭ care aŭ crescut-o de mică, aŭ educat-o, și acum vroesce sĕ o ĭee de nevastă; dar nu te spăria. Cecilia nicĭ nu gândesce la dênsul, și dacă

maĭ ședе cu el, acésta o face numaĭ prin recunoscința ce-ĭ pórtă, pentru că aŭ avut îngrijire de copilăria eĭ!

— Da bine, un așa om e primejdios.

— Eŭ m'așĭ teme să șed cu dênsul, dar Cecilia îl stăpânesce cum îĭ place; cu tóte aceste bĭata copilă e silită să-l urmeze peste tot locul unde gelozia luĭ îl mână. Purtările luĭ sûntŭ nesuferite; nu lasă să se apropie nicĭ un om de nepóta luĭ; însfîrșit îĭ cu totul *barbarissimo*.

— Și de ce, mĕ rog, s'aŭ pornit așa de ĭute din Florența?

— De ce? Pentru că un gelos amirose amorezațiĭ ca un copoŭ, cale de o poștă de departe; ș'apoĭ trebue să sciĭ că sinor Barbarissimo era ascuns lângă noĭ, în sara când ți-am spălat rana, și că audise tótă convorbirea ce se făcu atuncĭ asupra d-tale între Cecilia și între mine... Pune-ți în gând cu ce furie s'aŭ înfățișat dinaintea nóstră când aŭ audit pe Cecilia mărturisind că eștĭ vrednic de dragostea eĭ. Turbat de mânie, întocmaĭ ca un urs, s'aŭ aruncat între noĭ; aŭ poroncit slugilor să te ducă acasă la dumneta; mie mĭ-aŭ poroncit să es afară, și pe la medul noptiĭ s'aŭ pornit ca să alerge lumea tótă, numaĭ ca să fugă departe de dumneta.

După aceste vorbe îmĭ luăiŭ adio de la sinora Iulia, și a doua ḑi, îmbrățișând cu lacrimĭ pe sinor Alsari, porniiŭ și eŭ din Florența cu hotărire să alerg Italia întrégă ca să daŭ de urma Cecilieĭ. Patru lunĭ de ḑile am cercetat cu amĕruntul tóte colțurile Italieĭ... în zădar! nime nu putu să-mĭ dee vr'o scire despre Cecilia. În-

sfîrșit, perdênd tótă speranța, mĕ duseiŭ la Paris pentru ca sĕ uit durerea. Sciĭ cât de bine am petrecut un an de ḑile în capitalia Franciei. Am căutat sĕ aflu óre care distracțiĭ, dar nu am putut suferi străinătatea, și am alergat earășĭ în sînul patrieĭ mele. Tocmaĭ astădĭ diminéță am sosit în Florența, și, cum m'am coborît din trăsura veturinuluĭ care m'aŭ adus, am alergat sĕ îngenunchez dinaintea icóneĭ sfinteĭ Cecilie.

Nu ți-oiŭ vorbi de dulcea impresie ce-ți pricinuesce vederea patrieĭ după o lungă despărțire. Când te'i întórce în Moldova îĭ sêmți ca și mine acea fericire adâncă ce-ți însuflă locul ĭubit unde te-aĭ născut și care îți trezesce în suflet o mie de suvenire scumpe...

Și apoĭ socot că nicĭ așĭ putea sĕ-ți descriŭ bine acea impresie, pentru că mintea-mĭ era prea tulburată de gândirĭ amare. Fiesce care parte a orașuluĭ, când întraiŭ în Florența, mĭ-aŭ adus aminte de câte o scenă a vieții mele, maĭ mult tristă decât dulce, și bucuria ce gustam în priveliscea patrieĭ mele aŭ fost amărîtă prin suvenirul supĕrărilor care aŭ împregĭurat tinerețа mea.

După aceste cuvinte V*** își plecă fruntea cu o tristă obosîre.

— Cunoscĭ acum nenorocirea mea. Nu te mirĭ cum de maĭ trăesc, saŭ cum de nu am nebunit de tot?.. Ah! trebue sĕ pătimescĭ muncile sufletescĭ care le-am pătimit eŭ, pentru ca sĕ poți înțĕlege ce lucru grozav și crud este de a-șĭ perde cineva ființa ce aŭ ĭubit!

V*** se opri încă odată, și uĭtându-se la buchetul de florĭ ce îĭ dase buchetiera necunoscută în cafineoa Donné:

— Sĕrmanelor floricele, le ḑise, și voĭ aț̦ĭ veșteĭit ca și tinereț̦a mea!

Un bilet mic pică din buchet pe earbă; V*** îl luă cu repegĭune, îl deschise, îșĭ aruncă ochiĭ deasupra, sări în picióre și începu a fugi spre Florenț̦a din tóte puterile sale.

În zădar îl chemaiŭ și îĭ strigăiŭ sĕ se opriască... Atuncĭ mĕ aruncăiŭ și eŭ după dênsul, alergând cât puteam de ĭute, și însfîrșit îl găsiiŭ întins pe scările de marmură a catedraleĭ Santa Maria del Fiore, obosît de ostenélă.

— Ce dracu te-aŭ apucat? îl întrebăiŭ, apropiindu-mĕ de el.

— Tacĭ că vine, îmĭ ḑise; și sărind ear de lângă mine, se făcu nevĕḑut în întunericul pieçiĭ.

Neputênd sĕ-l maĭ urmez, mĕ hotărîiŭ sĕ-l aș̦tept ca sĕ-mĭ tălmăciască taĭna purtăreĭ și a cuvintelor sale, dar în zădar mĕ primblăiŭ vr'o două ceasurĭ pe piaçă... V*** nu veni.

Piaça era pustie când mĕ porniŭ spre otelul unde ședeam; dar când vruiŭ sĕ întru în uliț̦a Calzaioli, auḑiiŭ următórea convorbire între două persóne ce sta sub icóna Maĭceĭ-fecióre, la colț̦ul uliț̦ĭĭ.*)

— Și aŭ murit?

— Ba nu; se ḑice numaĭ că'ĭ rănit fórte rĕŭ și că este o slabă sperare de scăpat.

— Și nu sciĭ care'ĭ pricina acesteĭ întêmplărĭ?

---

*) În târgurile Italieĭ, maĭ pe la tóte colț̦urile uliț̦ilor, sûntŭ icóne saŭ statue de sfinț̦ĭ, dinaintea cărora ardŭ necontenit candele.

— Nu, n'am putut afla altă decât că pe la 11 césurĭ un om învĕlit cu o manta négră aŭ sărit cu cuțitul asupra unuĭ tênĕr ce trecea în dosul Baptistarĭuluĭ, *) ḑicêndu-ĭ: „Cine ĭubesce pe Cecilia trebue sĕ móră.“ Atuncĭ se iscă o luptă crudă între amêndoĭ, și unul din eĭ rĕmase pe pave împlântat în sânge.

Spăriet de ceea ce auḑiiŭ, mĕ apropieiŭ de străinĭ și întrebăiŭ de nu sciea unde poliția dusese trupul celuĭ rănit? — Nu sciŭ, îmĭ rĕspunse unul din eĭ, și se depărtară amêndoĭ de mine.

Mĕ duseiŭ degrabă acasă, mĕ închiseiŭ în camera mea, și nu putuiŭ dormi tótă nóptea; mi se părea că tot videam trupul prietinuluĭ meŭ acoperit cu rănĭ.

Cât am ședut pe urmă în Florența nu l-am maĭ vĕḑut pe V***, nicĭ n'am auḑit vorbind de el.

III

Peste o lună după acéstă întêmplare, mergênd de la Roma la Civita Vechia, veturinul care ne ducea se opri ca sĕ-și odihniască caiĭ dinaintea uneĭ case vechĭ și dișĕrate ce era în drum, și care sĕmăna maĭ mult a fi o

*) Acest monument, ce se numesce încă sfântul Ioan, se găsesce tot pe piața de Domo și se socóte c'ar fi fost în vechime capișteа Ḑeuluĭ Mars. Pintre alte multe lucrurĭ vrednice de privit ce cuprinde, are treĭ porțĭ de aramă săpate una de Andrea Pizano, și celelalte doŭă de Lauren Giberti. Săpăturile lor înfățișază deosebite scene din vechĭul testament, dar lucrul lor este atât de delicat și de măestros, încât Michel-Angelo ḑicea că: »sûntŭ vrednice de a fi porțile raĭuluĭ.«

vizunie de hoți decât un tractir pentru călĕtorĭ. Mĕ scoborîiŭ din trăsură cu gând ca sĕ mĕ primblu pe gĭos. Afară era o lună plină și voĭósă ca figura uneĭ tinere fecĭóre; tóte lucrurile se videa împregĭur ca ḑiua, și în depărtare se auḑia vuetul gróznic și monoton a măreĭ, care steclia la raḑele luniĭ și a stelelor ca o lungă vale de argint. Acel tabloŭ măreț îmĭ făcu o impresie fórte mare; și în suvenire repurtându-mĕ la ruinele antice ce vĕḑusem în Roma, începuiŭ a face triste meditărĭ asupra nenorociteĭ stărĭ în care aŭ picat Roma Cesarilor sub ticăloșia guvernuluĭ papal. Primblarea însă totodată iscă și în stomahu-mĭ o foame nu maĭ puțin tristă decât acele gândirĭ. Întrăiŭ îndată în sîngura sală ce se găsia în acel tractir. Vr'o câteva lăițĭ de lemn, cu picĭórele rupte, și vr'o triĭ butelcĭ deșĕrte, cu gâtul stricat, alcătuia tot mobiliarul aceluĭ lăcaș. Când pășiiŭ pragul ușeĭ, o gróznică horăire îmĭ vesti că acea vizunie era lăcuită de maĭ multe suflete, și în adevĕr zăriiŭ la pămênt vr'o triĭ oamenĭ înḑestrațĭ cu figurĭ fórte problematice. Tótă scena era luminată de raḑele roșiĭ a unuĭ mic jăratic ce maĭ ardea âncă în cuptior. Stătuiŭ un pic la îndoeală de trebuia saŭ nu sĕ pășesc maĭ înainte, dar însfîrșit, făcêndu-mĭ curagiŭ, mĕ apropieŭ de o laiță maĭ lungă ce era în fund, și pe care dormia un soiŭ de urieș. Socotind după împregĭurărĭ, adică de pe cerga ce-l acoperia, că trebuia sĕ fie tractierĭul, îl scuturăiŭ încetișor. Însă el, departe de a sĕ trezi, se întórse pe ceca parte, dând din umerĭ și împreunându-și mișcarea cu o mulțime de complimente în soĭul acestora,

de pildă: „*Va al Diavolo, Sangue del Christo, Corpo di Baccho.*“

Eșiŭ degrabă din acel loc, pășind pe vîrful picĭórelor de frica altor asemine complimente. Când fuseiŭ afară, mi se păru că mĕ rĕsuflam maĭ lesne; și cu ochiĭ âncă plinĭ de fumul ce era în sala tractiruluĭ, mĕ îndreptaiŭ, fĕr'a videa maĭ nimică dinainte-mĭ, spre o matahală négră ce gândiiŭ că este trăsura nóstră, hotărît fiind sĕ mĕ culc pentru ca sĕ-mĭ trécă fómea. După ce mĕ înpedecăiŭ de vr'o câteva orĭ de nisce buruene marĭ, pe care nu le zărisem din pricina usturimeĭ ochilor, pipăind maĭ mult ca un orb, dăduiŭ în sfîrșit cu mâna de un oblon, îl deschiseiŭ și mĕ suiŭ; mi se păru însă că trăsura în care întrasĕm era maĭ rîdicată. Când era sĕ mĕ așeḑ, sêmțiiŭ un braț puternic că mi se puse pe pept, și un glas străin îmĭ ḑise: „Cine'ĭ acole? — Eŭ rĕspunseiŭ, începênd a rîde: Ce dracu! tare eștĭ fricos, domnule!.. socoțĭ că aĭ a face tot cu tĕlharĭ?“

Trebue sĕ spun că în trăsura nóstră se găsia un popă spaniol, bĕtrân, care se pornise de la Roma cu mine și căruĭ ĭĭ era mare frică de tĕlharĭ, fiind că pe atuncĭ se vorbia mult în Italia de nisce hoțĭ ce eșiseră la drum.

— Cine eștĭ tu? întrebă âncă odată acel ce mĕ ținea de pept.

Deschiseiŭ ochiĭ marĭ și vĕḑuiŭ dinainte-mĭ un om și o femee!.. Nu mĕ puteam dumĕri cum se făcea că mĕ găsiam într'o trăsură străină? dar după vr'o câteva secunde, în care vreme dama căuta sĕ aprindă o lampă de argint, înțeleseiŭ că în loc de a mĕ îndrepta cătră

adevĕrata nóstră trăsură, mĕ rătĕcisem în altă parte şi întrasem în vr'o trăsură străină, ce sosise în vreme ce căutam sĕ trezesc pe tractieriŭ. De odată carêta se umplu de lumină, şi vĕdŭiŭ o! minune, pe V*** lângă buchetiera ce îmĭ dase florĭ la Florența!

Mirarea şi bucuria nóstră fură nespuse, şi îmbrăçişările nóstre nenumĕrate.

— Nu pot sĕ mĕ încred ochilor meĭ, ḑiseiŭ după o scurtă tăcere; tŭ în vieață? Te socotiam mort, ucis în dosul Baptistarĭuluĭ.

— Slavă Domnuluĭ! am scăpat şi atuncĭ din mânile luĭ. Sciĭ, Cecilio, că ucigaşul care aŭ sărit la mine era tot acela care mĭ-aŭ străpuns peptul ânc'odată demult?

— Şi nu ţĭ-aŭ ḑis ceva când aŭ vrut sĕ te omóre? întrebă ea.

— Aştéptă; dar, mĭ-aŭ ḑis: „Cine iubesce pe Cecilia, trebue sĕ móră!“

— Ticălosul! strigă Cecilia. Sciĭ cine este acel om fără de suflet?

— Cine?

— Tiranul care m'aŭ prigonit şi pe mine de când trăesc.

— Sinor Barbarissimo póte? întrebăiŭ.

V*** bufni de rîs auḑind acest nume curios, şi apoĭ sărutând cu foc pe Cecilia:

— Nu maĭ gândi, îngerul meŭ, îĭ ḑise, la o fiinţă ticălósă care ne-aŭ amărît la amêndoĭ cea maĭ frumósă parte a vieţiĭ nóstre; lasă-l sĕ putreziască în mîrşăvia caracteruluĭ sĕŭ, precum eŭ l-am lăsat împlântat în sânge, fără a avea nicĭ o milă de el.

V*** o sărută earăși, și veselia renăscu pe fața amorezii sale.

Aceste adese sărutări mĕ cam tulbura. Rugăiŭ pe V*** sĕ-mĭ tălmăciască un lucru de care eram mult intrigat. De ce fugise de la Bosqueto?

V*** se plecă spre mine și îmĭ spuse la ureche:

— Biletul ce picase din buchet era de la Cecilia. Ea îmĭ scriea că de două ḑile se găsia în Florența, când m'aŭ vĕḑut de la feréstră trecĕnd pe uliță.

— Acolo póte unde te-aĭ oprit și m'aĭ întrebat de am vĕḑut-o?

— Tocmaĭ; că îndată după aceea și-aŭ procurat prin Iulia un costĭum de buchetieră, cu hotărîre sĕ între *incognito* după noĭ în cafineoa Donné, sĕ-mĭ dee buchetul acel cu scrisórea sa, în care mĕ ruga sĕ mĕ aflu la 11 césurĭ de nópte în capela sfinteĭ Cecilieĭ din Santa Maria del Fiore.

N'avem óre dreptate sĕ alerg ca un' nebun, când am primit, fără a mĕ aștepta, o veste atât de norocită, care schimba cu totul fața sórteĭ mele?.. Deabĭa agĭunsesem pe scările bisericeĭ, deabĭa te apropieseși și tu de mine, când zăriiŭ pe Cecilia pe lângă Baptistariŭ. Vruiŭ sĕ merg înaintea eĭ, dar tocmaĭ atuncĭ fuseiŭ atacat de un om necunoscut. În furia mea îl rĕsturnăiŭ pe pave cu atâta ĭuțime, încât el pică tocmaĭ pe stiletul ce ținea în mână și se înfipse în el!.. Atuncĭ auḑiŭ sunând 11 ceasurĭ, alergaiŭ în biserică și găsiiŭ pe Cecilia îngenunchetă dinaintea Patróneĭ sale. De acolo eșirăm amĕndoĭ afară unde ne aștepta acéstă carĕtă cu 6 caĭ; ne sui-

răm în grabă și, fără a ne opri, nu am făcut altă de atunci decât numai voiajuri, petrecându-ne viața în cântice, în sărutări și în veselii.

— Se vede că aveți multe secreturi împreună, ne ḑise frumósa Cecilie, zimbind și aninând de fundul carêtii lampa de argint ce aprinsese.

— Vorbiam de tine, ângerul meu, îi rĕspunse V*** stringênd-o în brațe cu o dragoste înfocată.

Acum zorile coronaseră orizonul cu o linie argintie ce făgăduia o ḑi frumósă călĕtorilor. Caii era înhămați la carêtă și postașul sta gata să porniască; dar până a nu-mi lua adio de la norocitul meu prietin, rugăiu pe sinora Cecilia să cânte Casta Diva, căci tocmai atunci luna era să se pérdă după un deal. Strălucita cantatriță își luă mandolina și începu; dar deodată V*** îi fură mandolina din mâni, și rĭdicând pe amoreza sa, o puse pe genunchi. Cecilia zimbindu-i și uĭtându-se la el cu dragoste, se răzimă cu brațul drept pe umĕrul luĭ, și întonă de al doile Casta Diva cu un glas mai tulburat dar mai pĕtrunḑĕtor.

Cu cât aria se înainta, ângerescul cântic slăbia, dar cu o dulcime încă mai încântătóre, și degitele luĭ V*** se rătĕcia pe strunile mandolineĭ. Însfîrșit glasul Cecilieĭ nu se mai auḑi; mandolina căḑu din mânile luĭ V***... și amêndoĭ rĕmaseră îmbĕtați de dulcele delir al iubireĭ. Eĭ sĕmĕna ca doĭ ângerĭ adormiți în voluptatea estasieĭ cerescĭ.

Atunci mĕ coborîiu din trăsură; îi priviiu pentru cea de pe urmă óră, și făcuiu sĕmn postașuluĭ să încalece.

Careta se depărtă cu răpegĭune; ear eŭ, ţiindu-mĭ âncă multă vreme ochiĭ ţintiţĭ în partea care apucase, mĕ întorseiŭ suspinând în trăsura nóstră.

(Dacia literară 1840).

P. S. — *Iubite Negri.* — Acum sûntŭ 16 anĭ de când am făcut cea ântêĭ călătorie a mea în Italia, întovărăşit de tine, care petrecuseşĭ cea maĭ frumósă parte a tinereţiĭ tale sub cerĭul limpide aceleĭ ţerĭ. Tu aĭ fost martur celor maĭ gingaşe impresiĭ a mele; ţie ţĭ-am destăĭnuit, ca unuĭ frate ĭubit, tóte pornirile, tóte visurile, tóte sperările sufletuluĭ meŭ, şi precum atuncĭ aĭ priimit cu blândeţă acele destăĭnuirĭ entusiaste, priimesce şi acum dedicarea celeĭ ântêĭ scrierĭ a mele în limba patrieĭ. Ea este o slabă încercare, o sciŭ, şi nu aştept de la dênsa altă mulţĕmire, decât sĕ-ţĭ aducă ţie aminte de trecerea nóstră prin Florenţa, şi de frumósele buchetiere care ne da în tótă sara câte un mic buchet de florĭ, pe când luam înghеţate dinaintea cafineleĭ Donné, împreună cu prietinul nostru D...

IAŞII ÎN 1844

IAŞII ÎN 1844

D-luĭ M. Cogălniceanu.

Doresc ĭ ca sĕ-ţĭ trimit o descriere a Iaşilor. Eată dar că, pentru mulţĕmirea ta, mĕ hotăresc a-mĭ scutura lenea şi a încăleca pe condeiŭ spre a întreprinde o primblare pitorescă prin uliţile capitalieĭ Moldoviĭ. Te însciinţăz însă că acéstă primblare am de gând sĕ o fac fără a-mĭ întocmi dinainte un plan de drum, precum se obicĭnuesce maĭ în tóte voĭajurile. Nu, eŭ nu înţeleg călătoriile ca ceĭ maĭ mulţĭ, adică: de a sĕ face robul unuĭ plan, şi în urmare, de a alerga ţintă pe linie dréptă până la ţelul propus, fără a sĕ abate din cale şi fără a îndrăzni de a eşi din rolul de maşină drumĕţă. Numesc voĭaj acela singur care, liber de orĭ ce înriurire străină, urmează numaĭ capriţiilor vremelnice a închipuireĭ, şi care ĭea fiinţă fără pregătire, precum şi fără scop hotărît.

Adevĕratul călător e acela care, când se pornesce la un drum, îşĭ propune sĕ mérgă unde 'l-a duce fantazia luĭ, astădĭ spre răsărit, mânĭ spre apus, astădĭ pe mare, mânĭ pe uscat. Ear cât pentru acela care se jertfesce de bună voĭe unuĭ ţel întocmit după harta geografică, acela îl socot un curier însărcinat de a sĕ purta pe sine-şĭ ca pe un pachet dintr'un loc într'altul.

Pentru ca sĕ nu întru dar în categoria plicurilor de poştă, dă-mĭ voĭe sĕ urmez după placul meŭ şi sĕ mĕ rătĕcesc pe unde m'a duce condeĭul. La acésta mi-ĭ ḑice póte că un bun călăreţ trebuĭe sĕ scie a stăpâni sburdările caluluĭ sĕŭ; dar oĭŭ rĕspunde şi eŭ că din tóte lighiónele lumeĭ, condeĭul este cel maĭ greŭ de cârmuit, şi că ades e rĕsturnat cine vrea sĕ-l înfrêneze.

Orĭ şi din care parte vine străinul la Iaşĭ, vie despre Dunărea, despre Prut, saŭ despre Siret, i se înfăţişază de departe o panoramă mărĕţă şi vrednică de a trage tótă a luĭ luare-aminte. Pe cóstele unor dealurĭ micĭ ce se întindŭ pe malurile Bahluĭuluĭ, şi în faţa altor déluri acoperite cu pădurĭ şi cu viĭ romantice, el vede o adunătură curiósă de case marĭ ce parŭ a fi clădite unele de-asupra altora, şi de turnurĭ bisericescĭ ce rĕsarŭ pintre ele ca nisce catarguri nalte într'un port. Acele palaturĭ, fără arhitectură cunoscută, carele, precum am ḑis, samĕnă că se acaţără între ele pe spetele lor, sûntŭ cea maĭ vie icónă a ambiţieĭ locuitorilor lor, şi acele turnurĭ numeróse ce se rîdică în vĕzduh, parŭ ca nisce urieşĭ ce arŭ căta la eĭ cu multă mirare şi cu mare milă. Cu tóte aceste, întrulocarea lor produce un efect plăcut

străinuluĭ, și orașul întreg, înșirânduse în amfiteatru deasupra frumosuluĭ șes a Bahluĭuluĭ, înformează un tablou original și minunat cu zidirile sale albe, cu mulțimea sa de acopereminte în fer alb ce lucescŭ ca oglinḑĭ sub raḑele sóreluĭ, și însfîrșit cu tot farmecul uneĭ politiĭ ce are două feçe, una orientală și alta evropienéscă.

Alăturarea acestor două caractere deosebite, care dovedesce atât de mult înriurirea Evropeĭ asupra uneĭ părțĭ dintre Românĭ, partea bogată și privilegetă, și lupta necontenită între ideile vechĭ și nouĕ, nu era nicĭ ḑe cum tipărită pe faça capitaleĭ nóstre cu vr'o câțĭva anĭ maĭ în urmă. Atuncĭ ea purta o fisionomie maĭ mult orientală; însă de când spiritele aŭ început a sĕ desvĕli la raḑele civilisațieĭ, o mare prefacere s'aŭ ivit în tóte, o schimbare răpide s'aŭ săvîrșit atât în gusturile cât și în obiceĭurile aceleĭ micĭ părțĭ a societățiĭ românescĭ de care am pomenit. Haĭnele lungĭ și largĭ aŭ dat rênd straelor maĭ strîmte a Evropeĭ; șlicul s'aŭ închinat dinaintea pălărieĭ; cĭubotele roșiĭ și galbine aŭ dat pasul încălțămintelor de vacs; divanurile late s'aŭ cĭoplit în forme de canapele elegante, și în urmarea tuturor acestor noutățĭ și a maĭ multor alte ce s'aŭ introdus cu moda, casele aŭ trebuit negreșit sĕ priimiască o formă străină și potrivită cu natura ideilor de astăḑĭ. Ele aŭ început a sĕ supune regulelor proporțieĭ, a sĕ împodobi cu colóne, cu ferestre largĭ și luminóse, cu balcóne desfățate; aŭ început a eși în faça uliților, părăsînd fundul ogrăḑilor unde se ascundea maĭ înainte, a sĕ îngrădi cu ostreţe de lemn saŭ de fer, dărîmând gĭos zaplazurile și

zidurile acele tarĭ care le da un aer de cetăţĭ; aŭ început, într'un cuvênt, a sĕ rîdica pe planurĭ elegante şi plăcute ochilor.

Aceste zidirĭ nouĕ formézĕ partea evropienéscă a oraşuluĭ. Cât pentru cea orientală, ea este representată prin o mulţime de hardughiĭ vechĭ, nalte, strêmbe, mucede, cu păreţiĭ afumaţĭ şi crăpaţĭ, cu ferestrele micĭ şi chióre, cu streşinele putrede şi ascuţite, cu scările întunecate, cu odăile ofticóse, cu ogrăđile marĭ şi pustiĭ, cu grădinile pline de buruene sĕlbatice, şi cu ziduri gróse pimpregĭur. Cuĭburĭ de buhne, locuinţĭ de stahiĭ ce te înfioréză, şi unde ţi se pare că veđĭ zăcênd câte un matuf gârbov, cu ghigilic pe frunte, cu mĕtăniĭ în mână, şi care hârcâesce, ocărînd necontenit câteva ţigance stremţeróse ce staŭ dinaintea luĭ.

Maĭ adauge la acest tabloŭ câteva clopotniţĭ rotunde saŭ cvadrate, fără stil cunoscut, câteva cişmele cu însc rierĭ grecescĭ şi turcescĭ, şi veĭ avea o idee destul de lămurită despre acea parte a Iaşilor pe care o numesc orientală, neavênd alt cuvênt ca sĕ o botez maĭ bine.

Acum, amestecă-le pe tóte la un loc în închipuirea ta, aruncă-le ca nisce gĭucărĭĭ dinaintea ochilor tĕĭ, şi de veĭ produce un totul neregulat şi neobicĭnuit, atuncĭ veĭ dobêndi o icónă adevĕrată a capitaleĭ nóstre, şi te veĭ încredinţa că nu este oraş în lume alcătuit de maĭ multe contrasturĭ. Iaşiĭ este un teatru curios, decorat cu palaturĭ şi bordee lipite împreună; actoriĭ luĭ sûntŭ *lucsul* şi *sărăcia*; ear comedia ce se gĭoacă în tótă ţiua pe scena luĭ pórtă deosebite titluri, precum:

«Cine'ĭ mare, îĭ și tare; cinc'ĭ mic, tot nimic.»
«Șlicul și pălăria, saŭ ideĭ vechĭ și ideĭ noue.»

Un bĕtrân onorat care aŭ fost față la multe întêmplărĭ în îndelungata luĭ viață, aŭ făcut observarea acésta: „că Românul e ca céra, și că priimesce fórte lesne tóte întipăririle ce-ĭ lasă vremea. — Româniĭ, ḑicea el, se facŭ turcĭ cu turciĭ, francezĭ cu francezii, englezĭ cu engleziĭ. Eĭ astăḑĭ pórtă frace strîmte și ciripescŭ *bonjour* și *bonsoir*, pentru că așa'ĭ moda. În vremea Turcilor eĭ purta cealmale și făcea temenale, ḑicênd *hojghĭoldum, safaghĭoldum.* Sub Domniĭ grecĭ, eĭ îșĭ încărca capetele cu șlice, și din *çelebimu* nu se scotea. Cine scie, de-or veni Hineziĭ în țară, dacă eĭ nu s'or face mandarinĭ și dacă nu s'or numi *Cing-ching-tung-fo?*“

Acéstă observare m'ar despera asupra caracteruluĭ nostru, dacă n'așĭ sci că ea se atinge numaĭ de o mică parte a societățiĭ românescĭ; căcĭ țĕraniĭ, cariĭ, slavă Domnuluĭ! alcătuescŭ cel maĭ mare numĕr, nu șĭ-aŭ părăsît nicĭ odată obiceĭurile, nicĭ limba, nicĭ portul, de și tristele întêmplărĭ ce aŭ trecut peste țară aŭ apăsat maĭ mult asupra lor.

Cuvintele acele însă a bĕtrânuluĭ m'aŭ adus a gândĭ la deosebitele caractere ce aŭ trebuit sĕ aĭbă Iașiĭ în urma deosebitelor prefaceri prin care aŭ trecut locuitoriĭ luĭ, și aŭ trezit în mine dorința de a sci ce fisionomie aŭ avut acest oraș în vremea Dacilor? ce schimbare aŭ luat maĭ în urmă sub stăpânirea Romanilor, pe când el se numia *Municipium Jassiorum?* și care aŭ fost caracterul sĕŭ original în epoha Domnilor pămêntenĭ, când

era adevĕrată politie românéscă, şi mai ales după mutarea scaunului Domnieĭ în el din Suciava sub Alecsandru Vodă Lăpuşnénul.

Aşĭ dori dar nu se póte, ḑice un cântic vechiŭ. Asemine sûnt silit sĕ ḑic şi eŭ în privirea acelor notiţiĭ. Las dar în sama persónelor cu răbdare ca sĕ facă cercetărĭ despre ele; cât pentru mine, acum deodată m'oiŭ mulţĕmi a-ţĭ arăta Iaşiĭ precum se găsesce în anul 1844.

Dealul *Răpidea*, care este în faça Iaşilor, ne va sluji de punct de pornire în călătoria ce întreprindem. Eată-ne dar pe vîrful luĭ, avênd dinaintea ochilor în depărtare capitalia Moldoviĭ, în drépta şi în stânga munţĭ acoperiţĭ de viĭ îmbelşugate, şi sub picĭórele nóstre şoseoa ce duce spre Galaţĭ şi care, şerpuind pintre livedĭ vesele păn'în vale, se întinde ca o pânză albă pe şesul Bahluĭuluĭ şi merge de se perde în sînul târguluĭ. Priveliştea de aicĭ este una din cele maĭ frumóse şi maĭ minunate din ţĕrile nóstre, unde sûntŭ atâte priveliştĭ minunate şi frumóse. Nu oiŭ descri-o însă pentru ca sĕ nu strîc impresia ce are a sêmţi tot călătoriul cu închipuire.

Ne pornim: copaciĭ din tóte părţile îmĭ întindŭ crengile lor încărcate de póme, dar fugariul meŭ, condeĭul, nu mĕ lasă sĕ mĕ supun îndemnuluĭ ce-mĭ facŭ. El aŭ apucat la vale şi fuge ca un fulger, căcĭ dealul *Răpidea* nu pórtă în zădar un nume atât de potrivit. Eată că trecem pe dinaintea Socoliĭ, acest parc domnesc împodobit cu un palat elegant de vară, cu drumurĭ năsîpite ce se perdŭ sub bolte de frunḑe, cu basinurĭ, cu miĭ de florĭ ce umple vĕzduhul de miróse plăcute, şi unde soçietatea la-

șilor merge de se desfătează la umbra copacilor, gustând dulceața sĕrilor de vară și ascultând simfoniile musicei militare.

În fața acestuĭ parc, în stânga șoseliĭ, zărim Seminarĭul Socoliĭ, fabrică sfîntă de popĭ, în care mulțime de tinerĭ învață a câștiga potcap pentru ca sĕ aĭbă drept de a scăpa sufletele creștinescĭ din ghĭarele mult poznașuluĭ Scaraoțchi de cornorată pomenire.

Încă câteva sute de pasurĭ și am ajuns la sfîrșitul valeĭ. Acolo se începe acel vestit șes a Bahluĭului ce se întinde cale de maĭ multe poște între două șiruri de dealurĭ, și care se duce de se unesce cu șesurile Prutuluĭ, pentru ca sĕ se cobóre împreună păn' în Dunărea. Aicĭ dealurile Răpideĭ și a Socoliĭ se dispartŭ fugând într'o parte și 'n alta; locul se deschide ca un port, și șoseoa se înaintează în linie dréptă păn' în oraș.

Acum ne apropiem de Iașĭ, lăsând în stânga valea *Nebunii*, ce se ascunde cu numerósele eĭ liveḑĭ din dosul unuĭ deal gol și prăbușit, pe a căruĭ culme se află ruinele Cetățueĭ. Acéstă mică cetate aŭ fost zidită la anul..... de Duca Vodă, și s'aŭ împrotivit adeseorĭ năvălireĭ Turcilor și a Tătarilor. Astăḑĭ însă ea este o mare rîsipă, locuită de vr'o trĭĭ călugărĭ grecĭ și de maĭ multe alte buhne. Zidurile sale, odinioară atât de puternice, se darmă din ḑi în ḑi maĭ mult sub coasa vremeĭ, și vêntul pustietățiĭ acum vîjie prin meterezile lor, carele rĕsuna odată falnic de împușcăturĭ voĭnicescĭ. În lăuntrul ogrăḑiĭ veḑĭ un palat cu două rênduri, gol, cu bolțile crăpate, cu ușile și ferestrele rîsipite; un schelet de pétră pustiiŭ

care îți umple sufletul de jale; palatul lui Duca Vodă, locaș plin de suveniruri, și pe care călugării l-au prefăcut în hambar. Etacul Doamnei, în care te scoborî pe o scară strîmtă cioplită în petrele pereților, acum e plin de ciocălae de popușoi!.. Trist efect a nestatorniciei timpului! tristă pildă a schimbărilor lumești!

Celelalte zidiri ce se găsescu în Cetățue sûntu tóte mai mult saŭ mai puțin păstrate în întregime. Turnul cvadrat de deasupra porții póte âncă sluji multă vreme de cușcă clopotelor în lipsa prilejilor de rĕsboae. Biserica, în care sûntu portretele a lui Duca Vodă și a familiei sale, se află âncă în bună stare și merită a fi arătată ca una din cele mai nimerite ce s'aŭ rîdicat în Moldova în veacul XVII. Ear din tóte, cea mai curióză și mai vrednică de însĕmnat, este o bucătărie veche ce se vede aproape de clopotniță, în drépta, și a cării boltă sprintenă și alcătuită de trei bolți elegante, aședate una asupra altiea, saměna a fi lucru de vre un geniŭ a vĕzduhului, ear nu de om. Pereții sĕi pe din lăuntru sûntu negri de fumŭ și lucesc ca marmora; forma sa este rotundă, și bolta sa e atât de îndrăzneață, că te miri cum de se ține în aer, și mai ales cum de s'aŭ luptat cu elementurile, fără a fi biruită nici de apă, nici de focuri, nici de cutremure?

Un palat domnesc, teatru atâtor marii întêmplări, cade în ruine, când aproape de el o biată bucătărie, fără nici un suvenir istoric, stă âncă pe picióre după sute de ani! Ce sujet măgulitor pentru gastronomi! Ce isvor bogat

de ideĭ adâncĭ asupra deșărtăciuneĭ mărirelor lumescĭ pentru filosofĭ! . . . . . .

. . . . . .

La picĭoarele dealuluĭ Cetățueĭ, despre oraș, se vĕdŭ lucind pe șesul Bahluĭuluĭ turnurile monăstireĭ *Frumósa*, acoperite cu fer alb, și maĭ departe, pe un alt lanț de dealurĭ, se zăresce monăstirea *Galata*, lângă care se află ruinele palatuluĭ Ipsilanti. Așĭ dori mult sĕ întru în sînul acestor două sfinte locașurĭ pentru ca sĕ le visitez cu amĕruntul, dar cadrul acesteĭ scrisorĭ nu mĕ eartă, și sûnt dar silit a trece înainе, neputênd altă aduce la cunoscința ta, prietine, decât că Galata aŭ fost zidită în suvenirul mahalaleĭ din Țarigrad, ce pórtă acelașĭ nume, și că Frumósa aŭ fost înzestrată cu un nume atât de cochet de ctitorul eĭ... nu sciŭ pentru ce.

Este însă un punct în partea șesuluĭ Bahluĭuluĭ ce se întinde dinaintea Frumóseĭ, pe care nu'l pot trece cu viderea. Acea grămadă mică de pămênt slujesce, în vremea ĭarmarócelor, de teatru osândelor de mórte. Pe vîrful eĭ se rîdică spênzurătórea, și în sînul eĭ se îngrópă trupurile acelor spênzurațĭ. Loc îngrozitor, la care poporul se uĭtă făcêndu-șĭ cruce cu frică! Mormînt afurisit și plin de aducerea aminte atâtor fapte neomenescĭ! acea movilită se numesce *Movila blăstĕmată*. Dar sĕ ne grăbim a ne depărta de o privelisce atât de ticĭlósă, și a face în sfîrșit întrarea nóstră în capitalia Moldovĭĭ.

Eată cele ântêĭ case a mahalaleĭ Socola. Întrăm acum între două șirurĭ de bordee ce se întindŭ pe marginele șoselĭĭ, și a cărora înfățișare ticĭlósă nu rĕspunde nicĭ

de cum la ideea măréță ce câștigasem de oșașul Iașilor, când îl priviam de pe vîrful Răpideĭ. Cele maĭ multe sûntŭ crâșme próste ținute de jidovĭ stremțeroșĭ, și pintre ele deabĭe zărescĭ câteva locuințĭ de Români. Aceste se deosebescŭ prin un aer de cochetărie ce mulțĕmesce privirea; părețiĭ lor sûntŭ văruițĭ maĭ cu multă grijă; ușele, oblónele, stâlpiĭ de lemn care sprijinŭ streșina, sûntŭ frecațĭ cu năsip galbĭn și lucescŭ vesel de departe; prispa îngustă și curată te îndémnă a te odihni pe dênsa, și perdelele albe ce se arată la ferestre, îți însuflă dorința de a întra în lăuntru. Casele Românilor sûntŭ micĭ și plăcute ca nisce gĭucăriĭ.

Dar sĕ nu ne grăbim a gĭudeca târgul de pe mahalale. Iașiĭ saménă fórte mult cu un boĭer îmbrăcat în haĭne scumpe și încungĭurat de țiganĭ cu stremțe. Centrul sĕŭ așeḑat pe zarea unuĭ deal, este compus de case marĭ și frumóse în care domnesce lucsul, când dinprotivă mahalalele luĭ împrăștiete pe cóstele aceluĭ deal, sûntŭ alcătuite maĭ mult de bordee acoperite cu stuh, unde zace sărăcia. Capul pórtă coronă și picĭórele sûntŭ góle!

Sĕ trecem însă bariera, și fără a maĭ cerceta înzădar dacă șanțul ce încungĭură orașul slujesce de fortificare, sĕ videm care va fi obiectul cel maĭ caracteristic ce ni se va înfățișa? Ce zărim? O ființă cu barbă și cu perciunĭ, un jidov!.. după acesta alt jidov, și ear, și tot jidovĭ! Nu cumva sûntem în Iudea? nu cumva capitala Moldoviĭ este un târg jidovesc? nu cumva vom fi silițĭ a ḑice că Româniĭ sûntŭ străinĭ în Iașĭ? — Eată Lipovenĭi cu barbe și cu haĭne lungĭ; eată Bulgarĭ cul-

caţi pintre grămăḑile de carne de la căsăpii; eată Ţiganĭ negri şi peticiţi care umblă pe uliţi, vêndênd peptinĭ şi lăcăţi; eată Arnăuţi cu fustanele şi cu fesurĭ marĭ; eată Nemţi, eată Armenĭ cu nasurile coroïete, dar Românĭ nicĭ unul!

Unde sûntŭ aceştĭ nenorociţi? şi pentru ce aŭ părăsit aşa oraşul lor în mânile străinilor? Eată pentru ce:

De maĭ mulţĭ anĭ acum Moldova s'aŭ făcut locul de scăpare a tuturor jidovilor, a tuturor vagabonḑilor goniţi din Germania şi din ţara rusască. Aceste miĭ de locuste flămênde aŭ umplut tóte colţurile pământuluĭ, tóte târgurile de ticăloşia lor, şi aninânḑuse de tóte ramurile industrieĭ, aŭ smuncit tot negoţul din mânile Românilor. Concurinţa jidovilor aŭ omorît industria şi comerţul naţional. Şi acésta se înţelege prea lesne. Românul este din fire curat în relaţiile luĭ, când dinprotivă jidovul este mirşav, şiret, şi caută totdeauna sĕ înşele pe aprópele sĕŭ. Românul este obicĭnuit la un traiŭ îmbelşugat; îĭ place sĕ aibă căsuţa luĭ împodobită cu tóte ale gospodărieĭ, şi a-şĭ videa familia nelipsită de nimică. Jidovul dinprotivă, povăţuit totdeauna de lăcomiea ce îl caracterisază, împărţesce sîngura odae ce locuesce cu două şi trĭĭ alte familiĭ, se lipsesce de tóte, până şi de hrană, trăesce în ticăloşie pentru dragostea câştiguluĭ. Cum dar póte vreodată sĕ se ţie concurinţa între amêndoĭ? De aceea şi Românul s'aŭ vĕḑut silit a sĕ da de o parte, a eşi din centrul târguluĭ, a părăsi negoţul şi a sĕ trage în mahalalele cele maĭ depărtate.

Eată pricina de căpitenie pentru care un neguţitor

român este cel mai rar lucru ce poți întâlni în Iași. Deabie dacă zărești unde și unde câte un crâșmar rătăcit printre crâșmarii jidovi, sau vre un blanar șezând grecește și cosând pe taraba casii lui, sau vre un pitar pârlit de căldura cuptoriului, sau vre un băcal perdut printre panerile de masline și de strafide din dugheana lui împodobită cu hârtie poliită. Afară de aceste bresle, mai tóte celelalte se află în mânile străinilor, precum ne vom încredința cu cât vom înainta în sînul orașului.

Eată pentru ce Iașii, privit cu deamăruntul, nu păstrează nici o fisionomie originală; și dacă de departe el pare că pórtă două caractere deosebite, precum am dis mai sus, adică: unul oriental și altul evropienesc, de aprópe însă el le perde cu totul, și merită cu dreptate numirea de oraș cosmopolit. Departe de a fi o politie românească, el este un amestec încurcat de grec, de arman, de németz, de lipovan, și mai ales de jidov; mozaic curios de tot soiul de némuri, afară de Români.

Iașii se póte lesne înfățoșa prin un *mannequin* îmbrăcat cu halat jidovesc de pelea draculuĭ, cu poturi grecești, cu pălărie lipovenéscă, cu mănuși de Paris, și cu opinci românești. Naționalitatea se calcă în picióre!

Ulițile lui nu sûntu altă de cât nisce lungi galerii de contrasturi. Lângă o casă mică și ticălósă, unde zărești printre geamurile sparte vr'o duzină de jidovi grămădiți unii peste alții și lucrând într'o atmosferă puturósă, veĭi o magazie mare și frumósă cu ferestrile largi și luminóse, în care strălucescu materii scumpe, bronzuri, cristaluri săpate, juvaeruri de aur, într'un cuvênt, tot

feliul de lucruri de lucs. Aprópe de acésta întêlnescĭ o crâșmă scârnavă ce pare că vroesce a fărmĕca trecĕtoriĭ prin butelcile marĭ, pline de rachiŭ strîcat, carele staŭ înșirate pe laițile de la ferestră; locaș mârșav ce-ți însuflă desgust și în care un jidov stremțuros speculézĕ patimile rĕle. Vine pe urmă o băcălie înghesuită de panere cu roșcove, cu masline, cu piperĭ, ș. c. l., în mijlocul cărora șede un grec uns de unt de lemn, ce privesce cu plăcere la fumul ciubuculuĭ sĕŭ, rîdicându-se pintre căpățînele de zăhar, pintre păpușele de smochine, și pintre măturile spênțurate de bolta dughenii. După dênsa se arată ochilor un șopron de câteva schînduri pârlite, în care strălucesce la para foculuĭ figura négră a unuĭ țigan ferar. Miĭ de schîntee sbóră împregĭurul luĭ, în vreme ce el bate necontenit cu cĭocanul peste ilăŭ, și formézĕ un tabloŭ cât se póte de pitoresc. Maĭ departe se rîdică o cafinea grecéscă plină de fesurĭ marĭ, de fustanele, de figurĭ serióse cu barbe lungĭ, de capete cu cealmale, carele staŭ împrăștiete pe laițile de la părețĭ. Felegenele de cafe, ciubucile și narghilelele gĭócă roluri însĕmnate în acea sală, și fumul de tiutiun domnesce în tótă nourimea sa. Eată acum o spițerie nemțască lipită de o tiutiungirie arminéscă. Acésta pórtă o fisionomie cu adevĕrat originală, și se póte numi magasia cea maĭ dischisă de cât tóte, fiind că părețele eĭ despre uliță lipsesce maĭ întreg. Ea este împodobită în fața-ĭ cu bucalurĭ marĭ pline de liulele, de imamele, de tiutiun; pin lăuntru este ticsită de dulapurĭ, în care sûntŭ întinse fel de fel de chisele cusute cu fir, tot soĭul de mĕtăniĭ

de mĕrgean saŭ de chihrimbar, şi prin colţurĭ staŭ grămăd̆ĭ de cĭubuce de cireşĭ şi de iasomie. Marfa orientală ce se vinde întrênsa, aşed̆area-ĭ curiósă, şi maĭ ales figura caracteristică a armanuluĭ ce trage necontenit cĭubuc pe pragul uşiĭ, îĭ daŭ un aer străin din care un zugrav ar putea face un tabloŭ fórte original...

Aicĭ un cofetar italian se lovesce de un crâşmar jidov; maĭ colo un croitor françez se înghĭontesce cu un cĭubotar némţ; maĭ departe o modistă parisiană dă braţul unuĭ césornicar sviţer. Peste tot locul nu veḑĭ altă decât străinĭ ce înótă în valurĭ de jidovime; însă Românĭ neguţitorĭ, nu. Tablele de deasupra magaziilor sûntŭ tóte alcătuite în limbĭ străine, şi maĭ ales în limba françeză, prelucrată după o nouă ortografie. Aşa, cetescĭ *Pottier* în loc de *Bottier*, *Confisseur de Suise*, *Tailleur d'hommes de Pest*, *Jouaillier* ş.c.l. O singură tablă aŭ cercat a sĕ ţinea de naţionalitate, şi sĕrmana aŭ fost pricina că stăpânul eĭ era sĕ se ruineze. Ea era scrisă în următorĭul chip:

Crâşmă pentru persoa-
necinstite

Nenimerita transpunere a silabeĭ *ne* la începutul cuvêntuluĭ *cinstite* aŭ oprit multă vreme persónele ce *sciea carte* de a întra într'un loc defăĭmat prin însaşĭ marca sa, şi crâşmarĭul s'aŭ vĕḑut silit sĕ ştérgă pe acel blăstĕmat *ne*, pentru ca sĕ nu se ştérgă el însuşĭ de pe faça pământuluĭ. El dar aŭ prifăcut tabla aşa:

Crâşmă pentru persoa-
cinstite.

Şi de atuncĭ am aflat că aŭ făcut stare.

Dar să păşim înainte, lăsând în stânga *Podul-lung* care duce la *Cerdacul lui Ferenţ* *). Acum trecem podul de pétră aruncat asupra Bahluĭuluĭ, riŭ poznaş ce se face că curge la picĭórele Iaşilor, riŭ taĭnic pe care nu-l vedĭ, dar pe care îl simţĭ de departe! Un poet de baltă (lighióe nouă şi necunoscută în istoria naturală), aŭ cântat Bahluĭul în următorĭul chip:

BAHLUĬUL

Meditare mlăştinósă.

Adeseorĭ, departe de-a lumeĭ triste valurĭ,
Cu pasurĭ regulate eŭ mĕsur al tĕŭ pod,
Bahluĭŭ! locaş de brósce! riŭ taĭnic, fără maluri,
Ce dormĭ chĭar ca un paşă pe patul tĕŭ de glod.

Trecut-aŭ, ḑic cu jale, a tale negre unde,
Precum trece poetul cu inima-ĭ de foc.
Ba, n'aŭ trecut, stăpâne, atunceĭ nasu-mĭ rĕspunde,
Eŭ le simţesc prea bine, căcĭ mĕ cârnescŭ din loc!..

Când luna se ivesce, când sórele apune,
A tale dulcĭ concerturĭ îmĭ place să ascult;
Îmĭ place s'aud glasul a bróscelor nebune,
De şi a lor prochimen mĕ asurḑesce mult!

*) Ferenţ aŭ fost un general ardelean carele, în vremea rĕsboĭuluĭ dintre Turcia şi Imperialĭ, veni la 1716 ca să prindă pre Mihail Racoviţă, Domnul Moldovii. Însă acesta, agĭutat de câteva steaguri moldovene şi de un buluc de Tatarĭ, îl birui pe şesul Bahluĭuluĭ şi, prinḑêndu-l viŭ, ĭi tăie capul. Ferenţ este îngropat peste drum de cerdacul ce-ĭ pórtă numele. O cruce mare de pétră, cu o înscriere ce este âncă astăḑĭ, povestesce tótă acéstă întêmplare.

O! dar, atuncĭ în peptu-mĭ sîmt inima că saltă
Ca la un glas de frate ĭubit și așteptat,
Căcĭ gingașele brósce sûntŭ dulcĭ poeți de baltă,
Precum mulți poeți gingași sûntŭ brósce de uscat.

Autorĭul acestiĭ meditărĭ aŭ cântat glodul Bahluĭuluĭ, și fiind că ne aflăm înglodați într'un sujet atât de bogat, găsesc apropo ca sĕ pomenesc și eŭ ceva despre tina ce împodobesce maĭ totdeauna ulițile capitalieĭ nóstre. Ea merită a fi cunoscută în lume, întocmaĭ ca negurile Londrieĭ, ca colbul Odesieĭ, ca umedala Parisuluĭ, ca vêntul înfocat a Neapoliĭ (Sirocco); ș. c. l. Adeseorĭ Iașiĭ are o privire venețiană prin ulițile luĭ prifăcute în canaluri mlăștinóse. De unde tragem următórea închiere: că Iașanul este o ființă amfibie care trăesce gĭumĕtate din vieața luĭ pe uscat, și care înótă în tină ceealaltă gĭumĕtate. Vieață plăcută și vrednică de dorit! Noĭ o recomăndăm tuturor ĭubitorilor de traĭŭ molatic.

Dar vĕd că m'am adâncit atât de mult în sujetul acesta, în cât îmĭ este cu neputință de a mĕ urni din loc spre a păși maĭ înainte. Fugarĭul meŭ s'aŭ înglodat păn' în genunchĭ și nu maĭ póte face nicĭ un pas. Te rog dar, prietine, ca sĕ aĭbĭ răbdare vr'o câteva ḑile, până ce se va maĭ usca puțin orașul, și atuncĭ voĭŭ urma cu mulțĕmire primblarea mea prin Iașĭ.

(*Calendarul Fóeĭ sătescĭ, 1845*).

P. S. *Ĭubite Cogălnicene.* — Anĭ şi anĭ aŭ trecut de la 1845; mulţime de prifacerĭ s'aŭ cercat în ţĕrile nóstre de atuncĭ; eforiile s'aŭ schimbat pe tot anul; un ministeriŭ de lucrărĭ publice s'aŭ înfiinţat, dar glodul Iaşilor nu s'aŭ maĭ uscat! Răbdare; în curênd sórta îndurătóre ne va disgloda şi ţara şi capitalia. Păn'atuncĭ însă, *vale.*

UN SALON DIN IAŞI

FRAGMENT

UN SALON DIN IAŞĬ

Scenele următóre se petrecŭ într'un salon elegant, mare, împodobit cu tot lucsul parisian. Lumina aurită a policandrelor de bronz se revarsă pe deosebite grupe de dame şi cavalerĭ în toalete de bal; un orhestru armonios se pregătesce a suna contradanţul cel noŭ compus pe ariile din opera *Trovatore*.

SCENA I

Două dame pe o canape, în fundul salonuluĭ: una din ele, vădană ce aŭ fost odinióră frumósă; ceealată tênără, nurlie şi destul de nevinovată încă. Cea dintêĭ pórta o rochie de catife viŗinie; cea a doua o rochie de crep trandafiriŭ cu bucheturĭ albe.

Rochia de catife. — Cum aĭ petrecut alaltasară la adunarea dómneĭ A?

Rochia de crep. — Cât se póte de bine; am gĭucat până la trĭĭ césurĭ.

Rochia de catife. — Eŭ n'am găsit adunarea plă-

cută... Era prea multă amestecătură... Numaĭ giupinésa mea din casă lipsia.

Rochia de crep. — Se póte; însă eŭ, dómna mea, nu caut într'un bal decât petrecere, și nu cer alta decât sĕ am cavalerĭ plăcuțĭ pentru gĭoc.

Rochia de catife. — (zimbind) Și maĭ ales pe vĕrul d-tale aghiotantul. Nu'ĭ așa?

Rochia de crep. — (turburânduse) Aghiotantul?.. vĕrul meŭ?.. Pentru ce maĭ ales el?

Rochia de catife. — (cu glas prietinesc) Ascultă, draga mea, sciĭ cât te ĭubesc, și cred că nu te'ĭ supĕra de cele ce ți-oiŭ spune, pentru că eștĭ o persónă de spirit, de și âncă fórte tênĕră. Lumea începe a vorbi de d-ta, și acésta mĕ măhnesce cât nu-țĭ pot mărturisi... Vĕrul d-tale e ușor de minte, și nu-l socot sĕ fie în stare de a simți vre-odată câte are obiceiŭ a înșira din gură. Eŭ îl cunosc...

Rochia de crep. — Îl cunoscĭ?.. cum?

Rochia de catife. — (coborînd ochiĭ) Aŭ cercat sĕ-mĭ facă curte; dar l-am luat în rîs, și de-atuncĭ...

Rochia de crep. — (în parte, zimbind) Și de-atuncĭ, draga mea, îțĭ pare rĕŭ și facĭ morală altora. (sculânduse) *Pardon*; mĕ duc sĕ ₫ic sara bună dómneĭ B. care aŭ sosit.

(Se închină rochieĭ de catife și se îndréptă cătră ușa unuĭ salon lăturalnic unde se întâlnesce cu un aghiotant strălucitor sub uniforma sa aurită).

Aghiotantul. — Sĕrut mâna, verișóră; eștĭ frumósă în astă sară ca o zină! Vreĭ sĕ gĭucăm cel âncîiŭ contradanț împreună?

Rochia de crep. — Nu se póte, verișorule, că'l gioc cu domnul D; însă dacă n'aĭ damă, du-te de poftesce pe dómna cea cu rochie vișinie, care îți vroesce mult bine.

(Se depărtéză, rîdĕnd cu mulțemire).

Aghiotantul. — (posomorînduse) Ce însemnéză asta?.. D-nul D. glócă maĭ tóte contradaușele cele dintêiŭ cu verișóra!.. Nu-mĭ prea place, nu, nicĭ decum.

(Se apropie de bărbatul verișóreĭ, tênĕr smolit, fórte îngrijit de câu l s'aŭ însurat, și care stă înfipt, ca o sentinelă, lângă ușa salonuluĭ pentru ca se pótă urmări cu ochiĭ tóte pasurile nevesteĭ sale).

Aghiotantul. — (dându-ĭ mâna) Ce aĭ, vere, de staĭ așa pe gânduri? Ți s'aŭ înecat corăbiile?

Bărbatul. — (cu glas înădușit) N'am nimică.

Aghiotantul. — Ba, aĭ. Te vedĭ de pe față că-țĭ pare rĕŭ de ceva.

Bărbatul. — (mirându-se) Mie?.. De ce sĕ-mĭ pară rĕŭ?

Aghiotantul. — (în taĭnă) Pentru că verișóra glócă totdeauna celântêiŭ contradauț cu D.

Bărbatul. — (boldind ochiĭ) Ba că sĕ ḑicĭ!.. N'am băgat de samă păn'acum.

Aghiotantul. — Hmmm!.. vere, nu-mĭ place, nu-mĭ place! d-nul D...

Bărbatul. — (ștergêndu-și fruntea) Nu pot sĕ-l sufĕr; par'că'ĭ o muscă leșinată.

Aghiotantul. — Muscă, muscă; dar scie sĕ bîzîiască frumos la urechile damelor. Ĭe sama, vere, ĭe sama bine.

(Bărbatul, roș ca un bujor îmbobocit, își caută nevasta prin salon, și, nezărind-o, se răpede pe urma eĭ, în vreme ce aghiotantul se apropie de dama care pórtă rochie de catife vișinie).

Rochița de catife. — (fórte grațiósă) Unde-oiŭ scrie

că'ți mai aducĭ aminte de prietine și că te apropiĭ de ele!

Aghiotantul. — Dómna mea, am avut totdeauna de mare plăcere a mĕ găsi în compania d-tale, și dar...

Rochia de catife. — (lute) Și dar, viĭ sĕ mĕ poftescĭ la cel dințĭĭŭ contradanț?.. Priimesc cu mare mulțĕmire. (făcênd loc pe canape) Pune-te lângă mine, că am sĕ-ți vorbesc multe.

Aghiotantul. — (in parte) Am pățit-o.

(Se pune pe canape, fără voe, și în vreme ce rochia de catife îĭ înșiră o mulțime de vorbe măgulitóre, el se posomorește cu atât mai mult că zărește mai departe pe verișóra luĭ, care, ochindu-l cu códa ochiuluĭ se face că ascultă cu multă plăcere complimentele ce-ĭ adresază D. — Lângă ușa salonuluĭ, *barbatul* își mănâncă o mustéță, și aruncă asupra luĭ D. fulgerătóre căutăturĭ).

SCENA II

N. B. — Acéstă scenă se petrece într'un salon mic, pe care francezii îl numescŭ *boudoir*, alături cu salonul de gĭoc. El este luminat prin două lampe cu gazojen, care respândescŭ o palidă lumină pe tapiseriea bogată, pe mobilele elegante și pe etajerile pline de bronzurĭ artistice și de porțelane prețióse care împodobescŭ acel locaș misterios. Triĭ dame tinere s'aŭ retras în el, urmărite fiind de un cortej de cavalerĭ admiratorĭ a frumuseței lor. Una din ele șede pe o canape îmbrăcată cu stofă argintie; a doua s'aŭ încuĭbat, ca o porumbiță delicată, într'un jĕlț elastic; a tria stă pe picĭóre lângă un clavir mic de Erhard, și dejitele sale fragide se primblă pe tușele instrumentuluĭ, scoțênd nóte armonióse și cercând melodia uneĭ romanțe nouĕ. Fie-care dintr'aceste triĭ grațiĭ este încungiurată de tinerĭ eleganțĭ ce flutură cu uĭmire împregĭurul lor.

Dama de pe canape. — Frumósă melodie!.. Ce arie'ĭ asta?

Un cavaler spîn. — Un solo din Trovatore.

Dama de la clavir. — Te înșelĭ, domnul meŭ, că'ĭ o romanță nouă ce mĭ-aŭ dedicat mie domnul X.

Un cavaler bărbos. — Nu scieam că X. este compositor de musică... Păn'acum l-am cunoscut ca un mare amator de caĭ, și nu'mĭ închipuesc ce relație póte fi între călărie și arta musicală.

Dama de la clavir. — (zîmbind) Un om cu gust ĭubesce tot ce e frumos, încântător și armonios; prin urmare d-nul X. póte fi și bun călăreț și music de talent, precum de pildă, d-ta eștĭ și dănțuitor desĕvêrșit și gĭudecător cu sciință.

Cavalerul spîn. — (încet către altul) L-aŭ lovit unde-l dóre. Prietinul nostru cade la tóte valțurile și nu scie sĕ descurce două buchĭ la gĭudecătorie.

(Toți începŭ a rîde încet. Cavalerul bărbos se posomorește și ese din salon, sub cuvênt că are sĕ poftiască o damă la controdanțul viitor).

Dama de pe jêlț. — Orĭ cum sĕ fie, te fericesc, draga mea, că aĭ însuflat asemine plăcute compunerĭ unuĭ tênĕr ca d-nul X. Eŭ mărturisesc, fără sfiială, că așĭ dori fórte mult sĕ fiŭ geniul inspirător a unuĭ compositor, saŭ a unuĭ poet.

Cavalerii. — (în hor) Cuvintele dumnitale sûntŭ în stare sĕ ne prefacă pe toțĭ în geniurĭ poetice și musicale.

Dama de la clavir. — Nu sciŭ eŭ am fost pricina inspirăreĭ d-luĭ X. dar sciŭ că romanța d-sale mi-aŭ pricinuit o nespusă plăcere.

Dama de pe canape. — De este așa, nu fiĭ egoistă, și ne împărtășesce și pre noĭ cu acea plăcere.

Dama de la clavir. — Cum?

Dama de pe canape. — Făcêndu-ne să auḑim romanţa. Cânt'o numaĭ pentru noĭ, ca să videm dacă poesia e vrednică de armonia cânticuluĭ.

(Dama de lângă clavir, rugată de toţĭ, primesce în sfîrşit, şi cântă următórea romanţă cu un glas limpide şi duĭos:)

Ce gândescĭ, o! Margărită,
Când de visurĭ eştĭ răpită
Într'al nopţiĭ meḑ senin,
Când din luna zimbitóre
Vine-o raḑă călětóre
De se jócă pe-al tĕŭ sin?

Nu creḑĭ tu, o! Margărită,
C'acea raḑă fericită
Este gingaşul meŭ dor
Ce'ĭ trimis din depărtare
Să-ţĭ aducă-o sărutare
De la bĭetul călětor?

Ş'atunceĭ, dulce Margărită!
Nu te simţĭ duĭos uĭmită
L'ale raḑeĭ dismĭerdărĭ?
Şi, cu-o şóptă de ĭubire,
Nu trimiţĭ a ta gândire
Să mĕ caute pe mărĭ?

Mult frumósă Margărită!
Barca mea e rătĕcită
Pe al mărĭĭ val turbat!
Glas de mórte 'n aer trece,
Şi de-al morţiĭ fior rece
Sufletu-mĭ e tulburat!

O! duĭósă Margărită!
Dă-mĭ o lacrimă ĭubită
Într'acest minut amar,
Dorul meŭ în cer s'o suĭe,
Și, ferice, s'o depuĭe
Pe al Domnuluĭ altar!

Toți — (încântați și bătênd în palme). Bravo! Bravo! minunat!.. Dómna mea, aĭ un glas de ânger.

(O sută de complimente sbóră împregĭurul dameĭ de la clavir).

Dama de pe jêlț. — Romanța e de minune; dar sûnt fórte intrigată de a sci cine'ĭ acea Margărită atât de frumósă?

Dama de la clavir. — Socotiți póte că e vre o persónă în ființă?.. Vĕ înșelați. Domnul X. e un original înamorat de o flóre.

Damele. — (apropiindu-se ĭute de clavir). De o flóre?

Dama de la clavir. — Dar. D. X. mĭ-aŭ mărturisit chĭar însuși că într'o ḑi de primăvară, fiind la vênat și adormind sub un copac, aŭ avut un vis fórte poetic.. I s'aŭ părut că se găsesce într'un câmp acoperit cu florĭ de margărite, și că aŭ vĕḑut de-odată pe una din acele florĭ crescênd și prefăcêndu-se într'o ființă albă, grațiósă și încântătóre; o minune cerésc㎠, o închipuire fără saměn pe lume! Acea flóre însuflețită se apropiea de dênsul, se pleca zimbind asupra luĭ, ĭĭ ḑise câteva cuvinte misterióse, și apoĭ se făcu nevĕḑută în seninul albastru a cerului. De atunci X. este înamorat de acea drăgălașă arĕtare a visuluĭ sĕŭ, și o slăvesce ca pe un ânger, și pentru dragostea eĭ s'aŭ dedat poesieĭ și armonieĭ, pentru ca sĕ o cânte în versurĭ și în note.

Dama de pe jêlț. — (zimbind) *Si non e vero e ben trovato*, ḑicŭ Italienii. Dar orĭ cum sĕ fie... priimesce, draga mea, mulțĕmirile nóstre pentru plăcerea ce ne-aĭ pricinuit prin cânticul *Margăriteĭ*.

Dama de la clavir. — (zărind pe X. lângă ușă) Complimente d-vóstre se cuvinŭ maĭ cu drept autoruluĭ. Domnule X., vină de culege laurii ce meritesĭ.

Domnul X. — (intrând) Cel maĭ prețios laur pentru mine este că am avut norocire de a fi cântat de d-ta și ascultat de prietinile d-tale.

Dama de pe jêlț. — Domnule X., vreĭ sĕ-mĭ daĭ voĭe de a-ți face o rugăminte?

Domnul X. — (închinându-se) Orĭ ce rugăminte din partea d-tale, oiŭ socoti-o ca o poroncă, dómna mea.

Dama de pe jêlț. — Însă îmĭ făgăduescĭ că nu mĕ'ĭ refusa?

Domnul X. Făgăduesc tot ce'ĭ vroi.

Dama de pe jêlț. — De este așa apoĭ te rog, atât din partea mea cât și din partea prietinelor mele, ca sĕ ne cânți d-ta însuși una din melodiile d-tale.

Domnul X. — (rîḑênd) Fórte bucuros; însă mi se pare că aicĭ sûntem la bal, ear nu la conçert.

Damele. — Ba, sûntem la petrecere, și petrecem cum ne place. Nicĭ o lege nu ne silesce a ne desfăta numaĭ cu dantul.

Domnul X. — Fie precum doriți. Numaĭ vĕ rog sĕ nu rîdeți pre tare de glasul meŭ.

Damele. — Fiĭ liniștit; vom rîde cât se póte de încetișor.

(Domnul X. se pune la clavir, face câteva acorduri armonióse, și apoĭ cântă următórele versuri, pe o melodie plină de lacrimi:)

Adio... ah! nicĭ odată
N'am creḑut că pre pământ
A mea inimă 'ntristată
Va rosti acest cuvênt;
Dar tu însașĭ, tu pe care
Te-aveam taĭnic Dumneḑeŭ,
Aĭ voit, fără 'ndurare,
Sĕ jertfesc amorul meŭ!

Martur am în vecĭnicie
Dumneḑeul tĕŭ slăvit,
Cu ce sfântă poesie,
Cât de mult eŭ te-am ĭubit!
Câte lacrimĭ de durere
Pentru tine am vĕrsat,
Și, lipsit de mângâere,
Câte lacrimĭ ți-am ertat!

Anĭ întregĭ am fost departe
De al ţĕrĭĭ dulce sin,
Numaĭ ca sĕ aĭ tu parte
De un traiŭ plăcut și lin.
Anĭ întregĭ, ascuns în mine,
Plâns-aŭ gingașul meŭ dor,
Făr'a cere de la tine
Nicĭ o jertfă de amor!

N'am dorit eŭ alta 'n lume
Decât, până ce-oiŭ muri,
Sĕ mĕ'nchin la al tĕŭ nume,
Sĕ mĕ laș a te ĭubi.

Ah! din raĭul nălucireĭ
Pentru ce m'aĭ deșteptat?
Din locașul fericireĭ
Pentru ce m'aĭ alungat?

Adio! rĕmâĭ ferice!
Șterge din inima ta
Pe cel ce adio'țĭ ḑice,
De și'n vecĭ nu te-a uĭta!
Te-am ĭubit cu dor ferbinte,
Ș'astfel te ĭubesc... că vreŭ
Sĕ vĕd stins din a ta minte
Întreg suvenirul meŭ!

(Cânticul e întrerupt prin năvălirea în salon a maĭ multor cavalerĭ ce vinŭ sĕ poftiască damele la contradanț).

Unul din cavalerĭ. — Sciți ce s'aŭ întêmplat maĭ dinioarea?

Toțĭ. — Ce?

Cavalerul. — (în taĭnă) Sĕ rĕmâe între noĭ... Domnul D. grăia cu *Rochia de crep* și ĭĭ ḑicea vorbe fórte plăcute, giudecând după zimbetul grațios cu care acele vorbe era priimite, când de-odată *Aghiotantul* ce sta lângă *Rochia de catife*, se apropie de bărbatul *Rochieĭ de crep*, ce era ocupat a-șĭ mânca ceealaltă gĭumătate de mustéță, și-ĭ ḑise cu un ton tragic:

Deșteptă-te, sermane! și lasă cea mustéță,
Căcĭ sórta îți atîrnă de la un fir de ață!

Bărbatul tresări înspăimântat și întrebă ce este? *Aghiotantul* ĭĭ arătă pe domnul D., carele tocmaĭ atunci se plecase la urechea *Rochieĭ de crep* pentru ca sĕ-ĭ spue... că salonul e fórte bine ceruit! La acéstă privire

Bărbatul se face Dunăre, își smulge trĭi perĭ din mustéța ce-ĭ rĕmânea, se răpede, lunecă și se arată ca o fantasmă între femeea luĭ și domnul D.

— Domnule! ĭĭ ḑice el cu glas răgușit de mânie, femeea mea nu'ĭ surdă; n'aĭ nevoĭe sĕ-ĭ vorbescĭ la ureche.

— Nu te înțĕleg, domnul meŭ; ĭĭ rĕspunde D. cu mirare.

— Te credeam maĭ priceput; adăugă bărbatul cu un aer riḑĕtor.

— Pricep în adevĕr că îmĭ cauțĭ pricină, dar nu-mĭ pot închipui pentru ce?

— Pentru ce?.. Du-te de întrébă pe vĕrul meŭ, Aghiotantul; el e însărcinat sĕ-ți dee tóte tălmăcirile ce veĭ vroi.

— Fórte bine! rĕspunde D; și, închinându-se la *Rochia de crep*, care sta îngălbinită și spărietă de acéstă scenă, se apropie de *Aghiotant*, și după o scurtă convorbire cu dênsul, ĭĭ ḑice: Mânĭ diminéță secondanțiĭ meĭ se vor înțĕlege cu d-ta despre locul întâlnireĭ mele cu vĕrul d-tale, și despre condițiile dueluluĭ.

Damele. — Ear un duel? Ce nebunie?

Cavalerul spîn. — Așa sûntem noĭ? Când ĭubim ne facem leĭ?

O damă. — (încet cătră alta) Leŭ spîn âncă n'am vĕḑut.

(Întră cu toțiĭ veseli în salonul de joc și, încurênd plăcerea danțuluĭ ĭĭ face sĕ uĭte și duelul domnuluĭ D. cu bărbatul *Rochiei de crep*, și romanțele d-luĭ X.)

SCENA III

Înaintea contradanțuluĭ.

(Două dame tinere și destul de grațióse, pentru ca sĕ aĭbă dreptul de a sĕ juca cu arma plăcută a cochetărieĭ, se primblă prin sală respândind împregiurul lor și maĭ ales în direcția orhestruluĭ, unde se află doĭ cavalerĭ ce le admiră, un amestec încântător de zimbete pline de farmec și de ochiĭ pline de o gingașă espresie. Una din ele pórtă pe cap un diadem strălucitor; ceealaltă o ghirlandă de florĭ.)

Dama cu diadem. — Cu cine gĭocĭ contradanțul?

Dama cu ghirlandă. — Nu-mĭ aduc bine aminte... Mi se pare că cu d-nul C.; dar d-ta?

Dama cu diadem. — De nu mĕ înșĕl, cred că m'aŭ poftit d. V.

Dama cu ghirlandă. — (zimbind) Un cavaler fórte plăcut?

Dama cu diadem. — Cu adevĕrat, și samĕnă a fi bun prietin cu d. C. Amêndoĭ sûntŭ nedespărțițĭ, ca Orest și Pilad.

Dama cu ghirlandă.— Orest și Pilad în frace. Dar unde'sŭ óre? Nu-ĭ vĕd.

Dama cu diadem. — Eată-ĭ lângă orhestru. Se vede că aŭ multe taĭne de spusŭ împreună, că îșĭ vorbescŭ tot la ureche.

Dama cu ghirlandă. — (riḑênd) Or fi făcênd planul luăreĭ Sevastopoluluĭ.

(Se ducŭ amêndouă, riḑênd, și se punŭ pe o canape. În vremea acésta domniĭ V. și C. facŭ următórea convenție între eĭ.)

Domnul V. — Mărturisesce că dama cea cu diadem e chiar regina baluluĭ.

Domnul C. — În privirea diademuluĭ, póte; dar în privirea frumusețiĭ, nu. Pentru mine, prietina sa îmĭ place de o mie de orĭ maĭ mult.

Domnul V. —Cum se póte!.. Tu, care eștĭ om de gust, sĕ preferezĭ pe dama cea cu ghirlandă, când ceealaltă are o înfățișare atât de grațiósă, atât de nobilă, atât de răpitóre, atât de...

Domnul C. — Și celelalte. Ți că-ți e dragă, sĕ te cred.

Domnul V. — Nu sciŭ de-mĭ e dragă, dar sciŭ că aș face tóte jĕrtfile din lume pentru o singură zimbire a eĭ.

Domnul C. — Sciĭ una?

Domnul V. — Spune.

Domnul C. — Îți sûnt prietin și vreŭ sĕ te slujesc. Gĭoc contradanțul viitor cu âugerul tĕŭ slăvit, și îți făgăduesc sĕ-ĭ vorbesc numaĭ de tine și de ĭubirea ta, în tótă vremea danțuluĭ.

Domnul V. — (stringênd mâna prietinuluĭ seŭ) De-ĭ putea s'o interesezĭ la sórta mea, sĕ sciĭ că tótă viéța...

Domnul C. — (curmându-ĭ vorba) Tótă vĭeața ta mi'ĭ fi recunoscĕtor?.. Fórte-ți mulțĕmesc. Vreŭ maĭ bine sĕ fiŭ plătit îndată.

Domnul V. — Cum?

Domnul C. — Slujba ce ți-oiŭ face ca advocat pe lângă lucéfĕrul inimeĭ tale, sĕ mĭ-o facĭ tu însuți pe lângă dama cea cu ghirlandă.

Domnul V. — Sĕ-ĭ vorbesc în favorul tĕŭ?.. Bucuros; maĭ ales că gĭoc cu ea contradanțul.

Domnul C.— Minunat!.. Facem *vis-à-vis* împreună?

Domnul V. — Se înțelege; dar ascultă-mĕ: eŭ îți făgăduesc sĕ fiŭ cât se póte de elocvent pentru interesurile tale. Caută de mĕ slujesce și tu cum se cade.

Domnul C. — Lasă pe mine. Am sĕ întrebuințez tóte figurile retoriceĭ câte le-am învĕțat la scólă și câte mĭ-a inspira geniul prietinieĭ.

Contradanțul se începe. Alérgă de-ți ĭe dama și-ĭ spune că aĭ un prietin care ar fi murit de mult după dênsa, dacă n'ar dori sĕ trăiască o vecĭnicie întrégă numaĭ pentru dênsa.

(Orhestrul dă semnalul contradanțuluĭ; cavalerĭĭ se răpedŭ de'și ĭeŭ damele; părechile se așéḑă *vis-à-vis*, domnul V. a luat pe *dama cu ghirlanda* și s'a pus în față cu prietinul seŭ, care este cavalerul *dameĭ cu diadem.*)

În vremea contradanțuluĭ.

Domnul V. — Sciți, dómna mea, ce observărĭ am făcut cu prietinul meŭ C., de când am întrat în bal?

Dama cu ghirlandă. — (zimbind) Negreșit ear vr'o luare în rîs, după obiceiŭ.

Domnul V. — (serios) Mĕ ertați... Am observat că uneorĭ o simplă ghirlandă de florĭ plătesce maĭ mult de cât un diadem de briliantură.

Dama cu ghirlandă. — Când, de pildă?

Domnul V. — Când încunună o frunte grațiósă ca a d-tale.

Dama cu ghirlandă. — (riḑênd) Și cine aŭ făcut acéstă discoperire nouă? d-ta saŭ prietinul d-tale?

Domnul V. — Eŭ... prietinul meŭ are ochĭ pentru ca sĕ nu vadă. El e bun tênĕr, dar are un defect moral din cele maĭ triste!

Dama cu ghirlandă. — Care?

Domnul V. — (în taĭnă) E făr' de inimă!.. Și cu tóte aceste, el nu încetéză de a gĭuca o comedie sentimentală cu damele, tot acea comedie și ear aceea, de când îl sciŭ. Dintêĭ el cércă a trage mila persónelor, prin destăĭnuirea ce face de nenorocirile sale căsătorescĭ, dicênd că aŭ fost amar înșĕlat în alegerea soțieĭ sale, căcĭ, departe de a rĕspunde la dorințele sufletuluĭ sĕŭ, ea îĭ întuneca vieața prin o gelozie neîncetată... etc. etc. După ce aŭ isbutit prin acéstă tactică a însufla compătimire persónelĭ care îl ascultă, apoĭ caută a câștiga încrederea eĭ sub titlu de prietin și, însfîrșit, îĭ declarează într'o ḑi că prietenia luĭ s'aŭ prefăcut într'un amor înflăcărat.

Dama cu ghirlandă. — (roșindu-se) Care vra să ḑică prietinul d-tale e un ipocrit?

Domnul V.— (încet și fórte serios) Fórte primejdios! Un om de aceĭ ce amŭ putea numi françuzesce: *Un Tartuffe de boudoir.*

Dama cu ghirlandă. — Bine, domnul meŭ, dacă cunoscĭ că domnul C. este ast-fel, cum de te găsescĭ într'o legătură de prietinie atât de strînsă cu el? Contactul unuĭ asemine ipocrit ar putea înriuri chiar și asupra caracteruluĭ d-tale.

Domnul V.—(fórte sentimental) Eŭ, dómna mea, am o inimă de acele care rĕmânŭ vecĭnic curate, și când aĭ vroi sĕ coborĭ ochiĭ în sînul eĭ. aĭ videa...

(Figura contradanțuluĭ îl silesce sĕ-și taĭe frasa și sĕ se depărteze de dama luĭ, care stă pe gânduri, aruncând asupra luĭ C. o căutătură tristă.)

(În vreme ce V. așterne ast-fel de bine pe prietinul seŭ în opinia dameĭ cu ghirlandă, C. are convorbirea următóre cu dama luĭ:)

Dama cu diadem. — Pe cine avem de *vis-à-vis?*

Domnul C. — Pe prietina dumnitale cu V.

Dama cu diadem. — A!.. ĭmĭ pare fórte bine. Cum o găsescĭ? Așa că'ĭ de tot grațiósă în astă sară?

Domnul C. — Cu adevĕrat; însă are o nenorocire.

Dama cu diadem. — O nenorocire?

Domnul C. — Dar; are o prietină atât de frumósă că o întunecă, precum sórele întunecă stelele...

Dama cu diadem. — (riḑênd) Și luna?

Domnul C. — (trist) De ce aĭ cruḑime de a rîde, când, departe de a vroi sĕ-ți fac madrigaluri cu stele și cu luceferi, îți mărturisesc cele ce sêmt în inimă?

Dama cu diadem. — Domnule, trebuĭe sĕ sciĭ că cine merge la bal, își lasă inima acasă maĭ întêĭ, pentru ca sĕ nu o pérdă. Un asemene juvaer e de prisos aicĭ. Fă maĭ bine ca prietinul d-tale; fiĭ vesel și nu gândi la alta de cât la plăcerile danțuluĭ.

Domnul C. — Prietinul meŭ e un om lipsit de orĭ ce simțire, și póte sĕ guste veselia baluluĭ, căcĭ pentru dênsul nu'ĭ nimic serios pe lume.

Dama cu diadem. — (intrigată) Cât eștĭ de misantrop! Îți calomniezĭ chiar prietiniĭ!

Domnul C. — Eŭ?.. feriască Dumneḑeŭ! Îl ĭubesc

pe V. ca pe un frate, dar nu pot tăgădui adevĕrul. V. consideréză vieața ca o călĕtorie, din care caută sĕ tragă tot soĭul de plăceri, din trécĕt. Pentru dênsul femeile sûntŭ ca nisce florĭ bune de cules, de mirosit și de părăsit. Amorĭul îl socóte ca o fantazie drăgălașă; într'un cuvênt V. este cel maĭ nevinovat nestatornic din lume, și îl ĭubesc cu atât maĭ mult, cu cât îmĭ saměnă maĭ puțin.

Dama cu diadem. — (pe gânduri) Cine-ar crede că fiind așa de tênĕr...

Domnul C. — Tocmaĭ pentru că'ĭ tênĕr el nu scie a prețui valórea sêmțirilor puternice, care facŭ fericirea saŭ nefericirea vĭețiĭ; când eŭ, dinprotivă, găsesc că cel maĭ...

(Figura contradanțuluĭ îl silesce sĕ înghită urma fraseĭ).

După contradanț.

Domnul V. — (viind iute lângă C.) Eĭ! vorbit-aĭ în favorul meŭ?

Domnul C. — (stringêndu-l de mână) Am făcut de tine un portret încântător; dar tu?

Domnul V. — Te-am așternut cum se cade.

Domnul C. — Și ce socoțĭ?

Domnul V. — (în taĭnă) Socot că în curênd aĭ sĕ fiĭ ĭubit; dar eŭ?

Domnul C. — Și tu, adorat.

Amêndoĭ. — (veselĭ) Vivat!.. (îșĭ daŭ brațul și se primblă prin sală cu pas triumfător, aruncând asupra damelor căutăturĭ ucigătóre.)

Damele. — (pe canapc, ținŭ următórea conversație:)

— Creḑĭ tu, draga mea, că prietinia ecsistă între bărbaţĭ?

— Nicĭ de cum. Un prietin este duşmanul cel maĭ de aprópe.

— D'apoĭ ce ḑicĭ de Orest şi Pilad din antichitate?

— Pêră vechĭe, soro!.. fabulă... mitologie...

(Începŭ a ride şi işĭ istorisescŭ convorbirea lor cu V. şi C.)

Amêndouă. — (cu un aer riḑĕtor) Ce prietinĭ de comedie!

SCENA IV

(Toţĭ cavalerĭ din scenele precedente, înpreună cu alţiĭ, adunaţĭ într'un salon destinat pentru fumătorĭ; uniĭ işĭ facŭ ţigarete înprejurul uneĭ mese, pe care se găsesce un vas frumos de bronz plin de tutun turcesc; alţiĭ staŭ lungiţĭ pe divanurĭ şi urmézä cu ochiĭ fumul albăstriŭ ce se ridică în vĕzduh.)

Domnul V. — Frumos şi strălucit e balul din astă sară! Toaletele damelor sûntŭ de minune, şi se deosebescŭ atât prin eleganţa cât şi prin lucsul lor.

Domnul C. — Cred şi eŭ dacă'sŭ aduse din cele maĭ cunoscute magaziĭ de la Paris.

Aghiotantul. — Aşa este; însă trebuĭe sĕ mărturisim că damele nóstre aŭ un gust maĭ deosebit pentru toaletă, şi că nicăire nu aĭ putea găsi o adunare de femeĭ elegante şi frumóse tot odată, ca în salonurile Iaşuluĭ.

Domnul C. — Dar de cavalerĭ ce ḑicĭ?

Domnul V. — Noĭ?.. Fracele şi legăturile albe de gât ce purtăm, ne face a sĕmĕna cu ciocliĭ din Paris.

Un boĭer cu anteriŭ. — Nu sciŭ cum or fi aceĭ

ciocli, pentru că m'aŭ ferit Dumneḑeŭ de a merge peste hotar de când trăesc, dar, curat sĕ vĕ spun, nu vĕ șede frumos nicĭ de frică în haĭnele aste strîmte și sucite. Par'că sûnteți nisce *ahtorĭ* nemți. (ride cu hohot)

Domnul V. — Bine ḑice boĭeriul. Când, dinprotivă, priviți mĕ rog la d-luĭ, ce mândru îl prinde anteriul în care se împedică, și gîubeoa asta în care se cóce de atâți amar de anĭ, și tot âncă nu'ĭ copt!

Boĭerĭul. — Ce face? Póte blana mea nu'ĭ frumósă? Ce rîdeți, mĕ rog, ce rîdeți?

Domnul P. — Rîdem pentru că'ți e blana de *rîs*.

(Toți ridŭ cu veselie. Boĭerul supĕrat ese).

Un tênĕr jurnalist. — (întră răpide) Domnilor, ați ḑit vestea cea nouă?

Toți. — Ce veste?

Jurnalistul. — Francesiĭ și Engleziĭ aŭ desbarcat la Crîm.

Toți. — (se scólă cu entusiasm) Aŭ desbarcat!

Un fost ministru. — (decorat cu Vladimir) Ha, ha, ha. Cum aŭ desbarcat, nu sciŭ, dar îĭ jălesc de s'or întêlni cu Rușiĭ.

Jurnalistul. — Și pentru ce îĭ jălescĭ, boĭerĭule?

Fostul-ministru. — Pentru că Meucicof are sĕ mi-ĭ dee de-arostogolul în Marea.

Jurnalistul. — Asta-ți e grija? Apoĭ liniștesce-te boĭerĭule, pentru că armiile aliate aŭ și avutŭ o lovire cu armia rusască.

Fostul-ministru. — Unde?

Jurnalistul. — La Alma.

Fostul-ministru. — (cu sarcasm) Și câți Anglo-Francesi au mai rămasu în Crîm?

Jurnalistul. — (scoțând o gazetă) Ascultă: (citesce) „Astădi, 10 Septemvrie, armiile aliate au câștigatu cea întêi biruință asupra dușmanului, silindu-l, după o luptă crâncenă de câteva ceasuri, a părăsi pozițiile întărite ce ocupa pe înălțimile de la Alma. Generalul Mencicof au fost nevoit a se retrage în grabă spre Sevastopol cu tóte puterile sale, de și aceste era mult mai numeróse de cât ale nóstre!“

Toți. — Ura! se trăiască Francia și Englitera!

Jurnalistul. — Ce mai ḑicĭ acum, boĭerĭule?

Fostul-ministru. — (tulburat) Nu se póte una ca asta... Minciuni de jurnalist! (ese)

Jurnalistul. — (riḑând) Mergĭ de-ți pune lipitorĭ ca se nu-ți vie damla.

Aghiotantul. — (cu lacrimĭ în ochĭ) Francesiĭ și Englesiĭ își varsă sângele pentru popórele Imperiului Otoman! pentru scăparea nóstră, fraților! pentru viitorĭul Românieĭ! și nicĭ un român nu alérgă se ĭee rênd pintre vitejiĭ eroĭ a Occidentului! Când me gândesc că țĕrile nóstre sûntu una din pricinile acestuĭ rĕsboiu, și că ele sûntu cu brațele legate, că nu potu se le rîdice spre apărarea lor... mi se umple ochiĭ de lacrimĭ și sufletul de amar!

Bărbatul. — Eĭ! vere... nu me face... că plâng și eu... na...

(Scâncirile bărbatului nascu un ris nebunesc).

Domnul V. — Se lăsăm politica, domnilor, că dum-

nealuĭ e în stare să se bociască în mijlocul baluluĭ. — Eată prietinul nostru X, vecînicul călĕtor! Haĭdeţĭ maĭ bine să-l rugăm ca să ne spue vr'o anecdotă din călĕtoriile luĭ.

Domnul X.—(zimbind) Dacă mi-ţĭ face o ţigaretă, v'oiŭ istorisi înecarea vaporuluĭ Seceni pe Dunărea.

Toţĭ. — (făcênd ţigarete). Bucuros, bucuros.

Domnul X. — Şi eŭ ear bucuros. Eată că încep; dar să nu mĕ întrerumpeţĭ, după cum vĕ e obiceĭul. Poftim pe divanurĭ şi ascultaţĭ:

„În nóptea de la 9 Noemvrie 1851, vaporul Seceni a companieĭ Loyd se coboria răpide pe Dunărea între Giurgiŭ şi Brăila."

„De şi nu este voĭe a călĕtori pe acest fluviŭ după ce înoptézĕ; de şi nu era lună, nicĭ stele, căpitanul însă dedese poroncă să urmeze drumul, căcĭ avea tótă încrederea în ghibăcia cârmaciuluĭ carele era român."

„Luneca decĭ vaporul între malurile Ţĕrilor Românescĭ şi Sêrbescĭ, ca un balaur de nópte, tulburând faţa Dunărĭĭ sub loviturile luĭ, şi lăsând în urmă-ĭ o lungă colónă de fum negru şi de scînteĭ."

„Frigul şi umezala nopţiĭ goniseră toţĭ călĕtorĭĭ de pe pod şi, prin urmare, ambele salóne de rêndurile I şi II, precum şi cabinele, era ticsite de tot soĭul de neamurĭ: Românĭ, Italienĭ, Englezĭ, Françezĭ, Turcĭ, Sêrbĭ, Grecĭ, Jidovĭ, ba încă şi un principe Indian, nababul Ecbalod-Daula-Dod cu care plecasem odată din Paris. Unĭĭ din eĭ gĭuca cărţile, alţiĭ cetia, alţiĭ scriea, ear ceĭ maĭ mulţĭ grăia în deosebitele lor limbĭ, prefăcênd astfel va-

porul într'un adevĕrat turn de Babel! De pildă: împregĭurul uneĭ mese rotunde din salonul I, eŭ mĕ găsiam în adunare cu un turc, un italian şi cu prinçul indian, şi vorbiam între noĭ prin chipul următor: "

„Nababul, vroind sĕ aibă ceva lămuriri asupra drumuluĭ pe uscat de la Galaţĭ la Constantinopoli, adresa întrebările sale în limba arăpéscă italianuluĭ care îĭ slujia de dragoman. "

„Italianul mi le tălmăcia mie în limba françesă. "

„Eŭ le repetam greculuĭ în limba elină-apla. "

„Grecul le spunea turculuĭ în limba otomână. "

„Şi pe urmă rĕspunsurile turculuĭ trecea ear înapoĭ pe la grec, pe la mine, şi pe la italian, până la urechile indianuluĭ, carele da din cap spre sĕmn de mulţĕmire. "

„Acéstă harhalae limbistică ţînu până despre medul noptiĭ, când începu somnul a amorţi glasurile, a micşura ochiĭ şi a produce un căscat obştesc, care făcu de maĭ multe orĭ gĭurul salonuluĭ. Atuncĭ, câte unul, câte unul toţĭ se lungiră pe laiţe, pe scaune şi pe mese; candela se stinse ca nealtădată, şi în sînul întunericuluĭ se rĭdica o horăitură urieşă, alcătuită de deosebite horăiturĭ botezate şi nebotezate. Salonul rĕsuna ca ḑece ogeaguri aprinse şi ca ḑece morĭ hĕrbuite! "

„Pas de dormĭ, dacă poţĭ, în mijlocul uneĭ asemene armoniĭ! "

„Cât pentru mine, după ce am făcut tóte chipurile ca sĕ adorm; după ce m'am întors multă vreme când pe o cóstă, când pe alta; după ce am cercat sĕ numĕr până

la o mie, înzădar!.. mi-am aprins çigareta și m'am pus să gâcesc naționalitățile deosebitelor horăiri care-mi da o serenadă atât de melodiósă. Studie nouă, interesantă, și pe care sfătuesc să o facă toți aceĭ călětorĭ nenorociți ce sûntŭ osândiți de împregiurărĭ a petrece nopți întregĭ de nesomn."

„Așa, la picĭórele mele suspina o horăire musicală care sěměna cu o gamă de la *do* și până la *mi*, și care câte odată părea că a să încépă o arie din *Bărbierul de Sivilia*; dar acel început înșelător se sfîrșia îndată cu o notă jalnică din *Lucia*. Cine putea fi acel horăitor-diletante? Negreșit un italian! Și în adevěr era un těnĕr care mergea la Bucurescĭ."

„Mai departe vuia un horăit lung și gros care mě făcea să gândesc la sěrbătorile Crěciunuluĭ. El se rudia cu cânticul prea puçin armonios a unuĭ dobitoc, care ca și sgârciții, e bun și folositor numaĭ după mórte. Cine altul putea să-l imiteze așa de bine de cât un om deprins a trăi în compania... sgârciților? Care țară hrănesce maĭ multe vietăți rîtóse de cât țara ungurésca? Horăitorul trebuia să fie negreșit maghĭar! Și în adevěr era un graf care se ducea în Siria."

„În mijlocul salonuluĭ, pe o masă care slujia de pat în acea nópte, suspina cu sfiélă un horăit fórte curios, El părea că ese numaĭ dintr'o singură nară, și era întrerupt de spasmurĭ, de înădușelĭ, de gemete slabe, carele dovedia o grijă neîncetată în sufletul stăpânuluĭ aceleĭ nărĭ. Cine altul de cât un jidov putea fi astfel gonit de dimonul spaĭmeĭ, până și prin somn? Cine altul

de cât un evreŭ-zaraf putea sĕ aplice viçiul cămătărieĭ până şi la rĕsuflare, şi sĕ se slujiască numaĭ cu o nară, de iconomie? Şi în adevĕr, era un Herşcu carele mergea la Moldova ca sĕ contribueze la înflorirea comerţuluĭ acestiĭ ţĕrĭ!"

„Lângă uşă şuera un horăit ascuţit şi supţire ca siriitul unuĭ şerpe, şi cu tóte aceste, însufla un soiŭ de milósă compătimire. El te înfiora şi tot odată îţĭ fura luarea-aminte; te adimenia şi tot odată îţĭ sbĕrcia nevrele. Omul ce horăia astfel trebuĭa sĕ fie primejdios; o lighioae cu două feçe, cu buze dulcĭ şi cu dinţĭ înveninaţĭ, cu ochiĭ blânzĭ şi cu inimă pestriţă! Ce putea fi acel necunoscut?.. patriot de drumul mare saŭ spion? Care era naţionalitatea luĭ, meseria luĭ?.."

„De odată, pe la două după mędul nopţiĭ, toţĭ călĕtoriĭ se treziră spărieţĭ într'un vuet grozav şi o grozavă sgâlţîire a vaporuluĭ! Laiţele, mesele, scaunele se rĕsturnară gĭos cu aceĭ ce dormia pe dênsele, şi soba se dărîma ca de cutremur. Întunericul era cumplit! cumplită şi spaĭma tuturor, căcĭ în vălmăşagul acela, deodată se rîdicară vr'o două-ğecĭ de răcnite înfricoşate carele ğicea în deosebite limbĭ:

Sûntem perduţĭ!
Nous sommes perdus
Siamo perduti!
Kirie eleison!
Iesus Maria und Iosef!
Allah! Allah!
Aman! Aman!
Aĭveĭ! ghevalt! Veĭ! veĭ!
etc. etc. etc.

„Dincolo de salonul nostru, peste tindă, cabina damelor resuna de țipete ascuțite, de istericale, de plânsete, de bocite carele da fiorĭ!“

„Ce se întêmplase? Nime nu o putea spune; dar toțĭ striga delaolaltă că ne-amŭ înecat, și strigând, toțĭ se răpeția spre ușă, împedecându-se de mobilele resturnate și dând chiorîș unĭĭ peste alțiĭ. Mulțĭ cădea pin întuneric și se scula âncă maĭ spărieți! Însfîrșit, după o luptă desperată la ușă, isbutirăm a ne urca pe pod.“

„Vaporul nostru era oprit în mijlocul Dunăriĭ, ca o fiară rănită, ear în zarea nopțiĭ se videa maĭ departe o matahală négră ce fugia în susul apeĭ. Cârmaciul ne spuse că era un alt vapor care, după ce căduse orbește peste al nostru și ni-l fărîmase, se depărta acum de noĭ fără a ne da cel maĭ mic agĭutor. În vremea asta un marinar, viind de la provă, trecu răpide pe lângă noĭ ținând cârmaciuluĭ: *morŭ ómeniĭ nostri!*.. și, sărind într'o barcă mică, se îndreptă către capètul de înainte a vaporuluĭ.“

„Ne înțelegênd âncă nimică din câte auțiam, mĕ duseiŭ pin întuneric spre locurile al 2-le, unde resuna glasurĭ de femeĭ spăriete. Lângă mașina vaporuluĭ zăriŭ un om lungit pe pod și văitându-se că'ĭ rănit de mórte la cap și la picióre. Maĭ înainte, mĕ întêlniŭ cu pasagerii din sulonul II, carii fugia strigând că se umple vaporul de apă și că salonul lor e înecat. Cu tóte aceste, mĕ coboriŭ în lăuntru, și tabloul ce mi se înfățișă, mĕ făcu se uĭt că pășiam pin apă. Triĭ ómeni înarmați cu topóre cerca sĕ darme păretele din fund, care despărția sa-

lonul de cabina marinerilor, pentru ca să scape doĭ tovarĕșĭ aĭ lor, prinșĭ și sdrobiți între ferele aceleĭ cabine prin ciocnirea vapórelor. În acea gróznică lovitură tot capĕtul de dinainte a corăbieĭ nóstre se frânsese, și doĭ din ómeniĭ echipajuluĭ muria acum turtiți și fărîmați în patul lor!.. Gemetele lor slabe se auḑia dincolo de părete împreună cu bulbucitul apeĭ care năvălia în cabină; ear ómeniĭ de dincóce, din salon, lovia mereŭ cu topórele. Cercare zădarnică! căcĭ părețele era îmbrăcat cu table gróse de fer.“

„Peste puțin nu se maĭ auḑi glasul acelor nenorociți, ci numaĭ un vuet surd de valurĭ. Dunărea îĭ înecase pe amêndoĭ!.. Eșiĭŭ afară din salon cu sufletul înfiorat de jale și de gróză!“

„Pe pod, căpitanul, frângêndu-și mânile cu desperare, da poroncĭ ca să desbarce pasagerii pe mal, căcĭ, în vreme cât fusesem în salonul II, cârmaciul îndreptase vaporul spre ţĕrmul Ţĕriĭ Românescĭ, și Dunărea, luându-l la vale, îl lipise de uscat. Se aduse îndată luntrea între vas și între mal; ear călĕtoriĭ, aruncându-se grămadă în ea, săriră de pe dênsa pe pământ.“

„Acum era trĭĭ după meḑul nopții. Vavorul era pustiiŭ, și aburiĭ mașineĭ, eșind cu putere pe țăvia ogéguluĭ, producea un vuet trist și îngrozitor. Se părea o dihanie urieșă ce și-ar fi dat duhul în valurile Dunărĭĭ!“

„Toți tovarășiĭ meĭ de călĕtorie se primbla pe mal, ca nisce umbre rătĕcite; eŭ însă, vĕḑêndu-mĕ lângă pământ, găsiiŭ de prisos a mĕ coborî din vapor și, pentru ca să scap din ochiĭ căpitanuluĭ, mĕ vîriiŭ în cabina principe-

lui indian. Acéstă cabină era pe pod, lângă róta care venia în partea Dunării. Acole, întinși pe divanuri cu dragomanul Nababului, începurăm a vorbi despre felîurite înecări de vase pe marea, fără să avem idee de periculul în care ne aflam. Vaporul se răsturna pe nesemțite în Dunărea, și noi nu scieam nimică!"

„Apa care năvălise în salon și în magazia locurilor al 2-le, pleca vasul încet, încet, și călătorii de pe mal privia la el așteptând din minut în minut să-l vadă răsturnându-se cu totul. Prin urmare, Nababul, dragomanul și eŭ, prinși de valuri în cabină, ne-amŭ fi înecat chiar la mal, întocmaĭ ca órecine!"

„Sórta însă nu vroi să pățim asemine rușine, căcĭ în vreme ce Nababul îmĭ istorisia, arăpesce, o cruntă înecare pe marea Indieĭ, auḑiŭ, ca prin vis, un glas strîgând: *Se răstórnă vaporul!* Într'o clipală săriiŭ, eșiŭ din cabină și alergăiŭ la marginea vaporuluĭ despre mal. Malul mi se păru mult maĭ gîos de cât înainte."

—„Ómenĭ buniĭ! veniți de mă scóteți! strigăiŭ la marineriĭ."

—„Da, tot în corabie eștĭ? îmĭ răspunse unul. Fugĭ degrabă că te înecĭ!"

—„Împingeți luntrea spre mine."

—„Nu-ți trebue luntre. Apucă înainte pe pod că'ĭ găsi o punte de scînduri de pe vapor pe mal."

„Mă întorseiŭ degrabă la cabiuă ca să daŭ de scire tovarășilor meĭ să fugă, și, găsînd puntea cea de scînduri, eșirăm tustriĭ pe uscat în mirarea tuturor."

„Țărmul pe care ne aflam era mlăștinos și coperit cu

stuh în întindere de mai multe poște; pustietatea domnia în tóte orizonurile, ear malul unde desbărcasem înfățișa un tablou vrednic de zugrăvit. La para unui foc aprins, lângă apă, se zăria de-o parte vaporul cufundat pe giumătate și răsturnat într'o cóstă; ear de altă parte lumina se răsfrângea pe deosebitele grupe de călători și pe felîuritele lucruri scăpate din vasul înecat: funii, pânzi, ferării, saltele, perine, saci de drum, lădi, farfurii stricate, stecle sfărîmate, găini și curcani legați de picióre, etc, tóte asvêrlite unele peste altele. Mai la deal, pe un pat de stuh, vr'o șese dame sta culcate în mantelele lor și tremura de frig; alături, câțiva din pasageri se căina împreună despre perderea mărfii lor; alții, mai departe, se primbla fumând și glumind; alții căta să mângâe pe unul din marineri carele plângea pe frate-său înecat în cabină, și se dee agiutor nenorocitului ce fusese rănit la cap și la picióre în isbitura vapórelor. Ceî mai mulți însă se grămădiseră pe lângă foc și se lăuda că nu le-aŭ fost frică nici de cum!"

„Frigul era mai cumplit și umedala mai pătrundétóre cu cât se apropiea ḑorile; ear noi, în nerăbdarea de a videa ḑiua, țêneam ochii țintiți asupra unei dungi albe ce se ivise la pólele cerului, peste Dunărea. Răsăritul sóreluĭ era pentru mulți din noi un spectacul nou, și îl doriam ca o veste bună. Însuși cârmaciul îl aștepta cu vie dorință, căci el și începuse a cânta:"

Oliolio! sóre rotund,
De-ai răsări mai curênd!

„Sórele se ivi îndată la glasul luĭ, răspândind un snop

de rațe aurite peste noĭ, ear noĭ îl priimirăm ca pe un oaspe iubit, cu o lungă urare de bucurie. După el se arătară îndată pintre stuh vr'o patru dorobanțĭ de la pichetul megieșit și vr'o ₫ece țĕrănĭ românĭ, care ne spuseră că ne găsiam chiar în dreptul Călărașilor, și în lungă depărtare de orĭ ce sat. Acéstă aflare ne desperă, căcĭ tóte proviziile nóstre se înecaseră! A scăpa de apă și a muri pe uscat de fóme era un lucru care nu ne venia la socotélă nicĭ de cum."

„Căpitanul însă, care se îngrijia maĭ mult de lucrurĭ de cât de stomahurĭ, puse îndată ómenii ca sĕ descarce vaporul și trimise o stafetă la Brăila ca sĕ înșciințeze compania despre Întêmplarea acestiĭ nopțĭ. În curênd lucrurile nóstre fură aduse pe mal."

„Eată că pe luciul Dunăriĭ se ivi o ghimie cu pânzele umflate! Ea ni se arătă ca corabia luĭ Noe în mijlocul potopuluĭ! Atuncĭ, toțĭ de la olaltă începurăm pe loc a striga în gura mare, a trage clopotul vaporuluĭ, a face semne, pentru ca sĕ cerem agĭutor. Ghimia cârni spre mal, coborî pânzele, se opri puțin, ne luă pe vr'o câțĭva pe dênsa, plecă din noŭ, căcĭ avea vênt bun, și ne aduse păn' în sară la Brăila."

„De acolo, adoua-₫i, mĕ duseiŭ la Galațĭ cu o căruță jidovéscă în două césurĭ, și de la Galațĭ veniŭ la Iașĭ în patru ₫ile, *cu cal de poștă și pe șosea!*"

Astfel s'aŭ întêmplat cu vaporul Seceni, carele în două rênduri maĭ nainte s'aŭ stricat pe Dunărea, și care în

sfîrşit s'aŭ perdut în fiinţa mea, pentru ca sĕ mĕ pue în nevoïe de a istorisi înecarea luĭ de 27 orĭ păn' acum.

(La sfîrşitul acestiĭ povestirĭ, întră stăpâna casiĭ, şi toţĭ cavalerĭĭ se scólă în picióre, aruncând ţigaretele).

Stăpâna caseĭ. — Domnilor, domnilor, cotilionul se începe şi damele se plângŭ că le-aţĭ părăsit.

Cavalerĭĭ. — Domnul X. e pricina şedereĭ nóstre aicĭ.

Stăpâna. — Cum?

Cavalerĭĭ. — Ne-aŭ povestit înecarea sa în Dunărea.

Stăpâna. — Aşa, domnule X.? d-ta îmĭ smomescĭ cavalerĭĭ din bal? Am sĕ te pedepsesc, ţiindu-te prizonier lângă mine pănă la sfîrşitul balulуĭ. Dă-mĭ braţul.

Domnul X. — (dând braţul) Pedépsa d-tale e cea maĭ dulce rĕsplătire pentru mine, dómna mea!..

(Esŭ cu toţĭ ca sĕ se întórcă în salonul balului).

(România literară 1855.)

ROMÂNII ŞI POESIA LOR

ROMÂNII ŞI POESIA LOR

D-luĭ A. Hurmuzachi, redactorul fóeĭ

BUCOVINA

I

În trecerea mea prin Bucovina, am petrecut cu tine câteva ḑile, de a căror plăcere îmĭ aduc ades aminte. Multe am vorbit noĭ atunc despre aceste frumóse părţĭ ale Evropeĭ, care se numescŭ *Ţĕrile Românescĭ*, şi deşpre poporul frumos ce locuesce în sînul lor. Aprinşĭ amêndoĭ de o nobilă ecsaltare, de şi póte cam părtinitóre, amŭ declarat într'o unire că patria nóstră e cea maĭ drăgălaşă ţară din lume, şi neamul românesc unul din neamurile cele maĭ înḑĕstrate cu darurĭ sufletescĭ!

Ce puternice sêmţirĭ se deşteptaseră atunc în noĭ, la dulcele şi sînt nume de patrie! Ce entusiasm măreţ ne

cuprinsese la falnicul nume de Român! Cât eramŭ de veselĭ; cât eramŭ de fericiţĭ atuncĭ! Îţĭ aducĭ şi tu aminte?

În ceasurile acele de scumpă nălucire, munţiĭ noştri ni se părea ceĭ maĭ nalţĭ şi maĭ pitorescĭ de pe faţa pământuluĭ; văile nóstre, cele maĭ îmbelşugate cu holde şi cu florĭ; apele nóstre cele maĭ limpedĭ; ceriul nostru, cel maĭ senin; fraţiĭ noştri de la munte, ceĭ maĭ voinicĭ şi copilele române, cele maĭ frumóse la privit, cele maĭ drăgălaşe la iubit de cât tóte zidirile luĭ Dumneḑeŭ.

În césurile acele de patriotică pornire, orĭ care faptă istorică a strămoşilor crescea în închipuirea nóstră cu proporţiĭ urieşe; orĭ care faptă vitejéscă a vre unuĭ român din ḑilele nóstre, fie măcar hoţ de codru, ne însufia o taĭnică mândrie; orĭ ce se atingea, într'un cuvênt de Românía: obiceĭurĭ naţionale, port naţional, danţurĭ naţionale, cântice naţionale... tóte aprindea în sufletele nóstre o electrică scîntee, şi ne făcea sĕ ḑicem cu fală:

»Sûnt Român! şi tot Român
«Eŭ în vecĭ vreŭ sĕ remân!
«Românía sĕ trăiască
«Şi'n vecĭ steoa sĕ-ĭ luciască:

În césurile acele de supĕrărĭ măgulitóre, presêmţirile inimiĭ nóstre, pĕtrunḑênd veacurile, vestia Românieĭ un viitor măreţ, şi, prin negurile aurite aceluĭ viitor, sufletul nostru întrevidea umbre de eroĭ românĭ mişcându-se pe câmpul glorieĭ, precum odinioară Stefan cel mare şi Michaĭ viteazul. Zăriam noĭ, ca printr'un vis, ţĕrile nóstre ajunse earăşĭ în vechea lor putere, şi naţia nóstră ridicată earăşĭ pintre cele maĭ însĕmnate naţiĭ ale lumeĭ.

O! vis dulce! o! vis nepreţuit! care tênĕr, cu inimă adevĕrat românească, nu s'aŭ înfrăţit cu tine odată măcar în vieaţa luĭ? care tênĕr nu te-aŭ dismĭerdat cu dragoste într'acéstă epohă, în care tóte popórele se deşteptŭ la sórele civilisaţieĭ şi a libertăţiĭ!

O! vis poetic! o! vis mântuitor! arată-te ades în ochiĭ Românilor şi le însuflă credinţa că tu te veĭ împlini. Spune-le că Dumneḑeŭ le-aŭ dat tot ce le trebue pentru ca sĕ se facă vrednicĭ de numele lor de Românĭ: pământ bogat, spirit deştept, inimă curată, minte dréptă, şi o răbdare destoĭnică de a-ĭ face sĕ isbutiască la orĭ care ţĕl cât de greŭ.

Spune-le că un popor care, supus fiind veacurĭ întregĭ la tot soĭul de întêmplărĭ crude, scie sĕ-şĭ apere naţionalitatea ca Românul, păstrându-şĭ, ca dênsul năravurile, portul, limba şi legea părinţilor; că un popor ca acela este menit a sĕ urca pe tréptă cât de naltă; că un popor ca dênsul este chĭemat la o sórtă măréţă şi vrednică de el.

Spune-le că stejarul de şi se usucă, trunchĭul sĕŭ rĕmâne tot puternic; şi că din a sa tulpină crescŭ alţĭ stejarĭ nalţĭ ca el şi ca el puternicĭ! . . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

Mie'mĭ e drag Românul şi sciŭ a preţui bunătăţile cu care l-aŭ dăruit natura. Mĭ-e drag sĕ-l privesc şi sĕ-l ascult, căcĭ el e simplu şi frumos în înfăçoşarea luĭ; căcĭ e curat, înţĕlept, vesel, şi poetic în graiul sĕŭ.

Ĭmĭ placŭ obiceiurile sale patriarhale, credinţele sale

fantastice, danţurile sale vechĭ şi voĭnicescĭ, portul sĕŭ pitores care, la Roma, se vede săpat pe colóna luĭ Traĭan, cânticele sale jalnice şi melodióse, şi maĭ ales poesiile sale atât de armonióse!

Eŭ îl ĭubesc, şi am multă sperare într'acest popor plin de sêmţire, care respectează bĕtrâneţile, care-şĭ ĭubesce pământul, şi care, fiind mândru de numele sĕŭ de Român, îl dă ca un sĕmn de cea maĭ mare laudă orĭ căruĭ om vrednic, orĭ căruĭ viteaz, fie măcar de sânge străin.

Am multă sperare într'acest neam a căruĭ adâncă cuminţie e tipărită într'o mulţime de proverburĭ, unele maĭ înţĕlepte de cât altele; a căruĭ închipuire minunată e zugrăvită în povestele sale poetice şi strălucite ca însăşĭ acele orientale; al căruĭ spirit satiric se vĕdesce în nenumĕratele anecdote asupra tuturor naţiilor cu care s'aŭ aflat el în relaţie; a căruĭ inimă bună şi darnică se arată în obiceĭul ospeţieĭ pe care l-aŭ păstrat cu sfinţenie de la strămoşiĭ sĕĭ; al căruĭ geniŭ însfîrşit lucesce atât de viŭ în poesiile sale alcătuite în onorul faptelor măreţe.

Şi spre dovadă:

Care din noĭ nu aŭ fost legănat în copilăriea sa cu dulcele cântic de *Nani puĭule*, şi cu poveştĭ pline de zmeĭ ce alungă pe Fĕt-logofĕt, cu o falcă în cer şi cu una în pământ?

Care nu aŭ fost îngrozît cu numele de Strigoĭ, de Tricolicĭ, de Stahiĭ, de Rusaliĭ, de Babe-cloanţe, carele esŭ nóptea din morminte şi din pivniţe pentru spaĭma copiilor nesupuşĭ?

Care nu aŭ rîs şi nu rîde âncă, ascultând întêmplările Ţiganilor ce şi-aŭ mâncat biserica, saŭ a Jidanilor pin codrul Herţii, saŭ a Sêrbilor pe malul Dunării, saŭ a Nemţilor care aŭ degerat de frig în Moldova, ţicênd că le era *kald?* ş. c. l.

Cine, agiungênd nóptea la o casă ţĕrănească, aŭ întrebat: *bucuros la oaspeţi?* şi n'aŭ auţit îndată! *bucuros!* saŭ trecênd pe lângă o masă de *ţĕrani*, aŭ ţis: *masă bună!* fără a fi poftit îndată la dênsa? saŭ, fiind faţă la o nuntă din sat, n'aŭ fost *cinstit* de cuscrii voĭoşi, şi nu s'aŭ încredinţat de respectul tinerilor cătră bĕtrâni?

Cine aŭ întrat la vorbă frăţesce cu locuitoriul de la câmp şi nu s'aŭ mirat de ideile, de gîndecăţile luĭ, şi nu aŭ găsit o mare plăcere a asculta vorba luĭ împodobită cu figurĭ originale? De pildă:

Vrea sĕ grăiască de un om bun? el ţice: E bun ca sînul mameĭ.

De un om nalt şi frumos? E nalt ca bradul şi frumos ca luna luĭ Maiŭ.

De un om rĕŭ? Are maţe pestriţe.

De un om urît? Urit tată aŭ avut.

De un om prost? El socóte că câte păsĕrĭ sbóră tóte se mănâncă.

De un isteţ? Scóte pe dracul din pământ.

De o femee frumósă? E ruptă din sóre.

De un întrebuinţat mic? Om cu trĭĭ parale în pungă şi cu pept de o mie de leĭ.

BIBLIOTECA CENT

De un lăudăros? Întră în doi ca în doispredĕce, şi nu-l scotŭ nicĭ două-ḑecĭ şi patru.

De un tênĕr cu pĕrul alb? L-aŭ nins de vreme.

ş. c. l., ş. c. l., ş. c. l.

Cine s'aŭ amestecat printre flăcăĭ şi fete la clacă, saŭ la şĕḑĕtóte, şi n'aŭ petrecut ceasurĭ de mulţĕmire auḑind glumele tinerilor, pâcâlirile luĭ Pâcală şi Tândală, povestile luĭ Sfarmă-Pétră, Strîmbă-Lemne şi ale luĭ Statu-Palmă-Barba-Cot, istoria vacarĭuluĭ care saŭ mâniet pe sat, şi maĭ ales cimiliturile propuse fetelor ca sĕ le gâciască?

Cuĭ nu-ĭ place sĕ vadă alergând pe un şes întins o poştă românească cu opt caĭ? Caiĭ alérgă cât le apucă picĭorul; postaşiĭ chiuescŭ cât le ţine gura, pocnind necontenit din harapnice, şi căruţa saŭ caleasca ce cobóră văile, trece podurile, suĭe dealurile cu o răpegĭune a drumuluĭ de fer.... din Austria. Tot drumul e un vêrtej spăĭmântător în care călĕtorĭul are prilej de a-şĭ videa capul frânt de ḑece orĭ pe ceas; dar n'aĭbă frică el, căcĭ de şi drumurile sûntŭ rĕle, de şi caiĭ sûntŭ micĭ, de şi hamurile sûntŭ slabe, de şi, într'un cuvênt, primeḑdiile sûntŭ multe, postaşiĭ românĭ sûntŭ ghibacĭ, sûntŭ voĭnicĭ. Fie nópte órbă, fie glod, fie costişă, fie vale saŭ prăpastie... n'aĭbă grijă călĕtorĭul când postaşnl ĭĭ ḑice: *Nu te teme, domnule, că eştĭ cu mine!*

Cine aŭ vĕḑut o horă veselă învêrtindu-se pe earbă la umbra unuĭ stejar, saŭ danţul vestit al *căluşăilor*, séŭ *muntenésca*, saŭ *voĭnicésca*, şi s'aŭ putut opri cu

sânge rĕce în faça acelor veseliĭ a poporuluĭ atât de viĭ, atât de caracteristice?

Şi maĭ cu sémă, care Român nu şi-aŭ dorit patria cu lacrimĭ, când s'aŭ găsit în străinătate? şi care nu se sĕmte pĕtruns de o jale taĭnică şi nesfîrşită, când aude bucĭumul şi doĭnele de la munte?

O! trebue sĕ nu aĭbă cineva nicĭ o picătură de sânge în vine, nicĭ o scîntee de sĕmţire în inimă, pentru ca sĕ nu se înduĭoşeze la priveliştea patrieĭ sale şi sĕ nu ĭubiască pe fratele sĕŭ, poporul Român!..

Aruncă-ţĭ ochiĭ la orĭ care Român, şi-l veĭ găsi totdeauna vrednic de figurat într'un tabloŭ.

De va şedea lungit pe earbă, la poalele unuĭ codru; de va sta pe picióre, răzimat într'un toeag, lângă o turmă de oĭ; de va sălta în horă, vesel şi cu pletele în vênt; de se va coborî pe o cărare de munte, cu durda sa pe spinare; de se va arunca voĭnicesce pe un cal sĕlbatic; de va cârmui o plută de catarguri pe Bistriţă saŭ pe Olt, ş. c. l.;... orĭ cum l-ĭĭ privi, fie ca plugar, fie ca cĭoban, fie ca postaş, fie ca plutaş, te veĭ minuna de firésca frumuseţă a poseĭ luĭ, şi te veĭ încredinţa că un zugrav u'ar putea nicăire sĕ-şĭ îmbogăţiască albumul maĭ mult, şi tot odată maĭ lesne decât în ţĕrile nóstre.

Veḑi-l pe Român când vine primăvara, cum i se umple sufletul de bucurie! cum ĭĭ cresce inima în pept ca frunḑa în pădure! cu câtă mulţĕmire el cată la noua podóbă a naturiĭ ce acopere locul nascereĭ sale, cu câtă veselie el vede luncile înverḑite, câmpiile înflorite, holdele rĕsărite!

Românul se renasce cu primăvara! El întinerésce cu natura, căci o iubésce cu tótă dragostea unuĭ om primitiv. De aceea şi tóte cânticele luĭ începŭ cu *Frunḑă verde*. Luĭ îĭ place sĕ se rătĕciască pin desişul pădurilor; îĭ place sĕ pocniască şi sĕ cânte din frunḑe; îĭ place sĕ-şĭ puie florĭ la pălărie, sĕ asculte cânticele păsĕrilor, şi sĕ ḑică atuncĭ câte o doĭnă de jale, de dragoste, saŭ de hoţie.

Pentru dênsul primăvara este un timp de sêmţirĭ puternice şi adimenitóre. Jingaşele florĭ ale câmpuluĭ îĭ aducŭ aminte de copile romănce cu ochiĭ marĭ şi vioĭ, cu feţe rotunde şi albe, cu guriţĭ rumene şi glumeţe, şi atuncĭ, fără de voie, el începe a cânta:

Frunḑă verde sălcioară!
Paĭculiţă bălăioară,
Vin' degrabă păn'te-aştept
Sĕ te strîng în braç' la pept...

Saŭ:

Haĭ, Ileano, la poénă,
Sĕ săpăm o buruénă,
Buruéna maculuĭ
Ca s'o dăm bărbatuluĭ...

Saŭ:

Pentru tine le fac tóte,
Ş'apoĭ ḑicĭ că nu se póte!..

Dar tot odată desimea înverḑită a codrilor, prin care şerpuescŭ şi se perdŭ taĭnice poticĭ, deştéptă în inima luĭ un dor ascuns de voĭnicie şi îl îndémnă a ḑice:

Frunda'n codru s'aŭ desit;
Sufletu-mĭ s'aŭ rĕcorit!
Haĭ, voĭnice, la ponóră
Păn' ce'ĭ earba crudişóră,
Unde calcĭ,
Urmă nu facĭ;
Unde şedĭ,
Nu te maĭ vedĭ.

Saŭ:

Rĕmâĭ, taĭcă, 'n veselie;
Eŭ mĕ duc în haĭducie!

Şi dacă acele doruri ale inimiĭ sale se împlinescŭ, dacă norocul îĭ aduce în braçe o puĭcuţă bălăióră, *el îĭ gĭură în cosiţe* c'a s'o ĭee de nevastă şi s'o ţie tot pe braçe şi la sîn, cât a trăi cu dênsa.

Şi dacă întêmplările îl aducŭ a sĕ face voĭnicel cu tăiuşul de oţel, el nu merge în haĭducie numaĭ pentru dorinţa de a câştiga baniĭ, ci pentru că sêmte în sineşĭ un îndemn neînvins cătră o vieaţă de lupte, şi o ură neîmpăcată *împrotiva cĭocoilor*.

Şi la acésta avem marturĭ însuşĭ cânticele luĭ:

Măĭ, stăpâne, măĭ, stăpâne!
Nu-ţĭ tot bate gĭoc de mine,
Că-a veni vara ca mâne,
Şi te-oiŭ prinde 'n lunca-mare...
ş. c. l.

Saŭ:

Ah! duşmane de ciocoiŭ!
De te-aşĭ prinde la zăvoiŭ,

Sĕ-ţĭ daŭ măciucĭ sĕ te moiŭ,
De pele sĕ te despoiŭ...

ş. c. l.

El se duce la hoţie pentru ca sĕ vênture ţara, şi sĕ-ĭ ease vestea 'n lume, şi sĕ-l îndrăgiască nevestele, şi sĕ-l binecuvinteze săracii, şi sĕ se facă într'n cuvênt:

Păunaşul codrilor,
Voĭnicul voĭnicilor,
Drăgălaşul mândrelor
Şi gróza ciocoilor.

Acesta este visul care frămêntă închipuirea luĭ! acesta este dorul care îĭ arde sufletul! Cât pentru averĭ, el cum le câştigă aşa le şi răspândesce. Banii luaţĭ din chimirul bogatuluĭ trecŭ în mâna săraculuĭ, căcĭ Românul, de şi se face hoţ, el nu trece cu viderea pe ceĭ ce-ĭ póte agiuta la nevoe.

Bujor, Codreanu, Voĭcu, Tunsul şi alţĭ hoţĭ de demult şi din vremile nóstre, nu întêlnia sĕrman nenorocit fără a-ĭ da banĭ sĕ-şĭ cumpere boĭ; nu videa vĕduvă săracă fără a-ĭ face bine. De aceea poporul nostru aŭ avut tot-deauna o simpatie nemărginită pentru voĭnicĭ. El îĭ găsduesce, îĭ cântă, îĭ admiră şi îĭ tânguesce amar când eĭ pică în mâna potireĭ.

În ochiĭ poporuluĭ hoţul este un eroŭ la al căruia fapte şi nenorociriĭ el se înteresază ca la un copil al sĕŭ. Amêndoĭ se iubescŭ unul pe altul, se ocrotescŭ la vreme de nevoe, şi sûntŭ uniţĭ prin o strînsă legătură de aceleaşĭ sêmţiriĭ, şi de acelaş interes póte.

În urmare, cele mai frumóse cântice sûntŭ alcătuite de popor în iubirea şi în pomenirea hoţilor; cele mai frumóse romăncuţe se îndrăgescŭ după dênşiĭ, căcĭ tot aŭ mai rĕmas la Românii de astădĭ oare care slabe aduceri aminte de dumneḑeiĭ Romanilor celor vechĭ, Venus şi Mars, care se iubia împreună în Olimp.

Dar spre o mai deplină încredinţare de acea iubire frăţască ce aŭ hoţiĭ şi poporul între eĭ, sĕ cercetăm în treacăt cânticele, poesiile alcătuite de improvisatorĭ, şi care sûntŭ sciute în tótă Românimea. Aceste cântice aŭ îndoitul merit de a cuprinde în sînul lor şi notiţiĭ istorice, şi florĭ de poesie vrednice de a atrage admirarea nóstră.

În vremea luĭ Mateĭ Ghica V. V. se arată la Movilăŭ un hoţ vestit, anume Codreanu... Sĕ videm în ce chip îl descrie cânticul poporal:

Mult e mândru, sprintinel,
Cel voĭnic, cel voĭnicel,
Şi tot cată-un roĭbuleţ,
Roĭbuleţ cu pĕrul creţ,
De-a luĭ Codrean drăguleţ.

Care mumă póte sĕ-şĭ dismĭerde copilul cu mai multă dragoste?.. Pentru poporul român, Codreanu nu e numaĭ un voĭnic, ci un voĭnic iubit, un voĭnic frumos, un voĭnicel mândru şi sprintinel!

Hoţul îşĭ găsesce însfîrşit un cal după inima luĭ, se aruncă pe el şi...

Trii rugine că-i trăgea,
Astfel roïbul mi-şi fugea...
Văile se limpeḑia!

Ce descriere póte fi maï simplă, maï energică şi maï poetică? Care cuvênt din limba nóstră póte arĕta o icoană maï lămurită de iuţala caluluï şi de repegïunea fugăï luï, decât *limpeḑirea văilor?* Poesiea Românilor este o comóră nesfîrşită de frumuseţï originale, carele dovedescŭ geniul poporuluï.

Codreanu, după multe isbânḑï, întinde masă mândră în rădiul Breazuluï, deasupra Copouluï, chïar în faça Iaşuluï:

Şi mi-şï bea şi veselia;
De potiră nicï gândia!

Este de însĕmnat că în tóte baladele voïnicescï se găsescŭ aceste două versurï. De unde vine asta? şi ce dovedesce repetarea lor?

Hoţul e atât de sigur în puterea luï că nu-ï pasă de nimic; dar poporul care se îngrijesce de vieaţa luï şi care, sciind că potira îï este cea maï aprigă duşmană, prevede sórta ce-l aşteaptă din pricina nepăsăriï sale, poporul, ḑic, îl tânguesce amar prin acele două versurï, şi adeseorï, ne maï putênd stăpâni presimţirea şi grija sa, îl îndémnă pe hoţ sĕ se feriască de duşmanï, şi îï ḑice:

Bea, voïnice, şi nicï prea,
Că'ï potira icï, colea!

Să ne întórcem însă earăşĭ la Codreanu. Pe la mijlocul mesiĭ, eată că sosesce potira şi-l încungĭură.

Eară el cum o videa,
Plosca la gură punea,
Şi maĭ tare 'nveselia.
Arnăuţiĭ iĭ ţicea!
»Dă-te, Codrene, legat,
«Să nu te ducem stricat.»
Ear Codrean le răspundea:
«Mĭelu'ĭ gras, ploscuţa'ĭ grea;
«De sûnteţĭ niscaĭva fraţĭ,
«Eată masa şi mâncaţĭ!»

Răspuns falnic şi caracteristic! în el e zugrăvită natura întrégă a hoţuluĭ român: fală, nepăsare, voĭnicie şi dărnicie.

Eĭ pistólele-şĭ scotea,
Şi'n Codrean le sloboţia!
Peptul luĭ Codrean săria...
Ear el rănile-şĭ strîngea,
Plumbiĭ din carne-şĭ scotea,
Cu eĭ durda-şĭ încărca,
Şi din gură-aşa striga:
«Aleleĭ! tĕlharĭ păgânĭ,
«Cum o să vĕ daŭ la cânĭ
«Că de-atâta sûnteţĭ bunĭ!»
Codrean durda-şĭ întindea,
Şi'n plin durda luĭ pocnia.
Potiraşiĭ gĭos cădea,
În sânge se svêrcolia...

În cât se atinge de faptele erouluĭ sĕŭ, poporul nu

trece nimică cu viderea. Îĭ place sĕ descrie tóte mişcările luĭ, şi sĕ redică tóte cuvintele sale:

Ear Leonti Arnăutul,
Înghiţi-l-ar pământul!
Nasturĭ de-argint că scotea,
În puşcă mi-ĭ ascundea,
Şi'n Codrean îĭ sloboda...
Pe Codrenaş mi-l rănia!

Eată, însfîrşit, cele maĭ puternice dovedĭ de sêmţirile poporuluĭ pentru haĭducĭ. Începutul şi sfîrşitul acestiĭ strofe cuprindŭ tótă inima luĭ:

Ear Leonti Arnăutul,
Înghiţi-l-ar pământul!

Blăstĕm şi ură asupra duşmanuluĭ, asupra învingĕtoriuluĭ draguluĭ sĕŭ Codrenaş!

Pe Codrenaş mi-l rănia!

Acest MI-L este un poem întreg de dragoste, de jale şi de desperare.

Sĕ videm acum ce fel rĕspundŭ hoţiĭ la atâta iubire şi ce facŭ eĭ ca sĕ o câştige? Faptele lor voĭnicescĭ sûntŭ în adevĕr destoĭnice a minuna închipuirea poporuluĭ, dar prin care fapte eĭ sciŭ a atrage aşa de bine simpatia luĭ? Sĕ cercetăm dar earăşĭ cânticele lor, şi ne vom tălmăci lesne acea problemă.

Eată ce găsim în baladele celor maĭ mulţĭ hoţĭ de codru şi de drumul mare:

Tot acel Codrean de care am vorbit mai sus, după ce se luptă ca un leŭ, e prins, legat şi dus spre cercetare înaintea Domnuluĭ Mateĭ Ghica.

— Măĭ Codrene, voĭnicele,
Spune tu Domnieĭ mele,
Mulţĭ creştinĭ aĭ omorît,
Cât în ţară mĭ-aĭ hoţît?
— Domnule, Măria ta,
Giur pe Maĭca Precista!
Eŭ creştinĭ n'am omorît
Cât în ţară-am voĭnicit.
Om bogat de întêlniam
Averile-ĭ împărţiam;
Ear de'ntêlniam săracul
Ĭmĭ ascundeam băltagul,
Şĭ'n chimir mâna băgam
Şi de cheltueală-ĭ dam.

Cânticul luĭ Bujor ḑice:

Frunḑă verde de lior,
Rĕsărit-aŭ un bujor,
La ciocoĭ îngrozitor
Şi la săracĭ de-agiutor.

Voĭcu, întrebat de gĭudecătorĭ şi cercetat despre averile ce adunase el în vremea hoţieĭ luĭ, rĕspunde aşa:

Averile nu voiŭ da,
Că pe Voĭcu-ţĭ spêndura,
Şi voĭ galbini-ţĭ lua,
Cu cărţile îţĭ giuca,
Cu droscile îţĭ primbla,

Cu muerile 'ţĭ mânca.
Ĭ-am ascuns pe la copacĭ,
Sĕ-ĭ găsiască ceĭ săracĭ,
Sĕ-şĭ cumpere boĭ şi vacĭ!

Destule sûntŭ aceste pilde ca sĕ ne arĕte tot odată şi caracterul voĭnicesc a hoţilor românĭ, şi caracterul iubitor şi recunoscĕtor a poporuluĭ român, şi însfîrşit caracterul original a geniuluĭ sĕŭ poetic.

(Bucovina 1849).

II

Eŭ fac întocmaĭ ca neguţitoriĭ de petre scumpe, cariĭ când îţĭ arată vre-un briliant minunat, sĕ sêmtŭ fără voĭe îndemnaţĭ a rosti miĭ de laude asupră-ĭ, de şi el însuşĭ se recomandă destul ochilor prin frumuseţile sale. Nu pot sĕ-ţĭ trimit vre o baladă maĭ însĕmnată, fără a o întovărĕşi de câteva rênduri pline de entusiasm pentru dênsa. Ce sĕ fac?.. M'am înamorat de poesia poporală ca de o copilă din Carpaţĭ, tênără, mândră, nevinovată şi aşa de frumósă că, după cum ţice vorba românéscă, pe *sóre aĭ putea căta, car pe dênsa, ba!* Eată dar că, desvĕlind astădĭ la lumina sóreluĭ comóra nesfîrşită a poesieĭ românescĭ, aleg din colecţia Baladelor şi a cânticelor ce am adunat prin munţiĭ şi văile Moldoveĭ, triĭ balade şi câte-va hore destinate a apărea în colónele fóeĭ Bucovineĭ. Cea dintêĭ baladă este a luĭ *Mihu copilul.*

Acest Mihu este un adevĕrat cavaler-trubadur din vécul de mijloc. Voĭnic vênturel de ţară, şi jingaş cântăreţ, el trezesce codriĭ vechĭ, trecênd ca o nălucă înarmată

prin desişul lor, pe la ceasul când tótă suflarea dórme pe la meḑul nopţiĭ!

Mult e frunḑa désă,
Nóptea 'ntunecósă
Şi calea petrósă.

Ḑice balada, dar luĭ Mihu nu-ĭ e grijă nicĭ de fantasmele spăĭmântătóre ale întunericuluĭ, nicĭ de fiarele crude ale codruluĭ. El merge voĭos pe murguşoru-ĭ mic care, când se urca la délul Bărbatu şi călca în pétră,

Pétra scăpăra,
Nóptea lumina,
Nóptea ca ḑiua!

Se duce Mihul meŭ *dismĭerdând codrĭĭ* prin dulcéţa unuĭ cântic armonios, unuĭ cântic de voĭnic ce suna aşa de duĭos, încât mult în urmă-ĭ codriĭ vuia taĭnic şi se clătina ca la suflarea unuĭ geniŭ nevĕḑut.

Şi tot merge, merge,
Ş' urma li se şterge
Pintre frunḑĭ căḑute
Pe cărărĭ perdute.

În zădar calul sĕŭ cércă a lăsa drumul şi a apuca colnicul! în zădar murgul năsdrăvan ḑice:

Că s'aţinŭ pe-aicĭ
Patru-ḑecĭ şi cincĭ,
Cincĭ-ḑecĭ fără cincĭ
De haĭducĭ levinţĭ,
Duşĭ de la părinţĭ
De când era micĭ.

Mihul nu-şĭ numĕră duşmanii nicĭ odată; luĭ nu-ĭ pasă de-arŭ fi *patru-ḑecĭ şi cincĭ, cincĭ-ḑecĭ fără cincĭ;* de-arŭ fi chĭar haĭducĭ *levinţĭ;* de-arŭ fi chĭar *duşĭ de la părinţĭ de când era âncă micĭ;* de-arŭ fi, într'un cuvênt, aceĭ duşmanĭ, lipsiţĭ de orĭ ce sêmţire omenéscă, ca fiinţĭ ce de mult s'aŭ depărtat de la isvorul îndulcitor al inimiĭ ominescĭ, de la sînul părintesc. Mihu rĕspunde cu fală:

Murgule, te lasă
Istor braţe gróse
Gróse şi vênóse;
Istuia pept lat
Lat şi 'nfăşurat;
Istuĭ păluşel,
Tăiuş de oţel!

La aceste cuvinte Murgul se supune, lasă colnicul şi apucă ear drumul, *căcĭ murgu'ĭ ca gândul,* ḑice balada; dar eată că în fundul codruluĭ, la o muche de stâncă, benchetuesce un ungur bĕtrân cu patruḑecĭ şi cincĭ de nepoţĭ de aĭ luĭ, şi eată că de-odată el tresare, auḑind:

Un mândru cântic,
Cântic de voĭnic
Ş'un glas de cobuz
Dulce la auz,
De cobuz de os
Ce cântă frumos.

Acesta e Ianuş cel vestit! Ianuş care domnescce în codri cu o cétă de voĭnicĭ *cu chivere nalte, şi cu coḑile*

late, lăsate pe spate! Ianuş care poroncesce la haĭducĭ *făr' de léfă;* hoţoman bĕtrân şi neîmpăcat,

Cu barba sburlită,
De rele 'nvechită!
Până'n brĕŭ lungită,
Cu brĕŭ învĕlită!

El are *săbiĭ lucitóre,* are *durdă ghintuită,* are *inimă oţĕlită,* dar sufletul luĭ e măreţ, căcĭ măréţă e poronca ce dă el voĭnicilor luĭ *Haraminĭ.* Mergeţĭ, le ḑice, şi-ĭ aţineţĭ calea la pod, la hârtop, etc.

De-a fi vr'un viteaz,
Sĕ nu mi-i stricaţĭ!
Ear vr'un fărmĕcat,
De mueriĭ stricat...
O palmă sĕ-ĭ daţĭ,
Drumul sĕ-ĭ lăsaţĭ.

O parte din ungurĭ mergŭ de esŭ în calea Mihuluĭ şi cadŭ ucişĭ de paloşul luĭ, căcĭ le-aŭ ḑis Mihu:

Cine v'aŭ mânat
Capul v'aŭ mâncat!

Pe urmă Mihu purcede ear pin cel codru verde, cântând duĭos din cobuz, şi merge de se înfăçoşază de odată în ochiĭ luĭ Ianuş. Ungurul se înfurie, şi cu glas de rĕsbunare poroncesce nepoţilor sĕ dee cu flintele, sĕ dee cu lăncile. „Lăsaţĭ lăncile, le ḑice Mihu,

Că eŭ Mihu sânt!
Şi vreŭ sĕ vĕ cânt

Un mândru cântic,
Cântic de voĭnic,
Din cobuz de os
Ce cântă frumos!

Ungurii se oprescŭ la glasul luĭ, şi însuşĭ Ianuş rĕmâne mut. Aicĭ vine o scenă vrednică de geniul luĭ Osian! În fundul unuĭ codru vechiŭ ca pământul şi tăcut ca mormêntul, în faţa unuĭ bĕtrân ce pare a fi chiar ţeul fantastic al codruluĭ, în mijlocul unuĭ mare numĕr de hoţĭ turbaţĭ de dorul rĕsbunăreĭ, la raţele stelelor ce lunecă şi se rĕsfrângŭ pe arme lucitóre... un voĭnicel sîngur, privind mórtea cu nepăsare, începe a cânta, şi deodată natura întrégă se trezesce, bĕtrânul se îmblânţesce, şi hoţiĭ staŭ porniţĭ pe gânduri, uĭtând mâniea lor. Dar cine cântă aşa? Mihu copilu! Şi ce fel cântă Mihu!.. Balada ţice:

Eată, mări, eată
Că Mihu de-odată
Începe pe loc
A ţice cu foc,
Începe uşor
A ţice cu dor
Un cântic duĭos
Atât de frumos,
Că munţiĭ rĕsună
Vulturiĭ s'adună,
Braţiĭ se clătescŭ,
Frunţele şoptescŭ,
Stelele sclipescŭ
Şi'n cale s'oprescŭ!

Cine nu s'ar fi înduĭoşat la asemine armonie încântătóre, dacă însăşĭ stelele s'aŭ oprit din calea lor ca sĕ o asculte, ele care audŭ melodiile cerescĭ? cine n'ar fi ḑis în urmă, ca Ianuş:

Vin' tu Mihule,
Vin' voĭnicule
Sĕ benchetuim
Şi sĕ veselim,
Ş'apoĭ amêndoĭ
Ne-omŭ lupta noĭ doĭ.

Ianuş şi Mihu se punŭ la masă şi benchetuescŭ, şi cĭocnescŭ pahare, deşi eĭ facŭ acum praznicul morţiĭ. Unul din doĭ trebue sĕ móră, căcĭ nu póte încăpea pământul doĭ vitejĭ ca Mihu şi Ianuş. Eată dar că se scólă şi

De-o parte se ducŭ,
La luptă s'apucŭ!

Cine va fi óre învingĕtor? Lupta le e de mórte! De vroescĭ s'o afli, citesce balada, căcĭ ar fi pĕcat sĕ-ĭ desvĕlesc eŭ tóte taĭnele.

Cea a doua baladă se numesce *Păunaşul codrilor*. Ea se deosebesce de cânticele numite haĭducescĭ, prin un caracter romantic ce ĭĭ dă o mare asĕmĕnare cu baladele Cavalerilor din veacul de mijloc. Subiectul eĭ de dragoste şi de vitejie, precum şi chipul cu care este tratat de necunoscutul eĭ autor, te face a cugeta la unele scene din poemul luĭ Taso, la luptele eroilor cântaţĭ de acest geniŭ nemuritor al Italieĭ, la vitejiile nobililor Cavalerĭ, care avea drept deviză două sîngure cuvinte:

Amor și glorie! și care muria cu mulțemire pentru apărarea iubitelor lor.

Așa, în balada românéscă, videm un voĭnicel trecênd cu mândra luĭ pe culmea unuĭ colnic, la o margine de codru. Amêndoĭ sûntŭ tineriĭ, uĭmiți de dragoste. Ea'ĭ pruncuță bălăĭóră, cu cosița gălbióră; el e voĭnicel mândru și cu statul tras pintr'un inel. El o rógă sĕ cânte, și-ĭ tot ḑice:

Cântă-ți, mândro, cânticul
Că-mĭ-e drag ca sufletul!

Prunca ar împlini cu bucurie dorința ĭubituluĭ eĭ, dar se teme ea însaș de puterea fărmĕcătóre a cânticuluĭ, căcĭ presêmte că acel cântic va rĕsuna în codri și le va scóte în cale pe un viteaz vestit, neînvins âncă, Păunașul codrilor! Inima-ĭ sune că frumusețea eĭ ar fi pricină de luptă periculósă și nepotrivită între un voĭnicel tinerel ca bădițul eĭ și un Păunaș de codru, care și-aŭ dobîndit falnicul titlu de Voĭnicul voĭnicilor. Însă de și nu vrea sĕ cânte îndată, ea nu mărturisesce de-adreptul frica ce o stăpânesce, căcĭ o nobilă sêmțire de delicatețĕ o opresce a lovi amor-propriul iubituluĭ eĭ, ci îĭ dă numaĭ a înțĕlege de departe despre pericului ce l-ar amenința, când și-ar cânta ea cânticul:

Eŭ, bădiță, l-oiŭ cânta,
Dar codriĭ s'or rĕsuna,
Și pe noĭ ne-a 'ntimpina
Păunașul codrilor,
Voĭnicul voĭnicilor...

Acéstă strofă este vrednică de însĕmnat ca dovadă de fiinţa sĕmţirilor celor maĭ delicate în inima poporuluĭ român, şi de precunoscinţa instinctivă a poeţilor poporalĭ în ceea ce privesce fineţele arteĭ poetice.

La rĕspunsul copileĭ, voĭnicelul, cetind în inima eĭ, se înduioşază şi, în ecsaltarea dragosteĭ luĭ, îĭ dă numirile cele maĭ dismĭerdătóre:

Aurică, drăgulică,
Nicĭ n'aĭ grijă, nicĭ n'aĭ frică.

Cuvêntul *aurică* cuprinde ideea de frumuseţe, de preţ mare, de raritate, de lucire şi de tóte calităţile auruluĭ. Voĭnicelul nostru (căruia negreşit aurul i se părea un metal fórte rar), nu putea dar găsi un termin maĭ bogat, maĭ original şi mai potrivit cu iubita luĭ, ce avea cosiţă gălbióră. Amoriul e neolog în ţara nóstră.

Cuvêntul *drăgulică* ne îndémnă a observa aicĭ asĕmĕnarea ce se află între limba românéscă şi cea italiană, în privirea diminutivelor. Aşa, din *dragă*, românul face *drăguţă*, ş'apoĭ *drăguliţă* saŭ *drăgulică*, precum face italianul din *caro*, *carino*, *carinetto*. Una din calităţile cele maĭ vederate ale poporuluĭ nostru este caracterul sĕŭ blând, simpatic şi dismĭerdător.

Sĕ ne întórcem însă la şirul baladeĭ.

După cea âncêĭ isbucnire a inimiĭ sale, voĭnicelul nostru urmează a ḑice cu o falnică bărbăţie, sprijinită de însaşĭ puterea dragosteĭ luĭ:

Sĕ n'aĭ grijă pentru mine,
Cât oiŭ fi eŭ lângă tine!

Să n'aĭ frică pentru tine,
Cât îĭ fi tu lângă mine!

Eată că prunca începe a cânta şi, precum ea presêmţise, eată că dulcéţa cânticului trezesce rĕsunetele depărtate şi le scóte în cale pe Păunaşul codrilor! Cine'ĭ el? Ce soiŭ de fiinţă este acest om care pórtă un nume atât de poetic, şi care este cunoscut în lume de Voĭnicul voĭnicilor? Îl vom afla din cele âutêĭ cuvinte ale luĭ, cuvinte fălóse, poroncitóre şi amenințătóre:

Măĭ băete, băeţele,
Măĭ voĭnice, voĭnicele
Dă-ne nouă mândra ta
Ca să scapĭ cu vĭeaţa ta...

Pentru un Păunaş de codru ca dênsul, pentru Voĭnicul voĭnicilor toţĭ ceialalţĭ oaminĭ i se parŭ negreşit băeţeĭ, voĭniceĭ; în urmare când vorbesce de dênsul, el ḑice: Noĭ, Nouă! întocmaĭ ca un stăpânitor, şi crede că toţĭ trebuĭe să se supuĭe la poroncile luĭ, căcĭ almintrilea amar de eĭ!

Care este însă soiul dorinţiĭ luĭ? O dorinţă născută din dragoste. El vrea pe mândra care l-aŭ tras din codri prin glasul eĭ, şi care acum îl farmecă prin frumuseţa sa. Poronca este scurtă şi hotărîtóre. Rĕspunsul asemine este scurt şi energic:

Ba! eŭ mândra nu ţĭ-oiŭ da
Păn' ce capul sus mĭ-a sta!

Îndrăznéţă mândrie a tinereţiĭ! bărbăţie însuflată prin

focul dragosteĭ! nobilă pornire a inimiĭ fără frică... tóte aceste sêmţiriĭ sûntŭ tălmăcite în două versuriĭ. În ele domnesce un ce cavaleresc, care rapórtă mintea la veacul de mijloc. Se pare a vedea doĭ Cavaleriĭ înzeoaţĭ, cu lăncile în mâniĭ, cu coĭfurile pe frunte, şi provocându-se la luptă în gloria uneĭ dame ĭubite de amêndoĭ. Dar de şi acele cuvinte daŭ baladeĭ un caracter maĭ deosebit, versurile ce urmează îĭ adaugŭ o nouă podóbă prin colorul lor de naţionalitate netăgăduită.

Că de când o am luat,
În cosiţe ĭ-am gĭurat
Sĕ n'o las de lângă mine,
Şi s'o apĕr de orĭ-cine!

A gĭura dragoste în cosiţele copilelor este un obiceiŭ ţĕrănesc cunoscut şi întrebuinţat de toţĭ holteiĭ câmpiilor şi aĭ munţilor noştri. Gĭurămêntul în cosiţele fetelor înfăţoşază ideea şóptelor amoróse şi taĭnice, care se facŭ pe furiş la şedetoriĭ, la scrînciobe, la sĕrbătoriĭ, atuncĭ când ochiĭ părinţilor încetézĕ de a privighea mişcările copiilor.

Poesiile poporale sûntŭ, precum videm, comoriĭ nepreţuite, în care putem descoperi icoane viĭ şi poetice de obiceĭurile şi de prejudiţiile neamuluĭ românesc. Aşa, maĭ departe, cetim în baladă că voĭniciĭ *se apucă de brĕe şi se ĭeŭ la luptă*. Lupta trupéscă era la Romaniĭ un ecserciţiŭ zilnic care slujia a forma ostaşiĭ pentru rĕsbóe, şi care era tot odată o petrecere, precum şi un mijloc de a pune sfîrşit sfeţilor particulare. La Romaniĭ era

luptători publicĭ ce da representaţiĭ marĭ. Asemine şi la Românii de astădĭ lupta trupéscă aŭ rĕmas din vechime un obiceiŭ care domnesce pretutindine la munţĭ şi la câmpĭ, şi biruitorĭul este încungĭurat de stimă şi respect, precum odinioară la Roma gladiatorii ceĭ maĭ vestiţĭ.

Trânta gĭócă un rol mare la sĕrbătorile poporale şi adese-orĭ ea hotărĕsce înclinarea inimilor fecĭóre. În vreme ce bĕtrâniĭ staŭ culcaţĭ pe earbă, povestind despre vremea veche, în vreme ce nevestele şi însurăţeiĭ gĭócă în horă, mulţĭ din flăcăĭ facŭ rĕmăşagurĭ pe trânte, se apucă la luptă, şi copiiĭ ĭĭ imitează pinpregĭurul lor. Trântele dar sûntŭ împărţite în deosebite categoriĭ, precum:

Trânta voĭnicéscă,
Trânta mocănéscă,
Trânta ursăréscă
Trânta pe dreptate, ş. c. l.

Şi cine aŭ vĕgut acele ale Românilor din veacul nostru, cunósce de înainte tablourile şi statuele ce înfăçoşează luptele gladiatorilor Romanĭ. Aceleaşĭ pose, aceleaşĭ apucărĭ, aceleaşĭ mişcărĭ se reproducŭ la strănepoţiĭ lor după două miĭ de anĭ.

Lupta voĭnicéscă consistă a sĕ apuca trupul cu braçele cruciş, şi a sĕ arunca la pământ, aducêndu-se unul pe altul peste mână; ear cea mocănéscă consistă a sĕ prinde de brĕe, a sĕ frânge mijlocul şi a sĕ pune unul pe altul în genunchĭ, saŭ a sĕ aduce peste cap. Puterea luptaşilor stă dar în tăriea şelelor şi a braçelor, precum şi în strînsa legătură a brĕelor. Eată pentru ce balada dice:

Eĭ la luptă s'apuca
Şi de brêe se lua.

Şi maĭ departe adauge:

Voĭnicelul mi-şĭ slăbia,
Brêul i se descingea...

Acum lupta între amêndoĭ voĭniciĭ se apropie de sfîrşit. Păunaşul frânge mijlocul badĭuluĭ care slăbesce cu cât í se desface legătura şelelor; şi acesta, sêmţind că în curênd a sĕ fie dovedit, ţice în desperare:

Mândro, mândruliţa mea,
Vin' de-mĭ strînge brêul meŭ,
Apăra-te-ar Dumneţeŭ!

Până în minutul cel de pe urmă gândul luĭ este preocupat de sórta ĭubiteĭ sale, şi dacă el doresce a maĭ prinde la putere, este numaĭ pentru ca s'o pótă apĕra pe dênsa. De vieaţa sa el nu se îngrijesce. De şi periculul e mare pentru dênsul, rugăcĭunea ce face el cătră Dumneţĕŭ, pomenesce numaĭ de ea.

Vin' de-mĭ strênge brêul meŭ,
Apăra-te-ar Dumneţeŭ!
Că-mĭ slăbescŭ puterile,
Mi se ducŭ averile.

Care sûntŭ averile unuĭ voĭnic?.. Puterile luĭ! Ce ţicĭ de un popor cu asemine sêmţirĭ cavalerescĭ? Sĕ videm acum ce rĕspunde copila la acele cuvinte. Vine ea în agiutorĭul badĭuluĭ, saŭ nu?

Ba nu, nu, bădiţă frate,
Că ve'ĭ lupta pe dreptate,
Şi orĭ care-a birui
De bărbat eŭ l-oiŭ primi!

Poporul român are un respect nemărginit pentru dreptate. Fie în orĭ ce întêmplare, el plécă capul dinaintea eĭ. În ochiĭ poporuluĭ dreptatea este o dumnedeire, şi când vorbesce de dênsa, el o numesce *sfînta dreptate!* Eată pricina pentru care mândruliţa baladeĭ nu vroesce a lua parte la lupta badĭuluĭ cu Păunaşul, căcĭ lupta *e pe dreptate!* Tot odată acea luptă voĭnicéscă ce se face sub ochiĭ sĕĭ pentru dobândirea eĭ, măgulesce natura sa de femee şi de româncă. Ca femee, îĭ place a vide că frumuseţa eĭ nasce porniri atât de aprinse în inimile vitejilor; ca femme ea sêmte milă pentru voĭnicelul ce 'şĭ perde puterile, şi, vroind a-ĭ da agĭutor prin un chip oare-care, ea îl îmbărbătează, ţicênd că va priimi de bărbat pe cel care va fi biruitor, căcĭ negreşit asemine cuvinte sûntŭ în stare a da putere de leŭ orĭ căruĭ tênĕr înamorat; dar, cercetând bine înţĕlesul acestor cuvinte, se descopere lesne tragerea instinctivă a inimiĭ sale de româncă pentru cel maĭ viteaz dintre âmbiĭ luptătoriĭ.

În urmare, lupta se începe cu maĭ mare furie; dar în curênd unul din doĭ luptaşĭ cade biruit. Balada ţice:

Din doĭ unul dovedia:
Din doĭ unul gĭos cădea!
Cine că mi-şĭ dovedia,
Şi cu mândra purcedea?..

Poetul necunoscut al acesteĭ poesiĭ pare a fi compus aceste patru versurĭ înadins pentru ca să aţiţe curiositatea ascultătorĭuluĭ şi să mărească interesul subiectuluĭ prin o prelungire premeditată.

Cine că mi-şĭ dovedia,
Şi cu mândra purcedea?
Păunaşul codrilor!
Voĭnicul voĭnicilor!

Tabloŭ viŭ al vitejieĭ rĕsplătite prin biruinţă.

Cine'n luptă mi-şĭ cădea,
Şi'n urmă-le rĕmânea?
Voĭnicel tras prin inel,
Móre 'n codru singurel!

Tabloŭ trist ce varsă în suflet o taĭnică sĕmţire de jale. În adevĕr, poetul cel maĭ ingenios nu ar putea să sfîrşiască un poem maĭ bine şi maĭ frumos, decât precum se sfîrşesce balada prin contrastul vieţiĭ şi al morţiĭ. Vieaţă cu dragoste! mórte pentru dragoste!

Cea a treia baladă, întitulată *Miorița*, este o veche cunoscinţă a ta.

Îţĭ aducĭ aminte de o sară din luna luĭ Iulie a anuluĭ trecut, când ne aflam maĭ mulţĭ prietinĭ adunaţĭ la moşia vóstră, la poetica Cernauca? N**, R**, C**, tu şi eŭ ne porniserăm de la curte cu gând de a face vênat la raţe, şi sosind pe malul eazuluĭ de lângă casă, ne lungiserăm pe earbă, aşteptând ca raţele să vie la buza puştiĭ. Ḑic *buza puştiĭ*, căcĭ de şi eram patru vênătorĭ, numaĭ o singură armă aveam!

Sórele culcându-se din dosul pădurilor Cernaucăĭ, răspândia valurĭ de rațe înfocate, carele luneca pintre frunțele copacilor ca nisce șerpĭ de aur și venia de se gĭuca pe fața cazuluĭ. Aerul era lin, cerĭul împodobit cu văpselĭ de minune, și natura întrégă cufundată într'o tăcere adâncă în fața măreției apunerĭ a sóreluĭ. Pământul părea a ḑice cel de pe urmă adio luminel cerescĭ, și a sĕ pregăti de sĕrbat taĭnele nopțiĭ. Frumósă sară era aceea! frumósă și plină de sêmțirĭ dulcĭ pentru noĭ! Nu se zăria altă mișcare împregĭur, decât clătinarea papurel din eaz, pricinuită prin trecerea vre uneĭ păsĕrĭ de baltă ce îșĭ căuta cuĭbul. Nu se auḑia alt sunet decât glasul lung, taĭnic și pĕtrunḑĕtor al unuĭ bucĭum, care rĕsuna din partea Moldoviĭ. Acel sunet trezi fiorĭ ferbințĭ în inimile nóstre, căcĭ părea a fi glasul țĕrĭĭ chiemânduși copiiĭ rătĕciți în străinătate!

Atuncĭ, ca totdeauna, începurăm tuspatru o lungă și mult interesantă disertare asupra neamuluĭ românesc. Unul vorbi despre istoria luĭ atât de bogată în fapte eroice, încât ar putea sluji de isvor la sute de romanurĭ istorice, dacă s'ar nasce vre un Valter-Scot la noĭ. Altul făcu analisul proverbilor ce culesese din gura poporuluĭ, și care sûntŭ de natură a da o mare și minunată idee de cuminția luĭ, dacă este adevĕrat că: *les proverbes sont la sagesse des nations!* Un al triilea descrise obiceĭurile și năravurile Românilor, căutând a face o alăturare comparativă între ele și ale vechilor Romanĭ, și ne dovedi în multe puncturĭ că locuitorĭĭ țĕrilor nóstre aŭ păstrat maĭ multe rĕmășițĭ strămoșescĭ decât locuitorĭĭ Romeĭ de

astădĭ. În sfîrşit veni rêndul meŭ, şi fuseiŭ rugat a ḑice *balada Mioarii*. De şi eŭ nu o scieam întrégă pe derost, totuşi vĕ spuseiŭ câte-va părţĭ din ea, carele deşteptară în voĭ o mare admirare pentru poesia poporală.

Eată dar că, în memoria aceleĭ sĕrĭ minunate de la Cernauca şi în sperare de a discoperi la lumină comorile de dulce poesie ce staŭ ascunse în sînul poporuluĭ Român, eată, ḑic, că îţĭ trimit acum întrégа baladă a Mioareĭ. Orĭ care Român o va ceti în gazeta ta, va avea dreptul de a sĕ făli de geniul neamuluĭ sĕŭ!

Acéstă baladă, al căreĭ subiet e fórte simplu, începe din două versurĭ ce sûntŭ tot odată, şi o minunată icoană poetică şi o dovadă de drépta preţuire ce poporul scie a face de frumuseţile ţĕrĭĭ sale.

Pe-un picĭor de plaiŭ,
Pe-o gură de raiŭ.

Românul îşĭ ĭubesce pămêntul unde s'aŭ născut ca un raiŭ, din care nicĭ tiraniile cele maĭ crude nu sûntŭ în stare a-l goni. Câte năvăliră de barbarĭ aŭ trecut peste bĭata ţară! câte palme dumneḑeescĭ aŭ căḑut peste bĭetul Român!.. şi cu tóte aceste, poporul aŭ rĕmas neclintit pe locul sĕŭ, păstrându-şĭ naţionalitatea în mijlocul aprigilor nevoĭ, şi ḑicênd spre mângâere: *apa trece, petrele rĕmânŭ!*

Pe-un picĭor de plaiŭ,
Pe-o gură de raiŭ,
Eată vinŭ în cale,
Se coborŭ la vale

Trii turme de mieĭ
Cu trii cĭobăneĭ!..

Strofa acésta ne arată un tablou viŭ de emigrările (pribejirile) turmelor ce se coborŭ în fie-care an din vêrfurile Carpaţilor, şi trecŭ prin Moldova de se ducŭ sĕ erneze peste Dunărea. Sute şi miĭ de oĭ, mânate de mocanĭ îmbrăcaţĭ cu sarice albe, esŭ din gurile munţilor îndată ce frigul tómneĭ sosesce prevestind earna, şi mergŭ sĕ găsiască păşunĭ în câmpiile ţĕrĭĭ turcescĭ, sub poalele Balcanilor. Unele vinŭ de la Vrancea, altele de pe coastele Ceahlĕuluĭ, altele de pin văile Bistriţeĭ şi a Moldoveĭ, ear cele maĭ multe de peste Carpaţĭ, din Transilvania. Deosebitele turme se adună la unŭ loc şi informează caravane numeróse ce se cobóră încet spre Dunărea, unind sberatul lor jalnic cu lătratul cânilor de pază, cu sunetul telincilor aninate de gâtul magarilor, şi cu şueratul pĕtrunzĕtor al mocanilor călĕuzĭ. Vieaţă simplă şi patriarhală! tablou vrednic de veacurile acele nevinovate, pe când regiĭ nu era decât nisce păstorĭ!

Unu'ĭ Moldovan,
Unu'ĭ Ungureau,
Şi unu'ĭ Vrâncean!

Adică, unu'ĭ de pe valea Moldoveĭ, unu'ĭ de la Vrancea, şi unu'ĭ din Ardeal. Din nenorocire, poporul nostru din Moldova confundă fórte ades numele de Ardelean cu cel de Ungurean, căcĭ el nu aŭ agĭuns a cunósce cât e de întins pământul locuit de Romînĭ. El nu scie că dincolo de tóte hotarele ţĕrĭĭ luĭ, că peste Carpaţĭ şi până

în sînul Ungarieĭ, că peste Dunărea şi pănă în sînul Macedonieĭ, că peste pîrâul Molniţeĭ şi peste rîul Prutuluĭ se află tot Românĭ ca dênsul, care aŭ acelaşĭ port, aceleaşĭ obiceĭurĭ ca dênsul, şi care, într'un cuvênt, sûntŭ fraţiĭ luĭ de acelaşĭ nume şi de acelaşĭ sânge! Puçinĭ sûntŭ la numĕr între Românĭ, care aŭ cunoscinţă de întinderea neamuluĭ lor, şi maĭ puçinĭ âncă aceĭ care sûntŭ convinşĭ de puterea ce ar dobândi acest neam nenorocit, când tóte ramurile luĭ arŭ fi readunate pe lângă vechea lor tulpină. Străiniĭ ne cunoscŭ maĭ bine decât noĭ înşine, şi prevĕdŭ viitoriul naţieĭ nóstre cu *deosebite sêmţirĭ!*.. Dic, *naţie*, căcĭ avem dreptul de a pretinde acest nume, fiind opt milióne de glasurĭ românescĭ care îl putem revendica în faça lumeĭ. Suvenirile istorice, faptele strămoşilor noştri, şi însaşĭ Statistica ne vine în ağĭutor, căcĭ în Valahia şi în Moldova sûntŭ 4,000,000 Românĭ, în Bucovina peste 200,000, în Transilvania, Banat şi Ungaria peste 3,000,000, în Besarabia aproape 700,000, şi în sfîrşit, pe malul drept al Dunăreĭ, maĭ mulţĭ de 100,000. Toţĭ laolaltă Românĭ de aceeaşĭ religie, de acelaşĭ trecut şi de acelaşĭ viitor!

«Oiţă bîrsană!
«De eştĭ năsdrăvană,
«Şi de-a fi sĕ mor
«În câmp de mohor...

Poporul Român are mare plecare a crede în fatalitate, în sórtă. El îşĭ împarte vieaţa în ḑile bune şi în ḑile rĕle, şi prin urmare, nenorocirile îl găsescŭ tot-deauna

pregătit la lovirile lor. Aşa, nicĭ o întêmplare cât de aprigă nu-l póte dărîma, căcĭ el se mângâe şi se întăresce cu ideea că: *aşa ĭ-aŭ fost scris!.. aşa ĭ-aŭ fost zodia!.. aşa ĭ-aŭ fost menit sĕ fie!*

Sĕ le spuĭ curat
Că m-am însurat
Cu-o mândră crăeasă,
A lumeĭ mireasă.

Nu póte fi vre-o ḑicere maĭ poetică şi tot-odată maĭ potrivită pentru descrierea morţiĭ! Mórtea este o mândră crăeasă care domnesce peste omenirea întrĕgă, şi tot-odată ea este *mirésă lumeĭ!* Tot omul e logodit cu mórtea din minutul ce întră în vieaţă.

Că la nunta mea
Aŭ căḑut o stea.

Stelele aŭ o mare înriurire asupra închipuireĭ poporuluĭ Român. El crede că fie-care om are câte o stea, care, din minutul ce el se nasce şi până ce móre, este taĭnic legată cu sórta luĭ. Steoa Românuluĭ *se întunecă* când îl ameninţă vre o nenorocire, şi *cade din cer* când el se apropie de gura morţiĭ. Sûntŭ earăşĭ stele ce se arată din vremĭ în vremĭ ca o prevestire de marĭ întêmplărĭ între popóre. Aşa sûntŭ unele stele roşiĭ ca de sânge care aparŭ, ḑice Românul, înaintea rĕsbóelor... ş. c. l.

Sórele şi luna
Mĭ-aŭ ţinut cununa;
Braḑĭ şi păltinaşĭ
Ĭ-am avut nuntaşĭ;

Preoţi, munţii mari,
Paseri lăutari,
Păsĕrele mii
Şi stele făcliĭ!

Poetul necunoscut al acesteĭ balade priface cu puterea închipuireĭ luĭ tot universul într'un templu luminat de făcliile cerescĭ, şi aduce tóte constelaţiile şi tóte podóbele pământuluĭ faţă la cununia omuluĭ cu mórtea!..

Gĭudece orĭ cine, fără părtinire, sublimul unuĭ tabloŭ atât de măreţ, şi hotărască, dacă se póte, cât e de adâncă, cât e de bogată comóra poesieĭ Românilor. Tot-odată, în privirea sémţireĭ înduĭoşătóre, cât şi în privirea frumuseţiĭ limbeĭ nóstre, însémneze cetitorĭul câtă dragoste este cuprinsă în descrierea dismĭerdătóre ce face muma de *copilul* eĭ, când ḑice:

Cine-aŭ cunoscut,
Cine mi-aŭ vĕḑut
Mândru cĭobănel,
Tras pintr'un inel?
Feţişóra luĭ,
Spuma lapteluĭ!
Mustecĭóra luĭ,
Spicul grâuluĭ!
Perişorul luĭ,
Pana corbuluĭ,
Ochişoriĭ luĭ
Mura câmpuluĭ!

Asemine nu maĭ puţin este de însémnat cu câtă îngrijire dulce şi fiească cĭobănelul se rógă Mĭoriţeĭ ca sĕ spuĭe mameĭ luĭ că el nu s'aŭ însurat cu o mândră

crăésă, a lumeĭ mirésă, *ci cu o fată de craiŭ, pe-o gură de raiŭ!* nicĭ sĕ-ĭ spuie *că la nunta lui aŭ căḑut o stea!* ş. c. l., căcĭ inima uneĭ mame nu se înşală nicĭ odată. Bĭata mamă ar înţĕlege că fiul eĭ aŭ murit!...

Eată, iubite, tótă balada Mioriţeĭ precât am putut-o descoperi. Eŭ nu cred sĕ fie întrégă, dar cât este măcar, ea plătesce în ochiĭ meĭ un poem nepreţuit, şi de care, noĭ Românii, ne putem făli cu tótă dreptatea.

Într'o epohă ca acésta, unde ţĕrile nóstre aŭ a sĕ lupta cu duşmanĭ puternicĭ care cércă a întuneca nu numaĭ drepturile politice dar şi chiar naţionalitatea Românilor, poesia poporală ne va fi de mare agĭutor spre apărarea aceştiea; căcĭ orĭ cât de măestre sĕ fie manifesturile cabinetuluĭ de Petersbgurg, Românii tot Românĭ vor rĕmânea şi vor dovedi că sûntŭ Românĭ prin limba lor, prin tradiţiile lor, prin obiceĭurile lor, prin chipul lor, prin cânticele lor şi chiar prin gĭocurile lor.

Aşa spre pildă, de vom cercĕta aceste din urmă, vom găsi pe lângă nenumĕratele doveḑĭ de origină romană a poporuluĭ ce locuesce pământul vecheĭ Daciĭ, că danţurile luĭ sûntŭ de mare însĕmnătate.

Două din aceste maĭ cu samă şi anume: *gĭocul Căluşăilor şi Hora* păstrează până în ḑiua de astăḑĭ un caracter antic, care rĕstórnă tóte sĕcile pretenţiĭ ale acelora ce se cércă a întuneca naţionalitatea Românilor. *Gĭocul Căluşăilor* este un danţ alegoric care înfăţoşază *răpirea Sabinelor*; ear *Hora* este adevĕratul danţ roman, *chorus*, şi se gĭócă în Românĭea cu aceeaşĭ rĕn-

dueală horegrafică, precum se vĕdŭ săpate în marmurile antice horele vechilor Romanĭ!

Flăcăiĭ şi fetele, bărbaţiĭ şi nevestele dintr'un sat, saŭ din maĭ multe sate adunate într'o ḑi de sĕrbătóre, se prindŭ cu toţiĭ de mâniĭ şi facŭ un cerc larg, care se învêrtesce încet din stânga în drépta şi din drépta în stênga pe mĕsura cânticuluĭ. Acésta este hora! gĭoc simplu şi patriarhal! simbol al unireĭ tuturor în o sîngură familie!

În lăuntrul cercului staŭ lăutariĭ care umblă necontenit pe lângă dănţaşĭ, improvizând strofe şăgalnice pentru fete, vesele pentru flăcăĭ, şi adeseorĭ atingătóre de bărbaţiĭ însuraţĭ. Aceste improvisaţiĭ trecătóre, care se tipărescŭ în mintea poporuluĭ şi rĕmânŭ cu vreme proprietatea sa poetică, se numescŭ ear hore. Ele aţiţă veselia gĭoculuĭ şi adeseorĭ, disvĕlind taĭnele inimilor, slujescŭ de misteriósă coinţĕlegere între aceĭ ce se ĭubescŭ.

Aşa de pildă, lăutarĭul, carele este geniul însufleţitor al horeĭ, trecênd pe lângă o copilă din cercul danţuluĭ, ĭĭ cântă:

Ḑis-aŭ badea c'a veni
Luna 'n cer când s'a ivi. ş. c. l.

Pe urmă, alăturându-se de badea în altă parte a cercului, ĭĭ arată mândra cu ochĭul, şi ḑice în treacăt:

Sĕ te ducĭ, voĭnice, ducĭ
În livada cea de nucĭ,
Că te-aştéptă nu sciŭ ce,
Şi'ĭ găsi o florice. ş. c. l.

Badea şi cu fata se întêlnescŭ cu ochiĭ; copila se ro-

şesce şi cată 'n gĭos; voĭnicul rîdică capul şi-şĭ rĕsucesce mustéţa,.. ear lăutarĭul trece maĭ departe cântând unuĭ bărbat:

Sĕrmanul bărbătul prost!
Bun odor la casă-o fost.
Orĭ ce vede,
Nu maĭ crede... ş. c. l.

Bărbatul se mânie; dănţaşiĭ rîdŭ cu hohote şi se uĭtă la femeea *odoruluĭ*, lângă care s'aŭ oprit lăutarĭul ḑicênd:

Ilenuţă de la Pétră,
Cu percica rătezată,
De-ţĭ e drag bărbatul tĕŭ,
Ĭe'ĭ sama că'ĭ nătărĕŭ,
Şi-ĭ dă 'n mână o vĕrguţă
Sĕ se apere de mâţă... ş. c. l.

Afară de lăutarĭul care este plătit ca sĕ cânte câte scie şi câte nu scie, adeseorĭ vre unul din dănţaşiĭ horeĭ începe a rosti în cadenţă versurĭ potrivite cu vr'o întêmplare nouă, saŭ cu starea inimiĭ luĭ. Fie-care îşĭ cântă dorurile în auḑul tuturor, căcĭ ce are Românul pe inimă o are şi pe limbă.

Un flăcăŭ care'ĭ sîngur pe faça pămêntuluĭ, îşĭ rĕvarsă necazul în strofa următóre:

Frunḑă verde alunică,
Rĕŭ iĭ făr' de mândrulică!
Da'ĭ maĭ rĕŭ făr' de nevastă,
Că n'aĭ unde trage'n gazdă!

Altul, om cărunt care'ĭ lângă dênsul, urmează şirul cânticuluĭ pe cuvintele ce se potrivescŭ cu pofta inimiĭ luĭ.

Cât e omul de bĕtrân,
Tot ar mânca mĕr din sîn!
Cât e omul alb la plete,
Tot îĭ place-a pişca fete!

Vecinul sĕŭ, Pepelea, taĭe improvizaţia moşnégului şi-ĭ rĕspunde ridênd, făr' a întrerupe ariea horeĭ:

De-acum sapa şi lopata,
Ear nu mĕrul, ear nu fata,
Că de-acum ţĭ-aĭ trăit traĭul,
Ţĭ-aĭ mâncat, badeo, mălaĭul!

După tóte aceste pilde se înţĕlege caracterul poesiilor numite hore. Ele sûntŭ improvisaţiĭ din fugă, cugetărĭ rostite în versurĭ în răpegiunea danţuluĭ, destăĭnuirĭ naive ale dorinţilor inimiĭ, pâcâlĭturĭ şăgalnice între dăntaşĭ. Prin urmare şi forma acestor poesiĭ este neregulată ca ideile improvizătorilor.

Unele hore sûntŭ lungĭ şi corecte, precum a Zoiţiĭ, a Ilenuţiĭ şi altele; dar cele maĭ multe sûntŭ scurte de ₫ece, de opt, până şi de patru versurĭ. Încât privesce însă originalitatea ideilor, frumuseţa espresiilor şi calităţile lor poetice, orĭ cine póte mărturisi, că atât horele din Moldova, cât şi cele din Transilvania, din Bucovina şi din Valahia, sûntŭ vrednice surorĭ ale baladelor. Geniul poporuluĭ Român, fie din orĭ ce provinçie, este pretutindine bogat de poetice comorĭ.

(Bucovina, 1849).

III

Spre a completa aceste studiĭ asupra ţĕrilor nóstre şi asupra poporuluĭ Român, socot că nu este de prisos a adăugi aicĭ câteva fragmente dintr'un cuvênt ce am ţinut la 1848, în Paris, dinaintea uneĭ societăţĭ de străinĭ filo-Românĭ:

Domnilor!

„Daţi-mĭ voĭe a vĕ espune aicĭ un răpide tabloŭ de provinçiile Dunăreĭ locuite de Românĭ. Ca fiŭ al Romănieĭ, mĕ propun sĕ vĕ slujesc de călăuz în primblarea ce vroiţĭ a face prin acele ţĕrmurĭ depărtate şi aşa puçin cunoscute încă de Evropa occidentală.

Sĕ trecem în grabă Ghermania, Galiţia şi Bucovina, (provinçie mănósă, pe care Austria aŭ despărţit-o de Moldova la 1775 şi aŭ încorporato Imperiuluĭ), şi sĕ agĭungem în acele locurĭ, cărora locuitoriĭ lor daŭ numele de Romăniea, şi pe care străiniĭ le chĭamă *Provinçiĭ Danubiene*. Acum păşim Molniţa, pîrăŭ ce slujesce de hotar între Bucovina şi Moldova, şi eată-ne însfîrşit pe acest colţ de pămênt atât de necunoscut, încât mulţĭ diplomaţĭ şi mulţĭ vestiţĭ învĕţaţĭ l-aŭ confundat când cu pămêntul Turchieĭ, când cu pămêntul Rosieĭ. Eată-ne într'o ţară cu totul nouă, dar unde vom avea plăcere a găsi o mulţime de cunoscinţĭ făcute de noĭ în cărţile Istorieĭ Romane.

În sînul acestor văĭ atât de bogate şi mănóse, pe vêrfurile acestor munţĭ urieşĭ, pe malurile acestor rîurĭ limpede, audim de-odată pronunţându-se nume antice, carele

deşteptă în mintea nóstră mari suveniruri şi rĕpórtă închipuirea la epoha gloriósă a Împĕrăţiei Romane: numele luĭ Traĭan, Aurelian, Ovidie, Caracala, Septim-Severus, etc., eşind din gura unuĭ ţĕran simplu şi nesciitor! Ochiĭ nostri întêlnescŭ pretutindene urmele Poporuluĭ Suveran. Eată: *valea luĭ Traĭan pe Dunărea, Romanu, Caracal, Cetatea albă, Gherghina, Iaşiĭ* (Municipium Jassiorum), *Turnul Severin, Băile luĭ Ercul* (Mehadia din Banat), *Lacul luĭ Ovidie* (în Besarabia, altă provinçie a Moldoviĭ luată de Rosia la 1812). Acest lac aŭ vĕdut adeseorĭ pe Ovidie primblându-se pe malurile luĭ şi meditând póte poemul Metamorfoselor, pe când el era ecsilat în Dacia. Tradiţia poporală spune âncă în ₫ilele nóstre despre acest mare poet al vechimeĭ, că era un frumos bĕtrân cu pletele albe, şi că graiul luĭ dulce curgea ca mĭerea din buzele sale. Aceste nume aducŭ negreşit o adâncă mirare, auₓindu-le într'o ţară perdută ca Moldo-Valahia în fundul Evropeĭ, şi ca o stâncă în sînul măriĭ, necontenit bătută de valurile a triĭ neamurĭ marĭ, neamurile Gherman, Slav şi Otoman. Firesce dar străinul îşĭ face întrebare, cum aceste nume romane s'aŭ rătĕcit aşa departe de Roma şi ce furtună le-aŭ asvêrlit aicĭ? Şi atuncĭ el îşĭ aduce aminte de luptele Romanilor cu Dacii, şi de duelul eroic ce aŭ fost între marele Împĕrat a Romeĭ, Traĭan, şi marele rege a Dacieĭ, Decebal, care s'aŭ otrăvit în ₫iua când aŭ fost învins! Îmĭ aduce aminte tot-odată că multe coloniĭ Romane aŭ venit ca sĕ împoporeze aceste ţĕrmurĭ pustiete prin desfacerea Dacilor, spre a forma cu pepturile lor un

zid puternic împrotiva năvălirilor de barbarĭ. Şi astfel, încet-încet, adevĕrul ese la lumină, şi acel adevĕr arată că *ecsistă în lume o Românie, de şi ea nu figurează pe hărţile de geografie!*

Vechiĭ Romanĭ înţĕleseseră bine interesele imperiuluĭ lor, aşedând cele maĭ viteze legióne ale Italieĭ ca sentinele despre Rĕsărit. Eĭ sciea că provinţiile Dacieĭ era porţile naturale pe unde trecea năvălirile popórelor asiatice asupra Evropeĭ, şi pentru dênşiĭ era o chestie de vieaţă saŭ de mórte aşedarea de garnisóne tarĭ pe pragul acelor porţĭ.

Dacia Traĭană se făcu decĭ cea maĭ sigură fortificare pentru cetatea Cesarilor şi se împrotivi mulţĭ anĭ valurilor de barbarĭ care se sdrobiră de ea ca de un mal stâncos. Acum 2000 de anĭ poporul Roman înţĕlesese ceea ce astădĭ Evropa civilizată, Evropa învĕţată nu vroesce a înţĕlege! Şi însă, după 2000 de anĭ, rolul provinçiilor Danubiane este în totul acelaşĭ ca în timpul Romanilor. Ele se găsescŭ ca în vechime espuse la cele ântĕĭ loviriĭ a uneĭ puterĭ năvălitóre ce caută a sĕ rĕvĕrsa peste Evropa.

Sĕ aruncăm ochiĭ asupra surfeçeĭ acestor şesurĭ nemărginite a ţĕrilor românescĭ, şi vom videa o mulţime de movilĭ singuratice. Ce sûntŭ aceste movilĭ? Ele sûntŭ paginele istorieĭ năvălirilor, căcĭ cupriudŭ oseminte de barbarĭ! Fie-care *tumulus* e un monument a trecutuluĭ rîdicat pentru priceperea viitoriuluĭ, o lecţie spăĭmântătóre pentru popórele Asieĭ care ţinŭ ochiĭ ţintiţĭ asupra Evropeĭ, şi o prevestire pentru acésta. Fie-care pare a

ḑice: că Ceriul aŭ destinat acéstă ţară a fi bulevardul civilizaţieĭ şi mormêntul Barbarilor!

Pe lângă acele movilĭ istorice, găsim câmpurĭ de bătălĭ a cărora nume amintescŭ luptele eroice susţinute de poporul român împrotiva Goţilor, a Hunilor, a Turcilor, a Tătarilor, a Leşilor, etc. Eată *Valea albă*, poreclită astfel de tradiţie, fiind că în vreme de gĭumĕtate de veac aŭ fost coperită cu osemintele a nenuměratelor miĭ de Turcĭ ce cotropiseră Moldova sub domnia luĭ Stefan-Vodă; eată *Dumbrăvile roşiĭ*, arate cu Leşiĭ înhămaţĭ la gĭuguriĭ; eată *Rĕsboĭeniĭ*, *Călughĕreniĭ*, *Baea*, *Valea Tutoveĭ*, *ruinele Târgovişteĭ*, *ruinele cetăţiĭ Neamţuluĭ*, etc. De pe zidiurile aceştiĭ cetăţĭ, Doamna Rucsandra, mama luĭ Stefan-Vodă, aŭ refuzat de a deschide porţile fiĭuluĭ sĕŭ alungat de o armie numerósă de Turcĭ, şi ĭ-aŭ poroncit sĕ móră maĭ bucuros, decât sĕ-şĭ scape vieaţa cu ruşine prin mila uneĭ femeĭ! De pe zidiurile aceştiĭ cetăţuĭ, 18 plăeşĭ Românĭ s'aŭ împrotivit maĭ multe ḑile armateĭ întregĭ a luĭ Sobieţchi, riga Polonieĭ, mântuitoriul Vieniĭ!

În tóte părţile unde vor alerga ochiĭ, eĭ vor videa adevĕrul scris cu litere de sânge, şi acest adevĕr este că ţĕrile Românescĭ aŭ fost, atât în vechime cât şi în veacurile de mijloc, pragul templuluĭ civilisaţieĭ, şi că poporul român s'aŭ ţinut tot-deauna cu tărie în posiţia sa de sentinelă al acestuĭ templu.

Şi însă! Evropa pare că nu vrea nicĭ măcar sĕ ţie socotélă de tot sângele vĕrsat pentru apĕrarea eĭ! Ce-ĭ pasă Evropeĭ de acéstă ţară slăbită prin atâte rĕsboae

şi atâte nenorociri! Ce-i pasă de naţionalitatea aceluĭ popor Român care vroesce astăḑĭ sĕ se rîdice din căderea sa, pentru ca sĕ-şĭ ĭee din noŭ postul ce Dumneḑĕŭ însuşĭ ĭ-aŭ încredinţat! Acest popor, acéstă ţară, merită oare de a trage luarea aminte a Occidentuluĭ?

Veniţĭ cu mine, domnilor, ca sĕ cercetăm împreună adevĕrul la isvorul sĕŭ, şi sûnt încredinţat că însfîrşit veţĭ ḑice: Bună ţară! bun popor!

Şi maĭ âuteiŭ sĕ trecem Carpaţiĭ pentru ca sĕ eşim în văĭ. Aceştĭ munţĭ, adevĕrate tărĭĭ în privirea strategică, sûntŭ acoperiţĭ cu păḑurĭ frumóse în care se găsescŭ copacĭ de catarguri cât de nalte. Eĭ cuprindŭ în sînul lor băĭ de fer, de pucĭoasă, de aramă, de argint, şi de aur, încă nedescoperite, şi isvóre minerale pentru vindecarea bólelor.

Văile sûntŭ formate de un pămênt producător care ar putea hrăni o poporaţie întriită de aceea care le locuesce. Ochiul se rătĕcesce în depărtare pe orizonurĭ albastre care vĕḑescŭ o climă sănĕtósă şi fericită. El pĕtrunde în luncĭ pline de vênaturĭ de tot soĭul; întêlnesce rîurĭ, eazurĭ, pîrae pline de pescĭ; liveḑĭ frumóse încărcate cu pomĕt; colnice cu podgoriĭ carele producŭ vinaţe minunate; şi zăresce în vĕzduh roiurĭ de albine ce facŭ o mĭere albă şi parfumată ca acea vestită a munteluĭ Himet din Grecia. Pe întinsul câmpiilor pascŭ turme numeróse de oĭ şi vite marĭ carele sûntŭ una din cele maĭ marĭ bogăţiĭ a ţĕrĭĭ; hergheliĭ de caĭ voĭnicĭ; sate acoperite cu stuh, în tótă simplitatea arhitecturală a timpurilor patriarhale; oraşe în care civilizaţia se arată la tot pasul, în forma

caselor, în mobilarea lor, în haĭnele locuitorilor, în manierile lor, în graiul lor ce aŭ adoptat limba franceză, şi chiar în defectele lor. Maĭ departe se zăresc frumóse locuinţĭ de ţară, albind între copacii grădinilor şi pe şosele noue, calesce de Viena trecênd cu repegĭune în fuga cailor de poştă şi în chiotul sĕlbatic al postaşilor. Ele trecŭ pe lângă şiruri lungĭ de care (carru) trase de boĭ, ca la Romanĭ.

Căcĭ trebuĭe sĕ o mărturisim. Acéstă ţară este ţara contrasturilor. Deosebitele veacurĭ sûntŭ aicĭ representate prin deosebitele clase a poporaţieĭ. Locuitorul ţĕran aŭ rĕmas tot acelaşĭ de 2000 de anĭ şi înfăţoşază antichitatea. Nobiliĭ bĕtrânĭ (Boĭerii) cu ideile şi obiceĭurile lor feudale, înfăţoşază veacurile de mijloc şi noua generaţie, ce aŭ fost crescută în străinătate şi maĭ cu samă în Franţa, înfăţoşază al XIX veac.

Ţara acésta este dar, precum videţĭ domnilor, destul de interesantă a o visita, şi cuprinde marĭ sujeturĭ de studie pentru filosofĭ şi pentru artistĭ. Ea este frumósă, avută, şi bine înzĕstrată de Provedinţă în tóte privirile. Dar ceea ce aşĭ dori eŭ ca sĕ vĕ fac a înţĕlege este farmecul adimenitor a acestor părţĭ a lumeĭ, care face pe Românii din Moldova sĕ ţică în ĭubirea lor de Patrie:

La Moldova cea frumósă
Veaţa'ĭ dulce şi voĭoasă!
L'al Moldoveĭ dulce sóre
Cresce flóre lângă flóre!

Şi taĭnica atragere ce aŭ ele pentru inimile străinilor, încât Românii din Valahia ţicŭ:

Dâmboviţă, apă dulce,
Cine bea nu se maĭ duce!

Astfel este Romănia, numită de Românĭ *gura rĕŭluĭ*. Sĕ cercetăm acum poporul care o locuesce.

Ce este el? De unde vine? Care e limba sa? Care sûntŭ tradiţiile luĭ? Ce trecut aŭ avut? Ce viitor va avea?

Ce este? El însuşĭ ne va spune într'o limbă pe care chiar d-vóstră, domnilor, o veţĭ înţelege lesne, căcĭ el ne-a grăi în limba romană veche. Eată-l dinaintea nóstră, în costiumul sĕŭ gĭumĕtate Dac şi gĭumĕtate Roman: cuşma de oaĭe a Dacilor pe cap, şi opincile Romane în picĭoare. Eată-l cu posa sa antică, cu tipul sĕŭ roman ce l-aŭ păstrat de 2000 de anĭ. Sĕ-l întrebăm acum ce este el, şi sĕ ascultăm rĕspunsul sĕŭ:

„Eŭ sûnt Român. Împĕratul Traĭan a venit în vechime „cu multă putere de a învins pe Dacĭ, locuitorĭĭ ţĕrĭĭ „aceştia. Tótă averea mea este o casă, un câmp, o fân- „tâna, un car, o vacă doĭ boĭ de jug şi un cal. Am o „femee bună, frumósă şi lucrătóre. Ea nu lasă furca din „mânĭ cât e ḑiua de lungă, nicĭ nu perde din ochĭ fĭĭul „ce ne-a dat Dumneḑeŭ, etc., etc.

De agĭuns sûntŭ aceste câteva cuvinte ca sĕ vĕ dovediască, domnilor, că poporul ce grăesce astfel e de neam latinesc, ear nu slav, precum aŭ îndrĕznit a o pretinde campionĭĭ Panslavismuluĭ, care s'aŭ înşĕlat a crede că naţionalităţile se potŭ scamota prin câteva note şi manifesturĭ diplomatice.

De nu vĕ veţĭ mulţĕmi însă cu atâta, vĕ propun sĕ mergem maĭ departe cu cercetările nóstre, spre a des-

coperi noue dovedĭ despre romănismul Românilor. Aceste dovedĭ le vom găsi:

1. În obiceĭul oaspeţieĭ care s'aŭ păstrat din vechime; în respectul tinerilor pentru bĕtrânĭ; în ceremoniile nunţilor şi a înmormêntărilor, etc.

2. În credinţele superstiţióse ale ţĕranilor.

3. În povestile poporale ce sûntŭ pline de ḑeiĭ Paganismuluĭ, purtând titlul de sfinţĭ, precum: Sfînta Vinere (Venus), Sfînta Joe (Jove), Sfînta Mercure (Mercur), etc.

4. În cânticele poporale, carele pomenescŭ de Împĕraţiĭ Traĭan şi Aurelian.

5. În tradiţiile istorice ale ţĕrĭĭ.

6. În nevinovata mândrie cu care poporul dă titlul de *Românĭ* tuturor eroilor, chiar străinĭ de-arŭ fi.

7. În plecarea firéscă ce are cătră dulcele *far niente* ce caracterisază pe Italienĭ, etc. etc. etc.

Îmĭ pare fórte rĕŭ, domnilor, că lipsa de materialurĭ mĕ opresce de a mĕ întinde, precât aşĭ dori, asupra acesteĭ chestiĭ, spre a vĕ putea da o idee completă de tótă originalitatea obiceiurilor poporuluĭ Român, de tóte comorile de închipuire ce strălucescŭ în basnele sale, de tótă poesia armoniósă ce rĕsună în cânticele sale, şi de adânca cuminţie ce domnesce în proverburile sale.

Fie-mĭ ertat de-ocamdată a vĕ supune câte-va notiţiĭ generale asupra ţĕrilor nóstre:

România întrégă se compune din 6 provinciĭ ce cuprindŭ aproape la 9 milioane de oamenĭ de acelaşĭ sânge, de acelaşĭ nume, de aceeaşĭ limbă, şi care se numescŭ fraţĭ. Acele provinciĭ sûntŭ:

Transilvania, Banatul şi Bucovina, astăḑĭ sub stăpânirea Austrieĭ; Besarabia, luată de Rosia pănă'n Prut la 1812; şi însfîrşit Moldova şi Valahia, care se află sub suzeranitatea Turcieĭ.

Aceste două provinçiĭ, după un şir de maĭ multe veacurĭ de nenorociriĭ, s'aŭ rĕsculat acum la chĭemarea făcută de Françа tuturor naţiilor împilate. Istoria revoluţieĭ Românilor vĕ este cunoscută prin gazetele ce aŭ publicat actele eĭ. Nu-mĭ rĕmâne mie a vĕ observa decât ca sĕ nu vĕ miraţĭ că glasul patrieĭ voastre aŭ găsit un rĕsunet atât de grabnic şi de puternic în patria mea, căcĭ dintre tóte conchetele Françieĭ, cea maĭ frumósă, cea maĭ traĭnică şi maĭ nesciută de dênsa póte, este concheta morală a naţieĭ Române.

(Paris, 1848.)

O PRIMBLARE LA MUNŢI

O PRIMBLARE LA MUNŢI

De mult doriam a videa portretul luĭ Alecsandru Vodă Lăpuşneanul, şi aflând că se găsia la monăstirea Pângăraţĭ, mĕ hotărîiŭ a face o primblare păn'acolo. Mĕ porniiŭ decĭ într'o amĕdă de la Pétră, întovărĕşit de doĭ tinerĭ poeţĭ şi de un tênĕr giudecător, care avênd norocire de a nu fi cât de puçin poet, se îngriji de viitor şi luă cu el doĭ harbujĭ groşĭ ca ceĭ de Bender şi o pungă mare plină de tutun. Aceste provisiĭ ne părură cam dişănţate pentru o primblare de două ceasurĭ, însă urma ne încredinţă, că în privirea mulţĕmirilor trupescĭ, e mult maĭ priitor de a fi cine-va giudecător decât amorezul Muselor.

Ne pornirăm pe la sfinţitul sóreluĭ, plinĭ de veselie şi de sperare, şi grămădiţĭ ca vaĭ de noĭ! într'o brişcă de Braşov, carea, urmând obiceiuluĭ surorilor sale numite

brașovence, ne scutura ca pe nisce sacĭ de nucĭ; dar ce ne păsa nouă! Lumea întrégă atunci era a nóstră! ceriul era atât de limpide și de albastru, privelĭștea în tóte părțile se arĕta atât de veselă și mărĕță, tótă firea ne zimbia cu un farmec atât de dulce! Ce ne păsa nouă!.. În ceasul acela nime dintre noĭ nu și-ar fi dat locul sĕŭ nicĭ măcar pe un tron, pentru că de și struncinăturile brișceĭ se îmulția cu cât ea se înainta pe petrișul drumuluĭ de pe malul Bistrițiĭ, cu atât crescea și mulțĕmirea nóstră.

Convorbirea nóstră se putea asĕmĕna fără greșală cu un sabaș jidovesc: toțĭ vorbiam de-odată făr'a maĭ așteptа rĕspuns, și toțĭ ne porniam delaolaltă la rîs ca nisce nebunĭ, unul într'o notă scîrțiitóre, altul cu un ton de bas-taille, un al triile imitând ruladele óre-cărĭ demoasele vĕdane ce are obiceiŭ a cânta prin adunărĭ. Româniĭ ce întâlniam, sta în drum și se uĭta la noĭ făcêndu-și cruce, ear uniĭ luând pildă fără voĭe, trântia nisce hohote de se rĕsuna câmpul. Acest lucru îmĭ aduse aminte de un provincial cu frica luĭ Dumnedĕŭ, carele fiind întrebat la teatru de ce rîdea maĭ tare de cât toțĭ, de vreme ce nu înțĕlegea nimic, el rĕspunse cu nevinovăție că rîdea de rîsul celorlalțĭ, și maĭ ales pentru că plătise dĕce leĭ.

Cu tóte aceste, fiind că tot lucrul în lume trebuĭe sĕ aĭbă un sfîrșit, convorbirea nóstră atât de ferbinte începu a slăbi, și se prefăcu încet încet într'un quatuor musical, vrednic de a încânta urechile îngerescĭ, dacă nu ar fi avut o deplină asĕmĕnare cu un concert drăcesc.

Unul din noĭ suspina cu duĭoșie o bucată dintr'o simfonie a luĭ Mozart; altul, maĭ tare la suflet, îĭ rĕspundea prin vestitul și voĭnicescul cântic a luĭ Bujor: *frundă verde de năgară;* al triile șuera ca o mĭerlă un valț șfăbesc, și al patrule striga în gura mare horul dracilor din opera *Robert diavolul*. Acéstă armonie, alcătuită din atâte armoniĭ deosĕbite, înforma un soiŭ de dihanie musicală, vrednică de însĕmnat în analele cacofonieĭ.

Din vorbă în vorbă, din hohot în hohot și din cântic în cântic, ne trezirăm de-odată în mijlocul Bistriției. Atuncĭ, ca și când o putere nevĕdută ne-arŭ fi strîns de gât, glasurile nóstre se stinseră, și se făcu între noĭ o adâncă tăcere. Câteva feçe schimba feçe, căcĭ Bistrița clocotia împregĭurul nostru, pare că ar fi dorit a ne trimite în fundul eĭ ca sĕ ne sfîrșim concertul; valurile se isbia cu o răpegĭune turbată asupra roților și clătina trăsura ca cu o mână de urieș; fiesce care dintre noĭ se cumpenia în tóte chipurile, pentru ca sĕ nu se prăvale brișca, maĭ ales că malul era cam departe și bolovaniĭ din fundul apeĭ cam marĭ. Cu cât însă ne înaintam, valurile clocotia, roțile luneca pe petre, caiĭ se spăriea, vezeteul îndesa cu țipetele și cu bicĭul, și Bistrița se suia mereŭ! Eară noĭ... noĭ nicĭ căutam, nicĭ rîdeam. Sciŭ însă că atuncĭ amŭ fi schimbat cu bucurie locurile nóstre pe tronurĭ.

Eată-ne pe mal dincolo; slavă Domnuluĭ! amŭ scăpat; pare că ne rĕsuflăm maĭ lesne. Ne oprim puçin ca sĕ se rĕsufle și caiĭ, și sĕ ne aprindem çigarele. Următórea convorbire nasce între noĭ:

— Măĭ, măĭ, grozavă'ĭ Bistrița!
— Răpide apă!
— Frică v'aŭ fost?
— Frică? Nicĭ de cum.
— Dar pare că erați schimbați la față.
— N'aĭ vĕ̦dut bine.

Pas de nu te încrede după acésta că graĭul aŭ fost dat omuluĭ ca sĕ-șĭ rĕstălmăciască gândul!

Ne pornirăm peste un șfert, aruncând câte o căutătură posomorîtă loculuĭ pe unde trecusem, și agĭunserăm în curênd la alt vad maĭ mic; însă în tot drumul acesta, ce se întinde pe malul drept a Bistriții și care trece prin satul numit Vaduri, ne-amŭ arătat mult maĭ cuminți în faptă și în vorbă. Fiesce-care grăia pe rênd, povestind câte o întêmplare tristă saŭ grozavă, în care apa gĭuca rolul cel maĭ însĕmnat. Câte înnecărĭ amŭ sciut, toate s'aŭ istorisit cu un talent deosebit, maĭ ales că suvenirul Bistriții era âncă viŭ.

Acel al doile vad l-am trecut cu o nepăsare eroică, fiind că acum ne deprinseserăm cu primejdiile. Omul se deprinde cu tóte lucrurile în lume. Ceĭ maĭ vestiți eroĭ aŭ sêmțit un ce, care sĕmĕna cu frica la cele ântêĭ bătăliĭ; în urmare ni se póte erta neliniștirea care ne-aŭ cuprins la cea ântêĭ luptă a nóstră cu o apă atât de înșĕlătóre ca Bistrița, maĭ ales că acea mică tulburare nu ne-aŭ oprit nicĭ de cum de a admira maĭ târdiŭ frumosul și mărețul apus a sóreluĭ. Un entusiasm poetic ne-aŭ pĕtruns pe toți, până și pe gĭudecător; căcĭ priveliștea era vrednică de a încânta sufletele cele maĭ

adormite și vrăjmașii ceĭ maĭ aprigĭ aĭ natureĭ. În drépta nóstră un lanț de munțĭ pintre care *Scăricica* se înalță cu mândrie; în stânga alt lanț de dealurĭ îmbrăcațĭ cu tufarĭ sălbaticĭ; în urmă-ne, ca o strajă depărtată, *Petricica*, ce pare că păzesce târgul Petreĭ culcat la picĭórele eĭ; în faça nóstră, un amfiteatru de alțĭ munțĭ acoperiți cu bradĭ nalțĭ, care se zugrăvia ca o armie întrégă pe cerĭul înflăcărat de rațele cele de pe urmă ale sóreluĭ. Din tóte părțile tot înălțimĭ, și înălțimĭ adevĕrate, care te fac și maĭ mic de cât eștĭ și la care trebuĭe sĕ te uĭtĭ cu capul gol pentru că-țĭ cade căciula de la sineșĭ. Cum sĕ nu se mire cineva! cum sĕ nu i se aprindă închipuirea!

Noĭ, în cĭuda celor ce se facŭ că nimic în lume nu póte fi destul de frumos pentru eĭ, noĭ, ḑic, amŭ găsit o mare mulțĕmire la privirea acelor locurĭ mărețe, și negreșit amŭ fi strigat: *marĭ sûntŭ minunele tale Dómne!* dacă nu ne-amŭ fi adus aminte tocmaĭ atuncĭ de un străin care, vĕḑênd șlicul unuĭ logofĕt mare, aŭ ḑis tot acele cuvinte.

Acum amurgise maĭ de tot, caiĭ obosiseră, și noĭ începuserăm a sêmți oare care dureri prin șolduri, când sosirăm la Pângărați.*) Precuviosul egumen acestiĭ vechĭ monăstirĭ, om verde de trup și de suflet, ne priimi cu o bucurie și cu o bunătate ce iĭ câștigară îndată dra-

*) Acéstă monăstire a fost zidită de Domnul Alecsandru Lăpușneanul spre prăznuirea hramuluĭ Sf. mare mucenic Dimitrie, isvoritorul de mir. (anul 1564—1569). Se ḑice că pe locul acela

gostea și respectul nostru. De-abĭa ne aședaserăm în casă pe un pat lung, și îndată ni se înfățișă un frate purtând o tablă încărcată de chisele cu dulcețĭ și de pahare cu apă rĕce. Atuncĭ, tuspatru amŭ dis într'un glas: binecuvêntat sĕ fie în tóte veacurile acel om înțĕlept care aŭ introdus în țara nóstră un obiceiŭ atât de dulce și rĕcoritor! Dulcețile, cafeoa (în felegene) și cĭubucul turcesc alcătuescŭ o triime nedespărțită, care în tóte întêmplările vieții aduce mulțĕmire trupuluĭ și mângâere sufletuluĭ!

După ce sfîrșirăm cu tótă pompa cuvenită ceremonia numiteĭ treimĭ, ne adusĕrăm aminte de țĕlul primblării nóstre, și îndată am rugat pe sf. sa egumenul sĕ ne arĕte portretul luĭ Alecsandru Vodă Lăpușneanul.

— Acea icoană, ne rĕspunse sf. sa, aŭ fost rîdicată de-aicĭ și dusă la monăstirea Slatina ce este zidită tot de acel Domn.

Cuvintele aceste îmĭ pricinuiră o tulburare întocmaĭ ca și când mĭ-ar fi picat pe cap vre-un fes din cele patru care împodobescŭ turnurile Mitropolieĭ! Vruiŭ sĕ vorbesc, înzădar!.. glasul mi se tăĭese. După atâte osteneli și primejdiĭ, sĕ-mĭ vĕd de-odată tótă dorința nimicită! Nu, nu-mĭ rĕmânea altă de făcut de cât sĕ... es în cerdac ca sĕ mĕ rĕcoresc.

---

trăia un pustnic cuvios, și că după sfătuirea luĭ ar fi zidit Lăpușneanul monăstirea Pângărați, pe care totodată a și înzestrat-o cu multă avere și moșiĭ; ear pe pustnic l-aŭ făcut egumen acolo pe tótă vieața.

Cerĭul era senin; câteva stele lucia deasupra bisericiĭ, și unele se ivia pintre copaciĭ ce acoperea vîrful munților. O tăcere înfricoșată domnia în tótă monăstirea și numaĭ din vreme în vreme se audia în vale urletul a unuĭ câne din sat, saŭ țipetele spărióse a uneĭ bufnițe ascunse în rîsipuri. Mĕ puseiŭ pe gânduri: Câte ideĭ triste și vesele trecură în câteva minute prin minte-mĭ! câte năluce se arătară ochilor meĭ și ce perdură în întunericul depărtăriĭ!..

Tovarĕșiĭ meĭ veniră după mine în cerdac; visul ce mĕ îngâna se sterse, și ne duserăm cu toțiĭ sĕ visităm chiliile călugherilor.

Ne îndreptarăm prin întuneric spre o ferestuĭcă deabĭe luminată, ce se zăria în șirul chiliilor de lemn; *) cu cât însă ne apropieam de ea, ni se părea că audiam un soiŭ de gemet slab, care se prefăcu la urmă într'o psalmodie tristă și monotonă. Aprinși de curiositate, ne acățarăm ca mâțile pe o scară ce se îndoia scârțiind sub piciórele nóstre, și ne găsirăm de-odată cu toțiĭ înșirați pe un dulap îngust ce slujia de cerdac pe dinaintea acelor chiliĭ. Positia nóstră era cu atât maĭ ciudată, că trebuia sĕ călcăm pin întuneric, lipindu-ne cu mânile și cu trupul de zid, făr'a sci unde punem piciorul; și dacă perdeam cât de puțin cumpĕneala, negreșit că amŭ fi

*) La monăstirea Pângărați sûntŭ două rênduri de chiliĭ: cele din stânga, cum întri pe poartă, sûntŭ zidite de peatră, âncă din vremea Domnuluĭ A. Lăpușneanul, ctitorul monăstireĭ; cele din drépta sûntŭ făcute de lemn; aceste trebuĭe sĕ fie vechĭ ca de o sută de anĭ.

făcut pănă gĭos un *salto mortale* fórte vătămător capetelor nóstre; în sfîrșit găsind o ușă deschisă lângă noĭ, amŭ dat năvală în lăuntru, făr'a maĭ ḑice după obiceiŭ: *blagoslovesce părinte.*

Călughĕrul ce ședea în acea chilie era un om ca de șeĭḑecĭ de anĭ, cu barba albă și lungă pănă la brĕŭ; el ținea într'o mână o psaltichie veche și afumată, și în ceealaltă o păreche de metaniĭ de lână négră. Faça luĭ brăzduită de vreme și de patimĭ, vădia în el un suflet ce aŭ fost tulburat de durerĭ; însă în tótă persóna luĭ era zugrăvită o sfințenie măréță, ce îĭ da un aer de profet.

Un pat de scînduri acoperit cu o cergă rósă, un scaun cu trĭĭ picĭóre și o masă pe care se videa o cruce săpată de lemn, două prescurĭ și un ceaslov, alcătuia tot mobilierul aceleĭ chiliĭ luminate de raḑele unuĭ mic jaratic și a uneĭ micĭ lumînărĭ de céră galbînă. Însă lucrul cel maĭ curios de însĕmnat în acel simplu locaș, era un pistol vechiŭ și ruginit, ce sta spênḑurat la părete deasupra patuluĭ. Îl luăiŭ în mână, mĕ uĭtăiŭ la el cu mirare și nu mĕ putuiŭ opri de a rîde, întrebând pe călughĕr dacă ținea acea armă pentru tĕlharĭ? Călughĕrul se posomorî, și îmĭ rĕspunse cu glasul schimbat:

— Ba nu, fiĭule, nu-l țin pentru tĕlharĭ, pentru că tĕlhariĭ n'aŭ ce căuta la mine; dar îl păstrez ca un lucru ce aŭ pricinuit tótă nenorocirea vieţiĭ mele!

Auḑind aceste cuvinte, ne-amŭ apropiet toțĭ de călughĕr. El îșĭ lăsase capul pe pept, și două lacrimĭ îĭ curgea pe obraz. L-am rugat sĕ ne tălmăciască vorbele luĭ, și

el, după o scurtă tăcere, își scutură capul ca să alunge ideile tristre, și ḑise:

—„Acum or fi mai douăḑeci și doi de ani, pe vremea când aŭ întrat Turcii în Moldova ca să dee gónă volintirilor, eŭ eram vênător de munte, și pot ḑice fără fală că în tot ocolul Bistriții nu se găsia alt Român mai verde și alt chitaș mai sigur decât mine. Atunci să mĕ fi vĕḑut când mĕ iviam pe vîrful unui munte, cu pletele'n vênt, cu peptul gol, cu faça rumenă și cu durda pe umere! Toți care mĕ cunoscea nu mĕ chema altfel decât Păunașul codrilor, voĭnicul voĭnicilor. Atunci să mĕ fi vĕḑut când dam de urma unui cerb, saŭ a unui urs, cum săriam din stâncă în stâncă, pe la guri de prăpăstii adânci; cum întram singur fără frică în vizuina fearelor sĕlbatice. Acum însă nu sûnt de nimică; capul mi s'aŭ făcut alb, puterile mi-aŭ slăbit, și aștept mórtea din ḑi în ḑi, din ceas în ceas. Facă-se'n voĭea Domnului! Călugĕrul își făcu cruce. La 1821 eŭ mĕ însurasem, și trăiam mulțĕmit de sórta mea. Nevasta-mi era cea mai frumósă femee de la munte; pare că o vĕd âncă după atâța amari de ani, cu pĕrul eĭ negru ca pana corbului și lung păn' la călcâe, cu ochii sĕi muri și veseli, cu faça eĭ albă, cu trupul seŭ nalt și mlădios. Sĕrmana Elenuță, sĕrmana Elenuță!.. cum îi rîdea ochii când mĕ zăria pe deal, întorcêndu-mĕ acasă cu vênatul de-a umere! cum alerga ea degrabă înainte-mi ca o pasere voióșă! cât îmi crescea mie inima'n pept, audind glasul eĭ! Dumneḑĕŭ s'o erte, căci bune ḑile am petrecut cât am trăit cu dênsa.“

„Călugĕrul, ḑicênd aceste, ţinti ochiĭ în gĭos şi stătu puţin afundat în gânduriĭ; tot trupul luĭ părea înpetrit; numaĭ buzele i se mişca, şi din vreme în vreme pronunţa cu un glas slab: bune ḑile, bune ḑile. În sfîrşit el se trezi şi sări de-odată pe picioare, tulburat, aprins; pĕrul i se sburlise pe cap, mânile-ĭ tremura, muşchiĭ obrazuluĭ i se încordaseră.“

„Într'o ḑi, răcni călugĕrul, eată că mĕ întorc acasă de la vênat, şi găsĕsc casa pustie; caut, strîg nevasta,.. nime; es afară, mĕ duc la vecinĭ sĕ-ĭ întreb; casele lor ca şi a mea era părăsite. Alerg ca un nebun în tóte părţile, chiuiŭ prin munte,.. muntele sîngur îmĭ rĕspunde. În sfîrşit daŭ peste un bĭet cĭoban care îmĭ spune că pe la amĕḑă aŭ trecut pin sat o mână de Turcĭ. Atuncĭ, inima m-aŭ povăţuit, mĕ arunc turbat pe urmele cailor, agĭung într'o dumbravă pe malul Bistriţiĭ, şi de-odată aud răcnitele nevesteĭ mele. Sĕrmana se sbătea cu desperare în braţele unuĭ turc nelegĭuit!.. Într'o clipă, făr'a sci ce fac, slobod puşca şi vĕḑ păgânul svĕrcolindu-se în sânge. Ceĭalalţĭ triĭ tovarĕşĭ aĭ luĭ sarŭ la iartagane, dar nu le daŭ vreme, ci mĕ isbesc între eĭ ca un leŭ turbat, şi fac prósçă cu stratul puştiĭ. Pe care-l agĭungeam era mort! Pare că-ĭ vĕḑ tus-patru lungiţĭ la pămênt, unul cu fălcile strămutate, altul cu capul sfărâmat! Priviam la eĭ cu o mulţĕmire crudă, rîdeam ca un nebun, şi strîgam în gura mare; am ucis păgâniĭ!.. dar mĕ înşĕlam; toţĭ nu muriseră; unul din eĭ era numaĭ ameţit.“

„Triĭ ḑile după acea întêmplare, mĕ găsiam cu nevasta în căsuţa mea. Afară era un întuneric de nu-ţĭ

puteaĭ zări mâna; nicĭ o stea nu strălucia pe cer, şi bătea un vênt rece, care şuera pintre crăpăturile uşiĭ. Elenuţa era îngrijită, şi din vreme în vreme îşĭ făcea cruce. Eŭ însumĭ mĕ sêmţiam neliniştit, căcĭ o presêmţire uriciósă mĕ tulbura. De-odată auḑiiŭ în depărtare urletul unuĭ lup şi nechezirea spărietă a unuĭ cal. Luăiŭ degrabă puşca şi vruiŭ sĕ es, însă Elenuţa mĕ opri, ḑicêndu-mĭ: Nu te duce, bărbate, nu te duce că-mĭ vestesce inima a rĕŭ; nu mĕ lăsa sîngură. Dar cŭ n'am ascultat-o şi am eşit. Ah! blăstĕmat sĕ fie ceasul în care am trecut pragul uşiĭ! căcĭ de şiḑeam acasă nu mi s'ar fi întêmplat ceea ce vĕ povestesc eŭ acum."

„Două ceasurĭ am alergat pe câmpĭ după glasul lupuluĭ, cu dorinţă de a-l găsi; dar cu cât mergeam spre dênsul, el se depărta; însfîrşit negăsîndu-l, m'am întors spre casă. Uşa era deschisă, şi în lăuntru se auḑia un vaet slab ca de om care móre. Întru şi vĕḑ pe bĭata nevastă lungită gĭos la pământ, plină de sânge, şi dându-şĭ duhul."

„Atunci durerea m'aŭ turbat, desperarea m'aŭ făcut nebun, şi nu-mĭ aduc altă aminte din ceasul acela, decât cuvintele cele de pe urmă a Elenuţiĭ: De ce nu aĭ şĕḑut cu mine, Gheorghi? îmĭ ḑicea sĕrmana, că póte acum eŭ n'aşĭ muri. Bine îţĭ spuneam că inima-mĭ prevestia de rĕŭ!.. Cum te-aĭ dus, peste puţin aŭ întrat aicĭ unul din aceĭ patru Turcĭ care aĭ ucis, când m'aĭ scăpat, s'aŭ uĭtat la mine cu ochĭ de feară, şi fără milă aŭ tras cu pistolul în mine. Ah! Gheorghi, de ce nu m'aĭ ascultat? Acum veḑĭ că-mĭ daŭ sufletul. Rĕmâĭ sănĕtos, dragul meŭ; nu uĭta pe Elenuţa."

Călugĕrul plângea și se bocia ca un copil, povestindu-ne mórtea femeiĭ luĭ; ear după ce se liniști puțin, el luă în mână pistolul ce ne mirase atât de mult, și urmă așa: „Lângă trupul Elenuțiĭ, am găsit pistolul acesta; el aŭ răpit vieața nevestiĭ mele, el mĭ-aŭ răpit și norocirea mea! Eată de ce îl păstrez, ear nu pentru tĕlharĭ!“

Sfîrșind, bĕtrânul eși iute din chilie; pasurile luĭ se auḑiră sunând pe lespeḑile din ograḑă și se perdură în depărtare. Am aflat adouaḑi că el aŭ petrecut nóptea rătĕcind ca o nălucă pe malurile Bistriției. ș. c. l.

Ne întórserăm mâhniți și pe gânduri la arhondaric, unde ne aștepta o masă vrednică de a îndestula nisce stomahurĭ de poeți și de gĭudecătorĭ, carele de când e lumea, sûntŭ cunoscute de flămânde și lacome; și fiind că din nenorocire materialismul înnĕḑușă fórte ades idealismul, privelișteа aceleĭ mese ne-aŭ împrăștiet îndată ideile triste și aŭ treḑit în noĭ oare care gâdilire stomahică, ce avea multă asĕmĕnare cu fómea. Ne-amŭ pus decĭ boeresce împregĭur, amŭ ospĕtat frumos, și fără a maĭ prelungi cu vorba, ne-amŭ dus la culcat ca nisce creștinĭ ce aveam de gând a ne scula dimineață spre a ne întórce la Pétră. Somnul însă nu vine lesne la patru tinerĭ când eĭ sûntŭ culcațĭ într'o sîngură cameră; căcĭ afară de glumele vesele și de nebuniile ce aŭ de făcut între eĭ până a nu stînge lumînarea, adeseorĭ ceasurile lor trecŭ răpide în povestirĭ de întêmplărĭ interesante. Astfel se istorisiră între noĭ următórele anecdote:

Tódor și Mărinda. — În satul Mircescĭ de pe Siret era un bĭet copil ca de vr'o 18 anĭ, fără nicĭ o rudă

care să fi avut cea mai mică grijă de el; acest băiet se numia Tóder și slujia de văcariŭ satuluĭ. Tótă ḑiua el o petrecea pe câmpĭ cu vitele ce ducea la păscut, și sara când le întorcea în sat, sĕrmanul copil se culca unde putea, când într'un coșer, când într'un zĕmnic părăsit, când subt un copac, căcĭ n'avea nicĭ masă, nicĭ casă.

Cum se mizia de ḑi, Tóder se scula degrabă, își arunca sucmanul pe umere și se ducea în câmpĭ cu fluerașul la gură și cu măcĭuca sub-suóră; acolo, după ce da vitele la earbă, el se întindea la pământ și cânta din fluer câte cântice sciea; acesta era tot traĭul luĭ. Singur tótă ḑiua și tótă nóptea, pentru că nicĭ un flăcăŭ din sat nu vroia să se amestece cu dênsul, saŭ de și se apropiea vre unul de el, o făcea numaĭ pentru ca să-l ĭee în rîs. La hore nime nu-l îndemna să între în gĭoc, și măcar că era cel maĭ frumos dintre toțĭ flăcăiĭ, nicĭ o fată nu se uĭta la el, pentru că era sărac, pentru că n'avea cămeșă cu altițe și pălărie cu mărgele.

Într'o ḑi de primăvară, cum sta Tóder culcat pe earbă, eată că vede o fată fugind cătră el, și după dênsa o vacă négră ce o alunga. Cât pe ce era să o agĭungă pe bĭata copilă, cât pe ce era s'o ĭee în córne, când Tóder, sărind într'o clipă, se aruncă cu măcĭuca înaintea vaceĭ și o isbi atât de tare în frunte, încât pe loc ea pică amețită gĭos.

Sĕrmana fetică era maĭ mórtă de frică; inima i se bătea de-ĭ cutremura peptul, și deabĭe se putea rĕsufla. Tóder alergă ĭute la un pîrăŭ aprópe, aduse apă rece în

pumní și-ĭ stropi fruntea; încet, încet copila se liniști și îșĭ veni în sêmțirĭ.

În vremea asta Tóder se uĭta la ea cum era culcată pe earbă, și sêmți de-odată că se tulbură și că i se bate și luĭ inima maĭ tare decât altă dată. Nu se putea dumeri el ce era pricina; însă nu-șĭ putea întórce ochiĭ de la fată, și din vreme în vreme îĭ venia sĕ ofteze fără voĭe.

Avea dreptate sĕ se tulbure bĭetul Tóder, pentru că Mărinda (așa se numia copila), era cea maĭ frumósă fată din sat; ea avea șeĭspredece anĭ, pĕrul negru ca pana corbuluĭ și fața albă ca omĕtul, guriță mică și ochiĭ marĭ, plinĭ de foc; ea maĭ avea și un trup mlădios ca o salcie, glasul dulce ca un glas de păsĕruică, și când se împodobia duminica cu florĭ pe cap, cu salbă la gât. cu catrințe nouĕ și cu cămeșă subțire cusută cu altițe de fir, tóte fetele se făcea slute de cĭudă și toțĭ flăcăiĭ îĭ săria în cale pentru ca sĕ șuguiască cu ea... Ear când Mărinda gĭuca la horă, moșnegiĭ îșĭ trăgea barbele privind la dênsa, babele o săruta care de care, ear flăcăiĭ se apuca la bătae, pentru că Mărinda gĭuca și cu trupul și cu inima, și nicĭ se cunoscea locul unde călca piciorul eĭ. Avea dar dreptate Tóder sĕ nu-șĭ pótă întórce ochiĭ de la dênsa.

— Cum țĭĭ Mărindo?.. aŭ ḑis el peste puțin. Ea se uĭtă la el cu nisce ochĭ ce-l pĕtrunseră la inimă și-ĭ rĕspunse:

— Maĭ bine acum, Tóder. Slavă Domnuluĭ, c'aĭ sărit de m'aĭ scăpat; căcĭ de nu eraĭ pe-aicĭ, acum așĭ fi mórtă.

— Sĕ feriască Dumneḑĕŭ! strigă Tóder, oțĕrindu-se;

mai bine să mor eŭ... tot nu's de vr'o trébă... un biet văcar fără tată, fără mamă; dar tu, Mărindo, tu aĭ neamurĭ; pe tine te iubescŭ toțĭ sătenii; mâni, poĭmâni, te-ĭ mărita... te-ĭ mărita...

— Nu vreŭ să mĕ mărit așa degrabă, și măcar că păn'acum m'aŭ cerut mulțĭ, dar nu m'aŭ îndemnat inima s'aleg pe nicĭ unul din eĭ.

— Nicĭ măcar pe Ion Ghĭurca? întrebă Tóder.

— Ion Ghĭurca?.. Și cine'ĭ Ion Ghĭurca, de mĕ întrebĭ de el, ca și când ar fi Fĕt-frumos?.. Ce? pentru că are maĭ multe oĭ și maĭ mulțĭ boĭ decât alțiĭ, socoțĭ că numaĭ decât trebuie să-l ieŭ de bărbat?

— D'apoĭ el s'aŭ lăudat că-țĭ este drag, și că n'are decât să te cee pentru ca să mergĭ după dênsul.

— Mincĭunĭ aŭ spus, mincĭunĭ aŭ spus el. Ion Ghĭurca'ĭ un ticălos, un mincĭunos.

Ḍicênd aceste copila se sculă în picĭóre de mânie, și ochiĭ i se umplură de lacrimĭ. Tóder cu bucuria în față se apropie de dênsa, o luă de mână și căută să o împace. După puçină vreme fata începu a rîde, și tóte fură uĭtate.

Ceasurile trecŭ răpide între doĭ tinerĭ când începŭ a sêmți dragoste unul pentru altul, și se vede că Mărinda și Tóder avea multe taĭne a-și spune, pentru că maĭ se făcuse nópte când eĭ se întórseră în sat.

Adouaḍi, Mărinda se trezi cu poftă de a culege florĭ, și se porni îndată la câmp, dar nu sciŭ cum se rătĕci, că nimeri ear lângă Tóder, și în urmare ear înoptase când aŭ apucat amêndoĭ drumul spre sat.

A triadi, Mărinda își aduse aminte că în óre care loc își prăpădise un cercel, și alergă îndată ca sĕ-l găsiască; însă nezărindu-l nicăirĭ, îĭ veni în cap sĕ mérgă sĕ întrebe de el pe Tóder? Tóder nu găsise cercelul, dar propuse Mărindeĭ sĕ-l caute amêndoĭ prin câmp; eĭ l-aŭ căutat atât de mult, încât se făcuse ear sară când aŭ fost ca sĕ vie acasă.

Așa, în tóte ḑilele Tóder și Mărinda găsia priciní de a sĕ întêlni. Cât era eĭ de fericiţĭ atuncĭ! cu câtă dragoste se uĭta unul la altul! cu câtă plăcere Mărinda asculta pe Tóder cântând din fluer doĭna de la munte!.. Amêndoĭ era așa de pĕtrunșĭ de mulţĕmirea ce gusta, că nicĭ nu gândia la vremea viitóre; nu gândia că nimic în lume nu e maĭ nestatornic ca norocul!

Într'o ḑi, Ion Ghĭurca, unul din fruntașiĭ satuluĭ, care de mult căuta sĕ se însóre cu Mărinda, aŭ zărit pe acésta împreună cu Tóder, și îndată aŭ alergat în sat de aŭ însciinţat pe părinţiĭ fetiĭ. „Veniţĭ, le ḑise el, de videţĭ pe Mărinda cea cuminte cum se drăgostesce cu văcariul satuluĭ, ea care se fudulia cu ceĭalalţĭ flăcăĭ.“

Părinţiĭ Mărindeĭ, împreună cu vr'o câţĭva bĕtrânĭ sătenĭ, călăuziţĭ de Ghĭurca, aŭ alergat cu grabă și aŭ vĕḑut în adevĕr pe copilă culcată pe earbă lângă Tóder.

Din césul acela sórta lor își schimbă faça, și tótă fericirea lor se stinse!.. Mărinda, ocărită de tatăl sĕŭ și de muma sa, fu închisă ḑi și nópte în cămara casiĭ lor, și Tóder fu alungat din sat ca un rĕŭ.

Bietul copil vĕḑênd că nu maĭ avea nicĭ o sperare de

a mai videa pe draga lui Mărindă, veni la Iași și se scrise la óste.

Peste trii luni după silnica ei despărțire, Mărinda fiind ertată de părinți, se primbla pe marginea luncii care este pe malul Siretului. Ea era cufundată în gânduri triste căci gândia, sermana, la Tóder. De trii luni nu audise nimic despre el și nu scia ce se făcuse.

Tocmai atunci o țigancă bătrână și strențerósă eși din luncă și veni drept la ea cu mâna întinsă, dicêndu-i: „Dă-mi o părăluță, draga mea, că de trii dile n'am mâncat și mor de fóme; dă-mi o părăluță că ți-oiu căuta în oglindă și ți-oiu spune sorții.“

Mărinda căută colțurile naframei ce purta în mână, dar vêdênd că nici unul nu era înodat, deslegă salba de la gât, scóse un bănuț din ea și îl dete țigancii.

— Na, babă, îi dise ea; dar te rog să-mi cauți în oglindă și să-mi spui unde'i iubitul meu, că de trii luni nu l-am vêdut.

Țiganca scóse îndată din sîn o cutie mică de plumb ce avea în lăuntru o oglindióră, deschise capacul și, cătând în ea, începu a discânta. După câte-va minute ea se întórse către fată și-i dise cu glasul tulburat:

— Mândrul tău se află acum departe de aici, într'un târg mare, mare cât nouă-decî și nouă de sate, unde sûntu case nalte de domni și de boieri mari; acolo'i mândrulu tău.

— Dar óre socoți că l-oiu mai videa? întrebă Mărinda.

— Odată numai l-îi zări, draga mea, și apoi nu l-îi mai videa.

— De ce, mătușă?

— Pentru că s'aŭ pus de-odată o céță négră deasupra oglinḑiĭ, când mĕ uĭtam în ea. Dar de vreĭ sĕ m'asculțĭ, fata mea, sĕ fugĭ de el, sĕ nu-ĭ maĭ eșĭ în cale.

Ḑicênd aceste bĕtrâna se făcu nevĕḑută în luncă, ear Mărinda rĕmase cu ochiĭ plinĭ de lacrimĭ. Tótă ḑiua ea gândi la vorbele ţigancĭĭ, făr'a le putea înțĕlege; tótă nóptea ea întórse în mintea eĭ fel de fel de planurĭ de întâlnire cu Tóder, și în sfîrșit hotărî a fugi în nóptea viitóre de la casa părintéscă și a sĕ duce prin tóte târgurile pentru ca sĕ caute pe iubitul eĭ.

A doua nópte, cum se culcară părinţiĭ eĭ, Mărinda puind câteva lucrurĭ de trebuință într'un sac mic, eși pe furiș din casă, și după ce îșĭ făcu triĭ crucĭ, apucă drumul spre Târgul-frumos.

Cerĭul era plin de stele și luna plină de lumină. Mărinda sprijinită de sperarea că va videa încurênd pe Tóder, mersă cu un pas răpide din sat la Luncă, trecu podul Siretiuluĭ, lunca Teĭușuluĭ și pădurea Strungăĭ, și agĭunse în ḑorĭ de ḑi la marginea Târguluĭ-frumos.

Acolo ea se opri vr'o cincĭ ḑile, alergă prin tóte uliţile, întrebând despre Tóder; însă tóte cercetările sale fură zădarnice. Fără dar a maĭ perde vreme, copila se porni spre Iașĭ, și a doua ḑi diminéța capitalia Moldoveĭ i se arătă cu tótă pompa ce o împodobesce... când o vede cineva de departe.

Mirarea eĭ aŭ fost mare când aŭ vĕḑut acea adunătură de case marĭ ce se înalță una deasupra altia, când aŭ zărit clopotnițele bisericilor, și maĭ ales când aŭ au-

ḑit acel vuet fără nume, care ese din sînul oraşuluĭ ca dintr'o rĕsuflătură a ĭaduluĭ.

Mărinda aŭ stătut puçin de s'aŭ pĕtruns de frumuseţa panoramiĭ ce înfăçişază poziţia capitalieĭ nóstre, şi pe urmă aŭ întrat în ea.

Nu am trebuinţă sĕ maĭ spun ce vêrtej o apucă pe bĭata copilă când se vĕḑu de-odată în uliţile Iaşuluĭ, în mijlocul a sute de ómiнĭ străinĭ ce trecea pe lângă dênsa, în hăul acel de răcnite, de ţipete, de urlete, de pocnete şi de hodorogirĭ de trăsurĭ. Ea care nu eşise nicĭ odată din satul eĭ, care nicĭ putea sĕ-şĭ închipuiască ce este un târg mare locuit de miĭ de ómiнĭ, ochiĭ eĭ se painginiseră, urechile-ĭ ţiuia şi inima i se bătea de spaimă.

Copila mergea dinaintea eĭ făr'a sci unde se ducea, şi se uĭta necontenit la toţĭ pe care îĭ întâlnia, cu sperare că va da cu ochiĭ de Tóder. Agĭungênd la pórta Palatuluĭ criminalicesc, ea însĕmnă o mulţime de trăsurĭ şi de persóne pe gĭos, carele se îndrepta spre Copoŭ; se luă şi ea după dênsele şi peste puçin trecu bariera Poduluĭ-verde şi se găsi în câmpul Copouluĭ.

Acolo, nu departe de Prăvărie, era adunaţĭ toţĭ ostaşiĭ de la casarmie, îmbrăcaţĭ în uniforma cea de paradă, şi sta cu toţiĭ înşiraţĭ pe linie şi cu armele în mânĭ. Pedestrimea şi călărimea împărţite în deosebite cete, sta gata a purcede pentru ca sĕ trécă pe dinaintea comandanţilor, şi tot poporul ce îĭ privia aştepta cu nerăbdare ca sĕ încépă marşul. De-odată un glas puternic rĕsună, dând sĕmnalul de pornire: soldaţiĭ puseră armele la umere, şi tobele începură a bate. Pedestraşiĭ trecură cu un pas.

regulat, și în urmă-le se înaintară călărețiĭ, mândrĭ, voĭnicĭ ca nisce adevărațĭ Românĭ, ținând sulițile lor nalte în a cărora vîrf fâlfâia steguțóre gĭumătate roșiĭ și gĭumĕtate albastre.

Mărinda, perdută pintre popor, se uĭta cu mirare și cu luare aminte la soldațĭ, și de-odată, țipând cu desperare, pică la pământ leșinată. Sĕrmana! ea zărise în mijlocul călăreților pe Tóder, pe dragul eĭ!..

Câțĭva ómiнĭ, ce se găsia lângă dênsa, aŭ sărit sĕ-ĭ dee agĭutor, și cu mare greŭ aŭ adus-o în sêmțiriĭ; dar ce folos, nenorocita se trezi nebună! În zădar toțĭ căuta s'o liniștiască cu vorbe blânde; Mărinda se uĭta la eĭ cu ochĭ sĕlbaticĭ, și pe urmă începea a rîde, saŭ sta puțin de asculta, ca și când ĭ-ar fi grăit un glas din altă lume, ș'apoĭ se apuca zimbind a gĭuca hora. Acésta era tótă nebunia eĭ. Numaĭ din vreme în vreme bĭata copilă începea a plânge și a se boci, dicênd: „Ah! Tódere, Tódere, ce-aĭ făcut!“

Așa se sfîrșiră dragostele Mărindeĭ și a luĭ Tóder; așa se împliniră proorociile țigancĭĭ. Copila muri peste doĭ anĭ la Golia, în casa nebunilor, ĭar Tóder nicĭ odată n'aŭ sciut nimică din cele ce s'aŭ întêmplat.

O intrigă de Bal-Masche. — Domnul A. este o persónă de spirit, tênĕr âncă și elegant, de și însurat. Vorbirea luĭ e fórte plăcută și necontenit presărată de anecdote vesele, întêmplate luĭ în voĭajurĭ ce aŭ făcut pe când avea douăzĕcĭ de anĭ; într'un cuvênt, A. este înzĕstrat cu multe calitățĭ; dar fiind că nicĭ un om

nu'ĭ perfect în lume, el are, saŭ maĭ bine ḑicênd, avea defectul de a sĕ socoti un diplomat desĕvîrșit, și în urmare credea că nime nu-l putea prinde cu vorba saŭ cu fapta.

Acétă idee se înrădĕcinase atât de tare în mintea luĭ, încât într'o sară bênd ceaiŭ cu femeea luĭ, tênĕră persónă de mare isteţime și de o minunată frumuseţă, aŭ îndrăznit a-ĭ ḑice, că nicĭ ea însășĭ nu l-ar putea înșĕla. Dama ĭ-aŭ răspuns zimbind:

— Sciĭ, dragă, că acest soiŭ de rĕmășag e totdeauna cam primejdios pentru bărbat?

— După cum e și bărbatul, iubita mea, aŭ ḑis A. cu un aer de fanfaronadă.

Femeea luĭ i-aŭ aruncat o căutătură fórte poznașă, și puind céșca de porţelan pe masă, aŭ adăugit serios:

— Aŭ venit la Miculi câteva șaluri de preţ, dintre care unul îmĭ place fórte mult; vreĭ sĕ-l punem rĕmășag?

— Dacă mi-ĭ înșĕla, șalul sĕ fie al tĕŭ.

— Trimit dar sĕ-l și aducă îndată, pentru că sûnt sigură sĕ câștig.

— Nu te grăbi, draga mea; haĭdeţĭ maĭ bine la Bal-Masche.

— Eŭ nu pot sĕ merg: dar tu aĭ de gând sĕ șĕḑĭ mult acolo?

— Câteva ceasurĭ.

— Adio dar; nu uĭta sĕ spuĭ luĭ Miculi sĕ trimită șalul.

A. aŭ eșit riḑênd din casă, s'aŭ suit în droșcă și aŭ mers la teatru. Acole, înzădar s'aŭ primblat câtă-va vreme cu sperare că va fi póte intrigat de vre-o mască;

nicĭ una nu s'aŭ apropiet de el sĕ-ĭ vorbiască. În sfîrșit, ostenit de atâta zădarnică primblare, înăduşit de căldura saleĭ, asurdit de ţipetele trimbiţilor, s'aŭ hotărît a sĕ duce aĭure ca sĕ caute vr'o petrecere.

Cum eşia însă pe uşă, eată că un domino bogat şi elegant îl opresce de mână şi-ĭ ḑice:

— Domnul A. se duce din bal? Se vede că sala'ĭ plină de dobitocie în astă sară.

— În astă sară ca maĭ totdeauna, aŭ rĕspuns A. cătând cu luare aminte la acel domino, dar ne putênd descoperi altă, decât că avea mânĭ fórte delicate, picĭóre fórte micĭ şi talie fórte plăcută.

— Nu te mirĭ, domnule A., de sărăcia balurilor nóstre, când le asĕmĕluezĭ cu balurile măscuite din alte ţĕrĭ, cu cele de la Paris, de pildă?

— În minutul acesta nu pot sĕ mĕ plâng de balul nostru, fiind că mĭ-aŭ prilejit o întâlnire atât de plăcută cu o persónă de spirit şi care...

— Şi celelalte; mĕ rog, lasă complimentele de-o parte dacă doresc sĕ-mĭ placĭ.

— Sûnt gata a face ce-ĭ poronci; a spune şi minciuni, de vreme ce mĕ opresc a spune adevĕruri.

Ḑicênd aceste A. aŭ întrat într'o lojie cu masca necunoscută, şi s'aŭ pus aproape de ea, sperând că doar va zări măcar un sĕmn care sĕ-ĭ descopere persóna; dar tóte cercările luĭ aŭ fost zădarnice. Peste puçin, dama s'aŭ întors spre el şi ĭ-aŭ ḑis:

— În zădar cauţĭ sĕ afli cine sûnt; acest lucru nu-l veĭ sci nicĭ odată.

— Socoți? Eŭ d'inprotivă sûnt sigur sĕ te cunosc pănă peste un ceas, maĭ ales că am discoperit păn'acum...

— Ce-aĭ discoperit?

— Că aĭ spirit, că aĭ un glas de ânger, că aĭ o talie de silfidă.

— Dacă n'aşĭ sci că eştĭ de mult însurat, aşĭ crede că aĭ eşit erĭ din Academie; cu tóte aceste, bravo domnule, acum sûnt încredinţată că eştĭ bun diplomat şi că poţĭ pĕtrunde secretele cele maĭ adâncĭ.

— Rîde-mĕ cât ţĭ-a plăcea; numaĭ îmĭ spune de eştĭ frumósă, ca sĕ sciŭ de trebuĭe sĕ te ĭubesc din tot sufletul.

— Mĕ poţĭ ĭubi şi maĭ mult dacă vreĭ, pentru că în adevĕr sûnt destul de frumuşică.

— Şi eştĭ măritată?

— Sûnt şi măritată.

— Maĭ mult nu vreŭ sĕ aflu; te ĭubesc acum cu atât maĭ ferbinte, cu cât îmĭ eştĭ maĭ necunoscută; misteriul acesta mĕ încântă şi-mĭ aduce aminte de întâlnirile curióse şi de intrigile plăcute, care nascŭ şi se disfacŭ în carnavalurile Parisuluĭ şi a Italieĭ. Ce fericire, ce mulţĕmirĭ puternice pĕtrundŭ inimile celor ce se ĭubescŭ numaĭ câteva ceasurĭ, fără'a sĕ cunósce şi fără a sĕ videa. Câtă frumuseţă, câtă poesie rĕvarsă atunci închipuirea nóstră asupra fiinţiĭ necunoscute care ne face sĕ gustăm plăcerile raiuluĭ; şi pe urmă ce suveniruri dulcĭ rĕmânŭ de ne dismérdă sufletul necontenit!

— Domnul A., precât înţĕleg, vrea sĕ gĭóce rolul luĭ Satan lângă Eva.

— Fă în calte şi d-ta ca Eva; înduplecă-te la glasul luĭ.

— Cu o singură condiție, că te'ĭ supune la tóte vroințile mele.

— Priimesc orĭ ce condiție veĭ pune.

— Haĭdeți dar sĕ eșim.

— Cât sûnt de fericit!..

A., mândru ca un păun umflat în pene, aŭ eșit din lojie cu masca la braț, și s'aŭ suit cu ea într'o caretă, pe care nu aŭ putut-o bine deosebi, fiind că era fórte întuneric afară. Trăsura se porni de la scara teatruluĭ, tocmaĭ pe când orologiul de la Trĭ-Ierarhĭ ar trebui sĕ bată 12 ceasurĭ.

— Iubitul meŭ A., aŭ ḑis masca, mĭ-aĭ făgăduit sĕ te supuĭ la orĭ ce-oiŭ dori...

— Poroncesce.

— Stăĭ sĕ-ți leg ochiĭ.

— Aĭ dreptate; cu cât misteriul e maĭ adânc, cu atât plăcerea e maĭ mare.

Masca ĭ-aŭ legat ochiĭ cu batista sa, și A., ca un cavaler bine crescut, ĭ-aŭ sărutat mânile de sute de orĭ. În vremea asta careta trecuse prin o mulțime de uliți, făcênd un încungĭur mare prin deosebite mahalale; însă A. nu era în stare sĕ observeze nimic; atunci el era îndoit orb, și de fericire și din pricina batisteĭ ce-ĭ astupa ochiĭ.

— Oare ce-a fi făcênd acum soția d-tale? aŭ ḑis masca.

— Dar bărbatul d-tale? aŭ rĕspuns A.

Și amêndoĭ aŭ început a rîde căinându-se unul pe altul cu miĭ de vorbe vesele. De-odată trăsura s'aŭ oprit,

și masca, ținînd de mână pe norocitul ei amorez, s'aŭ coborît și aŭ întrat cu el într'o sală întunecósă, de unde l-aŭ vêrît în altă cameră tot fără lumină; pe urmă într'o a treia, și în sfîrșit s'aŭ oprit ḑicêndu-ĭ: „Aștéptă-mĕ aicĭ puțin, dar sĕ nu facĭ vuet.“ și aŭ eșit pe o ușă ascunsă.

Inima luĭ A. se bătea ca într'un pept de optspreḑece anĭ, sângele-ĭ clocotia și îĭ venia sĕ cânte de bucurie. Nu aŭ trecut însă două minute și masca s'aŭ întors lângă dênsul, ḑicêndu-ĭ cu glasul spăriet: „Pentru numele luĭ Dumneḑĕŭ, nu te mișca din loc că sûntem perduțĭ. Bărbatul meŭ aŭ sosit de la țară în lipsa me; nu te mișca de-aicĭ până mâni dimineață, dacă mĕ ĭubescĭ.“

Nenorocitul A. era sĕ pice amețit audind aceste cuvinte, și când aŭ vroit sĕ rĕspundă el s'aŭ trezit sîngur în cameră pin întuneric, făr'a sci unde se găsia. Atuncĭ l-aŭ apucat o desperare cumplită. El care era sĕ guste atâta fericire în brațele uneĭ persóne ce-l fărmăcase așa de mult, de-odată sĕ se vadă prădat de tóte acele nĕlucirĭ plăcute! și prădat prin cine?.. tocmaĭ printr'un bărbat! Ideea acésta maĭ ales l-aŭ făcut sĕ blăstĕme toțĭ bărbațiĭ din lume, măcar că și el era din numĕrul lor.

Posiția luĭ era fórte ciudată; de-ar fi cercat sĕ fugă, putea sĕ se rătĕciască prin casă, sĕ dee vr'un mobil gĭos, și sĕ treziască bărbatul; în urmare, sĕ se compromiteze. Aŭ fost silit dar a sĕ hotărî sĕ aștepte acolo păn'adoua ḑi diminéță, și găsînd aproape de el o canape, s'aŭ întins pe ea, ḑicênd: fie'n voĭca sórteĭ!

Aŭ trecut un ceas de nópte, două, și bĭetul amorez nu putea închide ochiĭ; când i se părea că audia pasurĭ pe lângă ușă, când rîsurĭ în camera de lângă el; și deabĭe cu un ceas păn'a nu sĕ miji de ḑi, el aŭ adormit făcênd o mie de visurĭ poznașe.

A doua ḑi, târḑiŭ, când aŭ deschis ochiĭ, A. era sĕ nebuniască de mirare, trezindu-se în casa luĭ, și âncă tocmaĭ în salonul de lângă etacul femeeĭ luĭ; fel de fel de ideĭ îĭ trecea prin minte, fără a-și putea tălmăci deosebitele întêmplărĭ ce avuse în vreme de câteva ceasurĭ; însă când aŭ zărit la picĭórele luĭ o mască de catifea și o batistă boțită; când aŭ vĕḑut maĭ ales și pe masă un șal noŭ, atunci și-aŭ adus aminte de rĕmășagul ce făcuse cu femeea luĭ, și aŭ înțĕles că acel domino plăcut și elegant nu aŭ fost altă persónă decât singură ea.

A., vĕḑêndu-se înșĕlat cu atâta isteție, aŭ luat șalul în mână și aŭ întrat în etac; femeea luĭ era âncă culcată și cum l-aŭ vĕḑut, aŭ început a rîde din tótă inima.

— Cum aĭ petrecut astă nópte? l-aŭ întrebat ea.

— Am perdut un șal, dar am câștigat o bună lecție de care mĭ-oiŭ aduce aminte cât oiŭ trăi.

Nu am trebuință sĕ maĭ adaug că pacea s'aŭ închiet între amêndoĭ prin o dulce sărutare.

— Boĭerĭ d-vóstră, ḑise gĭudecătorĭul, de vreme ce ne-amŭ pus pe povestit, am sĕ vĕ spun și eŭ o anecdotă gĭudecătoréscă fórte curiósă: Logofeția Dreptățiĭ, în pricina Căminarĭuluĭ...

— Destul, destul! strigarăm cu toții, și lumînarea se stinse în ciuda gîndecătoriului.

Deabie puseserăm capetele pe perne deabie începuse somnul a ne fura, și eată că unul din noi se scólă iute, strigă cât póte să ne trezim, alérgă prin cameră, aprinde lumînările, face în sfîrșit o svónă atât de mare, încât cu toții sărim din paturi, socotine că s'au aprins monăstirea sau că ne calcă tîlharii.

— Ce este? îl întrebăm.

El însă cu o față liniștită ne poftesce fórte serios să ne aprindem ciubucele și să ne aședăm grecesce pe divan. Fiesce care din noi, gîumătate spăriet gîumătate rîdênd, urmează după poftirea lui; toți ne adunem în rênd ca nisce boieri divaniști, și tulburătoriul atunci, luând un aer de Mirabeau, ne dice:

— Boieri dumnévóstră, trebuie să vă mărturisesc că ori ce întreprindere neîmplinită din partea unui om, mi s'au părut cea mai vie dovadă de slăbăciunea caracteruluĭ sĕŭ; în urmare noi patru, care ne-amŭ pus vieața în primejdie pentru ca să videm portretul Domnului Alecsandru Lăpușneanul, sûntem amenințați de a fi cuprinși în categoria mai sus pomenituluĭ, adică a omuluĭ fără caracter, de vreme ce proiectul nostru aŭ picat în apă, saŭ mai bine dicênd, aŭ rĕmas baltă. De datoria nóstră este dar a face tóte chipurile spre a scăpa de o astfel de rușine; și eŭ vă propun, onorați boieri, să întreprindem o faptă mult mai îndrăsneață de cât cea dintêi, adică, să ne hotărîm a merge la Ceahlĕŭ spre a ne acăța pe vîrful luĭ. Acolo, fie care va fi liber a improvisa fel

de fel de ode, elegiĭ, saŭ alte asemine parascovenĭ și bocituri poetice, și pe urmă va putea întrebuința tot acea libertate spre a sĕ da de-a rostogolul până în vale, pentru deplina sa încredințare că pămêntul are o mare atragere asupra atomelor, și că e mult maĭ lesne a cădea de cât a sĕ înălța... Cine din d-vóstră priimesce propunerea me, sĕ rîdice mâna."

Opt mânĭ de-odată s'aŭ rîdicat în aer, și o salvă de bateri în palme aŭ adeverit priimirea nóstră. După acéstă seanță parlamentară, toți ne-amŭ dus la culcat, și pân'a doua ḑi ne-amŭ îngânat cu o mulțime de visurĭ cĭudate. Lucru de însemnat. Toți amŭ visat apa Bistriției!

Când se rĕvĕrsa ḑorile, noĭ ne și luaserăm ḑiua-bună de la sf. sa egumenul ce ne ospĕtase atât de bine, și ne acățam voĭoși pe cărarea îngustă care suĭe dealul Grohotișuluĭ. Trăsura nóstră se audia durduind în fundul valeĭ pe petrișul pîraelor, și pocnitele bicĭuluĭ vezeteuluĭ rĕsuna din stâncă în stâncă, din deal în deal, din codru în codru, ca nisce împușcăturĭ de pistóle. Noĭ însă ne suiam mereŭ cu cĭubucele de-a umere, strigând, rîḑend, chiuind prin codru, pocnind în frunḑe, plecând crengile alunișilor, făcênd nebuniile ce ne trecea prin cap, fără a ne îngriji de prăpăstiile grozave pe lângă care șerpuia cărărușa. Trebuĭe însă sĕ mărturisesc că negura ce acoperia muntele ca un vĕl vênĕt, ne opria de a videa cu ochiĭ primejdia aceluĭ drum. Cu cât lumina se ivia pe cer, aburiĭ de prin fundul văilor se rîdica în vĕzduh și da lucrurilor o privire fantastică. Când și când un stejar nalt, rĕsbătând pâcla, ni se arăta ca o nĕlucă din

altă lume, cu brațele întinse, cu trupul învĕluit de un giulgiu alb; și din vreme în vreme câte un vultur spăriet bătea din aripi și se isbia în sus, umplênd codrul de țipete furióse.

De mult mergeam, ear vîrful Grohotișuluĭ nicĭ că se maĭ zăria.

— Măĭ, fraților, ḑise unul din noĭ; cine din voĭ are arme cu el?

— Eŭ, rĕspunse altul; am un pistol mic.

— Și ce aĭ face cu pistolul dacă ne-ar eși un urs înainte?

— Audĭ întrebare! așĭ trage în el.

Cel dintêiŭ clătină din cap, ḑicênd:

— Sĕ dee Dumneḑĕŭ! dar pare că n'așĭ crede. Mulțĭ voĭnicĭ se arată după bătălie, dar și maĭ mulțĭ se arată înainte. Nu rîdețĭ, și ascultațĭ maĭ bine ceea ce mĭ-aŭ povestit un moșneag de la Vrancea; pe urmă vĕ vețĭ încredința dacă ĭĭ vine cuĭva în gând sĕ tragă cu pistolul saŭ cu pușca, când i se întêmplă sĕ se găsiască bot la bot cu un urs care nu înțĕlege de *diha catrino*. Nevasta unuĭ pădurar se dusese într'o ḑi pin codru sĕ culégă fragĭ; cum culegea, bĭata femee aude mornăind la spatele eĭ, se întórce ĭute, și ce sĕ vadă? O dihanie fiorósă, un urs grozav de mare ce se rîdicase pe două picióre și da din cele de'nainte ca și când ĭ-ar fi făcênd sĕmn sĕ vie ca sĕ-l sărute. Femeea nu-șĭ perdu cumpĕtul, ci răcnind odată din tótă puterea, ĭĭ aruncă coșcĭugul cu fragĭ în cap. Ursul meŭ rușinat, se vede, de o priimire atât de rea din partea secsuluĭ frumos, se duse fu-

gând să-și ascundă rușinea în fundul codrilor, și pădurăriță, pe de altă parte, își luă ĭute tălpășița, după cum dice vorba, și păn'acasă ținu numaĭ o fugă; însă cum aŭ agĭuns aŭ și picat la pat bolnavă de friguri. Câte babe din sat tóte aŭ discântat-o, aŭ căutat-o, dar degeaba, căcĭ mergea din ḑi în ḑi maĭ rĕŭ; însfîrșit o clónță bĕtrână o sfătui să se afume cu pĕr de urs, dicênd că nu era alt chip de scăpat. A doua ḑi de cu nópte pădurarĭul luând pușca pe spate, se porni în codru ca să-ĭ aducă pĕr de urs; el se suia pe o cărărușă îngustă ca acésta a nóstră și gândia întocmaĭ ceea ce gândim noĭ acum, adică: cum să facă și ce să facă dacă s'ar întâlni cu o jiganie mârâitóre. Tot mergênd și gândind, eată că agĭunge la vîrful dealuluĭ, ce era fórte greŭ de suit, de pildă ca piscul pe care ne acățăm noĭ acum, și cum se urca pe brêncĭ, de-odată se lovesce cap în cap cu un urs...

— Eaca ursu! aŭ strigat de-odată cel ce mergea înaintea nóstră pe cărare, și s'aŭ oprit tremurând ca o vargă. Acest țipet ne-aŭ înfipt pe loc, și ochiĭ noștri s'aŭ țintit înainte asupra uneĭ matahale negre ce se zăria deabĭe prin pâclă. Cel ce avea pistolul îl uĭtă frumos în buzunar, și niměruĭ nu-ĭ veni în gând ca să-l îndemne a să înarma cu el. Din norocire acea grozavă matahală aŭ început a șuera peste puțin, căcĭ nu era altă decât un Român care sta lungit pe earbă. Mare rușine ne-aŭ cuprins atuncĭ pe toți, aflând că ne spărieserăm degeaba, și mărturisĕsc cu umilință că din gal-

binĭ la față ce eramŭ, ne-amŭ înroșit ca nisce demoazele de pansion.

— Eată, domnilor, ne-aŭ ḑis atuncĭ povestitorĭul, eată cum se face că-șĭ uĭtă cineva armele'n brĕŭ la vreme de nevoe. Nu maĭ am trebuință dar a urma istoria păduraríuluĭ.

Acolo era tocmaĭ vîrful Groșotișuluĭ. Ne-amŭ pus gĭos sĕ ne odihnim, și în vreme de gĭumătate de ceas amŭ stat față la una din cele maĭ frumóse priveliștĭ. Raḑele sóreluĭ începea a rĕsbate pintre copacĭĭ de pe creștetul munților și da negureĭ ce-ĭ cuprindea o văpsală roșietică; ear în fundul văilor, unde pâcla era âncă deasă, abĭe se zăria, ca printr'un vis, apa Bistriței ce părea ca o dungă albă. Acea dungă se făcea din minut în minut maĭ lată și maĭ limpide; și de-odată, când sórele s'aŭ ivit pe cer, umplênd tótă întinderea de lumină, deodată frumósa vale a Bistriței aŭ steclit ca o panoramă, cu rîul sĕŭ răpide pe care se coboria vre-o câteva plute, cu munțiĭ nalțĭ și tufoșĭ ce o împregĭură, cu satele sale sĕmĕnate pe costișe ca nisce gĭucăriĭ, și într'un cuvênt, cu tot farmecul care împodobesce natura sa mândră și sĕlbatică. Nu voiŭ uĭta nicĭ odată impresia ce am primit la acea minunată privelište! Admirarea nóstră ne găsind cuvinte ca sĕ se tălmăciască, s'aŭ rĕsuflat prin vr'o două duzinĭ de A! și de O!, carele s'aŭ rîdicat spre cerĭurĭ ca nisce imne de laudă.

Multe soĭurĭ de peisajurĭ am vĕḑut prin deosebite ţĕrĭ, dar rare orĭ am întêlnit acea frumuseță măréță și sĕlbatică, prin care se deosebescŭ munțiĭ Moldoveĭ. Acole

pământul, codriĭ, stâncele, pîraele sûntŭ âncă în starea primitivă a naturiĭ, şi nicăiriĭ nu se vědesce mâna omuluĭ cu prefacerile eĭ uricióse şi prozaice. La munte omul este maĭ simplu, vieaţa luĭ este maĭ în linişte, năravurile sûntŭ maĭ nevinovate. Munteanu'ĭ curat la suflet, liber la gând şi la vorbă, şi verde de trup ca bradiĭ subt care trăesce. Munténca'ĭ naltă de boiŭ, albă, veselă, sprintenă, istéţă şi frumósă. Cum sĕ nu-ţĭ bată inima de bucurie şi de mulţĕmire în sînul unor locuriĭ atât de măreţe şi de poetice, locuite de un neam de ómini a căror înfăţişare îţĭ umple ochiĭ şi sufletul! locuriĭ pline de aducere aminte a strămoşilor noştri, de poveştĭ fantastice şi maĭ ales de doĭne armonióse!

Multe micĭ întêmplărĭ amŭ avut păn'a nu agĭunge la Ceahlĕŭ; dar cadrul acestuĭ articol nu mĕ eartă a le povesti pe tóte. Voiŭ trece dar subt tăcere întêlnirea nóstră cu o tênĕră şi frumósă rumâncă ce se suia călare la munte, şi care, audindu-ne cântând un cântic vechiŭ:

Ie-mĕ, leliţă, călare
Că nu maĭ pot de picióre,
Şi nu pot merge pe gĭos
Că miĭ drumul grunzuros.

ne rĕspunse rîdênd şi tot odată cântând:

Eŭ, puĭule, te-oiŭ lua
Când a face plopul pere
Şi rĕchita micşunele.

Asemine nu voiŭ pomeni nimic despre nedelicateţa unuĭ cârd de boĭ de frunte, care întêlnindu-se cu noĭ pe po-

dul de la Răpciuni, vroia numaĭ decât sĕ ne arunce cu córnele în Bistriță, sub cuvênt că boiĭ trebuĭe sĕ aĭbă pasul asupra boĭerilor și fecĭorilor de boĭerĭ, fiind că și eĭ aŭ fost fecĭorĭ de *boĭ crĕ*, și că astădĭ sûntŭ boĭ întregĭ.

Tot asemine voiŭ păstra cea maĭ adâncă taĭnă asupra unuĭ rĕsboiŭ omeric ce amŭ avut cu nisce amazoane în catrințe, care culegea póme într'o livadă, și care vĕdêndu-ne că sărim peste gard și că ne înaintăm spre ele ca nisce zmeĭ, spre a le lua câteva póme, aŭ început a ne împroșca cu córne, rîdênd și strigându-ne: „Nu șuguițĭ, domnilor, cu córnele, că vi se potŭ prinde de frunte.“ Noĭ amŭ rĕspuns cu marinimie că nu sûntem însurațĭ, și amŭ dat înainte întocmaĭ ca un zid de aramă, făr'a ne îngriji de glonțurile și ghiulelele ce ploua asupra nóstră; dic ghiulele, pentru că fetele, vĕdênd eroica nóstră îndrăzneală, începuserĕ a adăugi și mere pe lângă celelalte maĭ micĭ împroșcăturĭ de care se slujia în sistemul lor de bătălie. Atacul nostru aŭ fost vrednic de admirare, dar și apărarea fetelor merită nu maĭ puține urărĭ de glorie; și găsesc de datoria mea a mărturisi, că dacă amazoanele nóstre nu și-arŭ fi mântuit provisiile de rĕsboiŭ, biruința ar fi plecat în partea lor.

Lupta se sfîrși în favorul nostru. Noĭ însă, ca nisce biruitorĭ cu inimă mărĕță, departe de a pune subt robie pe frumósele dușmance, le-amŭ lăudat, le-amŭ mângâeat, le-amŭ dat câte o frățască sărutare, și pe urmă ne-amŭ urmat drumul nostru, fără a fi maĭ fudulĭ decât înainte, dar mult maĭ voĭoși la suflet, pentru că fetițele:

Eraŭ mândre, mândruliţe,
Cu florĭ galbine'n cosiţe,
Cu florĭ roşiĭ pe guriţe;
Ş'aveaŭ glas de păsĕrică,
Ş'aveaŭ ochĭ de porumbrică,
Ş'aveaŭ suflet de voĭnică.

Mĕ voiŭ grăbi a agĭunge la schitul Hanguluĭ, pentru două pricinĭ de căpitenie, adică: fómea şi osteneala. De două ceasurĭ de când ne primblam apostolicesce prin dealurĭ şi prin văĭ, nu ne hrănisem decât cu priveliştĭ poetice şi cu aer curat; aveamŭ decĭ tótă dreptatea de a dori o gazdă bună şi o masă creştinească, precum le-amŭ şi găsit la maĭca M. Ce folos însă! căcĭ în ḑiua aceea eramŭ goniţĭ de o sórtă poznaşă, care avea de gând sĕ ne prifacă în antropofagĭ.

Deabĭe începuserăm a ne odihni puţin, pregătindu-ne fălcile cu sperarea unuĭ borş călughĕresc, când eată, nu sciŭ cine se apucă de pomenit de schitul Durăŭ, ḑicênd că se găsia cale de gĭumĕtate de ceas numaĭ de locul unde ne aflamŭ, şi noĭ îndată, ca nisce nebunĭ, uĭtând şi fómea şi masa ce se gătia, fără a ne îngriji nicĭ decum că amurgise, îndată ḑic, ne şi pornirăm spre Durăŭ, cu hotărîre sĕ ne întórcem maĭ târḑiŭ la Hangu. Gĭudecătorĭul însă, maĭ cu minte decât toţĭ, rĕmase, şi ne dovedi âncă odată prin acéstă faptă înţĕléptă, că în privirea sciinţeĭ mulţĕmirilor trupescĭ, superioritatea spiritualuĭ gĭudecătoresc asupra celuĭ poetic este netăgăduită, şi că deosebirea între amêndouă este ca de la pământ la cer.

În vreme de gĭumĕtate de ceas voĭajul aŭ fost destul

de vesel, mai ales că Ceahlĕul ni se arăta în tótă mă-
irea luĭ, ca un urieș ce și-ar fi întins capul pe deasupra munților ca sĕ priviască apusul sóreluĭ. Umbrele se suiseră treptat, ascundĕnd în întuneric stâncele marĭ și codriĭ sĕlbaticĭ de pe coastele luĭ, și numaĭ Panagia, stânca cea piramidală de pe creștetul sĕŭ, era âncă luminată de radele aurite ale sóreluĭ. Unul din noĭ, privind Ceahlĕul în minutul acela, îl asĕmĕnă cu un urs negru, purtând pe cap un coĭf de aur; altul ear, țintindu-și ochiĭ asupra Panaghieĭ, ne ținu un cuvênt fórte taĭnic în înțĕlesul luĭ, vroind a găsi oare care asĕmĕnare între ea și între legea creștinească, care aŭ eșit din întunecimea păgânismuluĭ plină de lumina adevĕruluĭ... Stânca se perdu în umbră fórte apropo pentru orator. Noĭ însă începeam a ne căi că ne porniserăm de la Hangu, fiind că nóptea se îndesa la tot pasul, și că deabĭe maĭ puteam cunósce drumul și bolovaniĭ ce slujia de punțĭ firescĭ pentru trecerea pîrăelor.

Nu am trebuință sĕ maĭ adaug că ne-amŭ rătĕcit. Lucrul acesta de și cu adevĕrat nu ni s'ar fi întêmplat, totuși l-așĭ iscodi din capul meŭ pentru interesul acesteĭ povestirĭ; căcĭ în ḑiua de astădĭ o primblare la munțĭ fără cea maĭ mică rătĕcire, pare ca o călĕtorie pe marea fără furtună, saŭ ca o nuntă fără lăutarĭ. Poftesc dar pe onorațiĭ cetitorĭ, iubitorĭ de adevĕr, sĕ binevoiască a-și închipui trĭĭ tineri sdrobiți de osteneală, șoväind pe la gurĭ de prăpăstiĭ adâncĭ, ca nisce umbre rătĕcite pe malul Aheronuluĭ, și neavênd altă sperare înaintea ochilor,

de cât de a petrece o nópte flămândă în adunarea urșilor și a mâților sălbatice.

Poziția nóstră era cât se póte de uricĭósă; însă Providința care se îngrijesce de sórta celor buni și nevinovați, binevoi a ne socoti și pe noĭ din numĕrul acestora, și ne trimise întru agĭutor un cĭoban tênĕr și voĭnic, care ne sluji de călăuz până la Durău. Agĭungênd însă acole, sórta ne dete cea de pe urmă și maĭ grozavă lovitură. Egumenul se dusese la târg, luând și cheile de la cămară! Amŭ rĕmas trăsniți pe loc, când amŭ aflat acéstă veste înfricoșată; și unul din noĭ s'aŭ culcat cu fața în sus, dicênd că aŭ și murit. Dacă cercamŭ ceva, călughĕriĭ ne rĕspundea:

— N'avem nimic, fiilor; noĭ sûntem nisce sĕrmani ce ne ținem numaĭ cu Domnul.

— N'aveți măcar o picătură de vin?

— Nu, fiilor, nicĭ vin, nicĭ mângâere! Prin mângâere călughĕriĭ înțĕlegŭ rachiul.

— Și cu ce vĕ hrăniți, părinte?

— Cu Domnul.

Imĭ venia sĕ-ĭ strîng de gât în numele Domnuluĭ. Amŭ stat puțin sĕ maĭ prindem la putere, și visitând din fugă monăstirea, ne-amŭ pornit înapoĭ spre Hangu, întovărĕșiți de un călughĕr ce-l luasem ca sĕ ne arăte drumul, și care ducea în mână un fânar aprins. Tovarĕșiĭ meĭ, fiind maĭ buni de picĭor decât mine, mergea pe gĭos înainte cântând *Marseillaise*: *Allons enfants de la patrie;* ear eŭ ĭĭ urmăriam de departe pe un cal fără șea, ce găsisem la pórta schitului și carele nesuferind frêul,

căcĭ era sĕlbatic și iubitor de libertate, se lăsa sĕ-l cârmuesc de o funie sadea, ce-ĭ legasem de gât maĭ mult spre podóba luĭ.

Nu voiŭ uita cât oiŭ trăi acea primblare fantastică pin întunericul codruluĭ; tóte lucrurile ce ne încungĭura lua o privire spăriósă sub radele luminiĭ fânariuluĭ; ear maĭ ales umbrele nóstre, prin mișcările lor deosebite, producea o fantasmagorie cumplită. Orĭ încotro ne uĭtam, părea că se rîdica înaintea nóstră tot urieșĭ; miĭ de arătărĭ trecea iute aprópe de noĭ, fugia de se ascundea în fundul codruluĭ, și apoĭ ear se ivia și ear peria în vĕzduh. Freamĕtul frundelor avea un sunet misterios care da fiorĭ și mĕ făcea sĕ-mĭ închipuesc că audiam șópte jalnice din altă lume. Maĭ cu samă când țipa în depărtare vr'o bufniță spărietă, atuncĭ sĕmțirile mi se ecsalta atât de mult, că mĕ credeam alungat de duhurĭ adevĕrate; părea că le videam cum mĕ îngâna și cum căuta sĕ mĕ rătĕciască în sînul codruluĭ. Se vede că fómea are multă înriurire asupra închipuireĭ; sfătuesc decĭ pe poețiĭ noștri sĕ facă dietă douădecĭ și patru de ceasurĭ, când orŭ vrea a sĕ apuca de vr'o compunere.

Cum mergeam cu toțiĭ pe lângă călughĕr, ascultând cu luare aminte o istorie de hoțĭ ce ne povestia, și pe care cu agĭutorul luĭ Dumnedĕŭ, o voiŭ povesti-o și eŭ altă dată cetitorilor meĭ, de-odată zărirăm înaintea nóstră un foc mic care se legăna în vĕsduh cu o mișcare regulată, ca o limbă de clopot. Amŭ întrebat pe călughĕr ce putea sĕ fie, dar păn'a nu apuca el a ne rĕspunde, ne trezirăm față'n față cu un român ce ținea un lemn aprins

în mână și pe care-l clătina necontenit dinaintea lui, pentru ca să cunoscă drumul.

— De unde vii, Gheorghi? îl întrebă călugărul.

— De la hora din sat, părinte; am cântat din cimpoiŭ păn' ce-aŭ înoptat bine; și acum mĕ duc la stână în deal.

Audind vorbă de cimpoiŭ și de horă, m'am apropiet de cĭoban și l-am îndemnat să ne cânte o doĭnă; îndată el și-aŭ scos cimpoiul din desagĭ, l-aŭ umflat, l-aŭ pregătit și răzĕmându-se de un brad, aŭ început a suna cânticul cel maĭ frumos, cel maĭ jalnic, cel maĭ cu suflet ce am audit eŭ pe lume: doĭna de la munte, acea melodie curat Românéscă, în care tótă inima omuluĭ se tălmăcesce prin suspinurĭ puternice și prin note dulcĭ și duióse; doĭna jalnică, care face pe Român să ofteze fără voĭe și care cuprinde în sînul eĭ un dor taĭnic, după o fericire perdută. Eŭ, de câte orĭ aud doĭna, îmĭ pare că aud Moldova plângênd după gloria sa cea veche.

După ce sfîrși, îl rugăiŭ pe cĭoban să cânte și din gură; și el, împreunându-se cu cimpoĭul, începu cu un glas limpide și puternic, a cânta următórele versurĭ pe musica doĭneĭ:

Frunză verde de alună;
Trece voĭnicul pe lună
Și codrul voĭos răsună.

Trece hoțul șuerând,
Pe cărare coborînd
Și din frunte împușcând.

Măĭ voĭnice, voĭnicele,
Ți tăiușul de plăsele
Și cea durdă de oțele,

Că se primblă gĭos, în vale,
Trii desagĭ plinĭ de parale,
Și nu le stă nime 'n cale.

Frunzuliță de brad mică;
Ese hoțul din potică
Fără grijă, fără frică,

Și le zice: «Cale bună!
«Unde mergeți împreună,
«Dragiĭ meĭ, nóptea pe lună?

«Decât în curtea domnéscă,
«Saŭ în punga cĭocoéscă,
«Maĭ bine 'n cea voĭnicéscă.

Frunză verde stejar tare;
Hoțul întră'n codrul mare
Cu desagii de-a spinare. ș. c. l.

Nu am trebuință să maĭ descriŭ mulțĕmirea ce ne-aŭ pricinuit acest conçert original la medul noptiĭ, în mijlocul unuĭ codru. Tot acela ce sêmte în peptul sĕŭ o inimă de Român mĕ va înțĕlege de la sineșĭ.

Puçin maĭ târdiŭ ne găsiam împregĭurul uneĭ mese mult dorite, în schitul Hanguluĭ, mâncând întocmaĭ ca lupiĭ din Valahia, și bine-cuvêntând ospĕțul creștinesc a maĭceĭ M. A doua di de dimineață eramŭ, pe drum întorcêndu-ne la Pétră, fiind că gĭudecătorul ce era cu noĭ trebuia să se afle numaĭ decât sara pe scaunul gĭude-

cătorieĭ, pentru ca sĕ hotărască sórta unuĭ împricinat. Ne întórserăm decĭ la Pétră în brișca numituluĭ Temiso-fiŭ, precum ar ḑice oare cine, trudiți ca vaĭ de noĭ și făcênd o mie de meditărĭ triste asupra deșĕrtăcĭuneĭ omenescĭ și asupra sórtelor rĕle, care se amestecă în planurile ómenilor, le încurcă, le împedică și le prifacŭ după capriçiile lor.

Noĭ ne-amŭ pornit de la Pétră ca sĕ videm portretul Domnuluĭ Alecsandru Lăpușneanul; ne-amŭ pornit de la Pângărați cu gând sĕ ne suim pe Ceahlĕŭ, și nicĭ un proĭect nicĭ celalalt nu l-amŭ putut împlini. Așa sûntŭ maĭ tóte proĭectele omenescĭ, maĭ ales acele ce se atingŭ de voĭajurĭ. Le facĭ earna, și cum rĕsare sórele de primăvară se topescŭ ca omĕtul.

(Propășirea 1844.)

BORSEC

BORSEC.

Earna aŭ venit aducêndu-ne cu ea plăcerile strălucite ale balurilor, primblările în sănii, conçertele încântătóre, petrecerile teatruluĭ şi maĭ ales priveliştea drăgălaşă a foculuĭ în sobe. Dulcĭ sûntŭ minutele în care poetul, culcat pe un jêlţ elastic, d'inaintea unuĭ jăratic bogat, îşĭ simte trupul pĕtruns de o plăcută căldură, în vreme ce închipuirea luĭ plutesce în visurĭ misterióse şi dă viéţă întêmplărilor trecute. Earna şi bĕtrâneţile sûntŭ epocele suvenirilor. Când pământul este acoperit cu zăpadă, omul gândesce cu drag la frumósele şi călduróse ḑile ale verii, la earba ce înviosia câmpiĭ, la frunḑele ce împodobia pădurile, la cerul albastru, la cânticele voióse ale păsĕrilor. Asemine şi nenorocitul ce aŭ agĭuns în vîrsta bĕtrâneţilor, trăesce numaĭ cu aducerea aminte a anilor tinereţiĭ sale.

Eŭ care, slavă Domnuluĭ! sûnt âncă departe de a fi în numĕrul celor ce jălescŭ primăvara vieţiĭ, găsesc o mare mulţĕmire a mĕ pune sara în faţa sobiĭ şi a privi gĭocul fantastic a foculuĭ. Îmĭ place sĕ reînviez în închipuire icónele depărtate ce s'aŭ sters odată cu trecerea ḑilelor, şi sĕ le înfăţişĕz ca o panoramă d'inaintea ochilor meĭ. Franţia, Italia, Germania ş.c.l., mi se arată atunci cu tot farmecul de care le împodobescŭ puterea suvenirelor şi dorul âncă maĭ puternic de a le revidea în fiinţă. Câte planurĭ de fericire, câte casteluri de Spania rîdic în ceasul acela! Mĕ prifac îndată într'un arhitect atât de măestru, că mĕ mir eŭ însumĭ de frumuseţile operilor mele; şi cu tóte că rîd însfîrşit de tóte acele *nebunĭ* ce-mĭ vîjie prin minte, dar mărturisĕsc că mĕ sĕmt câteva minute fericit de ele. Ḑic câteva minute numaĭ, căcĭ realitatea, cea maĭ aprigă duşmană a închipuireĭ, vine de se pune necontenit d'inaintea eĭ şi o întunecă fără milă. Visul se şterge, şi inima încetează de a bate; corona cade şi omul rĕmâne acea ce este. *Le masque tombe, l'homme rèste, et le heros s'évanouit!*

Dar vroiam sĕ vorbesc de Borsec şi vĕd că m'am adâncit în ideĭ filosofice asupra omuluĭ. Aşa sûntŭ gândurile ce se nascŭ în faţa foculuĭ, nóptea, când tótă lumea odihnesce. O idee aduce pe alta şi într'o clipală face giurul pământuluĭ. Sĕ venim însă la sujetul acestuĭ articul.

Numele de Borsec îmĭ pricinuesce totdeauna un amestec de sĕmţirĭ, cu atât maĭ curios că ele sûntŭ de naturĭ cu totul străine. D'intêiŭ îmĭ aduce un soiŭ de fiorĭ rĕcĭ, care îmĭ încreţesce pelea întocmaĭ ca şi când ar fi sĕ

întru într'o apă cu gheață. Pe urmă mĕ desfătează prin înfăçişarea unor figurĭ gingaşe şi plăcute, şi însfîrşit mĕ face sĕ rîd din tótă inima, de oare care întêmplărĭ comice, şi de oare care ridicule, care aŭ gĭucat un rol însĕmnat în soçietatea Borseculuĭ din vara trecută.

Acea societate era împărţită în trĭĭ clase fórte deosebite prin manierile lor: 1. Adunarea românéscă, 2. Adunarea unguréscă, şi 3. Adunătura armenéscă. Şi fie care din aceste era sub divigată earăşĭ în alte trepte, potrivite după stare şi ranguri; căcĭ aristocraţia, de şi mult maĭ poporală aicĭ de cât aiure, din pricina frăţieĭ silite ce légă negreşit între eĭ vremelniciĭ locuitorĭ aĭ băilor, dar tot păstra oare care depărtare între ea şi între gloată. Sistemul egalităţiĭ, ce nicĭ odată nu va prinde de tot rădĕcină pe pămênt, are însă acole o părticică de loc neînsemnată, unde el domnesce în tótă puterea sa. Acel loc se numesce *Lobogo*, şi este o bae rĕce în care ferbe necontenit gazul carbonic. Şĕse ómenĭ potŭ deabĭe sĕ încapă în el, dar nenorocigiĭ! de-arŭ fi trĭĭ împĕraţĭ şi trĭĭ cĭubotarĭ, nu ĭ-aĭ cunósce unĭĭ de alţiĭ, atât de mult rĕcéla apeĭ şi pişcătura gazuluĭ ĭ-arŭ sgârci şi ĭ-arŭ strêmba de o potrivă. Lobogo, după definirea unuĭ prieten al meŭ, este tronul egalităţiĭ în privirea fisionomieĭ ridicule ce câştigă fie care, când se scaldă în el, şi egalitatea este o plântă ce nu póte înflori de cât în apă, şi maĭ ales în apa grozavuluĭ Lobogo.

Borsecul e un ce care nu se póte numi nicĭ târg, nicĭ sat, pentru că n'are nicĭ uligĭ, nicĭ magasiĭ, nicĭ locuitorĭ. El este o adunătură de vr'o cincĭdecĭ de case

de lemn, pustiĭ şi are multă aseměnare cu muscele, care staŭ mórte tótă earna, pentru ca sĕ învieze în primăvară. Triĭ părţĭ a anuluĭ Borsecul este o cuşcă deşartă, pe care numaĭ urşiĭ din munţĭ o visitează poate; ear cum sosesce luna luĭ Iunie, atuncĭ ca o persónă leşinată ce îşĭ vine în sĕmţirĭ, el începe a prinde la suflet, saŭ maĭ bine ḑicĕnd, la suflete. Casele se locuescŭ încet-încet, şi în puçină vreme el se transformează într'un târguşor viŭ şi plin de tot soĭul de figurĭ străine. Munţiĭ de p'împregĭur perdŭ sĕlbătăcimea lor, pentru ca sĕ se prifacă în primblărĭ misterióse, şi în locul unde cârîia cĭoarele maĭ înainte, acum o bandă de musicanţĭ de la Cronstat cântă fel de fel de simfoniĭ: valţurĭ pentru Nemţĭ, ungurésca pentru Maghĭarĭ, şi: *Tu-mĭ ḑiceaĭ odată* pentru Românĭ. Cu tóte aceste însă, vaĭ şi amar de nenorocitul ce are pĕcatul de a sosi cel întâiŭ în Borsec! El are tótă vremea a sĕ încredinţa că, în contra opinieĭ luĭ Cesar, e mult maĭ bine a fi al doile într'o capitalie de cât cel întâiŭ într'un sat.

Dar mĕ veţĭ întreba poate, cum şi ce facŭ călĕtoriĭ pentru ca sĕ pótă găsi gazde şi alte neapărate lucrurĭ pentru vieţuire, de vreme ce Borsecul este pustiiŭ? La acéstă întrebare vrednică de tótă lauda, voiŭ avea onor a rĕspunde, că precum fiesce care zidire are un înger nevĕḑut care o ocrotesce, asemine şi pomenitul loc are îngerul sĕŭ, ce în contra altor fiinţĭ scutitóre şi înaripate, îl privighează de gĭos ear nu de sus, fiind locuinţa luĭ cu câteva sute de stînjinĭ maĭ în vale de cât Borsecul. Acel ḑeŭ bine-voitor, ce este vestit prin micul sĕŭ

cal, se numesce d. Vermeș. El e factotum plenipotent, care închiriează casele și care înlesnesce, precât se poate, mulțĕmirile bolnavilor, vreŭ sĕ ḑic, a persónelor ce sub pretecst de bólă mergŭ de gustă Borvizul. El e personajul cel maĭ însĕmnat în tótă vremea băilor, și când trece călare pe dinăintea caselor, nime nu lipsesce de a i sĕ închina. După acesta, în numĕrul persónelor de căpitenie din Borsec, vine vestitul bărbier Figaro, numit astfel pentru numerósele meșteșuguri ce cunósce, afară de al sĕŭ. El e mâna dréptă a d-luĭ Vermeș, și are un talent deosebit pentru ca sĕ dee foc artificiilor cu care acesta se îndeletnicesce fórte ades. În urma luĭ Figaro, ĭea rênd comendantul, care este însărcinat cu paza buneĭ orênduelĭ și cu siguranția obștieĭ, pentru a cărĭĭ ocrotire el are drept agĭutor ḑece țĕranĭ Secuĭ ce pórtă nume de soldațĭ. Și în sfîrșit, după acestĭ triĭ, se înșiră străiniĭ ce vinŭ sĕ bee sănĕtate la isvorul tămăduireĭ.

Cât pentru doctor, dacă mĕ veți întreba, voiŭ avea earăși onorul a rĕspunde, că de și ar trebui sĕ fie ca la alte băĭ, aicĭ însă s'aŭ socotit de prisos, pentru că orĭ și cine este în stare a vĕ lămuri chipul de a face cura. Tot metodul se cuprinde în două articule: 1° a bea câtă apă se va putea maĭ multă; 2° a lua baĭe la Lobogo, saŭ la Șaroș, saŭ la Elisaveta, saŭ la Lazăr. Aceste sûntŭ cele patru basinurĭ din Borsec. Puteți alege pe care v'a plăcea. Șarogul însă este orênduit maĭ cu samă pentru revmatismurĭ, și Lobogo pentru slăbăcĭunĭ.

Străinul ce merge la Borsec trebue sĕ-și reguleze ceasurile după un noŭ sistem. Somnorosul este silit a sĕ

scula odată cu sórele, şi leneşul a umbla pe gîos până ce nu maĭ vede bine. Aceste îndatoririĭ tiranice sûntŭ neapărate pentru folosul cureĭ. La şĕse ceasurĭ de diminéţă, ţipetul trimbiţiĭ, mĭorlăitul clarinetiĭ şi bumbuitul tobeĭ, îl tragŭ din braçele somnuluĭ, şi fără întârdiere el trebue sĕ părăsiască dulcea căldură a patuluĭ, pentru ca sĕ mérgă la *Fôntână* sĕ-şĭ răcoriască trupul prin bĕutura *Borvizuluĭ*.

Acea fôntână, ce este isvorul tămăduireĭ atâtor patimĭ, se află în mijlocul Borseculuĭ, şi nu e maĭ mare de cât de un cot cvadrat; adâncimea eĭ póte sĕ fie cel mult de doĭ coţĭ, după cum m'aŭ încredinţat un negoţitor de postav. Şi cu tóte aceste, nu numaĭ că ea îndestulează pe fiesce care ţi sute de stomahurĭ, dar apoĭ tot-odată din sînul eĭ se umple sute şi miĭ de stecle marĭ ce se împrăştie în lume. Ea este îngrădită cu ostreţe de lemn, şi are în stânga un loc ce se numesce grădină, ear în drépta un şopron lung ce se chémă galerie. Amêndouă aceste locurĭ sûntŭ menite spre a sluji de primblare persónelor care facŭ cura.

În adevĕr e un spectacul fórte curios a privi pe toţĭ bolnaviĭ viind din tóte părţile diminéţa la fôntână, cu ochiĭ âncă umflaţĭ de somn, şi cu paharele lor în mână. Eĭ saměnă nisce vinovaţĭ duşĭ la locul osândeĭ. Pe faça lor e zugrăvită o înfiorare comică, ce se măresce cu cât se apropie maĭ mult de isvor; dar maĭ ales când se hotărĕscŭ a duce la gură cel âncĕiŭ pahar plin de burcut, tabloul ce înfăţişază este vrednic de penelul vestituluĭ Gavarni. Muşchiĭ obrazuluĭ se sgârcescŭ, sprincenile se

încreţescŭ, ochiĭ se daŭ peste cap, buzele se strîngŭ ca pentru o dulce sărutare, şi tótă fisionomia se prifăce într'o nevinovată şi nepreţuită caricatură. Şi nu socotiţĭ că acole, ca la rĕsboiŭ, numaĭ cea întêĭ cercare e grea. Nu! apa e maĭ înfricoşată de cât focul. Cu cât sporesce numĕrul paharelor, cu atât desgustul cresce, şi în urmare, cu atât espresia figurĭĭ se face maĭ cĭudată. Fiind însă că după legile naturiĭ, defectele obştescĭ nu sarŭ în ochĭ aşa de tare ca acele particulare, de aceea şi nenorociţiĭ ce sûntŭ supuşĭ la bĕutura silită a burcutuluĭ, nu se maĭ ocupă de ridículul ce se tipărésce pe faça lor. Tóte gândurile lor ţintescŭ deocamdată numaĭ asupra fôntânĭĭ, şi convorbirea lor asupra apeĭ.

— Bre! da rĕ'ĭ apa astădĭ!

— Nu-mĭ merge pe gât nicĭ de frică.

— Eŭ maĭ bucuros aşĭ bea şampanie.

— Câte pahare aĭ bĕut păn'acum, mademoazelă?

— Nouĕ, şi maĭ am vr'o trĭĭ.

— Cum se póte! douăspreḑece pahare, d-ta care eştĭ atât de delicată!..

— *Comment trouvez-vous l'eau ce matin, madame la baronne?*

— *Tedesdaple!*

Visita la fôntână ţine de la şĕse până la opt ceasurĭ, în care vreme musica cântă necontenit tot soĭul de ariĭ vesele; şi cu cât raḑele sóreluĭ se maĭ încălḑescŭ, cu atât feţele bolnavilor se maĭ însenineză. Zimbetul se ivesce pe buzele lor; şăgile veselitóre sbóră în vĕzduh; cavalerĭĭ şi damele se formează în grupe, şi convorbirile

se facŭ maĭ interesante. Atuncĭ începŭ criticele între deosebitele cete; un soiŭ de rĕsboiŭ spiritual nasce pretutindene, şi locul primblăriĭ dinaintea fôntâniĭ este un adevĕrat câmp de bătălie, unde mulţĭ nenorociţĭ rĕmânŭ ucişĭ de săgeţile sarcasmuluĭ. Însă, o! ticăloşie ominéscă! Vine o vreme, un minut, unde fiesce care luptaş din acel rĕsboiŭ, până şi cel maĭ mare eroŭ, se vede silit a părăsi câmpul glorieĭ şi a sĕ face nevĕdut ca un fugariŭ... Grupele se deşiră, duşmăniile se uĭtă, şi toţĭ însfîrşit se depărtează de la fôntână cu pasurĭ răpiḑĭ.

După cura de apă, fiesce care pătimaş se odihnesce vr'o două ceasurĭ de chinurile ce aŭ suferit la fôntână. Vaĭ însă de acea odihnă! Ea samĕnă cu cea de pe urmă nópte a unuĭ osândit la mórte. Tot soiul de oţeriĭ îl cuprindŭ când gândesce la baĭea rĕce care-l aştéptă, şi până ce scapă de dênsa, el este cufundat într'o necurmată neliniştire, ce se măresce saŭ se micşurează de ḑece orĭ pe ceas, din pricina nestatornicieĭ atmosferiĭ. Ochiĭ luĭ staŭ ţintiţĭ cu grijă asupra munteluĭ numit Capul-Popiĭ, ca asupra unuĭ barometru sigur, şi dacă vede fruntea acestuĭa acoperită cu aburĭ, atuncĭ un fior înghețat îĭ trece pin trup, căcĭ este încredintat de a avea vênt saŭ plóĭe în vremea băiĭ; ear dacă ceriul e senin deasupra munteluĭ, un fel de curaj mincinos vine de-l mângâe, dându-ĭ sperare că va fi sóre când s'a scălda. În sfîrşit ḑece ceasurĭ şi gĭumătate aŭ sunat; el trebuĭe sĕ mérgă la Lobogo! Se pornesce cu faça schimbată şi cu tulburarea în suflet!.. picĭórele îl pórtă cu greŭ; dar eată-l că aŭ agĭuns! Acum merită a fi privit.

Îndată ce soldatul care e de pază, aŭ închis uşa băiĭ după dênsul, un desgust înfricoşat de apă se zugrăvesce în ochiĭ luĭ şi îĭ dă un aer de om turbat. Tóte lucrurile ce-l împregĭură şi care se arata luĭ, îĭ aducŭ sloiurĭ de gheaçă pe spinare. Basinul unde are sĕ între i se pare o gură a iaduluĭ; clocotirea gazuluĭ în apă sună la urechea luĭ ca rîsul dimonesc a unuĭ geniŭ fantastic, şi nenorocitiĭ ce-ĭ vede strêmbându-se în Lobogo, îĭ închipuesce ca nisce suflete muncite de dracĭ. Un amestec grozav de gemete şi de răcnite se rîdică de la piciórele luĭ şi merge de se perde în vĕzduh, suflând în peptu-ĭ o spaĭmă copilărésca, care îĭ sburlesce pĕrul pe cap. Şi maĭ ales când gândesce că acea armonie durerósă este produsă prin înriurirea unor suferinţĭ ce însuşĭ are sĕ pătimiască în curênd, atuncĭ sórele chiar se întunecă pentru dênsul.

Pentru orĭ şi care altul tabloul ce înfăçişază Lobogo plin de bolnavĭ ar fi un isvor bogat de petrecere şi de rîs, fiind că fiesce care din acestia gĭócă un rol cât se póte de comic. Unul chiuesce ca un postaş; altul mĭorlăesce o arie jalnică de la Lucia, hăcuită prin clănţĕnirea fălcilor; altul se rógă italienesce la sóre ca sĕ fie maĭ ferbinte, ţicêndu-ĭ: *Sore amico!* Un al patrule se sfădesce cu fecĭorul luĭ pentru numĕrul minutelor; şi toţĭ împreună tremurând, ţipând, cântând, şuerând şi văităndu-se, producŭ un totul ridicul fórte vesel pentru un privitor, dar fórte puçin încurajător pentru pătimaşul nostru.

Eată-l însă disbrăcat, gata de a sĕ arunca în braçele

grózniculuĭ Lobogo. Face un pas spre el... inima-ĭ bate! maĭ face unul... ochiĭ i se painjinescŭ!.. âncă unul... picióre-le-ĭ slăbescŭ, şi el pică în genunchĭ pe marginea basinuluĭ, ca un vinovat ce ar cere ertare. Un vênt rĕce se stîrnesce tocmaĭ acum, lunecă pe trupul luĭ, şi prin neplăcuta luĭ dismĭerdare îl silesce a întra maĭ degrabă în apă. La acest sĕmn urît, el îşĭ udă capul ĭute, se frécă pe sub suorĭ, şi oftând din greŭ, şi făcêndu-şĭ cruce, se asvêrle înainte cu ochiĭ închişĭ şi cu dinţiĭ strînşĭ. Un trup maĭ mult mort de frică cade şi se acufundă în apă; dar deodată, înviet prin frigul de gheaţă ce-l cuprinde, acel trup ese afară hemesit, spăriet, turbat; fuge ca o maşină, dă din mânĭ, sare pe loc, se bate cu palmele pe pele, ca şi când ar alunga nisce albine de pe dênsa, şi într'un cuvênt dă tóte semnele de un om scos din minte, până ce raḑele sóreluĭ, liniştindu-ĭ sângele, îl aducŭ ear în sêmţirĭ. Dar ce folos!.. aicĭ începe un alt şir de ticăloşiĭ. Sĕrmanul nu aŭ scăpat pentru că aŭ eşit din bae, căcĭ un tremur ca de friguriĭ îl apucă îndată şi îl opresce de a sĕ putea îmbrăca răpide, pentru ca sĕ se maĭ încălḑiască. Haĭnele întră cu greŭ, colţuniĭ se tragŭ pe dos, ciubotele nu vreŭ sĕ-l încalţe, jiletca se îmbumbie strêmb, şi tóte parŭ că şĭ-aŭ dat cuvênt pentru ca sĕ-ĭ prelungiască chinul. Slavă Domnuluĭ! însfîrşit s'aŭ gătit! El se depărtéză, fugând de Logobo, şi apucă spre munţiĭ de pe 'mpregiur; alérgă tremurând şi gâfîind ca un gânsac, până ce umplêndu-se de suflet cade gĭos de osteneală şi de căldură, la rădĕcina unuĭ brad.

Dar cum s'aŭ rĕcorit, o mulţĕmire necunoscută nasce

în sînul luĭ; trupul i se uşurează, ideile i se lămurescŭ, inima-ĭ sêmte o dulce plăcere şi ochiĭ luĭ, primblându-se vesel împregĭur, se oprescŭ cu dragoste asupra fraţilor preseraţĭ prin earbă. Câte ideĭ se deştéptă atuncĭ în minte-ĭ, şi câte pofte în peptu-ĭ! Privelişte acelor milióne de fragĭ îĭ însuflă gusturĭ pastorale şi semtimentale. Eată-l că se apucă de-ĭ culege şi-ĭ adună în bucheturĭ pentru dama care îl încântă. Guriţa luĭ suspină în vremea asta un vers de amor; dar fórte ades tot acea guriţă mănâncă pe drum bucheturile pregătite cu atâta trudă pentru fiinţa slăvită. O! lăcomie ominéscă!

Tótă diminéţa, precum am spus, de la şése şi pănă la douăspredece ceasurĭ, locuitoriul vremelnic a Borseculuĭ trece pintr'un şir de necazurĭ, de spaĭme, de suferinţĭ morale şi trupescĭ; ear cum aŭ scăpat de grija fôntâniĭ şi a băeĭ, ceasurile se facŭ nesêmţite pentru dênsul, şi fiecare din ele îĭ aduce o nouă plăcere, ca rĕsplată la cele ce aŭ pătimit maĭ înainte. Tótă ḑiua se trece în adunărĭ fără pretenţiĭ, în convorbirĭ prietinescĭ, în primblărĭ încântătóre şi maĭ ales în sînul aceleĭ frăţiĭ nepreţuite, ce nu se găsesce aĭure de cât la băĭ, şi în acea linişte de minte, pe care nu o ameninţă nicĭ necazurile casnice, aceĭ ţinţarĭ înveninaţĭ care scurtează viaţa unuĭ om sêmţitor, nicĭ şicanurile uneĭ societăţĭ supusă etichetiĭ.

La Borsec toţĭ sûntŭ fraţĭ, de nu în Hristos, dar în Borviz. Dame şi cavalerĭ facŭ tóte chipurile pentru ca sĕ-şĭ pricinuiască mulţĕmire, şi în urmare, nasce între

eĭ o unire, pe care anĭ întregĭ nu o potŭ forma prin târgurile cele marĭ. Când sosesce un străin, el este îndată îmbrăţişat cu dragoste, şi de la cea dintêĭ presentare el are drit sĕ trateze pe toţĭ ceialalţĭ, ca şi când ĭ-ar cunósce de mult; şi când se pornesce cineva, ce jălanie pe ceĭ care rĕmânŭ! ce măhniciune! ce doveḑĭ de iubire îl întimpină din tóte părţile! În adevĕr, unul din meritele cele de căpetenie a Borseculuĭ este de a însufla ómenilor sêmţirĭ omenescĭ!

Puţine sûntŭ petrecerile de la Borsec, dar tocmaĭ pentru că numĕrul lor e mic, preţul lor e mare pentru aceĭ care le gustă. Ele se cuprindŭ maĭ mult în primblărĭ *la Steclărie*, *la Cascadă*, *la Peşteră*, *la Stâncĭ* ş.c.l., şi în balurile ce se daŭ de două orĭ pe sĕptĕmână, joia şi duminica; dar fiesce care din aceste are plăcerea sa deosebită.

Peştera meritä maĭ mult de cât tóte curiosităţile Borseculuĭ a fi visitată; dar pentru ca sĕ fie vĕḑută în tótă sĕlbatica sa frumuseţă, trebue ca persónele ce vor întra în lăuntrul eĭ sĕ pórte torcinĭ. În acest chip priveliştea e cu adevĕrat minunată. Lumina, împrăştiindu-se pe păreţiĭ umeḑĭ a stâncilor şi rĕsfrângêndu-se pe feţele persónelor, înformează un tabloŭ fantastic ce te face sĕ te creḑĭ într'o altă lume. Umbrele ce se întindŭ în tóte părţile ca nisce urieşĭ, gĭocul, mişcările lor răpiḑĭ şi spăimântătóre, îţĭ insufläŭ un soiŭ de grózä ce măresce efectul aceleĭ fantasmagoriĭ; şi deosebitele glasurĭ, unindu-se împreună şi găsind o înḑecită putere în ehoul

peşterei, producŭ un vuet ce te înfiorează, un vuet fără nume ce pare că ese dintr'o gură a ĭaduluĭ.

După Peştera de care am vorbit, cele maĭ interesante lucrurĭ de privit la Borsec sûntŭ balurile. Închipuesce-ţĭ o şală de lemn fără nicĭ o altă decoraţie, decât nişte fofeze de brad în care ardŭ vr'o douăḑecĭ de lumînărĭ de sĕŭ; ear în lăuntrul eĭ o societate alcătuită de tot soĭul de neamurĭ, un amestec de tot felul de toalete: dame romînce în rochiĭ delicate şi gătite după modele Parisuluĭ; baroane şi contese ungurescĭ îmbrăcate cu pretenţie, dar fără gust; armence necĭoplite, în haĭne de jupinese de casă; şi pe urmă fel de fel de frace civile şi militare, unele elegante, dar cele maĭ multe cu taliĭ scurte şi cu coḑile până la călcâe. Închipuesce-ţĭ pe de-asupra tuturor acestora, figurĭ de tótă făptura, de tot calupul, strîmbe, triste, vesele, mojicescĭ, ungurescĭ, şvăbescĭ, dobitocescĭ; într'un cuvênt o bogată galerie de caricaturĭ, pintre care deabĭe zărescĭ câteva feţe ominescĭ. Acum înfăţişază-ţĭ tóte acele fiinţĭ gĭucând, sărind, învêrtindu-se ca nisce titirezĭ, bătênd din pintenĭ; iscodesce în minte-ţĭ sucĭturile de trup cele maĭ cĭudate, strîmbările de obraz cele maĭ poznaşe, şi aşa veĭ avea o idee de balurile Borseculuĭ.

Şi cu tóte aceste, o veselie mare e zugrăvită pe feţele tuturor. În vreme de cincĭ saŭ şĕse ceasurĭ toţĭ gĭócă cu plăcere, petrecŭ cu mulţĕmire, şi când vine vremea de a sĕ sparge balul, e mare părerea de rĕŭ ce cuprinde pe toţĭ ĭubitoriĭ de danţurĭ.

Am spus la începutul acestuĭ articul că luna luĭ Iunie

BIBLIOTECA CENTRA
UNIVERSITARĂ

este pentru Borsec epoha în care el începe a prinde la suflete! trebue dar să adaug că apropierea luĭ Septembrie este asemine epoha în care aceste îl părăsescŭ. Fiesce care ḑi atuncĭ vede pornindu-se câte unul saŭ maĭ mulţĭ bolnavĭ însănĕtoşiţĭ. Soçietatea se desbină, şi necontenit sêmte cercul sĕŭ micşorându-se, până când cel de pe urmă străin, ḑicênd un trist adio loculuĭ unde şĭ-aŭ petrecut vara atât de bine, se depărtează de el şi îl părăsesce pustietăţiĭ. Borsecul rĕmâne earăşĭ sîngur, deşĕrt şi trist ca un mormînt, până la vara viitóre. Cât pentru persónele care l-aŭ visitat, ele gândescŭ totdeauna cu mulţĕmire la dênsul ca la un prietin bun şi ĭubit.

(Calendarul Fóeĭ sătescĭ, 1845.)

P. S. Tradiţia veche spune că un cĭoban ce-şĭ avea turma de oĭ în Besarabia, înbolnăvindu-se de curgere de sânge pe gură, şi viind în ţara luĭ în Ardeal, aŭ căḑut lângă isvorul Borvizuluĭ, şi că, bênd apă din el, aŭ aflat în sinul luĭ izvorul tămăduireĭ. Ast-fel s'aŭ făcut, din intêmplare, descoperirea apelor minerale de la Borsec.

BALTA-ALBĂ

D-luĭ I. Bălăceanu.

BALTA-ALBĂ

(1847)

Într'o sară din luna trecută eramŭ adunaţĭ maĭ mulţĭ prietinĭ, toţĭ lungiţĭ pe divanurĭ, după obiceĭul oriental, şi înarmaţĭ de cĭubuce marĭ, carele producea o atmosferă de fum vrednică de sala *selamliculuĭ* a unuĭ Paşă. Afară cerul era învĕlit de norĭ vineţĭ care se spărgea deasupra Iaşuluĭ, cu gând de a-l spăla de glod şi de pĕcate; dar înzădar eĭ işĭ vĕrsa sudorile!.. Eforia nu încuviinţase proĭectul lor!

Pintre noĭ se găsia un tênĕr zugrav françez care pentru întêia dată eşise din ţara luĭ spre a face un voĭaj în Orient.

— Domnilor, ne ţise el, vĕ mărturisesc cu ruşine că, păn'a nu veni în ţĕrile d-vóstre, nicĭ nu prepuneam că se afla în Evropa o Moldavie şi o Valahie. Dar nu mĕ plâng nicĭ de cum, de vreme ce, ca un noŭ Columb am

avut plăcere a descoperi eŭ însumĭ aceste frumóse părţĭ ale lumeĭ, şi a mĕ încredinţa că, departe de a fi locuite de antropofagĭ, ele cuprindŭ în sînul lor o soçietate fórte plăcută.

— Domnule, rĕspunse unul din noĭ, nu te încrede aşa lesne în descoperirea d-tale, pentru că cine scie dacă păn' în sfîrşit nu'ĭ fi pus în frigare şi ospĕtat de sĕlbaticiĭ acestor ţerĭ?

— Domnilor, adăugă străinul rîçênd, vĕ însciinţez că, de-oiŭ maĭ şedea multe çile la masa de la tractirul d-luĭ Regensburg, sĕlbaticiĭ ce-or vroi sĕ mĕ prefacă în friptură, nu or găsi pe mine decât pelea şi ósele. Cu tóte aceste, păn'a nu mĕ face jertfa descoperireĭ mele, daţi-mĭ voïe sĕ vĕ istorisesc şi eŭ partea cea maĭ curiósă din călĕtoriea mea.

Plecând din Paris spre a întreprinde un voïaj în Orient, lucru ce, precum sciţĭ, s'aŭ făcut astăçĭ de modă, am agĭuns bun sănĕtos la Viena; şi de aicĭ m'am îmbarcat pe un vas de vapor cu gând de a cobori Dunărea păn' în Marea Négră, făr'a mĕ opri nicăire.

Cred că nu e nicĭ unul din d-vóstră care sĕ nu fi făcut voïajul Dunăreĭ şi sĕ nu se fi mirat ca mine de sĕlbatica frumuseţă a malurilor acestuĭ rîŭ între Banat şi Serbia. E de prisos dar sĕ vĕ maĭ vorbesc de aceĭ munţĭ plinĭ de peşterĭ adâncĭ şi învĕliţĭ cu păduri vechĭ, precum şi de Porţile de fer, şi de Turnul Severinuluĭ, şi de rĕmăşiţile poduluĭ luĭ Traian.

Voiŭ mărturisi însă că, cu cât mĕ depărtam de centrul Europeĭ şi mĕ apropieam de ţĕrile d-vóstre, curio-

sitatea mea crescea. În tóte părţile videam o altă lume pe care nicĭ o visasem. Din tóte părţile audiam resunând pe podul vaporuluĭ cuvintele: Valah, Valahia, şi în nesciinţa mea vrednică de veacul de aur, nu înţelegeam ce însemna acele enigme, pentru că eŭ eram încredinţat că, de la graniţa nemţască şi pănă în marea Négră, se întindea numaĭ Turcia Evropeĭ.

Însfîrşit căpitanul, ce vorbia puţin françuzesce, îmĭ tălmăci că pămîntul ce se videa de-a stânga nóstră se numia Valahia şi că era locuit de un neam de óminí cu totul străinĭ de naţia Otomană!.. Sĕ vĕ spun mirarea mea la acéstă descoperire, e peste putinţă! Atâta numaĭ voiŭ mărturisi, că de aşĭ fi avut atuncĭ sub mână pe profesorul meŭ de geografie, l-aşĭ fi aruncat în Dunărea!

Din ceasul acela mĕ simţiiŭ cuprins de un dor nemărginit de sciinţă, şi hotărîiŭ a studia cu deamĕruntul acéstă ţară necunoscută mie şi acel neam de óminí atât de noŭ pentru mine. În urmare, ţineam necontenit privirile mele pironite pe malul stâng a Dunăreĭ, cu sperare de a zări ceva care sĕ-mĭ înmulţiască cunoscinţile asupra Valahieĭ; dar se vede că acéstă provinçie vroia sĕ mĕ pedepsiască, căcĭ ea nu-mĭ arăta altă decât şesurĭ pustiĭ ce se unia cu cerĭul în depărtare.

Din vreme în vreme însă zăriam câte o fiinţă rătăcită pe acele câmpiĭ fără margini, saŭ câte o adunătură de bordee coperite cu stuh; dar nu puteam înţelege de departe dacă acea fiinţă era om şi dacă acele locuinţĭ primitive înforma un sat. Îmĭ închipuiam decĭ Valahia ca un soiŭ de pustiiŭ vênturat de cârdurĭ de feare sĕlbatice

şi de óminĭ pribejĭ ca în sînul Africeĭ... Rîdeţĭ, domnilor? dar bun e Dumneḑĕŭ! m'oiŭ întêlni eŭ vr'o dată cu profesorul meŭ de geografie!

Oprindu-se vaporul la Brăila, mĕ hotărîiŭ a mĕ coborî pe uscat şi a întrerupe călĕtoriea mea în Orient, pentru de a mĕ rătĕci câtăva vreme în câmpiile Valahieĭ. Speram sĕ întru într'o vieaţă nouă şi plină de întêmplărĭ originale. Mĕ pregătiam a-mĭ apĕra ḑilele împrotiva fearelor primejdióse şi a cetelor de hoţĭ, ce gândiam că aşĭ întêlni în calea mea. Îmĭ încărcaiŭ decĭ pistólele, şi săriiŭ din corabie pe pămênt cu gând de a rĕsturna gîos pe cel ânteiŭ Valah ce s'ar înainta spre mine... Nicĭ unul din óminiĭ adunaţĭ pe mal nu mĕ băgă în samă, şi în loc de duşmanĭ, mĕ treziiŭ faţă'n faţă cu Consulul françez din Brăila, carele, cunoscêndu-mĕ de compatriot, mĕ pofti la dênsul acasă.

La Consulat se afla adunaţĭ maĭ mulţĭ străinĭ care vorbia cu mare entusiasm de o baltă făcĕtoare de minunĭ ce se descoperise în Valahia, de vr'o câţĭva anĭ, şi care se numia Balta-albă.

După ḑisa acelor prietinĭ a domnuluĭ Consul, peste ḑece miĭ de óminĭ se găsia acum împregĭurul aceleĭ bălţĭ şi se lecuia, vĕḑêndu-ĭ cu ochiĭ, de tot soiul de patimĭ. În acel isvor de tămăduire orbiĭ câştiga vederile, surḑiĭ auḑul, ologiĭ picĭórele, bĕtrânĭĭ puterile! şi c. l.

Cum auḑiiŭ pomenind de o asemine minune, rugăiŭ pe d. Consul sĕ-mĭ înlesniască vre un chip de a mĕ duce îndată la Balta-albă, şi peste o gĭumătate de ceas, un arnăut întră în salon vestindu-mĭ că trăsura era

gata. Îmĭ luăiŭ un sac de drum şi mĕ coborîiŭ ĭute în uliţă.

Când acole, ce sĕ vĕd?.. În loc de mal-post, saŭ de diligenţă, o cutióră plină de fîn, pe patru roţi de lemn cu schiţile stricate. Patru caĭ micĭ, numaĭ ósele şi pelea, pe care era săpate urme adâncĭ de biciŭ, şi un om sĕlbatic, bărbos, strenţeros şi înarmat cu un harapnic lung de un stînjin!.. Acesta era echipajul meŭ! Rĕmăseiŭ încremenit la o aşa de cĭudată privelişte, dar Consulul ce se coborîse după mine începu a rîde şi, încredinţându-mĕ că acela era chipul de a călĕtori în Valahia, mĕ îndemnă a mĕ sui în căruţă.

— N'aĭ grijă, adăugă el; cu trăsura acéstă primitivă şi cu caiĭ aceştia care saměnă maĭ mult a nisce mâţe postite, îĭ face un drum de care ţi-ĭ aduce aminte cât îĭ trăi. Ţine-te bine însă.

Priimiiŭ aceste sfaturĭ ca o glumă din partea compatriotuluĭ meŭ şi, clătinând din cap drept sĕmn de îndoială, mĕ aruncăiŭ în cutie, strigând la postaş: *allons!*

De-odată căruţa fugi de sub mine ca un şerpe! ear eŭ, făcênd în aer o tumbă neaşteptată, mĕ treziiŭ pe pave. Ce se întêmplase? nu sciŭ. Atâta numaĭ îmĭ aduc aminte că, în vreme cât m'am sculat din colb, ameţit şi sdruncinat, echipajul meŭ se făcuse nevĕdut.

Consulul îşĭ ţinea şoldurile de rîs, şi ómeniĭ din uliţă care fuseseră faţă la acéstă întêmplare comică, ţicea hohotind: *neamţo dracoli.*

Peste ţece minute căruţa veni înapoĭ ca sĕ mĕ ĭee de a doua oară. Postaşul se sbucuma de rîs pe cal; ear eŭ,

astfel eram de tulburat, încât mi se părea că şi roţile rîdea scîrţîind de mine!

Mĕ urcăiŭ în sfîrşit de isnoavă pe cuĭbul acel de fîn; dar astă dată mĕ apucăiŭ cu mânile ţapăn de căruţă: *Allons.*

— *Alon domnule!* strigă postaşul, şi înţepenindu-se în scărĭ, şi chiuind ca un furios, şi pocnind grozav din harapnic, el porni ca o bombă.

Ce sĕ vĕ spun domnilor?.. De când sûnt nu mĭ-am închipuit o alergare aşa de infernală, un lucru atât de original!

Într'un nor de colb ce sbura pe faţa pămêntuluĭ, caiĭ alerga ca şi când ar fi întrat dracul într'înşiĭ; căruţa fugia încât nu maĭ avea vreme sĕ scîrţie; roţile se alunga, săltând din hopurĭ în hopurĭ şi asvêrlindu-mĕ în sus ca pe o minge; surugiul ţipa, vorbia, pocnia de asurdia câmpiĭ; ear eŭ... dacă mĭ-ar fi fost cu putinţă sĕ mĕ las cu mâna de trăsură şi s'o bag în buzunariul cu pistólele, aşĭ fi întrat într'un pĕcat, negreşit. Un vêrtej grozav mĕ cuprinsese în sînul aceluĭ steple-chasse diavolesc; ochiĭ îmĭ eşia din cap, crieriĭ mi se clătina ca o apă într'o garafă, şoldurile mĕ durea, dinţiĭ îmĭ clănţenia, urechile îmĭ ţiuia; şi de câte orĭ mĕ văitam la vre un hop maĭ adânc, de câte orĭ strigam: *aĭ, aĭ!* postaşul îmĭ rĕspunde: *haĭ, haĭ, domnule!* şi bătea caiĭ din noŭ, şi chiuia âncă maĭ sĕlbatic, şi căruţa fugia âncă maĭ ĭute, şi eŭ ameţiam âncă maĭ tare.

De-odată cum ne coboriam pe o costişă, şĕuaşul se poticni; róta de dinainte se isbi de el în repejiune şi se sfărîmă pe loc; ear căruţa, rĕsturnându-se cu mine şi lăsându-mĕ lat în mijlocul drumuluĭ lângă bĭetul cal ce-şĭ sclintise piciorul, fugi înainte la vale, cu trĭĭ caĭ, cu trĭĭ roţĭ şi cu postaşul aninat ca un scaiŭ de cóma lăturaşuluĭ.

Acéstă de pe urmă întêmplare mĕ făcu sĕ blăstĕm impresiile de voĭaj din Valahia. Două sprăvălĭturĭ într'o ḑi, fără a socoti tot colbul ce înghiţisem, durerile ce câştigasem în tot trupul, şi maĭ ales perspectiva ce-mĭ rĕmânea de a sta pe gĭos, sîngur, în câmpiile acele pustiĭ! Tóte aceste împregĭurărĭ mĕ aduseseră într'o astfel de furie, că aşĭ fi mâncat atuncĭ cu mare mulţĕmire carne de Valah!

Stam în drum lângă nenorocitul şĕuaş care gemea la pămênt, şi mĕ gândiam ce o sĕ mĕ fac, încotro sĕ-mĭ îndreptez picĭórele? pentru că de gĭur împregĭurul meŭ nu zăriam altă de cât şesurĭ góle!.. când mĕ trezĭiŭ earăşĭ cu postaşul lângă mine. El nu păţise nimic, pentru că, precum v'am spus, se aninase de cóma lăturaşuluĭ când i se poticnise calul.

Cătam la dênsul, întrebându-l prin semne ce avea de gând sĕ facă? dar el bodogănind din gură ca un urs supărat, şi apăsându-şĭ căcĭula pe ochĭ cu mânie, se descinse de brĕŭ, legă cu el schiţele roţiĭ celeĭ stricate, şi o aşedă la locul eĭ; pe urmă, scoţênd şĕua din spinarea caluluĭ celuĭ căḑut, o puse pe lăturaş, şi maĭ adăugênd

vr'o câteva noduri la frânghiile ce slujia de hamuri, încălecă şi-mi făcu semn să mă suiu în căruţă.

Ce puteam să fac?.. Mă urcăiu de iznóvă, cu capul plecat ca un osândit la mórte ce s'ar sui pe carul ghilotineĭ, şi porniiu eărăşĭ în fuga mare, de şi căruţa nu maĭ avea decât triĭ roţĭ şi gĭumătate, de şi postaşul nu maĭ avea de bătut cu harapnicul decât triĭ caĭ, adică, doĭ înainte şi unul la oişte, pe care el era călare. Cât pentru nenorocitul dobitoc ce-şĭ sclintise piciorul, el rămase singur în urma nóstră, neavênd altă mângâere de cât cuvintele ce-ĭ ĝise postaşul când se despărţi de dînsul, adică: *manca-te-ar lup!*

Sórele acum asfinţise, şi luna împreună cu stelele se arătaseră pe cer, întocmaĭ ca nisce privitorĭ pe băncile unuĭ teatru. Mi se părea că tóte planetele se uĭta cu ochiĭ strălucitorĭ la mine şi asista la epizodul voĭajuluĭ meŭ, ca la cea maĭ poznaşă comedie de pe faça pământuluĭ. Şi astfel îmĭ vuia capul din pricina sdruncinărilor ce suferiam, că mi se părea că aud din vreme în vreme un hohot lung şi resunător deasupra capuluĭ meŭ!

Cu tóte aceste, târdiŭ, pe la vr'o ĝece ceasurĭ de nópte, am agĭuns pe malurile uneĭ bălţĭ late care steclia ca o tabla de argint la raĝele luniĭ. Postaşul mĕ întrebă prin sémne unde sĕ mĕ ducă? Eŭ, care credeam că *Balta-albă* era numele unuĭ târg, precum Marienbad, saŭ Ems, saŭ Baden, îĭ răspunseiŭ: *à Balta-alba.* Şi mărturisesc că în acest răspuns era cuprinse tóte sperările mele: sperarea de a scăpa de salturile mortale a căruţiĭ; sperarea de a mânca un biftec la tractir; şi

mai ales dulcea sperare de a mĕ odihni o nópte întrégă pe un pat elastic, ş. c. l. Uĭtasem acum că mĕ găsiam într'o parte a lumeĭ în care, cu câteva ceasurĭ maĭ înainte, visasem lupte cu sĕlbaticĭ şi cu feare răpitóre.

Încă o fugă bună de cal şi am sosit într'un sat alcătuit de bordee coperite cu stuh şi coronate de cuĭburĭ de cocostîrcĭ. Forma bizară a acelor locuinţĭ, pintre care se înalţa o mulţime de cumpene de fôntânĭ, ca nisce gâturĭ de cucóre urieşe; urletul câniloru ce alerga pe sub garduri; ciocănitul barzelor care-şĭ da capul pe spate la raḑele lunĭĭ; şi, într'un cuvênt, amestecul acel de umbră şi de lumină, care da lucrurilor o privire fantastică, mĕ făcură sĕ mĕ cred în altă lume. Când mĕ treziiŭ însă din acea uĭmire plăcută, mĕ vĕḑuiŭ sîngur în mijlocul uneĭ pieţe neregulate şi plină de schinĭ. Postaşul îmĭ descărcase bagajul lângă mine şi se făcuse nevĕḑut cu căruţă cu tot.

Închipuiţi-vĕ, domnilor, posiţiea mea. Străin, într'un colţ de pământ necunoscut mie, rătĕcit într'un sat unde nu se zăria ţipenie de om, încungĭurat de vr'o douăḑecĭ de cânĭ care vroia numaĭ decât sĕ afle ce gust are carnea de franţez, nesciind nicĭ limba, nicĭ obiceiurile loculuĭ! Închipuiţi-vĕ tóte aceste împrejurărĭ pe capul unuĭ om, şi mĕ veţĭ crede lesne dacă v'oiŭ spune că admirarea poetică ce mĕ cuprinsese deocamdată, se prefăcu într'o grijă, vară primară cu spaĭma.

Fiind însă că ţĕlul meŭ, viind la Balta-albă, nu era de a petrece nóptea în convorbire sufletéscă cu stelele, îmĭ făcuiŭ drum cu bĕţul pintre claea de cânĭ ce îmĭ

aţinea calea, şi mĕ hotărîiŭ a-mĭ căuta, eŭ sîngur, vre o ospeţie. Porniiŭ decĭ pin sat, ţiindu-mĭ sacul de drum într'o mână şi avênd drept tovărĕşie un escadron de cânĭ ce-mĭ arăta dinţiĭ lor ascuţiţĭ, ca dovadă de plăcerea ce arŭ fi avut a-ĭ înfige în mine.

Un ceas întreg am umblat ca o nălucă pintre gardurile satuluĭ, când sărind peste o vacă culcată în mijlocul uliţiĭ, când trezind vre un cucoş adormit care săria spăriet de pe gard pe casă, când împedecându-mĕ de gĭugul unuĭ car lăsat în drum, când ferindu-mĕ de a pica într'o fôntână, pentru că am pĕcatul de a nu videa prea bine nóptea. Dar înzădar! nicĭ una din acele case nu avea înfăçoşare de tractir; şi după o lungă primblare, rĕmăseiŭ încredinţat că ceea ce căutam nu se afla în Balta-albă!

„*Diable!* ḑiceam în mine, se vede că sûnt osândit a împlini, în astă nópte, rolul luĭ Acteon din Mitologie!“ Şi de cĭudă începusem a-mĭ descărca mâniea asupra cânilor ce se obrăznicea maĭ mult în privirea persóneĭ mele, când de-odată zăriiŭ o calĕşcă cu şese caĭ şi întovărĕşită de un călăreţ care venia în partea mea.

Abĭe avuiŭ vreme a mĕ da în laturĭ, şi echipajul şi omul cel călare trecură ca un fulger pe lângă mine, lăsând în vĕzduh câteva note armonióse de glasurĭ femeescĭ şi câteva fragmente de o veselă convorbire ce mĕ pĕtrunseră de mirare şi de bucurie... Acele cuvinte ce auḑisem în treacătul trăsurĭĭ era franţeze!

Ah, domnilor! nu póte cineva sĕ-şĭ închipuiască fericirea ce umple inima unuĭ om rătĕcit într'o ţară străină,

când el aude de-odată limba patriei sale!.. Eŭ am nebunit când am auḑit fără veste: *ah! c'est charmant! c'est adorable! c'est original!* şi, în ecsaltarea mea, am început a alerga după caléşcă, răcnind: *arretez!*

Echipajul nu se opri, dar cavalerul se întórse înapoĭ, şi, alergând spre mine, strigă: *qui appele?*

— *Un compatriote*, îĭ răspunseiŭ, *un français!*

Cavalerul se apropie. — Ce poftescĭ? mĕ întrebă el.

— Iubite compatriotule, îĭ ḑiseiŭ, fiind că Dumneḑĕŭ aŭ bine voit ca sĕ ne întâlnim în fundul Evropeĭ şi într'un pustiiŭ ca acesta, îndréptă-mĕ, te rog, la vre un tractir, pentru că de vr'o două ceasurĭ de când am sosit aicĭ, nu am întâlnit altă zidire însufleţită decât câniĭ de care mĕ veḑĭ încungĭurat.

— Domnule, nu am onor a fi compatriotul d-tale, şi tot odată nu pot sĕ te duc la tractir, după cum doresc, pentru că nu s'aŭ rîdicat nicĭ unul păn'acum la Balta-albă; dar dacă vreĭ sĕ găzduescĭ într'o casă ţĕrănéscă, ca tótă lumea, pot sĕ te slujesc.

— Cum nu, domnule? îţĭ voiŭ rĕmânea prea recunoscător, maĭ ales că m-am săturat de stele.

Tênĕrul cavaler puse atuncĭ mânile la gură în formă de trombă şi strigă; *străjer!* — La răcnitul luĭ cânii lătrară din tóte părţile, cocostîrciĭ spărieţĭ cĭocăniră în tóte cuĭburile, şi un om se ivi de după un gard; dar ce om! o matahală naltă, grósă, spătósă, bărbósă, fiorósă!

Acea nălucă, înarmată cu un cĭomag cu care ar fi turtit un buhaiŭ, îşĭ scóse căciula d'inaintea nóstră şi

ascultă poroncile călăreţuluĭ cu un aer de supunere, aruncând din vreme în vreme o căutătură sălbatică în partea mea.

Ce vorbia amêndoĭ împreună? Ce punea eĭ la cale pentru mine? nu sciŭ; dar căutăturile posomorîte a străjeriuluĭ deşteptară în inima mea oare care sêmţirĭ de îndoială şi mĕ siliră a băga mâna în buzunarĭul cu pistólele.

Peste câteva minute, călăreţul îmĭ ḑise! domnule, altă casă neocupată nu se află acum aicĭ decât bordeiul acestuĭ străjer; mergĭ cu dênsul şi, nópte bună. — După aceste, el se închină zimbind, răpeḑi calul în galop şi se depărtă în câmpiĭ, fără a-mĭ da măcar vreme de a-ĭ mulţĕmi.

Eată-mĕ-s de a doua oară într'o posiţie destul de critică; faţă'n faţă cu un soiŭ de urieş îngrozitor care căta la mine, pare că ar fi vroit sĕ mĕ înghiţă dintr'o îmbucătură. Dar nu-mĭ perduiŭ cumpĕtul astă dată, căcĭ făcênd două pasurĭ înderĕpt, mĕ puseiŭ într'o posă teatrală şi-l mĕsurăiŭ cu ochiĭ de câteva orĭ, vroind a-l face sĕ înţĕlégă că nu-mĭ era frică de dênsul. El însă nebăgând în samă pantomima ce făceam, se porni cu mare linişte cătră casa luĭ, ḑicêndu-mĭ ca postaşul: *haĭ domnule!*

Haĭ domnule! ĭĭ rĕspunseiŭ dârz şi cu un glas pe care căutam a-l face cât se putea maĭ gros, şi mĕ duseiŭ pe urma luĭ. Agĭunserăm curênd la un bordeiŭ a cărui descriere nu voiŭ face-o, pentru că dintâiŭ, mĭ-ar fi peste putinţă, şi al doile, fiind că pentru d-vóstră ea

ar fi de prisos. Cât în privirea impresiilor ce-mĭ făcu acea locuinţă primitivă, vi le pot lesne tălmăci, fiind că şi acum păstrez suvenire próspete de ele. Şi spre dovadă vĕ rog, domnilor, sĕ priviţĭ sĕmnul roş care îmĭ decorézĕ fruntea.

Acéstă impresie am priimit-o când am întrat în lăuntrul caseĭ străjeruluĭ. Uşa fiind prea gĭos şi fruntea mea prea sus, amêndouă s'aŭ ciocnit ca două bile pe un biliard, făcênd un carambol, care prin efectul sĕŭ retrograd, m'aŭ trimis sĕ cad în ogradă, cu ḑece pasurĭ în urmă.

Ameţit de acéstă lovire neaşteptată, am întrat şovăind în sîngura cameră ce alcătuia apartamentul străjeruluĭ, şi bojbăind prin întuneric, m'am aruncat cu desperare pe sîngurul pat ce-ĭ slujia de mobile; dar îndată am şi răcnit aşa de tare, încât străjerul aŭ alergat lângă mine, spăriet şi cu un tăcĭune aprins în mână... Îmĭ sfărmasem tóte cĭolanele din trup, căcĭ patul era de lemn, fără aşternut, fără perne, fără nimic!

Străjerul însă, înţelegênd pricina văitărilor mele, începu a rîde ca un urs, şi ḑicênd: *nu'ĭ nimic, nu'ĭ nimic*, aduse din tindă un ţol şi o cergă pe care le aşternu pe scîndurile patuluĭ. Pe urmă eşi din casă adăugênd ear: *Neamţo dracoli!* şi se depărtă în sat. El îmĭ făcuse datoria de gazdă; îmĭ dase tot ce avea: *casă, pat, aşternut şi nópte bună!* Ce-mĭ trebuia maĭ mult?

Acéstă de pe urmă gândire şi maĭ ales truda ce păţisem tótă ḑiua, mĕ făcură sĕ mĕ liniştesc peste câteva minute; şi dar, înarmându-mĕ cu răbdare, stâlcit, flă-

mând, nĕcăjit, îmĭ aşeḑăiŭ sacul de voĭaj drept pernă, şi mĕ culcăiŭ încet, ca şi când aşĭ fi fost de steclă. Un somn adânc mĕ şi cuprinse îndată şi mĕ prefăcu într'un butuc păn'a doua ḑi.

Diminéţa, pe la opt ceasurĭ, mĕ treḑiiŭ într'un vuet înfricoşat, într'o harhalae infernală de sunete, de clopote de caĭ, de pocnite de bice şi de răcnite de ómiнĭ! Ce putea fi acel sgomot?.. Casele ardea? saŭ o bandă de sĕlbaticĭ duşmanĭ daseră năvală în sat?

Gĭumĕtate spăriet şi buĭmăcit de somn, eşiiŭ ĭute afară, cu pistólele în mânĭ; dar în loc de cele ce gândiam, veḑuiŭ, plin de mirare, vr'o trĭiḑecĭ de trăsurĭ de tótă forma: brisce, braşovance, carete, calesce, tóte înhamate cu câte patru, şese, saŭ opt caĭ, şi tóte îndreptându-se, în fuga mare, cătră o baltă ce steclia departe la raḑele sóreluĭ.

Acea baltă era isvorul minunilor de care auḑisem vorbind la Brăila cu atâta entusiasm! Mĕ porniiŭ şi eŭ îndată pe urma trăsurilor, fără a sci lămurit ce făceam, pentru că decând pusesem picĭorul pe pământul Valahieĭ, îmĭ perdusem de tot şirul ideilor.

Şi asta nu trebue sĕ vĕ mire, domnilor, dacă vĕ veţĭ aduce aminte prin câte sĕmţirĭ deosebite şi împrotivitóre trecusem eŭ în vreme de câteva ceasurĭ. Gĭudecaţĭ chĭar sînguri.

Într'u în Valahiea ca într'o ţară pustie, şi de-odată aud vorbind de o societate de ḑece miĭ de sufiete adunate la nisce băĭ, aproape de Brăila. Acéstă aflare mĕ sîlesce sĕ-mĭ schimb ideea, şi sĕ cred că Valahia ar

putea fi o țară mai civilisată, de vreme ce are băi carele tragŭ atâta lume la dênsele. Însă căruța poștiĭ și întêmplările neplăcute ce întimpin pe drum și în satul de la Balta-albă, mĕ facŭ a mĕ întórce earăși la ideea mea cea dintêiŭ, și în urmare, mĕ culc cu încredințare că mĕ găsesc într'o țară sĕlbatică. Închipuiți-vĕ dar ce revoluție s'aŭ făcut în crieriĭ meĭ, când a doua di diminéță am vĕdut o mulțime de calesce evropienescĭ pline de figurĭ evropienescĭ și de toalete evropienescĭ! Nu puteam crede că eram treaz, și mĕ socotiam a fi față la vre-o fantasmagorie nepricepută; fantasmagorie cu atât mai curiósă că îmĭ înfățoșa tot soĭul de contrasturĭ, precum: balóne de Viena cu înhămăturĭ necunoscute pe la noĭ; pălăriĭ de Francia cu șlice orientale; frace cu anterie; toalete parisiane cu costumurĭ străine și originale. Mai adăugiți la aceste pocnitele și răcnitele postașilor, mișcarea a triĭ-decĭ de trăsurĭ ce se întrecea pe câmp, mulțimea cailor înhămați la dênsele, clopoțeiĭ ce suna la gâtul lor, și însfîrșit efectul noutățiĭ acestor lucrurĭ în ochiĭ unuĭ străin, ș'așa vĕ veți putea lesne închipui espresia comică a figureĭ mele în fața unuĭ spectacul atât de neașteptat.

Mĕ porniiŭ precum v'am spus pe urma trăsurilor, cu presêmțire de a întêlni în drumul meŭ alte nouĕ minunĭ; și în adevĕr, acea presêmțire nu mĕ înșĕlă; căcĭ lucrurile ce vĕduiŭ mĕ aruncară într'o mirare și mai adâncă!

Pe marginea uneĭ bălți late zăriiŭ deodată un soiŭ de târg ce nu era târg, un soiŭ de bâlciŭ ce nu era bâlciŭ; o adunătură estraordinară, o înșirare neregulată

de corturĭ, de căsuţĭ de scînduri, de vizuniĭ făcute în rogojinĭ, de braşovence, de caĭ, de boĭ, de ómiĭ, care înforma de departe una din priveliştile cele maĭ originale de pe faţa pămêntuluĭ. Lângă o cutie de scînduri, unde bogatul trăgea ciubuc, se clătina de vênt o şatră de ţoluri rupte, în care săracul se pîrlia la sóre. Aprópe de acésta, se rîdica o cuşcă de rogojinĭ lipită de o braşovancă ce slujia de cameră de culcat. Maĭ încolo, un car mare, coperit de un lăicer, figura ca un palat cu două rênduri, căcĭ la rêndul de sus, adică în car, sta grămădiţĭ o femee cu triĭ copiĭ, ear la rêndul de gĭos, adică sub car, găzduia bărbatul împreună cu un câne, ş. c. l.

Ce să vĕ spun, domnilor, însfîrşit? Nu cred să fie alt spectacul în lume, care să-mĭ pótă face o impresie maĭ mare decât acea ce mĭ-aŭ pricinuit privirea aceluĭ târg noŭ, care la cel maĭ mic vênt era în primejdie de a sĕ preface în ruine. Pe de o parte, ticăloşia sa pitorésca, pe de altă parte lucsul echipajelor ce alerga pe malul bălţiĭ; acel amestec de tóte contrasturile, mĕ silia sĕ mĕ cred când într'o insulă din Oceania, când într'o capitalie a Evropeĭ; şi prin urmare nu scieam cu siguranţie dacă acele ce videam era un vis a închipuireĭ mele saŭ lucrurĭ în fiinţă.

Mĕ înaintam chiar ca o maşină pintre tóte acele minunĭ, oprindu-mĕ câte odată spăriet în faţa unor trupurĭ de ómiĭ lungite góle pe marginea drumuluĭ şi mânjite cu glod din cap păn' în picióre. Mi se părea că acele trupurĭ, culcate la sóre, era leşurĭ de morţĭ! dar mĕ încredinţăiŭ pe urmă, că aceĭ nenorociţĭ era pătimaşĭ ce

înadins se ungea cu glodul din baltă ca cu alifiea cea mai vindecătóre.

Balta era plină de scăldătorĭ şi vuia de răcnite şi de rîsurĭ. Toţĭ, din tóte părţile, bărbaţĭ şi femeĭ, venia de de se arunca în apă, la un loc, cu o nepăsare vrednică de timpurile cele mai nevinovate ale lumeĭ, şi cu o veselie ce mĕ îndemnă şi pe mine a lua o baĭe. Întrăiŭ decĭ în baltă şi mĕ înaintăiŭ, cale de vr'o două sute de paşĭ, călcând printr'un glod negru şi unsuros, în care mĕ cufundam până în genunchĭ la fiesce care pas.

Cum mĕ depărtam de mal, deodată mĕ treziiŭ între patru femeĭ, carele întocmaĭ ca nisce naĭade, era coperite numaĭ cu vĕlul cristalin al apeĭ!.. E de prisos sĕ adaug că mĕ depărtăiŭ iute de ele, ruşinat şi cerêndu-le *pardon*.

„*Maladroit!* ḑiceam în mine, se vede că am întrat tocmaĭ în locul de scăldare hotărît pentru secsul frumos!" şi apucăiŭ în stânga, cu gând de a eşi din hotarele împĕrăţieĭ femeescĭ; dar în curênd mĕ găsiiŭ earăşĭ faţă 'n faţă cu vr'o trĭĭ sirene albe şi vesele ce se împroşca una pe alta cu apă. De iznoavă fugiiŭ înapoĭ ruşinat, de iznoavă ceruiŭ pardon şi apucăiŭ în drépta, nesciind încotro mĕ îndreptam, pentru că rĕsfrângerea sóreluĭ pe suprafaţa bălţiĭ mĕ orbise de tot.

Împregiurul meŭ auḑiam fel de fel de glasurĭ, unele bărbătescĭ, altele dulcĭ şi armonióse care cânta melodiĭ străine pe cuvinte necunoscute mie; şi cu cât păşiam înainte, mĕ întêlniam cu fiinţĭ de secsul frumos, saŭ cu fiinţĭ de secsul nefrumos; şi cu cât făceam acele întêlnirĭ apropiete, rĕmâneam încredinţat de starea sĕlbatică

a Valahieĭ, pentru că numaĭ într'o ţară sĕlbatică puteam videa acel amestec nevinovat de secsurĭ.

Dar în vreme ce mĕ adânciam atât în baltă cât şi în gânduri, rĕmăseiŭ de-odată încremenit pe loc, căcĭ auḑiiŭ lângă mine o convorbire franţeză!

Trĭĭ tinerĭ ce zăriiŭ aprópe vorbia împreună; unul purtând o cealma de glod pe cap, altul avênd o mască earăşĭ de glod pe obraz, şi al triile făcêndu-şĭ pe pept o giletcă tot de glod.

— Aflat-aţĭ, ḑise unul, cele de pe urmă minunĭ ale bălţiĭ?.. O damă de la Moldova, care de doĭ anĭ nu se putea sluji nicĭ de cum de mâna sa cea dréptă, după ce aŭ luat vr'o trĭḑecĭ de băĭ, aŭ făcut astăḑĭ cruce cu însaşĭ mâna de care pătimia. Asemine, doĭ surḑĭ aŭ câştigat auḑul, şi un ficior al meŭ, ce era plin de rănĭ peste tot trupul, s'aŭ vindecat de ispravă prin întrebuinţarea gloduluĭ acesteĭ bălţĭ!

— Nu e de mirare, rĕspunse altul, căcĭ balta în care ne găsim este adevĕratul isvor al tămăduireĭ... Dar nu sciţĭ ce întêlnire curiósă am făcut astă nópte în satul Balta-albă, după ce m'am despărţit de voĭ? Cum treceam călare prin sat, aud de-odată strigând: *arretez, arretez!* şi zăresc un om alergând în partea mea. Ce era? un bĭet străin, un francez carele sosise de un ceas acolo, şi care de un ceas se primbla pe uliţĭ încungĭurat de o clae de cânĭ, căutând un tractir.

La aceste cuvinte ale tênĕruluĭ, mĕ apropieiŭ de dênsul, plin de bucurie, şi-ĭ ḑiseiŭ, apucându-l de mână: Eŭ sûnt, domnul meŭ, acel străin de care ţĭ-aŭ fost

milă astă nópte, şi sûnt recunoscĕtor sórteĭ că te întêlnesc de a doua oară pentru ca sĕ-ţĭ mulţĕmesc!

Nu am trebuinţă, domnilor, sĕ vĕ maĭ adaug că aceĭ trĭĭ tineri mĕ priimiră îndată în societatea lor, şi că prin manierele lor plăcute, mĕ siliră a mĕ crede în Valahiea earăşĭ ca într'o ţară civilisată.

Eşind din baltă tuspatru, ne duserăm sĕ visităm cu deamănuntul curiosităţile aşeḑate de-alungul maluluĭ, şi în vreme ce treceam pe dinaintea lor, unul din tovarĕşĭ mi le tălmăcia, riḑênd:

— Eată, domnule, ḑicea el, o lume nouă, vrednică de a deştepta închipuirea d-tale de artist. Eată un târg de câteva miĭ de suflete, un târg ce s'aŭ înfiinţat în câteva ḑile, şi care peste câteva sĕptĕmânĭ se va şterge de pe faţa pămêntuluĭ, întocmaĭ ca Babilona, ca Niniva ş. c. l; un târg în care nicĭ o taĭnă casnică nu se póte ascunde, din pricina lipseĭ zidurilor, a uşilor şi a ferestrelor; un târg însfîrşit cu totul necunoscut Evropeĭ, dar în care civilisaţia eĭ este representată prin magaziile de scînduri a două marşande de mode! Eată o lume ce în ochiĭ d-tale pare a fi sĕlbatică, dar care are soiul eĭ de civilisaţie deosebită. Aicĭ ne găsim în împĕrăţiea contrasturilor celor maĭ originale; aicĭ lucsul şi sărăcia, durerea şi veselia, ideile noue şi ideile vechĭ, costiumele Evropeĭ şi costiumele românescĭ, tóte sûntŭ unite la un locŭ, sûntŭ mestecate la un loc şi producŭ un efect neînchipuit atât ochilor cât şi minteĭ; aicĭ...

— Aicĭ, adăugă altul, privirea se îndestulează, dar

stomahul rĕmâne deşert! Haĭdeţĭ maĭ bine aiure sĕ şidem la masă.

Îndată ne şi suirăm într'o droşcă cu şĕse caĭ şi încurênd agĭunserăm în satul Balta-albă, la o casă ţĕrănéscă. Camera în care întrarăm era tot aşa de mică şi de bine mobilată ca aceea a străjeruluĭ meŭ.

— Domnilor, ḑise riḑênd stăpânul vremelnic aceleĭ case, vĕ voftesc sĕ fiţĭ cu cea maĭ mare luare aminte în privirea mobilelor şi a oglinḑilor ce acopĕrŭ păreţiĭ... Cu astă condiţie vĕ poftesc la masă!

Şi, ḑicênd aceste, el întinse gĭos la pământ o rogojină, puse în mijloc o mĕsuţă rotundă cu piciórele scurte, aruncă pe dênsa patru şervete şi patru linguri de lemn, şi ne îndemnă pe toţĭ sĕ ne aşeḑăm turcesce împregĭurul meseĭ. Pe urmă bătu în palme, şi trĭĭ slugĭ întrară aducênd, unul o tabla cu pâne albă, al doile un castron cu borş, ear al triile câteva butelcĭ de Bordeaux.

— Domnilor, ne ḑise ear tênĕrul ce ne ospĕta, fiind că paharele sûntŭ de prisos în satul acesta, fie-care din noĭ sĕ se înarmeze de o butelcă şi sĕ facă cu ea ce va socoti de cuviinţă, spre a-şĭ stênge sĕtea.

Noĭ urmarăm îndată sfatul acesta şi ne puserăm a mânca din castron, cu o frăţie orientală vrednică de fómea nóstră. După borş, feciorĭĭ adusĕră alte bucate care îmĭ plăcură mult, de şi îmĭ era cu totul necunoscute.

Nu voiŭ uĭta nicĭodată acea masă originală, şi posiţiea nóstră la pământ, şi veseliea ce aŭ domnit între noĭ până la sfîrşit, şi răcnitele ţiganilor lăutarĭ ce cânta la uşă, şi entusiasmul cu care tavarĕşiĭ meĭ aŭ purtat

un toast Franciei, şi danţurile naţionale ce aŭ gĭucat eĭ, şi dărniciea lor către lăutarĭ, şi luptele în glumă ce s'aŭ iscat între noĭ după masă, şi care aŭ ţinut până la cincĭ ceasurĭ.

În spre sară ne duserăm călărĭ earăşĭ pe malul bălţiĭ, cu gând de a face o primblare cu *Vaporul!* Înţelegeţĭ prea bine, domnilor, că ideea unuĭ vapor pe Balta-albă era în stare sĕ-mĭ aducă o mirare nemărginită; dar când zăriiŭ maşina ce purta un nume atât de falnic, începuiŭ a rîde ca un nebun. Vaporul Bălţiĭ-albe era o plută de grinzĭ, avênd un cort mare drept coperiş, şi două roţĭ micĭ de móră animate pe laturile eĭ. Acele roţĭ care ĭĭ meritaseră numele de vapor, era învêrtite în apă de patru oaminĭ, şi prin mişcarea lor purta încet pluta pomenită pe faţa bălţiĭ.

Ne suirăm pe dênsa vr'o trĭĭ-ḑecĭ de persóne, dame şi cavalerĭ, precum şi o bandă de lăutarĭ ţiganĭ, şi până pe la opt ceasurĭ de sară, făcurăm o primblare sentimentală sub raḑele lunĭĭ ce se rîdicase în cer. Damele se cam temea de furtunĭ şi alte întêmplărĭ a navigăreĭ, dar cavalerĭĭ care sta pe lângă dumnealor, le făcură gĭurămênt de a le scăpa în not din orĭ ce primeĭdie, şi aşa ne întórsĕrăm la mal teferĭ, voĭoşĭ şi gata de a merge la balul ce se da în satul Balta-albă.

Acel bal, care era menit spre a-mĭ rĕsturna tóte ideile mele asupra stărĭĭ sĕlbatice a Valahieĭ, mĕ aduse într'o încântare neaşteptată! Peste două sute de persóne adunate într'o sală mare ce purta nume de Cazino, alcătuia o soçietate cu totul evropienéscă, atât prin toaletele lor

plăcute, cât şi prin a lor maniere civilisate. Vĕ las dar sĕ gândiţĭ, domnilor, ce impresie îmĭ făcu acea adunare, mie care eram încă asurdit de strigările furióse a postaşuluĭ din Brăila, mie care eram încă stâlcit de patul caseĭ străjeruluĭ, mie însfîrşit care asistasem la scenele din târgul aşedat pe malul bălţiĭ! Dar maĭ cu samă, când făcuiiŭ cunoscinţă cu câteva dame românce tinere şi frumóse, şi când le auḑiiŭ pe tóte vorbind limba franceză întocmaĭ ca nisce parisiane, credeţi-mĕ că mĕ socotiiŭ în palatul încântat al unuĭ vrăjitor.

Ochiĭ damelor atât de fărmăcătorĭ, zimbetele lor graţióse, glasurile lor dulcĭ, taliile lor bine făcute, şi care se mişca răpide în figurile codtradanţuluĭ, saŭ trecea ca fantasme albe în vêrtejul valţuluĭ; acel amestec de florĭ, de toalete scumpe, de lumine şi de musică, mĕ îmbătaseră atât de mult, încât uĭtasem de tot că mĕ aflam în fundul Evropeĭ, pe margigea Orientuluĭ. Şi când se sfîrşi balul, şi când eşiiŭ din sală şi mĕ găsiiŭ earăşĭ într'un câmp pustiiŭ, nu mĕ putuiŭ opri de a ḑice cu cea maĭ adâncă încredinţare: În adevĕr Valahiea este o ţară plină de minunĭ! una din ţĕrile care sûntŭ descrise în Halima!

După vr'o două ceasurĭ, îmĭ luăiŭ adio de la prietiniĭ meĭ de baltă, şi mĕ porniiŭ spre Galaţĭ într'o brişcă jidovéscă, cu gând de a mĕ sui în vaporul Ţarigraduluĭ. Lăsăiŭ satul în urma me şi mĕ afundăiŭ în câmpiĭ, după ce întêlniiŭ în cale-mĭ vr'o două companiĭ de cavalerĭ şi de dame ce se primbla cu lăutarĭ pe lună.

Eată, domnilor, istoria voeajuluĭ meŭ la Balta-albă. În 24 de ceasurĭ am vĕḑut atâte lucrurĭ nepotrivite, atâte contrasturĭ originale, că nu sciŭ nicĭ acum dacă Valahiea este o parte a lumeĭ civilisate, saŭ de este o provinçie sĕlbatică! Dumneavóstră, domnilor, care mĕ încredinţaţĭ că nu'ĭ nicĭ o deosebire între Valahiea şi Moldova, puteţĭ sĕ-mĭ tălmăciţĭ acest problem.

(Calendarul Albineĭ 1848.)

CĂLĂTORIE ÎN AFRICA

CĂLĔTORIE ÎN AFRICA

De la Biaritz la Gibraltar

D-luĭ I. Alecsandri

Iubite frate! — De 12 anĭ acum, de când călĕtoresc prin deosebitele părţĭ ale lumeĭ, tu mĕ urmărescĭ cu ochiĭ şi cu sufletul. Dulcea iubire de fraţĭ, care ne légă împreună, nasce în inima ta o grijă taĭnică asupra sórteĭ mele de călĕtor, sórtă espusă la tot soiul de întêmplărĭ, şi adeseorĭ de pericule. De aceea preocuparea mea cea maĭ necontenită este de a-ţĭ scrie din tóte colţurile pămêntuluĭ unde mĕ aflu, pentru ca sĕ-ţĭ daŭ sĕmn de vieaţă şi sĕ te îndemn a fi liniştit în privirea mea, căcĭ este un Dumneḑĕŭ priitor pentru călĕtorĭ. Eŭ acum am sosit la Gibraltar, acéstă stâncă urieşă acoperită cu tunurĭ engleze; şi peste câteva ore plec la Maroc, spre a visita în grabă cóstele Africeĭ, păn'a nu întra în Spania. De vroescĭ a cunósce cum am făcut drumul până aicĭ, îţĭ trimit jurnalul meŭ de călĕtorie. Adio; ĭe-ţĭ copiliţa pe braçe şi spune-ĭ că moşul eĭ are sĕ-ĭ aducă de gĭucărie pe Sultanul de Maroc.

(Gibraltar, 1853).

I

Tovarĕşul meŭ de drum.

Mĕ aflam de o lună la Biariţ, oraş mic, perdut în fundul golfuluĭ de Gasconia, pe ţermurile Oceanuluĭ, şi îmĭ petreceam ḑilele într'o necurmată plăcere. De la ferésta salonuluĭ meŭ, ochiĭ meĭ se primblaŭ fără saţiŭ, când pe albastra şi mult mărĕţă întindere a mărelĭ, când pe taĭnica nemărjinire a ceriuluĭ. Închipuirea mea, urmând sborul ochilor, se legăna pe vîrful argintiŭ al valurilor, şi lunecând până în fundul orizonuluĭ, mergea adeseorĭ de se opria, ca o pasere călĕtoare, pe catargurile corăbiilor ce treceaŭ în depărtare. Câte voiaguri plăcute am făcut astfel! câte ţermurĭ frumóse am visitat, fără a mĕ mişca de pe jĕlţ!

Când resăria sórele şi întindea un vĕl de aur pe faţa oceanuluĭ, mĕ coboriam degrabă pe malul năsipos şi mĕ aruncam în valurĭ. Rĕcórea lor mĕ pĕtrundea şi îmĭ causa o mulţĕmire nespusă; mişcarea lor mĕ legăna ca pe un copil în braţele mameĭ sale. Însă de şi câte-odată îmĭ treceaŭ pe deasupra capuluĭ valurĭ marĭ şi mĕ făceaŭ sĕ înghit fără voĭe apă amară şi saratĕ; de şi altădată ele, sdrobindu-se chiar în peptul meŭ, îmĭ frângeaŭ şeile şi mĕ da peste cap, aceste micĭ întêmplărĭ adăugiaŭ o nouă mulţemire petrecerii mele de înotător.

Într'o ḑi însă, marea fiind liniştită şi limpide, mĕ depărtaiŭ de mal maĭ mult de cât obicĭnuit, înotând pe spinare fără a videa încotro mĕ îndreptam, căcĭ ochiĭ

meĭ, ţintiţĭ pe bolta cerésc㠹 admiraŭ formele fantastice ale norilor.

Deodată capul meŭ se ciocni de un alt cap ce venia spre mal, şi carambolul fu atât de tare, încât mĕ cufundăiŭ ameţit, până ce atinseiŭ fundul. Fiind însă că nu aveam gust nicĭ decum de a rĕmânea acolo, mĕ isbiiŭ puternic în sus, şi într'o clipală păruiŭ în faţa apeĭ, boldind ochiĭ de giur împregiur cu oare care spaimă. Atuncĭ vĕduiŭ chiar lângă mine, eşind din mare, capul cu care mĕ ciocnissem şi care era drépta proprietate a unuĭ tênĕr englez.

Ne uĭtarăm unul la altul cu multă mirare şi puçină mânie, şi, închinându-ne apoĭ ca într'un salon, legarăm o convorbire fórte interessantă între noĭ:

— Frumos carambol amŭ făcut împreună! Oceanul a slujit de biliard şi capetele nóstre de bile.

— 0! *ĭes*.

— Te-am lovit tare?

— 0! *ĭes*.

— Îmĭ pare fórte rĕŭ. Te-aĭ cufundat adânc?

— 0! *ĭes*, până în fund.

— Ca şi mine; şi aĭ înghiţit ceva apă sărată?

— 0! *ĭes*, ca vr'o două litre.

— Şi eŭ nu maĭ puçin. Eştĭ englez, domnule?

— 0! *ĭes;* dar d-ta?

— Român?

— De la Roma?

— Ba de la Moldova.

— *Haĭ!*

Trebue să fac aicĭ o observare. În convorbirea Englezilor cuvêntul afirmativ *o*! *ŭes!* (aşa), şi esclamarea *haŭ!* jócă un rol fórte mare; ele corespundŭ cu caracteristicul *ihî* şi cu poznaşul *eleĭ* al Românilor.

După acéstă scurtă convorbire, englezul şi eŭ plecarăm cătră mal, înotând unul lângă altul, şi, păn'a nu agĭunge, tovarĕşul meŭ ḑise:

— M'am scăldat astă primăvară la Cadics în Marea Mediterană şi m'am înecat de două orĭ...

— Şi n'aĭ murit nicĭ odată?

— Nu.

— Bravo! Eştĭ tare la vieaţă.

Englezul meŭ începu a rîde cu mulţĕmire şi mĕ întrebă de cunosceam Cadics?

— Nu-l cunosc âncă, ĭĭ rĕspunseiŭ; dar am de gând a pleca din Biariţ peste treĭ ḑile, pentru ca sĕ întreprind un voiaj în Spania.

— *Haŭ!*.. Aĭ de gând sĕ mergĭ în Spania?

— Dar; am de mult dorinţa de a videa acéstă ţĕră plină de minunĭ.

Englezul se opri puçin, înotând în loc, şi ĭmĭ ḑise:

— Domnule, am făcut cunoscinţă împreună prin un chip neobicĭnuit, lovindu-ne în capete şi înecându-ne pe gĭumătate, păn'a nu ne videa la faţă. Tóte aceste împregiurărĭ mĕ facŭ a dori cunoscinţa d-tale maĭ deaproape, şi mĕ îndĕmnă a te ruga sĕ-mĭ daĭ voie ca sĕ te întovărĕşesc în călĕtoria d-tale.

Acéstă propunere neaşteptată mĕ făcu şi pe mine sĕ mĕ opresc în loc şi sĕ arunc un *haŭ* englezesc.

— Bine, domnule, îĭ ḑiseiŭ, nu este o lună de când aĭ visitat Spania, şi acum vreĭ ear sĕ începĭ acest voiaj?

— O! *ies!* dacă mĕ primescĭ ca tovarĕş de drum.

— Te priimesc cu mare mulţĕmire.

— Când plecăm?

— La 18 a luneĭ, adică peste treĭ ḑile.

— Şi unde ne întâlnim în ḑiua plecăreĭ?

— În Baiona, pe Piaça-de-Arme.

— Prea bine; adio.

— A revedere.

Eată cum se întâmplă de-mĭ găssiiŭ un tovarĕş de călĕtorie tocmaĭ în fundul Oceanuluĭ.

II

Mal-Posta.

A treia ḑi după acéstă întâmplare, îmĭ luăiŭ ḑiua bună de la bĕtrânul marineriŭ care mĕ găsduisse în vreme de patru sĕptĕmâni la Biariţ, şi ḑicând adio măreţuluĭ Ocean, plecăiŭ la Baĭona, unde agĭunseiŭ după o oră de cale. Fiind însă că maĭ aveam vreme de aşteptat până la plecarea malposteĭ, o întrebuinţăiŭ primblându-mĕ prin oraş, cu gând de a găssi pe noul meŭ tovarăş de călĕtorie.

De la ciocnirea capetelor nóstre în sînul măreĭ, nu maĭ dassem cu ochiĭ de el, şi, prin urmare, dacă n'aşĭ fi sciut cât e de serióssă parola unuĭ engles, aşĭ fi considerat propunerea luĭ de a mĕ întovărĕşi în Spania, ca o propunere făcută în apă şi căḑută în baltă. În curênd

însă îl zăriiŭ pe piaça teatruluĭ, aşeḑat la o masă dinaintea uneĭ frumóse cafenele, şi bênd un grog ferbinte. El mĕ aştepta în costiumul sĕŭ de turist, costium demn de însemnat prin mulţimea buzunarelor şi prin mărimea bumbilor.

Cum mĕ zări, Englezul îmĭ dete un *gud morning*, şi mĕ strînse de mână cu o amicie care îmĭ sclinti degitele.

— Unde mergem maĭ întêiŭ? îl întrebăiŭ.

— La Tuluza, ca sĕ visităm vestitul Capitul.

— Şi de la Tuluza?

— La Nima, ca sĕ videm ruinele romane.

— Şi în sfîrşit?

— La Marsilia, ca sĕ ne îmbărcăm pentru Spania.

— Fórte bine; însă nu socoţĭ c'ar fi maĭ simplu, fiind că ne găssim pe marginea Spanieĭ, sĕ întrăm îndată pe pămêntul eĭ?

— Cu adevĕrat ar fi mult maĭ simplu; dar nu-mĭ place sĕ fac ca tótă lumea. Eată planul ce propun: De la Marsilia mergem de visităm tótă cósta Spanieĭ: Barcelona, Valençia, Cartagena, Malaga, etc., pănă la Gibraltar. De aicĭ ne îndreptăm spre Cadics, şi de la Cadics începem adevĕratul nostru voĭaj în Spania, visitând: Sevilia, Cordova şi Grenada. Pe urmă agĭungem la Madrid, unde ne oprim câtă vreme ne-a plăcea, pănă a nu ne întórce în França. Acest plan îl socot maĭ nimerit; însă dacă voescĭ ca sĕ trecem îndată munţiĭ Pireneĭ, eŭ sûnt gata sĕ te urmez orĭ pe unde veĭ merge.

— Planul d-tale este prea bun şi îmĭ place, cu atât

mai mult că eŭ am obiceiŭ a călători fără marş-rută hotărîtă de înainte, ci numai după îmdemnurile fantasieĭ mele. Haĭdeţi dar pe la Marsilia, şi sĕ ne fie călătoria fericită!

— *Oĭ raĭt!* rĕspunde tovarĕşul meŭ. Şi amêndoĭ veseliĭ, sprintenĭ ca nisce şcolarĭ în vacanţie, ne ducem la biuroul malposteĭ, ne suim în trăssură, şi plecăm din Baĭona pe la 11 óre.

Caiĭ pornescŭ ca nisce zmeĭ, pavelele rĕssună sub copitele lor, şi în curênd âmbele oraşe Baiona şi Saint-Esprit, despărţite prin riul Adur, rĕmânŭ în urma nóstră cu fortificările lor pline de tunurĭ.

Dintre tóte modurile de călătorit cel mai plăcut şi mai comod este fără îndoeală malposta; şi dintre tóte voiajurile din Europa, unul din cele mai frumósse este voiajul de la Baiona la Tuluza, în departamentul numit Bas-Pireneĭ.

Malposta nu priimesce decât doĭ călătorĭ, fiind menită a duce corespondenţiile cu cea mai mare răpegiune; ea face tot drumul în fuga cailor, ḑi şi nópte, fără a sĕ opri nicăire mai mult de cincĭ minute. Călătoriĭ trebue dar sĕ se îngrijască a lua cu eĭ provisiĭ, căcĭ altmintere arŭ fi espuşĭ a rĕmânea nemâncaţĭ şi nebĕuţĭ 24 de óre întregĭ, împregiurare critică ce este fórte vătămătóre entusiasmuluĭ.

Soşeoa trece de-a lungul munţilor Pireneĭ, în mijlocul unuĭ şir necurmat de grădinĭ frumósse, de liveḑĭ îmbelşugate, şi de câmpiĭ rĕcorite prin riurile Adur şi Gava. Orĭ încotro se îndréptă ochĭul, întêlnesce priveliştĭ roman-

tice, casteluri noue şi elegante, parcuri pline de o vesselă verdeţă, în vreme ce fundul orizonuluĭ este cuprins de minunata panoramă a Pireneilor. Adaogă pe lângă aceste o climă plăcută, un cer limpide şi albastru, o şosea curată, o trăssură comodă înhamată cu cinci zmeĭ voĭnicĭ şi o inimă voĭóssă de călĕtor. Ce póte dori un om maĭ mult pentru ca sĕ fie mulţĕmit şi sĕ uĭte tóte necazurile vieţiĭ?

Tovarĕşul meŭ părea pĕtruns de o adâncă mulţĕmire sufletéscă, şi începuse a cânta o arie engleză fórte originală, de şi puçin armonióssă. Caiĭ, spărieţĭ, se vede, de acel cântic, alergaŭ cât ce puteaŭ; roţile sburaŭ pe petrişul luciŭ al şoseleĭ; clopoţeiĭ aninaţĭ de gurile hamurilor zuruiaŭ vessel; postaşul pocnia din biciŭ necontenit şi glumia cu tóte nevestele ce întâlnia pe drum; copaciĭ de pe marginea şoseleĭ fugiaŭ în urma nóstră ca o armie pussă în rîssipă; ear noĭ, lungiţĭ pe perinele trăssureĭ, fumamŭ cu plăcere, şi priviam prin fumul albastru al çigaretelor câmpiile şi munţiĭ cariĭ păreaŭ că se învêrtiaŭ împregiurul nostru.

După puçină tăcere, tovarĕşul meŭ şi eŭ ne uĭtarăm maĭ cu luare-aminte unul la altul, cu gând de a face o cunoscinţă maĭ de aprópe şi, după un ecsamen desăvîrşit de vr'o cinci minute, rĕmâind mulţĕmiţĭ de fisionomiile nóstre, începurăm a grăi.

— Minunat început de călĕtorie! Nicĭ cald, nicĭ frig, nicĭ colb, nicĭ glod. Cum e maĭ bine.

— Cu adevĕrat; şi pe lângă aceste avantajuri, adaugă că trecem prin una din cele maĭ frumósse părţĭ ale Fran-

çieĭ, sub un cer limpide şi albastru care se întinde deasupra nóstră ca o boltă de smarald.

— Eştĭ poet, domnul meŭ?

— Câte-odată... când vreŭ să uĭt lumea; dar d-ta?

— Şi eŭ cânt din vreme în vreme, însă nu din liră ci din trimbiţă.

— Plăcut instrument!

— Îţĭ place?

— Fórte mult... de departe.

— Te cred. Sciĭ pentru ce am învĕţat a suna din trimbiţă?

— Pentru ca să alungĭ *splinul*, póte? *)

— Aĭ gâcit. Sûntŭ acum doĭ anĭ de când mĕ apucase acéstă bólă grozavă, care aduce pe om încet-încet la desperare şi îl face să doriască a scăpa de vieaţă prin orĭ ce chip. Splinul îmĭ abătuse sufletul, îmĭ întunecase mintea, îmĭ adussese desgust de tóte plăcerile lumeĭ, şi, într'un cuvênt, mĕ împinsese chĭar pe margina mormêntuluĭ, căcĭ hotărîssem a mĕ împuşca.

— Şi cum ţĭ-aĭ schimbat hotărîrea?

— În minutul în care era să mĕ trimit pe ceea lume; când era să trag cocoşul pistoluluĭ îndreptat spre fruntea mea, am auĝit deodată o trimbiţă sunând o bucată jalnică din opera *Lucia* a luĭ Donizetti; însă într'un chip astfel de cĭudat, încât m'aŭ umflat rîssul ca pe un nebun şi mĭ-aŭ răcorit splinul.

---

*) Splinul, bóla urîtuluĭ de care Englezĭĭ pătimescŭ mult în ţéra lor.

— Şi drept recunoscinţă pentru acest instrument care ţĭ-aŭ scăpat vieaţa, aĭ hotărît sĕ te facĭ trompetaş?

— Dar; şi de atuncĭ îmbuc trimbiţa şi rup urechile celor ce mĕ ascultă, de câte orĭ vine de mĕ cércă urîtul.

— Cred că nu'ĭ avea nevoĭe sĕ facĭ musică cât vom fi împreună.

Englezul începu a rîde şi îmĭ făgădui că m'a scuti de acea plăcere în tótă vremea, cât vom călĕtori amêndoĭ Eŭ îl încredinţăiŭ asemine din parte-mĭ că nu-ĭ voiŭ ceti nicĭ o poesie, şi astfel ne făcurăm ceĭ maĭ buniĭ amicĭ din lume. După închierea acestuĭ tractat între noĭ, aprinserăm două çigare rumene de Havana, carele ne făcură sĕ gândim firesce la ciubucul turcesc şi, prin urmare, la voiajurile în Orient.

— Fost-aĭ în Asia? mĕ întrebă Englezul.

— Am fost cu un compatriot al d-tale, sir Dicson.

— Dicson? doctorul Dicson?

— Dar; un tênĕr fórte plăcut, adevĕrat jentlman, nalt, purtând ochelarĭ.

— Ochelarĭ de aur?

— Întocmaĭ; îl cunoscĭ?

— Cunosc o persónă asemine precum çicĭ, dar sĕ numesce Covleĭ... Nu'ĭ el.

— Acest Dicson era mare amator de cafe turcéscă şi cunoscea tóte cafenelele cele maĭ vestite de pe Bosfor, atât din partea Evropeĭ cât şi de pe malurile Asieĭ; însă îmĭ mărturissa că nime în lume nu sciea sĕ facă cafe maĭ bună decât dervişul Abdalah-Osman, pe care îl întêlnise el în drumul ce duce la Brusa. Dicson făgăduise

dervişuluĭ sĕ-ĭ trimită o păreche de metaniĭ de calembec, drept mulţĕmire pentru minunatul felegean de cafe ce gustase la el; dar nu găssise încă nicĭ un prilej ca sĕ-şĭ împliniască făgăduinţa. Aflând în sfîrşit că eŭ era să mĕ pornesc de la Constantinopoli ca sĕ merg la Brusa, îmĭ încredinţă părechea de metaniĭ, şi mĕ rugă ca sĕ o daŭ din parte-ĭ luĭ Abdalah-Osman, dacă l-aşĭ întâlni cumva în călătoria mea.

— Şi l-aĭ găssit?

— L-am găssit.

— Cum, unde şi când?

— La anul 1845, între Ghemlic şi între Brusa, în Asia. Plecasem din Constantinopoli pe un vapor turcesc, cu gând de a merge sĕ visitez Brusa, vechea capitală a imperiuluĭ Otoman, vestită prin numĕrul mineralelor ce se înalţă din sînul eĭ ca lăncile uneĭ armiĭ de urieşĭ, precum şi prin frumósele materiĭ de mătassă lucrate în fabricile sale. Desbărcând la Ghemlic, sat mic de pe malul asiatic a Măreĭ de Marmara, tovarĕşiĭ meĭ şi eŭ ne suirăm pe caĭ şi luarăm drumul Bruseĭ.

Cărarea ce duce la acest oraş, bătută de copitele cailor şi ale cămilelor, trece peste câmpiĭ şi colnice acoperite cu o érbă sĕlbatică şi mirossitóre; şi călătoriul este ecspus, în vreme de şese óre, la raḑele arḑătóre a unuĭ sóre de foc, ce îl cóce chĭar ca pe un oŭ în pelea luĭ.

Feţele nóstre se roşiseră ca nisce rodiĭ cópte, şi ni se părea că aveam fie-care câte un boţ de éscă în gât. Setea ne muncia fără milă şi ne silia sĕ răcnim turcesce: *aman!* când din norocire sosirăm la mijloc de

cale, pe malul unuĭ mic pîrăŭ. Câţĭva paltinĭ marĭ şi frunzoşĭ formaŭ un verde oazis chĭar lângă cărare, şi împrăştieaŭ o umbră drăgălaşă împrejurul lor.

Îţĭ poţĭ închipui bucuria nóstră!

Ne coborîm îndată de pe caĭ şi dăm năvală la isvor; dar păn'a nu apuca a bea, un bĕtrân ce sta culcat sub copacĭ alérgă sgre noĭ şi ne opresce de a face o assemine nebunie, căcĭ, ostenitĭ şi înferbêntaţĭ cum ne găssiam de pe drum, ne-amŭ fi îmbolnăvit pe loc de înghiţiam cât de puçină apă rĕce. El ne sfătuesce sĕ ne odihnim maĭ âmtêiŭ vr'o cincĭ minute la umbră, şi ne poftesce pe nisce rogojinĭ curate care îĭ serviaŭ luĭ de pat.

Bunătatea întipărită pe faça acestuĭ om ne îndémnă a priimi invitarea luĭ, şi dar, fără întârdiere, ne şi lungim sub paltinĭ, aşteptând cu nerăbdare învoirea luĭ, pentru ca sĕ sorbim dintr'o duşcă pîrăul întreg. Fiecare secundă ne pare un an, fiecare minută un secol! În sfîrşit cincĭ minute se împlinescŭ!.. Săltăm în picĭóre cu ochiĭ ţintiţĭ spre isvor; dar eată că bĕtrânul derviş ni se înfăçişază cu o cutie de rahatlocum şi cu o tabla de pahare cu apă.

Evalah! Işalah! Maşalah!.. Într'o clipală cutia şi paharele sûntŭ deşerte, setea nóstră stînsă, şi mulţĕmirea nóstră cu atât maĭ mare că bĕtrânul ne aduce îndată pe o altă tabla maĭ mică câteva felegene de cafe; dar ce cafe! o minune de cafe, plăcută, parfumată, demnă de un sultan! Fiecare picătură cuprindea o comóră de mulţĕmirĭ necunoscute; credeam că sorbiam raĭul luĭ Mohamed topit în felegeanurĭ.

Numaĭ un sîngur om pe lume era în stare sĕ facă asemine cafe, şi acel om trebuia sĕ fie Abdalah-Osman de care îmĭ vorbise Dicson la Constantinopoli. Adresându-mĕ decĭ la dervişul bĕtrân, îl întrebăiŭ:

— Nu eştĭ d-ta Abdalah-Osman?

— *Benim;* rĕspunse dervişul.

— Cunoscĭ pe Dicson-Beĭ?

— *Evet.*

— Dacă eştĭ Abdalah-Osman şi cunoscĭ pe Dicson-Beĭ, eată o păreche de metaniĭ de calembec ce m'aŭ însărcinat amicul nostru ca sĕ ţi le aduc, ca un suvenir pentru minunata cafe ce aŭ bĕut la d-ta. — Dicênd aceste, am dat metaniile bĕtrânuluĭ Abdalah-Osman; ear el îşĭ dismĭerdă barba cu o adâncă uĭmire, şi îmĭ făcu treĭ temenele, în vreme ce încălecam pentru ca sĕ-mĭ urmez drumul la Brussa.

Englezul meŭ mĕ asculta cu mare luare-aminte, şi de odată, lovind tare cu pumnul în trăsură, făcu gĭurământ ca sĕ mérgă la anul viitor în Asia şi sĕ se opriască la gĭumătate cale a Brusseĭ, pentru ca sĕ guste cafeoa vestită a luĭ Abdalah-Osman. Nu sciŭ de maĭ ecsistă âncă acel pustnic cuvios, care de maĭ mulţĭ anĭ acum vieţuia sîngur pe malul unuĭ pîrăŭ necunoscut din Asia, şi care avea de mulţĕmire a da tuturor călĕtorilor rahatlocum, apă próspĕtă şi cafe *gratis;* dar ce sciŭ de sigur este că, dacă el nu s'aŭ dus âncă sĕ-şĭ priimiască rĕsplata cuvenită în raiul luĭ Mohamed, negreşit are sĕ facă cunoscinţă cu Englezul meŭ, la anul viitor.

În vreme ce istorisiam acéstă anecdotă, sórele se co-

boria spre apus într'un ocean de flacări, şi raţele luĭ străbătiaŭ ca nisce săgeţĭ de aur pintre frunţele copacilor. Munţiĭ Pireneĭ se învăliaŭ treptat cu o mantie roşietică, ear vêrfurile lor, acoperite de omĕt, păreaŭ încununate cu diademurĭ strălucitóre. Umbrele se luptaŭ cu lumina şi se rîdicaŭ pe poalele dealurilor; ceriul limpide şi transparent se întindea deasupra nóstră ca un vĕl subţire şi albăstriŭ, prin care se zăria, ca prin vis, lucirea argintie a câteva stele. Un singur nor, ce avea forma unuĭ vultur urieş, se îndrepta spre culmea munţilor şi părea că sbura cătră cuĭbul sĕŭ, ascuns în naltele stâncĭ a Pireneilor. Era acum momentul taĭnic când tótă natura se pregătesce pentru odihna nopţiĭ; ora în care sufletul se pĕtrunde de o dulce melanholie şi se înalţă pe plaiurile cerescĭ ce merge sĕ se închine luĭ Dumneţeŭ.

Englezul meŭ scóse dintr'un buzunar un fes roş împestriţat cu feliurite cussăturĭ, şi, acoperindu-şĭ capul, se înfundă în colţul calesceĭ, unde începu curênd a horăi. Eŭ însă, care cu greŭ pot sĕ adorm la drum, căţuiŭ pe gânduri, şi, în dulcele légăn a malposteĭ, mĕ răpeţiiŭ pănă la Moldova.

Îmĭ revĕţuiŭ ţéra, familia, amiciĭ cu o duióssă bătae de inimă, şi, supus farmeculuĭ aceleĭ dulcĭ reveriĭ, mĕ sêmţiiŭ rătĕcind în lumea drăgălaşă a suvenirelor... Însă un hop a trăssureĭ mĕ trezi din acel vis frumos lângă tovarĕşul meŭ de drum, ce avea un aer de mandarin hinezesc sub fessul ţuguet ce îĭ cădea pe nas.

Acum umbrele nopţiĭ acoperiseră pămêntul, şi copaciĭ se zăriaŭ ca fantasme din altă lume ce se alungaŭ pe

câmpĭ, până ce se perdeaŭ în întunericul depărtăreĭ. Miĭ de stele străluciaŭ pe bolta cerească; unele căzeaŭ dealungul ceriuluĭ, lăssând o urmă argintie după dênsele; altele se oglindeaŭ în apa Aduruluĭ; altele păreaŭ că lunecă ca nisce marĭ briliantŭrĭ pe omĕtul din vêrfurile Pireneilor.

Tot era în lume taĭnic şi adânc-pĕtrunzĕtor; ear în tăcerea cumplită a natureĭ, în nemişcarea obiectelor ce ne încunjuraŭ, răpegiunea malposteĭ sĕmĕna îndoită, tropotul cailor şi sunetul zurgalăilor aveaŭ ceva fantastic. Fanarele trăsureĭ aruncaŭ înaintea lor, pe soşea, o pată lungă de lumină, în care caiĭ se zăriaŭ călcând în picióre umbrele lor ce se încolăciaŭ sub dênşiĭ ca nisce balaurĭ negri.

Îmĭ închipuiam că mĕ aflam în împĕrăţia fantasmelor, răpit de carul unuĭ geniŭ de nópte şi urmărit de hîrîitul grozav a unor balaurĭ nevĕzuţĭ. Însă luna se rîdică încet pe marginea orizonuluĭ, şi, la gingaşa sa lumină, fantasmagoria peri într'o clipă. Umbrele fiorósse se făcură nevĕzute, balaurii întrară în pămênt, şi cruntul lor hîrîit se prefăcu în nevinovatul horăit al englezuluĭ ce dormia cât şepte la spatele mele.

De-ar putea cineva sĕ stenografieze tóte gândurile care trecŭ prin mintea omuluĭ într'o nópte frumóssă de călĕtorie, ar produce volumurĭ întregĭ de ideĭ înalte şi de prostiĭ. Spre ḑorĭ de ḑiuă, somnul veni sĕ-mĭ închidă ochiĭ. Adormiiŭ ca un fericit, pentru ca sĕ visez pe Alecsandru Macedon gĭucând parola ca Papură Vodă. Adoua-ḑi mĕ treziiŭ în Tuluza.

III.

Tuluza, Nima, Marsilia.

E un spectacul fórte curios pentru un călĕtor de a asista la deşteptarea unuĭ oraş şi de a-l surprinde în toaletă de nópte.

Cum începe ḑioa a sĕ ivi, oraşul începe a bui de nisce sunete surde şi depărtate, carele încet-încet se tot măréscŭ ca flucsul Măreĭ. Icĭ, cole, se arată câte un om de abĭe deşteptat din somn, şi care trece răpide şi dispare ca o stahie în umbra déssă a stradelor. Unde şi unde câte o feréstră séŭ câte o uşă de magazie descopere forme ominescĭ învĕlite în halaturĭ şi încoronate cu scufiĭ de nópte; ear cu cât lumina cresce, stradele se umple de suflete ca un mare furnicar. Tóte cassele daŭ drumul afară unuĭ numĕr de locuitorĭ carĭĭ se rĕspândescŭ prin oraş şi, lucru demn de însĕmnat! deodată, ca şi când ar fi eşind din pămênt, se înaintează din tóte părţile mulţime de vite, de căruţe şi de ómenĭ încărcaţĭ cu provisiĭ. Atuncĭ vuetul se preface în sgomot; miĭ de glassurĭ, miĭ de răcnite se rîdică în vĕsduh, unindu-se cu tropotul cailor şi cu durduitul carelor pe paveoa oraşuluĭ. Uniĭ strigă marfa ce aŭ de vêndut, alţiĭ se sfădescŭ pentru preţ, şi toţĭ de la-o-laltă ascuţescŭ glassurile lor; ear maĭ ales dacă în acel vălmăşag vine de se adauge şi ragetul magarilor încărcaţĭ cu panere pline de legumĭ; dacă în vremea acestuĭ conçert asurḑitor se întêmplă sĕ trécă pe uliţĭ un regiment de soldaţĭ conduşĭ de sunetul

darabanelor, apoĭ nu-ţĭ rĕmâne alta de făcut decât sĕ-ţĭ astupĭ urechile şi sĕ împungĭ de fugă în lume.

De la ferestrele oteluluĭ în care mĕ oprissem şi care se află pe piaça Capitoluluĭ, am asistat la un asemine spectacul. Acea piaçă mare, din pustie ce era când sosirăm în Tuluza, se acoperi în curênd cu sute de panere pline de provisiĭ şi cu o poporaţie întrégă de precupeţĭ veniţĭ de la ţĕră. Un ocean de verdeţurĭ se întindea sub ochiĭ nostri, şi grămăḑĭ nalte de ouĕ se rîdicaŭ în maĭ multe punturĭ a pieçeĭ, ca nisce stâncĭ de marmură albă; dar peste două ore, ouĕ şi verdeţurĭ, păsserĭ şi póme, într'un cuvênt, tóte acele provisiĭ se făcură nevĕḑute; căcĭ sute de servitóre şi de bucătarĭ se aruncaseră asupra lor ca un nor de locuste pe un lan de grâŭ verde.

Englezul meŭ privia acéstă scenă cu o nespusă melancolie ominéscă! Cea dintêiŭ grijă a omuluĭ, cea maĭ neapărată nevoe a acesteĭ fiinţĭ, ce se crede de neam îngeresc, este a sĕ îndopa ca orĭ care alt dobitoc. Stomahul este tiranul ominireĭ!

Eŭ făceam alt soiŭ de observărĭ mult maĭ puçin filosofice, dar totuşĭ întristătóre. Privind mărimea pieçeĭ şi regula care presida la vêndarea provisiilor ḑilnice ale oraşuluĭ, îmĭ aduceam aminte de medeanul glodos al sîntuluĭ Spiridon din Iaşĭ, unde, când veḑĭ carnea svêrlită pe tărăbĭ şi pómele ascunse într'un nor negru de musce, îţĭ vine sĕ te hotărĕscĭ a muri de fóme!

Vestitul Capitol a Tuluzeĭ nu rĕspunde nicĭ decum la ideea ce nasce numele luĭ, căcĭ, departe de a avea vr'o asĕmĕnare cu monumenturile romane, el este un simplu

palat ca tóte palaturile moderne, şi servesce de curte judecătorésc㠎n sînul sĕŭ gâgâesce claea vorbariţă a avocaţilor, de dimineaţă şi păn' în sară. Avocaţiĭ din Capitolul Tuluzeĭ ţinŭ locul gâscelor care aŭ scăpat Capitolul Romeĭ.

Tuluza e un oraş destul de mare şi frumos, aşedat pe malul Garoneĭ. Numele acestuĭ rîŭ este fórte cunoscut în França, căcĭ locuitoriĭ de pe malurile luĭ aŭ reputaţie de a fi palavragiĭ. *Gascon*, séŭ copil a Garoneĭ, însĕmnează fanfaron. Cu tóte aceste, Garona e un rîŭ măreţ şi are destulă apă pentru ca sĕ-şĭ póte spăla copiiĭ de asemine pată.

În alergarea nóstră prin oraş, dăm fără veste de o alee largă de copacĭ, care este locul favorit de primblare a Tuluzenilor. În capĕtul eĭ, asistăm la rîdicarea statueĭ luĭ Paul Riket, plănuitorul canaluluĭ de Lamgedoque, ce unesce Oceanul cu marea Mediterană. Ferice de aceĭ cariĭ, într'o ţĕră ca Franţia, câştigă recunoscinţa naţieĭ; numele lor este înscris pe marmură şi pe bronz, ca un titlu de glorie pentru patria lor. Când oare Româniĭ vor îndeplini datoria lor de a rîdica statuĭ acelor eroĭ cariĭ, prin faptele lor măreţe, aŭ adus strălucire neamuluĭ românesc?

Plecăm din Tuluza pe la ameaḑi, şi adouaḑi, la 6 óre dimineaţa, sosim bunĭ teferĭ la Montpeliér, de unde, făr'a perde vreme, ne îndreptăm spre Nima cu drumul de fer, trecênd pe la Arlu şi Boquer, două oraşe vestite în França, cel âuteiŭ prin frumuseţa femeilor şi cel al doile prin frumuseţa iarmarócelor.

Nima a fost în timpul domnireĭ Romanilor în Galia un oraş mare, frumos şi împodobit cu o mulţime de monumenturĭ ce îĭ meritaseră falnicul nume de a doua Romă. Patru seculĭ întregĭ Nima a înflorit sub ocrotirea împĕraţilor: Cesar August, Agripa, Caius şi Lucius Cesar, Traian şi Adrian; dar numerósele năvăliri de barbarĭ, în al V secul, şi luptele crâncene cu Vandaliĭ şi cu Vizigoţiĭ, precum şi chiar cu Mauriĭ, cariĭ biruiseră Spania, aŭ despoiat-o de tóte averile sale.

Un şir de craĭ barbarĭ, precum: Enric, Alaric, Almaric, Teodoric, Hilderic, veniţĭ de la méḑă-ḑi, şi alţiĭ veniţĭ despre méḑă-nópte, precum: Zama, Ambiza, Abderam, Iusif, Amozoz, etc. aŭ căḑut assupra eĭ ca un cârd de lupĭ flămênḑĭ şi aŭ ruinat-o de tot.

E un lucru surprinḑĕtor cum s'aŭ maĭ putut păstra ruinele ce se vĕḑŭ în ḑiua de astăḑĭ, şi care servescŭ de marturĭ a mărimeĭ, a putereĭ şi a geniuluĭ Romanilor. Priveliştea acelor gigantice rĕmăşiţĭ a uneĭ civilisaţiĭ perdute, umple sufletul de o adâncă admirare, şi îl face a sĕ închina dinaintea măreţeĭ umbre a trecutuluĭ.

Mare popor a fost acela care a lăssat în urmă-ĭ asemine marĭ şi gloriósse monumenturĭ!.. Şi în ochiĭ meĭ el are un prestigiŭ mult maĭ adimenitor, căcĭ se numia Poporul Roman. Cât de puternicĭ aŭ fost părinţiĭ! cât de căḑuţĭ sûntŭ coborîtoriĭ lor!

De-o durere fără margineĭ al meŭ suflet e pĕtruns
Când gândesc ce-amŭ fost odată şi 'n ce stare amŭ ajuns!

Monumente urieşe! marturĭ de-un măreţ trecut!
Plâng, jălesc cu-amărăciune a Românilor cădere,

Însă sufletu-mĭ e mândru la a vóstră revedere,
Când mĕsor eŭ înălţimea de la care amŭ căḑut!

Dintre tóte monumenturile romane din Nima cele maĭ demne de însĕmnat sûntŭ:

Arenele. — Amfiteatru rotund, lucrat în pétră săpată, şi care servia pentru spectacoluri publice. El putea sĕ cuprindă în sînul sĕŭ 40,000 de privitorĭ, şi este cel maĭ bine păstrat dintre tóte Colizeele vechĭ.

Cassa cvadrată. — Templu ornat cu colóne elegante şi cu săpăturĭ minunate; un capo-d'operă de arhitectură antică.

Turnul Magnus, Templul Dianeĭ, Băile Romane.— Cel dintêiŭ, aşeḑat pe culmea unuĭ deal ce domnesce asupra oraşuluĭ, ĕră celelalte două, aflătóre în capĕtul grădineĭ publice. Tóte merită de a veni cineva cât de departe spre a le visita.

Sĕvîrşind visitarea oraşuluĭ Nima, ne suim ĕră în vagonurile drumuluĭ de fer, şi după o călĕtorie de 6 óre prin câmpiile Provençieĭ, sosim nóptea la Marsilia şi tragem la otelul Coloniilor.

Marsilia este portul cel maĭ însĕmnat al Franţieĭ şi chiar al doilea oraş după Paris. Câteva strade ale sale, şi maĭ cu samă acea numită Canebiera, sûntŭ demne de a figura în capitală. Marsilieziĭ se fălescŭ atât de mult de oraşul lor, că ḑicŭ: „Dacă Parisul ar avea o Canebieră ar fi o mică Marsilie.“ Adevĕrul este că dacă Parisul ar avea portul Marsilieĭ, ar fi cel întêiŭ oraş din lume, sub tóte privirile.

Orĭ cât de pompósă este pretenţia Marsiliezilor, trebue sĕ mărturissim că oraşul lor este frumos, însufleţit şi fórte vessel. Miile de corăbiĭ ce întră şi eşŭ din porturile luĭ, ĭĭ daŭ o mişcare comercială din cele maĭ importante, şi ĭĭ aducŭ o poporaţie de trécăt fórte curiósă. Călĕtoriul ce se primblă pe cheiurile portuluĭ şi în stradele apropiete de marea, întêlnesce tipurĭ de tot soiul, costiumurĭ din tóte ţĕrile, şi aude rĕsunând la urechile sale tóte limbile de pe faça pământuluĭ.

În Marsilia are cineva prilej şi de a face avere prin comerç, şi de a o cheltui în petrecerĭ, că cĭel póte găssi în sînul eĭ tóte înlesnirile uneĭ vieţuirĭ de lucs şi de plăcere. Primblările sûntŭ frumósse, maĭ cu samă acea numită *Prado*, care se întinde până la malul măreĭ, trecênd prin un şir de grădinĭ şi de casse de vară fórte plăcute. Teatrurile sûntŭ bune; cafenelele ornate după modelul celor din Paris, şi magaziile pline de marfă parisiană.

Cât pentru mine, primblarea mea favorită era pe marginea portuluĭ, unde mergeam în tóte ḑilele de priviam, óre întregĭ, formele diverse ale corăbiilor şi lucrul marinerilor ce încărcaŭ saŭ descărcaŭ mărfurĭ. Fie-care din ele înfăçişa închipuireĭ mele ţĕrmurile de unde venise, şi mĕ făcea sĕ visez la acele locurĭ necunoscute mie. Lângă un vas din India se înălţaŭ catargurile uneĭ corvete americane; aprópe de un vapor englez se legăna o corabie spaniolésc̆ă; maĭ departe flutura pavilionul norvegian, lângă pavilionul român; şi tóte la un loc alcătuiaŭ un soiŭ de hartă geografică, ce îmĭ atrăgea privirile cu o

putere magnetică şi îmĭ însufla taĭnice dorinţĭ de a urma sborul lor pe valurile mărei. Maĭ cu samă o mare corabie franţeză, nouă, sprintenă şi cochetă ca o sirenă, îmĭ fărmăca minţile prin forma eĭ uşóră şi elegantă. Ea era gata a pleca la Ceilan, raiul Indieĭ!.. la Ceilan!.. Mĕ mir, ḑeŭ! cum de mĕ aflu încă în Evropa!

Planul nostru era de a visita tótă cósta Spanieĭ şi de a ne ambarca pe unul din vapórele ce facŭ voiajul între Marsilia şi Lisabona, trecênd pe la Barcelona, Valenţia, Almeria, Alicanta, Malaga şi Gibraltar; dar fiind că nu se afla nicĭ unul din acele vapóre în port, nevoind a perde vr'o 15 ḑile, aşteptând în Marsilia, ne hotărîrăm a pleca deadreptul la Gibraltar, pe vaporul englez *Livorno*, comendat de căpitanul Campbel.

Aşa, la 23 Septembrie, amicul meŭ şi eŭ, sprintenĭ, vesselĭ şi cu pălăriĭ de Panama pe urechĭ, luarăm o barcă care ne dusse la vapor prin un dedal de corăbiĭ. Acest vas era încărcat cu polobóce de puciósă şi cu balerce de rachiŭ, două materialurĭ aprinḑĕtóre, care, de-arŭ fi luat foc în mijlocul mărei, amŭ fi ars într'o clipală şi ne-amŭ fi stîns de pe faţa pămêntuluĭ! Din acéstă causă, vr'o două familiĭ spaniole, ce era sĕ plece cu noĭ, rĕmasseră la Marsilia, preferând a aştepta alt vapor maĭ sigur.

— Ce hotărĕscĭ? mĕ întrebă englezul meŭ, când ne suirăm pe Livorno. Mergem cu vaporul acesta?

— Mergem; de-a lua foc corabia, nu vom avea lipsă de apă.

— Care vra sĕ ḑică, de-omŭ scăpa de foc, nu vom scăpa de apă. Fórte bine; haĭ, într'un noroc.

— Haĭ, căcĭ norocul ţine cu ceĭ nebunĭ.

Pe la 6 ore după amĕḑi, căpitanul se suie pe puntea de lângă hornul maşineĭ şi începe a da ordin de plecare. Îndată marineriĭ tragŭ ancora; maşina se pune în mişcare, şi cârmaciul se aşéḑă la róta cârmeĭ. Căpitanul Campbel strigă *olrăt!* şi corabia, supussă putereĭ aburilor, lunecă pe nesĕmţite între celelalte vasse grămădite, în port; ea agiunge în curênd la gura portuluĭ, fortificată cu două cetăţĭ pline de tunurĭ, esŭ şi se îndréptă spre orizonul nemărginit, lăssând în urmă-ĭ o lungă colónă de fum negru.

Adio Franţie iubită!.. Mĕ depărtez de tine, şi D-ḑeŭ scie de te-oiŭ maĭ videa, căcĭ maşina vaporuluĭ póte sĕ se spargă de vr'o stâncă ascunsă sub valurĭ; căcĭ pucioassa şi spirtul potŭ sĕ ţee foc... şi orĭ cum s'ar întêmpla, marea stă gata sĕ ne înghită. Dar, într'un noroc! fie ce-a fi!.. A revedere! Franţie frumóssă şi mult iubită!

IV

Pe Marea

De multe orĭ am călĕtorit pe mare, şi de câte orĭ m'am depărtat de marginea pămêntuluĭ, am sĕmţit în inima mea deşteptându-se un dor ferbinte de familie şi de patrie. În cele dintêĭ momente ale plecăreĭ, mĕ cuprinde o jale adâncă ce îmĭ aduce descurajare în suflet, şi o presĕmţire durerőssă ce mĕ face a crede că nu voiŭ maĭ videa ţĕrmurile şi fiinţile iubite mie; dar în curênd vêntul rĕcoritor al măreĭ, legănarea molatică a corăbieĭ

şi întinderea orizonuluĭ, îmĭ schimbă şirul ideilor şi îmĭ însuflă o mulţĕmire nespussă. Atuncĭ îmĭ pare că mĕ prefac într'o nouă fiinţă, că tóte puterile-mĭ sufletescĭ se măréscŭ, şi că mĕ aflu în adevĕratul element al natureĭ mele.

Nemărginirile ceriuluĭ şi a mareĭ între care mĕ găsĕsc, daŭ aripĭ închipuireĭ mele şi o îndémnă sĕ se rătĕcéscă în spaţiurile lor. Atuncĭ, ca o passĕre voióssă, ea se înalţă în seninul ceriuluĭ, sbóră peste hotarele orizonuluĭ, se cufundă în noeanul mărilor, şi cércă a descoperi în depărtare plaiurĭ necunoscute, şi a pĕtrunde taĭnele ascunse în sînul valurilor.

Rarĭ mulţĕmirĭ în lume potŭ fi de mĕssura aceleĭ nepreţuite mulţĕmirĭ ce gust la începutul călĕtoriilor pe mare, când mĕ sĕmt aruncat afară din calea obicĭnuită a vieţiĭ!

Vaporul se înaintéză cu răpegiune spre apus, şi în urmă-ĭ, ţĕrmurile Françieĭ, oraşul Marsilia şi castelul de If, ce se rîdică pe o înălţime aprópe de el, parŭ a sĕ cufunda treptat în marea. Nu se maĭ zăresce în fundul orizonuluĭ de cât un nor lung şi îngust, care se face nevĕdut. Sórele se culcă ca o bombă înflăcărată, ce ar cădea şi s'ar stînge în valurĭ; radele luĭ lunecă pe faça apeĭ şi se retragŭ, lăssând lumea în stăpânirea nopţiĭ. În curênd stelele se arată ca o ninsóre de diamanturĭ, şi marea, perdută în întuneric, iea o privire îngrozitóre.

Miĭ de gânduri mĕ împressură în zestimpul amurguluĭ, când natura 'ntreagă se acopere cu o haĭnă fantastică; miĭ de vissurĭ vinŭ de mĕ îngână cu-ale lor poetice adi-

meniri, şi pintre gânduri şi pintre vissuri, ţara mea se arată mie ca o mamă iubitóre ce mĕ chiamă la sînul eĭ.

O! ţéră iubită, o! raiul meŭ drag,
Orĭ unde voiŭ merge, prin lume pribeag,
De scumpa-ţĭ icónă eŭ sûnt însoçit,
De glassul tĕŭ dulce sûnt gingaş uĭmit.

Mĕ primblu sîngur pe podul vaporuluĭ, cumpĕnindu-mĭ passurile după legănarea luĭ şi petrecênd în minte-mĭ tóte scenele interessante a vieţiĭ mele de călĕtor: scene vessele din Franţia, scene poetice din Italia, scene pitorescĭ din Orient, carele alcătuescŭ albumul suvenirelor mele. Şi acea primblare sînguratică s'ar prelungi póte păn' în ḑorĭ, dacă glassul luĭ sir Angel, tovarĕşul meŭ de drum, nu m'ar deştepta din vis.

Mĕ cobor în salon, unde căpitanul mĕ aştéptă cu un vas de punciŭ înflăcărat pe massă.

— Vină lângă mine, îmĭ ḑice sir Campbel; vină, domnul meŭ, sĕ bem împreună în fericirea voiajuluĭ nostru. Domnul Angel, mĭ-a istorissit cum aţĭ făcut cunoscinţă bênd apă sărată... Eŭ doresc sĕ legăm cunoscinţă bênd punciŭ.

— Acest chip de a face cunoscinţă este mult maĭ plăcut de cât celalalt, domnule căpitan, şi vreŭ sĕ-ţĭ probez că sciŭ a-l preţui.

Ḑicênd aceste, mĕ pun pe un scaun lângă căpitanul, care înarmat cu o lingură de argit, aţiţă para romuluĭ cu un talent de om fórte ispitit în assemine îndeletnicire. Angel se aşéḑă în faţă cu mine şi aruncă din vreme în vreme galişe căutăturĭ asupra bĕutureĭ ce se pregătesce

— Sciţi, ne întrébă el, care ar fi cea maĭ minunată şi maĭ măréţă priveliştе din lume?

— Care?

— Priveliştea oceanuluĭ întreg schimbat într'un vas nemărginit de punciŭ înflăcărat.

— Cu adevĕrat! rĕspunde Campbel. Ideea d-tale îmĭ aduce aminte de sĕrbarea uneĭ nunţĭ din India, în oraşul Singapur. Lordul E..., care este avut cât şepte milionarĭ, se însurase cu fata unuĭ Nabab, şi în nóptea nunţiĭ luĭ, el prefăcuse tóte bassinurile din grădina palatuluĭ sĕŭ în vasse de punciŭ. Cine n'a vĕdut acea luminaţie fantastică, n'a vĕdut nimică! Toţĭ locuitoriĭ din Singapur aŭ închinat în nóptea aceea pentru fericirea tinerilor căsătoriţĭ, şi nicĭ unul nu s'a putut întórce acassă téfĕr.

— Îmĭ aduc şi eŭ aminte de o luminaţie fantastică în soĭul aceleĭ de care vorbescĭ, domnule căpitan. Am vĕdut-o în Italia, pe vêrful munţilor Apeninĭ; însă asta'ĭ o istorie lungă, şi punciul d-tale nu ne értă de a perde vremea în povestirĭ.

— Dincontra; punciul se îmbunătăţesce prin farmecul conversaţieĭ. Spune dar istoria d-tale, domnule, căcĭ, nouă marinerilor, nimic nu ne face maĭ mare plăcere de cât povestirea întêmplărilor de călĕtoriĭ. Începe, şi vĕ promit că voiŭ povesti şi eŭ o întêmplare fórte comică, ce aŭ avut o mare înriurire asupra vieţiĭ mele, şi aŭ fost chiar causa ce m'a îndemnat a îmbrăţişa cariera de marinar.

— Eată dar că încep:

Muntele de foc.

Într'amurgul unei frumósse ḑile de vară din anul 1839, amicii mei C... N, N... D, şi eŭ coboram încet munţii Apeninĭ care despartŭ Toscana de văile Lombardiei. Un vênt uşor se rîdicase, şi plăcuta luĭ dismĭerdare ne trezia din apatia în care ne cufundase căldura nessuferită a atmosferei. Tóte sêmţurile nóstre se înviosiaŭ sub înriurirea aceluĭ vênt răcoritor. Natura ni se părea maĭ vesselă, seninul cerĭuluĭ maĭ limpide, cântările păssărilor maĭ dulcĭ! Părea că ni se rîdicase de pe ochĭ un vĕl întunecos şi de pe inimă o greutate apăssătóre. Într'un cuvênt, apussul sóreluĭ ne făcu sĕ gustăm una din acele taĭnice mulţĕmirĭ ale sufletuluĭ, atât de puternice la vîrstă de 19 anĭ, încât mintea plutesce în miĭ de vissurĭ aurite şi închipuirea se ecsaltă până a crede că aude cete de îngerĭ serbând sfîrşitul ḑileĭ pe harpe de aur.

În curênd amŭ agĭuns la satul Petra-Mala ce se găssesce între Gĭogo, muntele cel maĭ nalt a lanţuluĭ de Apeninĭ ce petrecussem, şi între Filigare, hotarele Toscaneĭ. Când amŭ întrat în sat, nóptea căḑuse şi stelele sclipiaŭ vessel pe bolta cerésca.

Veturinul nostru, adică: stăpânul şi tot odată vezeteul trăsureĭ cu care plecasem de la Florenţa, ne duse la cea maĭ bună locantă; ear proprietarĭul aceştiea, sinĭor Antonio, ne priimi cu tótă ceremonia măgulitóre, care aţiţă şi măresce galantomia călĕtorilor. Complimentele şi titlurile de *Alteţe*, cu care ne stropi el, când ne-amŭ pogorît din trăsură, ne înduplecară cu totul în favorul luĭ;

ear când, după o plecată închinăciune, el ne luă de subsuorĭ ca să ne suĭe la rêndul âncĕĭ, atuncĭ sinĭor Antonio câştigă tótă încrederea şi tótă simpatia nóstră, două nobile sêmţimente de care el făcu abuz, încărcându-ne gros la socotélă adouaḑi! Noĭ amŭ plătit fără a-ĭ face vr'o observare cât de mică, fiind că fusesem trataţĭ de Alteţe, dar ne-amŭ decis de atunce a ne pogori sînguri din trăsură, şi a ne sui scările locantelor fără agĭutor, căcĭ maĭ aveam âncă de întêlnit mulţĭ sinioriĭ Antonio în drumul nostru până la Moldova.

La masă, locantierul ne vorbi despre un vulcan ce s'ar fi aflând în apropierea satuluĭ, şi pe care locuitoriĭ din Petra-Mala îl numiaŭ *Monte di Fo*, (Munte de foc.) Ne-amŭ hotărît îndată de a-l visita, şi sinĭor Antonio, gata la poroncile nóstre, ne-aŭ şi găsit pe la veciniĭ luĭ treĭ zmeĭ cu urechile lungĭ, înşĕuaţĭ şi înfrêuaţĭ, precum se cuvinea la nisce Alteţe.

Ne suirăm călare fără întârḑiere, şi caravana nóstră se porni la pas, cârmuită fiind de sinĭor Antonio, şi urmărită de vr'o doĭ copilaşĭ din sat, cariĭ ţipând şi sărind cu picĭórele góle pe petrele stradelor, zădăraŭ zmeiĭ noştri cu vergĭ subţirĭ; însă aceştia, făr'a-ĭ băga în samă, îşĭ urmaŭ drumul fórte, liniştiţĭ întocmaĭ ca nisce filossofĭ ce arŭ fi trecênd cu fruntea senină pintre necazurile lumeĭ!

Cărarea ce duce la muntele de foc şerpuesce pintre stâncĭ fărîmate şi pe maluri de rîpĭ adâncĭ; şi fiind că străiniĭ s'arŭ putea primeĭdui pe jos, locuitoriĭ din Petra-Mala, şi maĭ ales sinĭor Antonio, aŭ pentru trebuinţa

călătorilor locomotive sigure, ce se numescŭ magarĭ în limba veche şi *asinĭ* în cea nouă. Acest animal este trebuitor locuitorilor de munte ca şi cămila Arabilor. Blând, supus la glasul stăpânuluĭ, el îl duce în spinare pe vêrfurile cele maĭ nalte ale stâncelor, pe gurile celor maĭ adâncĭ prăpăstiĭ, fără a-l pune vre odată în pericul. Răbdarea luĭ nemărginită, caracterul sĕŭ flegmatic şi cumpenirea pasurilor sale, sûntŭ calităţĭ cunoscute, şi care arŭ face din el o fiinţă perfectă, dacă el nu s'ar abate câte odată la un narav ominesc, la îndărătnicie! Cu tóte aceste însă, marele poet al vechimeĭ, Omir, l-a comparat cu Aĭacs, unul din ceĭ maĭ vitejĭ eroĭ a poemuluĭ Iliadeĭ, şi Dellile, poetul françes care a tradus pe Virgile şi pe Milton, a făcut portretul magarĭuluĭ în versurĭ fórte măgulitóre, ḑicênd pintre altele, că:

„Il sert de Bucéphale à la beauté peureuse!

Câţĭ óminĭ trecŭ pe faça pământuluĭ făr'a merita de a fi asĕmĕnat cu Aĭacs şi cu Bucefal!

Cu cât ne depărtam de sat, greutăţile drumuluĭ se înmulţaŭ, însă Bucefaliĭ noştri îşĭ cumpeniaŭ mersul cu un tact vrednic de laudă; la fie-care pas eĭ pipăiaŭ drumul cu copitele, făr'a sĕ îngriji de petrele care fugiaŭ sub picórele lor şi care se duceaŭ de-a dura în fundul prăpastiilor. În zădar sinĭor Antonio îĭ îndemna cu glasul, şi copiiĭ din urmă cu vergile!.. eĭ da numaĭ din urechĭ, ear din pas nu eşiaŭ! În fine, după o cale acrobatică prin tot soiul de rătăcăniĭ, ne-amŭ găsit deodată lângă vulcan.

Acest Munte de foc este unul din fenomenele cele maĭ

curióse a naturei! Pe o suprafață de trei stânjini cvadrați ardŭ mii de limbi de foc ce saměnă a eși din pămênt, pe mii de țĕvii subțiri; și lucru de însĕmnat! acele nări nu se rîdică mai mult de cât de o palmă, și aŭ tóte însușirile pareĭ acestuĭ punciŭ, care arde acum dinaintea nóstră, colorul și chiar parfumul eĭ; astfel, încât de ar sta cineva împrotiva vêntuluĭ și ar rĕsufla duhórea aceluĭ foc, în curênd s'ar îmbĕta.

Ne puserăm cu toții împregĭurul acestuĭ vulcan; ne aprinserăm țigaretele la para luĭ, și unul din noĭ începu a grăi cu sinĭor Antonio:

— Ce credĭ d-ta de focul acesta, sinĭore?

— Eŭ? rĕspunse Antonio, cred ceea ce țicŭ bĕtrânii din Petra-Mala.

— Și ce țicŭ eĭ?

— Că Muntele de foc trebuĭe sĕ fie vr'o rĕsuflătură a Iaduluĭ! La cuvêntul de Iad, sinĭor Antonio îșĭ făcu cruce.

— Fórte bine; dar ce dovadă aveți că Iadul se află tocmaĭ sub munții Apeninilor?

— Probe avem multe: 1° că pe la medul nopții se audŭ pe-aice glasurĭ de cucuveĭcĭ și gemete grozave, carele parŭ că esŭ din fundul pămêntuluĭ; 2-le că *padre Bertolomo* șĭ-aŭ ars barba și sprincenile chĭar aice unde ședem noĭ.

— Care padre Bertolomo?.. Ce i s'aŭ întêmplat?

— El este un călugĕr Capuțin de la Verona, care, ca și d-vóstră, nu credea că Muntele de foc este hornul Iaduluĭ, ci din contra socotea că ar fi cuprinḑênd comorĭ

nesfîrşite... Într'o nópte, eată-l că vine sîngur aice şi, aţîţat de demonul lăcomieĭ, se apucă de săpat. Sapă el, sapă mereŭ decusară şi pănă pe la meḑul nopţiĭ; ear Satan îl lasă de se muncesce, pănă ce face o grópă adâncă cât un stat de om. Atunci Duhul-rĕuluĭ dă drumul foculuĭ din Iad, şi sĕrmanul *padre Bertolomo* se vede deodată cuprins de pară! Strigă, se sbuciumă, cércă sĕ eassă... în zădar! Focul îl învĕluesce din tóte părţile şi îĭ arde şi haĭnele şi barba şi sprincenile. Din norocire, un călĕtor, trecênd pe acolo, aude răcnitele capuçinuluĭ, alérgă şi îl scapă, căcĭ altmintere Satan îl prefăcea în friptură pentru ospĕţul dracilor.

Ḑicênd aceste, sinĭor Antonio îşĭ maĭ făcu o cruce, ear copilaşiĭ aşĕḑaţĭ pe lângă el, ḑiseră cu spaĭmă: *Santa Maria!*

— Dacă voescĭ numaĭ decât, sinĭor Antonio, sĕ daĭ în sama luĭ Satan pârlirea luĭ *padre Bertolomo*... fie! Spune-mĭ însă, de mult s'aŭ ivit acest foc pe munte?

— Ivirea luĭ se ţine de o întêmplare ce mĭ-aŭ istorisit bunul meŭ, care şi el o sciea de la bunul sĕŭ, Dumneḑeŭ sĕ le erte pĕcatele!

— Amin!

Sinĭor Antonio tuşi de trĭĭ orĭ, îşĭ drese glasul şi ne spuse următórea legendă, în vreme ce para vulcanuluĭ răspândea luminĭ fantastice pe vêrfurile stâncilor de pe 'mpregĭur.

— „Pe când Veneţia se bucura de avuţiile şi de libertatea sa, Petro Foscari era unul din ceĭ maĭ nobilĭ şi maĭ însĕmnaţĭ Patriçianĭ din Lombardo-Veneţia. Veni-

turile sale de milionariŭ, poziția și numele luĭ, îl puneaŭ în cea âncĕĭ linie din soçietățile aristocratice; dar pe cât sórta îl înzĕstrase cu tot ce póte contribui la fericirea unuĭ om, pe atâta natura îl tratase fără milă, dându-ĭ o figură uricĭósă, doĭ ochĭ micĭ carĭĭ pĕtrundeaŭ cu rĕutate, nisce buze vinete și subțirĭ ce sĕmĕnaŭ văpsite cu venin, și o peliță sbârcită ce bătea în două florĭ, în galbîn și în verde."

„Acéstă nedreptate a natureĭ avu o fatală înriurire asupra conteluĭ Foscari! Tóte plăcerile lumeĭ eraŭ amărîte pentru dênsul prin ideea sluțenieĭ sale. Nu avea sĕrmanul! nicĭ un minut de liniște, căcĭ orĭ unde mergea, i se părea că aude în vorbele altora aluziĭ crude asupra nenorocireĭ sale. Dacă întra într'un salon și da cu ochiĭ de vr'o oglindă, ideile sale se tulburaŭ; el își închipuia că stăpânul caseĭ ar fi așĕdat înadins oglinda în locul acela, pentru ca sĕ-ĭ aducă aminte de asĕmĕnarea luĭ cu un strigoiŭ rătĕcit pintre ceĭ viĭ. Dacă vre o damă zimbia tocmaĭ când el se apropiea de dênsa, Petro își mușca buzele de mânie și țintia asupra nenorociteĭ dame o căutătură grozavă ce o înfiora; ear dacă împingea pĕcatul pe un bărbat sĕ-ĭ ḑică măcar un cuvênt cât de puçin atingĕtor, atunce stiletul sĕŭ căuta îndată rĕsbunare în vĕrsare de sânge."

„Toțĭ se feriaŭ de el ca de un cĭumat; toțĭ se daŭ în laturĭ când îl videaŭ; convorbirile se întrerumpeaŭ; veseliile se stingeaŭ. Apropierea înfricoșatuluĭ Bravo din Veneția nu producea un efect atât de rĕspingĕtor, precum ivirea conteluĭ Foscari!"

„El însĕmna tóte scenele tăcute ce se petreceaŭ împrejurul luĭ, şi misantropia sa crescea în proporţie cu ura ce însufla el societăţiĭ veneţiane. Într'un cuvênt nenorocitul conte ajunsese a sĕ urî chiar pe sineşĭ şi a fi nesuferit nu numaĭ străinilor dar chiar luĭ însuşĭ.“

„Într'o ḑi, contele Foscari zări la o primblare de gondole, în canalul de Judeca, pe fata ducăĭ Orloni, ce sosire numaĭ de treĭ ḑile de la Neapoli, şi frumuseţa eĭ îl înebuni. Din minutul acela el o iubi ca pe o madonă! o iubi maĭ mult încă... ca pe un chip frumos! el, care şĭ-ar fi dat tóte comorile, tótă nobleţa, tótă strălucirea numeluĭ sĕŭ pentru un chip frumos! Din minutul acela el sêmţi un noŭ şir de suferinţĭ necunoscute luĭ până atuncĭ: sperarea înşĕlătóre şi gelozia crudă! Însă, ca un om ce păn' în ora de pe urmă tot se măgulesce că va scăpa de mórte, contele uĭta ades nenorocirea luĭ şi se lăsa a fi adimenit de cele maĭ drăgălaşe năluciriĭ, căcĭ era vecĭnic îngânat de glasul sufletuluĭ sĕŭ, ce îĭ vorbia de Letiţia, fĭica ducăĭ.“

„Cum se întinseră umbrele nopţiĭ pe canalurile Veneţieĭ, contele Foscari se sui într'o gondolă şi se duse sub ferestrile palatuluĭ Letiţieĭ. Nefericitul! îşĭ pusese în gând sĕ dee o serenadă tinereĭ ducese şi sĕ-ĭ răpiască sufletul prin farmecul glasuluĭ sĕŭ, căcĭ am uĭtat a vĕ spune, domnilor, ridículul cel maĭ mare a bĭetuluĭ conte. El se credea a fi music desăvîrşit, şi îşĭ închipuia că are un glas îngeresc, când, de 'mprotivă, avea un glas de motan răguşit.“

„Apucând dar o mandolină în mânĭ, şi rîdicându-şĭ

ochiĭ spre balconul Letiţieĭ unde se zăria o umbră, el începu a miorlăi o barcarolă veneţiană fórte cunoscută pe atuncĭ în Veneţia:

Marea'ĭ lină
Ca zimbirea-ţĭ,
Şi senină
Ca privirea-ţĭ.
Vină, vină
Fără frică,
Sĕ te primbl' în luntrea mică. ş. c. l.

„Nu sfîrşi bine versul de pe urmă a barcaroleĭ, şi pe balcon se ivi o altă umbră maĭ mare, care plecându-se pe canal, împreuna finalul cânticuluĭ cu un hohot de rîs rĕssunător!.. Mandolina căḑu din mânile conteluĭ, glasul i se tăie pe loc, şi el rĕmase ca un om trăsnit de fulger, în vreme ce umbrele amêndouă din balcon se făcură nevĕḑute.“

—„Amalteo! Amalteo! strigă deodată contele, amenințând balconul deşert cu stilelul sĕŭ; Amalteo! rîs-aĭ tu de mine, dar te-oiŭ face eŭ sĕ plângĭ amar!“

„Rostind acéstă amenințare în turbarea ce-l cuprinsese,[1] nenorocitul conte pică obosît pe perinele gondoleĭ şi se depărtă de acel loc, făcênd şi desfăcênd o sută de planur de rĕsbunare asupra luĭ Amalteo.“

„Cine era însă acest Amalteo?“

„Amalteo Peroni se trăgea din una din cele maĭ marĭ familiĭ din Neapoli; tênĕr, frumos, elegant şi bogat, el venise de vr'o două lunĭ în Veneţia şi se făcuse favoritul tuturor damelor, prin delicateţa purtăreĭ sale,

prin gustul distins ce presida la tóte faptele luĭ, şi prin o gingăşime copilărésc㠹, de care era întipărită natura sa delicată. El era iubit de multe Patriçiane, precât nobile pre atât frumósse, dar maĭ cu samă era iubit de fata ducăĭ Orloni, care îl cunoscuse la Neapoli."

„Asemine Amalteo admira multe frumuseţĭ veneţiane, dar maĭ cu deosebire el adora pe Letiţia, căcĭ Letiţia le întrecea pe tóte cu minunile îngeresceĭ sale figurĭ şi cu încântările spirituluĭ sĕŭ. Toţĭ străiniĭ îĭ priviaŭ pe amêndoĭ cu o mulţĕmire adevĕrată şi îĭ admiraŭ, aşteptând ḑiua nunţiĭ lor ce era sĕ se facă în curênd. Contele Foscari sîngur le purta pizmă şi căuta mijlóce de a dărîma fericirea lor!

„Adoua-ḑi după scena balconuluĭ, el se duse la palatul ducăĭ Orloni şi, suind scările cu repegiune, se găsi deodată faţă 'n faţă cu Letiţia, în cel întêiŭ salon. La viderea luĭ, tênĕra copilă îngălbini, tremurând de spaĭmă; ear contele Foscari, perḑêndu-şĭ minţile, se aruncă în genunchĭ dinaintea eĭ, cu mânile întinse spre dênsa."

—„Letiţio, Letiţio, îĭ ḑise, ĭe stiletul şi mĕ ucide, căcĭ fără tine vieaţa'ĭ o pedépsă nesuferită... Tóte chipurile Iaduluĭ le sêmt în sufletul meŭ de când te iubesc, căcĭ te iubesc cu desperare, cu gelozie, cu nebunie..."

„Cum declama însă aceste cuvinte deşănţate, o mână străină se înaintă pe deasupra luĭ şi îĭ puse în faţă o oglindă mică. Contele se vĕḑu într'însa cu tot ridiculul posiţieĭ sale, îşĭ întórse iute capul şi zări pe Amalteo! Înfuriet la viderea rivaluluĭ sĕŭ, el răcni ca un tigru rănit şi se isbi crunt asupra luĭ. Tênĕrul căḑu gĭos,

străpuns de stiletul conteluĭ, ear contele, din ḑiua aceea, se făcu nevĕḑut din Veneţia.“

„Un an după acéstă întêmplare, pe locul unde arde acum focul ce videţĭ aicĭ chĭar, eraŭ aşeḑaţĭ vr'o doĭspreḑece hoţĭ înarmaţĭ din cap păn' în picioare. Toţĭ staŭ grămădiţĭ împreḑurul căpitanuluĭ lor, Marco Brojĭo, care de o bucată de vreme împrăştiea spaĭmă în tótă partea acésta a munţilor Apeninĭ şi în văile îmbelşugate ale Lombardieĭ.“

„Nu era pe atuncĭ vorbă în tótă Italia decât despre sumeţiile şi cruḑimile luĭ Marco Brogio. Uniĭ ḑiceaŭ că el era nalt cât un brad de munte, că avea braţe gróse de urieş şi o barbă négră ce îĭ acoperia obrazul întreg; alţiĭ spuneaŭ că el era mic de stat, cu ochĭ de veveriţă, cu buzele subţirĭ şi galbine, cu pĕrul roş ca para foculuĭ. Ear de şi opiniile asupra acestuĭ hoţ vestit eraŭ deosebite, nime nu-ĭ pomenia numele fără a-şĭ face cruce!“

„În nóptea agiunuluĭ de Crĕciun, Marco Brojĭo, precum am spus, sta lungit cu tovarĕşiĭ luĭ pe earba verde ce acoperia locul din care acum esŭ limbĭ de foc. Norĭ negri se întinseseră pe ceriurĭ, aducênd gróza şi împrăştiind o întunecime cumplită în lume; tunetul vuia din vreme în vreme în partea munţilor despre Gĭogo; ear fulgerile se alungaŭ pe faţa norilor ca nisce săgeţĭ înflăcărate şi acoperiaŭ codriĭ, munţiĭ, prăpăstiile cu o lumină fantastică.“

„O mare furtună se pregătia!.. dar Marco Brojĭo părea că nicĭ însĕmna ameninţările ceriuluĭ. El rĕspundea la tot tunetul prin un răcnet îngrozitor şi deşerta câte

o cupă de vin de Monte-Fiasconi, în onorul fie-căruĭ fulger. Fisionomia sa lua o espresie maĭ diavoléscă, cu cât furtuna lua o întindere maĭ mare; şi cu cât vêntul vîjîia maĭ fioros, cu atât glasul hoţuluĭ rĕsuna maĭ puternic prin munţĭ, cântând aşa:

Varsă 'n cupa mea de aur
Acest vin ce desfătéză
Şi m'aprinde mĕ turbéză,
Precum sângele pre taur!

Varsă, varsă tot aice,
Şi când eŭ *destul* voiŭ ţice,
Pe-al meŭ cap trăsnitul pice!

Beţĭ, voĭnicĭ! pănă la mórte!
Şi 'n ceas vessel de plăcere,
Sĕ uĭtăm orĭ ce durere,
Orĭ ce chin a releĭ sórte!

Beţĭ, copiĭ, toţĭ după mine,
Şi 'nchinaţĭ cupele pline
L'a fulgerilor lumine!

Ceriul tună şi rĕstună,
Munţiĭ urlă, Satan ride;
Iadul acum se deschide
Şi cu noĭ cântă 'mpreună!

Vêntul geme, vîjîesce,
Lumea 'ntrégă se'ngrozesce,
Inima-mĭ saltă şi cresce!

Tremure-se tot în lume
Cât va ferbe sânge 'n mine!
Facă-şĭ cruce şi sĕ'nchine
Cel ce-aude de-al meŭ nume!

Eŭ sûnt Brojĭo... ş. c. l.

— „Cânticul hoţuluĭ fu întrerupt prin sosirea grabnică a unuĭ om învĕlit într'o manta négră, şi care, oprindu-se dinaintea luĭ Marco Brojĭo, ĭĭ ḑise:

— Sinĭor capitane! tovarĕşiĭ care sûntŭ rĕnduiţĭ la pândă pe drumul despre Jĭogo, aŭ oprit o carĕtă înhămată cu şese caĭ.

— Şi în carĕtă nu era nime? întrebă Brojĭo.

— Ba, se găsiaŭ în lăuntru un cavaler şi o damă.

— Şi unde sûntŭ?

— Eată că-ĭ aducŭ tovarĕşiĭ dinaintea ecselenţieĭ vóstre. La noĭ, în Italia, (adăugi sinĭor Antonio,) titlul de *ecselenţie* se dă fără ossebire la toţĭ aceĭ care aŭ mijlóce de a plăti asemine titluri. Aicĭ, orĭ care om bine îmbrăcat are drept la numire de ecselenţie, şi maĭ ales pentru mine, tot călĕtoriul care trage la locanta mea, îl socotesc de alteţă... Dar sĕ ne întórcem la Marco Brojĭo."

„În curênd se auḑi în apropiere un vuet de maĭ multe pasurĭ şi de arme, şi şese hoţĭ se iviră ca nisce fantasme din întuneric, aducênd în faţa căpitanuluĭ pe nenorociţiĭ care căḑuseră în mânile lor. Un fulger atunci lumină cerĭul, şi Marco Brojĭo cunoscu pe Amalteo Peroni şi pe frumósa Letiţia!"

„Hoţul sări ca un leŭ pe picióre, ţinti asupra tineri-

lor ochiĭ sĕĭ prefăcuțĭ în două limbĭ de foc, și se porni de odată la un rîs spasmodic, care îĭ sbuciuma tot trupul și da figurii luĭ o espresie de féră sĕlbatică. Amalteo și Letiția se țineaŭ strînșĭ unul de altul, cuprinșĭ de gróză și de cumplite presĕmțirĭ."

— Ha! strigă în sfîrșit Brojĭo, cu un glas de altă lume; Satan v'aŭ adus în ghĭarele mele!.. Momentul rĕsbunăreĭ aŭ sosit pentru mine!

„Și ear îl apucă acel rîs nebunesc atât de grozav, încât hohotele sale rĕsunând prin codriĭ munților, înfiora chiar pe tovarĕșiĭ luĭ."

— Amalteo Peroni! ḑise hoțul turbat, îți aducĭ aminte de o nópte la Veneția, când de pe balconul Letiției Orloni, aĭ îndrăznit a rĕspunde cu un rîs batgĭocoritor la o serenadă ce se da tinereĭ ducesse?

Amalteo Peroni! îți aducĭ aminte de oglinda ce aĭ îndrăznit a pune sub ochiĭ conteluĭ Petro Foscari, când el sta în genuncĭ dinaintea Letiției Orloni?

„Atuncĭ aĭ priimit o dréptă rĕsplătire, spălând cu sângele obrăznicia ta; dar se vede că mórtea n'aŭ voit atuncĭ de tine; se vede că sórta îți păstra alte chinurĭ, un sfîrșit maĭ aspru, de vreme ce te-aŭ adus earăși în fața mea!

— Dar cine eștĭ tu? întrebă Amalteo tulburat.

— Cine sûnt eŭ?.. Eŭ sûnt contele Petro Foscari!.. eŭ, căpitanul hoților cu care viețuesc acum sub numele de Marco Brojĭo; eŭ, care mĭ-am părăssit familia, posiția și patria, pentru ca sĕ mĕ rĕsbun asupra oamenilor ce m'aŭ adus în desperare... Sciĭ tu, Amalteo, ce te așteptă?

Nu socoti că vreŭ sĕ-ţĭ rîdic vieaţa, nu!.. Vreŭ sĕ te fac a suferi tóte muncile iaduluĭ, privind pe Letiţia ta jertfită hoţilor ce rîdŭ acum de tine, fără milă, precum aĭ rîs tu de mine.

— Ticălosule! strigă Amalteo; cine din voĭ a pune mâna pe Letiţia, îl întind mort la picĭórele eĭ.

— Ucide-mĕ dar pe mine maĭ întêiŭ, dacă poţĭ!.. rĕspunse contele Foscari, răpeḑindu-se ca sĕ răpiască pe Letiţia din braţele luĭ Amalteo; dar nu apucă a face un pas şi căḑu trăsnit de un fulger ceresc! Tot muntele se cutremură!.. şi de atuncĭ se aprinse pe locul acesta focul ce videţĭ."

„Astfel se mântui ţara de un hoţ care nu vissa decât omorurĭ; aşa scăpară Amalteo şi Letiţia de prigonirile conteluĭ Foscari. De aceea şi credem noĭ, locuitorĭĭ din Petra-Mala, că locul unde aŭ fost fulgerat Marco Brojio. şi din care esŭ acum mĭĭ de limbĭ de foc, nu póte fi alta decât o rĕsuflătură a iaduluĭ!"

Sfîrşind acéstă anecdotă, închin un păhărel de punciŭ căpitanuluĭ Campbel ce mĕ ascultase cu mare luare-aminte, şi adaug: Punciul d-tale e de minune! însă un lucru îĭ lipsesce pentru ca sĕ fie perfect.

— Care lucru? întrebă Campbel.

— Povestirea întêmplăreĭ comice care aŭ fost causa că te-aĭ făcut marinar.

— Dacă doriţĭ a o cunósce... eŭ sûnt gata a vĕ-o spune, maĭ ales că nicĭ nu avem altă ceva de făcut maĭ interessant în astă sară. Marea'ĭ lină; vaporul merge

bine; punciul e ferbinte; *Oi rață!*.. Eată ce mi s'aŭ întêmplat cu vr'o două-ₔecĭ de anĭ maĭ înainte.

Cel ântêiŭ pas în lume

„Avém 19 anĭ când eşiiŭ din universitatea de la Oxford, unde petrecusem multe nopţĭ vissând plăcerile lumeĭ şi descriind în versurĭ înfocate nesăţióssele dorinţĭ ce mĕ munciaŭ. Eram, precum sciţĭ domnilor, la acea vrîstă de nĕluciri aurite şi de presumţie fără marginĭ, vrîstă în care omul, âncă necopt, este ecspus la o sută şi o mie de întêmplărĭ de tot soiul, triste saŭ vessele, poetice saŭ ridicule.“

„Ear de sûnteţĭ curioşĭ a avea o idee de persóna mea la acea epohă,.. închipuiţi-vĕ un butuc uscat, înfipt pe alţĭ doĭ butucĭ cĭotoroşĭ ce purtaŭ prin contrabandă numire de picĭóre; adăugiţĭ de o parte şi de alta ale trupuluĭ două braçe lungĭ, care se legănaŭ şi bălăbăniaŭ în tóte părţile; puneţĭ pe umerile luĭ un lucru rotund sub nume de cap, eu pĕrul lins pe têmple, cu urechile stacoşiĭ şi cu plete în flórea morcovuluĭ degerat,.. şi astfel veţĭ avea portretul daghereotip al căpitanuluĭ Campbel, ce are acum plăcere de a călĕtori cu d-vóstră. De atuncĭ m'am schimbat mult,.. dar atuncĭ maĭ aveam şi nenorocirea de a fi nepotul unuĭ moş, care prin slăbicĭunea luĭ de rudă, pregăti o crudă lovire amor-propriuluĭ meŭ.“

„El era cel maĭ bun şi cel maĭ onorabil om din lume, dar avea un defect grozav! Mĕ iubia cu o aşa de mare orbire, încât mĕ socotia un geniŭ ca lord Byron şi frumos

ca un Adonis. La orĭce cuvênt rostiam, moşul meŭ cădea în admirare nemărginită, şi mĕ încredinţa că numele meŭ era menit a face epohă în secŭlul acesta; el maĭ adăugia că tóte inimile femeescĭ din Englitera, precum şi de pe Continent aveaŭ a sĕ înflăcăra şi a sĕ topi după mine."

„Într'o diminéţă, ĭubitul meŭ moş întră în apartamentul meŭ cu un aer misterios.

— Campbel! îmĭ ḑise el, bucură-te! Aĭ făcut fără scire o conchetă!..

— Cum?.. întrebăiŭ plin de mirare şi de mândrie.

— Aĭ aprins sufletul frumóseĭ Ladi V.

— Ce ḑicĭ? Ladi V. nu m'a vĕḑut nicĭ odată.

— Dacă nu te-a vĕḑut cu ochiĭ capuluĭ te-a vĕḑut cu ochiĭ sufletuluĭ! ḑise bĕtrânul cu o zimbire triumfală.

— Nu te înţĕleg bine, ĭubitul meŭ moş.

— Vreŭ sĕ ḑic că aŭ cetit minunatele produceriĭ ale geniuluĭ tĕŭ, şi acum ea vissază cu dragoste la autoriul lor.

— Bine, dragul meŭ unchişor, de unde şi până unde poesiile mele aŭ agĭuns în mânile frumóseĭ Ladi V?

— Eŭ i le-am dat!

— Dacă'ĭ aşa,.. spune-mĭ, te rog, cum aĭ aflat că ea mĕ ĭubesce!

— Nu vreŭ sĕ-ţĭ spun alta decât sĕ te gătescĭ ca sĕ mergem desară în adunarea ce Ladi V. a hotărît înadins sĕ dee astăḑĭ, pentru ca sĕ aĭbă prilej de a face cunoscinţa ta.

„Ḑicênd aceste, moşul meŭ eşi de la mine aruncându-mĭ o căutătură espresivă, care voia sĕ ḑică! O! scumpul meŭ Campbel! aĭ sĕ întrecĭ şi pe Lovelas, şi pe

Don Juan, şi pe toţi ceĭ maĭ vestiţi biruitorĭ de inimĭ femeescĭ!"

„Nu am nevoie sĕ vĕ descriŭ sêmţirile diverse ce se deşteptară în mine, la o veste atât de interessantă; voiŭ spune numaĭ că, prin un efect comic a mândrieĭ ce mĕ cuprinsese, sprincenile mi se rîdicaseră de două degite, capul mi se plecă înapoĭ pe spate, şi, în acéstă posiţie maĭestóssă, toţi ceĭlalţi oaminĭ mi se păreaŭ piticĭ."

— De vreme ce sûnt iubit de o Ladi atât de nobilă şi frumósă (îmĭ ḑiceam cu mulţĕmire), se înţĕlege că sûnt demn de a fi ĭubit; şi dacă sûnt demn de a însufla aşa passiune, se înţĕlege că negreşit am multe şi marĭ merite personale!

„În adevĕr, Ladi V. avea pentru mine, păn' a nu mĕ cunósce, o admirare ce s'ar fi putut lesne schimba într'un amor înflăcărat. Romantismul vĕrsat cu îmbelşugare în versurile mele şi, maĭ ales, laudele ce-ĭ făcuse moşul meŭ de persóna mea, ecsaltaseră închipuirea sa. Ea îmĭ adresa în taĭnă cele maĭ drăgălaşe vissurĭ ale sufletuluĭ sĕŭ, căcĭ sufletul eĭ mĕ împodobise cu tóte darurile ceresccĭ. Pentru Ladi V., eŭ trebuia sĕ fiŭ o fiinţă fragidă, cu pĕrul aurit, cu ochiĭ albastri ca ceriul Italieĭ, cu faţa palidă şi melancolică, şi, ḑeŭ! nu sûnt sigur că nu ĭ-am apărut câte odată sub forma unuĭ ânger înaripat şi sburând pin vĕzduh cu o liră de aur în mână."

„Amoriul e un zugrav ce are mania sĕ facă portreturĭ miniciunóse."

„Ladi V. fusese măritată, la vrîstă de 16 anĭ, cu un om care putea sĕ-ĭ fie tată, şi care o nenorocise, cât aŭ

trăit, prin caracterul său aspru şi nemulţămitor. Ea încă nu se îndulcise de fericirile lumeĭ, şi inima sa, însetată de dragoste, era ca o flóre lipsită de căldura sóreluĭ...“

„Acéstă figură de retorică e veche, domnilor, de când retorica,.. dar ceea ce'ĭ maĭ adevĕrat şi decât dênsa, este că Ladi V. era de o minunată frumuseţă, şi că de şi a trecut 20 de anĭ de atuncĭ, totuşĭ îmĭ aduc aminte de ea cu o dulce bătae de inimă. Domnilor!.. cine vrea sĕ închine cu mine în sănătatea frumóseĭ Ladi V.?“

(Ḑicênd aceste, căpitanul Campbel rîdică păhărelul sĕu de punciŭ, şi, salutându-ne după moda englezască, îl deşartă şi apoĭ urméză aşa cu povestirea:)

„Cum veni sara, mĕ îmbrăcaiŭ cu haĭne nouĕ, după cum se purtaŭ pe atuncĭ. Îmĭ puseiŭ un frac cu coḑile lungĭ până la călcae; pantaloni strîmţĭ şi scurţĭ până la glezne! giletcă galbînă cu florĭ late, cussute pe ea; guler crohmolit şi vêrtos, care îmĭ gâdila urechile; şi, ascunḑêndu-mĭ mânile într'o păreche de mănuşĭ verḑĭ, mĕ porniĭŭ cu moşul meŭ spre otelul Ladiĭ V.“

„Până atuncĭ nu fusesem nicĭ odată în adunărĭ marĭ, şi măcar că moşul se ecstazia dinaintea toaleteĭ mele, eram tulburat fără voe. Mulţĕmirea şi sperarea măgulitóre ce sêmţiam, gândind că aveam a mĕ înfăţişa uneĭ persóne care mĕ ĭubia, eraŭ amestecate cu o presêmţire neînţĕlèssă, ce amorţia săltările bucurieĭ mele; şi ideea de a mĕ găsi într'o societate numerósă, compusă de cele maĭ elegante dame din Londra şi din ceĭ maĭ faşionabilĭ gentelmanĭ, îmĭ causa o sfeală fórte nesuferită. Nu scieam

cum trebuia să mă presentez stăpâneĭ caseĭ, şi ce să-ĭ ţic când m'a recomenda moşul meŭ. "

„Prin urmare, îmĭ închipuiiŭ un dialog între Ladi V. şi mine, şi alcătuiiŭ în minte-mĭ o sută de întrebărĭ şi de răspunsurĭ nimerite, încât, sosînd la otelul acesteĭ dame, mă suiiŭ scările cu hotărîre de a-ĭ rosti frasa următóre: Ladi! de mult căutam prilej de a avea norocire şi onor a fi recomendat uneĭ persóne atât de distinse, ale căreĭ înalte sêmţiriĭ se unescŭ cu o frumuseţă rară şi poetică, pentru ca să compue un înger rătăcit pe faţa pământuluĭ spre fericirea omenireĭ!..

„Acest compliment de colegian era menit, după socotinţa mea, să producă un efect minunat; căcĭ, la vîrsta de 19 anĭ, noĭ credem că meritul unuĭ compliment stă în lungimea luĭ."

„Când se deschiseră uşele salonuluĭ, mă apucă un soiŭ de ameţală, care mă făcu să rămân înfipt pe prag. Salonul era plin de lumină, de florĭ, de cordele, de diamanturĭ, de zimbete fărmăcătóre, şi de figurĭ vessele şi plăcute, carele cu tóte înotaŭ în acel fluid magnetic ce plutesce în atmosfera unuĭ bal. Ladi V. se găsia în fund pe o canape de stofă argintie; trebuia dar să trec prin tot salonul, pentru ca să mă apropiiŭ de ea şi să-ĭ fiŭ presentat. Atunci sêmţiiŭ tóte închieturile mele slăbind, ca şi când m'ar fi pătruns o scîntee electrică; aşĭ fi ĭubit maĭ bine să trec printre glonţurile a două armiĭ duşmane, de cât prin mizlocul grupelor de dame şi de cavalerĭ împrăştiete în drépta şi în stânga."

„Nimic nu este maĭ greŭ pentru un tênăr de 19 anĭ,

decât de a sĕ presenta bine într'un salon, şi a înainta cu un pas sigur, fără a da motivurĭ de observărĭ ironice persónelor străine. Dacă se întêmplă sĕ fie neîndrăzneţ, amar de el!.. îĭ perdut. Uĭmirea luĭ se face într'o clipă subiectul favorit de luare în rîs a tuturor celor ce n'aŭ decât un spirit rîdĕtor. Închipuiţi-vĕ dar, în ce posiţie falşă mĕ găssam eŭ: Sĕmĕnam cu un lup într'o clae de zăvodĭ."

„Moşul meŭ mĕ luă de mână, mĕ trase după el de-a lungul salonuluĭ, şi adresându-se Ladiĭ V., mĕ presentă eĭ, după tóte formele usitate. Frumósa Ladi V. se îngălbini, auḑind numele meŭ, şi îmĭ ḑise cu glas tremurător:

— Sir Campbel, sûnt prea fericită de a priimi în adunarea mea un tênĕr poet, de un talent aşa de frumos ca a d-tale."

„La aceste cuvinte mĕ tulburăiŭ cu totul; salonul începu a sĕ învêrti împrejurul meŭ; şi îmĭ aduc aminte că rĕmăseiŭ cu trupul plecat înainte, cu ochiĭ ţintiţĭ pe parchet şi mormorăsînd din buze câteva cuvinte din complimentul ce pregătisem." Ladi! sêmţirile trupescĭ şi frumuseţa înaltă... care m'aŭ făcut... sĕ doresc de multă vreme... pentru fericirea ominireĭ... de a mĕ înfăţişa... alcătuescŭ un ânger..."

„Nu putuiŭ ḑice maĭ departe, căcĭ sângele mi se suise în cap, şi îmĭ ţiuia urechile grozav. Moşul meŭ mĕ trase de coḑile fraculuĭ şi îmĭ şopti ca sĕ-mĭ rîdic capul. Tocmaĭ atunci Ladi V. se cam plecase înainte pentru ca sĕ dee nisce ordinĭ unuĭ lacheŭ, ce adusese o tabla cu limonadă. Când vruiŭ sĕ urmez sfatul moşuluĭ meŭ, loviiŭ

cu nassul în fruntea frumóseĭ Ladi V., şi o loviiŭ astfel de tare, încât sĕrmana femee căḑu pe canape, gĭumătate ameţită.“

„Acéstă tristă întêmplare adună îndată pe toţĭ lângă Ladi V., şi mĕ făcu sĕ salt înapoĭ cu înfiorare, ca un om ce, din greşală, ar fi împins pre altul într'o prăpastie. Din nenorocire, lacheul cu tablaoa de limonadă se găssa tocmaĭ din dossul meŭ, şi mişcarea mea îl lovi peste mânĭ. Paharele atunciĭ începură a gĭuca polca, a sări în sus, a sĕ răsturna zînghenind, şi multe din ele se vĕrsară pe rochiile damelor!“

„Era sĕ nebunesc!.. Din tóte părţile se rîdicaŭ ţipete, şi ploaŭ ocărĭ asupră-mĭ; damele nu scieaŭ cum orŭ şterge petele de limonadă de pe toaletele lor, şi se uĭtaŭ la mine cu ochĭ de pantere furióse, cavalerĭĭ păreaŭ gata sĕ se arunce ca sĕ mĕ sfăşie; moşul meŭ, sĕrmanul! alerga de la unĭĭ la alţiĭ cerênd ertare pentru greşala mea, şi numaĭ Ladi V., sĕmĕna pĕtrunsă de milă pentru poziţia mea atât de critică!“

„Cât pentru mine, turbat de ruşine, me aruncăiŭ ca un nebun pintre dame şi cavalerĭ împingênd pe toţĭ, călcându-ĭ pe picĭóre făr'a maĭ cere pardon, mĕ trântiiŭ cu desperare pe un jĕlţ, în colţul salonuluĭ, dar rĕssăriiŭ îndată cu înfiorare, căcĭ sêmţisem ceva plesnind pe jĕlţ şi dând un sunet jalnic.“

„Gâciţĭ, domnilor, ce era?.. bucăţile sdrobite ale uneĭ ghitare, pe care mĕ trântissem fără a o zări. Nenorocitul instrument sta acum lăţit ca o turtă, cu tóte strunele sale rupte!

„Dacă aţĭ vĕḑut vre odată un chip de idiot, vĕ puteţĭ imagina aerul dobitocit ce se tipări pe faţa mea la acea privelişte. Tóte sĕmţirile, tóte ideile mĕ părăssiseră; mĕ prefăcuiŭ în statue.“

„Salonul vuia de hohote aţiţate prin luarea în rîs a adunăreĭ. — „Eată un poet plin de melodie! ḑicea un tênĕr gentelman, arĕtându-mĕ la dame.“

— Însă el pare a fi fórte desperat, adăugia altul, căcĭ a rupt strunele lireĭ sale.

— Şi chĭar lira sa aŭ sdrobit-o sub picĭóre! — Damele rîdeaŭ de leşinaŭ, ear eŭ, pĕcătosul! priimiam în tăcere acele trăsnete pe capul meŭ, căcĭ mĕ credeam, bun de spênḑurătóre. Bĭetul moşul meŭ, roş ca o sfeclă şi ştergêndu-şĭ fruntea, sta de o parte cufundat într'o posomorîtă meditare. Numaĭ nobila Ladi V. nu rîdea, ci căuta sĕ potolească împroşcarea acelor sarcasme; însă neputênd reuşi prin rugăminte, ea se apropie de mine, mĕ luă de mână şi ḑise cavalerilor: „Domnilor! ieŭ pe sir Campbel sub protecţia mea.“

„Îmĭ venia sĕ mĕ arunc în genunchĭ dinaintea eĭ, dar ea mĕ opri prin o căutătură rĕce, care îmĭ îngheţă inima. Nu oiŭ uĭta nicĭ odată acea căutătură, în care era scrisă sórta mea! Ea îmĭ arătă o prefacere cumplită în sêmţirile frumóseĭ Ladi. Sĕrmana!.. îşĭ perduse, într'o clipă, tóte nĕlucirile cele maĭ încântătóre asupra mea, şi acum póte că se ruşina de slăbicĭunea ce avusese pentru un colegian ridicul.“

„Moşul meŭ, înţĕlegênd acea schimbare în ideile eĭ, făcea tóte chipurile ca sĕ redobândesc favorul ce perdusem;

şi, când liniştea se restatornici în salon, el căută în mai multe rênduri să aducă vorba asupra poesiei, sperând că póte voiŭ fi rugat de a rosti versuri de ale mele, dar în zadar! Soçietatea grăia despre cea de pe urmă operă a luĭ Rosini.

— Apropo, strigă moşul meŭ; cunósceţĭ romanţa cea maĭ nouă a luĭ Auber?

— Care? întrebară damele.

— O romanţă fórte frumósă, rĕspunse bĕtrânul, şi fórte sentimentală. Nepotul meŭ o cântă prea bine, şi dacă voiţĭ s'o ascultaţĭ...

„La acéslă propunere, damele şi cavalerii căutară unii la alţii cu un aer ironic şi, voind negreşit să maĭ aibă motiv de rîs, mĕ rugară *ca sĕ binevoesc a-ĭ încânta prin glassul meŭ*. Eŭ blăstĕmam în mine ideea moşuluĭ meŭ, dar n'avuiŭ ce mĕ face, căcĭ o damă mĕ luă de mână ca pe un copil şi mĕ duse la piano, făgăduindu-mĭ sĕ mĕ acompanieze chĭar însaşĭ."

„După multe bătăĭ de inimă, mĕ hotărîiŭ sĕ încep, şi deschiseiŭ o gură largă pentru ca sĕ atac notele în plin. O! prigonire a sórteĭ!.. o! fatalitate grozavă!.. Tocmaĭ atuncĭ o muscă rătĕcită se spăriea de sunetul claviruluĭ, şi năvălind chĭorîş în gură-mĭ, se opri bîzîind în gât!"

„Vĕ las sĕ gândiţĭ rîsul adunăreĭ, desperarea moşuluĭ meŭ, şi dispreţul scris în ochiĭ Ladiĭ V. Ear eŭ, domnilor, cuprins de nebunie, mĕ aruncăiŭ cu capul gol afară din salon. Câtă vreme am alergat pe uliţile Londreĭ şi pe malurile Tamizeĭ, nu sciŭ; dar, când se făcu ziuă, mĕ treziiŭ pe podul uneĭ corăbiĭ ce pleca la India!..

Astfel am început călătoriile mele pe mare, şi de atunci n'am mai văḑut nici pe moşul meŭ, nici pe frumósa Ladi V."

„Cine scie care ar fi fost sórta mea pe lume, dacă nassul meŭ n'ar fi făcut carambol cu fruntea uneĭ dame elegante; dacă nu vĕrsam o tabla cu pahare de limonadă pe toaletele uneĭ adunărĭ întregĭ; dacă nu turtiam un instrument menit a împreuna cântice de amor, şi dacă o muscă chĭóră nu şĭ-ar fi ales loc de scăpare în gâtul meŭ!.. De nu mi s'ar fi întêmplat tóte aceste catastrofe, póte că nu aşĭ fi agĭuns căpitan a vaporuluĭ ce comandez, şi n'aşĭ avea acum plăcere de a vĕ umplea paharele cu mâna mea... Dar frumósa Ladi V. unde se fie acum?.. Orĭ unde s'ar găssi, în lumea acésta saŭ în ceea lume, domnilor, beŭ încă odată în suvenirul eĭ!"

Povestirea nenorocirilor căpitanuluĭ Campbel ne făcu mult sĕ rîdem, şi convorbirea nóstră, aţiţată prin plăcuta înriurire a punciuluĭ, se prelungi până la două ore după meḑul nopţiĭ. Cu tóte aceste, adoua-ḑi, noĭ eramŭ pe podul vaporuluĭ la rĕssăritul sóreluĭ, rĕssuflând aerul învietor a dimineţiĭ şi privind în drépta nóstră malurile Spanieĭ. Marea limpide şi albastră se întindea până la poalele munţilor ce se înşiră de-alungul orizonuluĭ, de la marginea Franţieĭ şi până la hotarele Portugalieĭ. Ea oglindia seninul ceriuluĭ, şi ilusia era atât de mare, încât ni se păria că plutiam între două ceriurĭ.

În călătoriile pe mare, unde passurile omuluĭ sûntŭ mărginite în lungimea poduluĭ corăbieĭ, unde ochiĭ luĭ

nu întâlnescŭ de gĭur-împregĭur, decât întinderea pustie a valurilor; unde tótă vieaţa e concentrată pe nisce scîndurĭ plutitóre, şi numaĭ prin ele este despărţită de prăpastia îngrozitóre a mărei... acolo cea maĭ mică întâmplare este interessantă şi atrage luare-aminte. Rĕssăritul voĭos al sórelui, corăbiile ce se zărescŭ trecênd în depărtare cu pânzele lor albind în lumină, lucrul marinerilor acăţaţĭ pe funiile catargurilor, gĭocul pescilor în faţa apeĭ, sossirea uneĭ păsĕruĭcĭ rătăcite ce se opresce puçin pe vêrful catargului, câută drăgălaş şi apoĭ se face nevĕdută în vĕsduh,.. tóte aceste incidenturĭ dobândescŭ o mare importanţă în ochiĭ călătorului, căcĭ ele rupŭ monotonia ḑilelor. Pe marea omul devine un copil, căruia lucrul cel maĭ neînsĕmnat produce mirare şi prilejesce o nevinovată petrecere. Din acéstă causă maĭ tóte jurnalurile călătorilor pe mare cuprindŭ aceleaşĭ însĕmnărĭ, de pildă:

24 Sept. — Sórele se rîdică măreţ din sînul valurilor, şi raḑele luĭ poleind orizonul cu o linie strălucitóre, marea limpide şi albastră pare ca un smarald încadrat într'un inel de aur.

Un vênt răcoritor începe a sufla: întinderea mărei se acopere de lungĭ şirurĭ de valurĭ ce se înaintéză asupra corăbieĭ ca o armie duşmană; dar corabia, însufleţită prin geniul omuluĭ, dă năvală pintre movilele de apă, se înalţă pe vêrfurile lor, se clatină în vĕzduh şi apoĭ, lunecând cu repegĭune, pare a sĕ adânci în fundul prăpăstiilor.

Mişcarea vaporuluĭ îmĭ produse deocamdată un efect

desplăcut; mĕ sĕmt puçin ameţit, şi deabĭe pot sĕ-mĭ cumpĕnesc pasurile pe pod.

Un Arap de la Fez, care călătoresce cu noĭ, pătimesce de *bóla mărei* şi se vaetă, învocând pe Allax! Mĕ apropiiŭ de el şi îl întreb turcesce: *Chĭef ĭoc?*.. El se mânie şi îmĭ întórce spatele.

Angel rîde cu căpitanul Campbel, cercând a gĭuca polca în clătinarea corăbieĭ, în vreme ce marineriĭ, acăţaţĭ pe funiile catargurilor şi legănaţĭ în vĕzduh, desfacŭ pânzele.

Spre sară, vêntul contenesce, marea se liniştesce, şi când stelele rĕssarŭ, ele se prevĕdŭ pe faça apeĭ ca într'o oglindă.

Un fenomen fórte curios se produce în întunecimea nopţiĭ; miĭ de globurĭ luminóse strălucescŭ împregĭurul vaporuluĭ, eşind din valurĭ şi dispărênd în brazda largă şi spumegată ce lăssăm în urma nóstră. Acel fenomen, netălmăcit până acum, se numesce: *fosforescenţa mărei.*

25 Sept. — Ḍi frumósă; marea albastră; orizon luminos.

Mulţime de corăbiĭ se zărescŭ în depărtare, unele mergênd spre rĕssărit, altele spre apus; unele avênd forma de passerĭ urieşe cu aripele întinse, altele sĕmĕnând cu nisce catedrale.

Zărim insula Ivice de-a stânga nóstră, şi pe la 8 ore, trecem între insulele Baleare şi cóstele Spanieĭ, în faça capuluĭ San-Martin şi în canalul Balearelor.

Cu cât ne apropiem de capul San-Martin, malurile se arată maĭ viderat în limpeḍimea atmosferiĭ. Un lanţ de munţĭ golĭ şi arşĭ de sóre închide orizonul de-a drépta nóstră şi se confundă în depărtare cu noriĭ ceriuluĭ.

Câteva păsărele vinŭ de ne visitează. Arapul cércă sĕ prindă una din ele, suinduse ca o mâţă pe scările de frânghie care spênd̦ură de-a-lungul catargurilor; dar agĭungênd la gĭumĕtatea scărĭĭ, perde cumpĕtul şi rĕmâne aninat în vĕzduh, de-asupra valurilor, vr'o cinci minute. Angel şi căpitanul punŭ rĕmăşag că a cădea şi că n'a cădea... dar în sfîrşit, bĭetul Haji-Ab-el-Rahma-Lahlo îşĭ adună tóte puterile în desperarea sa şi scapă din posiţia primejdióssă în care se găsia. Angel a prăpădit rĕmăşagul, adică, două butelcĭ de şampanie, şi ne poftesce ca sĕ le deşărtăm în sănĕtatea arapuluĭ.

26 Sept. — Podul corăbieĭ, spălat cu sopon şi grijit, lucesce ca parchetul ceruit al unuĭ salon; bronzurile şi alămurile de la cutia bussoliĭ strălucescŭ în raḑele sóreluĭ ca bucăţĭ de aur.

Mulţime de goelanzĭ (păssĕrĭ de mare) sbóră pe deasupra valurilor şi deodată se asvêrlŭ în ele cu răpegĭune, şi apoĭ esŭ cu pescişorĭ în pliscurĭ. Aripele lor mişcate în albastrul măreĭ parŭ ca o spumă argintie.

— Vaporul lassă în urmă-ĭ o brazdă verde, ear împregĭuru-ĭ plutescŭ pete albe de spume care saměnă cu vinele marmorelor.

Un curcan bĕtrân, menit de a fi prefăcut în friptură, ese din cuşcă, şi pentru ca sĕ scape de foc, se asvêrle în apă! Îl videm plutind pe valurĭ, şi, după o luptă eroică de câte-va minute, sĕrmanul! cufundându-se în noeanul măreĭ, ne aminteză trista imagină a luĭ Leandru. O mare jale cuprinde tot vaporul la o privelişte atât de

dramatică! ear mai cu samă bucătariul nostru rămâne desperat peste măssură!

27 Sept. — Pe la 8 ore diminéța, o minunată panoramă se înfăçoşază ochilor noştri. La lumina aurită a sóreluĭ, zărim, în drépta, ţĕrmurile Andaluzieĭ, în façă, stânca măréță a Gibraltaruluĭ, şi în stânga munţiĭ Africeĭ, dintre care cel mai înalt se numesce arăpesce: *Jvelmussa*. Spectacul maĭestos! Două continenturĭ, Europa civilisată şi Africa sĕlbatică despărţite prin canalul de Gibraltar, şi două mărĭ, Oceanul şi Mediterana, unite prin acelaş canal într'o taĭnică însoçire. Munţiĭ Spanieĭ şi aĭ Maroculuĭ, formând în fundul orizonuluĭ un măreţ amfiteatru, saměnă a fi marturiĭ urieşĭ aĭ aceleĭ însoçirĭ.

Stânca Gibraltaruluĭ ni se arată încinsă cu un brĕŭ de norĭ trandafirĭĭ, în vreme ce crescetul eĭ alb se scaldă în seninul albastru al ceriuluĭ, şi pólele sale în albăstrimea valurilor. Ea saměnă de departe cu un leŭ gigantic culcat pe labele sale la piciórele Spanieĭ.

Peste două ore de o plutire nesĕmţită, trecem lângă capul Europa, pe care este rîdicat un far, şi întrăm în baĭa Gibraltaruluĭ, ce se îndóe ca un arc, format de munţĭ arşĭ de sóre, şi de capurile Europa şi Cabruta.

Vaporul se înaintéză de-alungul fortificărilor engleze rîdicate pe maluri, şi încurĕnd sosesce şi aruncă ancora dinaintea oraşuluĭ Gibraltar, în façă cu târgul Algesiras, ce albesce dincolo de baĭe, pe cósta Spanieĭ.

Ne coborîm într'o barcă, şi trecĕnd prin o mulţime de corăbiĭ venite din tóte părţile lumeĭ, sosim la mal şi

sărim pe cheĭurĭ, în mijlocul hamalilor lungiţĭ la sóre. Trecem pe sub două porţi de cetate şi întrăm voĭoşĭ în oraş, după îndeplinirea formalităţiĭ pasporturilor.

Întâlnim un mare corp-de-gardie de Scoţi în îmbrăcămintea lor neisprăvită, adică, purtând căciulĭ marĭ cu pene negre, spenţere roşiĭ, fuste scurte de materie în dungĭ, ghetre, şi *altă nimică*. Apucăm strada mare a oraşuluĭ, ce are cu totul fisionomia oraşelor engleze, şi în fine, sosim la locanta numită *Club house* (clob hauz), pe piaça *Commercial square*.

Ferestrile salonuluĭ meŭ se deschideaŭ asupra măreĭ şi asupra ţĕrmurilor Africeĭ, şi de când sosisem la locantă, nu mĕ puteam sătura de priveliştea minunată ce se desfăşura în faça mea.

— La ce gândescĭ? mĕ întrebă Angel.

— Gândesc că Africa e fórte aprópe, că Marocul ne întinde braçele, şi că mare greşală amŭ face sĕ trecem alături făr'al băga în samă.

— *Aŭ!*.. vreĭ sĕ mergem la Maroc?

— Astfel de mult o doresc că, de-ar fi vr'o barcă gata de plecat, aşĭ purcede chiar astădĭ.

— Este un vapor françez care merge la Tanger.

— Când?

— Peste treĭ ore.

— Haĭ dar cu el, şi vom visita Gibraltarul la întórcerea nóstră.

— Bucuros; eŭ merg şi în Hina, dacă vreĭ.

— Póte sĕ dăm o raĭtă şi pe acolo, maĭ târdiŭ; dar acum de o dată, haĭ sĕ videm Marocaniĭ de-aprópe.

— *Olrăt!* strigă Angel cu bucurie, sărind ca un copil pin casă. Şi în adevĕr, peste puçine ore, ne îmbarcam amêndoĭ pe vaporul françez, *Honfleur*, care face călĕtoriĭ regulate între Gibraltar şi Tanger.*)

De la Tanger la Tetuan prin munţiĭ Uadras

5 Octombre 1853. — În plăcuta rĕcoreală a dimineţeĭ, bine dispuşĭ atât oameniĭ cât şi dobitóce, ne coborîm de-a lungul zidurilor oraşuluĭ Tanger până la malul măriĭ, şi ne jucăm caiĭ pe un covor de năsip galbĕn, ce se întinde sub copitele lor; apoĭ lăssând Mediterana în stânga şi oraşul în urma nóstră, apucăm drumul spre Tetuan. Acest drum, saŭ maĭ bine ḑicênd, acéstă cărare duce prin locurĭ sterpe, în care aparŭ icĭ, cole, câteva micĭ ogóre de popuşoiŭ. Sîngura vegetaţie ce se presintă ochilor consistă în nisce tufe de palmieriĭ piticĭ, ce acoperŭ colniciĭ şi unde nu se aude nicĭ o ciripire de passĕre. Căldura cresce la tot minutul, ea devine tot maĭ arḑĕtóre, fără ca sĕ întêlnim vre un adăpost de umbră, şi setea începe a ne munci, fără ca sĕ zărim cât de mic isvor împrejurul nostru. Chin nesuferit ce se măresce de câte orĭ ne apropiem de patul unuĭ pîrăŭ, care se anunţă de departe prin şirurile de laurĭ înfloriţĭ şi de rodieriĭ crescuţĭ pe malurile luĭ. Pîrăul e sec, şi ca dênsul sperarea nóstră seacă!.. Trebue sĕ ne mulţĕmim numaĭ cu

NB. *) Acéstă primă parte a uvragiuluĭ a fost scrisă în 1855, şi publicată în *România literară*.

ghirlandele de florĭ roşiĭ ce culegem de pe crengile laurilor, şi cu care ne încununăm fruntea. Chĭar sub arşiţa cea maĭ mare a ţilelor de vară florile aŭ în sînul lor o răcoreală invietóre fórte plăcută.

La stânga nóstră, în depărtare, vedem două sate arăpescĭ aşeţate pe cóstele colnicilor; cassele lor sûntŭ acoperite cu stuh şi liveţile îngrădite cu captuşĭ marĭ. Ele aŭ o aseměnare curiósă cu acele din ţara de jos a Moldoveĭ. Un al treilea sat se ivesce în calea nóstră pe la 11 oare... Trebue sĕ trecem prin el, şi după recomandaţia dragomanuluĭ nostru, Hagi-Mustafa-Ben-Ali-Cuniali, sĕ nu facem nicĭ un sgomot pentru ca sĕ nu atragem atenţia Arabilor; însă deabie întrăm în el şi Angel, tovarĕşul meŭ de voĭaj, îmbucând cornetul sĕŭ de argint, sună o fanfară rĕsunătóre. Pe loc toţĭ locuitoriĭ casselor esŭ în grabă cu somnul în ochĭ, şi indignaţĭ de sumeţia unor Ghiaurĭ ca noĭ, începŭ a ne batjocori şi a ne amenința cu pumniĭ; femeile stupescŭ şi copiiĭ aruncă petre după noĭ.

Fără presenţa soldatuluĭ Paşiĭ din Tanger ce ne întovărăşesce, nu cred că amŭ scăpa teferĭ din mijlocul acesteĭ horde de barbarĭ; dar la glasul poroncitor a soldatuluĭ Arabiĭ reîntră în bordeele lor ca nisce cânĭ înfuriaţĭ, şi noĭ ne depărtăm rîţênd de figura spărietă a dragomanuluĭ.

—„Hagi-Mustafa, ĭĭ ţic, ce faceţĭ când vĕ e sete prin pustiurile aceste?

— Ducem dorul apeĭ şi pronunţăm de treĭ orĭ numele luĭ Allah! rĕspunde Mustafa.

— Eŭ, deşi nu sûnt Mohametan, aşĭ învoca de şese orĭ pe profetul vostru, dacă aşĭ fi încredinţat că mĭ-ar scóte acum în cale un isvor de apă rĕce.

— Gândul omuluĭ e în mâna luĭ Allah! replică dragomanul. În curênd o sĕ ajungem la isvorul Cămilelor, şi acolo ne vom potoli focul din pept.

— *Well, well!* strigă Angel cu bucurie, auḑind acéstă bună veste, şi dă pintenĭ caluluĭ. Noĭ imităm ecsemplul sĕŭ şi eată-ne alergând pe aripele sperărei, până ce sosim la acel mult vestit şi mult dorit isvor... Caiĭ se oprescŭ de la sine, noĭ descălecăm şi ne punem a căuta cuĭbul apeĭ... dar unde'ĭ?

Nu vedem decât un loc glodos şi călcat de dobitóce, ear cât despre apă, găssim ceva negru, cald şi puturos, care chiftesce în urmele copitelor.

Cu tótă setea ce ne arde, nu avem curaj a înghiţi acel noroiŭ apos, ci ne mulţĕmim numaĭ a uda batiste în el şi a le lipi de obraz cu partea nemânjită. Rĕsuflând apoĭ prin pânza subţire, aspirăm un aer umed care ne rĕcorescе puçin. Hagi-Mustafa şi soldatul, maĭ esperimentaţĭ însă decât noĭ, întră cu picĭórele góle în glod şi staŭ neclintiţĭ câte-va minute; pe urmă esŭ la uscat jurându-se pe Allah că li s'aŭ stins focul seteĭ.

În vreme ce ne dedăm la acéstă operaţie, sosescŭ treĭ Arabĭ stremţeroşĭ, dar înarmaţĭ cu şuşanele lungĭ şi mergŭ de se tupilă în umbra unuĭ copac de maslinĭ. Ochiĭ şi fisionomia lor sûntŭ hoţescĭ; căutăturile lor ţintite asupra nóstră cu o ecspresie hainósă, ne daŭ a înţelege că eĭ arŭ avea mare poftă sĕ ne prăde şi chĭar

să ne ucidă, *par dessus le marché*, dar că sûntŭ stânjiniţi de presenţa soldatuluĭ Paşiĭ din Tanger... În adevĕr, un European sătul de viaţă, nu póte găsi maĭ bun mijloc de a scăpa de dênsa, decât cercând a călĕtori sîngur în imperiul Maroculuĭ. El e sigur de a-şĭ procura ucigaşĭ de bună voe, chĭar la marginele oraşelor.

Cu tóte aceste Angel, apropiindu-se de Arabĭ, scóte un revolver, trage în aer şese descărcăturĭ, îşĭ pregătesce din noŭ arma şi se duce de încalecă, făcênd un semn de adio Arabilor; ear aceştia, holbind ochiĭ asupra revolveruluĭ cu o grózā vederată, se grăbescŭ a părăsi locul şi a sĕ face nevĕduţĭ în tufarĭ.

— Mare greşală că ţi-aĭ arĕtat revolverul! observă Hagi-Mustafa.

— „Pentru ce?

— Pentru că aĭ trezit în eĭ pofta de a-l căpăta cu orĭ ce preţ, chĭar cu preţul vieţeĭ d-tale.

— „Vie sĕ-şĭ cerce norocul, dacă li s'aŭ urît ţilele! rĕspunde amicul meŭ cu nepăssare; apoĭ, deschiţênd un cortel, se alătură de mine, şi fără a maĭ întârdia plecăm în direcţia munţilor Uadras.

Sórele varsă duşe de foc pe capul nostru, pasul cailor se lenevesce, ear Hagi-Mustafa şi soldatul cu fes nalt de postav roş pe cap, începŭ a cânta *sotto voce* manele algeriane. Acum e ameaţi! plântele îşĭ beŭ umbra, şi natura întrégă înótă, obossită, într'un ocean de lumină înfiăcărată... Angel mĕ asigură că'şĭ sêmte crierii ferbênd şi chĭar clocotind în titva capuluĭ; eŭ mĕ lupt cu un bulgăr de eascā ce-mĭ stă în gât, şi amêndoĭ ne căp-

tuşim cortelurile pe dinuntru cu tóte fulardele ce posedăm, dar în zadar!.. Raţele sóreluĭ pĕtrundŭ prin stofă şi se înfigŭ în pelea nóstră ca nisce ace roşite în foc. Supliciul e demn de vechiĭ inquisitorĭ aĭ Spanieĭ!.. şi însă, dinaintea cailor alérgă pe jos un puiŭ de Arab, ca de doĭspreţece anĭ, anume Ali, *cu capul gol şi ras!..* Creştetul luĭ steclesce ca o oglindă şi el nu se tânguesce de ferbinţéla sóreluĭ!

— Sciĭ la ce mĕ gândesc? îmĭ ţice Angel.

— „La ce?

— Îmĭ propun sĕ ieŭ cu mine în Europa şi sĕ duc în Englitera pe Arabul acest mic.

„Vreĭ póte sĕ-l înfieziĭ?

— Ba, vreŭ sĕ mĕ serv de tidva luĭ strălucitóre la vênat de ciocârliĭ.*)

Ideea luĭ Angel e destul de comică, şi în alte timpurĭ m'ar face sĕ rîd, dar acum ea nu parvine a împrăştia melanholia în care m'a cufundat căldura atmosfereĭ, melanholie ce se măresce la tot passul, în auḑul unuĭ glas depărtat de păstor nomad, care cântă o complângere lungă şi monotonă pe cuvintele *imma, imma, malli, malli!* (mama mea, sórta mea!)

Pe la o oră după ameaḑi începem a întra în munţiĭ Uadras, pe un drum presserat cu bolovanĭ ca albia unuĭ şivoiŭ de munte. Caiiĭ poticnescŭ, urcându-se pintre petre

*) Ciocârliile sûntŭ atrase de tot ce lucesce, şi astfel devinŭ jertfă vênătoruluĭ, care întrebuinţază oglinḑĭ pentru a le atrage din aer, unde ele se 'nalţă ciripind.

şi se rĕsuflă greŭ; noĭ ca şi dênşiĭ suferim de lipsa de aer şi ne cócem în pele, căcĭ acum ne găsim ecspuşĭ şi la focul sóreluĭ şi la ferbintéla petrelor. Ni se pare în acest hăugaş stâncos că trecem prin o flacără nevĕdută, dar în fine sossim la una din culmele dealuluĭ, şi aicĭ abordăm o pădure de maslinĭ, de carubĭ, de laurĭ şi de rodierĭ.

Un ufff! colossal ese din pepturile nóstre.

Fericire neaşteptată, surprisă încântătóre!.. Eată umbră drăgalaşă, eată muşchiŭ verde la tulpina copacilor, eată şi un isvor! împĕratul isvórelor!.. un pîrăŭ întreg de apă rĕce şi cristalină, ce curge din mijlocul unor stâncĭ cu o clăbucire vesselă şi mult armoniósă.

A descăleca, a ne răpeḑi la isvor, a ne băga obrazĭĭ în apă, e treabă de un minut; însă Hagi-Mustafa ne rógă sĕ nu bem îndată, fiind âncă prea înferbêntaţĭ. Urmăm sfatul luĭ; dar după câteva scurte momente ne punem a înghiţi isvorul, servindu-ne drept pahar de o scórţă de plută găssită pe stâncă. Angel e însă de părere că apa'ĭ mult maĭ bună, când e sorbită cu gura din pîrăŭ, şi rîvnesce botul cailor.

După acéstă adevĕrată orgie de apă, ne întindem pe muşchiŭ, sub un maslin cu frunḑĭ smălţuite şi dăm ordin dragomanuluĭ sĕ ne aducă merindele... În faţa nóstră se rîdică munţĭ sĕlbaticĭ, cariĭ se prăjescŭ la sóre de la începutul lumeĭ; ear alături cu noĭ, pe cósta uneĭ stâncĭ, se mişcă un şerpe lung, pe care îl ochesce de sus un vultur ce sbóră în cercurĭ deasupra luĭ. Reptilul are pete negre şi galbine; ochiĭ luĭ aprinşĭ strălucescŭ în-

tocmaĭ ca doĭ rubinĭ, şi se îndréptă când spre noĭ, când în aer cătră vultur. El pare că presêmte un dublu pericul şi se încordează, pregătindu-se de luptă.

La vederea luĭ eŭ rĕmân fascinat, încremenit, înfiorat!.. Fac acéstă mărturisire fără nicĭ o ruşine, căcĭ totdeauna şerpiĭ ca şi linguşitoriĭ saŭ alte animale târîtóre, mi-aŭ produs o impresie de profund desgust; Angel însă în calitatea sa de Englez fiind maĭ flegmatic, apucă degrabă şuşaneoa soldatuluĭ, se apropie de stâncă, chitesce, trage... şi reptilul, lovit de glonte la cap, se rîdică drept ca o suliţă, apoĭ cade mort şi rĕmâne aninat de colţul uneĭ petre.

Ali se răpede în fugă, se acaţă pe stâncă întocmaĭ ca o momiţă, dar când sĕ pue mâna pe trupul şerpeluĭ, vulturul trece ca un fulger pe lângă el, îl lovesce cu aripa şi se depărtéză peste dealurĭ cu şerpele în plisc... Angel e furios contra hoţuluĭ înaripat ce i-a prădat vênatul, Ali plânge de ciudă, Hagi-Mustafa dă semne de mirare, ear eŭ, ţinênd parte vulturuluĭ, mĕ pun la masă, adică mĕ aşeḑ turcesce lângă provisiile grămădite pe muşchiul verde.

O pâne albă, doĭ puĭ de găină rumenĭ, un caşcaval de Holanda şi două butelcĭ de Xeres compunŭ un festin care ar seduce chiar pe vestitul mâncăŭ Balthazar, dacă acest rege gastronom ar fi postit ca noĭ din faptul ḑileĭ până după ameaḑi. Cu atât maĭ mult spectaculul ḑiselor obiecte de hrană atrage pe Angel cu o putere magnetică şi-l face a uĭta şi pe vultur şi pe şerpe şi pe tóte celelalte animale de pe faça pământuluĭ... El vine,

înhaţă un puiŭ, destupă o butelcă şi o pune la gură, dicênd:

„*All right!*.. în sănĕtatea şerpeluĭ!

Apoĭ se aşadă pe ospĕtat cu o poftă ce se comunică la toţĭ. Nu se aude în curs de un cart de oră, decât un clănţănit de măssele în mare activitate, şi... provisiile disparŭ fără a fi urmate de vre un desert, precum se obicĭnuesce la messe marĭ.

Ne rĕmâne însă cheful çigaretelor şi murmurul vesselitor al isvoruluĭ. În Africa nu póte fi maĭ dulce simfonie decât şopotirea apeĭ!.. Decĭ, lungiţĭ pe spate, cu ochiĭ rătĕcind pe albastrul ceruluĭ, ne facem digestia, fumând tutun de Latakie şi privind în aer spirarele fumuluĭ parfumat.

— Cum îţĭ place traiul acest oriental? mĕ întrĕbă Angel.

— „Îmĭ place de minune! Rĕcórea umbreĭ şi cântecul isvoruluĭ mĕ adormŭ, iĭ rĕspund căscând.

— Pe mine m'aŭ şi adormit! replică amicul meŭ cu glas trăgănat, şi pe loc acel glas se schimbă într'un horăit rĕssunător.

După o dulce odihnă, Hagi-Mustafa ne trezesce, şi caiĭ fiind bine hrăniţĭ, bine adăpaţĭ, plecăm la deal pe o cărare misterióssă ce şerpuesce pintre copacĭ. Căldura e mare, lipsa de aer preface pădurea într'o bae turcéscă; dar încalte sûntem feriţĭ de săgetarea periculósă a radelor sóreluĭ. Întêlnim maĭ multe caravane de cămile şi mulţĭ Arabĭ încălecaţĭ pe magarĭ, însă observăm că bipeḑiĭ aŭ o aparenţă maĭ animală decât patrupeḑiĭ. În

fie care din eĭ presêmţim un duşman dispus a ne ataca, şi dar, fără a ne rĕzleţi unul de altul, continuăm drumul nostru cu mare luare aminte şi cu revolverele în mână. Treĭ ore întregĭ urcăm dealul în pasul cailor, şi în sfîrşit sosim pe vêrful luĭ, unde găssim o *funda* (caravanseraiŭ.)

Acéstă cassă de adăpost consistă într'o curte patrată şi închisă cu ziduri nalte, văruite. Pe dinuntru se înşiră galeriĭ boltite de jur împrejur, ear lângă pórtă câte-va magaziĭ întunecóse şi încuete cu uşĭ tarĭ. Ograda e destinată pentru dobitóce, galeriile pentru oamenĭ şi magaziile pentru mărfurĭ; însă magaziĭ, ogradă şi galeriĭ sûntŭ într'un grad de necurăţenie atât de mare, încât nu avem curajul a deveni măcar pentru un moment oaspeţiĭ fundăĭ. Tóte soiurile de vermine foescŭ în acest locaş de ospitalitate şi aştéptă cu nerăbdare pe nenorociţiĭ călĕtorĭ, pentru ca sĕ le facă o primire plină de dragoste şi de usturime.

Sûntem decĭ obligaţĭ a ne decide saŭ sĕ urmăm calea înainte până la Tetuan, saŭ sĕ petrecem nóptea sub copacĭ alături cu funda. Însă caiĭ sûntŭ obossiţĭ şi nu ne rĕmâne destul timp până la asfinţitul sóreluĭ, pentru ca sĕ ajungem la porţile aceluĭ oraş. Ele se închidŭ pe la şepte ore, şi odată închise, nime nu maĭ póte sĕ între saŭ sĕ easă, păzitoriĭ lor avênd obiceiŭ a le părăssi pe sama Profetuluĭ şi a sĕ duce la cafenea... Pentru adepţiĭ Islamuluĭ Mohamed e un personagiŭ fórte comod. El e însărcinat a îndeplini tot ce un Mahometan doresce şi tot ce lenea şi fanatismul îl opréscŭ de a face pentru

sine saŭ pentru alţiĭ. Noĭ însă necredincioşiĭ, avênd maĭ puçină confienţă în bunăvoinţa Profetuluĭ, şi neaşteptând de la el serviciul de Oberkellner, ne alegem sînguri locul unde o să petrecem nóptea.

Un mare şi frumos carub, ale căruĭ crengĭ compunŭ o boltă minunată, ne primesce la tulpina luĭ, pe un pat de muşchiŭ molatic. Acolo întindem mantalele, aşedăm saciĭ noştri de voĭaj, cu destinare pentru eĭ de a ne servi de saltele şi de perine. Hagi-Mustafa, soldatul şi Ali se grupează aprópe sub un maslin, şi adună vreascurĭ pentru foc, avênd de gând a veghea tótă nóptea şi a-şĭ alunga somnul prin o serie neîntreruptă de cafele şi de narghilele. Eĭ îşĭ ecsaminează armele, reînoescŭ praful în tigăiţele puşcelor şi a pistólelor, îşĭ ştergŭ iartaganele şi ne îndémnă să dormim liniştiţĭ pănă a douaḑi.

Angel propune ca *să dăm putere somnuluĭ!* Decĭ începem a-l hrăni cu fălĭĭ gustósse de rostbeaf rece. a-l îndulci cu o cutie de curmale şi a-l adăpa cu vin de Xeres. Pe urmă în timp de o oră î-ĭ pregătim o uşóră mistuire, prin o primblare plăcută împrejurul fundăĭ, scăldându-l în lumina amurguluĭ, şi înveselindu-l cu imaginea salvăreĭ sale din ghĭarele miliónelor de jigănĭĭ muşcătóre şi sugătóre ce se aţinŭ la pândă în Caravanseraiŭ. Însfîrşit mergem cu mulţĕmire în *camera nóstră*, cameră fără păreţĭ în adevĕr, dar curată, bine aerită şi fórte confortabilă, deşi cam primitivă în soiul eĭ, deşi cam ecspusă la visite nocturne de şerpĭ, de arabĭ şi de alte lighioĭ numaĭ puçin desplăcute.

Acole, răzemaţĭ pe cóte, începem o lungă convorbire

asupra o mie şi una de subiecte, atingându-le numaĭ din treacăt, cu acea uşurinţă caracteristică a persónelor care sciŭ tóte fără a sci nimic, şi din vorbă în vorbă, abordăm în domeniul limbeĭ arăpescĭ.

— Am învĕţat pe de rost, ḑice Angel, maĭ multe cuvinte cu care am sĕ mĕ fălesc în clubul meŭ din Londra, şi sĕ câştig un renume de orientalist profund... ca uniĭ din cunoscuţiĭ meĭ.

— Şi eŭ, îĭ rĕspund, am făcut o mică provisie de vorbe curióse şi grele de pronunţat, care arŭ putea servi la un joc favorit al copiilor din ţara mea, joc ce se numesce: *frânturĭ de limbă*. Aşa, de esemplu: *l'mra*, femeea—*n'sa*, femeile- *l'hobz*, pânea—*l'ma*, apa—*l'hlib*, laptele—*l'ham*, carnea—*l'hmar*, magarul—*l'jmel*, cămila—*jbel*, munte—*jben*, caşcaval—*ţben*, paiŭ, etc. Acum, dacă vreĭ, îţĭ propun un rĕmăşag.

„Care?

— Ḑece livre sterling, dacă îĭ pronunţa de treĭ orĭ dearêndul răpide şi fără a te greşi frasa următóre:

„*lmransalhobzlmalhliblhamlhmarljmeljbeljbenţben.*"

—Angel cércă, dar îl apucă tussa şi se opresce, ḑicênd:

— *Goddam!* aĭ ales cuvinte căre daŭ oftică; dar eŭ am deprins în calte frase de care sĕ mĕ pot servi în compania damelor. Aşa când voiŭ întêlni o hurie din raiul luĭ Mohamed, fie chĭar în salónele din Londra, îĭ voiŭ ḑice: *Lella*, dómnă, saŭ *Benţ*, domnişóră *n'zişeba n'hăbâc*, eştĭ frumóssă, te ĭubesc, — *Eĭa n'ţiaşco l'zuj*, haĭ sĕ facem amor împreună. — *Rac călbi, nafsi, ămri*, eştĭ inima mea, sufletul meŭ, viaţa mea, — *Andăc ras*

mziana, aĭ cap frumos — *aininzrăc*, ochĭ albastri — *fum enuar*, gură de flóre, — *snen bid*, dinţĭ albĭ, — *Şaar cal*, pĕr negru — *Rac sems, kmar, n'jiŭm*, eştĭ sóre, lună, stele — *M'buz idâc, m'buz fumăc, m'buz ainâc*, îţĭ sărut mânele, guriţa, ochiĭ. — Pe lângă aceste frase armonice, maĭ păstrez în arsenalul meŭ de seducere două versurĭ compuse de însuşĭ Ali, ginerele luĭ Mohamed:

Hateni amanţilla,
Lella Maţcolişilla!

Adică: ĭubesce-mĕ te rog, dómnă, şi nu ḑice: ba!

Disertarea nóstră limbistică ne aduce pe nesêmţite într'o somnolenţă, care în rĕcórea nopţiĭ, sub scînteerea stelelor, are o dulcime pĕtrunḑĕtóre. Genele se apropie, dar pănă a nu sĕ închide, zăresc prin ele jocul luminei foculuĭ pe frunḑele copacilor şi pe figurele păzitorilor noştri. Eĭ staŭ grupaţĭ împrejurul vreascurilor înflăcărate, şi fórte ades întorcŭ capul pentru ca sĕ ecsamineze fundul întunecos al pădureĭ. Caĭĭ maĭ departe adormŭ încet pe picĭóre şi aparŭ în umbră cu proporţiĭ colossale. Din când în când rĕsună în apropiere ţipetul misterios a uneĭ paserĭ de nópte...

Mpsaahir lella! psaalhir sidi!
Nópte bună, dómnă! nópte bună, domnule!

6 Octombre. — Cine va putea sĕ ecsplice misterul formăreĭ visurilor şi taĭnica lor corelaţie cu lumea ecsterióră?.. Cine îmĭ va spune cum şi pentru ce cornetul luĭ Angel, în dimineaţa de 6 Oct., a jucat pentru mine rolul trom-

peteĭ cerescĭ, la judecata cea de pe urmă? În faptul acesteĭ ḑile memorabile mĕ vissam pe vêrful uneĭ coloane nalte cât jumĕtatea scăreĭ luĭ Iacob, şi care se găssa rîdicată chĭar în mijlocul valeĭ Iosafatuluĭ. Priviam de jur împrejurul meŭ un Ocean nemărginit de valurĭ omenescĭ ce eşiaŭ din pămênt în gĭulgĭurĭ albe, cresceaŭ şi se înaintaŭ spre colónă. Mişcarea lor, deşi mişcare de umbre, producea un sgomot de furtună, dominat prin sunetul metalic al uneĭ colossale trompete ascunsă în cer... Deodată lumina se întunecă! Un vultur monstruos trecu în dreptul sóreluĭ, se răpeḑi cătră mine, mĕ lovi cu aripa şi se depărtă în fundul orizonuluĭ.

Atuncĭ, cu o răpegĭune ameţitóre, începuiŭ a cădea, ecsecutând în vĕzduh o serie de tumbe pe notele fanfareĭ îngerescĭ ce rĕssuna deasupra mea... Cad mereŭ, cad de-avĕlĕtucut, fără a mĕ putea opri, nicĭ de a pica, nicĭ de a mĕsura cu ochiĭ distanţa ce mĕ despărţia de pămênt, nicĭ de a-mĭ închipui halul deplorabil în care o sĕ mĕ găsesc, după ce m-oiŭ sdrobi de vre-o stâncă!.. Însfîrşit sosesc la capĕtul aceluĭ voĭaj aerian, deschid ochiĭ spăriet, şi ce vĕd lângă mine?.. Vĕd pe Angel sunând din cornet o tarantelă napolitană! Maĭ departe zăresc pe Hagi-Mustafa şi pe soldatul Paşiĭ alergând pe după copacĭ, ca şi când s'ar fi jucat de-a baba-órba, şi căutând un lucru perdut.

— Ce este, Angel? întreb pe amicul meŭ.

— Nimic important, îmĭ rĕspunde el. Astă nópte ne-a visitat nisce *pick pockets* arabĭ, şi aŭ furat panerile cu provisiĭ.

— Ce spuĭ, frate?.. şi alta n'aŭ furat?.. aŭ lăssat caiĭ neatinşĭ?

— Privesce! eată bucefaliĭ noştri în complect. Eĭ ne facŭ sĕmn din urechĭ ca sĕ profităm de rĕcórea dimineţeĭ, pentru ca sĕ ne continuăm voĭajul.

Mulţĕmiţĭ de nobila discreţie a hoţilor, care aŭ binevoit a respecta caiĭ şi persónele nóstre, plecăm păn' a nu rĕsări sórele, mângâind pe Hagi-Mustafa, pe soldat şi chĭar pe Ali de ruşinea ce aŭ păţit... Sĕrmaniĭ! aŭ veghĭat o mare parte a nopţiĭ; însă despre ḑiuă aŭ fost învinşĭ de somn şi *s'aŭ lăssat*, după cum ḑice Românul. Tĕlhariĭ, pândacĭ, aŭ profitat de somnul lor şi acum eĭ beŭ vin de Xeres în sănĕtatea nóstră şi în cĭuda Profetuluĭ... Sĕ le fie de bine!.. Ne depărtăm de funda, şi maĭ cu samă de furnicarul eĭ, ca sĕ ne urcăm pe vêrful altuĭ deal apropiat; ear când ajungem acolo, ne oprim ecstasiaţĭ de măreţul spectacul ce se presintă admirăreĭ nóstre. Sórele apare splendid, acoperind de o lumină feerică lanţul munţilor Uadras, valea desfăşurată de la poalele lor până la oraşul Tetuan, şi în orizon marea albastră mărginită de munţiĭ Spanieĭ. Verdéţa codrilor, zidurile albe a Tetuanuluĭ, stâncele roşiĭ de pe crescetul dealurilor, albăstrimea ceruluĭ şi a Mediteraneĭ, tóte contopindu-se în focul sóreluĭ producŭ un tabloŭ de o rară frumuseţă.

Noĭ ne sĕmţim uĭmiţĭ şi ne înclinăm cu smerenie dinaintea minunelor putereĭ creatóre; ear Hagi-Mustafa, soldatul şi Ali cadŭ în genunchĭ şi cu faţa la rĕsărit facŭ rugăciunea lor de dimineaţă. Angel, adânc impre-

sionat, stă câteva minute în tăcere, apoĭ strigă cu glas puternic: „Orbĭ! orbĭ! şi de treĭ orĭ orbĭ aceĭ ce nu credŭ în Dumneḑeŭ!

*La allah, illa allah! u M'hamed Rasul Allah!**) esclamă totodată Arabiĭ noştri, sculându-se în picĭóre.

Astfel, încântaţĭ de splendoarea panorameĭ, animaţĭ de o taĭnică mulţĕmire sufletéscă, plinĭ de viaţă şi de sănĕtate, reluăm calea spre Tetuan. Oraşul strălucesce în distanţă de 5 ore şi nu în zadar Arabiĭ îl numescŭ Ţtaun, cuvênt sinonim de *cochetă;* căcĭ el atrage de departe şi te înşală prin efectul mirajuluĭ... Ne coborîm pe sub crengile unor masliní bĕtrâní, a căror frunḑe aŭ o colóre verde-închisă, şi întêlnim din noŭ şiruri de cămile încărcate cu teancurĭ grele. Nalte şi flegmatice, ele sûntŭ conduse de *Berberĭ* cu picĭórele góle până la genunchĭ, arămiĭ, sprintenĭ şi care necontenit scotŭ pe gât ţipete rĕguşite şi sĕlbatice, sub cuvênt de a îndemna mahaliĭ patrupeḑĭ. Aceştia însă păşescŭ liniştit, mişcând în cadenţă picĭórele lor lungĭ şi nodorósse, ear ochiĭ lor ecsprimă o mirare naivă... Pare că eĭ se întrébă în gândul lor, pentru ce cornaciĭ lor îşĭ daŭ atâta ostenélă ca sĕ imiteze ragetul magarilor?.. Câte-va femeĭ, rĕsleţite pintre caravane şi învĕlite în feregele rupte, îşĭ ascundŭ feţele îndată ce daŭ cu ochiĭ de noĭ, şi după ce trecŭ maĭ departe, ele întorcŭ capul pentru ca sĕ stupiască pe urma nóstră. O graţiositate a secsuluĭ frumos din Maroc!

---

*) Dumneḑeŭ este mare şi Mohamed e profetul seŭ.

Căldura şi setea, sora eĭ, începŭ ear a face parte din cortegiul nostru; însăşĭ foamea începe a ne aduce aminte că sûntem lipsiţĭ de provisiĭ; dar geniul binevoitor care privighează asupra nóstră nu ne părăssesce la nevoe. El ne scóte în cale pe un Berber aşeḑat la umbră cu un paner de pómă córnă. Cumpĕrăm panerul atât pentru fericirea negustoruluĭ, cât şi maĭ cu samă pentru potolirea seteĭ ce ne muncesce.

După o oră pomenitul geniŭ are bunătate a ne duce în presenţa uneĭ familiĭ complecte de Engleză, cariĭ sûntŭ ocupaţĭ a face dejun pe earbă. E familia luĭ Sir Arthur Isquare, ce vine de la Fez, capitala Maroculuĭ, şi se compune de şese persoane: 1) Sir Arthur, 2) Mistress Caroline (pronunţă *Carlaĭn*), 3) două Misess, fete marĭ şi lungĭ, 4) doĭ Iohn-Bull scurţĭ, fraţiĭ lor... toţĭ îmbrăcaţĭ curat, spălaţĭ, peptĕnaţĭ, ca şi când arŭ fi eşiţĭ acum din cabinetele lor de toaletă; şi însă!.. de opt ḑile sûntŭ pe drum. Douăḑecĭ de soldaţĭ aleşĭ îĭ întovărĕşescŭ, avênd ordin de la Sultanul ca sĕ-ĭ apere de orĭ ce pericul, sĕ le procure orĭ ce arŭ dori; căcĭ la caz contrar îĭ aştéptă o descăpăţinare generală!.. şi acésta, pentru că Sir Arthur Isquare este consulul graţióseĭ sale Maĭestăţĭ Regina Englitereĭ, pentru că Mistress Carlaĭn este soţia consululuĭ şi pentru că cele două Misses şi cu fraţiĭ lor sûntŭ copiiĭ consululuĭ şi aĭ consuleseĭ.

Cel maĭ puternic talisman pentru un Europeŭ în imperiul Maroculuĭ este de a fi *Inghiliz*.

Amabila familie, cum ne vede şi recunósce în noĭ gen-

BIBLIOTECA CENTRAL
UNIVERSITARĂ

tlemanĭ Europenĭ, ne priimesce cu viĭ demonstrărĭ de bucurie şi ne învită a lua parte la dejun. Noĭ, fără a maĭ aştepta o a doua invitare, ne aşedăm alături cu tinerele Misses şi dăm ordin luĭ Hagi-Mustafa ca sĕ aducă panerul cu pómă pentru desert. Mulţĕmire nespusă!.. Copilele, demne fiicĭ ale Eveĭ, se aruncă asupra paneruluĭ cu sperare de a găssi *mere*, dar negăsind decât strugurĭ, se mângâe riḑênd cu bobiţele lor aurite. Însfîrşit, după un ospĕţ fórte confortabil, şi după ceaĭul final luat în porcelane chineze (ceaĭŭ în codriĭ Africeĭ!), ne depărtăm, preschimbând cărţile nóstre de visită şi dându-ne *rendez-vous* la Nagazaki, în Iapon, unde sir Arthur Isquare a fost numit consul de curênd. Pănă a nu pleca însă, Angel intonează pe cornet imnul naţional englez: *God save the queen!* şi familia întrégă îl acompaniază din gură cu entusiasm. Arabiĭ însă credŭ că aŭ nebunit!

Astfel, restauraţĭ şi recunoscĕtorĭ geniuluĭ nostru protector, coborîm vessel munţiĭ Uadras. Apropiindu-ne de vale, auḑim dincolo de un colnic ce ne maĭ desparte de ea, un sgomot mare de răcnete, de tropote şi de împuşcăturĭ!..

Într'o fugă parvenim pe crescetul colniculuĭ şi de aicĭ asistăm la o fantasie ecsecutată de vr'o sută de Arabĭ încălecaţĭ pe agerĭ armasarĭ. Hagi-Mustafa ne spune că e un *gum* de Buidirĭ, locuitorĭ din munţiĭ ce se înalţă în drépta nóstră.

Arabiĭ, învĕliţĭ în burnusurĭ albe de lână, sûntŭ împărţiţĭ în două cete, care se isbescŭ una în contra alteia

în răpegĭunea cailor, se chitescŭ din fugă cu şuşanele lungĭ, tragŭ, se depărtează, încărcând din noŭ armele lor, fără a sĕ opri; apoĭ se întorcŭ de ĭeŭ parte la acest simulacru de rĕsboiŭ. Uniĭ învêrtescŭ şuşanelele pe deasupra capuluĭ, scoţênd din gât chiote furióse, şi daŭ foc pintre urechile cailor; alţiĭ simulând o gónă din partea duşmanilor, se culcă pe córda armasarilor, şi aşa plecaţĭ, împuşcă în urma lor; alţiĭ, maĭ dibacĭ, aruncă armele lor înainte ca nisce djeriduriĭ, şi aninându-se cu mâna stângă de coamă, se plécă până la pământ de le culegŭ de jos...

Nimic maĭ curios, maĭ interessant, maĭ bărbătesc decât acest joc rĕsboĭnic. Nimic maĭ pitoresc decât alergarea cailor înspumaţĭ, fâlfâirea burnuselor în vĕzduh, lucirea armelor în focul sóreluĭ. Nimic maĭ sèlbatic, maĭ înfiorător decât răcnetele luptătorilor, scârşnirea dinţilor şi încruntarea ochilor în acel amestec de oameniĭ îndrăzneţĭ şi de falniciĭ armasariĭ!

Angel nu-şĭ póte stăpâni entusiasmul, şi găsesce apropo sĕ sune o arie militară... Pe loc ḑece arabĭ, detaşându-se din gum, se răpedŭ spre noĭ, ne încunjură şi ne poroncescŭ sĕ mergem cu dênşiĭ. În zadar Hagi-Mustafa şi soldatul întervinŭ, cercând a le ecsplica în gura mare că sûntem inghiliziĭ... etc., trebue sĕ ne supunem voinţeĭ Bnidirilor!.. Ne supunem dar fără maĭ multă împrotivire, şi coborînd colnicul, ne ducem la un cort de pîslă, unde se află Şeicul, adică şeful gumuluĭ... O! surprisă neaşteptată! Şeicul este însuşĭ Hagi-Ab-el-Rahman-Lahlo,

tovarĕşul nostru de călătorie dintre Marsilia şi Gibraltar, pe corabia căpitanuluĭ Campbel!

El se bucură vĕdêndu-ne, pune mâna la pept şi la cap, ne primesce cu formula orientală de bună sosire şi ne învită lângă dênsul. Abĭa amŭ reuşit a ne cruci picĭórele, aşedându-ne pe covor, şi îndată cortul se umple de arabiĭ ceĭ maĭ însĕmnaţĭ din acest gum. Eĭ ne privescŭ pe noĭ cu demnitate, noĭ pe dênşiĭ cu admirare; căcĭ uniĭ aŭ figurĭ fórte ecspressive şi ochĭ de vulturĭ. Ni se aduce cafele şi narghilele, apoĭ un harbuz mare şi roş ca sângele, care se împarte între toţĭ, şi în sfîrşit după o jumĕtate de oră ne este permis a părăssi cortul; însă păn'a nu ne despărţi, Hagi-Ab-el-Rahman-Lahlo voind sĕ ne dee o probă de învĕţătură şi de stimă, scrie în portofoliul meŭ numele luĭ cu litere arabe. Eŭ îĭ fac present o călămare de voĭaj şi o duzină de condee de metal aurit, care îĭ producŭ o nespusă mulţĕmire, căcĭ şeicul este poet.

Eşind în câmp Hagi-Ab-el-Rahman-Lahlo, dă ordin sĕ-ĭ aducă armasarul favorit, *El-Rbâa*, un fugar de patru anĭ, subţirel în picĭóre, negru la pĕr, cu nările largĭ şi traudafirĭĭ, cu ochiĭ inteligenţĭ, cu urechĭ micĭ, o minune demnă de a fi ecspussă într'un salon, sub glob de cristal, pe un camin de marmură. Atât e de frumos că nu ne putem sătura de a-l admira; ear şeicul mândru, neteţindu-şĭ barba, începe a declama cu emfas următórea poesie compusă de dênsul şi pe care ne-o traduce dragomanul nostru:

EL R'BÂA. *)

(Calul de patru anĭ).

Ah! a încăleca un *rbâa* şi a-l răpeţi la fugă
Şi a sĕ rĕsbuna înainte de a dispare!
A încăleca un *rbâa* şi a-l strînge cu genunchiĭ,
Şi a strînge frĕu 'n mână, şi a cerca adresa luĭ,
Şi a vedea tóte cetele adunate la un singur cuvênt,
Din Modenia până la Barka!..

. . .

Un rbâa care-şĭ schimbă pĕrul
Şi sbóră cu sborul paserei de frunte!..
Şi a vedea puşca plină strălucind, a auzi zinghetul săbiilor,
A vedea pe ceĭ ce şĭ-aŭ perdut averile regăsindu-şĭ averile!..

. . .

Un rbâa ce nu scie nimic,
Care nu scie ce este obstaculul!..
Şi a vedea revenind libertatea de altă dată
Şi a svêrli scorpia la cânĭ!

. . .

Un rbâa înşăuat.
Care sĕ fugă cu fuga uneĭ gazele,
Şi sĕ ardă în dorul de a mĕsura spaţiul pe pământ!
Tatăl sĕŭ e din plaĭul Telluluĭ, şi mumă-sa e Zerka!..

. . .

Un rbâa viclean ca o vulpe
Care sĕ scie a-şĭ prinde prada cum înhaţă cânele carnea!

---

*) «Uelli ierkeb aâber rbâa u djikka
«U khales dinho kbil maïtekka—
etc. etc. etc.

Care să trécă peste ziduri ca o ghiulea
Isbită de un tun încărcat cu o ocă de praf!..

. . .

Un rbâa din Maui
Care să sbóre sborul vulturuluĭ cu ghĭare albastre,
Care în puterea alergăreĭ să-şĭ sfarme potcoavele!
Şi să facă a sări scînteĭ din isvorul lor!

. . .

Rĕssară fulgerul din isvorul seŭ!.
Din ţara Barka până la munţiĭ Targuna
Curgă ploĭ de potop pe pământul îngrozit,
Şi cine a sĕmĕnat o ură, culégă o sută!..

În vreme ce Şeicul declamă acest imn ceĭ-l'alţĭ arabĭ staŭ pe 'mpregĭurul caluluĭ, îl neteḑescŭ pe coapsă, îl dismĭeardă ca pe un copil, şi nobilul animal rĕspunde prin vesele nechezurĭ... Pentru un Arab nu e nimic pe lume maĭ preţios decât un cal bun şi frumos. El trăesce cu dênsul în adevĕrată frăţie, îl ţine sub cortul luĭ ca pe un membru al familieĭ sale şi împarte cu el hrana şi apa.

Arabul judecă pe om după *tovarĕşul luĭ*. Arabul ḑice: *„Arată-mĭ calul tĕŭ ca să-ţĭ spun cine eştĭ tu!* precum Francezul ḑice: *Dis moi qui tu hantes, je te dirai qui tu es.* Proverbul arab e mult maĭ caracteristic, mult maĭ poetic decât cel francez.

În sfîrşit ne luăm adio de la Hagi-Ab-el-Rahman-Lahlo, şi la treĭ ore după ameaḑi agĭungem la malul unuĭ rĭŭ numit Busfella, pe care se zidesce acum un pod de pétră şi cărămidă fórte curios. Boltele luĭ nu sûntŭ rotunde ca acele din Europa, ci în formă de litera V rĕsturnată

cu unghiul în sus Λ, şi se razimă pe picĭóre massive, ornate cu coloane. La mijlocul luĭ acest pod se rîdică întocmaĭ ca o spinare de cămilă pentru înlesnirea curgereĭ apelor în lunile de ploe. Vre-o patrudecĭ de Arabĭ lucrează la el sub arşiţa sóreluĭ, jumĕtate goĭ şi băgaţĭ în apă pănă la genunchĭ. Eĭ rîdŭ, grăescŭ ca nisce surdĭ şi facŭ un sgomot straniŭ ce seamĕnă de departe cu lătratul uneĭ clae de dulăĭ.

Caiiĭ noştri apucă prin riŭ şi se oprescŭ în mijlocul luĭ ca sĕ se adape. Mulţĕmirea lor se traduce prin sforăirĭ de nărĭ şi maĭ ales prin o tendinţă vederată de a sĕ culca în apă cu călĕreţĭ cu tot, dar îĭ oprim de a-şĭ împlini pofta şi eşim la celalt mal. Aicĭ mĕ întimpină un negru nalt, gros, spătos, pĕros, cumplit de uricĭos, care îmĭ cere *tohan*, tutun, apoĭ îmĭ mulţĕmesce rênjindu-se grozav şi sărind ca un orang-utang.

Drumul nostru se dirige pe malul stâng al acestuĭ riŭ, lăssând la drépta munţiĭ Bnidirilor îmbrăcaţĭ cu pădurĭ şi coronaţĭ cu stâncĭ. Pe cóstele lor câteva sate albescŭ ca nisce grămădĭ de marmoră; ear câmpia ce ne desparte de eĭ, arsă, pustie, lipsită de vietăţĭ, are un aspect trist şi monoton. Şi însă! ar putea deveni o vale verde şi fertilă sub mâna uneĭ colonĭĭ de agricultorĭ harnicĭ. Arabiĭ se mulţĕmescŭ a cultiva numaĭ puçin popuşoiŭ, ovĕs şi bob, după metodul cel maĭ primitiv. În sfîrşit ne apropiem de Ţtaun; pe la 5 ore, ocolind satul Samsa, perdut între grădinĭ la pólele unor stâncĭ roşiĭ, trecem de-a lungul unuĭ apăduc ruinat, ce varsă o colónă de apă în mijlocul drumuluĭ, şi sosim la zidurile oraşuluĭ.

Intrăm în el pe o pórtă largă la care staŭ de pază cinci soldaţi adormiţi, şi ne îndreptăm către o a doua pórtă, pe un drum rĕŭ pavat ce şovăesce între ziduri şi între o livadă de aguḑi. Eată-ne acum pe o piaţă colburósă, încungĭurată cu păreţi nalţi, văruiţi şi bortiliţi ici, cole, de ferestre cu gratii de fer. S'ar crede cineva în ograda unor temniţi miserabile! În drépta se înşiră vre-o douăḑeci de bolţi întunecate, unde Arabii făurescŭ arme. Goi până la brĕŭ, ei aparŭ ca nisce Cyclopi în mijlocul scânteilor ce sarŭ de sub ciocanul lor.

În fundul pieţii se deschidŭ alte două porţi, una în partea oraşuluĭ locuit de Mahometani şi cealaltă în mahalaoa Evreilor, soiŭ de ghetto misterios, ce formézĕ un oraş întreg şi separat; căci el adăpostesce peste 4000 de suflete. Creştinilor nu le este permis a trece nóptea în foburgul arăpesc; ei sûntŭ dar obligaţi a sĕ refugia în acel Evreesc; prin urmare ne ducem în ghetto, la cassa luĭ Solomon Nahon, care servă de locantă. Trecem pe o stradă înghesuită de lume, adică de Jidani nespălaţi şi stremţeroşi, carii fabrică şireturi de matasă, ceaprazuri saŭ broderii de fir pe pele de Maroc. Ei îşi întrerumpŭ lucrul la vederea nóstră, alérgă din tóte părţile, ne încungĭură şi ne propunŭ diverse obiecte de vêndut. Cei mai îndrăzneţi opriscŭ caiii noştri, ne sărută genunchii, rugându-ne sĕ nu cumpĕrăm de la alţii ci numai de la ei. Înghesueala devine prea mare, dar e curênd împrăştietă de gârbaciul soldatuluĭ, şi astfel descălecăm la pragul uşeĭ luĭ Nahon.

Aici ne dispărţim cu destulă regretare de tovarĕşii

noştri, Hagi-Mustafa, soldatul şi Ali, cariĭ fiind plătiţĭ bine şi bine trataţĭ, ne adresară urărĭ de fericire, dorindu-ne maĭ cu samă favórea de a bea cafe pe ceea lume în sala de Selam a profetuluĭ Mohamed.

Solomon Nahon, evreŭ cunoscut în tot imperiul Maroculuĭ, om de o fisionomie plăcută şi demnă, lucru rar pintre coborîtoriĭ luĭ Avraam, ne întroduce cu ceremonie în cassa luĭ. După ce ne afundăm într'un pasaj întunecos, eşim deodată într'o curte luminată, plăcuită cu mozaic de faienţă şi încungiurată de camere fără ferestre. Nevasta luĭ Nahon ne primesce cu măgulitóre complimente de bună sosire, apoĭ dă ordin uneĭ june servitóre sĕ ne ducă în apartamentul destinat pentru călĕtoriĭ *de înaltă distingere*. Apartamentul însă se compune numaĭ de o singură cameră, situată la rêndul de sus şi se deschide pe o galerie ce dominează ograda. Străinul asistă astfel vrênd, nevrênd, la tóte ocupaţiile patriarhale ale familieĭ luĭ Nahon, şi fără ostenélă póte sĕ facă un studiŭ etnografic, comparând traiul Evreilor actualĭ cu acel antic.

Deabie instalaţĭ, ni se aduce prândul compus de ciorbă de găină, de găină cu orez, de găină cu nohot şi de găină friptă, patru găinĭ scăpate negreşit din corabia luĭ Noe, judecându-le după vêrsta lor. Noĭ ne luptăm cu ele în puterea dinţilor, şi pentru a le mistui, ne ocupăm cu descifrarea unor autografe curióse dintr'un album ecspus pe o mĕsuţă maurescă. În el călĕtoriĭ înscriŭ numele lor, precum şi diversele lor impresiĭ. Eată câteva din ele:

„Dacă Halimaoa pomenesce de somptuositatea festine-

„lor orientale, noĭ declarăm că amŭ aflat acea somptu-„ositate în locanta jupânuluĭ Solomon Nahon.“

„D-nul August B* recomandă maĭ cu deosebire ade-„vĕraţilor gastronomĭ óre care cĭorbă de puiŭ, a căreĭ „suvenir îĭ va fi totdeauna plăcut şi *scump!*“

„D-nul Coquauz mărturisesce că în acéstă locantă nu „a fost despoĭat aşa precum *spera* sĕ fie în cassa „unuĭ adorator al viţeluluĭ de aur!“

„D-niĭ C. şi X. găssescŭ că juna servitóre, Clara, e „grăsuţă frumuşică, albă şi melanholică. Ea'ĭ logodită „cu un portughez refugiat la Tetuan, căcĭ Clara e creş-„tină. Cununia eĭ se află întârdietă din causa lipseĭ de „50 francĭ pentru complectarea zestreĭ sale. D-niĭ C. şi „X. o recomandă generositățeĭ călĕtorilor, maĭ cu samă „că ea posedă un glas fórte armonios şi cunósce multe „cântice arabe, portugheze şi chiar ebraice...“

etc, etc, etc.

Acéstă de pe urmă notiţă atrage atenţia nóstră, şi fiind că sûntem cam ostenițĭ, ne decidem a lăssa pe adouaḑi visitarea oraşuluĭ şi a petrece sara la locantă. Sórele asfinţise, părăssind cerul în stăpânirea luneĭ. Jumĕtatea ograḑiĭ e perdută în umbră şi jumĕtate acoperită de o palidă lumină. Familia luĭ Nahon, culcată pe rogojinĭ, se bucură de rĕcórea nopţeĭ în faţă cu galeria nóstră. Ora-şul pare adormit, nicĭ o lătrare de câne şi nicĭ un ţi-pet de om nu se aude în vecinătate saŭ în depărtare. Decĭ gentila Clara, rugată de noĭ, îşĭ aduce o ghiumbre,

să pune pe un covor în galerie şi ne încântă până la mediul nopţii cu glasul ei melodios...

7 Octombre.—Logodnicul Clarei se numesce don Pedro Camoens y Guypuscoa şi pretinde că se cobóră din familia mareleĭ poet al Portugaliei, nemuritorul autor al Luziadelor. Genealogia luĭ póte să fie cam problematică, dar ceea ce este necontestabil e că don Pedro s'a *coborît* din înălţimea familieĭ sale până la Presidio de la Ceuta *), unde a fost închis timp de doĭ anĭ, şi de unde a scăpat cu cincĭ alţĭ nobilĭ *cabaleros*, ucigaşĭ de meserie. Viaţa luĭ e un adevĕrat roman, o Odysee plină de întêmplărĭ ecstraordinare, de pericule, de lupte şi de miseriĭ, şi însă el nu are maĭ mult de 30 de anĭ!.. Oacheş, de o fisionomie energică, bine proporţionat, ager la minte, meşter la vorbă, luĭ nu ĭ-a fost greŭ de a captiva inima Clareĭ, şi Clara, orfană din copilărie, sătulă a trăi printre Evreĭ, s'a grăbit să-ĭ dee tótă dragostea eĭ, în sperare de a deveni dona Camoens y Guypuscoa.

Cununia lor se va celebra în curênd şi póte că din acéstă însoţire vor rĕssări mlădiţe maĭ demne de numele ce vor moşteni.

Don Pedro ne propune să fie ciceronul nostru în oraşul Tetuan; noĭ îl acceptăm cu mulţĕmire, deşi sûntem informaţĭ prin Solomon Nahon că el ar avea pe cuget

*) *Ceuta*, oraş de pe coasta septentrională a Africeĭ, în faţă cu Gibraltarul; el aparţine Spanieĭ şi are fortificărĭ solide; 9,200 locuitorĭ; loc de ecsil şi de închisoare pentru criminalĭ. Alături cu oraşul se rîdică un munte numit în vechime Abyla, care cu muntele Calpe din Spania formaŭ coloanele luĭ Ercul.

mórtea unuĭ vameş din Cadix, care cercase a contraria obiceiurile sale de contrabandist. Însă asemine crime nu sûntŭ considerate ca fapte infamante în fericitele ţĕrĭ ale Portugalieĭ şi ale Spanieĭ, şi âncă maĭ puçin pe ţermurile Africeĭ. Don Pedro apare în ochiĭ noştri ca o victimă interessantă a sórteĭ, şi numele ce-l pórtă îl acopere de un prestigiŭ care pledează puternic în favórea luĭ.

Astfel păzitorul palatuluĭ Alhambra din Grenada este un condemnat pe viaţă la muncele publice!.. earăşĭ o victimă a asprimeĭ legilor!.. însă opinia publică l-a disculpat de mult, căcĭ el n'a ucis decât un simplu gendarm! Consideraţia de care se bucură acest assassin, l-a rîdicat la postul onorabil de păzitor al Alhambreĭ. El conduce pe visitator pintre minunele acestuĭ palat feeric, şi graţie amabilităţiĭ luĭ, fie care străin póte sĕ deslipiască din părete câte o placă de făienţă văpsită şi sĕ comită astfel un act de vandalism pentru cinçĭ francĭ.

Decĭ întovărĕşiţĭ de don Pedro, mergem sĕ îndeplinim datoria nóstră de turiştĭ. De'ntêĭ începem cu foburgul evreesc traversat de strade pavate şi drepte însă fórte gunuĭóse. Cassele sûntŭ cu două rênduriĭ, judecându-le după înălţimea părelţilor, dar façadele lor saŭ maĭ bine ţicênd dossurile lor (căcĭ ele parŭ că întorcŭ dosul la strade), nu arată decât ziduriĭ góle, văruite şi sluţite prin ferestuiçĭ cu gratiĭ de fer. Pe laturele lor se deschidŭ nisce bizuniĭ strîmte şi întunecóse, sub nume de dughene, ear pe deasupra din distanţă în distanţă se vĕdŭ suspendate în vĕzduh arcade de pétră pentru întărirea părelţilor. Peste 4,000 de evreĭ locuescŭ şi se plo-

descŭ în acest ghetto, dominaţĭ ḑi şi nópte de gróza Arabilor, umiliţĭ sub despreţul lor şi desnaturaţĭ prin superstiţiile ridicule a unuĭ fanatism secular. Eĭ sûntŭ toleraţĭ numaĭ ḑiua sĕ circuleze afară din furnicarul lor; ear cum asfinţesce sórele, sĕrmaniĭ! sûntŭ închişĭ ca nisce vite în ocol. Un Arab, ce pórtă titlul de *Ihâd-Capu-Başa*, se aţine pe pragul Ghettoluĭ, şi la un sĕmnal dat prin o descărcătură de tun, el întórce cheea în bróscă... Evreimea'ĭ întemniţată până adouaḑi!

Partea oraşuluĭ ce aparţine Arabilor se compune de strade ânguste, încâlcite şi tot aşa de neingrijite ca şi acele din Ghetto.

Poporîmea însă, în numĕr de 10.000, are o înfăţişare maĭ puţin sĕlbatică decât acea din Tanger; căcĭ Tetuanul e maĭ mare, maĭ industrial şi maĭ comercial. În el se fabrică arme scumpe, mătăssăriĭ, obiecte de pele galbĕnă şi roşie, cunoscută în Europa sub numele de marochin, cussuturĭ măestre de fir pe catifea, mozaicurĭ de farfurie, lăḑĭ de lemn zugrăvite, etagere cu colonete subţirĭ, destul de artistic lucrate, pălăriĭ marĭ de paĭe pentru Arabiĭ din lăuntrul Africeĭ... etc. Prin urmare bazarul e plin de mărfurĭ variate şi are cu ce sĕ îndestuleze curiositatea visitatorilor.

Angel e încântat! el ar vrea sĕ cumpere tot bazarul; şi în adevĕr îşĭ golesce punga pe tapeturĭ, pe babuşĭ, pe iatagane, pe narghilele arabe, pe teassurĭ de aramă cisselate cu arabescurĭ minunate... formând astfel un teanc colossal pe umeriĭ luĭ don Pedro... Însă obiectul care îl transportă de bucurie, este o mână mică de fildiş,

cu unghiile fine, şi animată de o vargă de abanos. Acest obiect de artă, sculptat cu multă măestrie, are o menire stranie, dar cu totul orientală, şi Angel speră că va obţinea mare succes în Londra... Arabiĭ îl întrebuinţază pentru ca sĕ-şĭ scarpine spinarea!

După bazar, curiosităţile cele maĭ importante sûntŭ Paşa şi Kasba, saraiul luĭ. Don Pedro ne duce prin un soiŭ de labirint de hudiţĭ şi ne dă de scire că toţĭ străiniĭ sûntŭ obligaţĭ de a sĕ presenta şi a sĕ închina dinaintea Paşeĭ... Bucuros! Angel şi eŭ sûntem nerăbdătorĭ de a vedea faţa luĭ Hagi-Ahmet-el-Hedet, favoritul Sultanuluĭ de Maroc, acestuĭ puternic sub-tiran, care face a tremura necontenit 15,000 miĭ de oamenĭ, locuitoriĭ Tetuanuluĭ.

Sosim încurênd la o cassă mare fără fereştĭ şi cu totul lipsită de orĭ ce aparinţă de palat. Pórta eĭ se deschide sub o boltă mobilată cu laiţĭ de pétră, în faţă cu o bisunie misteriósă de zaraf, ce se tupilă peste drum ca un cuĭb de féră pânditóre. Câţĭ-va soldaţĭ, purtând pe capurĭ fesurĭ nalte şi în mână nevre gróse de boŭ, staŭ lungiţĭ pe rogojinĭ dealungul păreţilor Kasbeĭ!

Don Pedro vĕdênd mirarea nóstră, ne dă următórele esplicărĭ: Fie-care împricinat din Tetuan saŭ de prinprejur se găsesce ecspus într'o parenteză formată pe deoparte de ghĭarele zarafuluĭ, şi pe cealaltă parte de gârbacele soldaţilor. El e ţinut a sĕ presenta Paşiĭ cu mâna plină; prin urmare trebue maĭ întêĭ sĕ trécă prin bizunia luĭ Ben-Aali, *bancherul* autorităţeĭ; căcĭ la caz contrar e sigur de a sêmţi nevrele sale puse în contact cu acele

de boŭ... Eată cum se aplică dreptatea în oraşele imperiuluĭ Maroculuĭ. Metodul e simplu, franc, productiv; el ar putea fi adoptat şi aiure!

Astădĭ e tocmaĭ *ḑi de târg pentru Paşa*, după ecspresia pitorească a luĭ don Pedro; adică astădĭ favoritul Sultanuluĭ ţine taraba dreptăţeĭ deschisă!.. şi în adevĕr găsim pe Hagi-Ahmet-el-Hedet tronând sub bolta porţiĭ Saraiuluĭ. El şede turcesce pe o laiţă, cu mâna stângă jucând metaniĭ şi cu drépta scărpinându-şĭ talpele góle...

Lângă dênsul stă ghemuit un bĕtrân ce scrie teşkerele pe genunchĭ, după maniera orientală, şi maĭ departe se ţine drept un negru colossal, buzat, cu ochĭ albĭ şi cu sabia în mână.

Hagi-Ahmet-el-Hedet pare a avea peste 50 de anĭ. Smolit, sbârcit şi gârbovit, el se bucură de o aşĕmĕnare perfectă cu Lăeşiĭ din Moldova; ear când grăesce în limba luĭ, el imitează în perfecţie lătratul unuĭ şacal. Noĭ ne închinăm luĭ, deşi în gândul meŭ îl tratez de cioroiŭ, şi el, zimbind graţios cu o rînjire de hienă, ne întrébă spaniolesce ce căutăm în Africa?

Don Pedro, rĕspunde pentru noĭ că sûntem nobilĭ englezĭ carĭ amŭ venit la Tetuan în primblare.

— În primblare? fără nicĭ o afacere de negoţ? replică Paşa, ţintind asupra nóstră nisce ochĭ mĕrunţĭ dar vicleni.

— Fără! ḑice don Pedro.

Paşa, cuprins de mirare, scóte pe gât o esclamare răguşită, se întórce către bĕtrânul de alături şi îĭ spune câteva cuvinte clănţenitóre. *Chetibul* ne privesce puţin

cu dispreţ, rîdică din umerĭ şi se apucă de scris teşkerele. Apoĭ Hagi-Ahmet-el-Hedet întrébă dacă ducem lipsă de apă în ţara nóstră?

— Din contra, rĕspunde ciceronul, acolo sûntŭ riurĭ marĭ, pîrae viĭ, fôntânĭ, cişmele şi vin mult.

— La Allah! Eĭ aŭ apă la dênşiĭ, apă cu îndestulare, şi eĭ vinŭ la noĭ, în ţara seteĭ! Marĭ nebunĭ!

După acest compliment, sûntem invitaţĭ sĕ-ĭ visităm palatul, şi daţĭ pe sama negruluĭ celuĭ buzat, cu ochiĭ albĭ şi cu sabia gólă. Trecem dar pe sub pórtă şi întrăm în năuntru, adică într'o curte încadrată de galeriĭ cu coloane fórte curióse, fiind ele îmbrăcate în mozaicurĭ de faienţă. În mijlocul curţiĭ o fôntână cu apă tulbure, comóra Kasbeĭ! Ne suim la rêndul de sus şi parcurăm maĭ multe camere spaţióse, dar góle şi fără nicĭ un ornament. Tot pare pustiŭ! Sub galeriĭ însă vr'o 20 de Jidanĭ încarcă în lăţĭ marĭ presenturile ce Paşa este îndatorit a trimite pe tot anul Sultanuluĭ, la Fez, presenturĭ luate gratis din foburgul Evreilor.

Negrul cel buzat, cu ochiĭ albĭ şi cu sabia tot gólă, ne cobóră în fine pe o scară misteriósă în grădina saraiuluĭ. Nouă decepţie! În loc de earbă, prund şi năsip ferbinte; în loc de copacĭ, stâlpĭ de lemn boiţĭ roş şi destinaţĭ pentru un cort... Mĕ înşel... Un sîngur copăcel de iasomie zace trist ca un oftigos însĕtat pe ruinele unuĭ basin fără apă. El maĭ are două florĭ veştede, pe care negrul cel buzat, etc. le rupe şi ne le presintă cerênd bacşiş cu un aer amenințător.

— „Oare preumblatu-s'a vreodată în acéstă grădină

„una din acele kadîne frumóse, care devinŭ huriĭ pe ceea „lume? Oare scăldatu-s'a în acest basin vre-o fiică a „Orientuluĭ, luminând cristalul apeĭ cu albimea formelor „sale rotunde? Oare acest mic arbor de iasomie fost-a „martorul unor visurĭ de amor în tăcerea nopţilor, sub „raḑele melancolice ale luneĭ? Oare petrecutu-s'a vre-o „dramă sângerósă în sînul acestor ziduri părăssite? etc.“

Aceste întrebărĭ ce ne adresăm unul altuia, Angel şi eŭ, sûntŭ întrerupte deodată prin nisce ţipete de usturime ce ressună la pórtă. Ne grăbim a eşi din grădină şi videm în mijlocul straḑeĭ pe un nenorocit evreŭ, lungit la pământ şi mĕsurat de-alungul spinăreĭ cu patru nevre de boŭ. Sĕrmanul! Uĭtase de a trece prin bizunia zarafuluĭ, până a nu sĕ arĕta în ochiĭ Paşiĭ!.. Paşa rîdea... şi sorbea cafea!

Ne depărtăm în grabă de acest spectacul înfiorător... pentru ca sĕ dăm peste altul şi maĭ crunt!

În vecinătatea Kasbeĭ este un loc sterp unde se oprescŭ caravanele ce vinŭ de la Fez, plin de gunoiurĭ, de stîrvurĭ şi de cânĭ. Atmosfera e împuţită de miasme fetide şi conţine germiniĭ tuturor bólelor ciumaşe... Avênd a trece pe laturea aceleĭ pieţe, pentru ca sĕ mergem în partea nordică a oraşuluĭ, zărim în mijlocul eĭ patru parĭ nalţĭ, purtând fiecare în vêrful luĭ câte un cap de om. O potae de cânĭ sta împregĭurul parilor şi privia cu poftă la acele capete sângeróse; uniĭ urlaŭ, alţiĭ săriaŭ pe parĭ şi alţiĭ lingeaŭ năsipul în care eraŭ înfipţĭ!

O rĕce înfiorare se strecură prin sînul nostru la acéstă greţósă privelişte... Fugim îngroziţĭ departe de

acest loc blăstĕmat şi aflăm de la don Pedro, că descăpĕţinaţiĭ aŭ fost nisce hoţĭ vajnicĭ din munţiĭ Uadras. Eĭ uciseseră, cu 15 ḑile maĭ înainte, pe doĭ neguţitorĭ Portughezĭ, cariĭ călĕtoriaŭ fără a fi întovărĕşiţĭ de soldaţĭ. Cine scie dacă ceĭ treĭ Arabĭ, cariĭ ne-aŭ întêmpinat la isvorul Cămilelor, nu făceaŭ parte din banda hoţilor prinşĭ şi ecsecutaţĭ?

În urma acestor impresiĭ, Angel şi eŭ ne sêmţim desgustaţĭ de Tetuan, sătuĭ de Africa şi decidem a ne întórce în Europa cât maĭ curênd; însă aflăm de la ciceronul nostru, că deabia peste 12 ḑile are să trécă un vapor pe lângă ţermul unde ne găsim. Angel, furios de a fi obligat a prelungi atât de mult şederea luĭ între Arabĭ şi Evreĭ, întrébă pe don Pedro dacă nu este de vêndut vre o barcă, fiind decis a trece canalul Gibraltaruluĭ chĭar şi într'o pirogă de sĕlbatecĭ. Propunere estravagantă, la care înţeleptul Portugez rĕspunde că este o felucă a unuĭ amic al luĭ, căpitanul Andrea Spadacelli, care a să plece a treia ḑi cătră ţermurile Spanieĭ, şi ne îndémnă a ne înţelege cu dênsul. Acceptăm! Şi după ce însĕrează, ne ducem prin stradele întunecóse a Ghettoluĭ la locuinţa căpitanuluĭ.

Locuinţa luĭ e într'o hrubă subterană, care samănă ca un gârliciŭ de pivniţă părăssită!

Împrejurul uneĭ mese încărcate cu pahare ciocârtite şi cu butelcĭ deşerte, la lumina uneĭ lampe care rĕspândesce maĭ mult fum decât raḑe, şi în umezala puturósă aceleĭ bolţĭ, cincĭ oameni staŭ pe scaune despărechete... ḑic óminĭ, pentru ca să nu ḑic banditţĭ. Unul e spaniol,

unul din insulele Baleare, unul Maltez, unul de la Zanta, şi căpitanul Genovez; însă toţi aŭ întipărită pe feţele lor acea ecspresie de vêntură-lume, de spênd̦uraţi scăpaţi din ştreang, carii sûntŭ vecĭnic în luptă cu legile omenireĭ; eĭ formézŭ un grup pitoresc şi de multă originalitate pentru un pictor; însă pentru noĭ carii nu scim a desemna macar un simplu nas, fără a-ĭ da forma uneĭ cazmale, eĭ aparŭ în ochiĭ noştri ca nisce bolnavĭ ce pătimescŭ de nostalgia crimeĭ.

Căpitanul Spadacelli, a căruĭ figură ascuţită saměnă cu o bardă, întră la învoeală cu noĭ şi ne închiriază feluca, deşi a maĭ închiriat-o cu o d̦i maĭ înainte uneĭ familiĭ de Evreĭ. Apoĭ ne cere arvună, promiţêndu-ne că va pleca negreşit a treia d̦i, pe orĭ ce timp, fie marea liniştită saŭ furtunósă. Decĭ mulţĕmiţĭ de acéstă tocmeală, ne grăbim a părăssi bêrlogul căpitanuluĭ, şi ne întórcem la locantă.

Graţiósa Clara ne aştepta în galerie. O rugăm sĕ ne maĭ cânte ce-a sci, pentru ca sĕ împrăştie cu glasul eĭ impresiile triste ce amŭ cules în visitarea oraşuluĭ, şi ea scoţênd acorduri sonore din ghĭumbrea, cântă următórele poesiĭ arabe:

Haab ennça	Amorul uneĭ femeĭ
Haab ennça mtel el Gamra	Amorul femeeĭ e ca luna,
Tcbah'a ibât ŝâghi.	Cine-o urmăresce, adórme ostenit.
La ghers fihâ tamra	E un copăcel care nu produce curmale;
La aïn tidjri suaghi.	E un isvor care nu formézŭ pîrăŭ.

Djrâli bahal dhib aâmra
Atşan lu met baghi!

S'a întêmplat cu mine ca şacaluluĭ de Amra
Însetat şi mort de sete!

El Habb.

El Habb la uaş bes sif,
La uaşi bel ghanzeria.
Khiar el habb idji âl el kif
Letnin âl ferd nia.

Amorul.

Amorul nu se câscigă prin sabie,
Nu se câscigă prin viclenie.
Cel maĭ bun amor vine din capriciŭ,
Amêndoĭ aŭ aceeaşĭ sórtă!

CÂNTEC

compus de o tênără fată din neamul Metelilor, a căreĭ iubit fusese ucis într'o razzia.

Ia khil selem baş rahukhtuli?
Bâma udju tghiblu, Gululi?
Fikumş' men'hô Nâui?
Ficumş' men'hô ĭerkeb eddernaui?
Fikumş' men'hô sedr'hô âl reças ilaui?
Seddekt âlih habbi u uçuli!

O! cavaleră ce reveniţĭ teferĭ!
Cum îmĭ reveniţĭ?
Cu ce obraz vĕ presentaţĭ mie?
Răspundeţĭ.
Este vre-unul pintre voĭ care sĕ voiască a mĕ răsbuna?
Este vre-unul pintre voĭ care sĕ scie a pune piciorul în scară?
Este vre-unul pintre voĭ a căruĭ pept sĕ răspingă glonţurile?
Aceluĭ voiŭ prodiga amorul şi sărutările mele.

8 Octombre. Ḑi de odihnă, consacrată corespondenţeĭ. Angel scrie următórea circulară în maĭ multe ecsemplare, destinate amicilor luĭ din Englitera:

„Poĭmâne plec din Tetuan. Un căpitan de felucă, anu-

„me Spadacelli, fost pirat de meserie, s'a tocmit cu mine „să mă ducă la Gibraltar. Dacă din întâmplare el m'ar „ucide, séu dacă mă voiŭ îneca în canalul ce desparte „Europa de Africa, cred că aĭ da o probă de mare is-„teţime de spirit, neaşteptându-mă în zadar... Amicul „tĕŭ *Sherry Angel.*"

— Căruĭ curier aĭ de gând să încredinţezĭ aceste circulărĭ? îl întreb... căcĭ serviciul poştal nu este încă organizat în imperiul Maroculuĭ.

— Am de gând să le ţin în portofoliŭ până la Gibraltar!.. îmĭ răspunde amicul meŭ cu sânge rece.

— Minunată idee! Răspunsul tĕŭ naiv îmĭ aduce aminte de un răvaş trimis de la Moldova în Franţia, cu adresa: *Fiuluĭ meŭ iubit... la Paris!..* Peste o lună se presintă un tânĕr la biuroul poştelĭ şi ţice împiegatuluĭ francez: *Domnule, nu cumva a venit o scrisóre de la tatăl meŭ? — Cum nu?* răspunse împiegatul riţând: *„Numaĭ părintele unuĭ fiŭ ca d-ta a putut fi în „stare să-ţĭ scrie sub o asemenea adresă. — Eată „răvaşul!"*

Angel rîde cu hohot după obiceiul luĭ, încât sparie copiiĭ luĭ Nahon, apoĭ replică:

— Altă naivitate!.. În anul 1846 plecasem din Englitera, fără a spune părinţilor meĭ în care parte a lumeĭ voeam să călătoresc. Avênd un mare interes de a sta douĕ lunĭ de ţile în Veneţia şi a face ca să mi se pérdă urma, vorbisem cu fratele meŭ, ce se afla în Paris, să vestiască amicilor noştri că eŭ aşĭ fi dus în Egipet; ear în privinţa corespondenţeĭ, ne pusesem la cale îm-

preună ca să-ĭ trimit luĭ scrisorile mele cu data din Alecsandria saŭ din Caïro. Fratele meŭ avea a le ecspedui apoĭ la Londra părinteluĭ meŭ, ca scrisorĭ aduse de un călător sosit din Egipet... Astfel s'a şi urmat; însă închipuesce-ţĭ mirarea mea, primind deodată chiar în Veneţia răspunsurile tatăluĭ meŭ!.. Ele începeaŭ aşa: *Am cetit cu bucurie răvaşele tale din Caïro, scrise în Veneţia*, etc.

„Un amic al sĕŭ mĕ întâlnise într'o ḑi pe Rialto şi îl înscliinţase de presenţa mea *incognito* în Veneţia!"

— Altă istorie! adaug eŭ; însă acésta are ceva miraculos, în care hazardul jócă un rol ecstraordinar!.. La anul 1838 un amic al meŭ, venit de curênd la Paris ca sĕ-şĭ facă studiile, îmĭ ḑice într'o dimineaţă de tómnă:

„Plec mâne la America."

Eŭ, creḑênd că glumesce, ĭĭ răspund: călătorie bună!

— Sĕ-mĭ scriĭ, adauge el.

— „Bucuros, dar cum şi unde?

— Prin poştă şi în America... adio!

Şi în adevĕr el plecă a doua ḑi... Treĭ lunĭ în urmă, făcênd cunoscinţă cu un căpitan de corabie, d-nul Langlois, care avea a sĕ duce la Filadelfia, îl întrebăiŭ dacă voesce a sĕ însărcina cu un răvaş? Căpitanul primi, şi riḑênd, bagă în buzunar scrisórea mea adresată: *Domnuluĭ Eugenie Alk... în America!*

„După un an, găsindu-mĕ la Iaşĭ, vĕd pe amicul meŭ dând busta în camera mea. El îmĭ sare în braţe, strigând: „am primit-o!"

— Ce aĭ primit?

— „Scrisórea ta, . . Eat'o!

Ieŭ răvaşul şi constat că e întocmaĭ acel încredinţat căpitanuluĭ Langlois. Mirarea mea nu se póte ecsprima.

— Dar cum s'a întêmplat de ţĭ-a căḑut la mână acéstă scrisóre fără adresă, în fundul lumeĭ?

— „Eată cum! rĕspunde Alk... aşeḑându-se pe canape: „După multe alergărĭ prin Staturile-Unite, ajunsesem „la Filadelfia, şi în timp de şese săptĕmânĭ mĕ duceam „în tóte ḑilele la poştă ca sĕ caut scrisorĭ, de şi nu „aşteptam nimic; căcĭ în străinătate dorul de a primi „veştĭ de acasă devine o monomanie. În tóte ḑilele mĕ „întêlniam dinaintea biurouluĭ cu un necunoscut, care ca „şi mine, căuta în zădar răvaşe din Europa. Decepţia „nóstră comună fu un motiv natural de a face cunos- „cinţă împreună şi de a ne plânge de negligenţa ami- „cilor noştri."

— De unde aştepţĭ d-ta scrisorĭ?.. mĕ întrébă într'o ḑi acest străin, eşind cu mine de la poştă.

— De la Moldova, ĭĭ rĕspund.

— Cum? replică el, oprindu-se în loc. Eştĭ Român?

— Dar, domnule.

— Nu cumva te numescĭ Eugenie Alk...?

— Tocmaĭ.

— Eată dar o scrisóre pentru d-ta! „Şi ḑicênd aceste cuvinte, d-nul Langlois scóte din portofoliŭ şi-mĭ dă răvaşul tĕŭ... Era sĕ cad în mijlocul stradeĭ ameţit, ca de damla!.."

Angel, nevrênd sĕ rĕmâe în urmă de mine cu anecdotele ecstraordinare, îmĭ narează o întêmplare fórte

bizară a unuĭ curier trimis din Englitera în India. Eŭ cerc a-l întrece prin un roman închipuit, el îşĭ frămîntă mintea ca sĕ iscodiască o minciună gogonată, şi astfel o ducem, atât în cameră cât şi pe strade, într'un şir neîntrerupt de poveştĭ.

Spre sară don Pedro y Guypuscoa vine de ne propune ca sĕ asistăm la un bal de nuntă evreéscă. Ne pogorîm şi videm strada plină de lume. O mulţime de evreĭ, barbaţĭ, femeĭ şi copiĭ, cu lumînărĭ aprinse în mână, trecŭ în processie, precedaţĭ de un orhestru; dar ce orhestru!.. o vióră, două tobe micĭ în formă de căuşe acoperite cu pele de măgar, şi maĭ multe daerele văpsite în verde. Musicanţiĭ producŭ o cacofonie sĕlbatică, evreiĭ cântă un soiŭ de psalmodie trăgănată, copiiĭ sarŭ ţipând saŭ se daŭ de-a róta, şi vre-o treĭ femeĭ, înarmate cu badanale, mergŭ de văruescŭ pragurile tuturor casselor din stradă, precum şi păreţiĭ casseĭ unde s'a făcut nunta cu o ţi maĭ înainte. În fine toţĭ întră şi se ticsescŭ într'o cameră, şi balul începe:

Din grupul nevestelor se detaşază pe rênd câte una, vine în mijlocul spectatorilor şi întorcêndu-se în loc, se răţoesce, se şoldesce, îşĭ frânge şelele, rîdică braţele în sus, şi dă ochiĭ peste cap; pe urmă se retrage obosită, lăssând rêndul alteĭa, care o imitează cu aceeaşĭ lipsă de graţie.

Ear în vreme ce dănţuitórele se sbuciumă astfel, invitaţiĭ se apropie de ele, se facŭ a aduna *banĭ* în periĭ lor şi aruncă câte o monedă de aramă într'un talger. Ni se spune că acéstă colectă e destinată musicanţilor,

şi aşa trebue să fie; căci harhalaea lor cacofonică creşce treptat în proporţie cu colecta. După danţ se aduce o massă cu tablale pline de nucĭ uscate, de turte azămiĭ şi de dulceţĭ de harbuz. Toţĭ gustă din ele şi beŭ câte un păhăruţ de rachiŭ în fericirea şi plodirea tinerilor căsătoriţĭ.

Observăm că bărbaţiĭ aŭ fisionomiĭ caracteristice de fére hrăpitóre; dar că nevestele şi fetele aŭ ochĭ marĭ negri catifeliĭ, cariĭ se întâlnescŭ fórte des cu ochiĭ luĭ Angel. E timp dar să eşim din acest cafarnaum, în care dominează aromul ebraic de usturoiŭ, şi dar ne retragem urmăriţĭ de o clae de băeţĭ şi fete, ce se ţinŭ grapă de noĭ, cerêndu-ne bănuţĭ.

Ne maĭ avênd a petrece de cât o nópte în Tetuan, Angel se pune a studia ariĭ arabe şi a le ecsecuta pe cornet; ear eŭ mĕ ocup de coordonarea unuĭ mic vocabular romano-marocan. Acest rod scienţific al voiajuluĭ meŭ pe ţermurile septentrionale din Africa, îl dedic compatrioţilor meĭ, avênd deplina convingere că eĭ nu-şĭ vor bate capul cu dênsul.

Însă unele cuvinte din el, le supun spirituluĭ investigator, critic şi analitic a sapienţilor filologĭ, etimologistĭ şi limbisticĭ, cariĭ negreşit se vor servi de ele, pentru ca să probeze că Arabiĭ Marocanĭ se tragŭ din strămoşiĭ nostri Romanĭ, de ecsemplu:

Lella, sinonim de *lelea* română, precum *Nena-Saïb* din India a fost *Nenea* Saïb.

Ard, *pământ*, aşa numit pentru că *arde* focul vulcanic în sinul luĭ.

Phar, *marea*. — Ce este Oceanul decât un vas imens, un *pahar* plin de salamură?

Ras, *capul*. — Arabiĭ îşĭ radŭ capul; *ergo:* fie care pórtă pe umerĭ un *cap-ras*.

Eum, *gura*.—Arabiĭ fumează necontenit, *gura* lor e numaĭ *fum*.

Nif, *nas*—cuvênt de origină latină, din care Francesiĭ aŭ format verbul *renifler*, adică a tragepe *nas*.

Enuar, *flóre*—sub clima Africeĭ plântele înfloresc în luna *enuar*, *ženuar*, *ŝanuar*. Numele flóreĭ caracterisază timpul înflorireĭ.

Lira, *flaut*—cuvênt latinisim!

Ihâd, *jidov*—adică *e hîd*, uricĭos, etc.

M'buz, *sărutat*—lipire de buze, îmbuzare... Arabiĭ sărută mult maĭ etimologic decât noĭ Româniĭ. etc. etc. etc.

---

9 Octomvrie. — Pe la 10 oare, don Pedro ne aduce doĭ caĭ frumoşĭ, carĭĭ umplu cartierul de nechezurĭ şi de tropote de copite pe pavea... Ne luăm adio de la familia luĭ Salomon Nahon şi lăssăm pe gentila Clara fericită de complectarea zestreĭ sale. Angel scrie numele nóstre pe albumul locanteĭ şi adauge un distic în versurĭ engleze, pe care eŭ le traduc alături în limba română:

Am vĕḑut în Tetuan
Un Hagiŭ Despot, Ţigan,
Patru capete tăĭete
Şi gârbace pentru spete!..
Decĭ în grabă fug de el,
Subsemnatul, eŭ, Angel!

Eşind din oraş, apucăm pe un şes năsipos, mărginit în stânga de colnicĭ acoperite cu liveḑĭ şi cu tufe de captuşĭ colossalĭ, ear în dréptă apĕrat de munţiĭ Beni-Hasan, munţĭ de formă bizară şi învĕliţĭ cu păduri. În faça nóstră steclesce la sóre marea albastră şi lină, ca un lac de smarald licvid. Ea ne atrage cu farmecul eĭ misterios... O fugă de cal şi eată-ne la vamă, adică la o hardughie ruinată şi înghessuită de caĭ, de magarĭ, de Arabĭ, de Jidovĭ şi de alte multe lighioĭ. Acéstă companie puçin sociabilă ne obligă a căuta un refugiŭ sub un copac pe malul unuĭ riŭ ce curge aprópe, riul Uad-Marţin, ca sĕ aşteptăm barca ce ne va duce la feluca luĭ Spadacelli. Dincolo de apă staŭ culcate pe genunchĭ vr'o ḑece cămile, rumegând în linişte; maĭ departe trece în sbor un cârd de păsserĭ de marea, ce se întorcŭ de la păscuit şi se ducŭ sĕ se odihniască în cuĭburile lor. Un vultur colossal se rotesce deasupra nóstră, la o înălţime unde apare deabĭa cât un porumb. Pesciĭ se alungă pe sub mal şi prin mişcările lor ne facŭ a uĭta că aşteptăm de maĭ multe ore.

În fine barca sosesce, ne suim în ea, şi aruncând o ultimă privire asupra panorameĭ de p'impregĭurul nostru, observând că de aicĭ oraşul Tetuan are aspectul unuĭ şioiŭ de ziduri albe, ce s'arŭ pogorî între două dealuri, începem a luneca pe nesĕmţite în cursul apeĭ. Riul Uad-Marţin ne duce lin până la vĕrsătura luĭ în marea, şi marea ne primesce cu blândeţă.

Un orizon larg şi limpide se deschide în calea nóstră; pare că rĕsuflăm maĭ uşor, cu cât ne depărtăm de ţĕr-

murile barbare ale Africeĭ... Ḑece lovituri bune de vêsle şi abordăm feluca, adică o mică corăbióră ce nu are decât un catarg. Eată-ne acum pe pod, în presenţa căpitanuluĭ Spadacelli şi a tovarĕşilor luĭ, cariĭ ne primescŭ fără nicĭ o demonstrare de mulţĕmire... dar ce ne surprinde mult este că regăssim acolo pe evreul cel cu muc de curcan pe nas şi pe juna evreĭcă frumósă, care făcuseră voiajul cu noĭ de la Tarifa până la Tanger. Eĭ se cununaseră la Tetuan şi se duceaŭ acum sĕ se aşeḑe la Algesiras, în faţă cu Gibraltarul. Feluca era închirietă de dênşiĭ, prin urmare, înghessuită de boccelele lor cu zestre, mărfurĭ şi obiecte de menagiŭ, până şi cuscĭ pline de găinĭ.

Angel se bucură mult reîntâlnind pe graţiósa Rahila şi devine pe loc cavalerul eĭ servant. El îĭ promite sĕ o scótă în not până la marginea Spanieĭ, dacă ar face naufragiŭ feluca luĭ Spadacelli; însă adauge că pe bărbatul eĭ l-ar lăssa bucuros în sama pescilor amatorĭ de carne cuşer. Rahila se roşesce puçin, dar în fine rîde şi pare că nu descuviinţază sêmţirea egoistă a luĭ Angel. Cât pentru giupânul Manas, gelozia luĭ de însurăţel e înăduşită prin grija ce-l domină în privirea boccelelor.

Pe la asfinţitul sóreluĭ feluca întinde doua pânzĭ triunghulare, ca o pasere care-şĭ deschide aripele, şi se îndréptă dealungul malurilor spre Capul-negru. Vêntul sufiă destul de tare şi-ĭ dă o mişcare destul de răpide. Ea trece alături cu un fort vechiŭ, rotund, şi se apropie de *insula Porumbilor*. Miĭ de hulubĭ şĭ-aŭ ales domiciliul pe acéstă stâncă ângustă şi nelocuită; însă ades visitată

de ofițerii garnisónei visitată din Gibraltar, carii iubescŭ vênatul... În față cu Capul-negru vêntul cade, ear feluca se légĕnă molatic între fosforescența mărei și fosforescența stelelor. Luna rĕsare pe crescetul munților Africei, întocmaĭ ca un monolit înfocat și asvêrlit în vĕzduh de un vulcan. Nóptea e lină, caldă, poetică și îndemnătóre de visurĭ plăcute. Toțĭ pasagerii staŭ pe pod, unii fumând, alții cântând încet, alții șoptind, fiecare alegêndu-și tovarĕșul saŭ tovarĕșii seĭ: căpitanul Spandacelli cu ómenii luĭ lângă cârmă, Angel cu Rahila în capĕtul feluceĭ, ear giupânul Manas cu boccelele luĭ aprópe de catarg. Din timp în timp țipete de păserĭ legĕnate pe valurĭ surprindŭ auḑul și deștéptă codcodăcitul găinilor din cuscĭ.

Din distanță în distanță, pe maluri, clipesce câte-o lumină misteriósă. Una din ele arată stânca de care s'a sdrobit o corabie franceză în sĕptĕmâna trecută; ear celelalte sûntŭ focurĭ împregĭurul cărora se aținŭ la pândă Arabĭ carii trăescŭ din prada vaselor naufragiate.

Dincolo de Capul-negru vêntul se stîrnesce din noŭ, însă astă dată cu furie; rĕcórea nopții devine pĕtrunḑĕtóre, luna se ascunde după un nour lung, marea se încrețesce și feluca saltă ca o strechiată, luând direcția spre orașul Ceuta, ce apare ca o fantasmă prin întuneric. Pasagerii se ghemuescŭ dealungul poduluĭ, Spadacelli și marineriĭ luĭ alérgă, răcnescŭ, se înjură în tóte dialectele neolatine, sub pretecst de a schimba poziția pânzelor, găinile țipă, ca și când le-arŭ fi apucat istericale, ear giupânul Manas, se vaetă de stomah, fără a sĕ preocupa

de sórta Rahileĭ... şi a luĭ Angel. Amêndoĭ aŭ dispărut!.. Unde?.. Căḑut-aŭ în marea?..

Eŭ mĕ pogor sub pod şi mĕ întind pe o pătură de bob uscat, care urmând plecările feluceĭ, curge ca o apă şi se grămădesce când pe-o latură, când pe cealaltă a corăbioareĭ, strămutând cu ele teancurile de mărfurĭ a giupânuluĭ Manas.

La lumina uneĭ micĭ lămpĭ mĕ afund în visurĭ, reamintind diversele incidenturĭ a primblăreĭ mele pe litoralul Maroculuĭ, apoĭ gândirea mea sbóră la Moldova, în mijlocul persónelor legate de mine cu taĭnicele lanţurĭ ale ĭubireĭ.

Legĕnarea feluceĭ mĕ aduce pe nesêmţite într'o somnolenţa uşóră, prin care aud două glasurĭ şoptind în taĭnă. Unul ḑicea:

— Cum gândescĭ, Antonio?.. Manas e bogat?

— Fórte bogat, rĕspundea celalalt; tótă marfa din felucă e a luĭ.

— Sciĭ una, Antonio?

— Ce, Domenico?

— Dacă i-amŭ arunca în marea pe Jidan cu tot neamul luĭ, marfa ar rĕmânea a nóstră.

— M'am gândit şi eŭ la asta, însă...

— Ce însă?..

Engleziĭ ceĭ doĭ ne stinghirescŭ.

(NB. Aceĭ engleză eramŭ Angel şi eŭ.)

— *Corpo di Bacho!..* De n'arŭ fi eĭ în felucă, bună trĕbă amŭ face şi nime n'ar sci nimică.

Sangue de la Madona!.. Din causa lor perdem o comóră întrégă!

Acéstă conversaţie mĕ deştéptă, însă un sĕmţimênt de curiositate mĕ face a simula că dorm. Privind printre gene, vĕd pe doĭ dintre tovarĕşiĭ luĭ Spadacelli ghemuiţĭ între boccele. Eĭ se încércă a le deschide, pentru ca sĕ fure obiecte din ele; dar neisbutind şi temêndu-se de a fi surprinşĭ, se apucă de o altă operaţie. Luând fire de bob uscat, le tăciunează la focul lămpeĭ, şi cu aceştĭ cărbunĭ zugrăvescŭ tot soiul de crucĭ pe învĕlitórele teancurilor; apoĭ săvârşind acéstă lucrare artistică, eĭ se ducŭ pe pod, riḑênd şi ḑicênd: sĕ veḑĭ mânĭ dimineaţă ce strîmbăturĭ are sĕ facă Manas, când şĭ-a vedea averea creştinită!

Gluma acestor doĭ asasinĭ mĕ trezesce şi-mĭ alungă somnul. Es pe pod şi zăresc în stânga un deal nalt cu oraşul Ceuta în poale. E meḑul nopţiĭ! oraşul dórme, pasageriĭ dormŭ, găinile dormŭ, chiar giupânul Manas stă lungit lângă cuşcă şi horăesce ameţit de bóla măreĭ. Însă Angel şi cu Rahila nu aparŭ nicăiriĭ. Negreşit şi eĭ dormŭ acum în fundul măreĭ.

De-aicĭ feluca, sgâlţâită ca de friguriĭ, cârnesce în drépta, avênd a traversa canalul de Gibraltar şi a sĕ feri de numerósele corăbiĭ ce trecŭ din Mediterana în Ocean şi vice-versa. Periculul e mare, neîncetat, căcĭ la tot momentul sûntem amenińţaţĭ de a vedea un vapor saŭ o corabie cu treĭ catarguriĭ trecênd peste noĭ şi trimeţêndu-ne în lumea stacoşilor!.. Dar în fine geniul protector care ne-aŭ scăpat din mâna Arabilor, ne scapă şi de acéstă ruşine.

Peste câte-va ore de o navigaţie grea şi tulburată, rĕsare în ochiĭ noştriĭ stânca măréţă a Gibraltaruluĭ, cu farul eĭ aprins în frunte. Ne maĭ luptăm câtva timp cu valurile şi cu vêntul ce ne împotrivescŭ, şi odată cu faptul ḑileĭ întrăm în port... Hosanna! eată-ne ear în Europa civilisată!

Feluca lasă ancora în mijlocul uneĭ flote întregĭ de vase de resboiŭ şi de negoţ; toţĭ pasageriĭ se trezescŭ în mulţĕmire; însuşĭ Angel mi se arată, eşind de nu sciŭ unde... însăşĭ drăgălaşa Rahila apare trandafirie ca rạḑa dimineţeĭ...

Ear cât pentru jupânul Manas, în vreme ce amicul meŭ şi eŭ desbarcăm din felucă, îl auḑim scoţind ţipete de curcan şuerat la vederea crucilor zugrăvite pe marfa luĭ! Decât sĕmnul cruceĭ, el ar fi preferat maĭ bine coarnele draculuĭ!

Post-scriptum. — După voiajul nostru în imperiul Maroculuĭ, şi după visitarea stânceĭ Gibraltaruluĭ, unde în loc de vegetaţie crescŭ tunurĭ, 800 de tunurĭ, ne decidem a întra în Spania. Luând dar adio de la amiciĭ noştriĭ din garnisona Gibraltaruluĭ, braviĭ ofiţerĭ Ingham, Hancooke şi Derey, cu cariĭ amŭ făcut minunate primblărĭ la Algesiras şi la San-Rocco, două oraşe micĭ spaniole din vecinătate, ne îmbarcăm pentru Cadix, pe vaporul francez Pericles.

Eată itinerarul acesteĭ nouă şi mult interesante călĕtoriĭ:

De la Cadix la Seviglia, pe riul Guadalquivir.

De la Seviglia la Cordova, în diligenţă înhamată cu 12 catârĭ.

De la Cordova la Baylen şi Grenada.

De la Grenada la Jaen, Val-de-Penas, Aranjuez, Madrid.

De la Madrid în Franţia, prin Biscaya.

Însă acest voiaj îl voiŭ descrie pentru petrecerea amicilor meĭ, când a binevoi condeiul sĕ maĭ alerge pe hârtie, cum am alergat eŭ vesel şi bine dispus în patria luĭ Cid-Compeador şi a luĭ Don Quichotte.

Tanger şi Maroc

(1853).

În ḑiua de 1 Octomvrie 1853, amicul meŭ Angel şi eŭ, purtând fiecare câte un sac de voĭagiŭ în mână, eşim veselĭ din otelul englez *Club house*, ce se rîdica pe piaţa centrală din oraşul Gibraltar, şi ne coborîm la port. O barbă sprintenă ne duce prin mulţime de corăbiĭ la vaporul frances *Honfleur*, care plécă în curênd lăsând în urmă-ĭ stânca urieşă a Gibraltaruluĭ, şi se îndréptă spre ţĕrmurile Africeĭ.

Eşiţĭ din golf, întrăm în canalul larg care unesce marea Mediterană cu Oceanul şi trecem pe lângă Tarifa, oraş vechiŭ aşeḑat pe coasta Spanieĭ dinaintea căruĭ rĕsare din valurĭ o insulă fortificată. Vêntul suflă puternic, marea'ĭ tulburată şi spumegătóre, ceriul e limpide ca o boltă de *lapis-lazzuli*. Întêlnim maĭ multe vase făcênd bordade, pentru a naviga contra curentuluĭ şi a vêntuluĭ; una din ele lunecă alăturea cu vaporul şi marinariĭ acă-

ţaţĭ pe cataргurĭ ne salută în trécăt cu strigăte voĭóse, la care noĭ rĕspundem prin urărĭ de călĕtorie bună.

Nimic maĭ fantastic şi maĭ interessant de cât aceste răpidĭ întrezăririĭ de ómenĭ necunoscuţĭ, şi acele preschimbărĭ de cuvinte amicale pe întinderea mărilor!

Maĭ departe o barcă mare, venind despre Tarifa, abordează vaporul nostru şi ne aduce o familie întrégă de evreĭ, compusă de tatăl, două fete marĭ, un copil de vr'o cincĭ anĭ şi un tênĕr ca de 25 anĭ. Bĕtrânul pórtă pe umerĭ un cap mic cât o portocală de Malta; însă acest cap ce ar putea servi de minge copiluluĭ, este ornat cu un nas lung coroĭat, cu ochĭ de vulpe şi cu buze subţirĭ care se mişcă neîncetat.

Căpitanul vaporuluĭ pretinde că evreul calculă dobânda ce ar lua pe valurile măreĭ, dacă ar putea sĕ le dee în împrumut luĭ Dumneḑeŭ!

Fata cea maĭ mare e naltă, négră, uscată şi are o fisionomie de cămilă. Copilul samĕnă cu o maĭmuţă spărietă, ear tênĕrul este înbobocit în vêrful nasuluĭ cu un negel monstruos, ce aduce mult cu tromba elefantuluĭ. Acest muc curios pare a fi înḑĕstrat cu o mare sêmţire, căcĭ atât prin coloritul, cât şi prin diferitele sale mişcărĭ el destăĭnuesce tot ce se petrece în sufletul stăpânuluĭ sĕŭ.

În mijlocul acesteĭ menageriĭ evreescĭ, copila cea maĭ tênĕră strălucesce însă ca o minune. Frumósă, zimbitóre, veselă, ea produce o dulce impresie asupra tuturor călĕtorilor. Angel cuprins de uĭmire, se apropie în grabă de acéstă fiinţă drăgălaşă, rătĕcită pintre dihaniĭ şi începe

a-ĭ grăi cu multă simpatie. Copila îĭ rĕspunde graţios, ear *negelul* dă semne de o gelosie furiósă, văpsindu-se când în galbîn, când în verde, când în patlageniŭ. Monstruositate! nelegĭuire! lucru de nepovestit şi de necreḑut!! Evreul trombagiŭ este logodnicul copileĭ încântătóre!!!

Cu tóte aceste vaporul legănat de valurĭ înaintează răpide între munţiĭ Africeĭ, acoperiţĭ cu verdéţă şi aceĭ aĭ Spanieĭ arşĭ de sóre. Câţĭva delfinĭ se gĭócă împregĭurul luĭ, sărind pe faça apeĭ şi rostogolindu-se în fund; eĭ ne întovărĕşescŭ astfel până în baca Tangeruluĭ, unde sosim după patru óre de o minunată preumblare.

Oraşul Tanger, numit de Arabĭ Tangia, presintă un tabloŭ fórte original prin clădirile sale albe, carele se rîdică treptat pe cóstele a două culmĭ apropiete. Împregiuru-ĭ se înşiră un brĕŭ de ziduri nalte cu metereze ruinate; ear în mijlocul luĭ se înalţă două minarele patrate, a cărora cărămiḑĭ smălţuite formează felurite arabescurĭ. Tóte casele sûntŭ coronate cu terase, pe care locuitoriĭ petrecŭ nopţile de vară, şi din depărtare ele înfăçoşază aspectul uneĭ scărĭ gigantice lipită de cósta culmelor. Albeaţa ferestrelor şi lipsa de ferestre producŭ o uniformitate care ar osteni vederea, dacă acea uniformitate nu ar fi întreruptă prin câţĭva copacĭ, prin coloritul mineralelor şi prin locuinţele consulilor Europeĭ, văpsite în galbĕn, vĕnĕt, pembe şi verde.

Îndată ce aruncăm ancora, zărim venind de la mal, un lung caic condus de vr'o ḑece Arabĭ cu picĭórele şi braçele góle. El se apropie de vapor, săltând pe vêrfurile valurilor, ear Arabiĭ daŭ năvala la pod ca o cétă

de piraţi, pentru ca să înhaţe atât pe călători cât şi bagagiul lor şi să-i cobóre în caic. Operaţie grea, periculósă şi spăimântătóre; căci barca se clatină grozav, acum rîdicându-se mai sus de podul vaporului, acum dispărênd în fundul unei adânci prăpăstii.

În momentul de a se decide ca să cobóre scara vaporului, evreul cel bătrân cuprins de un tremur spasmodic, începe a murmura mai iute din buze, calculând negreşit folosul ce i-ar aduce suma de gróză ce are în suflet, dacă ar putea să o speculeze. Copilul cel mic sare pe umerii lui, strîmbându-se la noi, şi deodată amêndoi lunecă şi cadu de-a rostogolul în fundul caiculuï; atunci *trombaciul* logodit, cu un devotament demn de o sórtă mai bună, se răpede ca să dee agiutor celor căduţi; însă pornirea lui nefiind bine cumpănită, el se duce dea dreptul alăturea cu caicul în mare, unde se cufundă ţipând. Pe loc doi marinari francezi se aruncă după dênsul, îl pescuiescu în grabă şi-l urcă pe caic, buimăcit de spaimă şi botezat în salamură.

La acéstă privire un răcnit răsună pe pod, un răcnit de adâncă desperare! Ne întórcem iute şi vedem leşinând fata cea mai mare în braţele surorei sale! O dramă taïnică şi profundă se desfăşură atunci în ochii noştri, un mister sufletesc se descopere... Cămila e înamorată de elefant, viitorul ei cumnat!..

Pe când aceste scene se petrecu pe vapor, o altă barcă sosesce de la mal ca să ieе călători, dar ne mai găsind nimica de înhaţat, Arabii ambelor caice se apucă la cértă, ţipând, gesticulând, sărind peste bance, amenin̦ându-se

cu lopeţile şi espunêndu-ne astfel de a fi rĕsturnaţĭ în apă. Angel perde răbdarea sa de englez, se mânie, bocsează în drépta, bocsează în stânga şi în fine Arabiĭ noştri spăĭmântaţĭ de pumniĭ luĭ se punŭ la vêsle. Caicul plécă spre mal, însă la o distanţă de 30 paşĭ departe de el, se opresce, căcĭ aŭ dat de fund; eată-ne pe un banc de năsip! Arabiĭ sarŭ ĭute în mare şi ne ĭeŭ în cârcă pe umeriĭ lor.

Angel vĕdênd că nu se póte cufunda maĭ mult decât până la genunchĭ, propune copileĭ celeĭ frumóse, ca sĕ o pórte pe braţele sale, şi făr'a a maĭ aştepta rĕspuns el o rîdică pe sus, întră în valurĭ, şi fericit de a strînge la pept un odor atât de preţios, el păşesce falnic prin apă ca un Cesar triumfător. Noĭ cu toţiĭ călĕrĭ pe spatele Arabilor, îĭ facem un cortegiŭ demn de nobila şi cavalerésca sa purtare.

Acéstă călĕrie maritimă îmĭ amintesce versurile următóre ale unuĭ poet romantic din scóla bucuresceană:

Trăiască libertatea! Eŭ vreŭ sĕ merg călare.

Pe câmpul luĭ Filaret, pe munţĭ şi chĭar pe mare... etc.

Desbărcarea nóstră pe pămêntul Africeĭ este întimpinată de o populaţie întrégă, compusă de Arabĭ învĕliţĭ cu burnuse stremţeróse, de copiĭ cu capetele rase, care locuescŭ la sóre ca nisce tingirĭ spoite, şi de evreĭ ce se furişează prin gloată, dominaţĭ de frică şi de setea câştiguluĭ. Toţĭ ne încungiură pe mal, privescŭ la noĭ cu o curiositate comică, şi ne grăescŭ delaolaltă, uniĭ arăbesce, alţiĭ spaniolesce, făr' a sĕ îngriji dacă îĭ înţĕlegem saŭ ba. Angel şi eŭ le rĕspundem serios engle-

sesce şi românesce, şi astfel reînoim scena confusieĭ limbelor din turnul Babeluluĭ, scenă ce s'ar fi prelungit mult, dacă dragomanul Consulatuluĭ Britanic nu ar fi venit să întrerumpă interesanta nóstră conversare.

În fine facem o întrare triumfală în oraş, trecênd pe sub o pórtă cam dărimată a cetăţiĭ, şi apucăm a ne sui pe o hudiţă rĕŭ pavată, dar fórte gunoĭósă, care face zigzaguri între două ziduri góle. Acéstă stradă ângustă unesce portul cu centrul oraşuluĭ, prin urmare ea este maĭ inportantă decât tóte celelalte. În ea întâlnim o mulţime de indigenĭ pe gĭos saŭ călĕri pe măgariĭ, coborînd la vale şi strigând: *balac! balac!* adică: feriţi! feriţi! şi în adevĕr ne ferim ĭute de dênşiĭ, lipindu-ne de părepi; căcĭ feţele lor palide, ochiĭ lor scînteitorĭ, barbele lor sburlite, trupurile lor uscate, mişcările lor dişănţate, graiul lor răguşit şi stremţele lor ce-ĭ descoperŭ maĭ mult decât îĭ acoperŭ, producŭ o impresie respingĕtóre. Icĭ colea, dinaintea uneĭ uşĭ ce se deschide în zid, saŭ la colţul uneĭ hudiţĭ, vedem câte un nenorocit culcat pe pave într'o nemişcare de cadavru saŭ şĕdênd ghemuit, cu capul pe genunchĭ şi ochiĭ ţîntiţĭ pe vêrfurile babuşilor sĕĭ.

— Cum îţĭ pare Tangerul? mĕ întrĕbă Angel.

— Curios şi ecstraordinar! îĭ rĕspund. Lipsa de ferestre în părepiĭ stradelor şi lipsa de coperişurĭ pe case, mĕ facŭ sĕ cred că am întrat într'un oraş ars de un foc mare, sguduit de vre un cutremur, şi care acum adăpostesce în ruinele sale văruite, o populaţie întrĕgă de bolnavĭ şi de smintiţĭ. Câţĭ indigenĭ am întâlnit păn'acum

aŭ un aer de suferinţă şi de miserie care atristă; nu am zărit încă o singură figură voĭósă...

— Şi eŭ nicĭ o păreche de babuşĭ întregĭ! adauge tovarĕşul meŭ, oftând cu jale... După o alergare fantastică prin o încâlcitură de hudiţĭ strimte, sosim la locanta numită *English family hotel* şi ţinută de o vĕduvă englesă *Mistress Ashton*. Casa e curată, camerile rĕcoróse şi mobilate cu crivaturĭ de fer, ascunse sub muschitere de gază; scările precum şi parchetele camerilor sûntŭ plăcuite cu faenză smălţată, care înveselesce vederea şi ţine rĕcóre. Salonul este ornat cu un piano vechiŭ şi hĕrbuit, ce pare a fi oftigat de dorul Europeĭ. Îl găsim ocupat de două domnişóre palide, fetele Dómneĭ Ashton, care îmbĕtrânind în singurătate, se stingŭ sĕrmanele de dorul Europeilor. Florĭ ecsotice şi uscate de sórele Africeĭ, fiinţĭ predestinate a trăi şi a muri în haĭne de vestale, ele pórtă zulufĭ ce atîrnă dealungul obrazilor, dealungul gâtuluĭ şi dealungul sinuluĭ până la stomah. Ochiĭ lor de un azur spălăcit privescŭ cu melancolie prin ferestrele salonuluĭ munţiĭ ce se 'nalţă dincolo de baea Tangeruluĭ şi marea ce se întinde spre ţĕrmurile Spanieĭ, dar în zadar! tot în zadar!.. nicĭ o umbră de mire nu se zăresce în fundul orizonuluĭ!!

Când întrăm în acel sanctuar de durere virginală, ambele fecĭóre se scólă deodată, ca prin efectul unuĭ resort mehanic, se închină maĭestos şi părăsescŭ salonul ca nisce nĕluce înspăĭmântate.

Pintre curiositățile acesteĭ locante maĭ descoperim un servitor arab, care 'şĭ închipuesce că scie englezesce ca

lord *Byron*, când jargonul sĕŭ se compune din câteva cuvinte spaniole, portughese şi turcescĭ; un papagal care de dimineaţă pănă 'n sară repetează frasele: *haŭ du iu du, aĭ lov, iu*, învĕţate de la stăpânele luĭ, precum şi *mille tonères*, deprinse negreşit de la vr'un călĕtor francez şi în fine două june servitóre, sprintene, frumuşele, cu ochiĭ marĭ africanĭ, cu pĕrul negru nepeptĕnat şi cu pelea aurită de raḑele sóreluĭ. Ele rîdŭ vesel de câte orĭ Angel cércă a glumi cu dênsele, şi astfel ne arată şiragurile lor de dinţĭ albĭ şi ascuţiţĭ. Amicul meŭ încântat, declară că nimic nu înveselesce maĭ mult inima omuluĭ, ca nechezatul unuĭ cal de soiŭ şi ca rîsul armonios a uneĭ copile de 16 anĭ.

Cu tóte aceste poeticul Angel ordonă luĭ Hamed, servitorul oteluluĭ, ca sĕ pregătiască dejunul şi sĕ-ĭ aducă jambon, beefteacurĭ, cartofe, stilton, porter, etc. adică tot ce constitue hrana unuĭ englez prosaic. Prânḑul fiind gata, ospătăm cu acea poftă de mâncat, ce daŭ călĕtoriile pe mare, şi apoĭ ne suim pe terasa locanteĭ, pentru ca sĕ bem cafeoa şi sĕ ne facem *chĭeful*.

Cine a gustat viaţa orientală scie că *chĭeful* este partea cea maĭ importantă a vieţeĭ; decĭ aprinḑêndu-ne ţigarele şi aşĕḑându-ne pe jĕlţurĭ americane în formă de lĕgĕn, dăm drumul ochilor sĕ rătĕciască pe înpregĭurimile Tangeruluĭ şi lăsăm închipuirea sĕ sbóre în lumea fantasieĭ. Sub picĭórele nóstre se coborŭ pănă la malul măreĭ terasele caselor arăbescĭ, ca nisce grădinĭ gigantice superpuse treptat; ear în depărtare strălucesce baea,

acoperită cu spume argintiĭ şi în mijlocul eĭ se légănă vaporul Honfleur.

— Cunoscĭ istoria Tangeruluĭ? mĕ întrébă Angel.

— Eat'o în scurt; ĭĭ rĕspund. Acest oraş a fost fondat la o epohă necunoscută; el a trecut sub domnirea Romanilor şi a Goţilor; ear la începutul secululuĭ al VIII a căḑut în mânile Arabilor. La anul 1471 a venit Portughesiĭ cariĭ l-aŭ ocupat până la 1662; pe urmă Engleziĭ l-aŭ stăpânit în curs de 22 de anĭ; însă fiind supĕraţĭ de necontenitele atacurĭ ale Maurilor, eĭ s'aŭ retras şi l-aŭ părăssit Sultanuluĭ de Maroc.

— Compatrioţiĭ meĭ nu s'aŭ arĕtat ómenĭ practicĭ în casul acesta; observă Angel, aruncându-şĭ çigara cu mânie.

— Pentru ce?

— Pentru că lucrul luat nu se dă înděrĕpt.

— Frumos princip! dar fie, sĕ urmăm cursul istorieĭ. În 6 August 1844, Tangerul a fost bombardat de flota franceză, sub comanda prinçuluĭ de *Joinville*, din causa protegereĭ ce Sultanul de Maroc, Muleĭ-Abder-Raman da pe ascuns Califuluĭ Abd-el-Cader, care atuncĭ se găsia în luptă cu Francia pentru apĕrarea Algerieĭ.

— Atuncĭ negreşit s'a dărîmat o parte din zidurile cetăţiĭ?

— Aĭ gâcit; prin urmare haĭdem sĕ facem o preumblare în oraş păn' a nu sĕ culca sórele.

„Întovărĕşiţĭ de Hamed ne ducem prin un labirint de strade înguste sĕ visităm... nu saraĭurĭ măreţe şi aurite, nu grădinĭ feerice cu basinurĭ de marmură, nu minunile halimaleĭ orientale, dar o piaţă mică ce se gă-

sesce în centrul oraşuluĭ şi care presintă un tabloŭ viŭ de viaţă arăbéscă.

Pe acéstă piaţă se înşiră două rênduri de dughene, adică de visuniĭ strimte, scobite în ziduri, unde staŭ negustoriĭ cu picĭórele crucite şi cu metaniĭ de calembec în mână. Arămiĭ la faţă şi uscaţi la trup, eĭ aparŭ în umbră ca nisce mumiĭ desgropate; fisionomia lor păstrează o nemişcare absolută, cât nu trece nimic pe lângă dênşiĭ; dar cum se ivesce un străin în depărtare, ochiĭ lor se aprindŭ ca jaraticul şi gurile lor înarmate cu dinţĭ lungĭ începŭ a striga: *agiaragel, agiaragel!* setea câştiguluĭ învie acele maşinĭ acoperite cu pele svêntată la sóre şi le comunică nisce mişcărĭ atât de deşănţate, nisce gesticulărĭ atât de hrăpitóre, încât îţĭ vine a te crede într'o menagerie de orang-utangĭ. În centrul pieţeĭ staŭ întinse câteva rogojinĭ, pe care sûntŭ aruncate grămăḑĭ de curmale putrede, de harbuzĭ necopţĭ, de smochine de India şi de alune negre ca pământul. Mulţime de Arabĭ, de Berberĭ, de Negri şi de Evreĭ, se cértă, se împingŭ de la acele ticălóse merinde, ce zacŭ într'un roiŭ de musce; ear de-alungul pieţeĭ doĭ *santunĭ* alérgă sărind şi ameninţând pe toţĭ trecătoriĭ cu vêrful lăncilor ce pórtă în mână; un al treilea stă la sóre tremurând şi sberând ca o capră, un al patrulea se dă de-a tumba, sdrobindu-şĭ trupul de petrele paveleĭ în onorul luĭ Mohamed şi un al cincilea strigă tótă ḑiua cuvintele: *Sahaïlic mlihi*, înpreunându-şĭ glasul cu sunetul uneĭ cobze cu două strune, numită *ghiumbrea*. Tóte aceste se pe-

trecŭ pe un loc încadrat cu părețĭ golĭ, fără ferestre fără uşĭ, şi unde sórele Africeĭ varsă torente de foc.

Desgustaţĭ de spectaculul pieţeĭ, ne depărtăm apucând pe o stradă care duce afară de oraş. Lângă pórta pe care trecem se întinde un câmp, pe care se face târg *(sauc)* de două orĭ pe sĕptĕmână, şi unde sosescŭ caravanele din lăuntrul Africeĭ; ear alăturea dealungul zidului cetăţiĭ, pământul rĕsună sub picĭóre, fiind scobit cu gropĭ adâncĭ, în care Arabiĭ păstrează grâul. Hamed ne arată în trécĕt una din acele gropĭ părăssită şi prăbuşită, care a servit odinioară de mormânt la sute de tidve de Evreĭ, descăpăţinaţĭ pentru plăcerea nu sciŭ căruĭ Sultan de la Fez. Capetele aŭ fost rĕscumpĕrate de neamurile acelor nenorociţĭ şi duse în cimitirul evreesc, ear grópa a rĕmas ca o pomenire îngrozitóre, cu care şi astădĭ âncă înspăimântă pe strănepoţiĭ luĭ Abraham.

De atuncĭ póte Israeliţiĭ marocanĭ aŭ adoptat următoarea ḑicală spaniolă:

„Con los Moros plomo o plată“

Însă neîndrăsnind sĕ arunce plumb în capul Arabilor, eĭ daŭ banĭ pentru ca sĕ cumpere dreptul de a fi tiranisaţĭ pe pământul Africeĭ. În adevĕr eĭ punŭ tótă silinţa de a nu sĕ despărţi de idolul lor, aurul, şi desvĕlescŭ un geniŭ rar întru apĕrarea luĭ; însă barbaria indigenilor face adese orĭ crunte *razzia* în colonia israelită. Cu cât un evreŭ e maĭ bogat, cu atât el caută sĕ-şĭ dee o aparinţă maĭ săracă; cu cât el ar putea sĕ trăiască maĭ bine, cu atât se osândesce la o viaţă de lip-

surĭ şi de miserie; căcĭ de cum se nasce şi până ce móre el e dominat de o gróză neîncetată. Sêmţirile care nu adormŭ nicĭ odată în sufletul luĭ sûntŭ spaĭma şi sgârcenia; prin urmare când întêlnescĭ un evreŭ în hudiţile Tangeruluĭ, îl veḑĭ trecênd ca o umbră de-alungul părepţilor, cu ochĭul pândaciŭ, cu urechea drésă, cu inima 'n dinţĭ, ca un om ce ar fi comis o crimă şi s'ar teme de a fi recunoscut. Obligat de a-şĭ scóte babuşiĭ când trece pe lângă o geamie, el îĭ ţine totdeauna în mână, atât de economie cât şi de frică, temêndu-se ca vuetul paşilor sĕĭ sĕ atragă luarea aminte a vre unuĭ arab mahmur, şi sĕ-ĭ aducă maltrătărĭ, saŭ maĭ cu samă pagubă!

Evreul din Tanger, precum şi acel din tóte oraşele Africeĭ, este fiinţa cea maĭ îngrijită din lume; pentru el chĭar umbra uneĭ paserĭ trecĕtóre este un motiv de spaĭmă! El nu grăesce, ci şoptesce, nu rîde ci zimbesce, nu calcă, ci lunecă pe pământ, căcĭ nu are curagĭul fiinţeĭ sale; vecĭnic prigonit, vecĭnic umilit, el îşĭ rĕsbună însă prin viclenie, speculând lenea apăsătorilor sĕĭ şi parvenind încet, încet a monopolisa tot comerçul oraşelor.

În zadar Arabiĭ îĭ despreţuiescŭ şi-ĭ închidŭ nóptea într'un cvartal deosebit, ca pe nisce vite în ocol; în zadar îĭ pradă şi-ĭ măcelărescŭ din timp în timp; coborîtoriĭ luĭ Solomon plécă capul cu răbdare şi reîncepŭ traficul lor, făr' a avea de scop nicĭ înbunătăţirea sórteĭ, nicĭ luminarea neamuluĭ lor, ci numaĭ şi numaĭ strîngerea de aur! Prin urmare eĭ se găsescŭ âncă într'un grad de superstiţie ridiculă, confundând pe Moisi cu Cabala şi pe Profeţĭ cu Rabiniĭ.

Un călător francez, d-nul Charles Didier, ḑice: „Pre-„judiciile cele maĭ nebune sûntŭ pentru Evreĭ articole „de lege şi de credinţă, şi chĭar cânticele sublime ale „psalmistuluĭ sûntŭ traduse în nisce harhalae atât de „monstruóse, încât ascultându-le crede cineva că aude „sĕlbaticiĭ din Oceania urlând şi sberând înpregĭurul feti-„şelor la care se închină.“

Şi însă femeele lor sûntŭ frumóse, precum aŭ trebuit sĕ fie Agar, Iudita, regina de Saba şi tóte poeticele figurĭ din istoria antică a Evreilor. Nalte, albe, graţióse, ele represintă tipul adevĕratelor fiĭce ale Rĕsărituluĭ. Talia lor mlădiósă şi elegantă ca trestia verde mişcată de boarea dimineţeĭ, pĕrul lor stufos şi luciŭ, formează o mândră cunună pe frunte; ochiĭ lor negri şi lungăreţĭ ardŭ ca o flacără misteriósă; zimbirea lor are un farmec atrăgĕtor care uĭmesce inima, mânile lor fragede şi albe ţinŭ cheĭa fericirilor raĭuluĭ, după o ecspresie arăbéscă.

Cum se face dar că Evreiĭ, cu aseminea frumoşĭ tovarĕşĭ de vieţuire sĕ nu aĭbă cele maĭ nobile sĕmţirĭ? cum de nu li se înalţă sufletul, şi nu li se preface caracterul? în compania acelor fiinţĭ încântătóre. Mister psihologic neînţĕles!! Departe de a priimi înriurirea cerésca a frumuseţeĭ, Evreiĭ le-aŭ comunicat eĭ din contra mîrşavele lor instincte, şi astăḑĭ strănepótele regineĭ de Saba întindŭ mânile cu lăcomie, pentru ca sĕ culégă aurul orĭ unde l-ar găsi. Angel le numesce Schillve în rochiĭ, de şi el le apreţuesce mult, fórte mult.

La întórcerea nóstră în oraş avem prilej a ne convinge de acest trist adevĕr, întrând în maĭ multe case evreescĭ.

Aceste locuinți se compunŭ de o tindă, care dă într'o curte mică parchetată cu cărămidĭ smălțuite. În curte se deschidŭ câte-va camere întunecóse, care servescŭ de bucătărie, spălătorie, salon, etc; ear pe dinaintea camerilor se întinde o galerie cu colóne, unde familia petrece ḑiua și nopțile de vară.

Evreiĭ din Maroc grăescŭ spaniolesce, fiind originarĭ din Spania, de unde aŭ fost isgoniți la diferite epoce. Eĭ pórtă anteree de postav închis cu nasturĭ mulți și rotunḑĭ, brêe de mătasă și chitiĭ negre. Cât pentru femeĭ, cele maĭ sărace sûntŭ îmbrăcate cu rochiĭ de cit și legate la cap cu tulpane simple; ear cele bogate aŭ un costium mult maĭ elegant, brêele lor fiind de fir, legăturile capuluĭ de mătasă și rochiile lor de stofe grele cu broderiĭ de aur; aceste haĭne însă esŭ la ivală numaĭ în ḑile de sĕrbătorĭ marĭ.

Maĭ în tóte salónele unde întram, avem plăcerea de a vedea două saŭ treĭ femeĭ, unele maĭ frumóse decât altele, care ne primescŭ fórte grațios, privescŭ la noĭ cu ochiĭ galișĭ, ne daŭ zimbirile lor cele maĭ dulcĭ, și apoĭ mișcând buzele ca nisce frunḑe de florĭ trandafirĭĭ... ne cerŭ parale! Greciĭ vechĭ aveaŭ între dumneḑeirĭ pe Afrodita fărmĕcătóre; Evreiĭ de astăḑĭ aŭ pe Afrodita cerșitóre!

Nóptea cade fără veste și ne surprinde pe hudițĭ, căcĭ în Africa amurgul este necunoscut; ne întórcem deci la locantă, încântațĭ de ideea ce amŭ avut de a veni la Tanger, și promițêndu-ne de a visita adouaḑi castelul ce dominează orașul, precum și Alcsarul, adică palatul sul-

tanilor de Maroc. La otel sûntem primiţĭ cu demonstrărĭ fórte ecspresive din partea papagaluluĭ, care ne asigură că ne iubesce, repetând: *aĭ lov iu, mille tonères!* şi dar uĭmiţĭ de acéstă declarare de amor, ne suim earăşĭ pe terassă, pentru ca sĕ asistăm la rĕsăritul luneĭ.

Palida făclie a umbrelor se rîdică în orizon cu numerosul sĕŭ cortegiŭ de stele, întocmaĭ ca o regină strălucită în mijlocul curţiĭ sale de dame elegante. Ea rĕspândesce pe munţiĭ Africeĭ şi aĭ Spanieĭ un vĕl luminos şi fantastic; ear pe sînul măriĭ întinde o punte de aur, care unesce orizonul depărtat cu malul pe care ne găsim. O dulce rĕcorélă adie împregĭurul nostru şi ne înbată de plăcere, făcênd a crede că pe lângă noĭ fâlfâe aripele nevĕgute ale geniilor de nópte.

— Ascultă! îmĭ ḑice Angel, apucându-mĕ de braç.

— Ce?

— N'auḑĭ pe valurĭ glasul armonios al copileĭ celeĭ frumóse din vapor?

— Visezĭ, amice, ĭĭ rĕspund. E glasul unuĭ marinar francez.

— Dar nu zărescĭ o barcă în raḑele luneĭ?

— Ba zăresc.

— Şi în barcă nu veḑĭ o umbră de femee?

— Vĕd doĭ marinerĭ carĭĭ vêslescŭ; dar chĭar aşa sĕ fie cum ḑicĭ, creḑĭ că o femee ar îndrăzni sĕ facă serenadă în baĭa Tangeruluĭ? maĭ cu samă o israelită?

— Ea 'ĭ!.. strigă Angel fără a asculta observările mele, şi strigând, el dispare pentru câte-va minute; apoĭ

se întórce ear pe terasă, aducênd instrumentul sĕŭ favorit, cornetul de argint.

— Ce vreĭ sĕ facĭ? îl întreb cu mirare.

— Vreŭ sĕ daŭ un concert Marocanilor şi sĕ rĕspund graţióseĭ cantatriţe din caic.

Dominat de acéstă idee ficsă, Angel începe a suna din cornet o arie din Lucia, neauḑită âncă de urechile africane. Notele jalnice şi melodióse se rĕspândescŭ în tot oraşul, făcênd pe Arabĭ a-şĭ închipui că audŭ trompeta luĭ Anael. Ca prin un efect magic tóte terasele caselor se acoperŭ cu ómenĭ, cariĭ, când se mişcă spărieţĭ, când se oprescŭ înmărmuriţĭ. Însăşĭ vestalele dómneĭ Ashton, atrase de farmecul armonieĭ, aparŭ la lună lângă noĭ, întocmaĭ ca fantasmele care esŭ din morminte în scena monăstireĭ din opera luĭ Meyerbeer *Robert diavolul*. Ele staŭ în ecstas, suspinând adânc şi ecsprimând uĭmirea lor prin clătinarea zulufilor şi prin un *haao* fórte prelungit.

Succesul artistuluĭ este deplin; un oraş întreg îl ascultă, două vestale îl admiră, şi chĭar junele servitóre din locantă, Asterica şi Lunica, ghemuite într'un colţ al oteluluĭ, arată la lumina stelelor mărgăritariĭ ce pórtă în locul dinţilor.

Pe la o oră după meḑul nopţiĭ, Angel finind concertul şi primind aplausele nóstre, îşĭ ĭea adio de la umbrele teraselor, prin câteva note, care imită fórte bine cucurigul cucoşilor; apoĭ ne coborîm cu toţiĭ în salon, ne ḑicem nópte bună în diferite limbĭ şi ne retragem în camerile nóstre de culcat.

— *Good night, my dear Alexandri.*
— *Good night, my dear Angel.*
— *Are yon sleepy?*
— *Oh yes!* Nópte bună şi somn dulce!

Adouaḑi Hamed vine de ne trezesce, şi cu un aer serios de lord ne ḑice spaniolesce: *buen dies*, *seniores*, creḑênd că ne dă ḑiua bună englezesce, pe urmă el ne propune sĕ ne întovărĕşiască la Alcsar. Cererea luĭ e încuviinţată cu majoritatea absolută a voturilor, şi îndată după dejun plecăm tustreĭ, Hamed înainte şi noĭ după el. Reîncepem dar din noŭ o babă-oarbă prin încâlcirea hudiţilor oraşuluĭ, şi în fine ne suim pe culmea coronată de ruinele vechĭuluĭ castel ce domină Tangerul.

Posiţia luĭ e fórte frumósă, şi înlesnesce ochilor un sbor întins pe un orizon nemărginit. În depărtare se arată ca nisce nourĭ munţiĭ Andalusieĭ şi stânca Gibraltaruluĭ; în drépta se înalţă munţiĭ Africeĭ şi se zăresce drumul care duce la Fez, capitala Maroculuĭ; la picĭórele nóstre strălucesce în sóre Marea brăsduită de corăbiĭ, şi albesce oraşul Tanger cu casele sale cubice. Câţĭva arborĭ, câţĭ va butucĭ de vie, câteva malburĭ de stuh verde, precum şi văpselele caselor consulare, complectézĕ acest tabloŭ învestit cu diferite culorĭ. După un lung repaus şi o lungă admirare a priveliştieĭ, întrăm în castel prin o pórtă dărîmată, şi apoĭ în curtea Alcsaruluĭ, încungĭurată cu zidurĭ nalte şi metereze. Palatul sultanilor de Maroc se rîdică în stânga curţiĭ; trecem pe din dosul luĭ, apucăm prin nisce hrube întunecóse şi deodată ne găsim într'un *patio*, salon mare, descoperit, pavat cu place de cără-

miḑĭ smălţuite, şi ornat pe laturile luĭ cu colóne de marmură albă. Aceste colóne formează de gĭur împregĭur galeriĭ, în care se deschidŭ uşele maĭ multor camere săpate în stil mauresc. Tot geniul oriental se arată în frumuseţa boltelor de lemn scobit, şi în fantasia arabescurilor de pe păreţiĭ acelor camere.

Visitând cu deaměruntul rêndul de gĭos al palatuluĭ, ne suim la cel de deasupra pe scărĭ smălţuite, ca sĕ vedem haremul aşeḑat deasupra Măreĭ. Câte mistere, câte suspine înfocate, câte daruri taĭnice, câte scene dramatice aŭ avut fiinţă odinióră în acéstă închisóre strălucită! Câte minunĭ de frumuseţĭ aŭ vesteḑit acole! câte suflete june şi amoróse s'aŭ stîns ca stelele ceriuluĭ; câţĭ ochĭ drăgălaşĭ aŭ sburat de sus pe întinsul valurilor şi al orizonuluĭ, urmărind un vis plăcut, o sperare înşelătóre!

În sînul acestuĭ pustiŭ palat închipuirea se ecsaltă şi recheamă trecutul strălucit, pentru ca sĕ pérdă din vedere miseria timpuluĭ de faţă; ea întrevede pe aceĭ Mauri cavalerescĭ, cariĭ aŭ domnit în Andalusia şi aŭ zidit geamia cu sute de colóne din Cordova, Alcsarul şi Giralda din Sevilia, şi maĭ cu samă Alhambra din Grenada, treĭ minunĭ de arhitectură feerică. Ear când de la măreţul tabloŭ al trecutuluĭ, ochiĭ se coborŭ pe litorarul Africe de astăḑĭ, ce vĕḑŭ eĭ óre? Vĕḑŭ sate miserabile şi oraşe compuse de hudiţĭ stricate şi pline de gunoiŭ; vĕḑŭ un popor slăbănogit de lipsurile provenite din lene; un popor stremţeros, îndobitocit, fanatic, care crede în şarlatanismul astrologilor, în puterea talismanelor şi în caracterul religios al Santunilor; un popor care despreţuind binefacerile

civilisaţieĭ, nu produce nimic şi persecută pe aceĭ cariĭ producŭ; un popor trândav şi vicios, ce îşĭ petrece viaţa în rugăciunĭ pe la moschee şi în apatie pe la cafenele; un popor pentru care o lulea de flóre de cânepă, *chif*, un felegean de cafe tulbure şi o strachină de *cuscusu*, represintă treimea fericireĭ sale pe pământ.

Guvernatoriĭ oraşelor, paşiĭ, sûntŭ tiranĭ absoluţĭ; ear Sultanul de la Fez este considerat ca umbra luĭ Allah! El trăesce închis în saraĭul sĕŭ ca un ḑeŭ misterios, la al căruĭ nume toţĭ tremură şi se închină. Rare orĭ acest personagiŭ se arată în public, şi când se întêmplă ca el sĕ facă vre o scurtă călĕtorie saŭ sĕ-şĭ schimbe reşidenţa, eată cortegĭul ce-l însoţesce:

1) În capul cortegĭuluĭ un escadron de Maurĭ aĭ gardeĭ împĕrătescĭ.
2) Doĭ călĕreţĭ purtând haĭne scumpe şi lăncĭ otrăvite.
3) Sultanul cu manta albă şi cu cealma verde.
4) Sclaviĭ cariĭ agită apĕrătorĭ pe lângă Sultanul, pentru rĕcorirea atmosfereĭ.
5 Patru funcţionarĭ marĭ aĭ Statuluĭ, purtând: cel ântêiŭ cortelul, cel al doilea ornicul, cel al treilea lancea şi cel dal patrulea sabia Sultanuluĭ.
6) Miniştriĭ.
7) Medicĭĭ.
8) Doĭ *imamĭ*, preoţĭ cu sĕmnele ranguluĭ lor.
9) Doĭ oficerĭ marĭ aĭ Imperiuluĭ.
10) Patru calăĭ, avênd denumirile caracteristice de: *Intendentul*, *bicĭuitorul*, *înţĕpătorul* şi *despin-*

tecătorul. Mai mulți sclavi ducu instrumente de mórte dinaintea lor.

11) Garda négră cu săbiile góle în mâni, precedată de musică.

12) Două escadróne de gardă maură.

13) Două bateriĭ de artilerie ușóră, purtată pe spinare de cămile.

14) Sclaviĭ, servitoriĭ și femeele.

Femeele în urma cortegiuluĭ, ca unele ce nu aŭ nicĭ o însemnătate în ochiĭ Marocanilor!

Un asemenea ceremonial grotesc nu ecsprimă oare îndestul starea de barbarie în care se găsesce acéstă parte a Africeĭ?.. Și dacă Marocul megieșit cu Europa presintă acest spectacul, în ce grad de sălbătăcie trebuie să zacă popórele dinuntrul continentuluĭ Africeĭ?

Sub impresia acestor gânduri, Angel și eŭ, părăsim Alcsarul, destinat a cădea în ruine cu tóte monumentele mahomedane, și ne coborîm în oraș. La colțul uneĭ strade ne înpedecăm de o rogojină întinsă pe pave, lângă o scobitură făcută într'un zid dărîmat și menită de a servi de cafenea. Pe rogojină staŭ ghemuițĭ câțiva arabĭ învĕliți în burnuze rupte, și un turc mai alb la față și mai curat înbrăcat decât tovarĕșiĭ luĭ.

Cum îl zăresc încep a-ĭ debita tóte cuvintele câte le învĕțasem în diferitele mele preumblărĭ prin Orient; ear el lăsând să mĕ încurc în *hoj ghĭoldum, safa ghioldum, efendi,* îmĭ replică françuzesce:

— *Bonjour, monsieur; voulez vous prendre une*

tasse de café? Cuprins de mirare, îl întreb de este francez?

— Ba nu, îmĭ rĕspunse el rîdĕnd; eŭ sûnt turc de la Algeria, şi am servit în regimentul 1 de zuavĭ.

— Cum te numescĭ?

— Hadji-Mustafa-Ben-Ali-Curiali.

— Aĭ călĕtorit în'untrul Maroculuĭ?

— Am fost de trĭĭ orĭ la Fez.

— Poţĭ sĕ ne întovărĕşescĭ ca dragoman într'o preumblare ce vroim sĕ facem prin munţiĭ Uadras?

— Bucuros; când plecăm?

— În curênd; ocupă-te sĕ ne găsescĭ caĭ, sĕ ne pregătescĭ provisiĭ de drum şi sĕ cerĭ de la Paşa un soldat vrednic care sĕ vie cu noĭ.

— Tóte vor fi gata pe poĭmâne. Acum poftim câte o cafe.

Invitarea cordială a luĭ Hadji-Mustafa ne decide a lua loc pe rogojină. Angel cércă a-şĭ cruci picĭórele, pentru a imita pe arabĭ, însă nu reuşiază, decât a cădea rĕsturnat pe spate. În timpul acesta sosescŭ, alergând, vr'o patru băeţĭ ca sĕ ne céră câte un *felu,* ban prost de aramă. Mustafa le aruncă câteva de aceste monete, care devinŭ pe loc un motiv de rĕsboiŭ; băeţiĭ se răpedŭ ca sĕ le culégă de pe gĭos, se împingŭ, se înjură şi se apucă la bătae; dar ce bătae? Bătae de berbecĭ! Retrăgêndu-se înderĕpt cu treĭ patru paşĭ, eĭ se aruncă uniĭ asupra altora şi se cĭocnescŭ cap în cap cu o pornire furiósă; tidvele rĕsună grozav, dar nu se sfărîmă; căcĭ ele fiind rase şi ecspuse necontenit la sóre şi la plóe, do-

bândescŭ o tărie ecstraordinară. Pentru un *felu*, fiecare băet din Tanger e în stare sĕ strîce pe capul sĕŭ o cărămidă de cele maĭ gróse şi maĭ bine arse. Câte capete de Europeĭ arŭ sdrobi el pentru o sumă de 20 de francĭ? Angel căuta sĕ resolveze acest problem de statistică şi găsesce cifra colossală de 9,876,543,210. (?)

Osteniţĭ de preumblarea nóstră pedestră, ne întórcem la otel, unde ne esă înainte drăgălaşa Asterica şi ne spune cu un aer cam îngăĭmat că stăpânele eĭ, domnişórele Ashton, arŭ fi prea recunoscĕtóre, dacă amŭ vroi sĕ le dăm un concert sara în salon.

— Nu numaĭ un concert, dar şi un bal; rĕspunde Angel, dismĭerdând bărbia copileĭ care se depărtează veselă; apoĭ el mĕ întrébă dacă sciŭ sĕ cânt din piano?

— Nicĭ o notă; ĭĭ rĕspund.

— Prea bine; replică el, desară ĭĭ inprovisa un vals.

De pe la 9 ore, salonul fiind iluminat a giorno, domnişórele Ashton întră în el urmărite de Lunica şi de Asterica. Vestalele s'aŭ prefăcut în silfide, înbrăcate cu rochiĭ albe de tiul, strînse la mijloc cu cordele albastre şi încoronate cu ghirlande de florĭ falşe. Cea maĭ mare pórtă subsuóră un album, ear sora eĭ aduce pe umĕr papagalul Ghioali, care-ĭ ciugulea urechea dréptă şi-ĭ ḑice cu dragoste *i love, you, mille tonères, senorita.* Junele servante peptĕnate astă dată, ţinŭ în mânĭ dairele şi mergŭ de se punŭ gĭos într'un colţ al salonuluĭ, şoptind şi chicotind între ele, ca două maĭmuţe graţióse.

Concertul începe! Angel ecsecută din cornet maĭ multe ariĭ din operile luĭ Rosini şi Meyerbeer; apoĭ deodată şi

fără nicĭ o transiţie, sună o polcă sburdalnică. În auḑul acestor note vesele, ochiĭ vestalelor se aprindŭ, figurile lor se iluminează şi pepturile lor suspină câte un *haaaao* lung şi înduioşat. Sĕrmanele! de cincĭ anĭ eraŭ postite de plăcerile dansuluĭ.

Dorul ecsprimat prin acea esclamare eşită din fundul inimeĭ, mĕ pĕtrunde adânc; compătimirea îmĭ dă curajul devotamentuluĭ şi mĕ îndémnă sĕ fac începutul baluluĭ. Ambele vestale sarŭ pe rênd în salon, abandonând braçelor mele talia lor virginală şi înbĕtându-se de plăcerea polciĭ, până ce mĕ obosesc ca pe un cal de poştă. Angel însuşĭ nu maĭ are destulă suflare în pept pentru ca sĕ continue funcţia de orhestru, şi prin urmare el mĕ rógă sĕ mĕ pun la piano, asigurând pe nobilele dănţuitóre că aşĭ fi un artist de mare talent. Un noŭ *haaao* rĕsună în salon; o nouă compătimire mĕ cuprinde, şi dar făr'a maĭ sta la îndoĭală deschid vechĭul piano.

O! geniŭ al armonieĭ! tu care aĭ inspirat pe Mozart, pe Veber, pe Bellini, pe Meyerbeer, pe Rosini şi maĭ cu samă pe Straus, îndréptă degitele mele pe tuşele claviruluĭ, pentru ca sĕ înprovisez un vals necunoscut âncă în analele musiceĭ instrumentale!! După acéstă invocare întind mânile şi las sĕ cadă într'un noroc pe bucăţelele de fildiş îngălbinit... Ce monstruositate cacofonică produc în timp de gĭumătate de oră, nu se póte spune; însă sciŭ că Angel a profitat de aceste acorduri sĕlbatice, pentru ca sĕ învĕrtiască fericitele vestale în vĕrtejul unuĭ vals fantastic.

Balul ţine tot astfel până dincolo de meḑul nopţiĭ,

animat, neîntrerupt şi condus, când de sonurile metalice ale cornetuluĭ, când de sunetele discordante ale clavirului. Însăşĭ Asterica şi Lunica ĭeŭ parte la acéstă petrecere înprovisată, dănţuind înpreună un soiŭ de pas original, gĭumătate spaniol, gĭumătate arăbesc, o mimică în care şoldurile lor se légănă şi se mlădie cu o mişcare fórte ecspresivă şi voluptósă. Însuşĭ Ghiaali dă semne de o mare mulţemire, rîdênd cu hohot, bătênd din aripĭ şi debitând un noŭ vocabular de cuvinte poliglote, precum: *Very vel... Coco... joli, joli, cocorico, sacrebleu!*

În fine se aduce ceaĭul!.. picĭórele se astêmpără, şi limbele întră în dans la rêndul lor. Timidele vestale aŭ reîntinerit, ele devinŭ comunicative, graţióse, şi după o convorbire interesantă asupra ţĕrĭĭ mele, ca asupra uneĭ insule necunoscută din Oceania, ele mĕ rógă sĕ scriŭ în albumul lor câteva versurĭ române.

— Ce soiŭ de poesie doriţĭ? le întreb.

— O romanţă! îmĭ rĕspundŭ amêndouă.

— Bucuros! însă vĕ mărturisesc că sbucĭumările baluluĭ nostru aŭ cam spăriet musa, şi că mĭ-a fi greŭ de a o găsi, nesciind unde s'a ascuns.

— *Cocorico!*.. replică papagalul.

Ne maĭ putênd nimica rĕspunde la un asemenea puternic argument, deschid albumul şi compun următórele strofe:

Romanţă tristă după un bal vesel.

Îmĭ place pe mare sĕ fiŭ legĕnat;
Îmĭ place prin lume s'alerg ne'ncetat,

Sĕ vĕd ţĕrĭ şi ómenĭ, şi munţi şi câmpiĭ
Şi albe deşerturĭ, şi mărĭ albăstriĭ.

Departe de ţĕrmul acel înflorit
Pe care m'aştéptă un ânger ĭubit,
Ca valul de spume eŭ sûnt călĕtor
Şi vecĭnic mĕ 'ngână al patrieĭ dor.

Vĕḑut-am Europa cu-a sale minunĭ,
Şi Asia mică şi marea 'n furtunĭ;
În Africa négră venit-am acum
Şi peste Tropicurĭ doresc sĕ-mĭ fac drum;

Dar cât de departe voiŭ fi pribegit
De ţermul poetic în care's ĭubit,
Ca valul de spume, sĕrman călĕtor
Ah! vecĭnic mĕ'ngână al patrieĭ dor!

După mine, Angel scrie câteva versurĭ engleze, pe care le-am tradus cât se póte maĭ literal, pentru a păstra originalitatea inprovisăriĭ amiculuĭ meŭ. Eată-le:

Ce'ĭ maĭ plăcut decât un bal?
Un cal!
Şi cal şi bal, te ducŭ în sbor
Uşor!
Ferice de cine'ĭ condus
Pe sus
Lângă un sin alb şi tinerel!..

. . . . . Angel.

---

3 Octomvrie. Acéstă ḑi este întrégă consacrată domnuluĭ Reade, vice consul englez din Tanger, care vine sĕ ne visiteze după dejun, şi ne învită la masă, promi-

ţêndu-ne vestitul *cuscusu*, mâncarea favorită a indigenilor africanĭ.

Reade este un tênĕr de o înfăţoşare blândă, însă melancolică. Şĕderea luĭ de patru anĭ în Maroc i-a învĕluit faţa cu o umbră de tristeţă; *spleenul*, acéstă bólă engleză, cunoscută la noĭ sub numele de *urît*, a pĕtruns în sufletul luĭ ca un verme ascuns, care-l róde pe nesêmţite. Pentru el ţilele sûntŭ de o lungime desperătóre, şi lumea'ĭ un deşert fără umbră, fără florĭ, fără nicĭ o atragere. În starea morală în care a agĭuns bĭetul Reade, se vede pe fiecare ţi adâncindu-se într'un neant, care ĭĭ seacă facultăţile; ideile sale şĭ-aŭ îngreuĭat sborul, graĭul sĕŭ e trăgănat ca o plângere monotonă, şi tóte frasele luĭ sûntŭ punctuate cu suspinurĭ şi cu căscărĭ, care te adormŭ încetişor şi te facŭ sĕ întri cu ochiĭ gĭumătate deschişĭ în lumea visurilor. Dacă amŭ crede în metampsihosă, amŭ putea afirma fără îndoĭală că sufletul luĭ Reade a locuit într'un mac, păn'a nu sĕ rătĕci în trupul luĭ de om. În timp de patru anĭ traĭul sĕŭ a fost o lungă, lungă, lungă căscare ce ĭ-a diformat fălcile şi ĭ-a dat o aparinţă de mastodont. Sĕrmanul! sîngura luĭ distracţie pe pământul barbar al Africeĭ a fost vênatul; nu însă vênatul la leĭ, la tigri, la hiene, la elefanţĭ, dar un vênat comic şi original, vênatul la mâţe! Înaintea sosireĭ luĭ Reade în Tanger, acest oraş foia de motanĭ roşĭ şi de mâţe albe, vinete, negre şi chĭar albastre, care bucurându-se de o libertate absolută, săria de pe o cassă pe alta, mĭorlăind de amor în întunericul noptilor. Arabiĭ adormiaŭ cu mulţĕmire în acel mĭaut gene-

ral, şi fiecare din eĭ avea satisfacerea de a recunoasce notele motanuluĭ sĕŭ favorit în concertul general. Fatalitate! fatalitae! de treĭ orĭ fatalitate! acea stare fericită trebuia sĕ înceteze. Decretul prin care Maĭestatea sa regina Victoria numi pe Reade vice consul la Tanger, fu verdictul de mórte a neamuluĭ felin din acest oraş:

Consulul vine, păşesce pe al Africeĭ pământ
Ş'a luĭ Raton seminţie se cobóră în mormânt!

Puşcă, pistóle, laţurĭ, capcane, măcĭucĭ, arcurĭ, pănă şi hapurĭ de pâne otrăvite, tóte instrumentele de ucidere aŭ fost întrebuinţate de neînpăcatul Reade, spre stârpirea animalelor mĭorlăitóre. Şi ce este maĭ grozav âncă!.. Acest Nemrod britanic a avut cruḍimea sĕ deprindă a imita chĭar suspinele cele maĭ amoróse a motanilor, cu scop de a înşĕla pe naivele pisicĭ, şi de a le atrage astfel în cursele luĭ. Câte nenorocite gingaşe de inimă aŭ fost jertfa acesteĭ stratageme perfide şi ademenitóre!.. Câte drame taĭnice s'aŭ petrecut prin întunericul uliţelor Tangeruluĭ!

Hecatombe întregĭ aŭ fost sacrificate în patru anĭ de nopţĭ, şi astăḍĭ peile victimelor, dubite, tăĭate, cusute cu măestrie, înbracă mobilele calăuluĭ ce le-aŭ scurtat viaţa. Pe fiecare divan este întins un covor de peĭ, formând dessenurĭ variate înpregĭurul unuĭ medalion, unde zace blana întrégă a unuĭ frumos motan. Taburetele sûntŭ acoperite cu adevĕrate mosaicurĭ din bucăţile de blănĭ; căcĭ Reade este un artist deântêiul ordin. El a trimis la ecsposiţia de la Londra un tapet, product al vênatuluĭ

sĕŭ şi lucrat de el însuşĭ, care a fost admirat de o lume întrégă, şi astădĭ acest cap d'operă de blănărie, figuréză, de nu mĕ înşĕl, în salonul Clubuluĭ de vênătorĭ.

Eată personagĭul curios în a căruĭ companie aveam sĕ petrecem ţiua. Tot ce dorim este ca el sĕ nu aĭbă vre o distracţie, în timp cât vom fi împreună, şi sĕ nu-şĭ închipuiască că sûntem motanĭ!

Ne ducem dar maĭântêĭ de-ĭ visităm cassa, un adevĕrat museŭ de arme orientale, de obiecte de marochin cusute cu fir, de narghilele arăbescĭ, de felegeane lucrate în filigramă, de dinţĭ de elefant, de pene de struţ, etc. şi maĭ ales de tóte varietăţile de peĭ de mâţe, întinse pe părețĭ. Acea cassă este de stil maurésc, cu uşĭ în ogive sculptate, ca acele din Alcsar, şi cu o curte mică în mijlocul eĭ. De ĝĭur împregiurul acestuĭ salon descoperit, se înşiră colóne de marmură ce formézĕ o galerie cu balcon deasupra; tóte camerile se deschidŭ pe balcon şi primescŭ lumina din curtea interióră.

Păşind pragul aceluĭ cafarnaum, sûntem salutaţĭ de nechezatul puternic a unuĭ armasar roĭb, favoritul luĭ Reade, ce are privilegiul de a locui în salon. Ochiĭ luĭ marĭ şi inteligenţĭ, nările sale largĭ şi trandafiriĭ, picĭórele luĭ subţirele şi nervóse, córda luĭ pletóssă, neastêmpĕrul sĕŭ sĕlbatic şi tot odată blândeţa luĭ sub mâna omuluĭ, sûntŭ probe vederate de sângele arăbesc ce curge în vinele luĭ. Şi în adevĕr Boabdil este un fiŭ curat al Africeĭ, născut dincolo de deşertul de Sahara.

— Eată, ne ĝice Reade, sîngurul meŭ amic în astă

ţară blăstămată. Boabdil este sufletul meŭ şi nu l-aşĭ schimba chiar pe tronul sultanuluĭ de Maroc.

Nobilul armasar pare că a înţĕles cuvintele stăpânuluĭ sĕŭ, căcĭ el rĕspunde prin o nechezare veselă şi rĕsunătóre.

— Maĭ am încă doĭ caĭ frumoşĭ; adauge Reade.

— Unde? întrébă Angel, în camera d-tale de culcat?

— Ba nu; Boabdil singur are dreptul de a şedea în apartamentul meŭ; ceĭlalţĭ sûntŭ într'un grajdiŭ alăturea cu casa. Vroiţĭ sĕ-ĭ videţĭ?

— Bucuroşĭ! rĕspundem, Angel şi eŭ.

Ceĭlalţĭ doĭ armasarĭ, unul alb şi altul negru, sûntŭ de aceeaşĭ talie ca Boabdil, bine potriviţĭ, vioĭ, sprintenĭ, caĭ de lucs, care s'ar plăti scump în Europa. Reade ordonă luĭ *Aali*, seizul ce-ĭ grijesce, ca sĕ pue şelele pe dênşiĭ.

Acest Aali trăesce ḑi şi nópte în grajdiŭ, în compania cailor şi a treĭ şacalĭ domesticiţĭ; el a visitat Franţia şi Englitera, cu prilegĭul trimitereĭ unor caĭ arăpescĭ regeluĭ Ludovic Filip şi regineĭ Victoria, de cătră sultanul de la Fez. Aali a vĕḑut productele geniuluĭ european; a fost purtat pe la teatrurĭ, pe la grădinĭ, prin museurĭ, etc. şi s'a întors în patria sa, după o absenţă de patru lunĭ. Negreşit că acest om trebue sĕ fi primit o impresie mare în sufletul luĭ, găsîndu-se deodată în centrul luminelor; el care până atuncĭ vieţuise în întunericul barbarieĭ; mintea luĭ a fi luat o desvoltare fericită la raḑele civilisaţieĭ.

— Ce impresie ţi-a făcut Europa? îl întreb.

— O grozavă durere de cap! îmĭ rĕspunde Aali.

— Şi, altă nimic?

— Şi dorinţa de a mĕ întórce la Maroc?

— Ca sĕ fiĭ seiz?..

— Dar; ca sĕ-mĭ petrec viaţa cu Hafir şi cu Aslan, numele cailor.

Eată efectul ce producŭ minunile secululuĭ nostru asupra naturelor musulmane; o mare durere de cap! Rĕspunsul luĭ Aali îmĭ aduce aminte de un ambasador turc care asista la o operă din Paris ânteia óră:

— Cum v'a plăcut, ecselenţă; îl întrébă ministrul afacerilor străine.

— Frumos, prea frumos! rĕspunse ambasadorul; pe urmă întorcêndu-se cătră secretarul luĭ, îĭ ḑise oftând, unde'ĭ Caraghiosul nostru!!.

În curênd caiĭ sûntŭ gata, încălecăm tustreĭ. Reade pe Boabdil, Angel pe Aslan şi eŭ pe Hafir, şi plecăm urmăriţĭ de şacalĭ ca de nisce cânĭ. Paveoa suna sub copitele armasarilor, oraşul rĕsuna de nechezatul lor, ear noĭ, ca ceĭ treĭ Craĭ de la Rĕsărit, trecem mândri prin strimtórea hudiţilor şi eşim din cetate. Fugariĭ noştri vĕḑêndu-se la largul lor, se încordează, se aprindŭ, muşcă zăbala şi privescŭ orizonul cu mare neastêmpĕr. Eĭ se frămêntă în loc, sburdă, saltă din tuspatru piciórele în vĕsduh ca nisce mingĭ elastice; nu maĭ e chip de a-ĭ stăpâni; trebuie sĕ le lăssăm frêele.

— *Avay!* strigă Reade, şi Boabdil se isbesce ca un vultur. Aslan şi Hafir deschidŭ nările, aspiră puternic aerul viŭ a Măriĭ şi plécă într'un sbor.

Alalah! caĭ arăpescĭ!
Alalah! caĭ voĭnicescĭ!
Cum mişcaŭ copitele
Ca şoĭmiĭ aripele.

(Balada lui Serb sarac)

După o alergare de ₫ece minute pe malul năsipos a Măriĭ, ne întórcem şi ne îndreptăm spre un deal acoperit cu masliniĭ, smochiniĭ, captuşiĭ, palmieriĭ, fisticiĭ, etc. din a căruĭ vêrf se arată o privelişte minunată. Calea ce urmăm e mărginită cu captuşiĭ şi cu trestiĭ înverd̨ite, şi trece alăturea cu mormêntul unuĭ Santun. Câteva femeĭ învĕlite în burnusuriĭ albe şi ascunse la faţă, staŭ în nemişcare lângă acel *Marabu*; ele aparŭ ca nisce statue.

Nu departe de Tanger se găsesce capul Spartel, vechĭul Ampelunium; el privesce Marea întunecimelor, *Bahr-el-Dholva*, după cum Arabiĭ numescŭ Oceanul. Acest promontoriŭ se cobóră în valuriĭ ca un zid de stâncă, şi este scobit cu multe peşteriĭ, dintre care cea maĭ spaţióşă era odinióră consacrată luĭ Ercules.

Odihnim caiĭ la umbra unuĭ mare arbor ce încunună capul Spartel, ascultăm mugetul bĕtrânuluĭ Ocean, fumăm câte o ţigaretă în onorul coloanelor luĭ Ercules, şi apoĭ, ₫icênd adio aceluĭ măreţ spectacul a natureĭ, luăm drumul cătră oraş. Reade însă ne conduce pe o altă parte a munteluĭ, pentru ca sĕ trecem pe la grădinele consululuĭ Europeĭ. El are maĭ cu samă interes a sĕ abate la grădina consululuĭ de Svedia; căcĭ prin aleele de portocalĭ, de alĕmóĭ, de laurĭ, de crinĭ roşĭ stră-

lucesce un crin alb şi drăgălaş cu ochiĭ albastri, cu părul auriŭ şi cu dulcele nume de miss Lucy, fiĭca consululuĭ.

O! taĭnă a inimeĭ omenescĭ! Fie un om cât de barbar, fie cât de crunt, fie în stare de a ucide cu nepăsare o poporîme întrégă de motanĭ, destul e ca sĕ întêlniască în cale-ĭ o copilă cu primăvara pe frunte, pentru ca sufletul luĭ sĕ se înblânḑiască, pentru ca asprimea caracteruluĭ sĕŭ sĕ dispară! Reade, care a făcut sĕ tremure o lume întrégă de mâţe, tremură acum dinaintea frumóseĭ miss Lucy!!

Pe la cincĭ ore sûntem sositĭ la cassa nouluĭ nostru amic, şi ne punem la masă fórte bine dispuşĭ a ospĕta după preumblarea ce amŭ făcut. Vestitul *cuscusu* apare pe un blid de argint, adus fiind în triumf de însuşi Aali. Acéstă mâncare arăpéscă e făcută cu un soiŭ de grisă fértă cu legume şi cu carne de pasĕre saŭ mĭel; gustul eĭ nu e rĕŭ, însă Angel declară că se înpacă maĭ bucuros cu rosbeeful şi cu friptura de fazan. *De gustibus non disputandum!*

După fructe se aşaḑă o altă faţă de masă şi se aduce un paner cu diferite vinaţe străine şi un pachet de ţigărĭ havane. Acum începe adevĕrata petrecere, butelcele se deşartă pe rênd, ţigările se consumă, producênd un nour albiŭ, şi meseniĭ se afundă în convorbirĭ variate, până ce, ameţiţĭ, eĭ cadŭ sub masă.

— În sănĕtatea dumnevóstră! ḑice Reade, rîdicând un pahar de Malaga.

— În sănĕtatea frumóseĭ miss Lucy! rĕspunde Angel.

— În sănĕtatea luĭ Boabdil! adaug eŭ.

— În sănĕtatea regineĭ de Englitera! reîncepe Reade.

— În sănĕtatea Vice-Consululuĭ care o represintă la Tanger!

— În memoria numeróselor victime ale cărora peĭ dubite se înşiră aicĭ pe părețĭ cu literile de foc ce aŭ tulburat festinul luĭ Baltazar!

— În sănĕtatea luĭ Baltazar! etc: etc: etc:

Toasturile se succedŭ cu răpegĭune, luând forme din ce în ce maĭ bizare. Angel într'o pornire entusiastă agĭunge păn'a striga: în sănĕtatea sănĕtăţilor! Închipuirea ĭea aripĭ, limbile se dislégă, inimile se distăĭnuescŭ; toţĭ grăim delaolaltă, făcênd observărĭ judicióse asupra cailor arăpescĭ, asupra frumuseţeĭ evreĭcelor din Tanger, asupra politiceĭ Francieĭ şi a Engliterеĭ, asupra comodităţiĭ babuşelor orientalĭ, etc. După aceste vinŭ la rênd anecdotele comice, apoĭ povestirile scandalóse şi în fine fiecare spune ce'ĭ trece prin minte, fără a maĭ da ascultare altuĭa. Astfel Angel, cu ochiĭ scîntietorĭ şi cu faça roşietică, istorisesce incidentele celeĭ din urmă alergărĭ de caĭ de la Epsom. Reade, palid cu fruntea pe mână şi cu genele plecate, ne mărturisesce tragic că adeseorĭ în tăcerea nopţeĭ, un grozav concert de mĭorlăiturĭ se deşteptă în cugetul sĕŭ înspăĭmântat. Eŭ descriŭ o întêmplare curiósă din voiagĭul meŭ în Asia.

Eată un specimen de acel trio vorbareţ.

Eŭ. — Scumpiĭ meĭ amicĭ!..

Reade. — (întinzêndu-mĭ mâna). — *Oh yes*, amicĭ... scumpiĭ meĭ amicĭ...

Angel. — (deșĕrtând un pahar de șampanie). — În sănĕtatea amicieĭ!..

— *Eŭ.* — Ascultaţĭ ceea ce mi s'a întêmplat în Asia...

Angel. — În ḑiua alergărĭĭ de caĭ de la Epson am avut un noroc neașteptat... Închipuiţi-vĕ... Aĭ fost vre odată la Epson? Închipuiţi-vĕ că în ḑiua aceea sir Artur Holvay a perdut ḑece miĭ livre sterling.

Eŭ. — La anul 1845 saŭ 46 am fost sĕ visitez vechea capitală a Imperiuluĭ Otoman. Cunóscetĭ Brussa cu numerósele sale geamiĭ, cu băile sale antice, cu pădurea sa de aguḑĭ? Nu o cunóscetĭ? prea bine? Aveam doĭ companionĭ, doĭ tinerĭ Belgĭ, cu carii am mers de la Brussa, cale de patru ḑile în lăuntrul Asieĭ, trecênd prin văĭ romantice, prin păduri umbróse și prin sate miserabile de Musulmanĭ.

Reade. — *O! yes,* miserabile!.. par'că le vĕd ecspirând sub ochiĭ meĭ.

Eŭ. — Satele?

Reade. — Ba, mâţele... mâţele!

Angel. — Peste patru sute de miĭ eraŭ față la acel spectacul!

Reade. (tresărind) — 400,000 de mâţe?

Angel. — Ba, de spectatorĭ, căcĭ era sĕ alerge celebrul cal Plum al lorduluĭ Derby; tribunele eraŭ înghesuite cu *Ladies* și cu *Gentlemanĭ*, purtând ochene. Miĭ de trăsurĭ staŭ înșirate dealungul ipodromuluĭ, și miĭ de amatorĭ cu butelcĭ de șampanie saŭ de *pale-ale* în mânĭ așteptaŭ începutul alergărĭĭ.

Reade. (adâncit în gânduri) — *O! yes!* alergaŭ sĕrmanele ca sĕ scape de mórte, dar măcĭuca mea le agĭungea din fugă şi le opria pe loc!

Eŭ. — Timpul însă nepermiţêndu-ne a înainta maĭ mult în fundul Asieĭ, amŭ hotărît a ne întórce la Ghemlic, oraş mic de pe malul măriĭ de Marmara, spre a ne sui pe vaporul ce duce la Constantinopoli. Revenind decĭ la Brussa, amŭ tocmit caĭ odihniţĭ şi amŭ plecat spre Ghemlic. Drumul, saŭ maĭ nimerit ḑicêndu, cărarea ce unesce aceste doŭă localităţĭ, trece peste câmpiĭ góle şi pustiĭ; ear spre paza călĕtorilor este aşeḑat pe o culme un piquet de Albanezĭ, înarmaţĭ cu şusanele şi eartagane. Înfăçoşarea lor însă e prea hoţască, pentru ca sĕ inspire cea maĭ mică garanţie în contra hoţilor... Cătră sară auḑim în urma nóstră un tropot răpide de caĭ şi în curênd sûntem agĭunşĭ de un curier turcesc pe care-l întovărĕşesce un *cavas* încărcat de arme. Eĭ veniaŭ în fuga mare, căcĭ astfel se face serviciul posteĭ în imperiul Otoman.

Reade. (melancolic) — Maĭ cu samă una! o pisică albă! ea se găsia deabĭa în primăvara vieţeĭ! graţiósă, dismĭerdătóre, crescută negreşit pe braçele uneĭ frumóse copile din harem... *oh! horror! horror! horror!* eată pelea eĭ,.. eat'o colo în covorul cel din façă.

Angel. — Deodată bariera ipodromuluĭ se deschide...

Eŭ. — Caiĭ noştri, auḑind acel tropot, mişcă urechile, prindŭ zăbala în dinţĭ şi se punŭ pe fugă... Ce fugă!

Angel. — Deodată bariera se deschide...

Eŭ. — Câmpul părea că se întórce înpregĭurul nos-

tru, aerul vîjîia pe la urechĭ; aşĭ fi gĭurat că un vêrtej ne luase pe aripele sale...

Angel. — Deodată bariera se deschide!.. 14 alergătorĭ ĭesŭ în arenă, purtând pe spinarea lor jocheĭ înbrăcaţĭ cu jiletce de diferite culorĭ. *Hurra!* toţĭ plécă întocmaĭ ca un cârd de graurĭ; 400,000 spectatorĭ ţintescŭ ochiĭ lor la dênşiĭ, şi fie-care urmăresce cu sufletul calul pentru care a pariat.

Reade. (întunecat) — Astfel sufletul meŭ le urmăresce în lumea fantastică a umbrelor, o! fiinţă inocentă!..

Eŭ. — Însă chingile de la şeoa mea slăbindu-se, mĭ-am oprit calul, lăssând pe tovarĕşiĭ meĭ sĕ-şĭ urmeze drumul înainte. Aprópe de locul unde mĕ găsiam, era un isvor limpide; mĭ-am rĕcorit obrazul, mĭ-am adăpat calul, l-am închingat bine şi m'am suit pe el; dar când am aruncat ochiĭ pe câmp, n'am maĭ zărit pe nime, companioniĭ meĭ şi curierul dispăruse în orizonul întunecat!.. Închipuiţi-vĕ posiţia mea critică; eram sîngur, perdut în câmpiile Asieĭ, fără sciinţă de limba turcéscă, ca sĕ mĕ pot ecsplica, fără arme, ca sĕ mĕ pot apĕra... Ce sĕ fac?

Angel. (cu entusiasm) — *Hura! hura! hura!*

Reade. (cu durere) — *Alas! alas! alas!*

Eŭ. — Lumina scădea; pământul începea a sĕ învĕli cu acea culóre fantastică, care dă obiectelor forme înspăimântătóre... Nu-mĭ rĕmânea timp de perdut... Răped decĭ calul pe o movilă apropietă şi din vêrful eĭ îmĭ facŭ ochiĭ rótă împregĭurul orizonuluĭ. *Vivat!* în depărtare zăresc nisce umbre ce mi se parŭ a fi un grup

de călăreţi; inima mi se înveselesce şi prinde la curagiŭ. Eĭ sûntŭ! tovarĕşiĭ meĭ! . . o fugă bună de cal şi-ĭ agĭung! Calul mĕ înţelege, plécă, şi în câteva minute sosesce, nu lângă amiciĭ meĭ, ci lângă o caravană de opt cămile popossite, câţĭva turcomanĭ staŭ întinşĭ pe earbă alăturea cu ele şi se pregătiaŭ de somn; însă cum mĕ vĕdŭ eĭ, sarŭ în picióre, se apropie de mine şi cel din frunte pune mâna pe zăbala caluluĭ. Eŭ strîng frêul, cu stânga, ear cu drépta trag o vargă de nerf de boŭ peste capul turcomanuluĭ, şi pe loc răped calul înděrĕpt. Hoţiĭ furioşĭ de a scăpa o pradă sigură din ghĭare, se ĭeŭ la fugă după mine, răcnind, înjurând, descărcând vr'o două pistóle; însă eŭ fiind călare şi eĭ pe jos, dispar lesne din ochiĭ lor.

Reade. — Ea însă nu dispare din consciinţă... nu dispare de pe părete! Eat'o pe covor... colo ca o vecĭnică mustrare!.. *O!.. God!*

Angel. — *Hip, hip, hura!* Caiĭ se întrecŭ în sbor ca rôndunelele. Uniĭ rĕmânŭ în urmă, alţiĭ fugŭ înainte aţiţaţĭ de aplaudele privitorilor. Giletcele jocheilor străluceseŭ în arenă ca nisce fluturĭ coloraţĭ; toţĭ alérgă cu inimă şi se apropie de barieră... O lume întrégă stă în uĭmire, care cal va sosi maĭ ântêiŭ? *That is the question!*

Reade — Oh yes! To be or not tobe, that is the question... Mĭaaŭ. Oh Scheakspeare!

Eŭ. — În fine mĕ opresc!.. Acum nóptea căduse, miĭ de stele clipiaŭ deasupra mea; însă misteriósa lor lumină nu-mĭ arăta nicĭ un drum bătut în pustietatea

acelor câmpiĭ... La aseminea casurĭ cea maĭ nimerită măsură este să te încrezĭ instinctuluĭ animalelor. Am lăsat decĭ frâul pe gâtul caluluĭ, şi pe loc inteligentul meŭ tovarĕş, mirosînd aerul, plécă încet prin întuneric şi după o oră mĕ scóte chĭar la malul mărĭĭ de Marmara.

Angel. — Doĭ se află în frunte: Plum şi Ghipsi! âncă ḑece paşĭ şi învingĕtorul va face a sĕ perde şi a sĕ câştiga rĕmăşagurĭ de milióne de schelingĭ în tótă Englitera. Ancă cincĭ paşĭ, âncă treĭ, âncă doĭ, âncă unul... *Hura!* Plum esă înaintea luĭ Ghipsi cu o lungime de patru degete; Plum este triumfătorul? 400,000 de glasurĭ se rîdică în vĕzduh cu entusiasm, şi miĭ de butelcĭ se deşartă în onorul luĭ! Hura! în sănĕtatea lŭĭ Plum!

Eŭ. — La pólele aceluĭ mal fórte nalt, valurile se legănaŭ molatic, cu un vuet surd; pe suprafaça lor raḑele stelelor presară schînteĭ argintiĭ, ear în drépta mea se zăriaŭ luminele caselor din Ghemlic. Calul se apropie de muchea maluluĭ, întinde un picĭor, cércă pământul cu copita, şi apoĭ începe a sĕ coborî încet pe o cărărușă de capre. Voiagiŭ spăĭmântător şi periculos!.. Mi se părea că la fie-care pas o sĕ cădem împreună dealungul stâncelor, până în fundul prăpastieĭ. Inima tremura în mine, peptu-mĭ sĕ resufla greŭ, ochiĭ se painginiaŭ... Deodată...

Angel. — Cât pentru mine...

Reade. (cu ochiĭ închişĭ) — *Oh! miss Luccy!*

Eŭ. — Deodată mĕ trezesc cu calu'n valurĭ! El sosise devale şi apucase pe năsip în direcţia Ghemliculuĭ; însă prin unele locurĭ era silit sĕ trécă prin apă; căcĭ Marea se întindea până sub mal. În fine am întrat té-

fĕr în oraş şi am găsit pe tineriĭ Belgĭ lungiţĭ pe taraba uneĭ cafenele, fórte îngrijiţĭ de sórta mea şi mângâindu-se cu două narghilele turcescĭ.

Angel. — Cât pentru mine, Plum, mi-a adus o mie de livre sterling, câştigate de la amicul meŭ Arthur Holvay. *Hip, hip!* în sănĕtatea luĭ Arthur!

Reade.— (lunecând de pe scaun sub masă). *Mis Lucy! mis Lucy!* Mĭaaaŭ!!!

. . . . . .

Astfel se mântui convorbirea nóstră! Un orologiŭ ascuns bate două ore după meḑul nopţiĭ. Angel rîdicând faça de masă şi adresându-se la Reade, îĭ ḑice cu glas uĭmit: „Adio scumpule amice!.. Umbrele victimelor tale „sĕ te lasse în pace, şi frumósa *miss Lucy* sĕ-ţĭ rĕs„plătiască cu amorĭul eĭ îngeresc momentele de plăcere „ce tu ne-aĭ făcut sĕ petrecem în cassa ta, noĭ călĕtorĭ „rătĕciţĭ pe ţĕrmurile Africeĭ... Adio!“

După acéstă poetică şi căldurósă inprovisare, Angel şi eŭ ne întórcem la locantă, bojbăind prin întunerecul huḑiţilor, ne culcăm obossiţĭ, şi pănă în ḑorĭ ne luptăm în vis cu motanĭĭ ucişĭ de Reade. Somnul nostru însă nu ţinu mult, căcĭ trebue sĕ ne sculăm şi sĕ plecăm. Hadji-Mustafa-ben-Aali-Cuniali întovărĕşit de un soldat marocan, aduce caiĭ sub ferestrele nóstre, doĭ pentru noĭ, doĭ pentru eĭ, şi unul pentru panerile cu merinde. Totul fiind decĭ gata de pornire, ne coborîm în stradă, strîngem mânile domnişórelor Ashton, dăm câte un bănuţ spaniol

de aur Lunicăĭ şi Astericăĭ, ne închinăm papagaluluĭ Dgiali şi încălecăm.

Eată-ne eşiţĭ din Tanger!.. Africa cu misterele sale se întinde dinaintea nóstră. Dumneḑeŭ scie ce întêmplărĭ ne aştéptă! Fie! într'un noroc, şi cale bună!!

STANŢE EPICE DE D-NUL ARISTIA.

STANȚE EPICE DE D-L ARISTIA

Prințul Român.

Bateți din palme, Românilor, și strigați ura, căci în sfîrșit, după o *lung-largă* așteptare de vr'o câteva mii de ani, v'ați învrednicit a dobândi un poem epic! Veacul vostru de glorie aŭ sosit sub figura unuĭ tom în 8° plin de versurĭ sucite și ideĭ âncă și maĭ sucite. Bucurați-vĕ, patrioților, dacă nu vĕ este frică a întra în categoria acesteĭ strofe minunate, ce se deosebesce prin o bogată sărăcie de armonie poetică:

«Nu póte fi patriot!
«Acela răpesce tot;
«N'are nicĭ patriotism,
«Are mare egoism!

Ear cât pentru voĭ, umbre slăvite, care ațĭ domnit

păn'acum asupra sêmțirilor omenireĭ; voĭ, Omir, Virgil, Milton, Dante, și ceĭlalțĭ mulțĭ, întrațĭ în întunericul uĭtăreĭ, în hăul nopțiĭ, pentru că pe orizonul poesieĭ înalte s'aŭ ivit acel pomenit tom în 8°, care vĕ acopere de umbră, acea minune din al XIX veac, acel

«Sóre în slavă cu stele'nălțat.

Voĭ ațĭ cântat eroiĭ, draciĭ, raĭul, îngeriĭ, dar nu ĭ-ațĭ lingușit; destul dar ațĭ înșĕlat lumea prin concertele vóstre. Acum ne-aŭ venit și rêndul nostru; decĭ *retro* Satana! periți ca nisce umbre muceđite ce sûnteți, dinaintea poemuluĭ Stanțelor epice, pentru a căruĭ tipărire deabĭe aŭ putut agĭunge două tipografiĭ, anume: a d-luĭ Valbaum pentru scórțe și precuvêntare, și a sf. Sava pentru rĕmășiță. Noĭ în el găssim de tóte, ca într'un mare bazar; dar maĭ ales, precum amŭ đis maĭ sus, găssîm versurĭ și ideĭ încorno-popoțate.

De vreți, ĭubiților ascultătorĭ, sĕ vi se gâdile urechile de *duĭoși toni plângeroși*, poftim de întrați în cafarnaumul acesta, și deodată voiŭ poronci

«Sĕ bată 'n ronda gură d'aramă sunătóre
«O limbă ce'n jos cată și svon e vestitor.

Ĭĭ voiŭ poronci sĕ bată cu *puterea cea maĭ fórte*, și făr'a vĕ aștepta cât de puțin, veți auđi:

«Eco din adâncime rĕspunde 'n rĕsăltare,
«Și lungă, lung rĕvarsă sĕmnalul domnitor.

Atuncĭ la acel sĕmnal, din tóte părțile, din turnurĭ vêrfoși, ș. c. l. se vor porni ca prin *un fir electric înfocat*,

«Rĕsunete maĭ multe prin sute coarde'ntreamă
«Micĭ, marĭ, subțire, pline...

carele, unindu-se cu cele ântêĭ două marĭ armoniĭ, vor face un sgomot și o cacofonie poetică, din care nu cred că-țĭ scăpa cu urechile sănĕtósse. Nu perdețĭ curagĭul, căcĭ ceea ce o să videțĭ are să fie și maĭ cĭudat. Acum fantasmagoria începe. Îndată ce s'aŭ potolit armonia sĕmnaluluĭ, ni se arată o vedenie plăcută. Deschideți bine ochiĭ și vĕ uĭtați cu luare-aminte, pentru că în bazarul nostru domnesce o mare întunecime.

Eată că se înaintează o *Pandoră creștină!* Nu socotițĭ însă că nu-ĭ pare rĕŭ că s'aŭ botezat. Dinprotivă, sĕrmana ar vroi să fugă de Creștinĭ și să se întórcă la dumneḑeĭ păgânĭ; dar nu póte, căcĭ o urmézá de-aprópe poliția cu *strejile'n despargerĭ.* Cum să scape bĭata Pandoră din mijlocul aceluĭ norod numeros, care

«. . . . . Vessel pornesce
«Potop, și fórte mare, și limpide și greŭ?

Din tóte părțile ea este prinsă; înainte-ĭ rĕssună

«Un tropot de'nferite copite de caĭ ageri,
Și în urmă-ĭ
«Resclîncă'n sdruncinare-ĭ oțelul relucĭos.

Orĭ încotro se întórce, ea dă de *modelurĭ* de *sculptură*, de *ostași flórea vitejieĭ*, de *diplomați*, de *patriciĭ*, de *sburlite spângĭ în sus*, de *capiĭ comandirĭ*, de *capiĭ ofițerĭ*, de *capiĭ adĭutanți*, de *capiĭ* de *custodie*, de *cruciați pedestri*, *călărești*, care aruncŭ:

«Luciriĭ, văpăĭ din umeriĭ, din pepturĭ înzălate,
«Din braçe fără pete... s.c.l.

Orĭ încotro nenorocita îșĭ întórce ochiĭ, ea vede

«Pept, braçe, cóste, pulpe, albastră relucire,»

Și în sfîrșit un *țapăn buzdugan*, care o amenință de departe.

Trageți-vĕ ĭute înapoĭ, ĭubiților privitorĭ, sĕ nu vĕ loviască armasarĭul care trece acum. El e cam cu năravu, măcar că aŭ fost a luĭ Ahil și aŭ tras pe Ector mort împrejĭurul Troadeĭ. Unĭĭ ḑicŭ că el n'aŭ fost a luĭ Ahil, ci a luĭ Alecsandru Macedon care s'aŭ bătut cu racĭĭ, cu căpcăunĭĭ și cu Porĭŭ împĕrat; ḑicŭ că este vestitul *frunte-cornul* Ducipal saŭ Bucefal, de cornorată pomenire. Alțiĭ sûntŭ de idee că'ĭ Balion, pe care nu am onor a-l cunósce; alțiĭ ear spunŭ că'ĭ smeŭ. Pare-mi-se că'ĭ cal sade, maĭ ales de vom lua în deaproape luare-aminte înțelessul versuluĭ ce sfîrșesce strofa descrierei aceluĭ dobitoc.

„Se simte par'că duce un prinț viteaz ăst *Cal!*

Mĕ rog, domnilor care priviți cu mine la acest spectacul neprețuit, nu cumva se găsesce pintre d-vóstră vre un șlicar, care sĕ-mĭ tălmăciască ce póte fi acel *Fund-dalb-samureŭ-rondul*, ce s'aŭ ivit acum ochilor nostri?

«. . . . . Nu e coĭf, nicĭ turban,
«Nicĭ chivără, nicĭ cucă, tiară persiană.
«Căpușul este vechiul domnescul gujuman
«. . . . . cu pană asiană!

«Tăcere! stați cu toțiĭ... aci tăcute tóte!

Ce e de vĕḑut?.. Minuni! *un duh de duhurĭ sute; abisul deschis; marea pe tăcute.* O sĕ videm o parte din istoria jidovéscă: Amoreneaniĭ rimând cu Israileaniĭ; pe Gavaon, Faraon şi Sion; pe Eco *fugând sub vênt,* şi pe muza română într'o posiţie ruşinată, la care ea âncă n'aŭ agĭuns păn'a nu sĕ încurca în poemul Stanţelor Epice, adică îngenunchetă!

«Jos trupul... maĭ sus ochiĭ... sus inima maĭ drept!

O! mult nenorocită şi mult vrednică de jale, muză română! âncă aşa ruşine n'aĭ păţit! Tu care deabĭe aĭ început aţĭ cerca aripele la lumina sóreluĭ; tu care privescĭ viitorĭul cu ochiĭ falnicĭ şi plinĭ de o măréţă sperare, în ce sórtă aĭ picat! Te ucide fără milă şi-ţĭ ḑice că eştĭ mórtă tu de sine!.. Dar sĕ lăssăm aceste triste rênduriĭ şi sĕ ne întórcem la vedenia nóstră.

Eată că vine de-a rostogolul

«Un glob de trupurĭ, flórea ţĕriĭ tóte.»

El se cobóră de sus pe o pânză ce

«Fîşie lungă punte de purpură văpsită»

şi care se întinde de la pórta Mitropolieĭ până la altar, despărţind lumea 'n două şi slujind de a conduce la raĭŭ. Nu sciŭ dacă înţelegeţĭ ce póte fi acéstă pânză-punte. Cât pentru mine, mărturisesc că de câte orĭ îmĭ bat capul ca sĕ mĕ lămuresc asupra eĭ, oftez din greŭ, ḑicênd: Vaĭ de noĭ, pĕcătoşiĭ, dacă drumul raĭuluĭ este aşa de încurcat!

Faceți cruce cu toții, rugați-vĕ cu rîvnă

«La Sfîntul-Gură-d'aur, Ioan rĕssăritean,

Și afumați-vĕ ĭute cu

«Liban, aloe, smirnă, têmîele mereŭ,

pentru că se înaintează *Cruntul mult boĭos!*.. Dar eată-l că aŭ trecut. O! Dómne, slavă ție!

«Sfînt-Tatăl-Fiĭul-Duhul, noĭ ție dăm mărire
«Acum și tot d'auna și'n vecĭ de vecĭ... Amin!

Sciți, domnilor privitorĭ, cine aŭ fost Longhin? Dacă nu-l cunósceți... sĕ vi-l spun eŭ, saŭ maĭ bine ḑicênd, poemul. *Eatăl, ea!*

«Roman a fost sutașul Român
«Din coloniĭ ce Roma pămêntul a umplut
«Precum și Palestina...
«Ântêĭŭ creștin acolo românul s'aŭ vĕḑut.

Acest pămêntean, după ce aŭ fost sutaș în țara luĭ, s'aŭ dus de s'aŭ făcut sutaș de ângerĭ în cer, pentru ca sĕ nu-șĭ uĭte brésla, și de acolo, nu sciŭ după care privilegĭŭ, el aŭ fost earășĭ cel ântêĭŭ care aŭ avut noroc a videa

«Ântêĭa antică hârcă în fundul Golgota.»

Tot acest Roman-Român, se pressupune că ar fi deschis în cer o fabrică de catifea fórte minunată și tot odată fórte scumpă; căcĭ însușĭ poemul ne spune despre sĕmnele mărireĭ că sûntŭ din cer aduse

«Pe două perne roșiĭ de scumpă catifea
«Cu cĭucurĭ tot de aur...

Eată că se înaintează acum o armie de jêlțurĭ, care de care maĭ mândru și maĭ țanțoș:

«Un jeț și'n jos în drépta ținut regulamentul,

care, două versurĭ maĭ în urmă, se lovesce în cap cu *Spatarul ecselentul*. După el vine alt jeț ce duce în spate steagul înălțat. Acest steag e tot odată și *copac de nădejde*. Sperăm că pómele luĭ vor fi maĭ lesne de mistuit de cât versurile cu care este descris. În urmă-ĭ lunecă scârțiind un al treile

«Jeț roș cu para de foc lină

care, pentru maĭ multă înțelegere, este lămurit în următorul chip:

«Pe tronul foc acela, pe sóre întreg vĕzduhul,
«Pĕtrundere maĭ naltă de miĭ de sorĭ maĭ sus... s.c.l.

După jețul roș alérgă jețul negru, a căruĭ posiție și proporție sûntŭ descrise și cuprinse în cimilitura acésta:

»Un jeț aci se vede maĭ mic, dar e maĭ mare,
»La drépta domnitóre maĭ jos, dar e maĭ nalt.

Gâcĭ gâcitórea mea.

Umiliți-vĕ, îngenucheți-vĕ, domnilor spectatorĭ, pentru că vedenia nóstră este acum întreruptă de cântărĭ religiósse, puse în versurĭ după chipul vestituluĭ Pralea, Dumneḑeŭ sĕ-ĭ erte pĕcatele! Acum tótă slujba sfinteĭ Liturgiĭ, cu

«Sfînta Evangelie de la Mateĭ cetire,

are sĕ vi se înfăçişeze după tóte regulele bisericescĭ. Nu am trebuinţă sĕ vĕ înscliinţez că Heruvimiĭ şi Serafimiĭ aŭ sĕ jóce o mare rolă şi aŭ sĕ rimeze tot împreună. Începem :

«Cu drépta 'nţelepcĭune la toţĭ pace sĕ fie,
«Cu duhul tĕŭ, stăpâne, creştinĭ sĕ ascultăm!..

1° Se aude cântarea:

«Cuvine-se drept Sfîntă-stăpână-prea-curată
«Şi pururea ferice, sĕ te tot fericim...
«Că tu eştĭ maĭ cinstită şi decât Heruvimiĭ,
«Tu, Dómnă, maĭ slăvită şi decât Serafimiĭ. s.c.l.

2° Cânticul de nuntă.

«. . . . . Isaia dănţuesce
«Că Pre-sfînta-fecĭóră în pântece avu... ş.c.l.

3° Binecuvêntarea sf. păstor.

«Puternice încinge pe coapsa t'arma ta... ş.c.l.

4° Doĭ arhidiaconĭ, sloboçlind glas din coardă sănătósă, ḑicŭ:

»Blagoslovesce Stăpâne!.. naltul ton.

5° Din altar rĕspunde atunci o suflare cuviósă:

«Slavă Sfinteĭ Treime aceĭ de o fiinţă,
«În veacul de toţĭ vecĭĭ tu tot blagoslovi-l-veĭ,
«Tu, faça-bucurieĭ-nestinsă, faça ta.
«Tu, mila'ncuviinţa-prea 'naltă 'nveseli-l-veĭ;
«Urgia ta, mânia, pre eĭ înturbura-va!
«Că focul tĕŭ pre dênşiĭ pornindu-se mânca-va.

6° Diaconul cu coarda sănętósă, ḑice:

«Și ear și ear cu pace, cu minte cuviósă
«La unul Dumneḑeŭ noĭ ție ne 'nchinăm.
«Pre Prea-sfînta-curată și prea-blagoslovită
«Stăpână-Născătóre-de-Dumneḑeŭ, mărim. ș.c.l.

7° Vine sfînta Evangelie de la Mateĭ cetire:

«Sfat Fariseiĭ 'n vremea aceea eĭ făcură... ș.c.l.

Și Iisus le rĕspunde:

«La ce ispit'acésta fațarnicilor cresce? ș.c.l.

În sfîrșit esŭ cu darurile sfinte, se rostesce Credul și Tatăl-nostru în *stihurĭ*, și:

«Acum și liturgia și jertfa e sfîrșită!

Spuneți-mĭ acum, vĕ rog, în curățenia cugetuluĭ, dacă se póte afla vre un tipic maĭ bun și maĭ lămurit decât partea acésta a poemuluĭ Stanțelor Epice? Dar sĕ ne grăbim earăși a ne întórce la vedenia nóstră, pentru că are sĕ încépă a patra parte.

Căutațĭ, vĕ rog, în sus și videțĭ cu ce răpegĭune vine spre noĭ *frumósa dogorătórea stea!* Ea se duce sĕ se oglindeze în Marea albă care dórme *pe timpul zeferin*.

Ce sgomot se aude în depărtare? De unde sĕ vie acest miros de florĭ care bate la cap? Ce minune! Mitologia antică aŭ re'nvieat. Eată *Dafneul român-argintarcat* ce'ĭ maĭ ḑicŭ încă și *picĭor-ager* și *feb-Apolon;* eată-l

vine încungĭurat de cinstite fecĭóre și matroane, și de o mulțime de muze, care aŭ scăpat acum din

«Grădina 'ntincă numită Parnasia

pentru ca să asculte Stanțele Epice. Eată Polimnia și Talia, precum și Arhangelii Mihail și Gavriil. Feresce-te duducă Talie să nu te apuce óre-cine de *talie*. Aud maĭ departe pe *grația Aglaia*, vorbind cu *Erato* despre *batalionul de cinste*. Se vede că v'aŭ cam plăcut flăcăiĭ românĭ, duducelor? *Urania* are de gând să se pocăiască, căcĭ o aud strigând cu entusiasm: *Videțĭ stăpâna cruce*, ș. c. l. Îmĭ place să vĕd Păgânismul eșind din calea rătĕcireĭ și aruncându-se pe cea adevĕrată a legiĭ creștinescĭ. Te rog, duducă Uranie, să mĕ alegĭ pe mine de nânaș, când a fi să te botezĭ.

În cotro alergațĭ așa de ĭute cu cununĭ de florĭ, o! voĭ, *Melpomeno*, *Sibilo Italică*, *Eritrea*, *Tiburia*, *Efterpa*, *Efrosina*, *Caldea*, *și tu Sibil-antică Elespondină*, în cotro îțĭ ducĭ bĕtrânețile? Voĭ tóte câte sûnteț și nu sûnteț, *Sibile Romane și străine*, *graț*, *muze 'nvĕțate*, *nimfe braț-albe*, în cotro? Nu cumva mergeț să videț pe *Flegon Canarinul*

«Ce'ĭ soț cu Brondes, Lambon, cal unic, lăudat?

și care, precum amŭ vĕdut maĭ sus, aŭ fost a luĭ Ahil și se numesce

«Flegon-Ducipal-Lambon-Balion-Brondes?

Saŭ mergeț să videț *nava pântecósă c'un singur însă țapăn catarg?* Saŭ, în sfîrșit, vĕ duceț ca să

aflați de la *Cruntul mult boïos* că *Curțiŭ Marcus* aŭ *perit* în *haos?* Duceți-vĕ ĭute, dar căutați sĕ nu pățiți și voĭ ca Curțiŭ Marcus.

Actul al 4-lea s'aŭ sfîrșit; acum actul al 5-lea. — petrece *pe pétra ḑisă Pio*,

«La cincĭspreḑece-a luneĭ din zilhije, și an
«O mie doŭă sute cincĭḑecĭ și opt.

Introducția se începe prin

«. . . . . Suflare de surle, de trompete
«Cu spaĭmă retezat...

Eată că întră cel âncêĭŭ personaj,

«De sine botezatul anume Prometeŭ

împreună cu *Socrat atenianul* și cu *Temistocle ce și-aŭ găssit pășune.* Eĭ se înaintează cu un pas măreț, și puçin maĭ în urmă îĭ agĭunge claĭa următóre:

«Camil, Epaminonda, Dimostene, Focion,
«Aristides, Ciceron, Solon, Licurg, Numa,
«Atila, Caton, Muțiŭ, așa și Dion.

După ce s'aŭ închinat unul la altul cu multă plecăciune, eĭ se apucă cu toțiĭ la o sfadă care ține multă vreme, și care în sfîrșit, se încheĭe prin descoperirea următórelor aforisme:

1° Sĕ lase viteluşul sĕ pască unde nasce;
2° Că e patriot ce pasce;
3° Că Românía este întocmaĭ ca mlădița lipită!!!.. s.c.l.

Sfîrșind aceste, droaĭa pomenită se înarmează de câteva cununĭ scăpate din mânile fecĭoarelor și a matroanelor, și alérgă, într'un mare entusiasm, de acopere cu ele poemul Stanțelor epice.

Acesta este vestitul poem, ĭubiților cetitorĭ! De aĭĭ înțeles ceva, îmĭ pare bine; ear de nu, îmĭ pare și maĭ bine, pentru că astfel m'așĭ încredința că critica mea aŭ întrat cu totul în spiritul Stanțelor epice. Păn'a nu sfîrși însă, maĭ am a ḑice două vorbe autorĭuluĭ:

«Brósca mică cât un oŭ
«Aŭ vĕḑut odată-un boŭ
«Și s'aŭ tot umflat, umflat
«Pănă ce aŭ și crăpat.

Prin acéstă fabulă veche dar înțeléptă, vreŭ sĕ ḑic că cu *resclîncărĭ* și cu *sdruncenărĭ*, póte cineva dobândi *ce pasce*, pentru

«Ca sĕ móră păscut,

ear nu se face Omir, nicĭ merge la nemurire.

P. S. Domnule autor, nu te *sburli* pe mine pentru că și eŭ sfîrșesc ca și d-ta:

Ale tale dintru a le tale.

(Propășirea, 1844).

TABLA MIŞELIILOR

TABLA MIŞELIILOR

Sub acest titlu original zace de mai mulţi ani în biuroul meŭ un manuscris, cu data din 12 Martie 1824; hârtia e grossă şi afumată, scrisórea e próstă ca de cenuşer vechiŭ; însă cuprinsul presintă óre-care interes pentru studiul literatureĭ de pe la începutul secululuĭ.

Ecsaminându-l cu luare aminte, găssim în el o colecţie de versurĭ amorósse şi satirice, şi descoperim un poem noŭ asupra evenementelor de la 1821, séŭ maĭ bine dicênd, o înşirare lungă de *stihurĭ* în contra Grecilor. El e terminat prin următórea notiţie, care arată şi numele autoruluĭ şi numele colectoruluĭ.

„Aceste stihurĭ sûntŭ scóse de d-luĭ Vornicul de pórtă Vassilie Bucur din Iaşĭ şi s'aŭ prescris de mine cel maĭ gĭos iscălit, la leat 1824 Martie 17, aice în Focşanĭ."

Alecu Iogale.

Eată dar un poet contimpuran de-a luĭ Conachi și Beldiman, ce ese din mormênt ca sĕ ne spuĭe, ca martur ocular, cruḑimile Grecilor și ale Ienicerilor de care a pătimit Moldova la 1821, fără a avea însă pretenția de a cânta pe tonul *jalniceĭ tragodiĭ* a luĭ Beldiman.

Cât pentru modestul prescriitor Alecu Iogale, se pare a fi fost nu numaĭ un mare amator de versurĭ, dar și un om de multă ordine, judecându-l de pre cuprinsul întreg al manuscrisuluĭ rĕmas de la dênsul.

Pe faça ântêia a acestuĭ manuscris figuréză un model de zapis, precum se obicĭnuia înainte, și care póte servi de document în privința camăteĭ. Eată cum glăsuesce acel model:

„Încredințăz prin acest zapis al meŭ, ce-l daŭ la *cin-*
„*stita mână* d-sale cuconuluĭ X, precum sĕ fie știut că
„m'am împrumutat de la d-luĭ cu una mie leĭ, pe va-
„dea de ḑece lunĭ de ḑile și cu dobândă câte *60 pa-*
„*rale la sută pe lună;* și mĕ îndatoresc ca la numita
„vadea, sĕ am a-ĭ rĕspunde baniĭ toțĭ fără maĭ multă
„prelungire saŭ întârḑiere, și spre siguranție urmează a
„mea iscălitură.“

60 parale dobândă pe lună, adică 15 leĭ la sută pe an!.. Negreșit cuconul X, împrumutătorul, avea instincturĭ de zaraf evreesc, de și era creștin, de și era boer; și dacă s'ar cerceta cu deamĕruntul spița neamuluĭ unor boerĭ creștinĭ de astăḑĭ, carĭĭ se întrecŭ în camătă cu Jidaniĭ ceĭ maĭ lacomĭ, s'ar descoperi că eĭ se cobóră în linia dréptă din cuconul X.

În urma zapissuluĭ prosaic vine, ca o dulce mângâere,

un fragment de *cântic de lume*, inspirat de poetica sêmţire a ĭubireĭ:

Tacĭ privighitóre
Cu glassul tĕŭ dulce;
Căcĭ a ta cântare
Durere-mĭ aduce.
Tacĭ şi tu mĭerluşcă
Că mĕ ameţesc...
Căcĭ nu am o puşcă
Ca sĕ te lovesc!..
Încetează-ţĭ glassul
Sĕ-mĭ potol necazul

Apoĭ se desfăşură un izvod de cheltueli făcute în Focşanĭ, care cuprinde óre-care detaĭlurĭ curiósse despre comerciul din anul 1824, şi despre particularităţile vieţiĭ luĭ Iogale; de pildă:

leĭ	parale	
„40	—	căpitanuluĭ Petrachi, datorie de la Iaşĭ şi o *păreche de dessagĭ.*
27	15	luĭ Baş-Bulubaş Dimitru pentru *óre-ce.*
13	—	pe douĕ frêe ce mi-aŭ furat.
5	—	pentru meremetul pistólelor.
20	—	pantaloniĭ ceĭ negri.
16	—	o şapcă.
2	20	un chiulaf.
12	—	Ciobotele de căputat.
30	—	niştе doftoriĭ!..
6	—	o jiletcă.
6	—	un spenţer de prifacut.
16	—	douĕ cămăşĭ.
40	—	o păreche tuzlucĭ.

Leĭ	parale	
9	—	o pălărie.
8	—	cheltuiala odăiței.
5	—	o păreche iminiĭ.
2	30	o păreche *pantofi*.
2	30	o basma roșie.
3	10	două ciubuce, pe care mi le-aŭ furat.
15	—	potcoveala caluluĭ.
2	—	o păreche pingele.
2	20	meremetul uneĭ chingĭ de încins.
6	—	un inel săpat.
14	—	tiutiun în *diastimă* de două luniĭ.

etc. etc. etc.

Dintr'aceste amĕnunțiuniĭ se constată 1) că Baș-Bulubașa Dimitru avea obiceĭŭ să ĭea parale pentru *óre-ce*; Acest *óre-ce* diplomatic însemnéză negreșit un rușfet; 2) că un om putea cu una sută leĭ să se îmbrace din cap până'n picióre; 3) că frêele și ciubucele eraŭ ecspuse pe atuncĭ de a fi furate; 4) că potcovitul unuĭ cal ținea maĭ mult de cât încălțatul unuĭ om, și 5) că interesantul prescriitor de versurĭ avea obiceiŭ a voiaja călare, a purta chiulaf și *a cumpĕra pantofĭ!*.. pentru cine? mister! mister!!

Dar să lăssăm pe Iogale în Focșaniĭ și să venim la poemul vorniculuĭ de pórtă Vassilie Bucur.

În capul acestuĭ poem autorul a scris:

„Schimbarea dreptĭĭ celuĭ prea înalt este aceasta; eară „stihurile vremiĭ anuluĭ 1821 aceste s'aŭ scos."

Apoĭ începe astfel:

O! ce jale, ce foc mare!
O! ce gróznică 'ntêmplare
O! ce plânsurĭ și suspinurĭ
Și-ale creștinilor chinurĭ!
Ce ură dumneḑeéscă,
Și urgie 'mpĕrătéscă
Peste ṭară a venit
Cât nu s'a maĭ pomenit! etc.

După acéstă întroducere tânguióssă, poetul se adresează cătră neamul grecesc, și ḑice:

«Neam grecesc ne-astêmpĕrat
«Ṭara de ce-aĭ tulburat?
«Cugetul nu te-aŭ mustrat
«Ca sĕ facĭ așa pĕcat?
«De-aĭ venit cât de stricat
«Moldova te-aŭ vindecat
«De-aĭ venit cât de-ostenit
«Moldova te-aŭ odihnit;
«De-aĭ venit gol despoiat
«Moldova te-aŭ îmbrăcat...»

Aicĭ poetul sêmte ochiĭ seĭ plinĭ de lacrimĭ; inima i se despică de durere și ecsală câteva accente de adevĕrată poesie:

O! Moldovă prea frumóssă,
Din raiŭ semenĭ a fi scóssă;
O! Moldovă desfătată
Și cu tóte 'ndestulată,
Plină-aĭ fost ca o albină,
Ca o prea dulce fôntână,
Ca isvor cu apă rece
Din care bea cine trece!

Pe urmă el întră în descrierea evenementelor revo-

luțieĭ grecescĭ, întrerupênd-o cu blăstemurĭ contra Eteristilor și a Ienicerilor, cariĭ luaseră țéra în pradă.

Grecĭĭ, ḑice el, aŭ început a stringe óste devale la hanul luĭ Vangheli și la sântul Haralamb în dél, cu o lună înaintea sosireĭ prințuluĭ Ipsilant, care în ḑiua de 22 Fevruarie 1821 a venit din Russia.

Și peste nópte-aŭ lucrat
Turcĭĭ toți de ĭ-aŭ tăiat,
Ear Beșleagă spărieat
Din toțĭ singur aŭ scăpat.

Sĕvêrșind acéstă izbândă, șeful Eteriștilor și-a mărit óstea cu *adunătură din lume* și a plecat la Țara muntenéscă.

Assemine sĕ lucreze
Și pe Turcĭ sĕ mi-ĭ vêneze.

În vremea asta Grecĭĭ din Galațĭ se rĕsvrătiră, jăfuind fără milostivire și făcênd necontenite uciderĭ de Turcĭ, până ce acestia *se necăjiră*,

Și la luptă se porniră
Și pe Grecĭ ĭĭ prăpădiră...
Pe duşmanĭ ĭĭ sparseră
Și Galațul arseră!

Michaĭ Vodă Șuțul *cel înfumurat* fugi peste Prut; ear Iașul rĕmasse în mânile luĭ Pendedeca, *lung la mână*, care cu ómenĭĭ luĭ pusse stăpânire

Pe curțile boerescĭ
Cum și pe-acele domnescĭ
Ș'aŭ luat și poștele

De-aŭ prins și drumurile...
Eĭ umblă neînfrênaţĭ
Chiar ca nisce lupĭ turbaţĭ
Jăfuind, bătênd, prădând,
Foc prin mahalale dând;
Luând arme, banĭ și caĭ,
De striga norodul vaĭ!

Boeriĭ pământenĭ *dacă vĕdură și vĕdură*

Toţĭ peste hotar trecură
Părăssind bĭetul popor
În potop îngrozitor.

Ear Pendedeca și cu Delianul, care venisse de la Focșanĭ, bătut și alungat de Turcĭ, se mutară cu óstea în dél la Stâncă.

Gândul fiindu-ĭ de fugă
Peste apa Prutuluĭ
Sub aripa Russuluĭ.

În luna luĭ Iulie Turcii se înaintară, trecênd prin ţinutul Vasluiuluĭ, și

Fiind flămênzĭ de bucate
Apucară toţĭ prin sate
Ș'orĭ ce'n cale le eșia
Cu totul le curăţia,
Oĭ, găinĭ, curcanĭ și reţe
Le prefăcea în ospeţe.

În fine eĭ ajunseră la Iașĭ și trecură prin el *tăcênd, fără a supĕra pe nime*, deși óstea se compunea de...

Pedestrime-Enicerésckă
Călărime-Anadolésckă
Cu tunurĭ, cu gephane,
Cu mândră meterhane.

Fără a sĕ opri, Turcĭĭ merserĕ de lovirĕ pe Grecĭ în dél la Stâncă, și ĭĭ alungarĕ la malul Prutuluĭ, unde Eteriștiĭ ișĭ pregătisserĕ o tabără încunjurată cu șanțurĭ.

Turcii rĕŭ i-aŭ rĕsbătut
Și pe mulțĭ i-aŭ dat în Prut
De s'aŭ dus ca vaĭ de eĭ
Păn' în apa Dunăreĭ,
Ș'apoĭ tot mereŭ la vale
Pe-a Dunăreĭ lungă cale
Păn' în țara cea grecéscă
Fraților lor sĕ-ĭ pomenéscă...
. . . . . .
Multe ḑile, sĕptĕmânĭ,
Pĕscariĭ noștri Românĭ
De-alung Prutul l-aŭ undit,
Pe ceĭ morțĭ ĭ-aŭ pĕscuit
Și pe mal ĭ-aŭ îngropat
Și amar ĭ-aŭ căinat!..

După rîssipirea Eteriștilor, Turcĭĭ s'aŭ întors la Iașĭ și șĭ-aŭ întins corturile pe tapșanul Copouluĭ.

Apoĭ în Iașĭ aŭ întrat
Și prin curțĭ s'aŭ așeḑat.
Cele maĭ multe dughene
Le-aŭ schimbat în cafenele;
Băcăliĭ și lipțcăniĭ
Le-aŭ făcut harbuzeriĭ.
Spart-aŭ bolțĭ negustorescĭ
(După sfaturĭ jidovescĭ,)

De marfă prădându-le,
La jidovĭ vêndêndu-le;
Care boltă maĭ era
Jidoviĭ le-o arăta;
De era moldovenéscă
Eĭ le ḑicea că-ĭ grecéscă,
Și Turciĭ aprinșĭ pe loc
O dispoĭea și-ĭ da foc,
Dând averea creștinéscă
În mâna cea jidovéscă.
Apoĭ crâșmele spărgênd,
Și mereŭ la vin tot bênd,
Ca păgânĭ s'aŭ încruntat,
De cruḑimĭ s'aŭ apucat
Bissericile-aŭ stricat,
Catapitesme-aŭ sfărmat,
Icónele aŭ furat
De argint le-aŭ desbrăcat
Și 'n gunoiŭ le-aŭ aruncat...
Cată, Dómne! pre pământ
Sĕ veḑĭ locașul tĕŭ sfênt
Pângărit, batjocorit
De-acest neam nelegiuit;
Strae-argintăriĭ, covóre,
A Creștinilor odóre
Aruncate, prăpădite,
Prin glod tóte asvêrlite;
Veșminte bissericescĭ
Întinse pe caĭ turcescĭ;
Patrahire, mânecarĭurĭ,
Și falóne și stiharurĭ
Rĕscroite și purtate
De muĭerĭ nerușinate.
Și chiar sfêntul Neculai
Ajuns a fi grajdiŭ de caĭ!

Tabloŭ înspăimântător de jacul în care căḑuse nenorocitul Iaşĭ!.. Poetul spre a-l completa, adauge că poporul gol şi că ómeniĭ ucişĭ zăceaŭ ca *snopiĭ* prin hudiţe. Greciĭ însă, cariĭ atrăssesseră aceste calamităţĭ asupra Moldoveĭ, s'aŭ îndreptat în sus spre Herţa.

Ş'acolo aŭ maĭ prădat
Şi mulţĭ jidovĭ aŭ tăiat;

apoĭ aŭ trecut prin târgul Neamţuluĭ, pe care l-aŭ ars şi s'aŭ închis în monăstirea Slatina. Turciĭ însă ĭ-aŭ năvălit şi acolo şi aŭ făcut mult omor în eĭ, ucigênd şi călugăriĭ şi poporul adăpostind în sînul aceluĭ sfênt locaş.

Câteva ḑile în urmă, eĭ s'aŭ dus sĕ bată zidurile monăstireĭ Secul, între care se închisseră o mână de Eteriştĭ.

Monăstirea 'ncungĭurară
Şi pe Grecĭ îĭ înfundară,
Însă mulţĭ Turcĭ aŭ perit,
Maĭ mulţĭ âncă s'aŭ rănit;
Căcĭ din tóte părţile
Ploua 'n eĭ glonţurile.

Turciĭ adunasseră artilerie şi începură a bombarda monăstirea.

Sfărîmat-aŭ porţile
Spart-aŭ şi zidurile
Şi 'n lăuntru-aŭ năvălit
Şi câţĭ ómenĭ aŭ găssit
Toţĭ sub sabie ĭ-aŭ pus
De vestea 'n lume s'aŭ dus!

Poetul maĭ pomenesce de arderea Agapieĭ şi a Varaticuluĭ, şi în fine ḑice:

Păn' aice v'am spus tóte
Bătăliile 'ntêmplate.
Câte de-acum s'or maĭ face
Dacă nu s'a 'ncheia pace
Earăşĭ le voiŭ povesti
Şi tot aice le-oiŭ scri,
Ca'n vecĭ sĕ se pomenéscă
Îndrăzneala cea grecéscă,
Hoţia volintiréscă
Şi cruḑimea cea turcéscă!

Acesta este poemul luĭ Bucur; am ecstras din el passagele cele maĭ interessante, neertându-mĕ cadrul acestuĭ articol de a cita diferitele perióde pline de blăstĕmurĭ assupra Grecilor. Peroraţia poemuluĭ este maĭ cu samă dictată de o sêmţire de ură neîmpăcată în contra Eteriştilor, cariĭ aŭ adus urgia Ieniceréscă în bĭata Moldovă.

Plângeţĭ ochĭ şi vĕ topiţĭ
La câte acum priviţĭ.
N'aŭ rĕmas un om cu stare
De la mic şi păn'la mare,
Şi Moldova cea bogată
Este astăḑĭ scăpătată!
Eată-o, vaĭ! în golitate
Dintru a Grecilor fapte!

Manuscrissul luĭ Iogale maĭ cuprinde următórele bucăţĭ versificate şi scrisse în stilul părinţilor nostri, cariĭ, fie ḑis în trécăt, îşĭ cunosceaŭ maĭ bine limba de cât noĭ.

1. Un acrostih adressat óre-căreĭ cucóne *Catinca*, şi care începe prin o strofă poetică:

Cătând sĕ găssesc în lume lécul durerilor mele,
Pe lăţimea Mărei umblu, împins tot de vênturĭ grele
Cu un caicel înot.
Ţĕrmurile sûntŭ departe, liman nu vĕd nicăire;
Vêsle n'am, pânzele-mĭ rupte, cerul e cu'npotrivire
Ș'a scăpa vĕd că nu pot!

În adevĕr bĭetul poet nu scapă, căcĭ se înnécă într'un galimatias de versurĭ nedemne de a figura alăturea cu cele citate.

2. Alt acrostih pe numele *Savastiţa*, o frumóssă Afrodită născută odată cu seculul nostru, și care strălucea ca un sóre.

Sóre noŭ aĭ rĕssărit în lume strălucitor!
Sub sfera întunecată sórtei mele priitor;
Al meŭ suflet ce viază întru valurĭ de mâhnire
În sfîrșit presêmte céssul c'a sĕ guste fericire.
etc. etc.

3. *Călĕtoria amorului în pustietate*; o alegorie imitată din Florian:

Norocul cel care este sub sferă stăpânitor
Și la *operele* lumeĭ singur *presiduitor*
Vĕdênd *influenţa* care prin a vremeĭ mijlocire,
Aŭ adus în ameţélă tótă mintea omenéscă
Făcênd-o sĕ se cufunde în lumea *politicéscă*,

Cuvintele subliniate: *operele*, *presiduitor*, *influenţă* etc. rătĕcite într'un manuscris de la anul 1824, sûntŭ o adevĕrată curiositate limbistică, și arată că poetul era hrănit cu literatura franceză; însă cine a fost acel poet? Vornicul de pórtă Vassilie Bucur, séŭ Beldiman, séŭ Bălșucă, séŭ... séŭ..?

Domnul *simțirei*, amorul vĕḑênd slava sa căḑută...
Aŭ purces cu întristare fără ca sĕ se vestiască
Pentru ce ântêiașĭ dată singur sĕ călătorésca,
Și aŭ ajuns la hotarul liniscei singurătățeĭ
Pe când rĕvĕrsa lumina lucéfĕrul dimineței.

. . . . . .

Jos la o pólă de munte, pe o verde-așĕḑătură
De unde se zăria numaĭ a cerbilor săritură,
S'aŭ oprit sĕ se rĕsufle acest călĕtor sumeț
Scoțênd de pe el povara tulbeĭ luĭ cea cu săgeți.
Atuncĭ passerile tóte prin o dulce armonie
Aŭ început ca sĕ cânte cu-o plăcere mult maĭ vie,
Și chĭar stâncele, copacii nalți, frumoșĭ și înverḑiți
Aŭ sêmțit ferbinți fioruri, parcă-arŭ fi însufleți.
Amorul mângâet dulce se retrage 'ncetișor
De la sóre 'n umbră déssă, pe malul unuĭ isvor,
Gustând paharul cel dulce a somnuluĭ în rĕcóre
Sub paza cea drăgălașă a Nimfelor de la isvóre.

Însă de-abĭe a adormit frumosul călĕtor și de-odată cerul se turbură; trăsnitele deștéptă codriĭ și un stâlp de foc aprins vine de departe, îngălbinind frunḑele copacilor și spăriind pe sĕrmanele Nimfe.

Stâlpul se deschide'n două lăssându-se din cer jos,
Și din el *Ḑeos Olimpiul* ese, ḑice mânios:
«Prunc zburdalnic, fără minte, cine te-aŭ povățuit
«Sĕ laș lumea peste care până acum aĭ domnit?»

După acéstă interpelare, Ḑeos ossândesce pe copilul Afroditeĭ sĕ petrécă lungă vreme rătĕcit prin pustiurĭ.

«Până când prin suferințe ticălóssa omenire
«Va pricepe că nu'ĭ vĭeață nicĭ noroc făr' de iubire.

BIBLIOTECA CENTR

4. Oda râvnitóre spre învĕțătură.

Acéstă odă e compusă într'un moment de entusiasm patriotic; dar din numĕrul sĕŭ de 20 strofe, puține merită de a fi citate:

Fraților *simpatrioți*
Un véc noŭ ni s'aŭ ivit,
Cu bune luminĭ spre toți
Sciința s'aŭ naintit.
Musicesc glas auḑim
Din a cerurilor porți,
Ce strigă sĕ ne trezim
Noĭ ce zacem pintre morți.
Tu Patrie, până când
Sĕ tot suferĭ defăĭmărĭ?
De ce 'ngăduescĭ gemênd
A străinilor ocărĭ...
Amŭ căḑut! sĕ ne sculăm,
Și dacă-amŭ fost întinați,
Haĭde sĕ ne rîdicăm
Ca sĕ fim earăși curați,
etc. etc. etc.

5. Pentru mărirea omuluĭ.

Din partea luméscă
Firea omenéscă
Este cea maĭ naltă
De cât firea tótă.
Omul e zidire
Cu deossebire;
Cu gândul tot cresce,
Minunĭ iscodesce,
Lumea o'mpressóră,

Vĕzduhul mĕssóră,
Mările străbate
Și stelele tóte.
Passerĭ zburătóre,
Fére răpitóre,
Omul le supune
De le face bune.
etc. etc.

Însă cu tótă mărirea luĭ, omul este supus la nemulțemirĭ, la vissurĭ deșerte, la dorințe, pe care nu le póte înplini, după cum mărturissesce poetul în meditarea ce urméză, sub titlul de:

6. Ticălosia omuluĭ.

În lume născut
Nime n'aŭ stătut
A fi fericit
Cu dessăvêrșit.
Toțĭ patimĭ cercăm,
Necazurĭ răbdăm,
Și când socotim
Că putem sĕ fim
Maĭ mult liniștițĭ
Și neîngrijițĭ,
De-o grijă scăpăm
În ḑece întrăm!
Ântêĭ cum nascem
Plânsul cunóscem.
Cât copilărim
Nimic nu sêmțim,
Cât întinerim
De-amor suferim;

Ear de 'nbĕtrânim
Mereŭ ne sluțim
Ș'apoĭ tot slăbim,
Pănă ce murim! etc.

După aceste bucățĭ urméză un dialog între *scumpul* și *galantonul*, precum și deossebite *stihurĭ*, jumătate satirice, jumătate filossofice, care pórtă titlurile următóre:

Asupra furieĭ tinereților.
Judecata muĭerilor și a bărbaților.
Necredința muĭerilor.
Necazul muĭerilor asupra bărbaților.
Sfatul muĭerilor în ce chip sĕ ĭubiască.
Pentru muĭerile ce se credŭ frumósse.
Nestatornicia.
Pentru ceĭ care facŭ părăssire de amor.
Pentru ceĭ ce se bucură la zestre și ĭeaŭ muĭerĭ urîte.

Tóte aceste compuneri sûntŭ slabe și nu aŭ nicĭ un merit literar; voiŭ trece dar alăturea cu ele și voiŭ termina acest articol prin un dialog între *Slava* și *Amorul*, și prin un *cântic de lume*, cu care se încheĭe manuscrissul luĭ Iogale.

Dialog între Slava și Amorul.

Slava.

Eŭ sûnt maĭântêĭ în lume;
Al meŭ e cel maĭ nalt nume.
Eŭ am o putere tare
Din om mic făcênd om mare,

Şi dând rangurĭ şi mărire
Rîvnite de omenire.
Pentru mine facŭ minunĭ
Ómenĭ ce le ḑicŭ nebunĭ,
Şi e 'n stare; ḑeŭ! orĭ cine
Ca sĕ móră pentru mine.

Amorul.

Tu aprinḑĭ în omenire
Dor măreţ de strălucire;
Eŭ aprind a eĭ sêmţire
Şi o scald în fericire.
Pentru mine orĭ şi cine
Lesne-ajunge păn' la tine,
Ş'orĭ ce suflet prin amor
Face-se nemuritor.

Cântic de lume.

Am hotărît cât trăesc
Sĕ ĭubesc, sĕ tot ĭubesc,
Nu vreŭ sĕ fiŭ împĕrat,
Vreŭ sĕ fiŭ amorezat.

Lumea'ĭ tristă, bîrfitóre,
Ticălóssă 'nḑĕlătóre,
Nu-mĭ passă, nu vreŭ s'o sciŭ,
Amorez voesc sĕ fiŭ.

Strige lumea cât de mult,
Eŭ nu vreŭ ca s'o ascult
De cât glassul psihicesc
Care-mĭ ḑice sĕ ĭubesc.

Fie alțiĭ împĕrațĭ,
Fie marĭ, fie bogațĭ,
Eŭ sunt mult, mult maĭ avut
Când am ochĭ dulcĭ sĕ sărut.

Fie-ți țerina ușóră, o! poetule necunoscut, care aĭ cântat în juneță, fără a te gândi o singură dată la publicarea inspirărilor téle și la gloria după care alérgă atâțĭ poețașĭ moderniĭ!..

CÂNTICE DE STEA

DE

ANTON PAN

CÂNTICE DE STEA

ŞI

POVESTEA VORBEI

DE

ANTON PAN

Ecsistă la noĭ o carte fórte preţiósă şi de o mare însemnătate, un adevĕrat tesaur de spiritul şi de înţelepcĭunea poporuluĭ Român; şi însă acea carte, necunoscută de aceĭ carĭĭ ar trebui sĕ o cunóscă, zace lepădată în fundul librăriilor!

Ca şi dênsa, autorul eĭ, perdut în umbră, a fost pe timpul luĭ victima superbieĭ ignorante, şi chiar astăḑĭ, când societatea nóstră s'a democratisat, astăḑĭ, când ómeniĭ literaţĭ şĭ-aŭ dobândit un loc la sóre, numele luĭ Anton Pan deştéptă maĭ mult imaginea unuĭ psalt de strană, de cât suvenirul unuĭ poet.

Cine a fost Anton Pan?

— Un simplu cântăreţ de biserică.

Etă ce rĕspundŭ indiferenţiĭ! — Ce a scris Anton Pan?

— *Spitalul amoruluĭ*: — Étă ce rĕspundŭ ignorenţiĭ! E timpul dar a spune adevĕrul şi a face lumina pe morméntul unuĭ om de merit, care în cursul vieţiĭ séle modeste a scris fără a sĕ gândi la recompensă, şi a culeş, coordonat, publicat *Proverburile* nóstre, acele cugetărĭ eşite din cuminţia Românuluĭ, sub forme concise şi originale, acele aforisme născute la scóla ecsperienţeĭ seculare, acele adevĕrurĭ

de prin lume adunate
şi earăşĭ la lume date.

Ne pare mult rĕŭ că nu possedăm notiţiĭ biografice asupra *dascaluluĭ* Anton Pan, pentru ca sĕ le publicăm aicĭ; căcĭ tot ce privesce viaţa unuĭ autor este interessant. Ne lipsesce asemene lista complectă a scrierilor séle şi nu putem înşira deocamdată de cât următórele, pe care ne le aducem aminte. Lăsăm dar altora maĭ bine informaţĭ, mulţemirea şi datoria de a umplea acéstă lacună.

Anton Pan a publicat un poem în maĭ multe tomurĭ, tradus din limba grecéscă în versurĭ românescĭ, sub titlul de *Eretocrit*.

— *Năsdrăvăniile luĭ Nastratin Hogea.*

— *O şedĕtóre la ţĕră*, tabloŭ viŭ de obiceiurĭ câmpenescĭ, în care sûntŭ diverse hore poporale.

— *Cântice de stea*, séŭ versurĭ ce se cântă în séra

nascereĭ Domnuluĭ Cristos, cu un adaus de *cântice morale* şi de note bizantine de musică, numite *glasurĭ*.

— *Spitalul amoruluĭ*, colecţie de cântice de lume şi de câteva hore şi balade poporale.

— *Cântătorul beţieĭ* şi *diata beţivuluĭ pocăit*.

— *Povestea vorbeĭ*, séŭ culegere de ḑicale românescĭ (3 tom. *)

În tóte aceste volumurĭ şi broşurĭ autorul dă probe de un spirit adevĕrat românesc, de cunoscinţa deplină a limbeĭ poporuluĭ şi de o mare facilitate de versificare, şi chiar unele passagiurĭ din broşura *cânticelor de stea* aŭ meritul lor.

Aşa în cântarea a XIX găssim restignirea luĭ Cristos:

Atuncĭ Iuḑiĭ l-aŭ luat,
L'aŭ bătut, palme i-aŭ dat,
Cu spinĭ l-aŭ încununat,
Şi în obraz i-aŭ scuĭpat.
De haĭne l-aŭ desbrăcat,
Cu crucea l-aŭ încărcat
Şi mergênd l-aŭ rĕstignit,
Cu cuĭe l-aŭ pironit,
Cu oţet l-aŭ adăpat,
Fĭere i-aŭ dat de gustat!
Şi sufletul când şĭ-a dat
Un ostaş a alergat,
Cu suliţa l-a împuns.
Sânge şi apă aŭ curs!

*) Afară de acestea, a maĭ publicat: *Epitaful* séŭ *Prohodul* Domnuluĭ nostru Iisus Cristos, *Proschinătorul* séŭ închinătorul sfintelor locurĭ şi *Docsastarul*.

Aceste cerul vĕḑênd,
Şi pământul nerăbdând
Din temeliĭ s'a clătinat,
Sórele a înegrit,
Petrele s'aŭ despicat! etc.

În cântarea XX, care urméză, găssim o descriere a Iaduluĭ, precum se vede zugrăvit în pridvórele unor bisericĭ vechĭ:

Vĕḑuĭ balaur căscând
Şi din gură foc vĕrsând,
Curgênd ca un rĭŭ întins
Înflăcărat şi nestins.
Vĕḑuĭ popĭ mulţĭ ereticĭ
Cu dascalĭ şi gramaticĭ
Aruncaţĭ cu capu'n jos
În focul cel flăcăros,
Şi draciĭ îĭ împingéŭ
Cu suliţĭ îĭ împungéŭ.
Vĕḑuĭ împĕraţĭ tiranĭ,
De gâturĭ cu bolovanĭ.
În văpaea cea de foc
Draciĭ bătêndu-şĭ de eĭ joc.
Vĕḑuĭ negustorĭ în rênd
Care 'nşel' şi lipsă vêndŭ,
Uniĭ cu mĕsurĭ de gât
Se tânguiaŭ amărît;
Alţiĭ cu cântare 'n nas,
Se văitaŭ cu mare glas,
Alţiĭ cu fórfecĭ şi cot
Îĭ ducea para în not.
Vĕḑuĭ şi muĭerĭ în muncĭ
Care-şĭ lépĕdă-a lor prunci
Séŭ fără milă şi dor

În pântece îĭ omor.
Vĕḑuĭ arḑênd în vulvorĭ
Bogaţĭ ne îndurătorĭ
Care tot s'aŭ vesselit
Şi săracĭ n'aŭ miluit!.. etc.

După acéstă descriere a Iaduluĭ, vine ca un contrast vesselitor tabloul Raiuluĭ:

Vĕḑuĭ Raĭul cel frumos,
Ca sórele luminos,
Şi mese întinse de rênd,
Pe ele făcliĭ arḑênd;
Ear împrejur drepţiĭ staŭ
Şi bucurie gustaŭ.
Vĕḑuĭ sfinţĭ prea luminoşĭ
Apostolĭ şi cuvioşĭ
Şi cete de mucenicĭ,
De tinerĭ, bĕtrânĭ şi micĭ.
Vĕḑuĭ şi sfinte mueriĭ
Petrecênd în mângâerĭ
Cu cununĭ de diamant
Şi podóbe de briliant
Împreună dănţuind;
Şi pre Dumneḑeŭ slăvind.

În adaussul de *cântărĭ morale* se află unele strofe luminate de raḑele poesieĭ. În cântarea III *Primăvara:*

Ah! eată a sosit eară
Frumósa primăvară
Cu florĭ şi cu verdéţă
Şi plină de blândéţă
Precum noĭ o dorim.
. . . . . .

Dumbrava 'nrămurată
Ce fuse scuturată
Acum întineresce
Şi frunda se mândresce
Clătindu-se de vênt.
. . . . . .
Prin pomĭ prin rămurele
Stând fel de păssĕrele
Cu bucurie mare
Rĕssun' dulce cântare
Cu tóte melodind.
. . . . . .

În cântarea a IV: *Viaţa omuluĭ:*

Omul este ca earba,
Ḑilele ca o flóre
Ca timpul trecătóre...
Aşa va înflori!..
Când e în tinereţă
Se află 'n primăvară... etc.
Când e în bărbăţie
În tómnă se ivesce... etc.
Când e în bĕtrâneţe
Atuncĭ întră în earnă,
Când norĭ începŭ sĕ cérnă
Şi se 'nălbesce tot.
Ca flórea cea uscată
Şi 'n samă ne băgată
Se perde sub zăpadă
Ca şi când n'a maĭ fost...
Astfel dar este omul
De orĭ ce stare 'n lume,
Aĭbă orĭ şi ce nume,
Astfel e trecător.

Cât sĕ se ostenéscă
Slavă sĕ dobândéscă,
Zadarnice sûntŭ tóte
Căcĭ este muritor!

În cântarea VIII: *Dragostea:*

Ca dragostea maĭ scump nume
Nu e pe acest pământ.
Ea'ĭ împĕrătésă 'n lume,
Eĭ tóte supuse sûntŭ
Dragostea în orĭ ce cassă
Stă ca o flóre pe massă
Și zimbesce tuturor... etc.

În cântarea X: *Pustnicul:*

Am lăssat mărire, lume,
Am lăssat lucs și palat,
Am lăssat și rang și nume
Și 'n pustiĭŭ m'am dĕpărtat,
Unde amuțita stâncă
Și nesêmțitorul crêng,
La 'ntristarea cea adâncă
Nu pot auḑi când plâng.
Unde vênturile sună
Prerumpênd al meŭ suspin
Și-l duce ca o jertfă bună
Cătră cel căruĭ mĕ 'nchin... etc

După aceste câteva ecsemple se póte cunósce natura sêmțirilor, precum și stilul luĭ Anton Pan; ear din tóte operile séle, cea maĭ importantă este *Povestea vorbeĭ*, la care el a trebuit sĕ consacre maĭ mulțĭ anĭ de lucrare; căcĭ pe lângă proverburĭ a adăugit multe anec-

dote poporale, scrise în versurĭ care se légă strîns între ele. Treĭ volumurĭ formézĕ acea minunată colecţie, ce se póte cu drept cuvênt numi *Filosofia poporuluĭ român*. Ele cuprindŭ şiruri lungĭ de *ḑicale*, unele în mic numĕr, tradusse din limbe străine, ear cele maĭ multe culesse din gura poporuluĭ nostru, şi acele şiruri sûntŭ coordonate cu inteligenţă; căcĭ de şi numĕrul lor e considerabil, nu ecsistă nicĭ o confusie între dênsele. Astfel de pildă într'un şir găssim tóte proverburile relative la *fricĕ* séŭ la *vitejie*, în altul acele ce se rapórtă la *neroḑie*... etc, şi de fie care sûntŭ lipite anecdote originale, povestite cu destul talent.

Sĕ rĕsfoim acele treĭ volumurĭ ale luĭ Anton Pan, şi de vom alege ce'ĭ maĭ caracteristic, în fie care şir de proverburĭ, vom compune o comóră de cugetărĭ, care ne va face mândri de profunda cuminţie a neamuluĭ românesc.

TOMUL I.

1. Despre cussururĭ séŭ uriciunĭ:

— Nu este rĕsur sĕ n'aĭbă cussur.
— Urît tată a maĭ avut.
— Rîde om de om şi dracul de toţĭ.

2. Despre pedanţĭ saŭ copilăroşĭ:

— Giudecata-ĭ e ológă
Că-ĭ lipsesce 'n cap o dógă
— Om în trup destul de mare
Şi minte de copil are.

— Ţile înşirate, fire încurcate,
Pânză rĕŭ ţessută şi vreme perdută.

3. *Despre vorbirĭ:*

— N'are cine sĕ-l asculte
Şi el spune 'ndrugă multe.
— Limba ósse nu are şi ósse sfarîmă.
— Limba îndulcesce, limba amărăsce.
— Limba dulce mult aduce.
— Gura aduce ura.
— Tótă pasĕrea pe limba eĭ pere.
— Boul se légă de córne şi omul de limbă.

4. *Despre minciunĭ şi flecărĭ:*

— Minciuna sparge şi cassa de pétră.
— Minciună cât tóte ţilele de mare.
— Cu o minciună boerésca trecĭ în ţara ungurésca.
— Şĭ-a mâncat credinţa ca ţiganul bisserica.
— Maĭ bine şedĭ strêmb şi vorbesce drept.
— Dacă nu sciĭ sĕ văpsescĭ, nu te-apuca sĕ mânjescĭ.
— Omul care e flecar
Troncănesce ca un car.
— A umblat cât a umblat
Dar acum i s'a 'nfundat.

5 *Despre naravurĭ rele:*

— Năravul din fire n'are lecuire.
— Lupu-şĭ schimbă pĕrul dar naravul ba.
— Ce esse din mâţă şórecĭ prinde.
— Tóte mergŭ după neam.
— Pescele de la cap se'mpute.
— Pomul nu cade departe de tulpină.
— Ovreĭul până nu înşală nu mănâncă.

— Vinovatul negonit fuge.
— Hoţul fură şi jură.

6. Despre frica luĭ Dumneḑeŭ:

— Fă orĭ ce cu legea ta
Şi la alţĭ nu te uĭta.
— Binele de reŭ te scapă,
Sĕ-l arunc chiar şi în apă.
— Dumneḑeŭ când te ajută
Plumpul ţi s'a face plută.
— Când Dumneḑeŭ vra cu tine
Şi dracul cu colacĭ vine.
— Când daĭ la ceĭ neavuţĭ
Pe Dumneḑeŭ împrumuţĭ.
— Ochĭul Domnuluĭ nu dórme.
— Pe omul reŭ îl însemnéză Dumneḑeŭ.
— Păcatul îşĭ caută vinovatul.
— Nime nu ḑice ĭe-mĭ Dómne, ci dă-mĭ Dómne.
— Şi în loc de dobêndă se pomenesce ades cu osândă.

7. Despre prostie.

— Prost din prost care se nasce
E ca vita, doar nu pasce,
Prost trăesce, fără nume
Prost se duce 'n ceea lume.
— Ţine capra ce-l împunge
Ear altul stă şi o mulge.
— Caută Stan épa şi el călare pe ea.
— N'a ajuns la rîŭ şi şĭ-a ridicat poalele 'n brêŭ.
— Câte pasĕrĭ sbóră el crede că se manâncă.
— Tu îl trimeţĭ la foc, şi el îţĭ aduce busuĭoc.

8. Despre neroḑie:

— Barba lungă păn' în burtă
Şi mintea cu códa scurtă,

— Gură are de vorbit
Şi cap n'are de gândit.
— Până sĕ ḑică: Boŭ breaz
Vine sórele l'ameaḑĭ...

9. *Despre nevoeş:*

— Câne surd dus la vênat,
Cal şchĭop pus la alergat.
— Umblă par'că trieră la mărăcinĭ.
— Se înécă pe uscat.
— A vissat că s'a 'nghimpat,
Şi umblă la picior legat.
— Loază îmbăerată
Vită încălţată.

10. *Despre leneşĭ:*

— Lenea e cucónă mare
— Până se'ncalţă, sórele se'nalţă, până se gătesce, sórele-asfinţesce.
— Rumega vorba ca boul earba.
— Aşteptă îmbucătura
Sĕ ĭ-o dee mură 'n gură.
— Mamă, ḑi sĕ vie nenea,
Ca sĕ-mĭ maĭ scuture lenea.

11. *Despre beţie:*

— Beţia o vindecă sapa şi lopata.
— Beţivul ce face la beţie
Se căesce la trezie.
— Cu óla de diminéţa
Se tămîe tótă vĭaţa.
— Fluieră în bute, şi suge cep.
— A suflat în fundul óleĭ.
— I-a crescut mustéţa 'n ólă.

— Ce e în inima trézuluĭ,
Este 'n gura bétuluĭ.
— Bĕutura'ĭ veselie, mâncarea'ĭ fudulie.
— Apa nu'ĭ bună nicĭ în iminiĭ.
— Cu vinul şi somnul uĭtă grijile omul.
— Vinu'ĭ pentru noĭ, nu e pentru boĭ.
— Tu îl beĭ pe dênsul, el te bea pe tine.
— Tu îl bagĭ în maţe, el îţĭ ese 'n faţă;
— Cât sĕ daĭ ocol, tot te dă de gol.
— Beţivul când trece puntea închide ochiĭ sĕ nu vadă apa.
— Hoţu 'nvaţă la hoţie şi beţivul la beţie.
— Umblă cu ochiĭ logoditĭ.
— Tórnă, umple foalele
Pănă 'şĭ udă poalele.

12. Despre mâncare:

— Pâne cu sare e gata mâncare.
— Dintr'o rîdiche patru feluri de mâncări: rasă şi nerasă,
cute şi făliĭ.
— Gura omuluĭ e iad, cât sĕ-ĭ daĭ tot ţice ad.
— Găina când se vede în grămadă râcâie cu picĭórele.
— Vrabia malaiŭ visséză şi popa comândarul.
— Ci póte, ósse róde; cine nu, nicĭ carne móle.
— Omul harnic are praznic.
— Cu venituri mititele maĭ opresce din mässele.

13. Despre sărăcie:

— De sărac nicĭ unghiĭ n'are
Le vreme de scărpinare.
— Haĭna luĭ maĭ mult aţă de cât faţă.
— N'are nicĭ cassă nicĭ massă.
— De fóme se'nvêrtesce,
Sub călcăiŭ locul găuresce.

— Se hrănesce cu răbdări prăjite.
— Ochiĭ saraculuĭ sûntŭ în mânile bogatuluĭ.
— Bogatul se scarpină şi săracul crede că caută sĕ-ĭ dea.
— Tu, fómete lungă, unde-aĭ ernat?
La sărac în pungă, la sărac în pat.
— E destul de rĕŭ dacă nu'ĭ al teŭ.

14. Despre nenorocire.

— Cuĭ i se croesce rĕŭ,
Rĕŭ îĭ merge tot mereŭ.
— Fuge de la auleŭ
Şi dă peste oleoleŭ.
— Se plânge de-o întêmplare
Şi dă peste maĭ mare.
— Pentru el marea'ĭ cu talazurĭ
Şi lumea plină de necazurĭ.
— Un necaz abĭa îĭ trece
Şi îĭ vinŭ în loc alte ţece.
— Curgŭ belele rabdă pele.
— Sĕ nu maĭ dea rele Domnul
Cât póte suferi omul.
— Pomul bătut de grindină
Îl maĭ bate şi prăjina.

15. Despre lucrare şi nelucrare.

— Omul lucrător, de pită nu duce dor.
— Căcĭ cine şade códa-ĭ cade, cine mişcă tot pişcă.
— Scólă-te de dimineţă ca sĕ maĭ lungescĭ din vĭaţă.
— Un ceas al dimineţeĭ plătesce cât treĭ după prânţ.
— Nu fiĭ bun de gură şi rĕŭ de lucru.
— Numaĭ cu vorba nu se face cĭorba.
— Lucrează pe mult şi pe puçin, căcĭ
Maĭ bine ceva de cât nimic.
— Cine nu lucréză

Cu lipsă ernează
Şi cu ea vărează.
— Vara 'ntins la umbră dórme
Şi earna móre de fóme.
— Când mălaiŭ are, sare n'are; când sare are, mălaiŭ n'are.
— Rĕmâne 'n sapă de lemn şi 'n casă fără de pemn.
— Trăesce viaţă cârpită cu aţă.
— Se ţine sărăcia de el ca pulberea de câne.
— Umblă pe drumurĭ, tăind cânilor frunţe.
— Se îmbracă numaĭ pe dinlăuntru.
— Cassa-ĭ e cu treĭ părepi şi cu uşa prin pod.

16. Despre săracul mândru.

— Umblă pe drum cu alaiŭ
Ş'acasă n'are mălaiŭ.
— Pe uliţă Chiriţă ş'acasă chiseliţă.
— Par'că-l scotŭ baniĭ afară din casă.
— Se rĕsfaţă'n haĭne lungĭ, cu un ban în doue pungĭ.
— Se înfóe ca varza, se îngânfează ca barza.
— Bună e mânica lungă, dar pânza nu vra s'ajungă.
— Se laudă cu óla că va sparge căldarea.
— Corbule, cum îţĭ sûntŭ puiĭ! frumoşĭ, pe cât cucu, se'negrescŭ.

17. Despre învĕţătură:

— Tot învĕţăm cât trăim
Şi neînvĕţaţĭ murim.
— Scóla face pe omul, om
Ş'altoiul pe pomul, pom.
— Omuluĭ cu 'nvĕţătură îĭ curge mĭere din gură,
Celuĭ ne'nvĕţat, nicĭ măcar păssat.
— El pórtă condeiŭ la urechе ca sĕ-ĭ ţicem logofete.
— Sûnt logofĕt sĕ te 'nvĕţ
Sĕ scriĭ cu cuţit pe bĕţ.

— Citesce ca 'n palmă şi ḑice:
Una este una, două făcŭ mai multe, saŭ
Tu sciĭ una, două; eŭ sciŭ păn'la nouĕ.

TOMUL II.

18. Despre visite saŭ cercetări:

— De iubit ce ne iubim
Tot la anul ne 'ntêlnim.
— Rărişor sĕ cercetezĭ şi maĭ puçintel sĕ şeḑĭ.
— De nu l-aş maĭ vedea, par'c'aş maĭ trăi.
— Şede ca lupul în rĕspintie.
— De frate, frate sĕ-mĭ fiĭ
Dar la noĭ maĭ rar sĕ viĭ.
— Rară întêlnire e maĭ cu iubire.

19. Despre conversaţiĭ saŭ petrecerĭ şi glume:

— Glumele nevinovate
Sûntŭ ca sarea în bucate.
— Mórte fără ris şi nuntă fără plâns nu se póte.
— Glumele numaĭ cu gura, ear nu şi cu 'mbrêncătura.
— Inima mea plânge şi el rîde.
— Orĭ ḑi ceva maĭ bun de cât tăcerea, orĭ tacĭ.
— Nu vorbi peste mĕssură, ci pune-ţĭ lacăt la gură.
— Când pornescŭ toţĭ sĕ vorbiască
Par'că-ĭ havra jidovéscă.
— De multe orĭ la întrebare
Şi tăcerea rĕspuns are.

20. Despre iuţélă, mânie şi possăcie:

— Oçetul tare vasu-şĭ strică.
— Cine se ĭuţesce curênd poticnesce.
— Mĕssură de multe orĭ, şi croesce odată.

— Tótă graha stricá tréba.
— Nu te grăbi că te-ĭ pripi.
— Nu te grăbi ca fata mare la argea şi ca vĕduva la măritat,
Căcĭ cu încetul se face oçetul,
Şi copacul mare dintr'o aschie nu se tae.
— Omul la mânie cade 'n nebunie.
— S'a mâniat rĕŭ pe sat şi treĭ ḑile n'a mâncat.
— Omul possac şi tăcut, pare că'ĭ surd şi mut,
Par'că i-aŭ fript şerpĭ pe burtă,
Par'că i s'aŭ înecat corăbiile,
Par'că-ĭ tot ninge şi plouă,
Par'că tótă lumea 'ĭ e datóre.
— Par'că mĭ-a tors şi nu-ĭ am plătit.
— El când rîde sórele rĕssare.

21. Despre amicie saŭ prietenie: (?)

— Timpul trece ca aḑĭ, mâne
Ear prietenul rĕmâne.
— De-mĭ eştĭ tu prietin bun
Nu te sfii sĕ-mĭ ḑicĭ nebun.
— Prietin a messeĭ ear nu a nevoieĭ.
— Prietin căḑut din norĭ.
— De l-oiŭ maĭ videa odată, se face de douĕ orĭ.

22. Despre pizmă, vrăjmăşie şi ură:

— Cine va umbla cu pizma
Îşĭ va sparge singur cisma.
— Nu da ciomagul cuĭ nu-ĭ eştĭ drag
Nicĭ sabie în mâna vrăjmaşuluĭ.
— Zavistnicul are ochĭ de lup şi auḑ de vulpe.
— Omul cu ură ca cânele negru în gură,
Pe câţĭ nu-ĭ póte muşca, îĭ latră.
— Pizmaş, vrăşmaş, aŭ tot un naş.

23. Despre cértă şi neînvoire:

— Cine are mintea 'ntrégă
In cérta altora nu se bagă.
— Certaş, vrăsmaş, câne şi lup, tot pe un calup.
— Cată gâlcéva cu lumînarea.
— Tu-ĭ daĭ bună diminéţă
Şi el de chică te 'nhaţă.

24. Despre pricinĭ de judecată:

— Pune-ţĭ căciula înainte şi te judecă singur.
— Dar când aĭ vr'o judecată.
Pregătesce-te de plată.
— Darea trece marea.
— Gardul cu propele bune nu cade 'n timp de furtune.
— Dreptatea ese ca unt-de-lemnul în faça apeĭ.
— Maĭ bine o învoélă strîmbă decât o judecată dréptă, căcĭ:
— Dreptul maĭ tot deauna umblă cu capul spart şi
— Pĕn la împĕratul rabţĭ încăeratul.

25. Despre ruşinare şi neruşinare:

— Sĕ aĭbă omul ruşine
Când face reŭ, ear nu bine
— Mi se pare, de ruşine,
Că-mĭ cade cerul pe mine.
— Fata cu minte şi ruşinósă
E ca flórea cea frumósă,
Ear cea făr' de ruşine
E scaiŭ de mărăcine.
— Omul cu ruşine multă
Pere, nime nu-l ascultă.
— Nu sta ca un nemernic
Dacă te sciĭ că eştĭ vrednic.

26. Despre obrăznicie şi calicie:

— Obrazнicul mănâncă praznicul,
Orĭ ce-a fi nu-ĭ passă, unde-a eşi sĕ easă.
— Calicul de la toţĭ şi de la el nime,
El până când nu va cere
Nu mănâncă cu plăcere.

27. Despre mojicie:

— Mojicul e tot mojic, chĭar şi în ḑiua de Pascĭ.
— Nicĭ din salcie pom, nicĭ din mojic om.
— Nicĭ talpa casseĭ cerc de bute, nicĭ mojicul om de frunte.
— E omenos ca gardul, îţĭ jupoae obrazul.
— Nu-şĭ cunósce lungul nasuluĭ.
— Dumneḑeŭ feriască de bataea ceréscă, de urgia 'mpĕrătéscă şi de pâra mojicéscă.
— Dumneḑeŭ păziască de ţiganul turcit şi de mojicul grecit.

28. Despre frică şi vitejie:

— Frica'ĭ ruşinósă dar sănĕtósă.
— Frica apără chica, ea păzesce bostănăria.
— După rĕsboiŭ mulţĭ vitejĭ s'arată.
— Fricosul se sparie de umbră, şi se uĭtă tot în urmă.
— La plăcinte înainte, şi la rĕsboiŭ înapoĭ.
— La rĕsboiŭ în cóḑă şi la fugă 'n frunte.
— Fuge ca dracul de tĕmîe, cu pĕrul măciucă.
— El umblă totdeauna cu ghĭaţa 'n sin.
— Ear omul voĭnic nu-ĭ passă de nimic,
Se face punte şi munte şi ese 'n frunte.
— Pe omul viteaz şi moartea-l face haz.
— Maĭ bine c'un voĭnic la pagubă de cât c'un mişel la câştig.

29. Despre viclenie:

— Albină 'n gură cu mĭere
Şi 'n códă cu ac şi fĭere.
— Talger cu două feţe.

30. Despre ipocrisie şi făţărnicie:

— Făţarnicul mănâncă sfinţĭ şi scuĭpă dracĭ.
— El e o floricică, cine o mirósă, nasu-ĭ pică.
— Mâţă blândă sgârie rĕŭ.
— Cărbune stins te mânjesce, aprins te pârlesce.
— La unĭĭ mumă, la alţiĭ ciumă.
— Bóla luĭ e sănĕtatea nóstră.

31. Despre lăcomie şi neeconomie:

— Lăcomia perde omenia.
— Are ochiĭ în pântece şi pântecele 'n ochĭ.
— Este de unde n'are mĕrul cójă şi cirésa simbure.
— La gustare cât calul mare şi la prânz nicĭ cât un mânz.
— A mâncat s'a îndopat păn'a crăpat.
— Neeconomul ajunge din cal măgar şi catâr din armăsar.
— Cine-şĭ mănâncă sĕmênţa de in, îşĭ mănâncă cămeşa.
— Aţĭ întinte păn'o rupe, mâne n'are s'o astupe.
— Din mână baniĭ scapă, ĭea ciurul plin de apă.

32. Despre economie:

— Economia bună, saţ adună.
— Economul strînge banĭ albĭ pentru ţile negre.
— Légă sacul păn'e rotund, nu când ajunge de fund,
Căcĭ nu e maĭ grea bólă de cât punga gólă.
— Economul cumpĕră vara sanie şi earna car.

33. Despre cumplitate şi sgârcenie:

— Daĭ? n'aĭ! — Devisa sgârcituluĭ.
— Îĭ tremură mâna de milostenie.
— Punga-ĭ e mare, dar gură n'are; a făcut painjinĭ.
— El pune brênză în strachină şi întinge pe alături.
— Tot el la masa altuia şi la masa luĭ nimenc.
— Nicĭ dracul nu fură tĕmîe de la el.
— Dar banĭĭ strîngătoruluĭ în mâna cheltuitoruluĭ.
— Căcĭ scumpul maĭ mult păgubesce, leneşul maĭ mult alérgă.
— Cumplitul vra sĕ ĭee şi lâna şi pelea.

34. Despre lăcomie şi nemulţĕmire:

— Musca pentru puçină dulcéţă îşĭ răpune viaţa.
— Lacomul se închină pânteceluĭ.
— De la cincĭ pânĭ meḑul şi de la nouĕ colacĭ cója.
— El ḑice: douĕ bătăĭ strică, ear douĕ mâncărĭ ba.
— Nemulţĕmit nefericit.
— Nemulţĕmitoruluĭ i se ĭea darul.

35. Despre laude.

— Lauda de sine, pute.
— Laudă-mĕ gură că pumniĭ cură.
— Tot ţiganul îşĭ laudă ciocanul.
— Lăudărosul fricos ḑice: ĭe-l de pe mine că-l omor.
— Găina care cântă sara nu se ouă diminéţa.

36. Despre înprumutare şi plată:

— Aĭ carte, aĭ parte, n'aĭ carte, n'aĭ parte.
— Lesne e a da anevoe a lua.
— Când îĭ daĭ, îĭ fată eapa, când îĭ cerĭ móre mânzul.
— Dedeşĭ şi luaşĭ, din secure toporaşĭ.
— Pentru un cuiŭ perḑĭ potcóva.

— Facĭ bine, găsescĭ rĕŭ.
— Cu rudele sĕ mănâncĭ, sĕ beĭ;
Daraverĭ sĕ n'aĭ cu eĭ
— E aprópe minteanul, dar maĭ aprópe cămeşa.
— Datornicul în loc de plată, spatele-ţĭ arată.

37. Despre cĕĭ ce plângŭ de copiĭ:

— Mulţimea copiilor, averea Românuluĭ.
De copiĭ case sparte nu s'aŭ vĕḑut.
— De cât sărac şi copiĭ mulţĭ, maĭ bine singur şi desculţ.
— Copilul rĕŭ, blăstemul luĭ Dumneḑeŭ.
— Puiŭ de şérpe 'n sin, dinte cu venin.

38. Despre făgăduelĭ şi darurĭ:

— Cumintele făgăduesce, nebunul trage nădejde.
— Trage nădejde ca spînul de barbă.
— Ce e 'n mână nu'ĭ minciună.
— De cât la anul un boŭ, maĭ bine astăḑĭ un oŭ.
— Trăesce murgule sĕ pascĭ earbă verde.
— Făgădueală dată e datorie curată... căcĭ;
Pe unde ese cuvêntul ese şi sufletul.
— Calul de dar nu se caută în gură.
— Lucrul la timp dăruit, preţuesce îndoit.

39. Despre sănĕtate şi bóle.

— Sănĕtate, bogătate.
— Bóle fie, leacurĭ sûntŭ.
— Omul bóla singur şĭ-o caută.
— O bólă când vine la om, strigă către cele-lalte: săriţĭ că l-am prins.
— Nicĭ tóte a bolnavuluĭ (sĕ creḑĭ), nicĭ tóte a vracĭuluĭ.
— Pentru cel ce móre, géba arde sóre.
— Omul sănĕtos, sóre luminos.

40. Despre timp şi vîrstă.

— Vremea vremuesce, tóte le ciuntesce.
— Timpul are dinţĭ de oţel,
Róde voĭnic şi mişel.
— Frumuseţea vestejesce, dar înţelepciunea cresce.
— Mintea crudă, are trudă.
— Mintea cóptă mărĭ înótă.
— Cine n'are bĕtrân sĕ-şĭ cumpere.
— Prunc crescut în voĭnicie, bĕtrân crescut în pruncie.
— Pomul dacă îmbĕtrânesce, pune-ĭ pae de-l pârlesce.
— Omuluĭ bĕtrân i se lungesce drumul.
— El prinde orbul găinilor şi vorbesce cu duşiĭ de pe lume.
— Funia i se apropie de par.
— De-acum sapa şi lopata.
— Şĭ-a trăit traiul şĭ-a mâncat malaiul.
— Omul nasce, cresce,
Mândru 'ntineresce,
Trist îmbĕtrânesce.
Dimineaţa muguresce,
— Peste ţi el înfloresce,
Ear spre sară vestejesce,
Şi'n nópte se prăpădesce.

TOMUL III.

41. Despre învĕţătură:

— Ce înveţĭ la tinereţe, sciĭ la bĕtrâneţe.
— Cine scie carte, are patru ochĭ.
— Cine întrĕbă nu greşesce.
— Orbul cu întrebare a nimerit Brăila.
— La orĭ ce trĕbă pe Stan păţitul întrĕbă.
— Mult trăescĭ, multe veţĭ, mult umbli, mult înveţĭ.
— Nevoea învaţă pe cărăuş.

— Omul sfinţesce locul, nu locul pe om.
— Omul învĕţat are stea în frunte.

42. Despre virtute (faptă bună):

— Fă binele şi-l aruncă 'n drum,
Că nu se perde nicĭ cum.
— Vine binele ca albinele.
— Fapta bună'ĭ o cununĭ.
— Cine face bine, bine găsesce,
Cine rĕŭ, rĕŭ îl însoţesce.

43. Despre viţiurĭ saŭ fapte rele şi hoţiĭ:

— După faptă plată.
— Fapta rea nu se ascunde orĭ unde,
Ea în întunerĭc s'afundă, dar timpul o scóte 'n undă.
— Hoţul umblă după secerat,
Pe unde n'a sĕmĕnat.
— În zadar el jură, minciuna-ĭ clocesce 'n gură.
— El e drept ca funia în traistă.
— Ţiganul ḑice: sĕ-ĭ sară eapa, cuĭ a vĕḑut ochiĭ.

44 Despre stăpân şi supus:

— Unde nu e cap, vaĭ de picióre.
— De cât tótă vara cióră, maĭ bine o ḑi şoĭm în vară.
— Cum are slugă jupânul, îşĭ are şi el stăpânul.
— Copacul când înfrunḑesce, pe mulţĭ sub el umbresce.
— Copacul când se sfarmă, pe mulţĭ maĭ micĭ darmă.
— Puterea la om sûntŭ aniĭ şi aripele luĭ baniĭ.
— De cât supus maĭ bine pus sus.

45. Despre slugă:

— Omul pănă nu slujesce stăpân nu ajunge.

— Eşti ilăŭ rabdă, eşti cioban bate.
— Eşti vrednic? Descalecă ĭute, încalecă du-te.
— Nu umbla gonind vênturile şi măsurând câmpurile.
— Cum e sluga e şi stăpânul, cum e turcul şi pistolul,
— La tabacĭ cine slujesce pelea i se tăbăcesce.
— Să n'ajungĭ slugă la caĭ albĭ, şi stăpân femee s'aĭbĭ.
— Maĭ bine stăpân mic de cât slugă mare.
— Ochiul stăpînuluĭ îngraşă calul.
— Sluga veche mascara bătrână, căcĭ
Sita cât e nouă se pune în cuiŭ.
— Fiĭ blând: capul plecat sabia nu-l taĭe.
— Vaĭ de cânele care îşĭ latră stăpânul.
— Vaĭ! când ajunge códa cap.
— Vaĭ de viţelul care 'mpunge vaca.
— Tu mare, eŭ mare, cine să ne tragă cizmele?

49. Despre negoţ:

— Cine mănâncă de diminéţă
Isbutesce maĭ mult în piaţă;
Nu ajunge la spartul târguluĭ, nicĭ vinde pelea ursuluĭ.
— Cumpĕră douĕ şi vinde nouĕ.
— E lesne de vêndut ş'anevoe de cumpĕrat.
— Cine cumpĕră maĭ scump? săracul.
— La negoţ ascultă cucul pănă ţĭ-a cânta.
— Nu fiĭ eftin la făină şi scump la tĕrîţă.
— Plătesce ca popa, tocma pe tocma,
Ear pânză şi nevastă nópta să nu-ţĭ alegĭ.

50. Despre negoţ şi tovărĕşie:

— Banul banĭ unde zăresce
Acolo se rostogolesce.
— Socoteală deasă e frăţie-alésă.
— Cu tovarĕşul nerod ajungĭ de pe pod în glod.

— Mai bine c'un voĭnic la pagubă de cât c'un miŞel la câŞtig.
— Unde sûntŭ două cumnate
Casele 'sŭ nemăturate.
— Vassul cu doĭ cârmacĭ se'nécă.

51. *Despre negoţ earăşĭ:*

— Prăvălie cu chirie, marfă pe datorie, próstă negustorie,
Ajungĭ negustor mare de peĭ de cloşcĭ.
— Cu un ulcior de bragă, negustorie 'ntrégă.
— Cumpĕră de o para, două şi le dă la o leţcae nouă.
— De aĭĭ până mâne numaĭ într'o pâne, ca sĕ-ĭ ţică lumea jupâne.
— De cât cu toptanul şi banĭĭ la anul... maĭ bine
Te tocmesce duşmănesce şi plătesce omenesce.
— Bună învoélă, rea tocmélă.
— Negustorul vrednic din pétra sécă scóte banul;
Ear cel prost ţice: unde a amers mia mérgă şi suta,
Ş'apoĭ: Prinde orbul scóte-ĭ ochiĭ;
Gol s'a născut, gol o sĕ se ducă;
Cu un rac tot sărac, c'un mirtic tot nimic.

52 *Despre. amor şi ură:*

— Dragostea-ĭ copac cu mere dulcĭ şi cu mere acre.
— Nu'ĭ frumos ce'ĭ frumos, dar ce-ţĭ pare frumos.
— Din ĭubire mĭere, din ĭubire fĭere.
— Mĭ-e drag ca sufletul, ca ochiĭ din cap.
— Când pe tine te dóre, inima în peptu-mĭ móre.
— Privesc la ea ca la sóre şi inima-mĭ face flóre.
— Te iubesc ca sarea 'n ochĭ şi ca ghiaţa 'n sin.
— De cât cu urîtu'n casă, maĭ bine mórtă pe masă.
— Câte-va códe de topor curgŭ ades din dragoste.
— Ura'ĭ gâlcévă, ura'ĭ otravă.
— Gâlcéva fără încăerare nicĭ un haz nu are.

53. *Despre căsătorie:*

— Mama la tótă casa bate cósa, numaĭ la mine n'are cine.

— Fată hăĭ! nu sciĭ sĕ torcĭ nicĭ sĕ ţeşĭ şi la măritis te'ndeşĭ.
Pe câţĭ îĭ veḑĭ cu năḑragĭ, toţĭ îţĭ sûntŭ frumoşĭ şi dragĭ.
— Mamă orzu 'n copt a dat şi trebue secerat.
— Fată, calul bun din grajdiŭ se vinde şi maĭ bun preţ pe el prinde.
— Tóte fomfológele îşĭ aştéptă norócele.
— Ţéra pere de Tatarĭ şi ea bea cu lăutarĭ.
— Tot-deauna gâra, mâra şi traiŭ cu vĕtraiŭ
— Muĭerea a îmbĕtrânit pe dracul.
— Cine n'a vĕḑut pe dracul sĕ se uĭte la tine.
— Bărbatul sĕ aducă cu sacul, femeea sĕ scótă cu acul.
— Găina bĕtrână face zéma bună.
— Nicĭ mărgea neînşirată nicĭ fată nemăritată.
— Feçişóra mărită fetişóra.
— Maĭ mulţĭ se uĭtă la mirésă de cât la ginere.
— Însuratul de cu vreme şi mâncarea de diminéţă,
Aducŭ folos bun în viaţă.
— Ĭea-ţĭ nevastă după plac, chiar de-a fi sĕ ĭeasă drac.
— Ĭea-ţĭ o nevastă de casă, nicĭ urîtă nicĭ frumósă.
— Ĭea-ţĭ-o de potriva ta, lângă dênsa sĕ poţĭ sta.
— Ce nu-ţĭ este de potrivă
Îţĭ va fi tot în potrivă.

54. Despre neunire şi de neînţelegere:

— Boiĭ uniţĭ la păşune
Lupul nu-ĭ póte rĕpune.
— Oaĭa retrasă din turmă
Lupiĭ o ĭeaŭ din urmă.
— Neunirea 'n casă, otravă pe masă.
— Neunirea 'n ţéră
O face sĕ péră!

SUPLEMENT.

— Aĭ-leţĭ sĕ vorbim de geaba
Că tot n'avem nicĭ o trébă
— Vorba pe unde a eşit
Maĭ bine sĕ fi tuşit.
— Veḑĭ un paĭŭ în ochiul meŭ, nu veḑĭ bêrna într'al tĕŭ.
— După ce e négră o chiamă şi Neaga.
După ce e mută, apoĭ e şi slută.
— Fie care pórtă câte un răvaş pe spate.
— Nu scie sĕ descurce douĕ paĭe.
— Rîde dracul de porumbele negre.
— Gura lumeĭ numaĭ pământul o astupă.
— Fie care se légă unde-l dóre.
— Pomul se cunósce din ródă, omul din minte neródă.
— Vorbesce hodoronc tronc, ca o rótă de la o móră stricată.
— Cap sec, ca un chimir de grec.
— Nu-ţĭ-o frântă, că ţĭ-am dres-o.
— Vorba-şĭ are şi ea vremea eĭ.
— Vorba multă sărăcia omuluĭ.
— Are gură chióră.
— Din vorbă 'n vorbă, vorba se deschide.
— Nepoftitul scaun nu are.
— De multe orĭ gluma înjură muma.
— Şi aflat ceafa de pumnĭ şi spatele de ciomege.
— Face din ţînţar armăsar.
— Vrea sĕ vêndă castraveţĭ grădinaruluĭ.
— I s'a făcut faţa ca pământul, ca turta de céră.
— N'am mâncat usturoĭŭ, nu-mĭ miróse gura.
— Când vede omul nevoea vorbesce ce nu-ĭ e voea.
— Şĭ-a spart dracul opincele.
— Buba cap nu face până nu se cóce.
— Pomul de mic numaĭ se îndreptéză.
— Pământul până nu-l calcĭ, oale dintr'ênsul nu facĭ.
— Dintr'un răsur esŭ şi trandafir şi mărăcinĭ.

— Pe unde a sărit capra, mai presus edul.
— În satul fără câni umbli fără ciomag.
— Am ac de cojocul tĕŭ.
— Bataea'i din raiŭ.
— Fuge de plóe, dă de norói.
— Când se trudesce săracul, D-ḑeŭ îi umple sacul.
— Şi-a pus capul sănĕtos sub Evanghelie.
— Dracul nu zidesce bisserici.
— Nu linge unde ai scuipat.
— Calul are patru picióre şi tot se poticnesce.
— Omul cade din copac şi tot se odihnesce trei, patru ḑile.
— Din ori ce lemn nu faci fluer.
— Prostul se culcă în tindă ca sĕ-şi scurteze din cale.
— Orbul când dă de părete crede că s'a isprăvit lumea.
— Unde dai şi unde crapă?
— Bună ḑiua măi, Istrate.
Şepte pui de raţă, frate.
Măi Istrate, tu eşti surd,
Chiar acu trecu un cârd.
— Nerodul cércă marea cu degetul.
— Nerodul când e întrebat,
Cine e mai mare 'n sat?
El pe loc rĕspunde: Eŭ;
Că întărt câniĭ mereŭ.
— Umblă ca căscatul din om în om.
— O trag nu vine, o 'nping nu merge.
— Cum a fost sădit astfel a rĕsărit.
— Altor'dă povaţă şi pe sine nu se'nvaţă.
— Popa nu tócă de douĕ ori pentru-o babă surdă.
— Beţia 'i uşa tuturor rĕutăţilor.
— Îl atîrnă într'o parte, căci a pus mai mult deoparte.
— A prins prepeliţa de códă.
— Vinul e toeagul bĕtrâneţelor şi nebunia tinereţelor
— La beţie omul îşi arată arama.
— De cât sĕ-ţi easă nume rĕŭ, mai bine ochiĭ din cap.

— Omul trăesce cu ce bagă'n gură.
— Păduchele sătul ese în frunte.
— Flămândul codri visază, i se lungescŭ urechile de fóme.
— Săracul unde însĕrează acolo dórme.
— I-a luat apa de la móră.
— Culbecii frigŭ pe cărbuni şi ei cântă ca nebuni.
— Rĕŭ cu rĕŭ, dar maĭ rĕŭ făr'de rĕŭ.
— Cine n'a gustat amarul nu scie ce e zaharul.
— Se plânge şi cel ce are şi cel ce n'are.
— Dacă nu plouă mĕcar picură.
— Colac peste pupăză.
— Doĭ harbujĭ într'o mână nu póte ţinea.
— Nicĭ douĕ săbiĭ într'o técă, nicĭ doĭ Domnĭ într'o ţéră.
— De cât multe şi rele maĭ bine una şi bună.
— Ardem luminarea nóstră pentru socotéla vóstră.
— Când norocu'şĭ schimbă pasul,
N'aducŭ anĭ ce-aduce césul.
— Din ḑece vorbe ascultă şi una a muĭereĭ.
— Ochiĭ vĕdŭ, inima cere, ce folos că nu'ĭ putere.
— Când am în ce, n'am cu ce, când am cu ce, n'am în ce.
— Şĭ-a găsit hârbul capacul şi lelea bărbatul.
— Brênḑă bună în burduf de câne.
— Dă-ţĭ popă pinteniĭ şi bate eapa cu călcăiul.
— Códa scurtă face rĕŭ pădureĭ.
— Cerul limpide nu aduce trăsnete.
— Omul în dos te-a înjurat. În lipsa mea putea sĕ mĕ şi bată.
— Mâncat-aŭ aguridă părinţiĭ,
Şi copiilor le-aŭ străpezit dinţiĭ.
— Sócră, sócră, pómă acră,
De te-aĭ cóce cât te-aĭ cóce,
Pómă dulce nu te-ĭ face.
— Geaba viĭ, geaba te ducĭ,
Numaĭ rupĭ uisce papucĭ.
— Dintr'o vorbă îţĭ aprinḑĭ paie 'n cap.
— Sĕ ardă móra, numaĭ şorecii sĕ móră.

— Ce face omul sieşĭ face.
— Omul rĕŭ, ce apucă se usucă.
— Ursul flămênd îşĭ suge labele.
— Cuĭul noŭ scóte pe cel vechiŭ.
— E bun ca pânea cea albă, e bun ca sinul mameĭ, e bun de pus la rană.
— Cântă cucoşul meŭ pe gardul teŭ.
— Hârţagul îşĭ găsesce pîrţagul.
— Corb la corb nu scóte ochiĭ.
— Sabia de aur maĭ mult tae de cât cea de fer.
— Bogatul greşesce şi săracul cere ertăciune.
— Ţiganul ajuns împĕrat pe tată-seŭ a spênţurat.
— Rădĕcina mică sprĕvale carul mare.
— Şéde dracu 'n dél şi rĕstórnă caru 'n vale.
— Fă-te cu dracul tovarĕş, pănă trecĭ puntea.
— Cu judecata nu cu lopata.
— Capul face, capul trage.
— Banu'ĭ ochĭul draculuĭ.
— Banul te bagă afund, banul te scóte 'n und'.
— Cine umblă cu mĭere îşĭ linge degitele.
— Nu sta depărtat, sĕ nu fiĭ uĭtat.
— Te ţine totdeauna la mijloc de masă şi la colţ de ţéră.
— Scie ţiganul ce'ĭ şofranul?
Când îl vede pe tarabă el socóte că'ĭ otravă.
— Te bagĭ în tărîţe te mănâncă porciĭ.
— De viteaz ce e, se bate inima într'ênsul ca într'un rac mort.
— Într'a'n doĭ ca în doĭspreţece şi nu-l scotŭ nicĭ douĕţecĭ şi patru.
— Când oftéză mortul şi dracul móre de necaz.
— Lupul nu se sparie de pelea oaeĭ.
— Când aş fi la largul meŭ,
Şi la strîmtul tĕŭ,
Ţĭ-aş arăta eŭ!
— Voĭnic ca Ciubăr Vodă, care l-aŭ mâncat guzganiĭ.
— Cloşca ce cuprinde ouĕ multe nicĭ un puiŭ nu scóte.
— Iminiiĭ noĭ ţinŭ de joĭ păn' maĭ apoĭ.
Orĭ la unul orĭ la treĭ, tot o lumînare arde.

— Cine se întinde mai mult de cât oghialul rămâne cu picióre-le góle.

— Cum e ţéra şi obiceiul.
— Cum e sfîntul şi tĕmîea.
— Belciug de aur şi rîtul porculuĭ.
— Alta'ĭ flórea de grădină, alta'ĭ cea de câmp.
— Pune sĕŭ în carne grasă.
— Învĕţul are şi desvĕţ.
— Nu e totdeauna pascele.
— La munte nalt furtunĭ marĭ.
— Şi moşuluĭ îĭ placŭ tóte, dar sĕ le ródă nu póte.
— Cât e omul de bĕtrân,
Tot ar mânca mĕr din sîn.
— Sătulul la flămând nu crede.
— În nădejdea tateĭ móre mama.
— Omul fără duşmanĭ nu plătesce nicĭ doĭ banĭ.
— Sĕ nu fiĭ nicĭ prea-prea, nicĭ fórte-fórte.
— Sgârcitul numaĭ stângă are, drépta'ĭ uscată.
— Umblă după caĭ morţĭ sĕ le ţea potcóvele.
— Nicĭ lupul flămând, nicĭ oaea cu doĭ meĭ.
— Cele drepte sûntŭ jumĕtate ale draculuĭ, ear cele nedrepte cu stăpân cu tot.

— Magarul cară pentru alţiĭ povară.
— Şórecele nu 'ncape pe bortă şi şĭ-a legat tigvă de códă.
— Nu se mulţĕmesce nicĭ în car, nicĭ în căruţă, nicĭ în teleguţă.
— De dorul fragilor mănâncă frunţele.
— La pĕrul lăudat sĕ nu te ducĭ cu sacul mare.
— Eştĭ poftit la masă? plécă sătul de-a casă.
— Nicĭ am mâncat mĭere, nicĭ la inimă n'am durere.
— Umbli după el cu mila,
El după tine cu pila.
— Te împrumuţĭ nuele, gardul se prăpădesce, datoria nu pu-treţesce.
— De copiĭ, de barbă şi de cóte góle, nu te plânge nicĭ odată.
— De cât sĕ ţicĭ vaĭ de noĭ, maĭ bine vaĭ de mine.

— De cât orb şi călare, maĭ bine schiop şi pe jos.
— Chelbossul cată chitie de mărgăritar.
— Tóte le-avea Zamfiriţa, numaĭ feredja-ĭ lipsia.
— Ce e pe mine e şi în ladă.
— Mi te uĭtă în faţă ş'apoĭ mĕ 'ntrébă de viaţă.
— Copilul pănă nu plânge, muma nu-ĭ dă ţiţă.
— Pănă vine cheful bogatuluĭ ese sufletul săraculuĭ.
— Cine 'nparte, parte'şĭ face.
— La cuptorul cald puçine lemne trebuescŭ.
— Nu îndruga verdĭ pe uscate, nu tăia draculuĭ bureţĭ.
— Ce-am avut, ce-am perdut? Din vênt a venit, în vênt s'a dus.
— Nu'ĭ numaĭ un câne scurt de códă.
— Cine cere nu pere, dar nicĭ nume bun nu are.
— Ceriĭ la vĕduvă bărbat şi ea ĭĭ duce dorul.
— Nicĭ n'am la ce trăi, nicĭ n'am la ce muri.
— Ce-a fost verde s'a uscat, ce-a 'nflorit s'a scuturat.
— Săracul ferbe două oale, una sécă şi alta gólă.
— Numaĭ un cerşitor de-ar fi, toţĭ cu mĭere l-ar hrăni.
— O mână spală pe alta, ş'amêndouă obrazul.
— Cine rîde, gura-şĭ întinde.
— Vrea sĕ îndrepte lumea cu umĕrul.
— Tronc Marico! aĭ dat cinstea pe ruşine.
— Cânele nu fuge de colac, ci de ciomag.
— Sórele sĕ-mĭ fie bun, luna mănânce-o vîrcolaciĭ.
— Mi s'aŭ aprins călcâele de dorul tĕŭ.
— Cauţĭ acul în carul cu fên.
— Vasuluĭ gol toţĭ ĭĭ daŭ cu piciorul.
— Apa trece, petrele rĕmânŭ.
— Dă-mĭ, Dómne, ce n'am gândit, sĕ mĕ mir ce m'a găsit.
— Capreĭ ĭĭ pică códa de râe şi tot în sus o ţine.
— Găina bea apă şi se uĭtă la Dumneḑeŭ.
— A vrut norocul şi cu mine.
— Geaba binele cu sacul, după ce móre săracul.
— Nime nu moştenesce lumea.
— Mulţĭ copacĭ frumoşĭ sûntŭ găunoşĭ.

— Mult e de la mână păn'la gură, şi de aḑĭ până mâni.
— Om tare de sfênt, are nouĕ suflete.
— A dat pelea popiĭ.
— Când a dat de fugă, atuncĭ s'a isprăvit pământul.
— Nu ĭ-a fost bóla sănĕtósă.
— Bóla întră ca prin róta caruluĭ,
Şi ese ca prin urechea aculuĭ.
— Ceasul umblă şi lovesce,
Ear vremea se odihnesce.
— A învĕţat carte până la glezne.
— A învĕţat ce-a uĭtat alţiĭ, căcĭ a legat cartea de gard.
— Haĭ, tată, sĕ-ţĭ arĕt hotarele.
— Trecĭ ḑi, trecĭ nópte, apropie-te mórte!
— Cine sapă grópa altuĭa cade într'ênsa.
— Cine 'nvaţă la tinereţe, se odihnesce la bĕtrâneţe.
— Procopséla nu se cumpĕră cu banĭ, ci se câştigă cu aniĭ.
— Găina care clocesce nicĭodată nu e grasă.
— Tótă musca nu face mĭere.
— Rĕul cu rĕŭ se gonesce.
— Oile grămadă mergŭ, ear caprele se alegŭ.
— Prinde hoţul când îţĭ vine, păn'nu te prinde el pe tine.
— Schimbarea Domnilor, bucuria nebunilor.
— A făcut ochĭ cât boul, dar târḑiŭ.
— Lupul are ceafa grósă, că-şĭ gătesce singur masa.
— În nădejdea slugiĭ daĭ de fundul pungiĭ.
— Se bate în ghiarele nevoiĭ ca pescele pe uscat.
— Vaĭ când ajunge lupul vameş de oĭ!
— De la copacul căḑut toţĭ culegŭ surcele.
— Fie bĕţul descojat, tot se numesce bărbat.
— Am plecat sĕ-mĭ caut stăpân, dă Dómne sĕ nu găsesc.
— Cel bogat fără tocmeală ese fără socotélă.
— Nu te răzima de umbră, nicĭ de stâlp putred.
— Cincĭ degite sûntŭ la mână şi unul cu altul nu se potrivesce
— Mărgăritarul stă în fundul mării.
— Cine are străin, are în casă spin.

— În óla acoperită nime nu scie ce ferbe.
— Drumul soroc n'are, nicĭ pe jos, nicĭ călare.
— Baba călĕtóre, n'are sĕrbătóre.
— Cine schimbă stăpânĭĭ, slugă îmbĕtrânesce.
— Ţiganul la mal se 'neacă.
— Orḑul îl ară boiĭ şi-l mănâncă caiĭ.
— Apa vine la matca eĭ omul la tépa luĭ.
— La tóte urma alege, şi tómna se numĕră bobocĭĭ.
— Dragostele pre'noite, ca bucatele 'ncălḑite.
— Trage calul la grăunţe.
— Muĭerea'ĭ póle lungĭ şi minte scurtă.
— Eĭ se cértă şi se eartă.
— Aĭ sĕ prinḑĭ minte când ţĭ-a cresce pĕr în palmă.
— Te-aĭ prins în horă, jócă.
— Duminică cununie şi luni la Mitropolie (la dicasterie).
— Lânósă, lăptósă, frumósă şi devreme-acasă.
— Unuĭ ĭĭ place popa, altuĭ preutésa şi altuĭ fata popiĭ.
— Cu funia altuĭa nu te lăsa în puţ.
— Ce e drag fuge de mine şi urîtul calea-mĭ ţine.
— Nu crede ce veḑĭ cu ochiĭ, crede, bărbate, ce-ţĭ spun eŭ.
— Judecă pe dracul şi-l scóte şi dator.
— Muĭerea necertată ca móra neferecată.
— Osul gol nicĭ cânele nu-l róde.
— Se scaldă 'n zestrea muĭeriĭ.
— Miile şi sutele măriră pe slutele.
— De cât un car de minte, maĭ bine un dram de noroc.
— Te pupă'n bot şi-ţĭ ĭea din pungă tot.
— Cine'ĭ muşcat de şerpe se teme şi de şopêrlă.
— La stăpânul scump slugă hóţă.
— Uită-te la mumă-sa ş'apoĭ ĭea pe fiică-sa.
— L-a băgat mumă-sa 'n ladă şi l-a mâncat moliile.
— Nu'ĭ pentru cine se gătesce, dar pentru cine se nimeresce.
— Bate şeoa sĕ pricépă eapa.
— Când e lună veche n'aude de-o ureche,
Când e lună nouă n'aude de-amêndouă.

— Unul îl lasă de ostenit, altul l-apucă de odihnit.
— Unul trage să móră, altul jócă, se 'nsóră.
— Unul gustă, ţice: dulce, altul gustă, ţice: acru.
— Lasă să ningă, să plóïe, numaĭ vreme rea să nu se facă.
— După gustul altora nu lua nicĭ materie nicĭ nevastă.
— Nu póte fi 'nălbitorul tovarĕş cu văpsitorul.
— Eŭ ţic tunsă şi ea rasă, nu sciŭ la ce o să ĭeasă.
— Dómne! ĭe-mĭ mórtea şi ţilele bărbatuluĭ.
— Drac mort n'a vĕţut nime vr'o dată.
— Rabdă inimă şi tacĭ, că n'aĭ altă ce să facĭ.
— Fiĭ inimă răbdătóre ca pământul sub picióre.
— Ispita potcovesce copita şi înţelepţesce vita.

etc. etc. etc.

Aceste sûntŭ parte din proverburile adunate de Anton Pan şi publicate în treĭ volumurĭ de câte 170 pagine fiecare. Tesaurul e mare! căcĭ multe a rĕbdat, multe a observat, multe a învĕţat Românul la scóla ispiteĭ în cursul seculelor; însă pe lângă acea comóră nesfîrşită de ţicale, volumurile maĭ cuprindŭ şi o sută anecdote originale, povestite în versurĭ bine întocmite, bine rimate.

Cadrul acestuĭ articol nu ne permite a alege dintre ele de cât puţine şi pe cele maĭ scurte, pentru a le publica aicĭ, ca un specimen de stilul simplu şi clar al luĭ Anton Pan. Regretăm însă de a nu pune sub ochiĭ cetitorilor altele maĭ lungĭ şi mult maĭ interessante: *Sultanul şi pescarul*, *Bólele*, *Inelul*, etc. care cuprindŭ un mare fond de înţelepciunĭ şi probézĕ prin calităţile lor meritul autoruluĭ.

Minciunoşiĭ.

Un minciunos stând odată, ţise altuĭ mincinos:
— Prietene, veţĭ tu turnul acel nalt şi luminos?

— Da! acesta îĭ rĕspunde. Şi ear îl întreba el:
— Însă veḑĭ tocma în vêrfu-ĭ cum umblă un şoricel?
— Ce maĭ minciună cu córne! ḑise prietinul sĕŭ,
«Că eŭ abia zăresc turnul, necum şoricelul tĕŭ;
«Însă îl aud prea bine cum umblă 'n tropot,
în cât
Par'c'ar bubui o tobă ş'ar avea clopot la gât.
— Te cred!.. cel întêiŭ rĕspunse, vĕḑêndu-se înfundat,
Fiind că nu-şĭ găsi omul cu minciunĭ de înşelat.

Ţiganul potlogar.

Un ţigan odată a întrat sĕ fure,
Când eată stăpânul în mânĭ cu o secure!
— Ce cauţĭ, ţigane, (ĭĭ ḑise) 'n grădină?
— M'a aruncat vêntul, nu sûnt eŭ de vină.
— Te-a aruncat vêntul? asta nu te scapă;
Dar ce cată ghiara-ţĭ înfiptă în ceapă?
— M'apucaĭ de dênsa sĕ nu mĕ ĭea vêntul.
— Degeaba, ţigane, nu ţĭ-aĭ găsit sfîntul!
Dacă-ĭ aşa, cioară, de ce-ţĭ umpluşĭ traista?
— Apoĭ, românico, veḑĭ asta e asta!

Beţiviĭ.

Ciungul, ologul şi orbul cu golanul ce-l purta
La o cârcĭmă împreună bêndŭ până a sĕ 'mbăta,
Orbul rîdica paharul, faça vinuluĭ privind:
«U-iŭ! ce flóre frumósă, ḑise tare chiuind.
Ciungul necăjit de vorbă-ĭ: Eĭ! ḑise, mĕ 'nebunesc!
«De unde, mĕ, veḑĭ tu flórea, orĭ vreĭ sĕ te pălmuesc?
— Ci nu sta, ḑise ologul: ĭe-l cu mânile de pĕr
«Sĕ ţi-l calc eŭ sub picióre, sĕ-l pisez, sĕ-l las mĕr!»
Ear golanul ce sta façă, vĕḑêndu-se necăjescŭ:
— Daţĭ, mĕ! ḑise cătră dênşiĭ, că ce-o fi eŭ împlinesc.

Talgerul cu două feţe.

Óre care meşteraş
A trimis un băeţaş
Cu un talger rudăresc
Cu două feţe, prostesc.
Ca să ĭea de la băcan
Icre roşiĭ de un ban.
Îĭ maĭ dete şi alţĭ doĭ
Să ĭea icre negre, moĭ.
Băetul cam prosticel
Cerênd icre de un fel,
Le-a pus pe talger aci
Şi altele poronci.
Băcanul dacă ĭ-a dat:
Unde le puĭ? l-a întrebat.
El talgerul întorcênd,
Şi icrele rĕsturnând,
«Pune-le aicĭ, a ḑis.
Ş'a mers de unde l-a trimis.
Acolo când s'arată
Stăpânul sĕŭ l-întrebă:
«Celelalte unde sûntŭ?
«Orĭ nu înţelegĭ de cuvênt?»
Copilul ear întorcênd
Şi eacătă-le, ḑicênd,
Căḑuse şi acele jos,
Nimica fiind din dos.
Stăpânul sĕŭ necăjit,
Îndată l-a pălmuit
Ḑicênd: veḑĭ, minte să ţiĭ
Şi păzesce să nu fiĭ
Cu două feţe şi tu
C'ast talger ce te bătu.

Sania.

Unul avênd o moşie
Tot, tot numaĭ o fişie
Se apucă şi o vinde;
Prinde pe dênsa ce prinde
Şi îşĭ cumpĕra îndată
O sanie minunată.
Copilul sĕŭ cum o vede
La ea vesel se răpede,
Se urcă, sare într'ênsa
Şi se bucură de dênsa,
Ţicênd cu vorbă zimbósă:
«Of! ce sanie frumósă!
«Tată, dar vom putea oară
«Sĕ umblăm cu ea la vară?»
El atuncĭ nimic nu ţise,
Căcĭ l'acésta nu gândise.

Brênda pe banĭ.

Unul avênd poftă la ţară
După trebuinţă, într'o ţi de vară,
Ducêndu-se îndată la un óre-care,
Ceru armăsarul, sciindu-l că are.
Acel iĭ rĕspunse: Frate, rĕŭ îmĭ pare,
«C'aţĭ sluji l'acésta nu's acum în stare,
«Că nicĭ treĭ minute nu sûntŭ încă bine
«De când l-am dat altuĭ prietin ca tine»
El îl rugă earăşĭ, ţicênd: dă-mĭ dar calul
— E! frate! rĕspunse, când ĭ-aş spune halul
«De milă ĭ-aĭ plânge şi nu mi l-aĭ cere,
«Căcĭ stă în grajdiŭ sĕrmanul numa 'n treĭ picere.
El îl rugă earăşĭ: Dă-mĭ încaĭ măgarul,
— Apoĭ l-am dat, ţise, tot cu armăsarul.

Când ţise aceste, în grajdiŭ dobitocul
A sberat îndată, viindu-ĭ sorocul.
El auţind, ţise: Cum nu e aice?
«Uită-te, el singur că este în grajdiŭ ţice!
— Frate, ĭĭ rĕspunse, n'am cinste la tine
«Dacă creţĭ magarul maĭ mult de cât mine.
«Tu nu sciĭ că 'n lume e ţicala asta:
«Ca sĕ nu-ţĭ daĭ altuĭ calul şi nevasta!
Şi pe lângă aste maĭ e ş'o poveste:
Frate orĭ nefrate, brênţa pe banĭ este!

Aceste estrageri din *Povestea-vorbeĭ* sûntŭ de natură a convinge că, în adevĕr uvragiul luĭ Anton Pan este o operă naţională de un fórte mare preţ, atât pentru noĭ cât şi chĭar pentru filologiĭ străinĭ; ear judecând după varietatea anecdotelor adăugite pe lângă proverburĭ, precum şi după felul celorlalte publicaţiĭ, adică: *Năsdrăvăniile luĭ Nastratin Hogea, Moş alb* saŭ *o şeţătóre la ţară*, *Spitalul amoruluĭ*, *Cântătorul beţieĭ*, *Cântice de stea*, etc., venim a crede că Anton Pan cunoscea cu desăvêrşire datinele naţionale, că el era vêrît deplin în pelea Românuluĭ, şi că mintea luĭ era o comóră de cântice, de cimilituri, de pâcâlituri şi de istorióre de tot soiul. El a fost negreşit un om ce scia multe, şi care scia a le spune; un tip de Român vesel, glumeţ, spirituos, pâcâlitor, cântăreţ, povestitor, o carte plină din scórţă 'n scórţă, un Pâcală literat, bun de gură, bun de petrecere, precum le plăcea părinţilor nostri.

Asemene ómenĭ sûntŭ cronicĭ în picĭóre, eĭ cunoscŭ pe de rost *Alecsandria şi Arghir*, cunoscŭ sute de poveştĭ poporale pline de minciunĭ frumóse şi miĭ de anecdote

asupra ţiganilor, asupra evreilor, asupra Nemţilor, asupra Ruşilor, asupra Sêrbilor, asupra Ungurilor, asupra Turcilor, asupra Grecilor, într'un cuvênt asupra tuturor neamurilor străine cu care a avut a face Românul. Eĭ vorbescŭ de *Ileana Cosinzana*, de *Fĕt-Frumos*, de *Sfarmă-Pétră*, de *Strêmbă-lemne*, de *Statu-palmă-barba-cot*, de *Zmeĭ*, de *Balaurĭ*, de *Pajurĭ*, de *Caĭ năsdrăvanĭ*, de *Sfânta Joe*, de *Sfânta Mercurĭ*, de *Sfănta Vinerea*, de *Mama pădurei*, de *Stihiĭ*, de *Stafiĭ*, de *Strigoĭ*, de *Moroĭ*, de *Tricolicĭ*, de *Vêrcolacĭ*, de *Carul luĭ Sf. Ilie*, de *Drăciile luĭ Pepelea*, ca şi când ar fi copilărit în acea lume fantastică creată de închipuirea poporuluĭ.

Însă din nenorocire asemene ómenĭ devinŭ din ḑi în ḑi maĭ rarĭ; eĭ disparŭ sub nivelul uniform al civilisaţieĭ şi sub năvălirea preocupărilor timpuluĭ de faţă.

Dacă Anton Pan ar fi maĭ trăit, el singur ar fi fost în stare sĕ scrie poemul naţional al luĭ Pepelea, acest tip poporal de spiritul glumeţ al Românuluĭ; el singur ar fi putut sĕ aştérnă în versurĭ uşóre nenumĕratele pâcâlicturĭ dintre Pâcală şi Tândala; însă el şĭ-a dus veselia pe cea-lume, lăsând în urmă-ĭ un monument neperitor: *Povestea-vorbeĭ!*

În Panteonul literar al Românieĭ, imaginea luĭ Anton Pan pórtă un sigil caracteristic şi mult interessant! Ea ne apare cu înţelepciunea filosofică a strămoşilor pe frunte, şi cu rîsul malicios al luĭ Pepelea pe buze.

(Mircescĭ, Ianuarie 1872).

UN EPISOD DIN ANUL 1848

UN EPISOD DIN ANUL 1848

Încercarea de rĕscólă din ḑiua de 28 Martie 1848, care avu în Iaşi o nereuşire atât de tristă, graţie unor şefi buni de gură şi mai buni âncă de fugă, a obligat pe mulţi tineri din Moldova, victime entusiasmului patriotic, a sĕ desţĕra, pentru ca sĕ scape de persecutările unui guvern cuprins de spaimă.

Unul din ei, pe care-l vom numi Vali, era mai cu deossebire amenințat de a resĕmți efectul aceleĭ spaime domnescĭ, ce se traducea în acte de cruḑime; însă el parveni a sĕ refugia în munţii Hangului. Visul sĕŭ, în urma evenementelor din capitală, nu ţintea la mai puçin de cât la deşteptarea poporimeĭ muntene, pe care el voia sĕ o reverse ca un torent asupra tronului. Vis naiv a uneĭ închipuiri de poet!

Acel tron devenise în adevĕr un simplu scaun rusesc, după ḑisul mulţimeĭ; dar prestigiul seŭ nu se stinsese

încă de tot în ochiĭ ţĕriĭ; căcĭ ţéra zăcea în amorţire şi întuneric.

Vali, sosind la Hang, după multe greutăţĭ, găsi în curtea casseĭ boerescĭ o adunătură de vr'o două sute de Românĭ înarmaţĭ cu topóre, cu lăncĭ, cu cóse şi cu puscĭ; inima luĭ sălta de bucurie la acel spectacul neaşteptat: Eată, ţise el în sine, începutul realisăriĭ vissuluĭ meŭ!

Prinţul C., proprietarul Hanguluĭ, întimpină pe Vali cu îmbrăţişărĭ şi-l rugă sĕ facă un cuvênt eloquent ţĕranilor, pentru ca sĕ-ĭ înflacăre şi sĕ-ĭ pregătiască de luptă; tênĕrul refugiat primi cu mulţemire sacra misie de orator revoluţionar şi, după obiceiul oratorilor, îşĭ drese glasul maĭ întêĭ, căutând a produce note vibrante care sĕ pĕtrundă adânc în sufletele ascultătorilor.

Era în spre séră, pe când natura pare că e în aşteptare de un evenement misterios; sórele coborîndu-se după crescetul munţilor, părea că regretéză de a nu putea asista la o scenă atât de nouă în plaĭurile Carpaţilor; ear câteva raţe rĕzleţite printre braţĭ se încolăciaŭ pe crengĭ, ca nisce şerpĭ de aur. În vale vuia Bistriţa pe patul de bolovanĭ, şi pe cărările de pe cóstele dealurilor se zăriaŭ şiruri de plăeşĭ urcându-se spre curte la chemarea unuĭ bucium.

Ţĕraniĭ formaseră un rond mare, în mijlocul căruia întrase Vali. Ecsaltat şi uĭmit, junele nostru eroŭ admira tipurile frumóse şi caracteristice de care se vedea încunjurat; în fie care plăeş, el privia pe un demn pogorîtor din vitezele legióne ale luĭ Traian, pe un adevĕrat strănĕpot de a vitejilor luĭ Ştefan-Vodă! El improvisă

dar un discurs colorat de poesia ilusiilor sale, grăind de Patrie, de glorie, de libertate, de egalitate, de fraternitate, de virtuţile strămoşilor, de viitorul măreţ al Românieĭ, etc. apoĭ voind să încheie prin o peroraţie aprinzătóre, el se adresă de-a-dreptul la ţĕraniĭ, ḑicêndu-le:

— Aţĭ aflat ce s'a întêmplat la Iaşĭ?

— Am aflat; rĕspunse un vênător nalt şi spătos, anume Creţu: „Ci-că Vodă a prins pe ciocoĭ şi le-ar fi „tras o sfîntă bătae... cum s'ar ḑice, bătaea popuşo-„iuluĭ. Bieţiĭ ciocoĭ!.. nu le-a fi fost pre îndĕmână.“

Un hohot rĕsunător se rîdică şi făcu într'o clipă jurul rondului. Vali se mira mult de acest vis produs prin idea suferinţelor boerescĭ, însă judecând că vestea întêmplărilor din Iaşĭ ar fi ajuns desfigurată în sînul munţilor, el întreprinse a face istoricul ḑileĭ de 28 Martie, sub colorĭ viĭ şi înfiorătóre. El spuse, în cuvinte bine alese, cum fecĭoriĭ de boerĭ indignaţi de abusurile guvernuluĭ, se întruniră cu gând de a cere de la Domn vindecarea suferinţelor ţĕriĭ, îmbunătăţirea stăriĭ claselor de jos; respectarea dreptăţiĭ fie căruĭ om; egalitatea pentru toţĭ dinaintea legiĭ, desfiinţarea privilegiurilor; libertatea gândireĭ şi a presseĭ, etc.; cum guvernul trimise în contra lor maĭ multe sute de soldaţĭ ameţiţĭ de bĕuturĭ spirtóse, şi o cétă de arnăuţĭ deghisaţĭ în haĭne militare; cum nenorociţiĭ amicĭ aĭ poporuluĭ fură înşelaţĭ cu promiterĭ falşe, prinşĭ, legaţĭ, sdrobiţĭ de stratu-rile puscelor, tîriţĭ de pĕr de-a-lungul stradelor şi închişĭ la casarmă ca nisce făcĕtorĭ de rele; cum bandele arnăuţilor luaseră cu pradă oraşul, năvălind nóptea prin

casele ómenilor, sub pretecst de a căuta revoltanţi, şi furând arme, argintării, tot ce le cădea în mână; cum lumea se înspăimântase, creḑându-se în timpul Ieniceriloru, şi cum în fine adevăraţiĭ patrioţi eraŭ desemnaţi a fi victimele rĕsbunăriĭ domnescĭ. Vali se înălţase la culmea elocuenţeĭ şi spera a produce o impresie... însă un om cărunt îl întrerupse, întrebându-l:

— Pentru ce s'aŭ rĕsculat boeriĭ?

— Pentru ca sĕ scape ţéra de o domnie tirană şi degradată...

— Hum!.. Schimbarea Domnilor, bucuria nebunilor! replică bĕtrânul, clătind din cap.

Oratorul rĕmase încremenit!

Necompătimirea ţĕranilor pentru sórta boerilor, îĭ smulse de pe ochĭ un vĕl ce-ĭ ascunsese adevĕrul păn'atuncĭ, tristul adevĕr că distanţa socială dintre clasa priviligiată şi popor, desvoltase în inima poporuluĭ o indiferenţă absolută în privirea boerilor, şi că abusurile împiegaţilor făcuseră pe Romănĭ a stigmatisa cu porecla insultătóre de Ciocoĭ, pe toţĭ aceĭ cariĭ nu eraŭ din rêndul lor.

Vali începu a sĕ cam îndoi de concursul glótelor la realisarea dorinţelor séle, şi sub îndemnul amărîreĭ ce-ĭ inundase inima, el era acum sĕ apostrofeze pe ţĕranĭ într'un mod violent: *O! voĭ, nedemnĭ urmaşĭ aĭ luĭ Traĭan, strănepoţĭ degeneraţĭ aĭ luĭ Ştefan cel Mare!* voĭ!.. când de odată un străin apăru călare în curte, aducênd o scrisóre de la Pétra.

Prinţul C. se retrase deoparte cu amiciĭ luĭ şi le citi scrisórea. Toţĭ se întristară şi căḑură pe gânduri, căcĭ

printre multe alte veşti rele, corespondentul mai adăugia: că poliţia din Iaşi ar fi arestat un mare număr de persóne, pe care le supunea la torture în întunericul închisorilor, că o samă de tineri ar fi fost ecspeduiţi spre Dunăre în căruţe de poştă, ear că sosind în pădurea de la Poeni, nu departe de Iaşi, arŭ fi fost ucişi de arnăuţii care-i escortaŭ; în fine, că unul din şefii milităieĭ, prinţul G., plecase la munţi cu un regiment de soldaţi şi cu o cétă numerósă de slujitori, pentru ca să calce Hangul în ajunul învierii, etc.“

Scirile aceste provenite din *isvor sigur*, ca tóte vestile ce se nascŭ şi se împrăscie în timpi de tulburări, eraŭ de natură a inspira îngrijire. Prinţul C. formă îndată cu amicii sĕi un soiŭ de consiliŭ de rĕsboiŭ, pentru a chibzui mijlócele de împotrivire şi de apĕrare.

Unul dintre membrii aceluĭ consiliŭ propuse a merge cu ţĕranii de vale, pe malul Bistriţeĭ şi a sĕ aţinea la capra poduluĭ de la Răpciune pentru a opri trecerea duşmanuluĭ; un al doile, unindu-se cu acest plan, adăugi cu prudenţă că ar fi destul de nimerit sĕ se dărîme chiar podul.

Un al treile, mai fantesist, opină de a sĕ înainta până pe culmea déluluĭ Dómneĭ, şi acolo de a aşeda puşcaşi prin copacii de pe marginele drumuluĭ, pentru a ploua de sus cu glónţe în capetele soldaţilor; însă un al patrulea pretinse că nu ar fi o mişcare strategică de a alerga înaintea pericululuĭ cu o mână de ómeni reŭ înarmaţi şi nedeprinşi cu rĕsbóiele, prin urmare, el găsi mult mai avantagios de a sta loculuĭ pe piscul unde era clă-

dită casa boerésc㠄, fiind acéstă posiţie fórte greŭ de luat cu asalt.

— De faţă la acest cunsiliŭ rĕsboĭnic se afla şi un vechĭu enicer, anume Mehmed-Aga, care făcea de câţĭva anĭ negoţ de chereste; el asculta serios tóte opiniile, cumpĕni tóte planurile, apoĭ luând cuvêntul, ḑise cu un accent turcesc destul de comic:

— Boerĭ, dumnevóstre! „Sĕ mergem la pod la Răpciune, bun este; *ama* dacă duşmanul trece Bistriţa pe aiurca şi ne încunjură pe la spate, noĭ ne găsim de odată între foc şi apă, şi asta rĕŭ este!... sĕ ne suim pe délul Dómneĭ şi acolo sĕ ne acăţăm ca momiţele prin copacĭ, bun este, *ama* dacă duşmanul dă foc pădurii, noĭ sûntem fripţĭ, şi asta rĕŭ este!.. sĕ stăm aicĭ pe loc închişĭ în curte, pe vêrful pisculuĭ, bun este, *ama* la rĕsboiŭ omul se'nferbêntă, are sete, trebue apă la dênsul. Aicĭ apă nu'ĭ! cişmea nu'ĭ! aicĭ apa se aduce cu sacaoa din vale!.. Ce facem noĭ dacă duşmanii ne taĭe isvórele? Când a începe focul, bumba, bumba, bumba, cum stingem setea la noĭ?.. Foc la puşcă, foc la pept, foc la gât, asta rĕŭ este!!.. Eŭ cred că amŭ nimeri maĭ bine, dacă ne-amŭ retrage maĭ în fundul munţilor, în schitul Hanguluĭ, unde sûntŭ ziduri, unde sûntŭ patru turnurĭ şi unde apă este. Acolo stăm la meterez şi împuşcăm tot în plin, bumba, bumba, bumba, ha!“

Planul luĭ Mehmet-Aga, de şi ecspus astfel într'un mod original, păru cel maĭ cu minte şi fu adoptat în unanimitate. Decĭ se ordonă pregătirile necesare pentru retragerea pe a doua ḑi la schitul Hanguluĭ; ear spre paza

nopţiĭ se aşedară sentinele pe la diferite locurĭ învecinate cu cassa, se trimise ₫ece puşcaşĭ călărĭ la capĕtul poduluĭ de la Răpciune şi se împărţi merinde la ómeniĭ adunaţĭ în curte.

Acum nóptea se lăţise ca un vĕl negru, cussut cu diamanturĭ; o lună plină poleia valurile Bistriţeĭ şi îmbrăcase munţiĭ cu o draperie fantastică de lumină. Româniĭ aprinseseră maĭ multe focurĭ în curte şi se grupaseră cete, cete împrejur, grăind, povestind, glumind şi rîḑênd de pâcâliturile ce-şĭ adressaŭ după obiceiul lor. Vali se primbla printre grupe, raportându-se cu gândul la timpurile acele de bărbăţie, unde poporul nostru era dedat cu viaţa rĕsboĭnică. Adeseorĭ el cercase a-şĭ imagina o taberă de ostaşĭ românĭ, pe timpul luĭ Ştefan, şi o convorbire dintre aceĭ ómenĭ tarĭ, carĭĭ trăiaŭ în frăţie cu mórtea şi carĭĭ îşĭ oţeliseră natura în focul luptelor necurmate. Îmbătat de poesia munţilor şi a nopţiĭ, răpit de aripele nălucireĭ afară din domeniul realităţiĭ, el creḑu un moment că'şĭ vede vissul cu ochiĭ. I se păru că ecsistă cu patru seculĭ în urmă, că se găsia în ajunul bătălieĭ de la Valea-albă şi asculta, uĭmit, şóptele de pe 'mprejurul focurilor. Eată ce auḑi:

— Măĭ flăcăĭ! înţeles-aţĭ voĭ ce ne-a spus boerul cel fugit de la Iaşĭ?

— Ba cât hăciu; el grăĭa păssăresce.

— Ci-că sĕ ne ducem ca sĕ alungăm pe Vodă, pentru că Vodă aŭ prins pe boerĭ umblând cu mâţa 'n sac şi ĭ-a pus la pedépsă.

— Ce-avem noĭ cu boeriĭ? Eĭ ne ciomăgescŭ pe noĭ, Vodă pe dênşiĭ, parte dréptă.

— Bătaea'ĭ din raĭu!

— Dar dacă arŭ veni ómeniĭ stăpânireĭ ca sĕ ne calce în locurile nóstre?

— Pentru ce sĕ vie, fârtate?

— Pentru ca sĕ ne ĭee sama de ce ne-amŭ adunat cu arme la curte.

— Le-omŭ spune că ne-aŭ poroncit stăpânul.

— Dar dacă nu s'arŭ mulţĕmi cu atâta ş'arŭ căta sĕ ne facă vre-o daună?

— Atuncĭ ĭ-omŭ cĭomăgi şi noĭ pe dênşiĭ!

La acest rĕspuns simplu dar cuprinzĕtor puse a cânta:

Mult mĭ-e drag, mult mĭ-e drag
Frăţiorul de ciomag,
În duşmanĭ cu el mĕ bag
Şi le trag, şı le trag... etc. etc.

Vali se deşteptă din visu-ĭ şi se apropiea de grupele damelor C. eşite în balcon. Aicĭ se vorbia de o representare ce se dase pe teatrul din Iaşĭ în folosul săracilor şi de talentul cu care persónele din societatea aristocrată jucaseră rolurile lor. Frumósa princesă Olga, sora prinţuluĭ C., rugată de toţĭ, cântă un cuplet vessel dintr'un vodevil frances: *Le poste d'honneur;* ear Vali, inspirat de armonia glasuluĭ, improvisă un sonet, plin de poesia cea maĭ delicată. Din nenorocire, el nu se gândi a-l pune pe hârtie şi până a doua zi îl uĭtă; însă junele improvisator se mângâea de perderea aceluĭ cap-d'operă, ob-

servând că maĭ bine e pentru un poet sĕ-şĭ uĭte singur versurile, de cât sĕ le uĭte lumea.

A doua ḑi un lung şir de calesce cu dame elegante, de brisce cu servitorĭ, de care cu merinde, de ţĕranĭ pe jos şi de câţĭva călăreţĭ, cariĭ precedaŭ cortegiul, se îndrumaŭ pe valea ce duce la Ceahlăŭ, trecênd pe la schitul Hanguluĭ.

Acest schit, odinióră adăpost de călugăriţe, era acum părăssit şi începea a sĕ degrada. Ca tóte monăstirile vechĭ, ascunse între munţĭ, era întărit cu ziduri înalte şi cu patru turnurĭ rîdicate pe la unghiurĭ. Unul din aceste turnurĭ, sub care se deschidea pórta, servia de clopotniţă. În lăuntrul zidurilor se găsia o bisserică mică de pétră şi câteva chiliĭ, prin care şuera vêntul pustietăţiĭ. Earba crescuse mare în ogradă şi acoperise lespeḑile mormintelor de pe 'mprejurul bissericeĭ; câteva crucĭ de lemn zăceaŭ rĕsturnate, prin buruene, ca o tristă mărturie de părăssire.

Ajungênd în acest loc singuratic, pe care mórtea pusese acum stăpânire şi care inspira sufletuluĭ o adâncă tristeţă, damele se adăpostiră într'o chilie, ear bărbaţiĭ se ocupară cu pregătirile de apărare. Mehmed-Aga fu însărcinat se desvolteze şi sĕ pue în practică tóte cunoscinţele séle de strategie, ca unul ce, în calitatea sa de enicer, trebuia sĕ fie deprins cu luarea şi cu apĕrarea cetăţilor. El aşeḑă îndată câte opt puşcaşĭ în fie care turn, puse jur împrejurul schituluĭ sentinele deştepte, alese vre-o ḑece plăeşĭ voĭnicĭ de-ĭ postă ca o avangardă la 200 paşĭ departe de ḑiduri, la marginea unuĭ rediŭ de

molivĭ prin care trecea drumul; ear glóta înarmată cu lănci şi cu topóre, el o înşiră pe dinuntru, dealungul zidului dărîmat ce era în faţă cu rediul.

— Când s'a ivi duşmanul, ḑise el ţĕranilor, şi a da assalt schituluĭ, voĭ sĕ-l împroşcaţĭ cu bolovanĭ. Asta artilerie este!

Ḑiua întrégă se petrecu în aşteptare. Un noŭ răvaş din *isvor sigur*, aduse vestea *sigură*, că o armată numerósă ar fi plecat din târgul Petreĭ, că ar fi şi început a sui dealul Dómneĭ. Un om necunoscut se oprise câte-va minute la pórta schituluĭ, lăssând în mâna unuĭ plăeş un sac mic plin de praf şi se depărtase răpide spre Durău. Un cioban coborîndu-se din vêrful munţilor, pretindea că zărise în depărtare strălucind ceva, care sĕmĕna cu puşcile soldaţilor. Aerul era plin de vestĭ îngrijitóre, însă liniscea cea maĭ perfectă se arăta pe feţele Românilor; eĭ păreaŭ a nu avea consciinţa pericululuĭ ce-ĭ ameninţa şi continuaŭ glumele lor ca în ajunul uneĭ sĕrbătorĭ.

Cu cât însă lumina scădea, cu cât umbrele seriĭ se întindeaŭ pe văĭ, o umbră de seriositate acoperi frunţile Hanganilor; căcĭ amurgul aduce spiritul meditărĭĭ pe aripele séle. Amurgul e pragul noptĭĭ, anunţătorul noptĭĭ, anunţătorul misterelor întunericuluĭ, balaurul ce înspăimântă sórele şi-l face a sĕ retrage în grabă, cu tótă pompa luĭ de raḑe aurite şi vesselitóre.

Încă o clipă şi cerul se întunecă, şi munţiĭ luară forme fantastice, şi codriĭ începură a rĕsuna de nisce urlete bi-

zare. Tóte buhnele şi cucuveĭcele se treziră între ruine, chemându-se cu ţipete înfiorătóre. Ţĕranii îşĭ făcură cruce.

— Semn reŭ, observă unul.

— Semn de mórte! adăugi altul.

Tocmaĭ atuncĭ se rîdică în vĕzduh şi urletul lung al unuĭ câne, afară din ziduri.

— Măĭ, alungaţĭ haĭta ceea, strigă un puşcaş din clopotniţă. Nu auḑiţĭ cum urlă amorţiŭ?

Câţĭva flăcăĭ se alungară după câne, aruncând cu petre după dênsul, însă cânele fugia pe 'mprejurul schituluĭ, şi ear se opria şi ear urla cu jale.

— A cuĭ e cânele? întrebă prinţul C.

Nu sfîrşi bine întrebarea şi deodată se auḑi o împuşcătură într'una din chiliĭ. Prinţul C. şi amiciĭ luĭ alergară ĭute la acea chilie şi găsiră împlântat în sânge pe un bĭet léh, care, voind sĕ-şĭ descarce arma, se rănise cumplit. Nenorocitul ecspiră după o jumĕtate de oră.

Cânele ce urlasse atât de jalnic era al luĭ, el pressêmţise mórtea stăpânuluĭ sĕŭ!

Acéstă nenorocită întêmplare produce o impressie descuragiatóre în spirite.

Sĕrmanul om! ḑiceaŭ ţĕranii; cum a murit de grabnic departe de ţéra luĭ, fără împărtăşenie, fără lumînare!

Rĕŭ început! Cine scie dacă n'omŭ peri şi noĭ tot astfel.

— Ce sûnteţĭ proştĭ! spuse Creţul cu glas puternic. Nu vedeţĭ voĭ că urletul câneluĭ şi vaetul cucuveĭcilor a fost o prevestire pentru bĭetul léh? Primeĭdia ce sbura prin vĕzduh s'aŭ strecurat ca fulgerul pe capul luĭ.

— Bine ḑice Creţul; adăugi Udrea bătrânul. Ne facem spaĭmă de géba, ca nisce copiĭ; cuĭ aŭ fost scris sĕ móră a murit. Dumneḑeŭ sĕ-l erte!

Amin! ḑiseră cu toţiĭ.

— Ean veḑĭ dracul! observă cimpoerul; léhul tot cu cap; el a rĕposat spre înviere, cu nădejde ca sĕ reînvie dintre morţĭ la meḑul nopţiĭ, odată cu domnul Hristos.

— Tacĭ, afurisitule, strigă Creţul indignat, nu te atinge de cele sfinte, că-ţĭ sfărm capul cu ghióga.

— Sciĭ una, măĭ Creţule? replică cimpoerul; de muriaĭ tu în locul léhuluĭ, mi-aş fi durat un cimpoiŭ noŭ cu pelea ta . . . . . Numaĭ asta'ĭ dracu că o fi sunat a dogit.

Ţĕraniĭ rîsseră cu hohot la acéstă observare, dar rîsul lor fu curmat prin sunetul clopotuluĭ, care chiamă pe creştinĭ la bisserică. Un preot de la schitul Durăuluĭ deschisesse altarul părăssit şi începuse celebrarea serviciuluĭ divin. În curênd bisserica se umplu de credincioşĭ, veniţĭ ca sĕ asiste la sacrul mister al învierieĭ Domnuluĭ.

În faţă cu altarul se închina venerabila princessă C. încunjurată de numeróssa eĭ familie; în strane, culcaţĭ pe micĭ saltele, dormiaŭ treĭ copilaşĭ ca nisce ângerĭ, obositţĭ de calea depărtată a ceruluĭ; ear fundul bisericeĭ era ocupat de ţĕranĭ perduţĭ în umbră.

Tăcerea adâncă ce domnia în locaşul Dumneḑeesc, avea un caracter misterios, cu atât maĭ imposant, că din vreme în vreme era întrerupt prin strigătele sentinelelor din afară. Tóte capetele staŭ plecate, tóte sufletele staŭ pĕtrunse de uĭmirea dulce a rugăciuneĭ, tóte gândurile îşĭ

luasseră sborul cătră plaiurile cerescĭ. Deodată altarul se deschise!.. preotul apăru pe prag cu Sf. cruce în mână şi glasul sĕŭ rĕsunător vesti îndeplinirea mareluĭ mister.

— Hristos a înviet!

— Adevĕrat a înviet! strigară cu bucurie toţĭ creştiniĭ.

Pe loc biserica se lumină ca prin un efect magic şi presentă un spectacul de un caracter cu totul noŭ. Princesele aprindeaŭ zimbind, una de la alta, lumînărĭ de cĕră albă şi poleită; ear din mijlocul bisericeĭ şi pănă în fund mulţime de plăeşĭ, rĕzĕmaţĭ pe armele lor, ţineaŭ cu mâna stângă lumînărele micĭ de cĕră galbĕnă. Figurele lor ecspresive, pletele lor lungĭ, costumul lor pitoresc, topórele, lăncile, puscele ce străluciaŭ printre eĭ, compuneaŭ un tabloŭ demn de penelul unuĭ mare artist.

Serviciul era acum pe la sfîrşit, când unul din păzitoriĭ turnurilor veni în grabă de spuse, că s'ar fi audit împuşcăturĭ în direcţia Hanguluĭ. La acéstă veste se făcu o mişcare sgomotósă în biserică; ţĕraniĭ eşiră, ḑicênd: Vine duşmanul, pe luptă de-acum băeţĭ! Femeile se retraseră în altar ca într'o cetate apĕrată de însuşĭ Dumneḑeŭ; ear prinţul C. cu amiciĭ luĭ se opriră în pridvor ca sĕ împartă praf şi plumbĭ la puşcaşĭ.

Aicĭ se petrecu o scenă spăĭmântătóre! Praful era într'o ladă négră în care el se împrastiese; Vali, îngenuchiat dinaintea lăḑiĭ deschise şi încunjurat, de plăeşĭ cariĭ se îndessaŭ şi se plecaŭ deasupra eĭ cu lumînările aprinse, le da pe rênd fiecăruĭ câte o mână de praf, ḑicêndu-le: Tot în plin sĕ trageţĭ copiĭ! fără a sĕ gândi nicĭ el, nicĭ

ei, la pericului ce-i amenință. O singură scînteie căḑută dintr'o lumînare, ar fi svîrlit în nouri și biserică și ómenii.

— Mare noroc a avut la voi! observă Mehmed-Aga, după ce se termină împărțirea.

— Pentru ce Efendi? întrebă Vali.

— Pentru că norocul e frate cu nebunii; rĕspunse enicerul, îndreptându-se spre pórtă.

Prințul C. se urcă în clopotniță și auḑi în depărtare un vuet de împușcături, ce părea a sĕ tot apropia; el ordonă îndată unuĭ călăreț ca sĕ se răpédă spre Hangu și sĕ aducă scire de ce se petrecea acolo. Călărețul plecă în fugă și se făcu nevĕḑut în întunerecul rĕdiului de molivi. Totodată Vali, întovărĕșit de doi plăeși, se duse ca sĕ cerceteze sentinelele pe'mprejurul zidurilor. Eșind din schit, el se îndreptă spre locul unde Mehmed-Aga așeḑase avangarda, însă nu găsi pe nime în calea lui.

— S'aŭ spăriet ticăloșii și aŭ fugit! ḑise el în gura mare.

— Cine aŭ fugit? întrebă un glas din marginea rĕdiului.

— Pușcașii rênduiți aicĭ de pază.

— Noĭ? replicară maĭ mulți ómenĭ culcați sub copacĭ; noĭ sĕ fugim!

— Voĭ sûnteți? De ce v'ați retras aicĭ?

— Ne-amŭ dat la umbră, rĕspunse unul sculându-se, pentru că bătea luna în plin pe locul unde ne pusese jupânul Mehmet, și amŭ chitit așa că de a fi sĕ vie duș-manul, el ne-ar fi luat la ochiŭ ca pe nisce rațe de baltă, când noĭ n'amŭ fi vĕḑut în cine sĕ tragem; maĭ bine sĕ fim noĭ în umbră și el în lumină.

— Bine, dar de ce v'aţĭ pregătit de somn?

— Ba nu; ne-amŭ lipit urechea de pămênt, ca sĕ auḑim de departe pasurile soldaţilor.

— Şi aţĭ auḑit ceva.

— Dar; nisce răcnete surde şi câteva lovituri de puşcă. Póte că s'aŭ luat la harţă cu slujitoriĭ, ceĭ ḑece plăeşĭ trimişĭ de ĭerĭ la capra poduluĭ de la Răpciune.

— Se póte... însă sĕ sciţĭ că dacă s'orŭ înainta soldaţiĭ pănă aicĭ, sĕ vĕ retrageţĭ în lăuntrul schituluĭ.

— Ne-omŭ retrage, după ce ne-omŭ descărca flintele în eĭ ca sĕ le maĭ răcorim.

— Rĕmâneţĭ cu bine, flăcăĭ!

— De bine sĕ auḑim, cucóne!

Vali se depărtă mulţemit, şi ajungênd lângă turnul despre pîrâul Hanguluĭ, găsi acolo pe Creţu, rĕzĕmat într'o ghiógă monstruósă de stejar.

— Ce facĭ aicĭ, Creţule? îl întrebă.

— Staŭ de strajă, cucóne.

— Singur, singurel?

— Ba cu astă ghiógă.

— De ce n'aĭ luat maĭ bine o puşcă?

— Ce sĕ fac cu ea? sĕ trag odată şi'apoĭ sĕ-mĭ perd vremea cu încărcatul?.. Maĭ de folos mĭ-e ghióga; cât mĕ întorc într'un picior, sfărm câte cincĭ tidve cu o lovitură.

— Bravo, Creţule, eştĭ un voĭnic!.. dar spune-mĭ: aĭ auḑit ceva spre Hangu?

— Auḑit nisce împuşcăturĭ.

— Şi ce creḑĭ sĕ fie?

— Sciŭ eŭ?.. însă pre cât mĕ duce mintea, nu cred sĕ vie duşmanul ca sĕ ne calce chiar acum.

— Pentru ce?

— Pentru-că doar nu'ĭ el tocmaĭ aşa de prost ca sĕ'şĭ închipuiască că-l aşteptăm cu colacĭ calzĭ. Şi luĭ e grijă ca şi nouĕ, maĭ mult âncă de cât nouĕ, pentru că a sĕ trécă prin strîmtorĭ, prin pădurĭ, unde şĭ-ar putea găsi pe dracul... De-a fi sĕ'şĭ cerce norocul, el a sĕ vie pe furiş în faptul ḑileĭ, când omŭ fi cu toţiĭ obosiţĭ de ostenélă şi de somn; astfel se vênează cucoşiĭ de munte.

— Dar dacă orŭ veni, ce'ĭ ḑice?

— De venit póte sĕ vie; ear de întors nu sciŭ cum s'orŭ întórce.

Vali lăssă în urmă-ĭ pe voĭnicul plăeş şuerând o doĭnă, şi după ce făcu jurul schituluĭ, se întórse la pórtă, unde găsi pe prinţul C., pe amicĭĭ luĭ şi pe Mehmet.

— Toţĭ ómenĭĭ sûntŭ la posturile lor; ḑise el.

— Şi cum le stă inima? întrebă prinţul.

— Bine de tot.

— Aferim! strigă enicerul, sucindu-şĭ musteaţa.

Timpul însă trecea şi călăreţul trimes nu se maĭ întorcea; vêntul de nópte aducea din când în când vuete de larmă care deveniaŭ îngrozitóre, şi nedumenirea dă pericululuĭ nevĕḑut proporţiĭ urieşe. Un al doile călăreţ fu răpeḑit pe drumul Hanguluĭ, dar nicĭ acesta nu se întórse.

— Ce li s'aŭ întêmplat óre? se întrebaŭ cu toţiĭ.

— I-a fi ucisŭ soldaţiĭ!

— Ascultaţi! ḑise Vali.

Toţi tăcură; acum acea larmă se înainta cu repegiune, fiind formată de răcnete, de pocnete, de tropote de caĭ îmulţite prin sonoritatea văilor.

Un puşcaş din avangardă alergă spre pórtă, răcnind: Eată-ĭ că vinŭ! eată-ĭ că vinŭ!

— Gata sûnteţĭ, copiĭ? strigă C. la ţĕranĭ.

— Gata! rĕspunse sute de glassurĭ, şi în adevĕr, sub raḑele luneĭ se iviră la ferestrele turnurilor cete de plăeşĭ cu puscele întinse; ear pe ruinele ziduluĭ dărîmat se înşirară ca nisce umbre ómeniĭ înarmaţĭ cu topóre şi cu lăncĭ. Prinţul C., Vali şi prietiniĭ lor îşĭ pregătise armele, Mehmet-Aga îşĭ scóse eartaganul din seleaf, ḑicĕnd: *La Allah, illa Allah, u Mhamed rasul Allah!*

Apoĭ se făcu o tăcere de mormênt, o tăcere în sînul căreia tot omul îşĭ auḑia bătăile inimeĭ. Larma rĕsuna acum la vecinătatea schituluĭ; ea pĕtrunsese în rediul de molivĭ; încă puçine minute şi duşmanul avea sĕ apară... Deodată vr'o ḑece împuşcăturĭ vuiră între copacĭ, urmate de răcnete sĕlbatice, şi pe loc se ivi pe marginea rediuluĭ... un cupeŭ înhămat cu opt poştalionĭ şi încunjurat de un pâlc de călăreţĭ!

Era o cumnată a prinţuluĭ C.! Acea damă venia de la Pétra, şi negăsind pe nime la curtea de la Hangu, ea luase pe lângă trăsura eĭ plăeşiĭ postaţĭ la capra poduluĭ de la Răpciune, şi toţĭ aceştĭ ómenĭ împreună cu călăreţiĭ trimişĭ de la schit, vrênd sĕ celebreze serbarea învieriĭ, chiuiră şi împuşcară tot drumul.

Chiotele lor şi ale surugiilor, pocnetele armelor şi ale

harapnicilor, tropotul cailor pe prundiş, produseseră larma ce de două óre ţinea în uĭmire pe apărătoriĭ schituluĭ, apărătorĭ imaginarĭ; căcĭ tóte veştile sosite de la Pétra eraŭ falşe, fiind provenite din *isvor sigur*.

Astfel se termină lupta neîncepută de sub póla Ceahlăuluĭ! Nóptea întrégă se petrecu în veselie şi cântărĭ. Cimpoerul maĭ cu samă avu mare succes prin cânticul următor:

Ştefan şi codrul.

Ştefan Vodă rătĕcit
Întră 'n codrul înfrunzit.
Codru-ĭ ţice: Domn vitéz!
«Îţĭ curgŭ lacrimĭ pe obraz.
— Dar! îmĭ plâng ostaşiĭ meĭ
«Morţĭ, luptând ca nisce zmeĭ! —

Codrul ţise: Dragul meŭ,
«Mângâe sufletul teŭ,
«Că din braţiĭ meĭ trufaşĭ
«Face-ţĭ-oiŭ voĭnicĭ ostaşĭ!..
— Fă! răspunse mult voĭos
Domnul nostru inimos.

Codrul puse a vui
Braţiĭ a-şĭ însufleţi,
Pe loc braţiĭ marĭ şi micĭ
Se schimbară în voĭnicĭ
Şi spre Domn se 'nainta:
— Sĕ trăescĭ, Măria ta! etc.

A doua ţi boeriĭ şi ţĕraniĭ se întórseră la satul Hanguluĭ. Schitul rĕmase ear în părăssire, avênd un mormênt maĭ mult, un mormênt pe care sta un bĭet câne plângênd!..

DICŢIONAR GROTESC

DICŢIONAR GROTESC

Episodul confusieĭ limbelor din turnul Babel este o metaforă poetică ce ecsprimă efectul influenţeĭ pedantismuluĭ în omenire.

În adevĕr acea influenţă când năvălesce asupra societăţilor începĕtóre, ĭea adesse orĭ caracterul uneĭ calamităţĭ fatale; căcĭ ea ameţesce minţile, desnaturéză înţelessul cuvintelor, turbură cugetele şi întipăresce pe fruntea adepţilor eĭ o ecspressie pretenţióssă, precum Iesuitismul dă fisionomiilor o aparenţă de ipocrisie.

Se spune în poveştĭ, că, la nascerea copiilor de împĕraţĭ, ḑinele raĭuluĭ se adună împrejurul légănelor şi înḑestréză pe noiĭ născuţĭ cu darurĭ preţiósse: vitejie, putere, mândrie pentru băeţĭ; frumusseţe, gingăşie, farmec dulce pentru fete.

Pedanţiĭ românĭ, clónţe infernale, asistând la nascerea Românieĭ, aŭ deocheat-o cu ochiĭ lor de buhne co-

bitóre. Lipsiți de orĭ ce sêmț estetic, eĭ aŭ întreprins de la sine educația feteĭ Împĕratuluĭ Traian și aŭ învĕțat-o, sĕrmana! a rosti unele cuvinte create de dênșiĭ, care pórtă semnele trivialităților celeĭ maĭ revoltante. Nenorocita s'a deprins astfel a comite monstruosități limbistice, fără a avea consciință că pĕcătuesce în contra bunuluĭ sêmț, în contra esteticeĭ și în contra poeticeĭ armoniĭ a graĭuluĭ român.

Nimic maĭ regretabil de cât a vedea un popor ce se deștéptă din întunerecul barbarismuluĭ, sĕ cadă în ghiarele pedantismuluĭ! El este ecspus la cea maĭ cumplită nenorocire, la nenorocirea de a deveni grotesc!

Eată câteva fructe, culesse din pomul sciinței, pe care l-aŭ sădit pedanțiĭ în pămêntul mănos al patrieĭ nóstre.

Onóre. — La tóte popórele de sânge séŭ de rudire latină, acest sentiment are un caracter de bărbăție și este ecsprimat prin cuvinte de soiŭ masculin.

Latinul ḑice *honor.*

Francesul ḑice *l'honneur.*

Italianul — *l'onore.*

Spaniolul — *el honor.*

Era decĭ fórte logic și fórte natural ca și Românul sĕ ḑică *onor;* însă nu; căcĭ pedanțiĭ aŭ găssit de cuviință... gramaticală, a schimba secsul acestuĭ sentiment de demnitate energică, a-ĭ da o natură muĭeratică, a-l înfățișa în póle lungĭ și a-l boteza *onóre.* Urmând astfel voit-aŭ óre sĕ facă un act de grațiositate cătră secsul frumos? Nicĭ-de-cum, pentru că nu sûntŭ apreciatoriĭ frumusseței și armonieĭ; eĭ nu aŭ altă credință,

alt Dumnedeŭ pe lume de cât sistemul gramatico-filolologico-etimologico-ablativico-burlesco, etc, la care se închină orbesce ca Bonziĭ din India în numele luĭ Vișnu.

Eată dar cel maĭ important dintre cuvintele nouĕ-române desfigurat! De aceea audĭ pe mulțĭ adăugând la tótă frasa: *pe onórea mea!* precum maĭ 'nainte ceĭ cariĭ își băteaŭ joc de lege, ḑiceaŭ: *pre legea mea!* — Acest jurămênt atât de sacru în gura unuĭ om onorabil, a devenit o formulă ușóră și comodă, care servea de umplutura fraselor celor maĭ secĭ. Am auḑit la Bucurescĭ următorul fragment de convorbire:

— Ticălosul! a îndrăznit, *mon cher*, sĕ-mĭ dee o palmă!

— O palmă!.. ți-a dat o palmă? Nu se póte.

— *Pe onórea mea*, nene!.. m'a pălmuit.

. . . . . .

Cuvêntul *onóre* este pluralul cuvêntuluĭ *onor*, precum *popóre* pluralul luĭ *popor*, topóre, *topor*, etc. El are decĭ înțelessul de mărirĭ, rangurĭ, avantagele uneĭ posițiĭ înalte, lucrurĭ ce se dobândescŭ adesse orĭ cu sacrificiu: onoruluĭ, adică a demnitățeĭ personale. Francesul ḑicel

Vous briguez *les honneurs* aux depens de *l'honneur*.

Alergând după *onóre*, perḑĭ adesea *onorul* teŭ.

A ḑice dar *onóre*, în loc de *onor*, este o probă de corumpere morală într'o societate; căcĭ *onórele* se câștigă chĭar și prin înjossire, când *onorul* e un ce sacru care se nasce cu omul, se desvoltă cu îngrijirea educațieĭ, și nicĭ-o-dată nu se póte înfrăți cu înjossirea

Armata română a luat ca devisă cuvintele *onóre și*

patrie! (honneurs et patrie!) devisă greșită; căci ea pune onórele, adică avantajele rangurilor înaintea Patriei. Ar fi de demnitatea armatei ca să dea passul Patriei și să înscrie pe stindardele séle: *Patrie și Onor!*

În fine atâte acte dessonorabile s'aŭ comis în România sub regimul *onóreĭ*, că pentru a păși într'o eră maĭ demnă de numele ce purtăm, e timpul să ne lepădăm de *onóre* și să ne înfrățim cu *onorul*.

Pudóre. Un cuvênt cacofonic care ecsprimă cea maĭ delicată sêmțire dintr'un suflet virginal; însă trebue să fie pronunțat de persóne ce nu pătimescŭ de gutunar; căcĭ altmintere el ecsprimă un defect, de care să ferésca cerul pe tóte româncele.

Locuitoriĭ de la țéră îĭ ḑicŭ pe românesce *rușine*, observând astfel o nuanță fină între pudóre și rușine.

Copilă cu rușinie'n frunte, copilă rușinie, în loc de *Copila cu pudóre pe frunte, copilă pudică.*

Substantivul devine adiectiv la femenin și sună la aud mult maĭ armonios de cât cuvêntul *pudóre*, maĭ cu sémă când acésta s'ar rătĕci în gura unuĭ austriac.

> După o nópte crudă, ah! dulce'ĭ să zărescĭ
> O raḑă-a dimineței pe culmea unuĭ munte,
> Dar mult maĭ lin strălúce în ochiĭ sufletescĭ
> Gingașa rușinie pe-a inocenței frunte.

Amóre. În loc de *amor*, precum *onóre* în loc de *onor;* earăși o schimbare de secs. Ḑeul Cupidon numaĭ e băet înarmat cu tolbă de săgeți, ci o fetică la gherghef. Pedanțiĭ nu respectează nimic în lume, nicĭ chĭar Mitologia! eĭ arŭ merita sórta luĭ Acteon. *Amóre* are

pe lângă multe alte desavantage și acela de a raporta gândul la postul Crĕciunuluĭ și a supĕra delicateța mirossuluĭ. Un băet de peste Carpațĭ a ḑis:

Amantul tĕŭ ferice, la tine vrênd sĕ sbóre,
În aer vede, sêmte și mirossă *a moare!*

Amare. *A iubi!* — Un cuvênt inutil și care produce conjugărĭ comice: de pildă:

Eŭ am! în loc de *eŭ ĭubesc*, este un calambur grotesc.

Am amat! în loc de am ĭubit, este o bâĭgueală ridiculă.

Eŭ te am, Dómnă! în loc de te ĭubesc, Dómnă, este o împertinență care ecspune pe nenorocitul pedant a fi dat afară cu amoru-ĭ cu tot; însă ce-ĭ passă pedantuluĭ! Nu-ĭ rĕmâne gramatica drept mângâere? El o strînge la pept cu *amóre* și-ĭ ḑice: Tu, fidela mea consórtă, eștĭ universul meŭ! Te am, te-am amat, te amaiŭ, te amam, te voiŭ ama, ama-te-voiŭ, etc!

Amorul spăriet îșĭ astupă urechile și fuge.

Beleță. — *Frumuseță pedantescă!* Închipueascăș-ĭ fie cine efectul ce ar produce asupra uneĭ dame delicate o strofă ca acésta:

Ah! Dómnă eștĭ *belă* ca rosa ce cresce,
Și fruntea-ți divină treptat se *belesce!*
Ah! lassă-mĕ a-ți spune cât sum fericit,
Vĕḑênd dulcea-ți față c'astfel s'a *belit!*

Eată una din cele maĭ *bele* florĭ din estetica pedanților. Tot acestora sûntem datorĭ cu *belele-arte* și cu *foile beletristice*. Sĕrmană limbă în ce belele aĭ căḑut cu Trisotiniĭ cariĭ te *belescŭ* astfel!

— **ciune.** *Aberăciune!* Póte cineva sĕ crédă că s'ar fi găsit un om pe lume, a cărui unică ambiție sĕ consiste în a anina o codiță la tóte cuvintele românescĭ, precum copiiĭ légă căldărĭ de códa cânilor? Dar, s'a găsit! acel fenomen comic ecsistă sub forma cea maĭ seriósă. Devisa luĭ este: *ciune* séŭ *periciune*! Cred că după mórtea luĭ va fi împaĭeat și păstrat în cabinetul istorieĭ naturale, ca un specimen de pedantomania cea maĭ turbată! ear pe vitrina în care el va fi ecspus, posteritatea va citi următórea înscriere:

Fracciune din Năciunea Ciuniștilor

SPECIMEN UNIC!

(Publicul este rugat a respecta pussăciunea sa, ferindu-se de el).

— **țiune.** Vară-primară cu pĕcătossul *ciune;* însă o rudă șirétă, care a escamotat tronul vĕruluĭ sĕŭ. Acéstă terminare s'a furișat pe nesĕmțite în convorbirea română și a năvălit maĭ cu sémă în ḑiaristică și în elocuența parlamentară. Ea dă graiuluĭ o întonare țiuitóre, care produce în urechĭ o gâdilire nessuferită; prin urmare îĭ este cu neputință a găssi calea inimeĭ.

În zădar un june țiunist ar căuta sĕ înduioșeze pe îngerul adorăreĭ séle, ḑicêndu-ĭ cu glas tremurător: Ah! Dómnă, *aparițiunea* d-vóstră mĕ aduce într'o *emoțiune*... mĕ pĕtrunde de o *sensațiune*,.. mĕ pune într'o confusiune... cât nu pot sĕ vĕ fac o *declarațiune* demnă de... etc. etc.

Îngerul ș'-ar freca urechile cu mânile séle trandafirii și ar cădea numaĭ de cât în spasmurĭ!

Camera deputaților și Senatul rĕssună adesse orĭ de țiuiturĭ și maĭ accentuate. De pildă: Domnilor! *Cestiunea* a dat loc la multe *discuțiunĭ* în *secțiunĭ*, și la multe *interpelațiunĭ* assupra *interpretațiuneĭ constituțiuneĭ*. *Protestațiunile* majorităței aŭ produs adâncă *sensațiune* în sinul *represntațiuneĭ* naționale și ele aŭ causat frecuente *intrerupțiunĭ* în *discuțiunea propositiuneĭ* ministeriale... etc. etc.

Ar jura fie cine că asistă la glumele flăcăilor de țĕră în nopțile de șĕdĕtorĭ și că aude o limbă păssĕrĕscă. Sĕ fie óre Camera o șĕdĕtóre!!

N. A. Nicĭ un poet cu talent și cu sêmțul armonieĭ nu îndrăznesce a sĕ servi de *țiune* în versurĭ. Pentru ce dar în prosă? Sĕ fie óre acest *țiune* ca o manta de vreme rea? pentru ce assemenea *umiliațiune* pe capul luĭ?

Pentru că are un ce desplăcut, care produce tonurĭ discordante în armonia limbeĭ; pentru că orĭ cât de gramatical sĕ fie *țiune*, Românul îĭ preferă alte terminărĭ care îĭ sună maĭ bine la aud; așa maĭ lesne se împacă el cu *admitere* de cât cu *admisiune*, maĭ voĭos cu *proclamare* de cât cu *proclamațiune*, maĭ mulțemit cu *contribuire* de cât cu *contribuțiune*, etc. etc.

Bĭetul *ciune* de pocită memorie a rĕposat! astfel va reposa și țiuitorul *țiune;* căcĭ sêmțul estetic al Românuluĭ nu-ĭ dă dreptul de împământenire în țĕră. Este dar de temut că multe scrierĭ moderne împestrițate cu *țiunĭ*,

vor avea aceeași sórtă ca unele opere de pe timpul lui Rabelais în Francia.

Avis la autorii nostri prosatori și poeți.

— ținne. — Altă terminare ambițiósă, dar timidă încă. Deabie își arată nassul pe ici, pe cole, și se retrage degrabă înderĕt; însă nu perde sperarea de a detrona la rêndul ei pe *țiune*. Ea are multă assĕmĕnare cu unii pretendenți fórte *fini* din țĕrile nóstre, carii tragŭ cu códa ochiului spre tronul Românieĭ.

Lasciate ogni speranza!..

Eĭ bine! O buruiană părässită în grădina retoriceĭ parlamentare. Sûntŭ discursurĭ patriotice, în care *eĭ bine* figuréză așa de des, în cât susträgêndu-l din sinul lor, nu ar rĕmânea nimic.

Eĭ bine! repetat cu emfas, are un ce pretențios și grotesc, care dă oratorilor un aer ridicul și probéză sărăcia elocuenței lor.

Inimicĭ. — Nu'ĭ destul că Românii aŭ avut *neprietinĭ*, aŭ avut *dușmanĭ*, aŭ avut *neamicĭ*, grație pedanților, eĭ maĭ aŭ și *inimicĭ*, *inimĭ-micĭ*.

O! voĭ, pedanți ridiculĭ, aĭ limbeĭ veneticĭ!
De când o naĭbă crudă adusu-v'aŭ pe-aicĭ
Românii, marĭ la suflet, se lupt' cu inimĭ-micĭ!

— **minte.** — O codiță destinată a forma, séŭ maĭ bine dicênd a deforma adverburĭ nouĕ. Ea are și meritul de a face din Românĭ un popor de minciunoși. Esemplu:

„D-l ministru lucrează *sincera-minte* la desvoltarea progressuluĭ.

„Deputatul țĕriĭ vorbesce *leal-minte*...

„Tribunalul decide *legal-minte*... etc. etc.

Minciunĭ și ear minciunĭ! și tot minciunĭ! Părinții nostri întrebuințaŭ terminarea *esce* și vorbiaŭ maĭ *omenesce*, séŭ se serviaŭ de adiective sub formă de adverburĭ și se ecsprimaŭ *limpide*, *frumos*, *înțelept*, *adevĕrat-românesce*; căcĭ se feriaŭ *necontenit* de pĕcatul minciuneĭ.

Lăcrimióre. Acest nume de flóre, prin asseměnarea luĭ cu cuvêntul *lacrimĭ*, a dus în eróre pe mulțĭ poețĭ de peste Milcov și ĭ-aŭ îndemnat a comite un galimatias grotesc în versurile lor. De pildă:

Inima mea sêmțitóre
Varsă triste lăcrimióre!

Lectorul își închipuesce fără voe un tabloŭ grotesc; el vede inima poetuluĭ sub forma unuĭ vas rĕsturnat, din care se varsă florĭ.

Aurora 'n lăcrimare
Udă-a lunceĭ lăcrimióre,
Și sórele ce apare
Sórbe-ale eĭ lăcrimióre.

Ce udă aurora? florĭ séŭ lacrimĭ?

Ce sórbe sórele? lacrimĭ séŭ florĭ?

Afară de acest galimatias, amanțiĭ Muselor și-aŭ făcut provisiĭ de *lăcrimele* și *lăcrimițe*, pentru ca sĕ stropiască parterul poesieĭ lor. Sĕ nu desperăm că în curênd eĭ vor vĕrsa și *lăcrimațiunĭ*:

Cuprins de descepțiuni
Eŭ vĕrs lăcrimaţiuni!

O! mult gingaşe fiĭce ale primăvereĭ! lăcrimióre ĭubite! nicĭ pe voĭ pedanţiĭ nu v'aŭ lăssat în pace!

Poesiĭ noĭ. — Substantiv femenin împreunat cu adiectiv masculin, total ermafrodit!

Autoriĭ de peste Milcov practică mult aceste apropieri de secse în cuvinte; miserie fórte compromitătóre!!

Redaptor. Fabricant de articole în oficina unuĭ ḑiar, singur *apt* a produce *apte* patriotice a fi *ecsapt* în scirile ce publică, a fi *compapt* în stilul seŭ, a avea *tapt* politic, şi care a făcut *contrapt* şi a încheiat un *papt* cu pedanţiĭ; căcĭ se pune ades în *contapt* cu dênşiĭ.

Întrebarea naturală ce-şĭ face orĭ cine, este: pentru ce redactorul acela, un om inteligent, voesce numaĭ de cât să fie *redaptor*, când toţĭ publiciştiĭ însĕmnaţĭ din ţĕrile civilisate sûntŭ simplu redactor? Rĕspunsul nu póte fi altul de cât: că ḑisul *redaptor* are curiósa ambiţie de a fi unic în soiul seŭ, de a nu fi înţeles şi încă maĭ puçin citit.

Rumân. În loc de Român! Popor rumân sinonim de peau-rouge, adică selbatic.

România este datóre cu denumirea oficială de *Roumanie*, unuĭ consul frances, domnul B**, care pretindea că Româniĭ îşĭ ḑiceaŭ Rumînĭ. El îşĭ formase negreşit acéstă convingere, de pe pronunţarea unor ţiganĭ desrobiţĭ, de la cariĭ a căutat să afle originea Românilor.

A quoi tient la destinée des empires.

Uă! Sughiţ disgraţios, întrodus în ortografia română

de vre un pedant ce nu'ĭ deprins a păzi regulele bunei cuviințe în societate.

Mai multe foĭ politice și literare, precum *Trompetta Carpaților*, fóea societățiĭ din Bucovina, etc, pătimescŭ reŭ de acest spasm stomahic, și facŭ un mare abus de sughițurĭ puçin ortografice, dar și mai puçin armonióse.

Móșa 'n pod, móșa 'n pod!

Vergură! Fecióră după limba vechiă; *virgină* după limba nouă.

Latinesce: *Virgo*, *virginitas*. Franțuzesce: *vièrge*, *virginité*. Italienesce: *vergine*. De unde dar cuvêntul *vergură?*

Așĭ da tóte sistemele limbistice de peste Milcov, de peste Molna și de peste Carpați (nu adaug și de peste Prut, pentru că Bassarabia a scăpat până acum de assemenea epidemie), așĭ da, ḑic, tóte acele sisteme și ceva âncă pe de-asupra, ca sĕ vĕd și sĕ studiez, cu ajutorul sciinței frenologice, conformarea titveĭ din care a eșit *vergura*. Curios și mult grotesc trebue sĕ fie acel calup, unde se deformézĕ astfel, tot ce este maĭ grațios!

Dacă fiĭcele drăgălașe ale Românieĭ arŭ sĕmĕnă cu acest cuvênt, prin care un pedant grossolan le-a stigmatisat, negreșit că ar îmbĕtrâni sĕrmanele! și ar muri în *verguritatea* lor! căcĭ lumea ar fugi de ele ca de nisce dihăniĭ spăimântătóre și scăpate din bizuniile stafielor.

Tu dintr'al căruĭ crieri, în oră de tortură,
A isbucnit la sóre hidóssa ta vergură!
Sĕ aĭbĭ parte de dênsa și'n vecĭ sĕ fiĭ ĭubit
De ĭasma care pórtă un nume-așa pocit!

Animă. Pedantul care într'o pornire *animală* s'a lepădat și de suflet și de inimă, pentru ca să le înlocuiască cu *anima*, nu s'a gândit că astfel, lunecând într'un mod absurd pe calea latinității, s'a pogorît în rêndul animalelor. Prin urmare, dacă acel pedant ar cerca să destăinuiască unei dame sêmțirile sufletului seŭ, el ar trebui să-i ḑică în prósa lui: *Dómna mea, aĭ deșteptat în mine un amor animal,* séŭ mai bine ḑicênd, *o amóre demnă de calitățile animale, ce te distingŭ între tóte belele universului*, etc.

Dama puțin măgulită de acest compliment grossolan, ar fi în drept să-i răspundă următórele patru versuri *ejusdem farinae:*

Acea sêmțire animale
Ce anima-ți încinge
Din cele-l-alte animale
Nicĭ cum nu te distinge.

Ce ar ajunge societatea română, când, grație pedantismului, ar fi compussă de animale, și în ce mod s'ar ecsprima? ar mĭorlăi, ar hămăi, ar sbera séŭ ar rage?.. séŭ ar vorbi pedanticesce.

A încinge. — Tot Românul pórtă cingétóre, și scie ce va să ḑică a încinge. Pedantul însă voind a fi mai român decât românul, și avênd ambiția de a proba lumeĭ că a învețat câteva cuvinte latine (lucru de care lumea nu se uĭmesce nicĭ de cum), a întrodus terminul de *incendiŭ* și a croit verbul *a încinge**), pentru ca să ecs-

*) Adoptându-se cuvêntul *incendiŭ*, era mai logic verbul *a in-*

prime focul și arderea. Fericit și glorios de acéstă invocare ce-l pune în categoria incendiarilor, el n'a reușit de cât a produce un galimatias grotesc în limba română; de pildă:

De când cu-a mele brațe, pe tine te-am încins.
De un incendiŭ mare tu, belo, m'aĭ *încins*.

Codul penal a reservat aspre pedepse pentru incendiariĭ de casse, etc; el însă nu a prevĕdut casul incendiarilor limbeĭ. Avis la legislatorĭ!

Un cântic poporal, ḑice:
Mărióra de la Prut,
Brĕu'n apă șĭ-a perdut
Și pe gânduri a căḑut.
Atunci jalea m'a cuprins,
Brațele mi le-am întins,
Mijlocul i l-am încins,
Și la peptul meŭ l-am strins
Sufletul de mĭ-am aprins.

Cine vorbesce maĭ limpide, maĭ românesce și maĭ armonios? Poporul séŭ pedantul? Românul simplu séŭ acel ce se crede maĭ român de cât românul?

Garanță. (fr. garance) O plântă din care se fabrică colórea roșie pentru văpsitul postavuluĭ; însă pedantismul o confundă cu garanția.

În Constituția Românieĭ, votată de Cameră la 20 Iunie 1866 și publicată în imprimeria Statuluĭ, găssim, nu cu

cendia de cât *a încinge*, însă logica și pedantismul se întêlnescŭ fórte rar.

puçină mirare, frasa următóre, adresată Domnitoruluĭ de cătră Preşedintele Adunăreĭ:

„Acéstă ḑi de 10 Maiŭ, care a întemeiat pentru ţéră „începutul uneĭ nouĕ ere, ţéra a salutat-o ca data înau- „gurăriĭ regimuluĭ monarhic, care singur póte da *ga- „ranţă* Românieĭ. etc.“

(trad. Qui seule peut offrir de la garance à la Roumanie!)

Un om de spirit a făcut observare că e lucru prea natural de a vedea figurând garanţa într'o Constituţie votată sub influenţa partiduluĭ poreclit Roş.

Prospect. — În loc de aspect: cuvênt întrebuinţat cu o simplicitate beoţiană de uniĭ scriitorĭ de peste Carpaţĭ. Ecsemplu: Câmpia înflorită séŭ maĭ bine *florelinte* presentă cel maĭ frumos prospect!.. frasă care s'ar traduce în limba franceză: la campagne fleurie offrait le plus beau prospectus.

Acest *lapsus calami* îmĭ aduce aminte un *lapsus linguae* al unuĭ amator de neologisme, care confunda totdeauna adiectivele *respectiv* şi *respectabil*. El ḑicea de un bĕtrân că este respectiv şi de un atribut respectiv, că este respectabil.

Puçinĭ muritorĭ îl înţelegeaŭ; chiar el însuşĭ... însă era mulţemit!

Vĕḑută. În loc de visită; un alt beotism tot de peste munţĭ, care pe lângă alte defecte maĭ are şi pretenţia naivă de a fi clar. Ecsemplu:

— Am făcut-o *vĕḑută* dómneĭ X.

— Şi aĭ vĕḑut-o?

— Ba nu, căcĭ se făcuse nevĕḑută când m'a vĕḑut venind în *vĕḑută*.

Ținută. Traducere liberă a cuvêntuluĭ francez: *tenue*, adoptată pentru îmbrăcăminte: *mare ținută*, grande tenue; *mică ținută*, petite tenue; *ținută gala*, *ținută neglesă*, etc. Ecsemple:

„Armata e ținută de a fi în mare *ținută* la paradă.

„O damă în ținută de bal, e ținută de a nu scóte „mănușile când e ținută de mână la contradanț, etc. Așĭ pune rĕmășag că creatorul, voiŭ sĕ ḑic croitorul ținuteĭ se numesce Calamburescu.

De vreme ce Românіĭ aŭ haĭne, strae, îmbrăcăminte, uniformă și diverse toalete, pentru ce și ținute? Voescŭ óre pedanțiĭ sĕ facă din Românĭ nisce manechinĭ?

Tele, *sele*; în loc de tale, sale. O nenorocită și disgrațiósă țigănitură întrodussă de unĭĭ poeți în limba nóstră, pentru înlesnirea rimeĭ.

Ecsemplu:

Blând ânger printre stele
Vĕd grațiile tele.

Alt ecsemplu maĭ puțin poetic:

— Măĭ țigane; aĭ furat opincele nóstre.

— Nu se află, rumânică.

— Și ce-aĭ făcut cu ele?

— Le-am bĕut.

— Pentru ce le-aĭ bĕut, balaure?

— Pentru ca sĕ nu-mĭ încarc sufletul de pĕcate cu lucrul altuĭa; de cât cu opincile *tele* séŭ ale *sele*, maĭ bine cu piciórele góle, că'n calte'sŭ ale *mele*.

Ered. În loc de clironom, moștén!.. termin introdus în limba română de liberul și independentul traducător al Coduluĭ civil. Așĭ dori sĕ sciŭ cum se formézĕ verbul acestuĭ substantiv grotesc? a erede, a ereda séŭ a eredita? De unde potŭ sĕ derive eredĭĭ? negreșit de la eredie! (clironomie). Eată dar moștenirea devenită o eresie la Românĭ, grație ignoranței unuĭ simplu traducător! și de aicĭ se póte conchide că ignoranța și pedantismul producŭ aceleașĭ efecte perniciósse.

Negles. În loc de negligeat; prin urmare s'ar cuveni sĕ se dicĕ *redes* în loc de *rediglat.* Însă ar fi maĭ bine sĕ se ștérgă assemenea barbarism din vocabularul pedanților, atât de bogat în barbarisme. De vreme ce s'a adoptat cuvintele redactor, redacție, e mult maĭ natural a sĕ servi cu termenele de redactare, a redacta, de cât cu redigeare, a redigea. E natural?.. prin urmare pedantismul va continua a dice negles și redes.

Regres. În loc de regret séŭ regretare. Asséměnarea de sunete a cuvintelor francese *progrès* și *regret* aŭ indus în eróre pe nelegiuitul pedant și l-a făcut sĕ dică regres, precum a dis progres.

Progres însĕmnézĕ propășire.

Regres trebue dar sĕ însĕmne retro-pășire, pășire înapoĭ, și nicĭ-de-cum regretarea sufletéscă, pe care părinții nostri o numiaŭ dor séŭ părere de rĕŭ.

Am cetit o epistolă amoróssă în versurĭ și'mĭ voiŭ aduce aminte cât voiŭ trăi de passagĭul următor:

> Credém că în iubirea-ți eŭ am făcut progres,
> Dar mĕ'nșĕlaiŭ... o spun nu cu puțin regres.

Morb, morbos, morbóssă, morboşĭ! Nouă bólă inventată şi rĕspândită între Românĭ, de aceĭ ce pretindŭ a lucra la înaintarea némuluĭ românesc. Corpul medical a declarat că acea bólă este de aceeaşĭ categorie ca *Cholera-morbus*, ca *pedanto-morbus, etc.*

— Ce face domnişóra X?

— E morbóssă!

— O!.. ce aud, âugerul vieţeĭ mele e morbos...

C'est à dégouter d'être malade.

Ord, ordurĭ. În loc de decoraţiĭ. Aşa dar persónele care prin serviciile lor aŭ meritat aceste semne de destingere pórtă la pept séŭ la gât orduriĭ! *(ordures)*. Ce maĭ póte aştepta cine va de la nisce pedanţĭ, carĭĭ, nesciind a sĕmĕna florĭ, aruncă *ordurĭ* în câmpul literatureĭ nóstre!

Resbel. Pe timpul vitejilor nostri strămoşĭ nu ecsistaŭ Ministere de rĕsboiŭ; astăḑĭ avem un Ministeriŭ de resbel!

Ostaşiĭ luĭ Stefan şi Mihaiŭ eraŭ rĕsboĭnicĭ (veḑĭ cronicele vechĭ); ostaşiĭ de acum caută sĕ fie resbelnicĭ, după botezul pedanţilor.

Ostaşiĭ vechĭ se rĕsboiaŭ ca nisce leĭ.

Ce vor face ostaşiĭ nostri, pedanticesce vorbind?..

Prin urmare bătălia de la Rĕsboenĭ ar trebui sĕ se numiască bătălia de la *Rĕsbelenĭ*, dacă ar fi luat parte la dênsa moderniĭ resbelnicĭ, conduşĭ la resbel pentru a sĕ...

Pro pudor!

Popul. Acest cuvênt a fost negreşit întrodus în limba română de vre un ciumpoer deprins cu vocabularul păpuşarilor din Tataraşĭ. Înlocuind cu el vechiul cuvênt

de popor, popóre, sub falșul pretecst de latinitate, ḑisul cimpoer a trebuit sĕ rîdă mult de órba naivitate a contimpuranilor seĭ, cariĭ l-aŭ imitat întocmaĭ, ca și copiiĭ ce învéță a rosti obscenităȚĭ, fără a le pricepe. E timp însă a curăȚi câmpul literatureĭ nóstre de assemenea plânte mojicescĭ, de assemenea terminĭ dissonanȚĭ, cariĭ înmulȚindu-se, lovescŭ delicateȚa auḑuluĭ și armonia limbeĭ române.

Președinte. — *ședință*, în loc de president, seanță. Pentru ce președinte? pentru ca sĕ preșédă séŭ sĕ președinteze o adunare? însă a președea însĕmnéză a ședea dinainte, ear' nicĭ-de-cum a presida; și a președința nu are nicĭ un sens.

Dumneḑeŭ presidă la cursul planetelor.

Sórta presidă la faptele ómenilor.

Presidentul presidă la lucrările Camereĭ.

Un demon grotesc presidă la clocirile pedanȚilor!

Âncă odată dar, pentru ce președinte, pentru ce ședință, când terminiĭ de president și seanță aŭ devenit universalĭ? Nu cumva pentru că Românuluĭ ĭĭ place sĕ șédă, sĕ pré-șédă?

Întrébă orĭ când pe un Român ce face? El îȚĭ va rĕspunde: șed! adică rĕmân pe loc, când alȚiĭ pășescŭ înainte. Șed! adică mĕ daŭ în dragoste și fac cassă bună cu lenea!

PresidenȚiĭ parlamentelor englese, francese, americane, italiane, etc. presidă. Presidentul Camereĭ și presidentul Senatuluĭ român, sûntŭ condamnaȚĭ de pedanȚĭ a președea séŭ a pré-ședé. Trist și grotesc!

ROMĂNISM.

Statul român.
Monitorul român.
Diarul Românul.
Passagiul român.
Strada română.
Teatrul român.
Ateneul român.
Academiea română.
Camera română.
Senatul român.

Otelul român.
Cafenea română.
Croitor român.
Crâşmar român.
Caşcaval român.
Domniĭ Romănescu.
« Romanovicĭ.
« Romanoff.
« Romanemberg.
« Romanopulos.

etc. etc., tot român, toţĭ românĭ şi încă şi în vecĭ românĭ!

În presenţa acestuĭ nume de român, care a ajuns a fi o mască pussă şi pe instituţiĭ, şi pe dughene, etc., cu o profussie ridiculă, fie cine este în drept a sĕ întreba, dacă nu cumva Româniĭ se temŭ sĕ fie confundaţĭ cu Chinezii în ţéra lor?

În nicĭ un oraş din Francia nu se găssesce o stradă numită: *rue française.*

În nicĭ un oraş din Germania nu ecsistă o stradă cu numele de *Deutsche Strasse.*

În Bucurescĭ însă este *strada română!*

Comic, comic şi grotesc!

BIOGRAFII

NECOLAE BĂLCESCU

în Moldova.

Ómeniĭ de mĕsura luĭ Necolae Bălcescu sûntŭ âncă rarĭ între Româniĭ de astădĭ. Aceĭ cariĭ ca dênsul, în tot cursul uneĭ ecsistenţe de luptă, aŭ fost însuflaţĭ numaĭ de nobila sêmţire a amoruluĭ de Patrie, şi cariĭ aŭ vissat şi lucrat cu neîncetare la reînvierea şi la mărirea neamuluĭ lor, meritá sĕ atragă respectul şi simpatiile urmaşilor. Tot ce se atinge de aceĭ ómenĭ de frunte, diversele întêmplărĭ ce aŭ trecut peste dênşiĭ, actele lor publice şi chĭar incidentele vieţeĭ lor private, devinŭ, după mórte de un mare interes, pentru cine scie a-ĭ preţui, şi ĭĭ admiră. E o datorie sacră pentru amiciĭ şi contimpuraniĭ lor de a face apel suvenirelor, spre a feri de uĭtare tóte notiţiile ce potŭ contribui la completarea biografieĭ lor.

„Acéstă idee m'a îndemnat a vorbi astădĭ de Necolae

Bălcescu, ca de un om al căruĭ nume onorează România, şi ca de un amic scump şi jălit. Am petrecut luni întregĭ cu el, nu numaĭ în ţéră, dar şi în străinătate; am avut adesse orĭ ocasiunea de a cunósce frumóssele aspirărĭ ale inimeĭ séle; l-am vĕ̦ut lucrând cu entussiasm la *Istoria Românilor* sub Mihaĭ-Vodă Viteazul; amŭ călĕtorit împreună prin romanticele văĭ ale Moldoveĭ; neamŭ preumblat pe golful poetic a Neapoleĭ, în nopţile luminósse din Italia; amŭ admirat flacăra urieşă ce'ncununĕ fruntea Vezuvuluĭ; amŭ respirat aerul parfumat a Sicilieĭ, rătĕcind amêndoĭ pe malurile măriĭ; amŭ trăit o parte a timpuluĭ de ecsil de la 1848 în mijlocul minunelor Parisuluĭ, şi amŭ făcut, la un loc, pretutindenea multe proĭecte măreţe, multe vissurĭ aurite pentru gloria şi independenţa naţieĭ nóstre. Sêmt dar o mulţemire adâncă, o plăcere duĭóssă a mĕ'ntórce cu gândul pe cărările şterse ale trecutuluĭ şi a întêlni în acest pelerinagiŭ fantastic, dulcea imagină a luĭ Bălcescu.

O, Dómne! de ce trebuea oare sĕ-l vĕd însfĕrşit singur părăssit, palid, descuragĭat, suferind de o crudă bólă, şi murind pe malul acel înflorit a Palermeĭ, unde am trăit cu el atâtea ḑile îngânate de falnice sperărĭ? Cine'şĭ póte închipui amarul ultimeĭ ore a vieţeĭ séle! Cine va spune dorul cumplit de ţéră, cu care s'a luptat atuncĭ, sĕrmanul! în agonia morţiĭ?

O, suflet blând şi iubitor! tu care aĭ chemat gloria strămoşéscă din mormintele eroilor nostri! tu, care aĭ înălţat cătră ceruri cele maĭ nobile urărĭ pentru viitorul

Patrieĭ române! lasă-mĕ a traduce în limba poporuluĭ tĕŭ, cea de pe urmă gândire a ta pe pragul vecĭnicieĭ!

N. BĂLCESCU MURIND.

De pe plaiu 'nstrăinărĭĭ
Unde zac şi sêmt că mor
De amarul desperărĭĭ
Şi de-al ţerĭĭ mele dor,
Vĕd o passere voĭóssă
Apucând spre Răssărit,
Şĭ o raḑă luminóssă,
Şi un nour aurit.

— «Păsserică sburătóre
«Unde mergĭ cu dorul meŭ?»
— «Am solie 'ncântătóre
«De la sfîntul Dumneḑeŭ,
«Sĕ duc glas de armonie
«Ţermurilor românescĭ;
«Sĕ vĕrs dulce vesselie
«Inimelor ce jălescĭ.»

— «Raḑă vie călĕtóre,
«Unde mergĭ cu dorul meŭ?»
— «Am solie 'nvietóre
«De la sfîntul Dumneḑeŭ,
«Sĕ depun o sărutare,
«Pe al ţĕrĭĭ téle sin
«Şi s'aduc o alinare
«Jalniculuĭ tĕŭ suspin.»

— «Nouraş pĕtruns de sóre»
«Unde mergĭ cu dorul meŭ?»
— «Am solie roditóre

«De la sfîntul Dumneḑeŭ
«Sĕ mĕ lăs în Românie
«Ca sĕ crésc̆ă miĭ de florĭ
«Pe frumósa eĭ câmpie
«Ce o plângĭ adesse orĭ!»

— «Du-te, raḑă strălucită,
«Du-te mică păssĕrea,
«Şi pe ţéra mea iubită
«Mângâeţĭ-o 'n lipsa mea!
«Ér' tu nour de rodire,
«Fă sĕ crésc̆ă 'n sinul seŭ
«Cu verḑĭ laurĭ de mărire
«Flórea sufletuluĭ meŭ.»

Am făcut cunoscinţa luĭ Bălcescu în anul 1845, la moşia luĭ Costachi Negre, fostul agent al Principatelor-Unite lângă Înalta Pórtă. Numele nóstre nu eraŭ străine unul altuia; căcĭ ele se întêlnisseră sub colónele *Fóeĭ scienţifice şi literare*, o publicare periodică care începuse a apărea la Iaşĭ în anul precedent, şi a căruĭ titlu primitiv, *Progressul*, fussese şters din frunte-ĭ de către guvernul de atuncĭ, fiind considerat ca o denumire *revoluţionară!* *) Bălcescu tipărise în ea lucrarea sa atât de erudită asupra *Armateĭ române*, şi eŭ dassem la lumină câteva încercărĭ de poesie şi articulul întitulat *Istoria unuĭ galbîn*. Ecsista dar între noĭ o confrăţie

*) Multe lucruri neînsemnate aveaŭ pe atuncĭ privilegiul comic de a fi privite cu ochĭ reĭ; pletele lungĭ, cravatele roşiĭ, de ecsemplu, se consideraŭ ca semne revoluţionare şi deveniaŭ pentru şeful Statuluĭ şi pentru consulul rus, motivurĭ de serióse preocupărĭ.

literară, care era menită a sĕ prefăce lesne în o prietenie strînsă.

La acea epocă o frumóssă mişcare de renascere se producea în ambele ţerĭ surorĭ. Tinerimea Moldoveĭ, întórsă de la universităţile Germanieĭ şi Francieĭ, adussese cu dênsa în societate o comóră preţiósă de ideĭ nouĕ şi de sêmţirĭ patriotice, comóră care nu întârdiea a sĕ rĕspândi în generaţia cea junĕ de prin oraşe. Demnitatea personală, onorul de familie, onestitatea în funcţiĭ, patriotismul înfocat, independinţa de caracter în faţa guvernuluĭ, năvălirĕ deodată cu o pornire învingătóre asupra ceteĭ numeróse de vechĭ eressurĭ şi de obiceiurĭ viciósse, clocite sub caftanul fanariotic şi încurageate de politica Protectoratuluĭ.

O luptă neîmpăcată şi amară începu dar între ómeniĭ neeşiţĭ din ţĕră şi între tinerĭĭ crescuţĭ în străinătate, şi porecliţĭ în sinul Patrieĭ lor cu numele caracteristic de *bonjurişti;* ţic luptă amară, căcĭ nenorocitul *bonjurist* avea în contra luĭ nu numaĭ pe Guvern şi pe agenţiĭ Puterilor învecinate, nu numaĭ o societate întrĕgă deprinsă cu moravurile vechiuluĭ regim, dar une orĭ chiar şi pe rudele luĭ cele maĭ de aprópe. În fiecare familie se găssiaŭ faţă 'n faţă obiceiurile trecutuluĭ cu ideile civilisaţieĭ moderne. Prin urmare însaşĭ sfinţenia legăturelor celor maĭ intime era ecspusă înriurireĭ uneĭ stărĭ de lucrurĭ fórte delicată şi ades fórte critică. Şi aicĭ, sûnt fericit de a putea declara, în onorul damelor de la Moldova, că ele aŭ avut un rol providenţial în mijlocul aceleĭ drame sociale!

Ca mame séŭ ca sororĭ, sub îndemnul inimeĭ lor iubitóre, ele aŭ sciut a preveni, a stinge neînțelegerile fatale dintre părinți și fiĭ, îndulcind pe de o parte asprimea uneorĭ despotică a bĕtrânilor, și, pe de altă parte, potolind iuțeala nerăbdătóre a tinerilor. Ele aŭ fost ângerii păzitorĭ a păcĭĭ de familie, și aŭ contribuit mult, prin tactul lor admirabil, a înlesni triumful progressuluĭ.

— „Bucură-te! ḑicea o mamă înțeléptă cătră bărbatul eĭ, bucură-te dacă eștĭ învins, căcĭ învingătorul este însuși fiiul nostru cel iubit!“

Bĕtrânĭĭ cu vreme se primiră a recunósce că trebuia să dea *rêndul copiilor*, maĭ cu sémă că în o asemenea concedare generóssă, eĭ gustaŭ măgulirea uneĭ mândrii puternice, mândria părintéscă! Astfel lucrarea sublimă de regenerare, întreprinsă de un mic numĕr de apostolĭ aĭ civilisațieĭ, găssi de la început un mare ajutor în dragostea mamelor, în părtinirea entusiastă a sororilor, și maĭ târḑiŭ, pe nesêmțite, chiar în amorul propriŭ al părinților. Astfel țéra, sětóssă de reforme salutare, făcu în câțĭva anĭ pași urieși pe calea înbunătățireĭ morale.

Printre aceĭ apostolĭ, ajunși deabĭea în primăvéra vieții lor, N. Bălcescu era unul din ceĭ maĭ convinși, din ceĭ maĭ înfocați, din ceĭ maĭ cu abnegare. Presêmțind viitorul Românieĭ, el se cerca a grăbi păsirea Românilor cătră acel viitor, purtându-le pe la ochĭ prestigiul strălucitor a glorieĭ strămoșescĭ, și făcênd să pĕtrundă în sufletul lor glassul fărmăcător a istorieĭ trecutuluĭ. Pe fruntea luĭ largă și curată se videaŭ trecênd gândirĭ

măreţe; în ochiĭ luĭ limpeḑĭ şi negri lucia o flacără taĭnică, ce părea a înota într'o roună de lacrimĭ la cuvintele de Patrie, glorie şi independinţă naţională! Vorba luĭ era dulce şi convingătóre, ca graiul multor oameni destinaţi de sórtă a muri în flórea tinereţiĭ. Constituţia sa părea delicată şi maĭ mult suferindă, căcĭ fussese adânc vătămată în timp de doĭ anĭ de închissóre la monăstirea Mărgineni, sub domnia luĭ Alecsandru Ghica Vodă. Într'un cuvênt tótă persóna luĭ inspira simpatie şi dor de împrietinire, sêmţiriĭ la care el respundea din parte-ĭ printr'o frăţie sinceră şi statornică.

Am spus că am vḑutântêia óră pe Bălcescu la anul 1845. Până la acel timp Principatele Moldoveĭ şi Valahieĭ, de şi vecine, de şi locuite de acelaşĭ neam, eraŭ cu totul străine una de alta. Fórte rareorĭ Iaşeniĭ şi Bucurescenĭĭ treceaŭ linia hotaruluĭ, linie imaginară în adevĕr, dar în realitate nestrăbătută ca zidul ce desparte China de celelalte imperiĭ ale lumeĭ. Românĭĭ se cunosceaŭ împreună maĭ mult din auḑite, sub nume de Moldoveni şi Munteni, şi când din întêmplare vre un împiegat al Statuluĭ, şi maĭ cu sémă vre un boer moldovan făcea vr'o călĕtorie la Bucurescĭ, acel incident a vieţiĭ luĭ dobândia proporţia unuĭ mare eveniment în ochiĭ locuitorilor de dincóce de Milcov *). Curagiossul călĕtor profita de privilegiul celor veniţĭ de departe, spre a povesti

*) Am avut un unchiŭ care în vremea guvernăriĭ generaluluĭ Chisseleff, fiind ecsilat pe treĭ lunĭ la Bucurescĭ, a vorbit tótă viaţa luĭ de acea împregiurare, şi a fost considerat de contimpuranĭĭ luĭ ca un soiŭ de *hagiŭ*.

minuni de capitala *Țerei muntenesci* și de traiul *muchelef* a boerilor de acolo. Assemenea se vorbia în Bucuresci de *gospodăria* boerilor și mai ales a cucónelor de la Moldova.

Două punte ecsistaŭ însă pe faça pământuluĭ, două punte fórte depărtate, în care Românii generațieĭ nouă începură a sĕ întâlni; unul în Francia la cartierul studenților din Paris, și celalalt în Moldova la moșia luĭ Costachi Negre.

O inspirare dumneḑeéscă îndemnase pe părinții nostri a-șĭ trimite copiiĭ în străinătate, la universitățile de la München, Heidelberg și Paris, spre a dobândi învĕțăturĭ folossitóre țerĭĭ lor. De și pe atuncĭ mergerea în Francia era privită ca o ducere pe ceea lume, căcĭ drumul acel lung ținea, din lipsa de căĭ ferate, peste douăḑecĭ de ḑile și douăḑecĭ de nopți în diligențe; de și durerea despărțirĭĭ era crudă pentru bĭeții părinți, eĭ stăpâniaŭ jalea sufletuluĭ lor amărît, îșĭ împărtășiaŭ copiiĭ la picĭórele altaruluĭ dumneḑeesc, și apoĭ cu ochiĭ plinĭ de lacrimĭ, îĭ îndreptaŭ spre apussul luminat al Europeĭ, ca pe nisce nemernicĭ recruți, destinați a deveni soldații viitoruluĭ.

Faptă sublimă a generațieĭ trecute! tu, care aĭ fost isvorul renascereĭ neamuluĭ românesc, rîdică glassul de apără mormintele părinților nostri încontra insulteĭ orbilor și nebunilor ce nu sciŭ a le respecta.

Pe plaiul străinătățiĭ trimișiĭ din ambele Principate adeveriaŭ ḑicerea poporală: *Sângele apă nu se face!* Eĭ se legaŭ împreună de la cea âncĕĭ videre, ca nisce frați

buni ce s'arŭ întêlni după anĭ mulţĭ de despărţire ; trăiaŭ la un loc, încurajându-se la studiĭ, ajutându-se la nevoĭ, şi deprinḑându-se astfel la ideea mântuitóre a *Unireĭ* românescĭ. Din nenorocire însă, înturnarea lor în Patrie, punea ear între dêuşiĭ distanţa fatală, şi rareorĭ străbătută, ce se întindea ca o cale părăssită, de la Iaşĭ la Bucurescĭ!

Sĕrmaniĭ înstrăinaţĭ! Câte desilusiĭ îĭ aşteptaŭ la marginea ţerĭĭ! Câte lupte, câte loviri în frumósele lor sperărĭ!

Uniĭ cariĭ câştigaseră diplome de doctorat în jurisprudenţă, remâneaŭ părăssiţĭ de guvern, séŭ cel mult rênduiţĭ a servi în cele de pe urmă posturĭ ale ramurilor administrative séŭ finanţiare. Nicĭ unul nu se videa pus la locul luĭ. Alţiĭ, cariĭ în neastêmpĕrul uneĭ imaginaţiĭ aprinse, se încercaŭ a păşi pe câmpul ademenitor a literatureĭ, şi fondaŭ, cu miĭ de greutăţĭ, vre o fóĭe periodică, eraŭ ecspuşĭ a privi în curênd suspendarea eĭ, pentru cel maĭ uşor motiv, *) şi une orĭ a fi chiar eĭ

*) La Moldova, *Alăuta românéscă*, foiţă literară, fundată în 1839 de d-l M. Cogălniceanu, a fost oprită chiar de la începutul apăreriĭ séle, din causa unuĭ articol întitulat *Filossofia vistuluĭ*, articol tradus din rusesce şi considerat de guvern ca atingător politiceĭ rusescĭ.

După un an *Dacia literară*, revistă mensuală în care s'a publicat maĭ multe bucăţĭ de prosă de mare merit, fu închisă, pentru elogiul făcut de d-l Cogălniceanu, domnieĭ luĭ Alecsandru cel bun, elogiŭ ce a părut o aspră critică pentru guvernul de la 1840.

«*Fóea scienţifică şi literară* a fost suspendată în a noua lună a vieţeĭ séle, sub pretecst de atac în contra religieĭ, fiind că d. C. Negruzzi, într'o mică novelă numită *Toderică*, îl pórtă pe acest

însuşĭ rîdicaţĭ de poliţie din sinul familieĭ şi trimişĭ în ecsil la monăstirĭ, fără nicĭ o formă de proces, dar numaĭ după placul arbitrar a Domnitoruluĭ, séŭ numaĭ din capriciul unuĭ ministru. Alţiĭ ear, carĭĭ, dorind a crea un teatru naţional, compuneaŭ piesse originale, orĭ făceaŭ traduceriĭ din repertoriul frances, eraŭ siliţĭ a pune acele lucrăriĭ sub ascuţitul foarfecilor uneĭ censurĭ aspre şi órbe. Ferice de dênşiĭ, dacă şi după assemenea tristă formalitate, eĭ nu se treziaŭ ossândiţĭ la închissóre, sub cuvênt de atac în contra moraleĭ de la 1840!*) Eată

---

jucător de cărţĭ, prin fundul Iaduluĭ, îl face a juca stosul cu Satan şi a-ĭ câştiga şi a scăpa de la pedépsă douăspreḑece suflete.

În anul 1852, *România literară* a fost ucisă până a nu apuca a sĕ nasce de tot, din causa unuĭ adevĕr istoric. Articolul din capul publicăriĭ, scris de N. Bălcescu sub titlu de Răzvan vodă, pretindea că acest Domn a fost de neam Ţigan; şi convenienţele de pe atuncĭ nu ertaŭ a arăta un Ţigan pe tron! Maĭ târḑiŭ, la 1855, *România literară* primi din noŭ învoirea de a sĕ publica; însă cu condiţie de a şterge din biografia luĭ Răzvan vodă, partea genealogică; şi cu tóte aceste sĕrmana fóie fu suspendată a doua ḑi după ce se promulgase legea disrobireĭ Ţiganilor; căcĭ într'un articol fórte lăudăros aceleĭ mĕssurĭ creştinescĭ se lunecară următórele cuvinte: *Aştaḑĭ cade şi se desfiinţază sclăvia cea négră; mâne caută sĕ cadă şi sĕ se desfiinţeze şerbia cea albă!*

* D-l M. Cogălniceanu a fost rîdicat de poliţie şi dus în ecsil la monăstirea Secul, sub domnia luĭ Mihaĭ Sturza, pentru că îndrăznise, ca avocat, sĕ apere în divanul domnesc, drepturile municipale a oraşuluĭ Botoşanĭ, în contra lăcomieĭ şi actele arbitrare a unor călugărĭ ce pretindeaŭ că monăstirea lor avea drept de propietate asupra loculuĭ orăşenesc.

sub ce soiŭ de sistem despotic, tinerii *francesĭ* şi *nemţĭ*, *bonjuriştĭ* şi *duelgiĭ*, eraŭ chemaţi a începe şi a urma fără descurageare solia lor civilisătóre.

Aceste deosebite porecle eraŭ date de cătră boeriĭ reacţionarĭ studenţilor din Francia şi Germania, şi atât uniĭ cât şi alţiĭ inspiraŭ oare care gróză, avênd reputaţia de dueliştĭ, de oameni nemerşĭ la bisserică, de antropofagĭ, etc. — În adevĕr, denumirea cam turcită de *duelgiĭ* era meritată pănă la un grad; căcĭ în aniĭ d'intêĭ, adică de la 1839 pănă la 1845, *francesiĭ* şi *nemţiĭ* formaŭ două partide rivale, cercând fiecare a lua passul în societate şi a face sĕ predomine ideile ţerilor în care-şĭ primiră educaţia. Acea discordie da loc necontenit la o mulţime de neînţelegerĭ, de discuţiĭ şi de

---

Domnul Costache Negruzzi a fost ecsilat la moşia luĭ de pe malul Prutuluĭ, pentru că, fiind deputat, avea tendinţĭ liberale.

Domnul Alecu Russo, dând la teatrul naţional, tot sub domnia luĭ Mihail Sturza, o mică farsă, în care un ţĕran cânta:

De la Iaşĭ, la Dorohoĭ
Ţéra'ĭ plină de ciocoĭ;

fu aruncat într'o căruţă de poştă şi dus pe un ger aspru la schitul Soveja, în munţiĭ despre Vrancea. Acolo el petrecu treĭ lunĭ întregĭ, păzit de aprópe cu geandarmĭ, şi se îndeletnici în timpul ecsiluluĭ cu aduuarea de cântice poporale, de la un bĕtrân lăutar ce se afla adăpostit la acea mică monăstire. Tot în nóptea arestăriĭ luĭ Alecu Russo, nenorociţiĭ actorĭ cariĭ avură roluri în piessa autoruluĭ, fură luaţĭ grămadă, ticsiţĭ într'o căruţă evreéscă şi trimişĭ spre pocăinţă la deossebite schiturĭ de la munte. Iaşiĭ rĕmasse o earnă întrégă lipsit de trupa naţională; dar societatea era scăpată!.. de cine?.. de ce?.. de trupă!

provocări. Duelul era la ordinea ḑilei, încât fără cât de puçină duşmănie, campionii germanismului şi ai francismului, sub îndemnul unui amor propriu copilăresc, se băteau pentru motivuri de nimic, şi pot ḑice mai mult pentru plăcerea de a practica duelul. În zadar Domnul da poroncî poliţiei ca sĕ opriască întêlnirile din pregiurul Iaşilor; duelurile urmau chiar sub ochii neodihnitului Agă.

Timpul însă, relaţiile sociale din ḑi în ḑi mai strînse, comunitatea de aspirări cătră acelaşi viitor, şi înriurirea amicală ecsercitată de Costachi Negre, asupra inimei tinerilor, făcură a sĕ stînge dintre aceştia rivalitatea ce îi înarmasse de atâtea ori pe unii în contra altora. Costachi Negre, iubit de toţi pentru înţelepciunea sa dréptă, pentru blândeţa şi nobleţa caracterului sĕu, fu recunoscut ca decanul tinerimei şi chemat de atuncî până astăḑi cu denumirea drăgălaşă şi respectuóssă de *Moş Costachi*, séu cu acea mult mai caracteristisă de *Unchęşul*.

Prin urmare ḑiua de Sfîntul Constantin şi Sfînta Elena, era nu numai o sĕrbătóre pentru dênsul, dar şi pentru amicii lui. Pe tot anul, la acea ḑi, veniau mulţi tineri de la Iaşi şi de la Bucurescî, ca sĕ ĭea parte la sĕrbarea de familie de la Mânjina, sĕrbarea frumóssă, patriarhală, şi care în curênd luă un caracter naţional. Mulţi din aceî carii trăescu âncă, şi câţiva din aceî carii aŭ murit, precum: N. Bălcescu, C. Filipescu, A Russo, Coradini, etc. aŭ asistat la praznicele homerice, la vênătorile întocmite cu mare numĕr de călăreţi, înşiraţi pe câmpiile nemărginite ale ţerii de jos, la horele vessele de

ţĕranĭ şi ţĕrance amestecaţĭ la un loc, mână în mână, cu cavalerĭĭ şi damele salónelor din ambele capitale.

Costăchiţă Filipescu ducea hora cu pornirea voĭnicéscă a unuĭ fecĭor de munte; A. Russo aţîţa glumele românceloř cu spiritul seŭ şagalnic şi N. Bălcescu, cuprins de entusiasm la privirea flăcăilor ce dănţuiaŭ cu pletele în vênt, ḑicea: „O! mândră óste va avea România când ĭ-a veni rêndul pe lume!.. Nobil suflet!.. el nu putea gusta o vesselie, nu putea sêmţi o fericire, fără de a face părtaşă la dênsele pe mult iubita şi neuĭtata luĭ Patrie.

Visitele nóstre la Mânjina pentru ḑiua luĭ Negre, petrecerea frăţéscă în sinul familieĭ séle, înḑĕstrată cu cele maĭ frumósse calităţĭ ale spiriţuluĭ şi ale inimeĭ, vor rĕmânea suvenire neşterse din memoria nóstră. Acele pelerinage în ţéra de gĭos a Moldoveĭ, aŭ avut o nepreţuită înfluinţă în favorul mişcăreĭ naţionale de la 1848. În Mânjina tineriĭ, ostenitĭ şi descurageaţĭ de greutăţile missieĭ lor, prindeaŭ o nouă putere pentru luptele viitóre; Moldoveniĭ şi Munteniĭ aveaŭ ocasiune a sĕ cunósce de aprópe, a sĕ stima, a sĕ iubi, a pune la un loc sperările lor, a face proĭecte măreţe pentru renascerea Patrieĭ comune, a sĕ înţelege pentru formarea opinieĭ publice în ţéră. Ḑic *Patrie comună*, ḑic ţéră, pentru că la Mânjina nu maĭ eraŭ Moldoveni şi Munteni, dar Romănĭ; nu eraŭ două ţerĭ pentru Romănĭ, dar o singură ţéră, o Patrie comúnă!.. Unirea ecsista în inimĭ, ea se tălmăci în cuvinte, şi prinse rădĕcină, ca o plântă cerésca, pe acel loc ars de sóre şi lipsit de plântele umbritóre ale pămêntuluĭ.

Necolae Bălcescu, în vara anuluĭ 1845, petrecu împreună cu noĭ câteva ḑile, şi, plecând la Bucurescĭ, ne ḑise îmbrăçişându-ne cu lacrimĭ:

„Plec de aicĭ cu sufletul plin de convingere că ne va „ajuta Dumneḑeŭ şi va rîdica Naţia română la rangul „ce i se cuvine pintre celelalte marĭ neamurĭ ale lumeĭ. „Adio! sûnt fericit!“

Postscriptum: — În érna anuluĭ 1847 am petrecut treĭ luni cu Bălcescu la Palerma şi la Neapoli, unde el venise ca sĕ găsiască o climă favorabilă sănĕtăţiĭ séle. Peste un an, după revoluţiile din Bucurescĭ şi din Laşĭ, amŭ trăit împreună la Paris în cea maĭ deplină conformitate de ideĭ şi de sêmţirĭ; căcĭ el avea un caracter fórte blând şi amical. În fine l-am maĭ zărit pentru ultima óră în carantina de la Galaţĭ, trist, abătut, suferind, desperat în suflet; căcĭ întorcêndu-se din ecsil, i se refusase întrarea în Patria luĭ. Nenorocitul s'a întors amărît la Palerma, unde a murit pe mânĭ străine.

Eată o scrisóre care ne arată pe Bălcescu în orele séle de suferinţă. Ea a fost scrisă de o damă din Moldova, care întrunesce tóte calităţile spirituluĭ şi ale educaţieĭ perfecte, şi conţine un portret fidel a inimeĭ bĭetuluĭ ecsilat.

«Cher ami, au mois de Novembre 1851, je reçus une lettre de «Balcesco, qui m'appelait auprès de lui à Hyères.— Comme toutes «les natures vraiment grandes, aux quelles la reconnaissance ne «pèse pas, il ne craignait pas d'accepter le dévouement de ses amis. «Sa confiance en eux était si entière, qu'on se sentait tout natu«rellement porté au sacrifice vis-à-vis de lui.

«Je le trouvai dans un état de santé, qui ne laissait aucun és«poir de guérison; mais soit qu'il ne voulut pas attrister la joie «du revoir, soit qu'il se fit illusion, il me parut plein de courage «et me parla de ses projets d'avenir. Il travaillait avec une ardeur «qui temoignait pourtant de ses craintes; il se levait souvent la

«nuit pour écrire à son histoire de *Michel le brave*. Ces efforts «l'épuisaient!.. je lui proposai d'écrire sous sa dictée... Le sou- «venir de ces heures de travail entremélées de causeries, est un «des plus précieux que j'aie conservé de notre intimité fraternelle... «Son esprit juste et pénétrant, son imagination ardente, son âme «enthousiaste et aimante, donnaient à chaque sujet un intérêt tout «particulier, et que l'on fut ou non de son avis, il forçait l'atten- «tion et ne laissait jamais indifférent. Son thème favori était l'a- «mour de la famille, l'amour d'une femme telle qu'il la rêvait, «l'amour des enfants!.. Absorbé dans les premières années de sa «jeunèsse par de questions politiques et par des preocupations de «reformes liberales pour son pays, son coeur avait conservé une «fraicheur et une vivacité d'impressions extraordinaires; mais ses «aspirations étaient grandes et allaient toujours au plus beau.

«Je lui demandai un jour, quel type de femme il aimait le «mieux?.. il me répondit: M. dr. Rolland! — Cette âme amou- «reuse de l'héroique était très sensible à la grace et à l'esprit; «mais quelque grand que fut son culte pour l'amitié, on sentait «qu'elle avait besoin d'un autre sentiment, qu'elle aspirait arden- «ment vers la realisation d'un rêve plus attrayant, plus complet. «C'est à ce rêve entrevu et non atteint, que j'attribue l'horreur «de nôtre pauvre ami, et je dirai presque son épouvante de la «mort. Il se révoltait comme d'une injustice à l'idée de mourir, «mais ses révoltes n'avaient ni fiel ni durée; il reprenait vite «possession de lui-même et me disait alors avec ce sourire de «détachement que les mourants ont seuls: *Qu'importe après tout! «Să trăiască ţéra nóstră!*

Ce voeu résume toute sa vie!

Il est bon, noble et juste que sa mémoire soit honorée, et que son souvenir vive dans le coeur de tout Roumain.

Costache Filipescu. — Maĭorul Costache Filipescu, unul din ceĭ maĭ frumoşĭ şi maĭ eleganţĭ tineri din so- cietatea Bucurescilor, avea un suflet entusiast şi o eloc-

venţă naturală, care'şĭ lua isvorul în comóra sêmţirilor patriotice ale inimeĭ séle, în argumentele uneĭ logice sănătóse şi în farmecul plăcut a unuĭ spirit tênĕr, vessel, îndependent. Acel nepreţuit dar a avut ocasiunea de a sĕ arăta într'o împregiurare fórte critică pentru ţéra românéscă, şi a contribuit puternic a feri viitorul acesteĭ provinciĭ de un mare pericul. Cine nu'şĭ aduce aminte de propunerea făcută în Camera Valahieĭ de un agent rus anume Trandafiroff, poreclit de Eliad *Trandafir cu off în códă*, pentru ecsploatarea minelor din Carpaţĭ şi pentru aducerea în ţéră a unuĭ mare numĕr de mineorĭ muscalĭ? Guvernul de pe atuncĭ (1844) sprijini orbesce acea fatală propunere, şi póte că ar fi isbutit în planurile séle, dacă nu ar fi găssit pe băncile Adunăriĭ un luptător curagĭos, un elocvent apĕrător a drepturilor naţionale. Costache Filipescu înspăimântat pentru Patria luĭ de scopul ascuns şi perfid a luĭ Trandafiroff, luptă treĭ ḑile ca un leŭ, încontra luĭ şi a guvernuluĭ, electrisă maĭoritatea deputaţilor, prin cuvintele séle de adevĕrat orator, şi sĕrmanul agent rus vĕḑu tóte ţesseturile planuluĭ seŭ rupte şi spulberate de vênt. Mare pagubă că pe atuncĭ nu eraŭ stenografĭ, căcĭ amŭ putea aḑĭ admira processele-verbale ale şedinţelor aceleĭ epoce interessante, şi uniĭ din oratoriĭ nostri moderni, cariĭ vorbescŭ atât de mult fără a ḑice nimic, arŭ putea lua lecţiĭ din cuvintele luĭ Costache Filipescu, pentru ca sĕ înveţe a fi elocventĭ, logicĭ şi folossitorĭ Patrieĭ lor!

După acea frumóssă victorie, tênĕrul deputat român veni în Iaşĭ, unde primi cele maĭ călduróse felicitărĭ din

partea tinerimeĭ din Moldova. Un mare banchet se organisă în onorul iubituluĭ óspe, şi tótă societatea îĭ făcu o primire ce sĕmĕna cu o adevĕrată ovaţie.

La anul 1848 Costache Filipescu fu însărcinat de guvernul provisor a revoluţieĭ, cu portofoliul Ministeriuluĭ de Finanţe; dar nu avu timp a pune în lucrare cunoscinţele séle administrative şi finanţiare; căcĭ năvălirile armatelor russe şi turce în Valahia, îl siliră a sĕ desţera. El se dusse la Triest, unde petrecu singur maĭ bine de doĭ anĭ; apoĭ merse în grabă în Sviţera, unde avu durerea ca sĕ asiste la mórtea fiuluĭ seŭ, care'şĭ făcea studiile la Lausana, şi în sfîrşit veni în Paris.

Acea crudă perdere a singuruluĭ seŭ copil îĭ sfăşiase amar inima; descurageareа îl cuprinse în ghearele séle şi vĕrsase în sufletul luĭ un desgust cumplit de lume şi de vieaţă. Cercând din parte-mĭ sĕ'ĭ rîdic moralul abătut, îl îndemnaiŭ sĕ caute distracţiĭ în lucrărĭ literare, şi avuiŭ mângâerea de a videa consiliul meŭ adoptat cu mulţemire. Fostul cavaler elegant din salónele Bucurescilor, acel om care petrecuse cea maĭ mare parte a tinereţeĭ deşertând cupa plăcerilor, se încungiură cu o bibliotecă colburósă, se puse a consulta autoriĭ vechĭ şi modernĭ, carĭ aŭ scris asupra Orientuluĭ, şi după ce publică o broşură în cestiunea Principatelor, începu a compune în limba francesă o scriere importantă sub titlul: *Le Danube historique, comercial, militaire et pittoresque.* Însă de-abĭa terminase partea întâĭ, şi mórtea veni de'l seceră în tótă maturitatea minţeĭ séle. După o bólă de nouĕ ḑile, amicul meŭ muri şi fu înmormîntat

în cimitirul Montmartre din Paris!.. România perdu unul din ceĭ maĭ demnĭ, unul din ceĭ maĭ nobilĭ copiĭ aĭ seĭ.

Alecu Russo, născut în munţiĭ Moldoveĭ, făcuse studiile séle în Sviţera. Încă de fórte tênĕr el da semne de un caracter original, de un spirit viŭ şi cam sceptic, de o inimă generósă. Înzestrat de natură cu o imaginaţie bogată, crescut în aerul liber al Elveţieĭ, pĕtruns de principiile republicane ale acesteĭ ţerĭ, A. Russo adressă o odă francesă luĭ Alibaud, unul din fanaticiĭ cariĭ aŭ cercat sĕ ucidă pe regele Franciеĭ Ludovic-Filip. Acea isbucnire ecsaltată a minţiĭ séle necópte, îĭ causă multe supĕrărĭ din partea poliţieĭ de la Viena, când se întorcea la Moldova. Musa tênĕruluĭ republican îşĭ strinse aripele pentru totdeauna, din ziua trecereĭ séle peste hotarul Patrieĭ. Şi nicĭ nu putea fi altmintrele, de vreme ce guvernul inteligent de la 1840, rênduise pe bĭetul poet într'un post judecătoresc de la Pétra.

Russo profită de posiţia acestuĭ oraş la poalele Carpaţilor, pentru ca sĕ visite partea munţilor sĕlbaticĭ şi sĕ cunóscă de aprópe obiceiurile poporale şi natura românilor ţeranĭ. În acele primblărĭ el adună multe notiţiĭ, scrise câteva articole de călĕtoriĭ pe la monăstirĭ, la Ceahlĕŭ şi dealungul Bistriţeĭ; din nenorocire însă tóte eraŭ compuse în limba francesă, şi se perdură după mórtea autoruluĭ. Târziŭ numaĭ el începu a scrie în românesce şi dete probe de talent, logică şi erudiţie, într'o serie de articole tipărite la 1855 în *România literară*, sub titlul de *amintirĭ* şi *cugetărĭ*, prin care pedantismul

croitorilor de limbă nouă şi de ortografie încâlcită primi loviri serióse.

La 1848 Alecu Russo fu silit a sĕ deştera, ca toţĭ amicii luĭ. Plecând pe Dunărea spre Pesta, el găsi în vapor o societate întrégă de unguri, carĭ declaraŭ în gura mare că naţia magheară are sĕ cuprindă în curênd Valahia şi Moldova, pentru ca sĕ le lipiască de marele regat al Ungarieĭ. La aceste cuvinte A. Russo se apropie de vitejiĭ lăudăroşĭ şi le ḑise cu sânge rece: „Sciţĭ, domnilor, pentru ce pământul Românieĭ e atât de mănos? — Pentru ce?“ întrebară Ungurii? — „Pentru că a „fost îngrăşat cu trupurile Maghearilor, carĭ s'aŭ încer„cat în vechime sĕ-l calce şi sĕ-l unguréscă!“ rĕspunse Russo, rĕsucindu-şĭ mustéţa ca un hussar.

Câteva luni după acéstă scenă, Transilvania fiind teatrul resboiuluĭ civil, A Russo, însetat de aventurĭ, întreprinsă o periculóssă primblare pintre spênḑurătorile şi ţepile rîdicate de Unguri şi de Români împregĭurul oraşelor şi satelor. Sosind într'un târg cuprins de cetele magheare, el fu arestat şi pus la închissóre; căcĭ se găsise assupră-ĭ maĭ multe ecsemplare tipărite din poesia întitulată: *Deşteptarea Românieĭ*, care chémă pe toţĭ Românii la înfrăţire. Strofa următóre maĭ cu sémă, puse în cumpĕnă ḑilele compatriotuluĭ nostru; căcĭ el fu considerat ca un emissar revoluţionar în contra pretenţiilor de unire ale Maghearilor.

«Sculaţĭ fiĭ de-acelaşĭ nume! Eată timpul de frăţie!
«Peste Molna, peste Milcov, peste Prut, peste Carpaţĭ
«Aruncaţĭ braçele vóstre cu-o puternică mândrie

«Şi de-acum pe vecînicie
«Cu toţi mânile vĕ daţi!»

A. Russo, fără a-şĭ perde curagĭul, se mângâea în singurătatea închissóreĭ cu citirea poesiilor luĭ Theophile Gauthier, ce le purta tot deauna cu el şi cu dismĭerdările unuĭ câne străin ce-l împrietinisse. Pe marginile volumuluĭ, ĭĭ plăcea a scrie deossebitele cugetărĭ inspirate luĭ de posiţia critică în care se afla, şi a face educaţia tovarĕşuluĭ seŭ, deprinḑêndu-l a sĕ gudura voios când ĭĭ da numele de român, şi a lătra furios, când îl chema ungur. Eată câteva din cugetările luĭ, de care-mĭ aduc aminte:

„Le chien est la plus sublime expression de la perfection humaine!"

„Pour certains peuples pendards, le mot revolution „veut dire: pendre les hommes et suspendre la véritable „liberté au mât de cocagne de la licence."

„O! Vlad Tzepech! que n'es-tu là pour garnir con„venablement tous ces pals fichés en terre roumaine par „les ennemis des Roumains" etc: Într'o nópte i se asvĕrli pintre gratiile ferestreĭ un mic bilet, în care era scris:

„*Demin une conscille de guer vat déçider de votre sort!*"

A. Russo ceru îndată o cólă de hârtie şi redactă următórea protestare, ce o trimisse a doua ḑi diminéţă presidentuluĭ consiliuluĭ de rĕsboiŭ.

„Messieurs! Je viens d'apprendre que vous allez vouz „occuper aujourd'hui même de la manière la plus expé„ditive, dont vous comptez me faire passer dans un monde

„meilleur. Quelques membres charitables de votre con-„seil penchent pour la potence; d'autres, plus artistes „dans leurs gôuts, opinent pour le pal. Je comprends „combien le spectacle d'un Roumain pendu ou même em-„palé doit être doux et agréable aux yeux d'un Ma-„ghyare, mais je ne proteste pas moins hautement, au „nom du droit des gens, et surtout au nom du Cossuth, „contre n'importe quel genre d'exécution appliqué à ma „personne.

„Je n'ai de gôut prononcé ni pour le pal ni pour la „potence, et, en vous faisant cette déclaration, avec toute „la franchise qui me caractérise, je me flatte, messieurs, „de l'espoir que vous partagez complétement mes repug-„nances. En foi de quoi je signe d'un main ferme:

„A. Russo, citoyen libre de la Roumanie, particulière-ment connu du grand Cossuth!“

Acéstă energică şi numaĭ puçin comică protestare, pro-duse o mare împressie în conssiliul de rĕsboiŭ. Jude-cata se amână până la primirea de nouĕ instrucţiĭ de la Pesta, şi după câteva ḑile, compatriotul nostru fu scos din închissóre şi lăssat în libertate. Pe pragul temniţeĭ, el adăugi încă o cugetare în volumul luĭ Gauthier:

„On a beau échapper au noeud-coulant de la potence, „on est toujours à moitié étranglé le premier jour. Est-ce „un effect de la peur? Non. C'est un effet de la gorge. „Ah! şi l'on n'avait pas de col, comme on rirait de la „potence!.. Reste le pal, il est vrai! “

Prisonierul avu norocirea a cunósce mâna milóssă şi nedeprinsă cu ortografia francesă, care scrisese biletul

aruncat prin gratiile ferestreĭ, şi după ce o împodobi cu un inel de rubin, drept suvenir, el merse de asistă la cele de pe urmă evenimente ale revoluţieĭ din Bucurescĭ; apoĭ veni la Paris de petrecu doĭ anĭ în emigrare. După întórcerea sa în Moldova, Russo se făcu advocat, pentru ca sĕ vadă de aprópe, ţicea el, trista comedie a nedreptăţiĭ!

Sĕrmanul, nu asistă mult la acel spectacul! El muri de oftică în Iaşĭ, la începutul anuluĭ 1859. Cele de pe urmă cuvinte ale luĭ aŭ fost: „Courage, mes amis! réveillez la Patrie, si vous voulez que je m'endorme content!“

Coradini (pe care îl pun în rêndul morţilor, fiind că de la 1848 el s'a făcut nevĕdut), era născut în Moldova, din o mamă română şi dintr'un tată italian. Natură fină, crescere bună, spirit, imaginaţie, talente, nimic nu-ĭ lipsia.

După ce îşĭ îndeplini studiile la Florenţa şi în Francia, după ce la vîrsta de 18 anĭ el luă parte la evenementele Polonieĭ din 1830, după ce făcu maĭ multe voĭagĭurĭ prin statele Germanieĭ, Coradini întră în Moldova, precedat fiind de un volum de poesiĭ francese: „*Les chants du Danube.*“ Petrecerea sa în Iaşĭ contribui la rĕspândirea ideilor nouĕ şi a principiilor civilisătóre în societatea fósteĭ capitale, şi negreşit influenţa luĭ ar fi fost mult maĭ folossitóre, dacă el ar fi scris în românesce tóte operele literare, ce compunea cu o înlesnire prea mare în limba francesă. Însă de şi manuscrissele

luĭ devenisseră numerósse în câţĭva anĭ, compatrioţiĭ luĭ nu cunoscŭ din ele de cât două ode, una pentru disrobirea Ţiganilor, tipărită în *Fóĭa scienţifică*, şi a doua în *Spicuitorul Moldo-român*, întitulată *Luminărică*. Un singur articol în românesce a eşit de sub pana luĭ, şi a apărut într'un calendar; articol plin de vervă, ce purta în frunte cuvintele: *Haĭ la vorbă!*

Ce s'aŭ făcut atâtea poesiĭ, romane, cugetărĭ care umpleaŭ conţurĭ întregĭ de hârtie pe massa luĭ Coradini?.. Ce a devenit el însuşĭ? Dumneḑeŭ scie! căcĭ eŭ, care am trăit cu dênsul într'o strînsă legătură de amicie, n'am putut afla nimic de la 1848 până astăḑĭ, cu tóte cercetările ce am făcut despre el în deossebitele mele călătoriĭ.

Constantin Negruzzi.

ÎNTRODUCERE LA SCRIERILE LUĬ

I

Pentru a judeca şi a preţui meritul unuĭ autor, trebue a cunósce bine timpul în care el a scris, gradul de cultură a limbeĭ în care el a fost îndemnat a scrie şi dificultăţile de tot soiul, prin care geniul seŭ şĭ-a făcut drum, pentru ca sĕ eassă la lumină. Sĕ vedem dar în ce epocă C. Negruzzi a creat pe *Aprodul Purice* şi pe *Alecsandru Lăpuşneanu*, acest cap d'operă de stil energic şi de pictură dramatică, în ce epocă el a tradus cu atâta măestrie *baladele luĭ V. Hugo* şi a compus acea colecţie de *Păcate ale tinereţelor*, ce sûntŭ de natură a pune pe C. Negruzzi în pleiada de frunte a literaţilor românĭ.

A sossi pe lume într'o ţéră liberă şi civilisată, este o mare favóre a sórteĭ; a găssi în acea ţéră o limbă cultă şi avută, pentru a-şĭ ecsprima ideile şi sêmţirile, este un avantagiŭ imens pentru aceĭ chemaţĭ a culege laurĭ pe câmpul înflorit a literatureĭ. Un geniŭ musical are facilitatea de a produce efecte admirabile de armonie, atunci când el possedă instrumente perfecţionate; un cultivator harnic şi priceput are possibilitate a produce mănósse recolte pe locurĭ deschisse, ce aŭ fost nu de mult acoperite cu păduri spinósse; însă dacă meritele aceluĭ music şi ale aceluĭ cultivator sûntŭ demne de laudă, nu se cuvine óre cunună de laurĭ aceluĭ care a inventat şi perfecţionat instrumentele armonieĭ, nu se cuvine un respect plin de recunoscinţă curagĭossuluĭ pionier, care a abătut pădurile sĕlbatice şi a pregătit pămêntul pentru holdele viitoruluĭ.

Demnul de multă regretare C. Negruzzi, a fost unul din aceĭ pionierĭ literarĭ din Romănia, care a îndestrat Patria luĭ cu produceri atât maĭ preţiósse, că ele aŭ fost rodul unuĭ timp contrar disvoltăriĭ spirituluĭ.

Eată un tabloŭ fidel a timpuluĭ în care C. Negruzzi a vieţuit, a luptat şi a produs. El va părea fabulos în ochiĭ oamenilor tinerĭ din generaţia actuală; însă mulţĭ sûntŭ âncă în viaţă, cariĭ îl vor recunósce şi-l vor declara ecsact. Acel tabloŭ arată societatea semi-orientală în care C. Negruzzi s'a găssit rătĕcit chiar la primiĭ paşĭ aĭ juneţeĭ séle, el, ce avea o inimă ferbinte şi un spirit luminat de rađele sóreluĭ occidental.

II

În capul guvernuluĭ un Domn eşit din monstruósa împreunare a suzeranităţiĭ turcescĭ cu protectorul rusesc, un soiŭ de paşă purtând chiveră muscăléscă, puternic, despotic, dispunênd de profunda supunere a locuitorilor ţeriĭ, încunjurat de o temere respectuósă, şi însuşĭ tremurând dinaintea unuĭ firman din Constantinopoli, tremurând maĭ mult d'inaintea uneĭ simple note din Petersburg, tremurând âncă şi maĭ mult d'inaintea împĕrătesculuĭ consul a Maĭestăţiĭ Séle Necolae Pavlovicĭ. Acel Domn, deşi înfăşat *pro forma* în pelincile Reglementuluĭ Organic, deşi faţă cu o putere legiuitóre numită: *Obştésca obicĭnuită Adunare*, sĕmĕna cu un arbor mehanic, de la care atîrnaŭ tóte ramurile administrative, finanţiare, judecătorescĭ şi chiar bissericescĭ, ramurĭ destinate a hrăni trunchiul prin sucul ce absorbeaŭ din vinele ţeriĭ. El făcea şi disfăcea Mitropoliţĭ şi Episcopĭ după *cuviinţa sa;* el numia funcţionariĭ Statuluĭ pe termin de *treĭ anĭ*, în care acestia aveaŭ tacit învoirea de a sĕ îmbogăţi prin orĭ ce mijlóce: el da ultimul veto în materie de processe; el era censorul arbitrar a orĭ ce produceriĭ intelectuale, a orĭ ce aspirăriĭ liberale; el prin urmare suspenda pentru cel maĭ mic pretecst foile ce se încercaŭ ar ĕspândi gustul literatureĭ (pressa politică fiind mărginită numaĭ în dare de sémă a balurilor de la curte şi a ceremoniilor din ḑiua Sf. Necolae). El, în fine, stavila sborul gândiriĭ după placul seŭ, şi ades înfunda chiar pe gânditorĭ la o monăstire, fără nicĭ o formă de pro-

ces alta, decât prin o simplă poroncă verbală dată Agăi de oraş.

La picióre le tronului se înşira treptat o boerime împărţită în diferite classe.

Classa I, poreclită grecesce *Protipenda*, fiind că era compussă de cinci ranguri înalte: Logofeţi mari, Vornici, Hatmani, Postelnici şi Agi, cari singuri aveau dreptul de a purta barbe. Ea forma o bogată oligarhie de câteva familii Greco-Române, ce-şi atribuisse de la sine calificarea de aristocraţie, calificare ne basată nici pe fapte gloriósse, nici pe moştenirea titlurilor, ca la celelalte corpuri aristocrate din Europa occidentală. Totuşi în acea classă şi numai în sinul ei Domnul alegea consilierii sei şi funcţionarii mari ai Statului. Astfel ministrii, preşedinţii Divanului domnesc, generalii miliţiei, etc., nu puteau fi alţi boeri decât numai aceï din Protipenda, şi chiar tinerele odrasle din tulpina *evghenistă* păşiau triumfal peste tóte treptele ierarhiei, pentru ca deadreptul să între în posturile de ispravnici şi de vornici de Aproşi.

Classa II, formată de ranguri secundare, precum: Spatari, Bani, Comişi, Paharnici, etc., era mult mai numerósă; însă totodată şi mărginită în aspirările ambiţiei séle. Din corpul ei în adevĕr eşiau *diacii de Visterie*,*) ceï mai iscussiţi, ceï mai cu *bun condeiu*; însă rareori, chiar după mulţi ani de serviciu, un favorit a sórtei parvenia a se furişa în mândra Protipenda, şi acolo sĕrmanul era supus la supliciul lui Tantal. Deşi acum era

*) Funcţionarii Ministeriului de Finanţe.

boer cu barbă, deşi tolerat în *ecpaeaoa privileghiată*, *) el făcea zimbre, privind cu jale la jilţurile ministeriéle; căcĭ nu-ĭ era permis să aspire decât la modestul scaun de *şef de massă* séŭ cel mult la *scaunul de director de Minister!*

Classa III, *miluită cu cinurĭ* (ranguri) de: Slugerĭ, Şatrarĭ, Medelniceri, Ftori-Vist, Ftori-Post, etc., era mişină de *Cinovnicĭ*, funcţionarĭ subalternĭ, carĭ umpleaŭ cancelariile şi mânjiaŭ conţurĭ grósse de hârtie vênĕtă cu *docladurĭ*, *otnoşaniĭ*, *anaforale*, etc., scrisse cu *slove* încălecate unele deasupra altora; căcĭ pe atuncĭ literele latine eraŭ tot aşa de cunoscute în neamul latin a Românilor, ca şi hieroglifele egiptiane séŭ ca sĕmnele alfabetuluĭ chinez. Classa III, vissa la splendórele boerilor classeĭ II, ne putênd închipuirea eĭ să se rîdice până la înălţimea olimpică a classeĭ I, şi isbutia din când în când a să acăţa de poalele antereilor boerescĭ.

După boerime veniaŭ breslele negustorilor şi a messeriaşilor, lipsite de orĭ ce drept municipal, însă fórte esploatate de funcţionariĭ Agieĭ şi Eforieĭ. Singura prerogativă ce le maĭ rĕmăssese, consista întru a presenta Domnuluĭ la anul noŭ o pâne mare şi sare. Aceste bresle aŭ dispărut sub vĕlul năvălitor al Jidovilor, alungaţĭ din Russia şi Austria.

Înfine se perdea în umbră, în părăssire, în ignoranţă poporul!.. poporul şerbit boeresculuĭ, poporul pe capul căruĭ toţĭ eraŭ stăpânĭ, toţĭ: vătavĭ, arendaşĭ, proprie-

*) Cuvênt turcesc ce însemnează: *partia.*

tarĭ, slujitorĭ, cenuşerĭ, ţircovnicĭ, revisorĭ, sameşĭ, ispravnicĭ, judecătorĭ, directorĭ, ministri, Domn, Sultan şi Împĕrat!.. poporul supus la *beilicurĭ*, supus la birurĭ, supus la dare de fiăcărĭ la óste, supus la bătae cu biciul, supus la supliciul fumuluĭ prin temniţe, ecspus la tóte capriciile crude ale sórteĭ, la tóte miseriile morale şi fisice, plecat la toţĭ, fie indigenĭ séŭ străinĭ, sărăcit, înjossit, cuprins de grózăă din copilărie pănă la mórte, şi neapĕrat de lege nicĭ măcar în contra crimelor!

Ear după acel popor Român, în fundul tablouluĭ rătĕcia un neam de origină străină, căḑut în robie, gol, nomad, batjocorit, despreţuit: *Ţiganiĭ numĕraţĭ pe suflete*, proprietate mónstruóssă a Statuluĭ, a boerilor şi chiar a sfinteĭ Bisericĭ, îngenuchiaţĭ sub biciul plumbuit al Nazîruluĭ, vênduţĭ la mezat ca pe vite, despărţiţĭ cu violenţă de părinţiĭ şi de copiĭ lor, schingĭuiţĭ crunt de uniĭ proprietarĭ ce se intitulaŭ creştinĭ cu frica luĭ Dumneḑeŭ, puşĭ în obezĭ, în sgarde de fer cu córne, purtând zurgalăĭ!.. Ţiganiĭ asupra cărora puterniciĭ ḑileĭ ecsercitaŭ dreptul arbitrar de viaţă şi de mórte; Ţiganiĭ carĭi representaŭ spectaculul înfiorător a sclăvieĭ negre, precum ţeraniĭ românĭ representaŭ şerbirea albă!

Şi între classele privilegiate şi între acele desmoştenite un cler ignorat, superstiţios, îngrăşat cu mana averilor monastirescĭ, aplecat maĭ mult la plăcerile lumescĭ decât la smerenia apostoléscă; un cler care, în loc de a căuta sĕ apropie turmele între ele prin cuvinte de frăţie, în loc de a ecsercita un sacerdoţiŭ sacru şi mângâitor, con-

form moraleĭ luĭ Cristos, prefăcuse sfêntul potir în cupă de plăcere şi talgerul de naforă în disc de parale.

Aşa dar, în vêrful scăriĭ sociale un Domn cu topuzul în mână şi cu legea sub picióre; pe treptele aceleĭ scăriĭ o boerime ghiftuită de privilegiurĭ, bucurându-se de tóte drepturile, până şi de ilegalităţĭ şi scutită de orĭ ce îndatorire cătră ţéră; alături cu acea boerime un cler*) a căruĭ şefĭ, veniţĭ de la Fanar şi din bizuniile munteluĭ Athos, se desfătaŭ într'o viaţă de lucs trândavă şi scandalóssă; ear jos, în pulbere, o glótă cu cerbicea plecată sub tóte sarcinele! sus, puterea egoistă, jos, şerbirea şi miseria fără protecţie, şi totul mişcându-se într'o atmosferă neguróssă de ignoranţă, de susperstiţiĭ, de pretenţiĭ, de lăcomie şi de fricĭ.

III.

După acéstă răpide obhire asupra întreguluĭ tabloŭ, sĕ ecsaminăm acum unele părţĭ în detail şi sĕ studiem ţéra în privirea morală, socială şi intelectuală.

Moralitatea pe la 1828—40 consista maĭ mult în observarea unor practicĭ religiósse, în îndeplinirea unor datoriĭ de creştinĭ, precum se înţelegeaŭ atuncĭ acele datoriĭ, adică: în mergerea regulată la bisserică duminicele şi ḑilele de sĕrbătorĭ, în dare de leturgiĭ, în facere de

*) Vom detaşa din acest trist tabloŭ imagina ângerésc̆ă a Mitropolituluĭ Veniamin, carele a fost ecspressia cea maĭ pióssă şi cea maĭ fidelă a moraleĭ creştine.

paraclisse prin casse, în ofrande de pască şi ouĕ roşiĭ în Sâmbata Pascelor, în trimitere de bucate şi bĕutură ossândiţilor din închissoriĭ, la ajunul sĕrbătóreĭ numită Moşi, şi maĭ cu sémă în împărtăşeniĭ anuale. Însă adevĕratele principiĭ ale moraleĭ luĭ Cristos eraŭ destul de negrijite.

Mituirea, departe a fi considerată ca un delict séŭ ca un *pĕcat*, cum se ḑicea atuncĭ, întrase adânc în obiceiurĭ, graţie corumpereĭ de moravurĭ lăţite în ţĕră prin fatala domnire a Fanarioţilor, şi producea pe lângă leĭ, venituri sigure şi permisse funcţionarilor. Ea forma rodurile cele maĭ mănósse din ramurile administraţieĭ şi a justiţieĭ, ast-fel, că un *slujbaş* al Statuluĭ, care în treĭ anĭ de serviciŭ nu-şĭ făcea avere, cădea sub dispreţul guvernuluĭ. Însuşĭ clerul se îndulcia de pĕcatul mituirii, prin fabricarea plătită de preoţĭ şi protopopĭ, şi maĭ cu sémă prin înlesnirea despărţeniilor pronunţate de *Dicasterie*.

Schingĭuirea ţeranilor şi a ţiganilor făcea parte din obiceiurile ḑilnice şi era o prerogativă a proprietarilor, atât de absolută, încât dacă s'ar trezi din morminte tóte nenorocitele victime care aŭ perit în schingiurĭ aplicate lor făciş, ne-amŭ înspăimânta de acel nour de umbre sinistre ce aŭ rĕmas ne rĕsbunate!

Şi însă ... oameniĭ cariĭ comiteaŭ acele delicte şi crime nu eraŭ reĭ la suflet, nu eraŭ cruḑĭ în natura lor, ci d'incontra eraŭ blânḑĭ, generoşĭ, iubitorĭ de saracĭ; dar aveaŭ dreptul de cruḑime şi îl ecsercitaŭ fără a avea consciinţă de fapta lor criminală, fără grijă de respundere, fără témă de pedépsă. Astfel era timpul, astfel era

starea morală a societăţii. Inimi bune, fapte crude!.. şi cum putea fi altfel, când pe stradele oraşelor se petrecea adesseori un spectacul, ce era de natură a le împetri: Un nenorocit, gol până la şéle, legat cu o frânghie lungă şi mânat din urmă de Gavril caléul, precedat de un *darabancic*, încunjurat de slujitori cu săbiile scósse, tremurând, şovăind, oprit la tóte rĕspintiile stradelor, lungit la pământ, bătut de Gavril cu un harapnic, apoi éră sculat pe picióre cu sila, şi éră pornit pe strade, pentru ca sĕ fie éră bătut mai departe!

Laissez passer la justice du Roi!
Lăssaţi sĕ trécă dreptatea domnéscă!

Deschiderea cu plată a frontierelor ţerii la năvălirea jidovilor, alungaţi din Russia şi din Austria, devenise un isvor de bogăţie, nu numai peutru funcţionarii subalterni de pe la hotare, dar şi pentru alte persóne, de pe treptele cele mai înalte ale societăţii: *Toleranţa* acordată lor de a specula miseria poporului, prin desvoltarea fatală a patimei beţiei, era un al doile isvor de înavuţire pentru autorităţile ţinutale, şi *periodica ecsploatare* făcută asupra *lipitorilor străine*, prin ameninţări de isgonire, un al treile isvor care producea sume colossale oferite pe tablale de aur...

Desproprietărirea răşeşilor ajunsese o manie încurageată şi ajutată chiar de braţele puternice ale administraţiei şi justiţiei(?). Mulţime de processe se iscaŭ din senin în contra acelor nenorociţi moşneni, se aduceaŭ la împlinire prin mĕssuri arbitrare, caliciaŭ mii de familii,

pentru ca să îngraşe un vecin căftănit, şi produceaŭ uneorĭ scene fórte dramatice.

Un proprietar mare şi atotputernic avea alăturea cu moşia luĭ nisce răḑeşĭ înteţiţĭ, carii ţineaŭ la pământurile lor, dréptă avere întemeeată pe hrissoave domnescĭ. Orĭ ce propunere din parte-ĭ, pentru schimb séŭ vênḑare rĕmăsese fără resultat. Ce se întêmplă? Într'o ḑi, *ispravnicul ţinutuluĭ* însoţit de o cétă de *slujitorĭ*, aduse un plug, şi urmând poroncilor ce primise de la Iaşĭ, ordonă a trage brazdă prin mijlocul pământuluĭ răḑeşesc. Boiĭ pornescŭ, ferul pluguluĭ începe a lăssa o brazdă négră în urmă-ĭ, când dintr'un rĕdiŭ apropiet se ivesce o româncă 'naltă, ce purta un copilaş la sin. Ea vine sumétă în faça ispravniculuĭ, depune copilul dinaintea boilor, şi ḑice: „De vreme ce aţĭ venit hoţesce, ca să ne luaţĭ moşia strămoşéscă, na! trageţĭ brazda peste copilul meŭ, pentru ca să nu rĕmâe pe lume peritor de foame la uşele străinilor!“

Toţĭ stătură încremeniţĭ!.. afară de Ispravnic, care răcni înfuriat la slujitorĭ să ḑee copilul în lăturĭ:

— Nu vĕ atingeţĭ de el, că'ĭ amar de capul vostru! strigă românca, şi în adevĕr de-odată se vĕḑŭ eşind din rĕdiŭ vr'o două sute de ţeranĭ înarmaţĭ cu topóre şi coasse. Eĭ veniaŭ răpide şi amenințătorĭ cătră *părintele* Ispravnic; dar acesta, negăssind de cuviinţă a-ĭ aştepta, îşĭ luă céta şi se făcu nevĕḑut: La órba! la órba! strigaŭ Româniĭ din urmă, riḑênd de spaïma luĭ, şi astfel eĭ rĕmasseră stăpânĭ pe moşia lor... până la anul viitor.

De pe atuncĭ s'a rĕspândit în ţĕră cânticul răţeşilor, ca un semn caracteristic a timpuluĭ :

Frunză verde de scumpie,
Ard'o focul răţeşie!
Eŭ chiteam că'ĭ boerie,
Şi'ĭ numaĭ o sărăcie!
etc. etc.

Legăturile de familie eraŭ în genere strînse şi basate pe sêmţirile de dragoste între soţĭ, şi de respect din partea copiilor cătră părinţĭ. (Respect manifestat ḑilnic prin sărutatul mâniĭ şi prin multe micĭ nuanţe în obiceiurĭ casnice, dispărute astăḑĭ din societate.) Căsătoria, considerată ca una din taĭnele cele maĭ sacre ale legiĭ creştinescĭ, se consolida sub scutul credinţeĭ, şi prin urmare multe menajurĭ eraŭ adevĕrate modele de bună înţĕlegere, de bună purtare şi de bun traiŭ. Din nenorocire lesnirea *fructuóssă*, cu care sfînta Dicasterie din Mitropolie deslega ce era legat de sfînta Bisserică, a fost principala causă a multor dispărţeniĭ din acea epocă. Alte două cause nu maĭ puţin importante aŭ contribuit a ajuta pe Dicasterie în traficul seŭ: 1) Căsătoriile silite, după placul părinţilor, fără nicĭ o considerare pentru dorinţa copiilor; 2) disproporţia de educaţie ce ecsista între generaţia femeéscă şi acea bărbătéscă.

În adevĕr, începutul civilisaţieĭ îl datorim secsuluĭ frumos (termin fórte potrivit pentru damele societăţiĭ de la 1828, care aŭ fost înḑĕstrate cu o frumusseţă proverbială). Ele maĭ întâiŭ aŭ primit o educaţie îngrijită în pensiónele din Iaşĭ şi chiar în institutele din străinătate,

învĕţând limbele francesă şi germană, studiând musica, deprinzând manierele europene, adoptând costumele şi ideile nouĕ, şi sĕmţindu-se în fine create pentru a fi regine, pentru a ecsercita o influinţă salutară în societate, pentru a păşi triumfal pe calea uneĭ ecsistenţe demne de calităţile lor fisice şi morale. Dincontra, tineriĭ, meniţĭ a deveni consorţiĭ lor, eraŭ crescuţĭ la scólele grecescĭ a luĭ Govdala, Cuculi, Kirica, scóle în care vérga şi chiar falanga serviaŭ de mijloc de emulaţie pentru învĕţarea verbuluĭ *tipto*, *tiptis*. Sĕmţul de demnitate personală rĕmânea astfel ucis sub falangă; dar elevul devenia Elin desăvîrşit.

Afară de câteva escepţiĭ, aceĭ tineriĭ rĕmâneaŭ în păturile nesciinţeĭ, precum rĕmâneaŭ în antereele orientale şi nu eraŭ în stare de a rĕspunde nicĭ la vissurile poetice, nicĭ la aspirările sufletescĭ ale gingaşelor soţióre ce se videaŭ aruncate în braţele lor, prin o absolută autoritate părintéscă. Din acéstă nepotrivire de ideĭ şi de sĕmţiriĭ născeaŭ o mie şi una de scene displăcute, pe care sfînta Decasterie le ecsploata în beneficiul eĭ. Dispărţeniile, ajunse astfel la un grad de necessitate socială, se înmulţiaŭ, şi aŭ mers tot înmulţindu-se, maĭ cu sémă după întórcerea în ţĕră a tinerilor crescuţĭ în străinătate. Sub o aparenţă de imoralitate, societatea îşĭ lua nivelul seŭ moral; căcĭ inteligenţele desvoltate prin o educaţie egală, şi inimele de-o-potrivă sĕmţitóre se apropieaŭ, şi pe ruinele căssătoriilor silite formaŭ nouĕ, libere şi traĭnice legăturĭ.

IV.

În privirea socială, spectacului nu era mai puçin curios.

Averile fiind âncă neatinse de cangrena cameteï jidovescï, deşi fórte ecspuse la periculul joculuï de cărţï, a stosuluï, introdus în ţéră de ofiçeriï muscalï, permiteaŭ boerilor un comfort de un lucs cu totul oriental. Iaşiï nu devenise âncă prada Evreilor, şi afară de Beilic, care forma un soiŭ de *ghetto*, tóte celelalte marï artere ale oraşuluï eraŭ locuite de boerï, de negustorï şi de meseriaşï românï. Pe strada mare, în dughenele Mitropolieï doï evreï*) vindeaŭ marfă de Lipsca, şi în tóte cassele cu două rênduri, în care astăḑï se plodescŭ fiiï luï Israil, trăiaŭ familiï odinióră avute şi puternice, astăḑï ruinate şi chiar dispărute.

Comfortul consista în înbelşugarea *camareï* şi a *gerghiuluï* cu feluri de mezelicuri, dulceţuri, vutce, etc. tóte fabricate în cassă sub privigherea cucoanelor *gospodine;* căcï pe atuncï *gospodăria*, deşi cuvênt slavon, ecsprima însă o calitate ce făcea gloria Românilor. Lucsul se manifesta prin mulţimea servitorilor, maï toţï ţiganï, prin scumpetea blanelor, a şalurilor turcescï şi a haïnelor de mătassă, prin frumusseţa cailor eşiţï din hergheliile ţeriï, prin eleganţa echipagelor cu patru caï, şi prin arnăuţiï îmbrăcaţï în dulămï aurite, cariï, din os-

*) Unul numit Cioară şi celalalt Leiba Grosul, născuţï în ţéră şi cunoscuţï de întréga societate.

taşĭ domnescĭ ajunsseseră a fi potiraşĭ, şi din potiraşĭ slugĭ de paradă, acătate d'inderĕtul calescelor.

Atelajul cu patru caĭ, *faleturĭ*, părea însă a fi o prerogativă a claseĭ I, căcĭ o cucoană din starea II, permiţêndu-şĭ într'o ḑi a eşi la primblare cu faleturĭ, a produs un mare scandal şi a păţit o mare ruşine. I s'aŭ tăiat hamurile de la caretă în mijlocul stradeĭ.

După acest incident comic, se póte lesne întrevedea mulţimea nuanţelor distinctive ce ecsistaŭ între diferitele classe ale societăţiĭ, nuanţe în gesturĭ şi întonărĭ protectóre din partea celor marĭ cătră ceĭ maĭ micĭ, nuanţe în alegerea locurilor şi a persónelor la baluri, aceĭ din starea I dănţuind împreună în fundul salonuluĭ; ear ceĭlalţĭ lângă uşă, în sunetul asurḑitor a lăutarilor, séŭ a musiceĭ militare; nuanţe în proprietatea lojelor de la teatru, boerĭĭ marĭ ocupâud esclusiv rêndul numit *bel-étage*; nuanţe comice, însă caracteristice chiar în purtarea, în convorbirea şi în corespondenţa unora cătră alţiĭ.

Aşa de pildă un boerenaş de starea III săruta poala antereuluĭ unuĭ Logofĕt mare; boerul de starea II îĭ săruta peptul, ear ceĭ deopotrivă în ranguri se sărutaŭ pe barbe. Cel mic sta în picióre cu giubeoa strînsă la pept şi într'o postură umilită d'inaintea Logofĕtuluĭ; altul, ceva maĭ căftănit se punea cu sfială pe un colţ de scaun, după maĭ multe îmdemnărĭ quasi-poroncitóre; altul avea dreptul de a şedea pe jêlţ, şi altul pe divan. Cel mic, adresându-se cătră puternicul ḑileĭ, îĭ ḑicea: *milostive stăpâne*, *măria ta*, *luminarea* ta; altul întrebuinţa cuvintele grecescĭ: *evghenestate*, *eclambrotate*, *file*, etc,

la care magnatul respundea *arhonda, frăţică*, séŭ *mon cher*, după persoane. Cel mic scria celuĭ coborît cu hêrzobul din cer: *„sărutându-ţĭ tălpile, sânt al mărieĭ tale prea plecat şi supus rob*, şi i se respundea cu un: *al d-tale gata*; ear formula: *al d-tale ca un frate*, se usita numaĭ între egalĭ. Chiar damele aveaŭ un vocabular adhoc, cele maĭ micĭ în ranguri când celor maĭ marĭ titlul de *cucoană*, şi primind în loc un simplu: *kera mu*.

Pe lângă aceste nuanţe, care împestriţaŭ tabloul relaţiilor sociale, maĭ eraŭ şi altele nu maĭ puţin comice şi ridicule, precum forma şi proporţiile calpacelor boerescĭ, numite şlice séŭ işlice, precum prerogativa de a sĕ închina pe la icoane şi a lua naforă la bisserică înaintea tuturor (trufie grotescă chiar în locaşul luĭ Dumneḑeŭ, unde toţĭ oameniĭ sûntŭ deopotrivă), precum dreptul de a fi ras pe cap şi la céfă de bărbier-başa, bărbierul domnesc, precum obiceiul oriental, de a fi ridicat de subsuorĭ pentru a sui scările, precum favórea adeseorĭ scump plătită de a lua dulceţĭ, de a bea cafea turcéscă şi de a fuma ciubuc la curte! etc. etc.

Mărimea şlicelor care deabĭea se ţineaŭ în equilibru pe crescetul boerilor, arăta înălţimea rangurilor; aşa uniĭ purtaŭ calpace micĭ şi rotunde de pelcică de mĭel, alţiĭ jumĕtăţĭ de şlicurĭ cu fund verde de postav*); ear Protipendiştiĭ se coronaŭ cu oboróce atât de colossale, încât nu se găsia în Iaşĭ rădvan destul de încăpĕtor, ca sĕ

*) Vestitul Barbu lăutarul a purtat tótă viaţa assemenea şlic.

conție doĭ Logofeți mari în costumul lor de paradă. Când o pereche de Postelnicĭ se urca în aceeași calèscă, șlicele lor erau expuse a sĕ turti sub dessele caramboluri ce făceau între ele pe stradele podite cu grinḑĭ de lemn,*) și pentru a le feri de o deformare inevitabilă, bĭeții boerĭ se îndemnau a rĕmânea numaĭ în fessurĭ, așeḑând balónele lor pe banca de dinainte a trăsureĭ. Nimic nu putea fi maĭ comic decât acea *sintrofie* de capete fără șlice și de șlice fără capete.

De pe timpul acela a rĕmas câteva fragmente de un cântec poporal.

Cĭocoeșul, boer mic
Pórtă șlic cât un mirtic.
Evghenistul oborócă
Unde șoareciĭ se jócă... etc.

Precât dar damele societățiĭ presentau aspectul unuĭ buchet grațios, elegant, seducĕtor, pe atât consorții lor formau un grup, assupra căruĭ Orientul și maĭ bine ḑicênd, Fanariotismul suflasse o céță bizară. Precât *ele*, cu spiritul disvoltat, cu inima plină de aspirărĭ frumósse, străluciau de luciul civilisațieĭ, pe atât *eĭ* rĕmăsseseră acoperiți de vechea rugină. Crescuți în ideĭ de mândrie boerésca, victime aceluĭ sistem fanariot de corumpere, care avea drept țel și efect degenerarea Românilor, nimicirea demnității personale și stîngerea sêmțuluĭ de patriotism în sinul lor, *eĭ* nu puteau înțelege progressul omenirĭĭ, decât ca o pășire pe calea averĭĭ și a onórelor. Trist resultat a

*) Din acéstă causă stradele se numiau poduri.

influenţeĭ unuĭ şir de guverne bastarde, care de un secul se abătuseră ca nisce corbĭ hrăpitorĭ, ca nisce omiḑĭ otrăvitóre asupra ţerilor nóstre. Orientul ne trimitea ciuma, Fanarul ne adussese cangrena morală, maĭ fatală decât tóte epidemiile ucigătóre, şi din acea cangrenă se născu *Ciocoismul*, se născu *umilirea servilă*, se născu *ambiţia egoistă* şi tóte celelalte stafiĭ funeste, care şi până astăḑĭ ecsistă pintre Românĭ, de şi însă acum tupilate şi ascunse.

Ciocoismul îndemna a fi mare cu ceĭ micĭ şi mic cu ceĭ marĭ; el avea obraz de săftian, după vorba Românuluĭ; primia zimbind insulte cât de grave şi chiar palme, fără a sêmţi nevoe de vre o satisfacere. Acele palme se spălaŭ cu apă din ibric; căcĭ duelul întrodus în societate de tineriĭ crescuţĭ în Germania şi Franţia, inspira o gróză salutară ce nu-ĭ da drept de împământenire. Ciocoismul bine ecsercitat îşĭ da însuşĭ diplomă de *ischiuzarlîc* (dibăcie), servind de tréptă spre acăţare, şi atât dn puternic el rodea sêmênţa bună din inimă, cât devenisse din înjossire o înălţare, din ruşine o fală. Mulţĭ eraŭ cariĭ declaraŭ în gura mare că sûntŭ Ciocoĭ de cassa cutăruĭ boĭer mare... şi mulţĭ ĭĭ pizmuiaŭ!

Politica Ciocoismuluĭ consista în ferventa adorare a numeluĭ Împĕratuluĭ rus, în visite desse la consulat, în ambiţia de a juca vistul séŭ preferançul cu d-l consul, spre a câştiga nu baniĭ, ci protecţia luĭ. Ear mica opositie, compussă de câţĭva competitorĭ la tron, adressa în taĭnă memoare la Petersburg séŭ jalbe la Pórtă, cerênd interventiĭ străine; ḑic în *taĭnă*, căcĭ, dacă manoperele

séle parveniaŭ la urechea domnéscă, întréga oposiţie era trimissă la monăstire spre pocăinţă. Servilitatea, ciocoismul, sub mască de fineţă diplomatică, făcusse din Camera deputaţilor anticamera Domnuluĭ, compussă din representanţĭ devotaţĭ orbesce guvernuluĭ. Aleşĭ prin vérga magică a corumpereĭ electorale, eşiţĭ din urne prin un nĕmol de decrete de boĭeriĭ, şi de *rĕnduirĭ* în *slujbe*, clociţĭ sub o atmosferă de intrigĭ, de promiterĭ, de amenińţărĭ şi de hatîrurĭ, eĭ deveniaŭ umiliţiĭ sateliţĭ a tronuluĭ, şi bun séŭ rĕŭ, folossitor séŭ păgubitor ţeriĭ, eĭ votaŭ cu entusiasm, tot ce li se presenta de sus. Apoĭ cuprinşĭ de recunoscinţă, adressaŭ acte de mulţemire Părinteluĭ Patrieĭ, pentru *patrioticésca sa oblăduire*, harăzindu-ĭ drept recompensă, pe lângă lista civilă, şi economiile budgetuluĭ anual, ofrandă depussă pe altarul Patrieĭ!

Sĕrbarea cea maĭ solemnă pentru ciocoism era ḑiua sf. Necolae, ilustrată cu ceremoniĭ la curte, visite oficiale la consulat, Te-Deum la Mitropolie, sunărĭ de musică militară, discărcărĭ de tun *(ecsista numaĭ unul)*, bal mare la palat şi luminaţie în oraş. Pe strade se înălţaŭ transparente cu portretul-caricatură a Împĕratuluĭ; ĕră p'imprejurul luĭ ardeaŭ cu palalae balerce de păcură şi sunaŭ din cobze bande de lăutarĭ.

Cât pentru vre o serbare naţională nicĭ nu se pomenia; căcĭ sêmţul de naţionalitate, pentru ceĭ maĭ mulţĭ amorţisse de tot, şi pentru un mic numĕr de *patrioţi* nu se întindea maĭ departe, decât pănă la hotarele ţeriĭ. Stranie prefacere a lucrurilor, stranie schimbare a ómenilor! Cine ar crede, privind ţéra de astăḑĭ, că acum

treĭdecĭ de anĭ, o mare parte din ideile, sêmţirile şi principiile moderne, care aŭ prins rădĕcină adâncă în societatea nóstră, eraŭ litere mórte, ba chiar lipsiaŭ şi cuvintele din limbă pentru ecsprimarea lor, aşa:

Onestitatea nu găsia un substantiv analog în jargonul ce se vorbia, cuvêntul *omenie (om de omenie)* fiind despreţuit ca un termin usitat pinţre ţeranĭ. Unuĭ om onest se ḑicea pe grecesce *timios*, séŭ *om de trébă*... de care trébă?

Amorul propriŭ era poreclit *filotimie*, şi prin o bizarerie limbistică, mita séŭ *ruşfetul* rusesc se chema *filotim*.

Onorul... cinste!
Gloria... slavă!
Libertatea... sloboḑenie!

Românismul avea un înţeles insultător pentru tagma *cvghenistă*; căcĭ o apropia de classa locuitorilor de la ţéră: „Român e ţĕranul, eŭ sûnt boĭer Moldovan," declamaŭ cu mândrie elevĭ luĭ Cuculi şi Chiriac.

Unirea?.. Un vis nevissat âncă de nime.

Independenţa? alt vis îngropat în mormintele luĭ Ştefan cel Mare şi Mihaĭ viteazul.

Egalitate, libertate? utopiĭ eşite din sinul Golieĭ şi menite a duce pe utopiştĭ eărăşĭ în Golia, dacă arŭ fi ecsistat asemene visionarĭ.

Şi precum sacrele principiĭ de drepturile şi îndatoririle omuluĭ în societate zăceaŭ sub pâcla ignoranţeĭ, asemene şi limba şi literatura şi artele frumósse se resêmţiaŭ de

influența păcleĭ. Barbaria turcéscă, corumperea grecéscă și desele ocupărĭ rusescĭ, lăsară urme deplorabile în moravurile și în spiritul societățiĭ, și caracterul eĭ român dispăruse, precum dispare pământul sub zăpada erneĭ. Sórele Românieĭ era palid și fără căldură națională! Sórele Românieĭ era palid și fără căldură națională! Limba păstrată cu sfințenie de străbunĭ nostri și de popor, devenise un *tutti frutti*, împestrițat cu vorbe grecescĭ, turcescĭ, rusescĭ și franceze. Sub domnirea pașalelor ea se corcise cu *ogeagurĭ*, cu *calemgiĭ*, cu *tacliturĭ*, cu *muchelefurĭ*, cu *chefurĭ*, cu *temenale*, cu *huzmeturĭ*, etc. sub Fanarioțĭ se încuscrise cu *evgheniĭ*, cu *filotimiĭ*, cu *takismata*, cu *englendisirĭ*, cu *aporiĭ*, cu *filo to heri*, cu *istericale*, cu *baclavale*, cu *arhontologiĭ*, *parigoriĭ*, *etc.* În fine studiul limbeĭ francese, introdusese în bĭata limbă nenumĕrate cuvinte terminate *în arisit: amorarisit*, *menajarisit*, *amuzarisit*, *pretindarisit*, *perfecționarisit*, *constituționalizarisit*... etc.

Un adevĕrat Român rătĕcit în societate, pe atunci rĕmânea cu gura căscată și se putea crede transportat într'o lume cu totul străină séŭ maĭ bine în turnul luĭ Babel. Ce putea fi dar literatura unuĭ asemenea timp?

Pe la începutul secululuĭ s'a ivit în Moldova o pleĭadă de poețĭ, carĭ aŭ lăssat urme adâncĭ în memoria contimpuranilor. Acea pleĭadă compusă de: Tăutu, Conachi, Beldiman, Bălșucă, Pogor, Bucșănescu, etc; toțĭ boĭerĭ și fecioră de boĭerĭ, eraŭ înd̆eștrațĭ cu învĕțăturile clasice ale limbelor: elină, latină și francesă. Eĭ se îngânaseră cu imaginile poetice ale mitologieĭ antice, și primi-

seră totodată reflectul depărtat a ideilor volteriane, pe care revoluţia cea mare din 1793 le răspândise în Europa; însă distanţa nestrăbătută ce ecsista între patria lor şi isvornl acelor ideĭ, precum şi maĭ cu sémă posiţia lor socială, îĭ opriră de a sĕ pĕtrunde de principiile radicale ale Francieĭ. Spiritul lor lua decĭ o altă direcţie; el se îndrepta cu tot focul tinereţeĭ pe câmpul înflorit al poesieĭ, câmp ce îĭ ducea în templul amoruluĭ.

În curênd Moldova fu inundată de satire, cântice amoróse şi elegiĭ, în care Dumneḑeiĭ mitologicĭ şi maĭ cu sémă Afrodita, ocupaŭ locul cel maĭ important, precum în poesiile francese de la aceeaşĭ epocă. Acele *stihurĭ* descrieaŭ în cadenţe lungĭ jalnica stare a inimelor, şi chiar, sub forma de acrostihe indiscrete, publicaŭ numele *ḑinelor* adorate.

Satirele eraŭ fórte mult gustate, căcĭ ele corespundeaŭ cu natura spiritului riḑĕtor al Românilor; dar maĭ pre sus de tóte, *cânticele de lume* eraŭ bine primite, fiind cântate de lăutarĭ la messe, nunţĭ, petreceriĭ prin grădinĭ şi viĭ.

Pe atuncĭ brésla lăutarilor dobândise o mare însemnătate, căcĭ fiecare boĭer ce posseda suflete de ţiganĭ, avea şi banda sa de musicanţĭ deprinşĭ a suna din vioriĭ, din cobze şi din naiurĭ; ear diversele bande se întreceaŭ care de care a compune melodiĭ maĭ duĭósse pe versurile boĭerescĭ, şi a scóte din pepturĭ ahturĭ maĭ prelungite, maĭ pĕtrunḑĕtóre în folossul dragosteĭ stăpânilor. Lăutariĭ serviaŭ de taĭnicĭ curieriĭ a inimelor, căcĭ declarările de amor se făceaŭ prin gurile lor; prin urmare un ah!

séŭ un of! bine trăgănat, plătia pungĭ de banĭ şi adeseorĭ înstăria pe fericitul ţigan, care posseda pept sănĕtos şi resuflare lungă.

Astfel era obiceĭul! sĕ-l respectăm, ca unul ce a contribuit la fericirea părinţilor nostri şi a păstrat, în lipsă de tipar, producerile poetice ale generaţieĭ trecute. Acele produceriĭ aŭ patru caractere distincte şi se împartŭ în: 1) *Cântice de lume* (poesiĭ amorósse), 2) *Epistole*, 3) *Satire* şi 4) *Meditaţiĭ filossofice*; însă maĭ putem adăugi câteva încercăriĭ de soiul epic şi câteva traduceriĭ în versurĭ din autoriĭ străinĭ, precum:

Plângerea Moldoveĭ, séŭ *jalnica tragedie*, poem compus de Beldiman asupra revoluţieĭ grecescĭ de la 1821.

Orest, tragedie de Voltaire, tradusă de Beldiman.

Henriada luĭ Voltaire, poem tradus de Pogor.

O parte din poemul luĭ Pope, tradusă de Conachi.

Epistolele Eloiseĭ cătră Abeilard, traduse din Baur Lormian, de Conachi... etc. etc.

Tóte aceste scrieriĭ aŭ meritul lor în privirea versificăriĭ şi a limbeĭ, ades mlădietă cu mult talent; dar nu a putut ecsercita vre o influenţă salutară asupra gustuluĭ pentru literatură, în epoca de care vorbim, fiind nerĕspândite în public. Ele probează, că pintre părinţiĭ nostri ecsistaŭ spirite cultivate distinse, ce simţiaŭ nevoea de a-şĭ lua sborul în sfera ideilor înalte, însă nu eraŭ seduse de prestigiul glorieĭ; căcĭ lipsiaŭ mijlócele publicităţiĭ. Poeţiĭ scrieaŭ pentru mulţemirea lor, precum diletanţiĭ facŭ musică în singurătate şi nu se îngrijiaŭ de sórta manuscrisselor. Consecinţa inevitabilă a uneĭ

asemene nepăssărĭ a fost perderea multor din autografe, care după mórtea autorilor aŭ servit a acoperi gavanósele cu dulceţĭ. Cămara se îmbogăţia cu paguba literaturei.

În adevĕr, demnul de laudă, Assachi, se încercase a funda o tipografie şi un jurnal: *Albina românească;* însă acea tipografie zăcea în nelucrare, din causa lipseĭ de materie şi bĭata *Albină* era condemnată a culege mĭere numaĭ din florile grădineĭ domnescĭ. Ĭĭ era oprit de a deştepta *opinia publică*, care pe la 1840 se presinta în ochiĭ guvernuluĭ sub forma unuĭ monstru ameninţător; dar ĭĭ era permis şi chiar impus a relata numaĭ ceremoniile de la Curte şi de la consulatul rusesc.

În adevĕr Assachi publică din când în când câte o cărticică de învĕţătură elementară pentru scóle şi câte un calendar la începutul fiecăruĭ an; dar şi în acele publicaţiĭ inocente el se găsia constrîns de asprimea uneĭ censurĭ neinteligente. Foarfecile censureĭ ţineaŭ locul spadeĭ luĭ Damocles deasupra capuluĭ fiecăruĭ autor.

Desvoltarea ideilor şi purificarea gustuluĭ literar se resêmţiaŭ dar fórte amar de sistemul apăssător al guvernuluĭ, şi avêntul scriitorilor îşĭ frângea aripele, lovindu-se de indiferinţa publică ca de o stâncă. Bĕtrânĭĭ nu citiaŭ decât *vieţele sfinţilor*; ear tinerĭĭ nu citiaŭ nimic, despreţuind cărţile românescĭ, şi pintre aceĭ tinerĭ numaĭ un Alecsandru Hrisoverghi şi un Costachi Negruzzi:

rari nantes in gurgite vasto

se băteaŭ cu mâna pe frunte, ḑicênd cu desperare ca Chénier în ora morţiĭ luĭ: *Et pourtant je sens que j'ai quelque chose là!*

V.

Tabloul de maĭ sus va părea póte depins cu culorĭ cam mohorîte. Societatea este presentată sub o lumină puçin favorabilă; timpul este arătat cu un nămol de defecte şi de ridicule. E drept prin urmare sĕ ecsaminăm şi părţile avantagióse ale tablouluĭ, pentru ca sĕ ne facem o idee ecsactă de epoca părinţilor nostri, epocă interessantă, de care ne ţinem noĭ înşine prin legăturĭ intime. *)

---

*) Un bĕtrân înţelept, cu care vorbiam câte odată de starea de înapoiere a timpuluĭ trecut în comparaţie cu progressul timpuluĭ present (progres ce-l numia *pripit*), îmĭ ḑicea prin o zimbire maliciósă:

«Nu ḑic ba, pe vremea mea eraŭ multe rele; oamenii se găsiaŭ cam *turcomeriţi*, procopsiţiĭ nu umpleaŭ uliţile ca în ḑiua de astăḑĭ, nu se striga în gura mare: liberta, egalita, *ke ta lipa*, precum strigă iroḑii la sĕrbătorile Crĕciunuluĭ; dar cum se face că pe atuncĭ cu slabele mijlóce de care dispunea ţéra, cu un budget de *nouĕ milióne de leĭ vechĭ* numaĭ, tóte lefile şi pensiile eraŭ plătite regulat, tóte cheltuelele Statuluĭ se găsiaŭ acoperite la sfîrşitul anuluĭ, scólele şi spitalele se ţineaŭ în bună stare, în Iaşĭ se înfiinţaŭ o academie şi o scólă de messeriĭ, prin oraşele din provinţiĭ se deschideaŭ stabilimente de învĕţătură publică, stradele se *paveluiaŭ*, se luminaŭ cu fânare; pompieriĭ se organisaŭ pretutindenea în cea maĭ bună orênduială, poduriĭ de pétră

Am pretins că până la 1840 şi chiar maĭ încócĭ cu câţĭva anĭ, ideile şi principiile moderne înrădăcinate astăḑĭ la noĭ nu petrunseseră âncă în ţéră, că societatea purta sigiliul oriental, că spiritul şi inima se luptaŭ şi amorţiaŭ sub suflarea otrăvitóre a fanariotismuluĭ, că precum guvernul nu avea altă ambiţie decât acea de a fi bine vḑut la Petersburg, asemene boĭerimea nu avea altă preocupare decât a fi bine vḑută şi protegeată de guvern.

Am spus că generaţia *stătută* era înţelenită în vechiurile datine şi privilegiurĭ, fără nicĭ o dorinţă de a eşi vr'odată din cercul lor; vom adăugi că, tinerimea ce represinta viitorul ţerĭĭ nu avea nicĭ o însĕmnătate, nicĭ o aspirare, nicĭ o iniţiativă, şi negreşit ea ar fi rĕmas perdută în hăugaşul trecutuluĭ, dacă uniĭ din părinţiĭ nostri nu arŭ fi avut ideea de a-şĭ trimite copiiĭ la universităţile din Francia şi din Germania.

Acéstă idee providenţială, acest act revoluţionar, pu-

---

se clădiaŭ peste riurĭ, de pildă cel de pe Bahluĭ şi cel de la Docolina, şoşele fórte bune se croiaŭ de-a-lungul ţerĭĭ *cu mĕssurĭ economicóse*, etc. Şi cu tóte aceste, deşi noĭ eram ruginiţĭ, de şi sameşul Visterieĭ ţinea întréga contabilitate a Statuluĭ pe o simplă cólă de hârtie, nicĭ un deficit nu se ivea la sfîrşitul anuluĭ, ba âncă rĕmânea un *prisos*, pe care boerĭĭ deputaţĭ îl prefăceaŭ în *prinos* pentru Vodă? Astăḑĭ lumea s'a civilisat mult, e adevĕrat, veniturile ţerĭĭ s'aŭ mărit peste mĕsură, şi însă nime nu'ĭ plătit la vreme şi deficitul budgetuluĭ a ajuns a fi spăĭmântător... Pentru ce? Sciĭ pentru ce? pentru că lumea nouă e ameţită de teorĭĭ, când lumea veche avea sêmţul practic, ce se dobândesce la scóla esperienţeĭ, éră nu la acele din străinătate.

tem ğice, a deschis porţile Românieĭ la tóte reformele civilisatóre ce aŭ năvălit la noĭ şi s'aŭ împămêntenit cu o răpejiune fără ecsemplu, în orĭ care altă parte a lumeĭ. Sĕ fim drepţĭ şi sĕ ne închinăm cu respect şi recunoscinţă dinaintea memorieĭ părinţilor. Eĭ prin traiul lor păreaŭ a face parte din secului XVI, dar aŭ avut meritul sublim de a introduce în Patria lor un secul de progres şi de regenerare, secului XIX, adus din străinătate prin copiiĭ lor. Glorie şi onor părinţilor nostri! Eĭ aŭ pregătit viitorul, un viitor plin de frumósse promiteriĭ, care s'aŭ realisat în parte şi din care se bucură generaţia de astăğĭ.

Aceĭ oameni venerabilĭ aŭ undit în inima lor cea maĭ sublimă aspirare; căcĭ eĭ păstraŭ cu sfinţenie în fundul inimeĭ calităţile moştenite de la străbuni şi neatinse de cangrena Fanariotismuluĭ. Pentru aceĭ boĭerĭ demnĭ, ţéra, numită moşie, era cel maĭ scump odor, cea maĭ sacră avere strămoşéscă. Demnitatea lor personală îĭ ţinea pe picĭóre şi amenințătorĭ în faça puternicilor intriganţĭ de la Fanar, sêmţul lor de naţionalitate îĭ făcea a plânge, privind înjossirea Patrieĭ lor, căğută din culmea glorieĭ la rangul de un simplu paşalîc. Respectul lor pentru persóna Împĕratuluĭ Russieĭ era isvorit din recunoscinţă, căcĭ Russia pusese capĕt domniriĭ Fanarioţilor, ea reînviese tractatele vechĭ ale ţereĭ cu Turcia, şi dotase România cu o constituţie mult maĭ liberală decât ale imperiilor vecine. Eĭ aŭ fost singurele coloane remase a timpuluĭ naţionalităţiĭ nóstre; pe fruntea lor venerabilă, aurora viitoruluĭ reflecta rağele séle; însă amar de na-

turele alese, de inteligenţele nerăbdătóre care trăiaŭ în aşteptarea aceluĭ viitor depărtat!

C. Negruzzi a fost una din acele naturĭ.

Crescut în ţéră sub privigherea părinteluĭ seŭ, el îşĭ desvoltă spiritul, îşĭ îmulţi cunoscinţele prin cetirea autorilor classicĭ, atât elinĭ cât şi francesĭ, şi de la sine se înfrăţi cu scóla romantică, a căreia şef era Victor Hugo. O oprire destul de lungă în Bassarabia şi Rusia de sud punêndu-l în relaţie cu vestitul poet Puşkin, gustul seŭ pentru literatura modernă se afirmă âucă maĭ mult, şi ca prin un efect magic, el se trezi deodată cu o avere bogată de ideĭ noue, de poesiĭ armonióse şi de stil curat românesc. Avea sĕrmanul, o comóră şi nu se putea bucura de a o împărţi cu nime, căcĭ împrejurul seŭ nime nu era în stare sĕ o preţuiască la adevĕrata eĭ valóre.

Efect curios a legeĭ de contraste! efect natural a sistemuluĭ de opressie! Pe când stilul general arlechinat cu grecisme, slavonisme, francisme, mirossia a biurocraţie, modelându-se pe frasa stereotipă de: *aşa precum şi în urmarea celor maĭ sus pomenite;* pe când poesia lânceḑia în versurĭ trăgănate de 16 picióre şi şchiopăta sub forma de ode linguşitóre cătră ministru, domn şi împĕrat. C. Negruzzi traducea cu o măestrie artistică *baladele luĭ V. Hugo*, şi minunata poesie a luĭ Puşkin: *Şalul negru.* Limba luĭ era corectă, versificarea armoniósă şi traducerea demnă de original.

Pe când clerul ţinea într'o mână discul drăgălaş şi în cealaltă fulgerele afurisenieĭ, C. Negruzzi îndrăznia a scrie

pe *Todirică, jucătorul de cărți**) și să traducă în colaborare cu A. Donicĭ, *Satirile Prințuluĭ Antioh Cantimir*, în care se găsescŭ passage ca următorul:

De vreĭ să fiĭ Episcop, c'o mantie vargată
Înfășură-ți trufia, îți pune lanț de aur,
Sub mitră strălucită ascunde-ți capul teŭ
Și sub o barbă lungă stomahul îmbuĭbat,
Diaconul să mérgă cu cârja înainte.
Te'ntinde'ntr'o caretă și tot blagoslovesce
În drépta și în atânga, când eștĭ plin de venin. etc.

Pe când tradițiile istorice căduseră în uĭtare și faptele glorióse ale strămoșilor nostri se perdeaŭ în întunericul ignoranțeĭ, C. Negruzzi avu nobila dorință de a deștepta sêmțul național prin poemul istoric: *Aprodul Purice*. Acest mic poem cuprinde tablouri de o rară frumuseță și de deosebesce atât prin armonia versurilor, cât și prin o energie de stil necunoscută încă până la dênsul. Începutul e pastoral și încântător:

Ciocârlia cea voĭósă prin vĕzduh le legăna
Și'nturnarea primăvereĭ cu dulcĕ ciripirĭ serba,
Plugarul cu hărnicie s'apucase de arat, etc.

Éră cu cât poetul întră maĭ afund în sujetul seŭ, versul devine oțelit, și când descrie lupta de pe malul Siretuluĭ, între ostașiĭ luĭ Stefan Vodă cu armia unguréscă a luĭ Hroiot, poemul ajunge la înălțimea epică. În acel passagiŭ poesia descriptivă produce efecte de minune

*) *Dacia literară*, în care a apărut acéstă nuvelă, a fost suspendată după reclamarea cleruluĭ și C. Negruzzi a fost ecsilat.

în ochiĭ şi în auḑul cititorilor prin nechezarea cailor, prin zingănitul armelor şi maĭ ales prin eroismul Domnuluĭ. Se cunósce că nu fără intenţie Negruzzi colora atât de viŭ tabloul seŭ; luĭ îĭ plăcea sĕ pue în faţa tronuluĭ imagina sublimă a luĭ Stefan, ca un contrast amar; îĭ plăcea sĕ arăte boĭerilor degeneraţi din timpul seŭ, cum eraŭ aceĭ de pe timpurile vitejieĭ, cariĭ în loc de a trăi în trândăvie, sciaŭ sĕ móră cu sabia în mână pentru apĕrarea ţerieĭ. *Aprodul Purice* a fost o palmă dată de trecutul glorios presentuluĭ mişelit.

Pe când palatul domnesc era considerat ca un soiŭ de templu, ĕră Domnul ca un soiŭ de Buda nefailibil, C. Negruzzi avea curagiul a scóte la lumină imagina cruntă a luĭ *Alecsandru Lăpuşneanu* şi a spune boĭerilor un mare adevĕr: *„Poporul e maĭ puternic decât boerimea!“*

Proşti dar mulţi! rĕspunde Lăpuşneanu vorniculuĭ Moţoc, în scena măceluluĭ din palat, atuncĭ când poporul adunat la pórta Curţiĭ striga: *capul luĭ Moţoc vrem!* Acel rĕspuns al Domnuluĭ: *Proşti dar mulţi!* cuprindea în treĭ cuvinte o adevĕrată revoluţie socială. Prin urmare nuvela istorică fu rĕŭ vĕḑută la palat, rĕŭ primită de boĭerĭ; însă ea îşĭ dobândi pe loc rangul cel maĭ înalt în literatura română, şi va remânea totdeauna un model perfect de stil, de limbă frumóssă, de creaţie dramatică şi de o necontestată originalitate.

Nu maĭ enumĕr celelalte *pĕcate ale tinereţelor*, tóte spirituale, atrăgĕtóre şi plăcute ca pĕcatul; însă voiŭ declara fără nicĭ o părtinire de veche amicie, că valórea

scrierilor luĭ C. Negruzzi, mare prin calităţile lor, se măresce în proporţie colossală, când gândirea mea se rapórtă la timpul de sterilitate în care ele aŭ fost produse. În aniĭ de secetă rodurile copacilor sûntŭ maĭ cu sémă preţióse.

Bagajul literar a luĭ Negruzzi este maĭ puţin voluminos, precum a fost şi acel a luĭ *Prosper Mérimée* în Francia; însă câştigă în calitate ce-ĭ lipsesce în cătime. El ḑicea: „*maĭ bine vreŭ un armasar arăpesc decât o herghelie tătărésc*ă, şi: *decât un câmp de măcieş maĭ bine un singur trandafir.*“ Avea multă dreptate şi ḑicea un mare adevĕr în limbagiul sĕŭ original; căcĭ maĭ bucuroşĭ sĕ fim de a posseda în bibliotecă un singur volum de *pĕcatele* luĭ Negruzzi, decât o sută de tomurĭ a unor literaţĭ pĕcătoşĭ.

Am asĕmĕnat pe Negruzzi cu Mérimée în privirea cătimeĭ operelor; acea asĕmĕnare o găsim şi în natura talentuluĭ şi chiar a spirituluĭ lor. Amêndoĭ aveaŭ condeie de oţel mlădios, cu care scieaŭ a cissela fórte fin limba de care se serviaŭ. Eĭ aveaŭ deopotrivă simţul estetic în producerile lor şi possedaŭ acelaş farmec de naraţie. Orĭ ce întêmplare ḑilnică, orĭ ce istorioară cât de neînsemnată, Negruzzi scica sĕ o presinte sub forme interesante, şi atât convorbirea luĭ variată, cât şi tactul purtăreĭ, modestia şi blândeţa caracteruluĭ sĕŭ, l-a făcut a fi mult simpatic contimpuranilor seĭ.

Ca om politic, deşi rolul luĭ nu a fost însemnat, e de ajuns sĕ amintim aicĭ, că fiind deputat sub domnia luĭ Sturza Vodă, el a fost ecsilat de douĕ orĭ la moşia sa Trifescĭ

de pe malul Prutuluĭ, pentru *crima neertată*, că avea ideĭ liberale şi făcea opoşiţie guvernuluĭ.

Însă şi diversele posturĭ ce a ocupat, de la simplu *diac de Visterie*, post în care întrau ânteĭ fecioriĭ de boĭerĭ pe atunceĭ, până la postul de Ministru de finanţe, şi cariera politică, eraŭ contrare gustuluĭ şi tendinţelor séle literare. În nĕmolul de dele, adunate împrejurul luĭ de şicana processelor, în mijlocul lucrărilor secĭ de cancelarie, la care a fost condemnat o mare parte din viaţă, el găsia timp a comite plăcute *pĕcate*, colaborând la tóte foile ce se iviaŭ pe orizonul literar. Astfel: *Curierul de ambe secsele* a luĭ Heliad, *Albina* luĭ Assachi, *Alăuta românéscă*, *Dacia* luĭ Cogălniceanu, *Progresul*, *România literară* a luĭ Alecsandri, *Lumina* luĭ Hâjdĕŭ şi chiar *Convorbirile literare* s'aŭ ornat cu mărgăritare eşite din şireagul seŭ. Însuşĭ repertorul teatruluĭ naţional se îmbogăţi cu două piesse originale, care aŭ avut mare succes pe scenă: *Doĭ ţeranĭ şi cinceĭ cârlanĭ* şi *Musa de la Burdujenĭ;* acéstă musă a rĕmas un tip în panorama nóstră socială. Aşa dar, ca membru a societăţiĭ, C. Negruzzi a fost o individualitate marcată printre contimpuraniĭ seĭ.

Ca om politic, a fost liberal într'un timp unde liberalismul era periculos, căcĭ îl ameninţa ecsilul.

Ca om de litere, a fost, este âncă şi va fi mult timp în fruntea prosatorilor românĭ.

Ca Român cu simţul de adevĕrată naţionalitate, sĕ-l lăssăm însuşĭ a sĕ ecsprima:

«Frances, Neamţ, Rus, ce firea te-a făcut,
«Pământul tĕŭ e bine-a nu uĭta
«Orĭ cuĭ e drag locul ce l-a născut,
«Eŭ, fraţiĭ meĭ, orĭ unde-oiŭ căuta,
«Nu maĭ găsesc ca dulcea Românie
«De-o şi hulescŭ câţĭ se hrănescŭ în ea,
«Corcĭ veneticĭ!.. Dar orĭ cum va fi, fie,
«Eŭ sûnt Român şi-mĭ place ţéra mea.

(Mircescĭ, Ianuarie 1872.)

PROSPER MÉRIMÉE.

I

Pentru cine aprecieză frumuseţele literaturei francese, pentru cine înţelege calităţile stiluluĭ şi fineţa spiritului, mórtea celebruluĭ autor Prosper Mérimée e considerată ca un fórte trist eveniment, ca o perdere importantă pentru domeniul literelor. Éră cine a cunost personal pe acest bărbat eminent prin sciinţele filologice, va regreta nu numaĭ pe literatorul distins, pe filossoful amabil, dar şi pe unul din ceĭ maĭ adevěraţĭ representanţĭ a spiritului de conversaţie francesă.

Bagajul seŭ literar nu este voluminos; însă are mare preţ în ochiĭ amatorilor esteticĭ de scrieri ce potŭ servi de model, precum: *Colomba*, la *Venus d'Ille, l'enlèvement de la redoute*, le *vase étrusque*, *les chroniques de Charles IX*, *etc;* şi maĭ multe studiĭ asupra literaturelor slave şi spaniole. El a fost cel ântêĭ care a fă-

cut cunoscut în Francia pe celebrul Puşkin, traducênd diverse opere de ale acestuĭ poet rus, şi a scris un şir de epistole fórte interesante asupra Spanieĭ, unde îĭ plăcea ades sĕ călĕtoriască.

Tot ce a eşit de sub pana luĭ este cisselat cu măestrie, ca obiectele artistice ale luĭ Benvenuto Cellini; însă cine póte spune talentul seŭ de narator? cine póte descrie finețа observărilor spirituóse, care străluciaŭ cu atâta profusie şi atâta farmec în conversaţia luĭ! Eŭ am avut norocirea de a-l cunósce în călĕtoria din Spania, la anul 1853 şi a-l întâlni în maĭ multe rênduriĭ, atât în Paris, cât şi la Cannes, unde-şĭ petrecea lunile de earnă; şi dar găsesc de o plăcută datorie a spune compatrioţilor meĭ, că Prosper Mérimée a fost unul din acele personage eminente din Francia, care s'a interesat mult la sórta Romănieĭ.

— „Romănia, ḑicea el, este acum ca o fetiţă de 12 „anĭ, neformată âncă; frumuseţa eĭ nu s'a desvoltat, „şi nime nu o bagă în sémă. Lassă ca sĕ maĭ créscă, „sĕ agiungă la epoca tinereţeĭ, unde formele copileĭ se „desemnă graţios, unde calităţile eĭ fisice şi intelectuale „se afirmă, unde frumuseţa ĭea un caracter de splendóre „*regală*, şi ochiĭ lumeĭ se vor îndrepta cu admirare spre „dênsa. Tot ce doresc pentru Romănia, este ca sĕ aĭbă „nu 12, dar 20 de anĭ!“

II

După întórcerea mea de la Maroc, întrând în Spania pe la Cadix şi visitând Sevilia, Cordova şi Grenada, m'am

dus de am petrecut o lună de ḑile la Madrid în compania amiculuĭ meŭ, marchizul de Bedmar. Începutul ernеĭ mĕ prinsese în acest oraş şi mĕ îngrijiam în privirea dificultăţilor ducereĭ mele la Paris; căcĭ pe la 1853 călĕtoriile în Spania se făceaŭ cu deligenţe trase de câte 10 şi 12 catârĭ, prin locurĭ lipsite de orĭ ce confort. Mergênd decĭ ca sĕ mĕ suiŭ în deligenţă, am fost presentat luĭ Mérimée, chiar în momentul când conductorul ne chema pe nume, pentru ca sĕ luăm locurile în cupeŭ. Norocul făcuse ca sĕ am de tovarĕş pe autorul Colombeĭ, care se întorcea în Francia.

În nóptea aceea n'am preschimbat maĭ nicĭ o vorbă împreună, căcĭ eramŭ despărţiţĭ prin o matahala grósă ce purta favoriţĭ englezĭ, favoriţĭ stacoşiĭ, cariĭ se rîdicaŭ între noĭ ca doĭ tufarĭ ruginiţĭ de brumă. A doua ḑi, dimineaţă plecându-ne pe după aceĭ tufarĭ, amŭ cercat a ne videa la faţă şi amŭ legat cunoscinţă.

— Cum aĭ petrecut nóptea? întrebă Mérimée.

— Rĕŭ şi cald din causa vecinătăţiĭ, am rĕspuns arătând pe Englez, care dormia horăind.

— Noroc că avem o asemenea sobă în cupeŭ, căcĭ afară frigul e aspru.

— Aşa este, însă găsesc că soba ţine prea mult loc în apartamentul nostru.

— Ce vreĭ? Englitera a fost totdeauna o putere năvălitóre: dar acest trist adevĕr nu ne póte opri de a dejuna. Luat-aĭ ceva provisiĭ de drum?

— Bedmar mĭ-a purtat de grijă; am cu mine un *paté* rece şi vin de Xeres.

— Bedmar îşĭ cunósce ţéra şi nevoile călĕtoruluĭ în ţéra luĭ.

— Cum? Spania?..

— Spania sună din ghitară, Spania dănţuesce bolero şi caciucĭa, Spania face pronunciamenturĭ, dar nu scie a sĕ hrăni. În tot voĭajul nostru, până la frontiera Franciеĭ, nu o sĕ găssim de cât ouĕ clocite şi puĭ oftigoşĭ prăjiţĭ cu unt-de-lemn de lampă...

— Unt-de-lemn de lampă! pentru ce nu unt-de-lemn próspĕt?

— Pentru că aşa e gustul spaniol. Închipuesce-ţĭ că un amic al meŭ, consulul de la Alicante, neputênd a sĕ deprinde cu gustul naţional, a scris la Marsilia de ĭ-a trimis două balercĭ de unt-de-lemn de Provence, fórte limpide şi bun; fiind însă că avea o prea mare câtime, el a încunoscinţat amicilor seĭ spanioliĭ din oraş că voia sĕ se desfacă de una din balercĭ. Amatoriĭ alergară îndată din tóte părţile, dar se întórseră şi maĭ iute înderĕpt fără a cumpĕra unt-de-lemnul, pentru că-l gustaseră şi-l găsiră fără arom... adică fără iz de lampă... Amicul meŭ se consultă cu colegul seŭ, consulul englez, şi după sfătuirea acestuia el desfundă una din balercĭ şi o espuse la sóre în timp de două sĕptĕmânĭ; apoĭ invită din noŭ pe amatoriĭ indigenĭ ca sĕ guste marfa. Perfect! strigară eĭ cu entusiasm, şi umflară balerca pe sus... Adevĕrul este că unt-de-lemnul nu maĭ era bun nicĭ chiar pentru lămpĭ, dar căpătasse izul local... Astfel este patria luĭ Cid Campeador în privirea gastronomică!

însă ca o mulţemitóre compensare o să auḑim tot drumul nostru sunetul castanïetelor... Îţï placŭ castanïetele?

— Îmï placŭ, când ele sûntŭ mişcate de o frumósă fiică a Grenadeï.

— Mie-mï producŭ o impresie curiósă...

— Care impresie?

— Mi se pare că aud măsselele spaniolilor clănţănind de foame.

Începuiŭ a ride cu hohot şi treziiŭ pe englezul de alăturea. Matahala privi în drépta şi în stânga cu buïmăceala unuï om ameţit de somn, şi vĕḑându-ne ocupaţï cu dejunul, dete semnele cele maï îngrozitóre de foame. Îndată el scóse de sub picïóre o torbă plină de cărnurï fripte şi se puse a le întroduce în gura luï, cu o metodă maşinală, înlesnind acéstă operaţie gastronomică prin agiutorul uneï marï butelcï de Madera.

Mérimée îl admiră câteva minute; apoï mĕ întrebă dacă am fost la Grenada şi dacă am vĕḑut familiile de Gitanos (Tziganï), pe dealul din faţă cu Alhambra?

— I-am visitat în visuniile lor săpate în stâncï şi am observat o mare asĕmĕnare între dênşiï cu Ţiganiï din Romănia.

— Şi cu aceï din Russia, adăugi Mérimée. Poetul rus Puşkin i-a descris prea bine într'un mic poem fórte original, pe care l-am tradus în limba francesă. Am admirat maï cu deosebire în el un cântic ţigănesc plin de o energie sĕlbatică.

— Vi-l aduceţï aminte?

— Dar; eroina poemuluĭ ḑice; arde-mĕ pe cărbunĭ; eŭ voiŭ muri fără a spune numele iubituluĭ meŭ! etc:

— Cum? observăiŭ întrerumpêndu-l; aceste versurĭ aŭ fost compuse de Puşkin?

— Negreşit!

— Vĕ înşĕlaţĭ, domnule Mérimée; acesta e un cântic poporal de la noĭ. Eată versurile:

Arde-mĕ, frige-mĕ
Pe-un cărbune, pune-mĕ!
De mĕ-ĭ pune pe-un cărbune
Ibovnicul nu ţĭ-oiŭ spune.
De mĕ-ĭ bate cu-o vĕrguţă
Peste ochĭ şi peste ţiţă
Tot m-oiŭ duce la portiţă
Sĕ daŭ altuia guriţă.
De mĕ-ĭ bate cu gardul
Tot m'oiŭ iubi cu altul.
Via'n vară înfloresce
Ear în tómnă cum rodesce
Vine-un graur de-o ciupesce.
Eŭ de erĭ am înflorit
Sinu-mĭ âncă n'a rodit
Şi el arde'n foc cumplit!

„Mérimée ascultă traducerea francesă acesteĭ hore, apoĭ ḑise, zimbind:

— *Diable de Pouchkine!* l-am admirat 15 anĭ cu un giuvaer străin la gât.

Astfel conversaţia nóstră se prelungi până la Paris sub nasul englezuluĭ cu favoriţiĭ morcoviĭ. Poesia poporală a Românilor îl înteressa fórte mult, căcĭ el însuşĭ

în tinereţe compusese o colecţie de cântice croate şi montenegrene, pe care le publicase sub titlul de *Guzla*, şi găsia că în adevĕr poesia nóstră cuprinde frumuseţe de un ordin superior.

— Graţie Românilor, observă el ades riḑênd; nu mai cred în simplicitatea proverbială a ţeranilor de la Dunărea.

III

În earna trecută, pe la Fevruarie, găsindu-mĕ la Cannes, m'am dus într'o ḑi frumósă cu sóre sĕ visitez grădina numită *Jardin des Héspérides*. Acea grădină plântată cu portocalĭ pe malul Mediteraneĭ, merita deplin numele eĭ; căcĭ presenta un aspect feeric prin sutele séle de copacĭ acoperiţĭ cu poame aurite. Lumina sóreluĭ poleia verdéţa frunḑelor şi rĕspândea pe frunte o culóre veselă care-ţĭ fura ochiĭ. Parfumul ce umplea aerul cald era îmbătător, şi vuetul lin al mĕreĭ avea un ce armonios, care încânta auḑul şi îndemna sufletul la o dulce reverie. În depărtare se întindea albastrul valurilor pănă sub insula Santa Margarita, şi se zăriaŭ câteva barce lunecând cu o mişcare nesĕmţită. Eram în cele maĭ bune condiţiĭ de traiŭ plăcut: sóre luminos, natură înflorită, cer senin, mare admirabilă, şi mĕ preumblam cu o vie mulţemire prin aleele parfumate ale grădineĭ. Deodată zăriiŭ pe o bancă un om palid, trist, suferitor, care se resufla greŭ şi privia cu jale splendórele natureĭ, era Prosper Mérimée!

Mĕ apropieiŭ de dênsul; el mĕ cunoscu şi-mĭ ḑise cu o zimbire amară:

— Ce ḑicĭ de mine, amicul meŭ? Nu ţi se pare că represint dragonul spăimântător care în vechime păzia grădina Hesperidelor?

Privesce în ce stare m'a adus bóla de inimă ce mĕ ucide, de când nu ne-amŭ vĕḑut! Am sĕ mor în curênd în flórea... bĕtrâneţeĭ!

— Nu crede acésta, domnule Mérimée, căcĭ clima de la Cannes face minunĭ cu bolnaviĭ.

— Aşa spunŭ doctoriĭ, însă aştept minunea de maĭ mulţĭ anĭ şi nu o vĕd venind.

Mérimée petrecea tóte ernele la Cannes, întovărĕşit de două surorĭ engleze, care se devotaseră luĭ cu o abnegare admirabilă şi se îngrijiaŭ de el ca de un copil. Ele scieaŭ sĕ aline suferinţele luĭ şi sĕ-ĭ susţie moralul, când bóla îl obosia de tot. Adeseorĭ am făcut partide de vihst cu acele misses şi cu iubitul lor bolnav în serile luneĭ luĭ Fevruarie, şi m'am încredinţat că suferinţele nu stinseseră cât de puţin briliantul spirituluĭ seŭ.

Într'o ḑi Mérimée îmĭ arăta o sabie de Damas cu litere arabe încrustate pe lamă.

— Sciĭ sĕ citescĭ arăpesce? mĕ întrebă el.

— Ba nu.

— Puneţĭ în gând că nu am găsit âncă pe nime care sĕ-mĭ ecsplice acéstă înscripţie, şi însă am mulţĭ amicĭ carĭĭ se bucură de renumele de orientalistĭ şi ţinŭ cursurĭ de limbĭ orientale la Sorbona. Păţesc şi eŭ cu sabia mea cum a păţit-o sora regeluĭ Ludovic Filip cu

o materie de rochie ce avea de giur în pregiurul poalelor un şir de cuvinte turcescĭ cusute cu aur. Acea princesă se adresă la d-l C. profesor de limba sanscrită, ca sĕ aĭbă traducerea ecsactă a broderieĭ, şi el îĭ respunse că broderia conţinea un verset din Coran: *La Allah illa allah, u Mhamed rasul Allah!* adică: Dumneḑeŭ este mare şi Mohamed e profetul sĕŭ! Doĭ anĭ urmă un alt profesor orientalist presentându-se la Tuilleries, princesa dorind a sĕ convinge de sciinţele séle, îĭ arătă rochia sa favorită, şi noul sapient, ecsaminând poalele, traduse pe loc cusuturile lor în modul următor: Nime nu'ĭ mare ca Ali, ginerele luĭ Mohamed, nimic nu'ĭ tare ca sabia luĭ Ali! Îţĭ închipuescĭ mirarea princeseĭ! În fine la un bal de la curte, ambassadorul turcesc apropiindu-se de sora regeluĭ ca sĕ o salute, princesa îĭ ḑise:

— Domnule ambassador! n'aţĭ fost nicĭ odată profesor la Sorbona?

— Nicĭ odată, alteţă.

— Minunat! bine voiţĭ dar a-mĭ traduce inscripţia rochieĭ mele. Ambassadorul citi hieroglifele aurite şi rĕspunse: Aceste litere însemnează: „Abdalah, fabricant de materiĭ de mătasă la Brussa, alăturea cu geamia luĭ Osman.“

Prosper Mérimée ocupă în patria luĭ o posiţie înaltă; el era inspector monumentelor din Francia, era senator, era membru academieĭ franceze, era în legătură amicală cu tóte ilustraţiile artistice, literare şi politice, era iubit şi apreţiat la palatul Tuilleries pentru spiritul seŭ, şi cu tóte dignităţile séle, era ferit de defectul fudulieĭ, era

simplu şi afectuos în manierele luĭ, era serviabil şi încurageator pentru tineriĭ literatoriĭ. El regreta mult de a nu putea întreprinde un voĭagiŭ în ţerile nóstre, se ocupa din când în când cu studiul filologic al limbeĭ române şi avea de gând sĕ scrie o disertare asupra poesiilor nóstre poporale; însă mórtea l-a secerat ca pe mulţĭ alţĭ contimpuranĭ de aĭ luĭ, precum Lamartine, Alexandre Dumas, etc: şi el a închis ochiĭ ca sĕ nu maĭ vadă cumplitele nenorociriĭ care bântue de şese luniĭ iubita luĭ Patrie!..

(1871)

Fine

VERIFICAT 1987
VERIFICAT 2017
VERIFICAT 2017

CUPRINDEREA.

Călĕtoriĭ şi studiĭ.

	pag.
Istoria unuĭ galbîn	1
Buchetiera de la Florenţa	64
Iaşiĭ în 1844	99
Un salon din Iaşĭ	119
Românii şi poesia lor	151
O primblare la munţĭ	201
Borsec	243
Balta-albă	259
Călĕtoriĭ în Africa	285
Stanţe epice de d. Aristia (prinţul român)	429
Tabla mişeliilor	445
Cântice de stea şi povestea vorbeĭ de A. Pan	465
Un episod din 1848	505
Dicţionar grotesc	525

Biografiĭ.

Necolae Bălcescu	549
Costache Filipescu	563
Alecu Russo	566
Constantin Negruzzi	573
Prosper Merimée	605

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ BUCUREŞTI